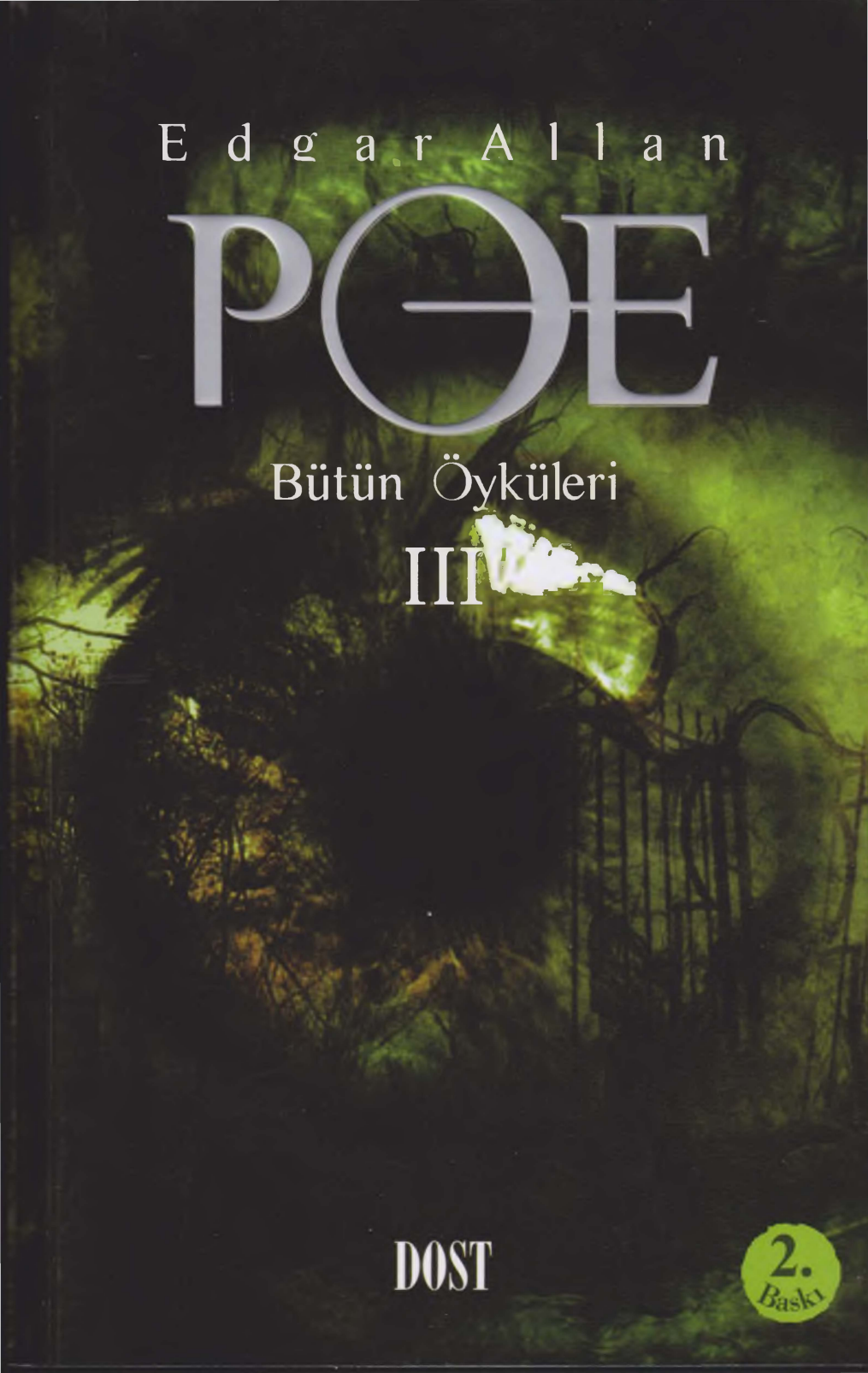

Edgar Allan
POE
Bütün Öyküleri
III
DOST
2.
Baskı

BÜTÜN ÖYKÜLERİ III

Edgar Allan Poe
(1809-1849)

Amerikalı romancı, öykücü, şair. Gezgin birer tiyatro oyuncusu olan bir anne babanın oğluydu. Londra ve Richmond'ta eğitim gördükten sonra Virginia Üniversitesi'ndeki öğrenimini yarım bıraktı. Ardından West-Point Askeri Okulu'na kaydoldu. Sonra Baltimore'a yerleşen Poe, *Literary Messenger* dergisine düzenli olarak yazı göndermeye başladı. Yoğun alkol bağımlılığı nedeniyle zor günler geçiren Poe, ilk kitabı olan *A. Gordon Pym'in Öyküsü*'nü 1840'ta yayımladı. 1849 yılında Baltimore'da öldü.

D

Hasan Fehmi Nemli

1950 Zara doğumlu. ODTÜ'den kimya mühendisi olarak mezun oldu. Jean-Jacques Rousseau, Voltaire, Edwin Abbott Abbott, Charles Howard Hinton, Arthur Machen, Lord Dunsany, Antoine Galland, Richard Burton, H. P. Lovecraft, Hugo Pratt'tan yaptığı çeviriler yayımlandı. Joseph Conrad ve Henry James'ten yaptığı çeviriler yayıma hazırlanıyor. Yayımcısını bekleyen çevirileri arasında Ionesco, Arthur Miller ve Jules Verne kitapları bulunmaktadır.

ISBN 978-975-298-393-9

Bütün Öyküleri III
EDGAR ALLAN POE

Bu çevirinin tüm yayın hakları
Dost Kitabevi Yayınları'na aittir.
Birinci Baskı, Mayıs 2009, Ankara
İkinci Baskı, Ekim 2011, Ankara

İngilizceden çeviren, Hasan Fehmi Nemli

Editör, Suat Kemal Angı
Teknik hazırlık, Ferhat Babacan - Dost İTB

Baskı ve cilt, Pelin Ofset Ltd. Şti.
İvedik Org. San. Böl. Matbaacılar Sitesi
588. Sk. No: 28-30 Yenimahalle / Ankara

Dost Kitabevi Yayınları
Paris Caddesi No: 76/7 Kavaklıdere 06680, Ankara
Tel: (0312) 435 93 70 • Fax: (0312) 435 7902
www.dostyayinevi.com • bilgi@dostyayinevi.com

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Türkçede telif sahibinin önceden yazılı izni olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz, herhangi bir kayıt sisteminde saklanamaz, hiçbir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi ya da başka türlü bir araçla çoğaltılıp iletilemez.

Edgar Allan Poe

BÜTÜN ÖYKÜLERİ III

DOST
kitabevi

İÇİNDEKİLER

ÇEŞİTLİ ÖYKÜLER

Arthur Gordon Pym'in Öyküsü	11
Sfenks	150
Tuhaflık Meleği – Bir Fantezi	154
Nefesini Yitirmek	163
Kral Veba	176
Gölge – Bir Mesel	187
Sessizlik – Bir Masal	190
Sözcüklerin Gücü	194
Dolandırıcılık	199
Eleonora	209
Julius Rodman'ın Günlüğü	216
Astoria	273
İç Mekân Döşeme Felsefesi	296
Peri Adası	302
Arnheim Mülkü	307
Landor'un Kır Evi	320
Wissahiccon'da Sabah	331

Deniz Feneri 336

Dergi Yazısı – Peter Snook 338

Maelzel'in Satranç Oyuncusu 349

Öykülere İlişkin Açıklamalar 369

ÇEŞİTLİ ÖYKÜLER

NANTUCKETLI
ARTHUR GORDON PYM'İN ÖYKÜSÜ

1827 HAZİRANINDA GÜNEY DENİZLERİNE DOĞRU
YELKEN AÇAN AMERİKAN GEMİSİ GRAMPUS'TA ÇIKAN
AYAKLANMA VE AYAKLANMAYI İZLEYEN TÜYLER
ÜRPERTİCİ KATLİAMIN AYRINTILARI

SAĞ KALANLARIN GEMİYİ YENİDEN ELE GEÇİRMELERİNİN,
DENİZ KAZASINA UĞRAMALARININ, ÇEKTİKLERİ KORKUNÇ
AÇLIĞIN; İNGİLİZ USKUNASI JANE GUY TARAFINDAN
KURTARILIŞLARININ; USKUNANIN GÜNEY KUTUP DENİZİNE
YAPTIĞI KISA SEYAHATİN; SEKSEN DÖRDÜNCÜ GÜNEY
ENLEMİNDE BİR ADALAR GRUBUNDA YAŞAYAN YERLİLER
TARAFINDAN GEMİNİN ELE GEÇİRİLMESİNİN VE
MÜRETTEBATININ KATLEDİLMESİNİN ÖYKÜSÜ

AYRICA
DAHA GÜNEYDE YAŞANAN VE ACIKLI BİR FELAKETLE
SONUÇLANAN İNANILMAZ SERÜVENLER VE KEŞİFLER

SUNUŞ

Güney denizlerinde ve daha başka yerlerde yaşadığım, aşağıda anlatılacak olan olağanüstü bir dizi serüvenin ardından, birkaç ay önce Birleşik Devletler'e dönüşümde, gezip gördüğüm bölgelere derin ilgi duyan ve başımdan geçenleri halka açıklamanın görevim olduğunu söyleyerek beni sürekli sıkıştıran Richmondlı (Virginia) bazı baylarla karşılaştım. Ama dediklerini yapmaktan kaçınmam için, bazıları pek öyle olmasa da, bazıları tamamen özel ve benden başka kimseyi ilgilendirmeyen birtakım nedenlerim vardı. Başımdan geçenleri anlatmaktan beni alıkoyan şeylerden biri, burada olmadığım zamanın büyük bir bölümünde günlük tutmamış olmamdı; düş gücünü güçlü bir biçimde uyaran olayların ayrıntılarını anlatırken hepimizin eğilim gösterdiğimiz doğal ve kaçınılmaz abartıya engel olmadıkça, yalnızca belleğime dayanarak, gerçekliğin göz önünde canlanmasını sağlayacak o ince ayrıntıları olduğu gibi yazamayacağımdan korkuyordum. Bir başka neden de şuydu: Bir tek kişinin, o da yarım kan bir Kızılderilinin tanıklığından başka hiçbir kanıtla desteklenmeyen savlarıma dayanan bu olaylar o kadar olağanüstüydü ki, bunlara yalnızca doğru sözlülüğümden hiçbir kuşkusu olmayan dostlarımın ve ailemin inanabileceğini umabilirdim. Sokaktaki insanlar büyük bir olasılıkla, bunları

arsızca ve ustalıkla uydurulmuş yalanlar olarak görecekti. Bununla birlikte, yazarlık yeteneğime güvenmiyor olmam da, bana yapılan önerilerin gereğini yerine getirmeyişimin temel nedenlerinden biriydi.

Virginia'daki bu baylardan, anlattıklarıma, özellikle Antarktika Okyanusu hakkındaki bölümüne en fazla ilgi gösteren, Richmond'da Bay Thomas W. White'ın yayınladığı aylık dergi *Southern Literary Messenger*'ın son zamanlarda editörlüğünü yapmış olan Bay Poe idi. Diğerleri gibi Bay Poe da, gördüklerimi ve başımdan geçenleri etraflıca anlatan bir yazıyı –yazarlık konusuna gelince, yapılabilecek bazı acemiliklerin kitabımda anlatılanların gerçek kabul edilme şansını artıracağını ana hatlarıyla, ama yeterince akla uygun bir şekilde belirterek– hemen hazırlamamı, ayrıca halkın anlayış ve sağduyusuna güvenmemi şiddetle tavsiye etti.

Bu yüreklendirmeye rağmen, önerisini yerine getirme konusunda kararımı vermiş değildim. Bay Poe, bundan sonra (bu konuda harekete geçmeyeceğimi anladığından), benim anlattığım gerçeklere dayanarak, serüvenlerimin ilk bölümlerinin öyküsünü (onun sözleriyle söyleyecek olursak) *kurmaca bir anlatımla* yazmasına ve *Southern Messenger*'da yayımlamasına izin vermemi önerdi. Karşı çıkacak bir şey görmediğimden, gerçek adımı koruması koşuluyla buna razı oldum. Sonuçta, *Messenger*'ın Ocak ve Şubat (1837) sayılarında kurmaca gibi görünen bu öykünün iki bölümü yayınlandı ve bir öykü olarak görülebilmesi için Bay Poe'nun adı derginin "İçindekiler" çizelgesine ileve edildi.

Bu *kurnazlığın* nasıl karşılandığını görmek, sonunda beni, söz konusu serüvenleri düzenli bir şekilde derleyip yayımlama işine girişmeye ikna etti, çünkü tam bir açık yüreklilikle (bir tek gerçek bile değiştirilmeden ve çarpıtılmadan) *Messenger*'da yayımlanan anlatılarımın bir bölümünün bir öykü havası taşımasına karşın, halkın onu öykü olarak kabul etmeye hiç de eğilimli olmadığını görmüştüm. Bay Poe'ya gönderilen birçok mektup, açıkça aksi yöndeki inançları dile getiriyordu. O zaman, anlatımın gerçekliğinin kendi güvenilirliğini yeterince kanıtlar nitelikte olduğu sonucuna vardım, bundan ötürü inanmayan insanların sayısından çok fazla korkmam gerekmiyordu.

Bu *kısa açıklamadan* sonra, aşağıdaki sayfalardan ne kadarının benim kalemimden çıktığı hemen anlaşılacaktır; ayrıca Bay Poe'nun yazdığı ilk birkaç sayfada da, olup biten hiçbir şeyin yanlış yorumlanmamış olduğu görülecektir. *Messenger*'ı okumamış olan okuyucular için bile, onun yazdığı bölümün nerede bittiğine, benimkinin nerede başladığına işaret etmek gerekmeyecek, üslup farkı kolayca görülecektir.

A. G. PYM

I. Bölüm

Benim adım Arthur Gordon Pym. Babam, doğduğum yer olan Nantucket'ta denizcilik malzemeleri satan saygın bir tüccardı. Anne tarafımdan dedem iyi iş yapan bir dava vekiliydi. Her işte şansı yaver gitmişti; eski adı Edgarton[1] New Bank olan bankanın hisse senetlerine başarılı yatırımlar yapmıştı. Bu sayede ve daha başka yollardan hatırı sayılır bir servet yapmayı becermişti. Bana, sanırım dünyadaki başka herkesten daha fazla bağlanmıştı ve öldüğünde servetinin büyük bir kısmının bana miras kalacağını umuyordum. Altısına bastığımda beni, New Bedford'u ziyaret eden herkesin çok iyi tanıdığı, tuhaf davranışları olan tek kollu, yaşlı Bay Ricketts'in okuluna gönderdi. On altı yaşıma kadar bu okulda okudum, sonra Bay E. Ronald'ın tepedeki akademisine gitmek üzere oradan ayrıldım. Yeni okulumda, genellikle Lloyd ve Vredenburgh'un hizmetinde denizlere yelken açan bir kaptan olan Bay Barnard'ın oğluyla yakın arkadaş oldum. Bay Barnard da New Bedford'da çok iyi tanınırdı ve eminim Edgarton'da birçok yakını vardı. Oğlu Augustus benden iki yaş büyüktü. Augustus, babasıyla birlikte *John Donaldson* adlı balina avlama gemisiyle bir balina avına katılmıştı ve sürekli bana Güney Pasifik Okyanusu'ndaki serüvenlerini anlatıyordu. Onunla birlikte sık sık evlerine gider ve bütün gün, bazen de bütün gece onlarda kalırdım. Aynı yatağa girerdik; Augustus, Tinian Adası'nın ve gittiği diğer yerlerdeki yerlilerin öykülerini anlatarak gün ağarana kadar beni uyanık tutacağından hiç kuşku duymazdı. Sonunda söylediklerine ilgi duymazlık edemezdim ve denize açılmak için yavaş yavaş bir arzu duymaya başlardım. *Ariel* adında yetmiş beş dolar değerinde yelkenli bir teknem vardı. Yarım güverteli, küçük kameralı bir tekneydi ve şalopa tarzı donanımı vardı – tonajını unutmuşum, ama rahat rahat on kişi alabiliyordu. Bu tekneyle dünyadaki en çılgın işlere girişmek gibi bir alışkanlığımız vardı; şimdi düşündüğümde, nasıl olup da sağ kalmış olduğuma hayret ediyorum.

1) Edgarton: Edgartown (Edgar kenti) sözcüğünden türetilmiş olmalı.

Daha uzun ve daha ciddi bir anlatıya giriş niteliğindeki bu serüvenlerden birini anlatacağım. Bir gece, Bay Barnard'larda parti veriliyordu ve parti sona ererken Augustus'la ben tam anlamıyla çakır keyif olmuştuk. Böylesi durumlarda hep olduğu gibi, eve gitmek yerine onun yatağını paylaşmayı tercih ettim. Augustus her zamanki gözde sohbet konusunda tek laf etmeden hemen uykuya daldı ya da en azından ben öyle sandım (parti dağıldığında saat neredeyse bir idi). Yatağa gireli hemen hemen yarım saat olmuştu; tam benim de içim geçmek üzereydi ki Augustus birden doğrulup okkalı bir küfür savurarak bu kadar muhteşem bir güneybatı rüzgârı eserken Hıristiyan âleminden hiçbir Arthur Pym'in hatırına uyuyamayacağını söyledi. Hayatımda hiç bu kadar şaşırmamıştım, niyetinin ne olduğunu bilmiyordum; içmiş olduğu şarap ve likörlerin aklını başından almış olduğunu düşünüyordum. Büyük bir soğukkanlılıkla konuşmasını sürdürerek kendisini sarhoş sandığımı bildiğini, ama hayatında hiç bu kadar ayık olmadığını söyledi. Böylesine güzel bir gecede köpek gibi yatmaktan da bıkıp usandığını sözlerine ekledi; kalkıp giyinmeye ve bir tekne keyfi yapmaya karar vermişti. Beni hükmü altına alan şeyin ne olduğunu söyleyemeyeceğim ama sözcükler daha ağzından çıkar çıkmaz, heyecanların ve hazların en büyüğünü hissetmeye ve onun bu çılgınca fikrinin dünyadaki en hoş, en akla yatkın şey olduğunu düşünmeye başladım. Rüzgâr boraya çevirmek üzereydi, havaysa çok soğuktu – ekimin sonlarıydı. Buna rağmen, cezbeye tutulmuşçasına yataktan fırladım, en az onun kadar cesur olduğumu, yatakta bir köpek gibi yatmaktan en az onun kadar usanmış olduğumu ve herhangi bir eğlence veya cümbüşe Nantucket'taki herhangi bir Augustus Barnard kadar hazır olduğumu söyledim.

Hiç zaman yitirmeden giysilerimizi sırtımıza geçirip doğru tekneye koştuk. Tekne, Pankey ve Ortakları şirketinin kereste deposunun yakınındaki eski, harap yük iskelesine bağlıydı; yan tarafı güm güm kaba kütüklere vuruyordu. Augustus teknenin içine atladı ve kovayla suyunu boşaltmaya koyuldu, çünkü tekne neredeyse yarısına kadar suyla dolmuştu. Suyu boşalttıktan sonra flok ve mayistra yelkenlerini fora edip pervasızca denize açıldık.

Rüzgâr, daha önce de söylediğim gibi, güneydoğudan yaman esiyordu. Gece çok berrak ve soğuktu. Augustus dümene geçti, ben de yarım güvertede direğin yanına yerleştim. Uçarcasına gidiyorduk, rıhtımdan ayrıldığımızdan beri ikimiz de tek kelime etmemiştik. Arkadaşıma ne yana dümen kırmak niyetinde olduğunu ve ne zaman geri döneceğimizi sordum. Birkaç dakika ıslık çaldı, ardından aksi bir tavırla: "Ben, de-

nize açılıyorum – sen istersen eve dönebilirsin" dedi. Gözlerimi ona çevirdiğimde, sözde *kayıtsızlığına* karşın, epeyce heyecanlanmış olduğunu hemen anladım. Ay ışığında onu açıkça görüyordum – yüzü bir mermerden daha solgundu, elleri öylesine titriyordu ki dümen yekesini güçbelâ tutuyordu. Bir şeylerin yanlış gittiğini anladım ve ciddi ciddi endişeye kapıldım. O günlerde bir teknenin nasıl yönetileceği konusunda çok az bilgim vardı ve o anda yazgım tamamen dostumun denizcilikteki ustalığına bağlıydı. Rüzgârın hızı birden artmıştı ve karanın rüzgârdan koruduğu bölgeden hızla çıkıyorduk – ben hâlâ korktuğumu belli etmekten utanıyordum, neredeyse yarım saat kadar ısrarla sessizliğimi korudum. Ama artık dayanamıyordum, Augustus'a geri dönmenin uygun olacağını söyledim. Önceki gibi bana yanıt vermesi ya da önerimi dikkate alması neredeyse bir dakika aldı. Sonunda: "Birazdan," dedi, "daha zamanı var, birazdan eve döneriz." Böyle bir yanıtı bekliyordum, ama bu sözlerin söyleniş tonunda içimi tarifsiz bir korkuyla dolduran bir şeyler vardı. Ona yeniden dikkatle baktım. Dudakları mosmor olmuştu, dizleri öylesine titriyordu ki ayakta güç duruyordu. "Tanrı aşkına, Augustus," diye haykırdım, artık korkumu gizleyemiyordum, "neyin var? Mesele nedir? Ne yapacaksın?" Büyük bir şaşkınlıkla, "Mesele mi?" diye kekeledi ve aynı anda dümen yekesini bırakarak teknenin dibine yığıldı. "Ne meselesi? Mesele falan yok, eve dönüyoruz – gö... gö... görmüyor musun?" Birden bütün gerçek kafama dank etti. Atılıp onu yerden kaldırdım. Sarhoştu, kör kütük sarhoştu – artık ne ayakta duruyor, ne konuşuyor, ne de görebiliyordu. Gözleri cam gibi olmuştu; umarsızlığımın son kerteye varmasıyla kollarım çözüldü; onu bırakmamla birlikte, biraz önce içinden kaldırdığım sintine suyunun içine bir kütük gibi yuvarlandı. Akşam boyunca, düşündüğümden çok fazla içmiş olduğu açıktı, yataktaki davranışı çok yoğun bir sarhoşluk durumunun –kurbanın tamamen aklı başında bir insan gibi davrandığı, deliliğe benzer bir durumun– sonucuydu. Gece havasının serinliği her zamanki etkisini göstermiş –bu etki altında zihin enerjisi gerilemeye başlamıştı– ve içinde bulunduğu tehlikeyi sezinlemeye başlamasıyla karmakarışık olan aklı, felaketi çabuklaştırmıştı. Şimdi kütük gibi yatıyordu; ileriki saatler boyunca da başka türlü olmasına olanak yoktu.

Duyduğum dehşetin büyüklüğü insan havsalasına sığmaz. İçtiğim şarabın buğusu, beni iki misli ürkek ve kararsız bırakarak, uçup gitmişti. Tekneyi yönetebilecek durumda olmadığımı, bizi mahvedecek şiddetli bir fırtınanın ve güçlü bir cezrin hızla yaklaşmakta olduğunu biliyordum. Ardımızda bir fırtınanın toplanmakta olduğu besbelliydi; ne pu-

sulamız ne de yiyecek ve içeceğimiz vardı; gün ışımadan karayı gözden yitireceğimiz açıktı. Bu düşüncenin yanı sıra bunun gibi bir sürü korkunç düşünce, şaşırtıcı bir hızla, şimşek gibi aklımdan gelip geçti ve bir süre için beni felç ederek herhangi bir çaba sarf etmemi olanak dışı bıraktı. Rüzgârın önüne kattığı tekne korkunç bir hızla suları yarıyor –ne flok yelkenine ne de mayistra yelkenine camadan vurulmuştu– pruvası köpüklerin altında tamamen gözden kayboluyordu. Dümen yekesini, daha önce de söylediğim gibi, Augustus'un bırakmış olmasına ve benim de almayı akıl edemeyecek kadar heyecana kapılmış olmama karşın, teknenin birden orsaya gelip fazla yatmamış olması tam bir mucizeydi. Tekne, şans eseri, rüzgârda yan yatmamıştı ve bu arada ben biraz olsun kendimi toplamıştım. Rüzgâr gitgide daha şiddetli esiyordu; daldığımız bir çukurdan ne zaman çıkıp ileri atılacak olsak, deniz ardımızda yükselip kırılıyor ve bizi suya boğuyordu. Her tarafım, bütün organlarım öyle uyuşmuştu ki neredeyse hiçbir şey hissetmiyordum. Nihayet, can havliyle mayistra yelkenine doğru atıldım ve yelkeni laçka ettim. Beklenece ği gibi, teknenin pruvası üzerinden uçup sulara gömülen yelken su çekip ağırlaşınca, yelken direğini de beraberinde denize sürükledi. Bu son kaza, hemen o anda denizin dibini boylamaktan beni kurtardı. Yalnızca flok yelkeniyle, kabarmış bir denizde son sürat yol alıyordum, zaman zaman arkadan hızla çarpan dalgalara maruz kalsam da o anda ölmek düşüncesinin dehşetinden kurtulmuştum. Dümen başına geçtim, hâlâ bir kurtuluş umudu vardı, bunu bildiğim için daha rahat soluk alıyordum. Augustus hâlâ teknenin dibinde baygın yatıyordu; her an için boğulması söz konusu olduğundan (yattığı yerde neredeyse bir ayak derinliğinde su vardı), biraz yukarı çekmenin bir yolunu aradım ve beline bir ip dolayıp kamaranın güvertesindeki bir mapaya bağlayarak oturur duruma getirdim. Soğuktan donmuş ve heyecan içinde, her şeyi elimden geldiğince düzenledikten sonra, kendimi Tanrı'ya emanet ettim ve ne olursa olsun büyük bir metanetle dayanmaya karar verdim.

Bu kararı daha yeni vermiştim ki, birden, sanki binlerce şeytanın gırtlağından çıkıyormuş gibi uzun ve canhıraş bir çığlık ya da uluma bütün havayı doldurdu. O anda hissettiğim yoğun dehşeti ömrümce unutmayacağım. Saçlarım diken diken oldu, damarlarımda kanımın donduğunu hissettim, yüreğim durayazdı ve beni böylesine dehşete düşüren şeyin ne olduğunu anlamak için gözlerimi bile kaldıramadan, baygın yatan arkadaşımın üzerine tepetaklak yıkıldım.

Ayıldığımda kendimi, Nantucket Limanı'na kayıtlı büyük bir balina gemisinin (Penguen) kamarasında buldum. Üzerime eğilmiş birçok in-

san vardı; beti benzi atmış Augustus ellerimi ovarak ısıtmaya çalışıyordu. Gözlerimi açtığımı görünce attığı minnet ve sevinç dolu çığlıkları, kamarada bulunan kaba saba görünüşlü insanları kâh güldürdü, kâh ağlattı. Hayatta kalışımızın sırrı çok geçmeden açıklandı. Nantucket'a ulaşmak için göze alabildiği kadar yelkeni fora ederek rüzgâra karşı yol alan ve bunun sonucunda da bizim gittiğimiz yöne neredeyse dik açıyla ilerleyen bu balina gemisi bize çarpmıştı. Pruvada birkaç gözcü varmış, ama çarpışma artık kaçınılmaz oluncaya kadar teknemizi fark etmemişler; bizi gördüklerinde attıkları çığlıklarmış beni birden korkutan. Koca gemi, dediklerine göre, tıpkı bizim küçük teknemizin bir tüyün üzerinden geçmesi gibi, önüne bir engel çıktığının farkına bile varmadan üzerimizden geçivermiş. Biz kurbanların güvertesinden hiçbir çığlık duyulmamış, bizim ceviz kabuğu teknemiz, bir anda celladının omurgası altında ezilip karanlığa gömülürken, rüzgârın ve suyun kükremesine karışan hafif bir gıcırtı duyulmuş – hepsi o kadar. Teknemizin, akıntıya kapılmış bir enkaz olduğunu (direğinin kırılmış olduğu anımsanacaktır) düşünen kaptan (New Londonlı Kaptan E. T. V. Block), bu olayı daha fazla dert etmeyip yoluna devam edecekmiş. Bereket versin, gözcülerden ikisi bizim dümende birini gördüklerini yemin billâh söylemiş ve onun hâlâ kurtarılabileceğini ileri sürmüş. Bunun üzerine bir tartışma çıkmış, bir süre sonra sinirlenen Block, bütün yumurta kabuklarını ebediyen gözetlemenin onun işi olmadığını, böyle saçma bir şey için geminin yolundan alıkonulmaması gerektiğini, eğer birisi geminin altında kalmışsa, bunun o kişinin kendisinden başka kimsenin hatası olmadığını söylemiş – belki de çoktan geberip gitmiştir gibisinden laflar etmiş. Tam bir canavarlık örneği olan bu merhametsiz sözlere bütün mürettebat gibi tepesi atan ikinci kaptan Henderson, bu noktada olaya el koymuş. Dobra dobra konuşmuş, tayfanın da kendisini desteklediğini görerek, kaptana tam darağaçlık olduğunu, karaya çıkar çıkmaz asılacağını bilse bile emirlerini dinlemeyeceğini söylemiş. Beti benzi atan ve tek kelime etmeyen Block'u bir yana iteleyerek uzun adımlarla kıç tarafına yürümüş, dümene geçip sert bir sesle emrini vermiş: "*Orsa alabanda!*" Mürettebat görevlerinin başına koşmuş ve gemiyi maharetle vira etmişler. Bütün bunlar neredeyse beş dakika almışmış ve teknede birisi var idiyse bile artık kurtarılabileceğine pek ihtimal vermiyorlarmış. Yine de, okuyucunun gördüğü gibi, hem Augustus hem de ben kurtulmuştuk ve kurtuluşumuz, görünüşe bakılırsa, bilge ve dindar kişilerin Yaradan'ın özel bir müdahalesi diye yorumlayacağı akıl almaz iki güzel tesadüf sayesinde olmuştu.

Gemi hâlâ olduğu yerde beklemekteyken, ikinci kaptan kıç filikasını denize indirmiş ve iki yakın adamıyla, sanırım beni dümende görmüş olduklarını söyleyenlerle, filikaya atlamış. Geminin rüzgâr altından henüz çıkmışlarmış ki (ay ışığı etrafı hâlâ pırıl pırıl aydınlatıyormuş) gemi rüzgâr yönünde büyük bir yalpa yapmış, aynı anda oturduğu yerden ayağa fırlayan Henderson, tayfasına "*Siya! Siya!*" diye haykırmış. Başka bir şey demiyor, "*Siya! Siya!*" diye haykırıyormuş. Adamlar ellerinden geldiğince çabuk çabuk geriye kürek çekiyorlarmış, ama bu arada, gemideki bütün mürettebatın büyük bir gayretle yelken indirmeye çalışmasına karşın, gemi bir tam dönüş yapmış. Girişimin tüm tehlikesine rağmen, ikinci kaptan, tutabileceği uzaklığa gelir gelmez geminin zincirlerini sıkıca yakalamış. O sırada bir başka dev dalga, geminin sancak tarafının omurgasına kadar suyun dışına çıkmasına yol açmış ve ikinci kaptanın telaşının nedeni açıkça ortaya çıkmış. Bir insan bedeninin, hiç görülmedik bir şekilde, geminin pürüzsüz ve parlak karinasına (Penguen'in karinası bakır levhalarla kaplanmıştı) takılmış olduğu ve geminin her hareketinde gövdenin şiddetle tekneye çarpmakta olduğu görülmüş. Gemi yalpalarken ve filika her an için batma tehlikesi içindeyken yapılan birçok başarısız denemeden sonra, sonunda, bulunduğum tehlikeli durumdan kurtarılarak gemiye alınmışım – zira bu beden bendim. Anlaşılan, gemi kaburgasının yerinden gevşeyerek bakır levhada bir delik açan cıvatalarından biri geminin altından geçip gitmemi engellemiş ve beni olağanüstü bir biçimde geminin dibine raptetmişti. Cıvatanın başı, üstümdeki yeşil muşamba ceketin yakasından girip, ensemden geçerek, sağ kulağımın hemen altından iki tendon arasına girmişti. Her ne kadar en ufak bir yaşam belirtisi göstermesem de, hemen yatağa yatırılmışım. Gemide hekim yokmuş. Bununla birlikte kaptan, sanırım serüvenin başlangıcındaki zalim davranışının tayfa üzerindeki etkisini silmek için, canla başla beni tedavi etmeye uğraşmış.

Bu arada, rüzgârın artık bir kasırgaya dönüşmüş olmasına karşın, Henderson yine gemiden ayrılmış. Çok geçmeden de teknemizin parçalarına rastlamış ve bundan hemen sonra adamlarından biri, fırtınanın kükremeleri arasında imdat isteyen bir haykırışın zaman zaman kulağına çalındığını iddia etmiş. Dönmeleri için Kaptan Block'un art arda yaptığı işaretlere ve böylesine zayıf bir filikayla suda bulundukları her anın ölüm tehlikesiyle dolu olmasına karşın, gözü pek denizciler bu durum karşısında arayışlarını yarım saatten daha fazla sebatla sürdürmüşler. İçinde bulundukları küçücük kıç filikasının o sırada nasıl olup da paramparça olmadığını anlamak neredeyse olanaksız. Ama bu sandal, balina

avcılığında kullanılmak üzere yapılmıştı ve Galler sahilinde kullanılan cankurtaran sandalları tarzında –o zamandan beri buna inanıyorum– hava dolu bölmeleri olmalıydı.

Sözü edilen süre boyunca boş yere araştırdıktan sonra gemiye dönme kararı alınmış. Bu kararı daha yeni vermişlermiş ki, hızla yüzerek yanlarından geçmekte olan karanlık bir cisimden zayıf bir çığlık yükseldiği işitilmiş. Peşine düşüp çok geçmeden cisme yetişmişler. Bu, bizim Ariel'in tek parça olarak kalabilmiş güvertesiymiş. Yakında bir yerde de Augustus ölmemek için son bir gayretle çırpınmaktaymış. Onu tuttuklarında, bir kalasa halatla bağlı olduğunu görmüşler. Bu halatı, anımsanacağı gibi, oturur konumda tutabilmek amacıyla ben beline dolamış ve bir halkaya tutturmuştum; bunu yapmış olmam, sonunda, hayatını kurtarmıştı. Ariel'in parçaları birbirine pek öyle sıkı sıkıya tutturulmamıştı, dolayısıyla battığı zaman darmadağın olmuştu; kamaranın güvertesi, içeri dolan suyun kuvvetiyle, tahmin edilebileceği gibi, ana kalaslardan koparak (kuşkusuz daha başka parçalarla birlikte) suyun yüzeyinde kalmıştı – Augustus da onunla birlikte yüzmüş, böylece korkunç bir ölümden kurtulmuştu.

Penguen'e alınmasının üzerinden bir saatten fazla bir süre geçtikten sonradır ki Augustus kendisinin ve teknemizin başına nasıl bir kaza geldiğini anlamaya başlamış. En sonunda iyice kendine gelmiş ve suyun içindeyken neler hissettiğini uzun uzun anlatmış. Bilinci biraz olsun yerine geldiğinde, kendini suyun altında bulmuş; boynunun etrafında üç dört defa dolanmış bir iple, inanılmaz bir hızla boyuna dönüyormuş. Bundan kısa bir süre sonra hızla yukarı çıkmakta olduğunu hissetmiş, başı sert bir cisme şiddetle çarptığında yeniden kendinden geçmiş. Bir kez daha kendine geldiğinde, son derece bulanık ve karışık da olsa, aklı artık tamamen başındaymış. Şimdi, ağzı suyun üstünde ve nispeten rahat soluk alıp veriyor olsa da, bir kazaya uğradığımızı ve denizin içinde olduğunu biliyormuş. Herhalde bu süre içerisinde, güverte, onu da sırtüstü peşine katarak, rüzgârın önünde büyük bir hızla sürükleniyormuş. Bu konumu koruyabildiği sürece boğulması söz konusu değilmiş kuşkusuz. Birden, büyük bir dalga onu enlemesine güvertenin üzerine atmış ve korumaya çabaladığı bu konumda, aralıklarla "imdat!" diye bağırmış. Henderson'un onu bulmasından hemen önce, artık dayanacak gücü kalmadığından, yazgısına boyun eğerek tutunduğu yeri bırakmak zorunda kalmış. Can havliyle çabalayıp durduğu bu süre içerisinde ne Ariel zerrece aklına gelmiş ne de başına gelen felaketin nedeniyle ilgili herhangi bir şey. Bulanık bir dehşet ve umutsuzluk duygusu tüm yetilerini

felç etmiş. En sonunda denizden çekilip çıkarıldığında hiçbir şey düşünebilecek durumda değilmiş; daha önce de söylediğim gibi, içinde bulunduğu durumu tam olarak kavrayabilmesi için gemiye alınmasından sonra yaklaşık bir saat geçmesi gerekmiş. Bana gelince, üç buçuk saat boyunca hiçbir sonuç alamadan, her şey denedikten sonra sıcak yağa batırılmış fanilalarla şiddetle ovularak –Augustus'un önerdiği bir yöntem– ölümün kıyısından yaşama geri döndürülmüşüm. Boynumdaki yara, iğrenç görüntüsüne rağmen, pek önemli değildi; bir süre sonra da etkisini hissetmez oldum.

Penguen, Nantucket açıklarında görülen en sert fırtınalardan biriyle karşılaştıktan sonra, sabahın dokuzunda limana girdi. Augustus'la ben –dün geceki parti nedeniyle bereket versin biraz geciken– kahvaltıda Bay Barnard'larda boy göstermeyi başarabildik. Sanırım, masadaki herkes –elbette dikkatle inceleyen birinin gözünden kaçmayacak– perişanlığımızın farkına varamayacak kadar yorgundu. Ama okul çocuklarının aldatmacada üstlerine yoktur; ben, doğrusu, kente inen bazı denizcilerin denizde bir tekneye bindirdikleri ve otuz kırk kadar zavallıcığı boğdukları hakkında anlattıkları öykünün Ariel'le, arkadaşımla veya benimle ilgili olabileceğinin Nantucket'taki dostlarımızdan hiçbirisinin aklının ucundan bile geçmediğine inanıyorum. Biz ikimiz o zamandan sonra sık sık olay hakkında –korkudan tüylerimizin diken diken olmasının önüne geçemeden– konuştuk. Sohbetlerimizden birinde Augustus, küçük teknemizdeyken zilzurna sarhoş olduğu kafasına ilk dank ettiğinde ve bu sarhoşluğun kendisini yavaş yavaş ölüme çektiğini hissettiğinde duyduğu ıstırap verici ürküyü yaşamı boyunca hiç yaşamadığını bana içtenlikle itiraf etti.

II. Bölüm

Lehte ve *aleyhte* önyargıların işe karıştığı hiçbir durumda, en basit verilerden bile güvenilir sonuçlar çıkaramayız. Biraz önce anlattığım türden bir felaketin bende yeni yeni uyanmaya başlayan deniz tutkusunu adamakıllı yatıştıracağı varsayılacaktır belki. Oysa tam tersine, mucizevi kurtuluşumuzdan bir hafta sonra, bir denizcinin serüven dolu yaşamını tanımayı daha önce hiç olmadığı kadar şiddetle arzuluyordum. Bu kısacık süre, atlattığım o tehlikeli kazanın kötü izlerinin belleğimden silinmesine ve hoşa giden, heyecan uyandıran renkli yanlarının ortaya çıkmasına fazlasıyla yetmişti. Her geçen gün, yoğunluğu artan bir ilgiyle bu

konuyu Augustus'la konuşur olmuştuk. Augustus'un, okyanuslarda yaşadığı serüvenleri anlatış tarzı (yarıdan çoğunu uydurmuş olduğuna inanıyorum bugün) benim çabuk heyecana kapılan, düş gücü kuvvetli ama melankolik mizacım üzerinde derin izler bırakıyordu. İşin tuhafı da, en korkunç acılardan ve umutsuzluk anlarından söz ettiği zamanlarda denizcilerin yaşamına daha bir imreniyordum. Çizdiği resmin parlak yanlarına pek ilgi duymuyordum. Hayalini kurduğum şeyler deniz kazası ve açlık; ölüm veya barbar sürülerine tutsak düşme; okyanusun ortasında ulaşılmaz, bilinmeyen, kasvetli ve ıssız bir kayalık üzerinde hüzün ve gözyaşı içerisinde yaşanan bir ömür gibi şeylerdi. Böylesi hayaller ve arzular –çünkü bunlar arzu haline gelir– insandaki sayısız melankoli türleri arasında, o zamandan beri iyice kanaat getirdiğim gibi, en yaygın olanlardır. Sözünü ettiğim zamanlarda bu hayalleri yalnızca kaçınılmaz yazgıma değgin kehanetler olarak görüyordum. Augustus da iyiden iyiye benim ruh halime girmişti. Yakın arkadaşlığımız sonucunda huyumuzun suyumuzun birbirine benzemeye başlamış olması olasıydı.

Ariel'in başına gelen büyük felaketten on sekiz ay kadar sonra, Lloyd ve Vredenburgh firması (sanırım Liverpoollu Enderby'lerle bağlantısı olan bir şirket) Grampus adlı gemiyi balina avına çıkarmak için onarmaya ve donatmaya başladı. Bu, eski ve hurda bir tekneydi ve yapılabilecek her şey yapıldıktan sonra bile pek denize açılabilir bir gemi değildi. Bu geminin, söz konusu firmanın sahip olduğu diğer gemilere niçin yeğlenmiş olduğunu anlayamıyordum – ama yeğlenmişti. Bay Barnard bu gemiye kaptan atanmıştı ve Augustus onunla gidiyordu. Gemi hazırlanırken, Augustus, seyahat arzumu gerçekleştirmek için bunun mükemmel bir fırsat olduğu konusunda başımın etini yedi durdu. Doğrusu bu ya, benim de söylenenlere ilgisiz kaldığım söylenemez – ama mesele öyle kolayca halledilebilecek gibi değildi. Babam doğrudan karşı çıkmadı, ama tasarının yalnızca sözünün edilmesi bile annemin isteri krizleri geçirmesine yol açtı, ve en önemlisi, kendisinden büyük beklentilerim olan dedem konuyu bir daha açacak olursam bana tek metelik bırakmayacağına yemin etti. Ama arzularımı söndürmekten çok uzak olan bu güçlükler içimdeki alevi körüklemekten başka bir işe yaramadı. Ne pahasına olursa olsun gitmeye karar verdim, ve niyetimi Augustus'a açtığımda, başarı şansı olan bir plan yapmanın yollarını aramaya giriştik. Bu arada, yolculuk konusunda akrabalarımla konuşmaktan kaçındım ve görünüşte her zamanki çalışmalarımla meşgul olduğumdan, tasarımdan vazgeçtim sandılar. O zamandan beri, ne zaman bu davranışım aklıma gelse hoşnutsuzluk ve şaşkınlık duyarım. Tasarıma yardımcı olması amacıyla başvur-

duğum yoğun ikiyüzlülük –bu kadar uzun bir zaman dilimi boyunca hayatımdaki her sözcüğü ve eylemi istila eden ikiyüzlülük– ancak, gerçekleşmesine can attığım aziz seyahat hayallerimin vahşi ve yakıcı beklentisiyle benim için dayanılabilir olabilmişti.

Aldatma planımı uygulamaya koyarken işin büyük bölümünü, ister istemez, babası adına kamarayı ve kamara ambarını düzenleme işlerine nezaret etmek için günlerini Grampus'ta geçiren Augustus'a bırakmak zorunda kaldım. Ama geceleri mutlaka buluşup umutlarımız hakkında konuşuyorduk. Başarı şansı tanıyabileceğimiz bir plan yapamadan, neredeyse bir ay geçirdikten sonra, sonunda, Augustus gereken her şeyi inceden inceye düşünmüş olduğunu söyledi. New Bedford'da yaşayan ve zaman zaman evinde iki üç hafta kaldığım Bay Ross adında bir yakınımız vardı. Gemi Haziran ayının (1827 Haziran'ı) ortalarında denize açılacaktı ve bundan birkaç gün önce babam Bay Ross'dan, her zamanki gibi benim Robert'le Emmet'in (oğulları) yanında iki hafta geçirmemi isteyen bir not alacaktı. Augustus bu notun yazılıp gönderilmesi işini üzerine aldı. Sözde New Bedford'a gitmek üzere yola koyulunca, Grampus'ta bana gizlenecek bir yer ayarlayan arkadaşımla buluşacaktım. Augustus, ortalıkta gözükmeyeceğim bu süre boyunca bana mesken olacak bu gizlenme yerinin yeterince rahat olacağı konusunda bana güvence verdi. Gemi, geri dönmesi söz konusu edilemeyecek kadar yol aldıktan sonra, rahat bir kamaraya resmen yerleştirilecektim; babasına gelince, o bu şakaya kahkahalarla gülecekti. Bu serüveni ana babama anlatan bir mektubu eve götürecek birçok gemiyle yolda karşılaşılırdı nasıl olsa.

Sonunda, haziran ayının ortası geldi; her şey yolundaydı. Not yazılıp gönderildi ve bir pazartesi sabahı sözüm ona New Bedford posta gemisine binmek üzere evden ayrıldım. Ama doğruca, sokağın köşesinde beni beklemekte olan Augustus'un yanına gittim. İlk planımıza göre, karanlık bastırıncaya kadar ortalıkta gözükmeyip sonra gizlice gemiye girivericektim, ama şimdi koyu bir sis olduğuna göre, gizlenmekle zaman yitirmemeye karar verdik. Augustus yük iskelesine doğru yürüdü; tanınmamam için beraberinde getirdiği bir denizci pelerinine sarınıp ardı sıra yürüdüm. Bay Edmund'un kuyusunu geçtikten sonra, ikinci köşeyi dönmüştük ki, tam karşıma kim çıksa beğenirsiniz? İhtiyar Bay Peterson, yani dedem. Dosdoğru yüzüme bakıp uzunca bir süre konuşmadan durduktan sonra, "Bu da ne demek oluyor Gordon?" dedi. "Üstündeki bu pis pelerin de *kimin*?" Elimden geldiğince, anın gerektirdiği, hakarete uğramış birinin şaşkın görünüşüne bürünerek ve düşünülebilecek en aksi konuşma tonuyla: "Efendi," dedim, "fena halde yanılıyon, her şey-

den önce benim adım hiç de Goddin falan deel, hem sonra yeni pelerinime pis diyeceene küfretsen daha iyiydi." Böylesine şiddetli bir azarlama karşısında bizim yaşlı beyefendinin takındığı tuhaf tavırlara kahkahalarla gülmemek için kendimi zor tuttum. İki üç adım geri sıçradı, önce benzi attı, sonra kıpkırmızı kesildi, gözlüklerini ilkin yukarı itip sonra gözlerine indirdi ve şemsiyesini kaldırıp bütün hızıyla üzerime doğru atıldı. Ama aklına bir şey gelmiş gibi birden durdu; geri dönüp öfkeden tir tir titreyerek ve dişlerinin arasından, "Bir halta yaradığı yok – şu yeni gözlüklerin – onun Gordon olduğuna yemin edebilirdim – Tanrı'nın belası, işe yaramaz, serseri bahriyeliler" diye mırıldanarak sokak aşağı aksaya aksaya gitti.

Bu kıl payı kurtuluştan sonra, yolumuza daha büyük bir sakınımla devam edip hedefimize salimen vardık. Gemide yalnızca birkaç tayfa vardı; bunlar da baş kasarasında ne olduğunu bilmediğim birtakım işlerle meşguldüler. Kaptan Barnard'ın Lloyd ve Vredenburgh firmasında işleri olduğunu, akşamın geç saatlerine kadar orada kalacağını biliyorduk, bu bakımdan endişelenecek bir şey yoktu. Gemiye ilkin Augustus tırmandı, çalışan işçilere görünmeden çabucak onu takip ettim. Doğruca kamaraya girdik, içeride kimse yoktu. Çok konforlu bir tarzda döşenmişti – bir balina gemisinde pek alışıldık bir şey değildir bu. Geniş, rahat ranzaları olan dört özel odası vardı. Büyük bir sobanın varlığı dikkatimi çekti; kamaranın ve özel odaların tabanı kalın, değerli halılarla kaplanmıştı. Tavanın yüksekliği rahat iki metreden fazlaydı, kısacası her yer umduğumdan daha geniş, daha hoştu. Ama Augustus, ısrarla, bir an önce saklanmam gerektiğini söyleyip bırakmadı ki etrafa daha fazla göz gezdireyim. Önüme düşerek beni geminin sancak tarafında, bölmelere yakın bulunan kendi özel kamarasına götürdü. İçeri girince kapıyı kapatıp sürgüledi. Daha önce hiç bu kadar küçük ama hoş bir oda görmemiştim. Odanın uzunluğu üç metre kadardı ve odadaki tek ranza daha önce de söylediğim gibi geniş ve rahattı. Özel kamaranın bölmelere en yakın tarafında bir yirmiye bir yirmilik kare şeklinde bir alan vardı; burada bir masa, bir sandalye ve genellikle denizcilik ve gezi kitaplarıyla dolu asma raflar bulunuyordu. Odadaki konforu tamamlayan daha başka birçok eşya arasında en dikkat çekicisi, Augustus'un, yiyecek ve içecek bölmelerine ilişkin bir yığın özelliğine dikkatimi çektiği bir çeşit kasa ya da soğutucuydu.

Augustus, sözünü ettiğim alanın bir köşesindeki halının belli bir noktasına, parmaklarının eklem yerleriyle bastırarak döşemede kenar uzunluğu kırk santimetre kadar olan kare şeklinde bir kısmın düzgünce kesil-

miş ve tekrar yerine oturtulmuş olduğunu gösterdi. Bastırdığı bölüm bir tarafından, parmağını altına sokabileceği kadar yukarı kalktı. Böylece kıç ambarına giden geçidin kapağını (halı bu kapak üzerine küçük çivilerle çakılmıştı) araladı. Sonra, fosforlu bir kibritle ince bir mum yaktı, mumu bir fenerin içine yerleştirdi ve kendisini izlememi söyleyerek aşağı indi. Dediğini yaptım, sonra Augustus alt tarafındaki bir çividen tutarak kapağı deliğin üzerine çekti – halı, elbette, kamaranın tabanındaki eski haline dönmüş, geçide ilişkin tüm izler yok olmuştu.

Mum o kadar zayıf bir ışık veriyordu ki, karmakarışık yığılmış keresteler arasında el yordamıyla bin bir güçlükle ilerliyordum. Ama yavaş yavaş gözlerim loş ışığa alıştı ve arkadaşımın ceketinin eteğine tutunarak daha kolay yol almaya başladım. Augustus sonunda beni, sayısız dar geçitten emekleyerek, dolanarak, değerli fayans ambalajında kullanılan türden, demir çemberle bağlanmış bir sandığa götürdü. Sandığın yüksekliği bir yirmi, uzunluğu neredeyse iki metreydi, ama çok dardı. Üzerinde büyücek iki boş yağ fıçısı duruyordu, bunların da üzerinde kamaranın zeminine kadar saz hasır yığılıydı. Dört bir yanımız, çeşit çeşit gemi eşyası, irili ufaklı sandıklar, sepetler, variller, balyalarla doluydu; bunlar ta tavana kadar düzensiz bir biçimde olabildiğince tıkış tıkış tepiştirilmişti, öyle görünüyordu ki sandığa ulaşan bir yol bulabilmiş olmamız tam bir mucizeydi. Daha sonra öğrendim ki bana mükemmel bir sığınak hazırlamak amacıyla, Augustus, gemiye binmeyecek olan bir tayfanın da yardımıyla eşyaları kasten böyle istiflemiş.

Arkadaşım, sonra, sandığın baş kısımlarından birinin istendiğinde çıkarılabildiğini gösterdi. Bunu çekip sandığın içini gösterdi; gördüklerime son derece memnun oldum. Kamara ranzalarından birinden alınmış bir şilte sandığın tabanını boydan boya kaplıyordu ve sandık böylesine küçük bir hacme sığabilecek hemen her türden eşyayla doluydu; üstelik oturmuş veya boylu boyunca uzanmış halde rahatıma bakmam için bana da yeterince yer kalıyordu. Diğer şeylerin yanı sıra, bazı kitaplar, kalem, mürekkep, kâğıt, üç battaniye, su dolu küçük bir testi, bir kutu peksimet, üç dört tane büyük Bologna sosisi, kocaman bir jambon, soğuk bir kızarmış koyun budu, altı şişe kadar kuvvet şurubu ve likör vardı. Yeni sarayına giren bir hükümdarın duyduğundan daha büyük bir memnuniyetle yeni dairemi teslim aldım. Augustus sandığın açık kapağının nasıl kapatılacağını gösterdi, sonra mumu yukarıya, güverteye doğru kaldırarak döşemenin altında uzanmakta olan koyu renkli bir firavun sicimine işaret etti. Bu ipin benim gizlendiğim yerden başlayıp keresteler arasında dolanarak kendi özel kamarasına açılan kapağın al-

tındaki çiviye kadar uzandığını söyledi. Bu kordon yardımıyla, arkadaşımın yol göstericiliği olmadan da kolaylıkla çıkış yolunu bulabilecektim; hiç hesapta olmayan bir aksilik böyle bir adım atılmasını gerektirebilirdi. Bundan sonra, bol miktarda mum ve fosforlu kibritle birlikte feneri bana bırakarak ve görülmeden gelebilme fırsatını bulabildikçe sık sık ziyaretime geleceğine söz vererek gitti. Haziran'ın on yedisiydi.

Sığınağımda, hiç dışarı çıkmadan (tahminime göre) üç gün üç gece geçirdim; yalnızca kollarımı ve bacaklarımı germek için giriş deliğinin tam karşısındaki iki sandık arasında ayakta durmak amacıyla iki defa dışarı çıktım. Bu süre içerisinde Augustus hiç görünmedi, ama geminin her an denize açılabileceğini ve bu hay huy arasında aşağıya, yanıma gelme fırsatını bulamayacağını bildiğimden, bundan rahatsızlık duymadım. En sonunda geçit kapağının açılıp kapandığını, Augustus'un fısıltıyla, işlerin yolunda olup olmadığını ve bir şey isteyip istemediğimi sorduğunu duydum. "Hayır," diye yanıtladım, "rahatım yerinde; gemi ne zaman yelken açıyor?" Augustus, "Yarım saate kalmaz demir alırız," diye yanıtladı, "bunu haber vermek amacıyla ve yokluğumun seni rahatsız edeceğinden korktuğum için geldim. Bir süre daha aşağı inme fırsatı bulamayabilirim – belki üç dört gün. Yukarıda her şey yolunda; ben yukarı çıkıp geçit kapağını kapattıktan sonra, kordona tutunarak çiviye kadar git, saatimi orada bulacaksın – zamanı bilmek gün ışığın olmadığından işine yarayacaktır. Sanırım kaç gündür burada kapalı kaldığını söyleyemezsin –yalnızca üç gün– bugün ayın yirmisi. Saati sandığa getirirdim, ama yokluğum fark edilir diye korkuyorum." Augustus bunları söyledikten sonra gitti.

Augustus'un gidişinden bir saat kadar sonra geminin denize açıldığını açıkça hissettim, yolculuğa nihayet gerçekten başlamış olmamızdan dolayı kendi kendimi kutladım. Kafam bu düşünceyle dolu, sandıktan çıkıp daha rahat olmasa bile daha geniş bir kamaraya geçmeme izin verilinceye kadar, olayların gelişimini beklemeye karar verdim. İlk yapmam gereken şey gidip saati almaktı. Mumu yanar durumda bıraktım, karanlıkta kordonu tutarak el yordamıyla yürüdüm, fakat kordon öyle çok yere dolanmıştı ki, bazen epey zahmetle uzun bir yol kat ettikten sonra kendimi bir önceki konumumdan sadece bir iki adım uzakta buluyordum. En sonunda çiviye ulaştım ve yolculuğumun amacı olan nesneyi alarak emniyet içerisinde geri döndüm. Bundan sonra, büyük bir titizlikle seçilmiş kitapları karıştırdım ve Lewis ve Clarke'ın Kolombiya Körfezi'ne yaptıkları keşif seferini anlatan kitabını seçtim. Bir süre bununla oyalandım, sonra gözlerimin ağırlaştığını hissettim ve ışığı büyük bir dikkatle söndürüp derin bir uykuya daldım.

Uyandığımda aklımın tuhaf bir şekilde karışık olduğunu hissettim, içinde bulunduğum durumu kavrayıncaya kadar bir süre geçti. Ama yavaş yavaş her şeyi anımsadım. Bir ışık yakıp saate baktım, lakin durmuştu; dolayısıyla ne kadar uyumuş olduğumu anlamanın yolu yoktu. Kollarım ve bacaklarım tutulmuştu, uyuşukluğumu gidermek için sandıklar arasında ayakta durmak zorunda kaldım. O zaman kurt gibi acıkmış olduğumu hissettim ve uyumadan önce bir kısmını yediğim o enfes koyun budu aklıma düştü. Koyun budunun tamamen kokmuş olduğunu büyük bir şaşkınlıkla fark ettim. Bu durum büyük bir huzursuzluk duymama yol açtı, çünkü bunu, uyandığımda hissettiğim kafa karışıklığı ile birleştirince, oldukça uzun bir süre uyumuş olduğum sonucu çıkıyordu. Ambarın kapalı havasının bununla ilgisi olabilir ve sonunda bu çok ciddi sonuçlar doğurabilirdi. Başım fena halde ağrıyordu; güçlükle soluk alıp veriyor gibiydim; kısacası yoğun bir karabasan çökmüştü üstüme. Yine de geçit kapağını açıp ortalığın karışmasına yol açmaya cesaret edemediğimden, saatimi kurdum ve elimden geldiğince kendimi avutmaya çalıştım.

Bundan sonraki dayanılmaz yirmi dört saat boyunca kimse yardımıma gelmedi; Augustus'u düşüncesizlikle suçlamaktan kendimi alamıyordum. Beni en çok endişelendiren şey, testimdeki suyun neredeyse çeyrek litreye inmiş olmasıydı; koyun budunun heba olmasından sonra da ha bire Bologna sosisi yediğim için susuzluktan içim kavruluyordu. İyice huzurum kaçtı, kitaplar da ilgimi çekmiyordu artık. Uykuya yenilmek üzereydim, ama ambarın kapalı havası, yanmakta olan kömür gibi bazı zararlı etkiler yaratabilirdi; dolayısıyla, bu arzuya teslim olma düşüncesi bile beni korkudan titretiyordu. Bu arada, geminin artan yalpalamaları okyanusta epeyce yol almış olduğumuzu gösteriyordu, ve çok uzaklardan geliyormuşçasına kulaklarıma ulaşan boğuk uğultu, esmekte olan fırtınanın hiç de sıradan bir fırtına olmadığının işaretiydi. Augustus'un ortaya çıkmayışına bir sebep bulmakta zorlanıyordum. Yukarı çıkınama izin verilmesine yetecek kadar yol almış olmalıydık. Augustus'un başına bir kaza gelmiş olabilirdi – ama ansızın ölmüş veya denize düşmüş olması dışında, beni bu kadar uzun süre hapis tutmasını açıklayabilecek bir neden bulamıyor ve bu düşünceyle git gide sabırsızlanıyordum. Tam karşıdan esen rüzgârın bizi engellemiş olması ve hâlâ Nantucket yakınlarında olmamız da olasıydı. Ama bu fikri bir yana atmak zorundaydım, çünkü durum böyle olsaydı gemi sık sık tiramola ederdi; oysa geminin sürekli iskele tarafına yatıyor olmasından, geriden ve sancak tarafından aldığı düzenli rüzgâr altında ilerlemekte olduğu kanısına vardım. Ayrıca,

hâlâ adanın yakınlarında olsak bile, Augustus beni haberdar etmek için niçin bana uğramamıştı? Yalnız ve iç karartıcı durumumun güçlükleri üzerine böyle kafa patlatarak yirmi dört saat daha beklemeye ve hiçbir yardım gelmezse geçidin ağzına kadar giderek ya arkadaşımla görüşmenin bir yolunu bulmaya ya da en azından aralıktan birazcık temiz hava almaya ve özel kameradan bir miktar su temin etmeye karar verdim. Bu düşüncelerle uğraşırken, aksi yöndeki bütün çabalarıma karşın, derin bir uykuya daldım, daha doğrusu kendimden geçtim. Çok korkunç düşler gördüm. Başıma gelmedik felaket ve dehşet kalmadı. Bunlardan birinde, görünüşleri dehşet veren iğrenç şeytanlar kocaman kocaman yastıklarla beni boğarak öldürmeye çalıştı. Olağanüstü büyüklükte yılanlar gövdeme sarılarak korkutucu parlak gözlerini suratıma dikti. Sonra, korku uyandıran uçsuz bucaksız, ıpıssız çöller çevremi kuşattı. Gri renkli, yapraksız ve çok yüksek ağaçlar göz alabildiğine önüm sıra uzandılar. Ağaçların kökleri kasvetli, kapkara, durgun ve korkunç sularıyla her tarafı kaplamış bataklılarda kayboluyordu. Ve insan canlılığına sahip tuhaf ağaçlar, iskelet kollarını ileri geri sallayarak, ıstırap ve umutsuzluğun en kulak tırmalayıcı, en tiz sesiyle sessiz sulardan merhamet dileniyordu. Sahne değişti; sahranın alev alev yanan engin çölleri ortasında çırılçıplak ve bir başınaydım. Ayaklarımın dibinde saldırmaya hazır bir aslan çömelmiş duruyordu. Ansızın gözlerini açıp bakışlarını üzerime dikti. Bir sıçrayışta ayaklarının üzerine dikildi ve korkunç dişlerini gösterdi. Ardından kıpkızıl boğazından kopan gök gürültüsü gibi bir sesle kükredi ve ben olanca hızımla yere yuvarlandım. Duyduğum dehşetin neden olduğu felç beni boğuyordu, sonunda biraz kendime gelir gibi oldum. Artık düşte sayılmazdım. Hiç değilse duyularımı kısmen kazanmıştım. Kocaman ve gerçek bir canavarın pençeleri bütün ağırlığıyla göğsüme çöküyordu, sıcak nefesi kulaklarımdaydı, beyaz ve korkunç dişleri karanlıkta parıldıyordu.

Hayatım ağzımdan çıkacak tek bir heceye ya da kolumu oynatışıma bağlı olsaydı bile, yine de ne kıpırdayabilir ne de konuşabilirdim. Ben çaresizce yatarken canavar, ya da her neyse, hiçbir şiddete başvurmaya kalkışmadan öylece duruyordu ve onun altında ölüp gideceğimi düşünüyordum. Bedensel ve zihinsel güçlerimin beni terk etmekte olduğunu hissediyordum – tek kelimeyle ölüyordum; sırf korkudan ölüyordum.[2]

2) Poe'nun eserlerinin (Ambrose Bierce üzerinde belirleyici bir etkisi olan) temel izleği: Dünya kendiliğinden dehşet verici değildir, onu öyle algılayan insan zihnidir. İnsan, yoldan sapmış ruhunun yarattığı yanılsamaların kurbanından başka bir şey değildir.

Başım dönüyordu, ölüm derecesinde hastaydım, görme yetim zayıflamıştı, üzerimde parıldayan göz küreleri bile donuklaşmıştı. Son bir çaba göstererek fısıltıyla Tanrı'ya yakardım ve ölüme razı oldum. Sesim, hayvanın tüm gizli öfkesini uyandırmışa benziyordu. Boylu boyunca üzerime çullandı, ama beni şaşırtan şey, uzun, hafif bir sızlanma sesi çıkararak yüzümü ve ellerimi şevkle, aşırı bir sevgi ve neşe gösterisiyle yalamaya başlaması oldu. Aklım karışmıştı, tam bir şaşkınlık içindeydim – ama Newfoundland köpeğim Kaplan'ın kendine has sızlanma sesini unutamazdım, onun tuhaf yalama sesini çok iyi biliyordum. Bu, oydu. Birden kanın şakaklarıma hücum ettiğini hissettim – kurtuluşun ve yeniden hayata dönüşün baş döndürücü ve ezici duygusuydu bu. Üzerinde yatmakta olduğum şilteden hızla fırlayıp sadık arkadaşımın ve dostumun boynuna atılarak tutkulu bir gözyaşı seli içerisinde, göğsümün üzerindeki baskıdan kurtuldum.

Şilteden kalktığımda düşüncelerim tam bir belirsizlik ve karışıklık içerisindeydi. Uzun süre kafamı toplayamadım; sonra yavaş yavaş düşünme yetimi yeniden kazandım ve başıma gelenleri bir bir anımsadım. Kaplan'ın nasıl yanıma gelebilmiş olduğunu açıklamaya çalıştım, ama boşuna; binlerce varsayımla oyalandıktan sonra, hazin yalnızlığımı paylaşmasından ve dokunuşlarıyla beni rahatlatmasından memnuniyet duymakla yetinmek zorunda kaldım. Çoğu insan köpeğini sever, ama benim Kaplan'a duyduğum sevgi sıradan bir sevginin çok ötesindeydi ve şüphe yok ki başka hiçbir yaratık bunu o kadar hak etmiyordu. Yedi yıl boyunca bana can yoldaşı olmuştu ve hayvanları bizim açımızdan değerli kılan üstün nitelikleri birçok defa kanıtlamıştı. Onu, daha küçücük bir yavruyken, boynuna geçirilmiş bir ipten çekerek götürüp denize atacak olan bir piç kurusunun elinden kurtarmıştım; o da üç yıl sonra, beni bir sokak soyguncusunun kocaman sopasından kurtararak bana olan borcunu ödemişti.

Saati tutup kulağıma götürdüğümde yine durmuş olduğunu gördüm; duyularımın durumuna bakarak, ne kadar uzun olduğunu söylemek olanaksız da olsa, çok uzun bir süre uyumuş olduğumdan emin olduğum için, buna hiç şaşmadım. Ateşler içinde yanıyordum; susuzluğum dayanılacak gibi değildi. Fenerdeki mum yanıp bitmişti ve fosforlu kibrit kutusu da öyle el uzatınca hemen bulunacak gibi değildi; ışıksız kalmıştım, bu yüzden, kalan azıcık suyu el yordamıyla arandım. Testiyi bulduğumda boş olduğunu gördüm; suyu Kaplan'ın içmiş olduğuna şüphe yoktu, ayrıca koyun etinden kalanları da yemişti, iyice sıyrılmış kemikler sandığın ağzında duruyordu. Bozulmuş eti gözden çıkarabi-

lirdim, ama suya içim sızladı. Öyle dermansız düşmüştüm ki en ufak bir hareket veya çabada sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titriyordum. Üstüne üstlük, gemi büyük bir şiddetle baş ve kıç vuruyordu; sandığın üzerindeki yağ varilleri her an yuvarlanıp tek çıkış yolunu tıkayabilirdi. Ayrıca, fena halde deniz tutmuştu beni. Bütün bunları göz önüne aldığımda, tamamen güçten düşmeden önce, ne pahasına olursa olsun, hiç zaman geçirmeden geçidin ağzına giderek buradan kurtulmaya karar verdim. Bu karara vardıktan sonra, kibrit kutusunu ve mumları el yordamıyla yeniden aradım. Birincisini az bir zahmetle buldum ama mumları umduğum kadar çabuk (çünkü onları nereye koyduğumu çok net anımsıyordum) bulamayınca, aramaktan o an için vazgeçtim ve Kaplan'a sessiz olmasını tembihleyerek hemen kamara zeminindeki kapağa doğru ilerlemeye başladım.

Ne kadar dermansız düşmüş olduğum bu çaba sırasında daha çok belli oldu. Güçlükle, kendimi sürüklüyordum, ikide bir ansızın bacaklarım bükülüyor, yüzüstü yere kapaklanıyor ve dakikalarca neredeyse hiçbir şey hissetmeden öylece kalıyordum. Keresteler arasındaki dar ve karmaşık dönemeçlerde her an düşüp bayılmaktan korkarak, ki bu durumda ölüp gitmekten başka bir şey umamazdım, yavaş yavaş yol alıyordum. Sonunda tüm enerjimi toparlayıp ileri doğru atıldığımda alnımı demirli bir sandığın keskin kenarına şiddetle çarptım. Kaza beni yalnızca bir an için sersemletti; fakat sonrasında geminin hızlı ve sert bir biçimde sağa sola yalpalaması sonucunda sandığın tam da yolumun üstüne fırlayıp geçişi engellemiş olduğunu gördüğümde duyduğum hüznü anlatmak olanaksız. Çevresindeki sandıklar ve gemi malzemeleri arasında öyle sıkışmıştı ki, ne kadar uğraştıysam yerinden bir milim oynatamadım. Çok dermansız düşmüş olduğumdan ya kordonun yol göstericiliğinden vazgeçip yeni bir yol arayacaktım ya da önümdeki engelin üzerinden aşıp öte tarafında yoluma devam edecektim. Birinci seçenek, korkuyla titremeden düşünülemeyecek kadar çok güçlük ve tehlike arz ediyordu. Kafaca ve bedence içinde bulunduğum zayıflık durumunda, böyle bir şeye kalkışacak olursam yolumu kaybedeceğim, ambarın kasvetli, iğrenç labirentleri arasında mahvolacağım kesindi. Dolayısıyla, hiç duraksamadan, kalan gücümü ve metanetimi toplayarak sandığa tırmanmaya karar verdim.

Bu amaçla ayağa kalktığımda, bunun korktuğumdan daha çetin bir iş olduğunu gördüm. Dar geçidin her iki yanında çeşitli boylardaki ağır kerestelerden birer duvar yükseliyordu; yapacağım en ufak bir dikkatsizlik duvarları başıma yıkabilirdi ya da böyle bir felaketten kaçınabilsem

bile, yıkılan keresteler dönüş yolumu tamamen tıkayabilirdi. Sandık, kocaman, heyula gibi bir şeydi, ayak basacak bir yeri yoktu. Boş yere, bütün gücümle sandığın üzerine ulaşmaya çalıştım; böylece kendimi yukarı çekebilmeyi umuyordum. Sandığın üstüne tutunabilseydim bile, böyle bir işin üstesinden gelmeye gücümün yetmeyeceği kesindi; velhasıl bunu başaramamış olmam her bakımdan daha iyi oldu. En sonunda, sandığı yerinden kımıldatmak için umutsuz bir çabaya girişti̇ğimde, yüklendiğim taraftaki tahtalardan birinin esnediğini hissettim. Tahtalar arasındaki aralıklarda elimi heyecanla gezdirdiğimde, tahtalardan enli bir tanesinin oynadığını gördüm. Bereket, cebimde bir çakı vardı, onunla, epey çaba harcadıktan sonra tahtayı yerinden söküp çıkarmayı başardım; ortaya çıkan aralıktan öte yana geçtiğimde karşı tarafta tahta olmadığını büyük bir sevinçle keşfettim; başka bir deyişle, sandığın üst kapağı yoktu; kendime yol açtığım taraf sandığın dibiydi. Bundan sonra çiviye varıncaya kadar, önemli bir güçlükle karşılaşmadan kordona tutunarak ilerledim. Yüreğim güm güm atarak ayaklarımın üzerinde doğruldum ve yavaşça kapağı yukarı ittim. Kapağın hemen açılacağını ummuştum, lakin öyle olmadı; kamarada Augustus'tan başka birinin olmasından korka korka, bu kez daha kararlı bir şekilde ittim. Ama kapağın yerinden kımıldamadığını şaşkınlıkla gördüm ve huzursuzluğa kapıldım, çünkü evvelce, kapağı kaldırmak için çok az kuvvet gerektiğini biliyordum. Biraz daha kuvvetli ittim, yerinden kıpırdamadı; bütün gücümle yüklendim, bana mısın demedi. Hiddetle, öfkeden köpürerek, umutsuzca yüklendim; kapak bütün bu çırpınıp didinmelerime meydan okumaya devam etti; kapağın gösterdiği dirence bakılırsa, ya geçit keşfedilerek kapak çivilenmişti ya da üzerine çok büyük bir ağırlık konulmuştu, ki bu durumda kapağı kaldırmayı düşünmek boşunaydı.

Büyük bir korku ve dehşet duygusu benliğimi kaplamıştı. Böylesine mezara gömülüşümün olası nedenleri üzerine boş yere akıl yürütmeye çalıştım. Birbiriyle bağlantılı, tutarlı bir düşünce zinciri kuramıyordum, döşemeye yığılıp kalmıştım, susuzluk ve açlıktan ölme, boğulma, diri diri mezara gömülme gibi birbirinden korkunç, ezici düşüncelerin aklıma üşüşmesine karşı koyamıyordum. Bununla birlikte, en sonunda aklımı biraz olsun toparlar gibi oldum. Ayağa kalktım ve parmaklarımla yoklayarak kapakla döşeme arasındaki izi veya çatlağı aradım. Bulunca, kamaradan ışık gelip gelmediğini anlamak için büyük bir dikkatle inceledim, fakat zerrece ışık sızmıyordu. O zaman bıçağımın ağzını, sert bir nesneye çarpıncaya kadar yarığa soktum. Bıçağın ucuyla kazımaya çalışınca, onun bir demir kütlesi olduğunu keşfettim; yarık boyunca bıça-

ğın ağzını gezdirmeye çalışırken elime yansıyan titreşimlerden bunun bir zincir palamarı olduğu kanısına vardım. Bana kalan tek yol, yeniden sandığıma dönmek ve orada ya acınacak yazgıma boyun eğmek ya da bir çıkış planı hazırlamasına fırsat vermek için zihnimi yatıştırmaya çalışmaktı. Hemen bu düşüncemi uygulamaya koyuldum ve sayısız güçlükten sonra geri dönmeyi başardım. Son derece bitkin bir durumda kendimi şiltenin üzerine bıraktığımda, Kaplan da boylu boyunca yanıma uzandı; dokunuşlarıyla sıkıntılarımı hafifletmeye, onlara sabırla katlanmam için beni yüreklendirmeye can atıyor gibiydi.

En sonunda, köpeğin davranışlarındaki tuhaflık ister istemez dikkatimi çekti. Dakikalarca ellerimi ve yüzümü yaladıktan sonra, birden duruyor ve hafif bir sesle inlemeye koyuluyordu. Elimi ona doğru uzattığımda, pençelerini yukarıya kaldırmış, kıpırdamadan sırtüstü yatmakta olduğunu görüyordum. Sık sık tekrarlanan bu tavır bana tuhaf gözüktü, buna hiçbir anlam veremedim. Köpek acı çekiyor gibi göründüğü için, yaralanmış olduğu sonucuna vardım ve pençelerini ellerimin arasına alarak birer birer inceledim, ama hiçbir yara bere izine rastlamadım. O zaman aç olduğunu düşünerek ona kocaman bir parça jambon verdim, jambonu büyük bir iştahla yalayıp yuttuktan sonra yine aynı hareketleri yapmaya başladı. Bu sefer onun da benim gibi susuzluktan kıvrandığını düşündüm ve tam kendimi buna inandırmıştım ki yalnızca pençelerini incelemiş olduğum aklıma geldi, başı veya vücudunun başka bir yeri yaralanmış olabilirdi. Ellerimi dikkatle başının üzerinde dolaştırdım, yine bir şey bulamadım. Sırtında ellerimi gezdirdiğimde kılların hafiften havaya kalktığı bir bölgeye rast geldim. Parmağımla yokladığımda gövdesine çepeçevre dolanmış bir ip buldum. Daha dikkatle incelediğimde, mektup kâğıdı olduğu duygusunu uyandıran ince, uzun bir kâğıt parçasına rastladım; kâğıdın arasından bir ip geçirilerek hayvanın tam sol omzunun altına gelecek şekilde sıkıca bağlanmıştı.

III. Bölüm

Aklıma ilk gelen şey, kâğıdın Augustus'un bir notu olabileceği, beni zindanımdan kurtarmaya gelmesini önleyen olağanüstü bir kaza meydana geldiği için beni durumdan haberdar etmek üzere böyle bir yola başvurduğu oldu. Sabırsızlıktan pır pır eden bir yürekle, fosforlu kibritlerimi ve mumlarımı yeniden aramaya başladım. Uykuya dalmadan önce onları bir kenara koymuş olduğumu belli belirsiz anımsıyordum; geçit

kapağına son gidişimden önce de onları tam olarak nereye koyduğumu pekâlâ anımsayabilirdim. Ama şimdi kafamı boşuna yoruyordum; kayıp nesneleri bulmak için tam bir saat sonuçsuz ve sinir bozucu bir araştırmayı sürdürdüm; bundan daha fazla düş kırıklığı yaratan bir endişe ve gerilim duygusu olamazdı. Sandığın açık tarafında, başım safraya yakın, el yordamıyla aranırken kasara altı tarafında zayıf bir parıltı fark ettim. Çok şaşırmıştım, birkaç adım ötemdeki bu parıltıya yöneldim. Ancak ben yerimden kıpırdar kıpırdamaz parıltı gözden kayboldu. Onu yeniden görebilmem için, ellerimle sandığı yoklayarak ilk konumuma geri dönmem gerekti. Şimdi, başımı dikkatle öne arkaya hareket ettirerek ve ilk yöneldiğim tarafın tam aksi yönde yavaş yavaş ilerleyerek gözden yitirmeden parıltıya yaklaşabildiğimi gördüm. Sonra (sayısız dar dönemeçlerden zorla geçerek) ona ulaşmayı başardım ve yan yatmış boş bir fıçı içerisinde dağınık halde birkaç kibrit parçası buldum; parıltı bunlardan çıkıyordu. Kibritlerin bu kadar uzağa nasıl gelebildiğini anlamaya çalışırken elim, belli ki köpeğin gevelemiş olduğu iki üç mum parçasına değdi. Bu demekti ki köpek bütün mumlarımı gövdeye indirmişti ve ben Augustus'un notunu hiç okuyamayacaktım. Mumdan geriye kalan az bir şey, fıçı içerisindeki çer çöple öyle yoğrulmuştu ki artık bir işe yaramazdı; oldukları yerde bıraktım. Fosforlu kibritlerden geriye kalan kırıntılardan toplayabildiğim kadarını toplayıp, büyük bir güçlükle sandığıma geri döndüm; bu arada Kaplan sandıktan hiç ayrılmamıştı.

Bundan sonra ne yapacağımı hiç bilmiyordum. Ambar öyle karanlıktı ki ellerimi yüzüme ne kadar yaklaştırırsam yaklaştırayım göremiyordum. Beyaz kâğıt pusula ise, ancak ona doğrudan bakmayıp, şöyle bir göz ucuyla baktığımda belli belirsiz seçilebiliyordu. Böylece hapishanemin ne kadar karanlık olduğu göz önüne getirilebilir. Dostumun notuysa –elbette ondan gelen bir notsa bu kâğıt– zayıf düşmüş, altüst olmuş zihnimi boş yere, daha da rahatsız etmekten başka bir işe yaramıyordu. Bir ışık elde etmek için –afyon içmiş birinin rahatsız uykusunda bulacağı türden– bir yığın saçma çareyi boş yere zihnimde evirip çeviriyordum; bu çarelerin her biri, düş gören kişinin akıl yürütme ve düş görme yetileri sırasıyla birbirine üstünlük sağladıkça, bazen en makul, bazen en akla hayale sığmaz şeyler olarak görünür. Sonunda, daha önce niçin akıl edemediğime hayıflandığım bir fikir geldi aklıma. Kâğıt parçasını bir kitabın arkasına yerleştirdim ve fıçıdan getirmiş olduğum fosforlu kibrit parçalarını bir araya toplayarak hepsini kâğıdın üzerine yaydım. Sonra elimin ayası ile hızlı hızlı ve düzenli bir şekilde onları ovaladım. Parlak bir ışık birden bütün yüzeye yayıldı, eğer kâğıdın üzerinde bir yazı ol-

saydı, okumakta eminim hiçbir güçlük çekmezdim. Ama tek bir hece bile yazılı değildi, insanın hevesini kursağında bırakan, hüzün verici bir boşluktan başka bir şey yoktu; ışık birkaç saniye içinde umutlarımı da beraberinde sürükleyerek söndü.

Düşünme yetimin bir süredir, ahmaklık sınırında olduğunu, daha önce, birkaç defa belirtmiştim. Elbette, aklımın tamamen başımda olduğu anlar da vardı, hatta pek sık olmamakla birlikte enerji dolu olduğum anlar da. Günlerdir bir balina gemisinin ambarında, çok sağlıksız bir atmosferi solumakta olduğum ve bu sürenin önemli bir bölümünü bir iki yudum suyla geçirdiğim unutulmamalıdır. Son on dört on beş saattir hiç suyum kalmamıştı ve bu süre içerisinde hiç uyumamıştım. Koyun budunun bozulmasından sonra, başlıca besin stokumu, peksimetleri saymazsak, insanı susatan türden çeşitli tuzlu yiyecekler oluşturuyordu; bu taş kesilmiş peksimetlerin susuzluktan kavrulmuş ve şişmiş boğazımdan geçmesi olanaksızdı. Ateşim çok yükselmişti ve her bakımdan son derece kötülemiştim. Bütün bunlar, fosforlu kibrit serüvenimden sonra, kâğıdın yalnızca bir yüzünü incelemiş olduğum düşüncesi aklıma gelinceye kadar derin bir umutsuzluk içinde neden saatlerce kıvrandığımı anlatmaya yeter. İşlediğim korkunç hata birden kafama dank ettiğinde duyduğum öfkeyi (çünkü öfkenin diğer bütün duygulara baskın olduğuna inanıyorum) anlatmaya kalkışmayacağım. Aptallığım ve aceleciliğim bana daha büyük bir hata yaptırmamış olsaydı, bu hatanın kendisi önemli olmayabilirdi – üzerinde yazılı hiçbir şey görmeyince, çocukça bir davranışla kâğıdı parça parça yırtıp atmıştım, hem de kim bilir nereye...

İçinde bulunduğum çıkmazın bu en berbat kısmından Kaplan'ın zekâsı sayesinde kurtuldum. Uzun aramalardan sonra notun bir parçasını bulunca, onu köpeğin burnuna tuttum ve geri kalanını getirmesi gerektiğini anlatmaya çalıştım. Amacımı derhal anladığını ve bir süre etrafı altüst ettikten sonra kâğıdın büyükçe bir parçasını bulduğunu şaşkınlıkla (çünkü türünü ünlü yapan marifetlerden hiçbirini ona öğretmemiştim) gördüm. Onu bana getirdiğinde, kısa bir süre durdu ve burnunu elime sürterek adeta yaptığım işi onaylamamı bekledi. Elimle hafif hafif başına vurduğumda işini yapmak üzere derhal savuştu. Yeniden dönmesi için bu defa dakikalar geçmesi gerekti, ama sonunda geldiğinde kâğıdın son eksik parçasını da getirdi – görünüşe göre, kâğıt sadece üç parçaya bölünmüştü. Neyse ki geriye kalan birkaç fosforlu kibrit kırıntısını –belli belirsiz parıltısının izini sürerek– bulmakta pek güçlük çekmedim. Yaşadığım güçlükler, bana ihtiyatlı olmam gerektiğini öğretmişti; bir süre

oturup ne yapmam gerektiğini düşündüm. Büyük bir olasılıkla diye düşündüm, kâğıdın bakmadığım yüzünde bir şeyler yazılıydı, ama bu yüz hangisiydi? Kâğıt parçalarının yerli yerine yerleştirilmesi, bu konuda bana herhangi ipucu vermiyordu, ama şimdi sözcüklerin tamamı (eğer varsa) yerli yerinde ve kâğıdın aynı yüzünde olmalıydı. Bu seferki girişimimde de başarısız olursam, artakalan fosfor bir üçüncü denemeye yetmeyecekti; bu hususta kesinlikle emin olmalıydım. Kâğıdı önceki gibi kitabın üzerine yerleştirdim ve oturup dakikalarca meseleyi kafamda evirip çevirdim. Sonunda, üzerinde yazı bulunan tarafta, zayıf bir olasılık da olsa, hassas bir dokunma duyusunun saptayabileceği bir pürüz olabileceğini düşündüm. Bu denemeyi yapmaya karar verdim ve parmağımı dikkatle kâğıdın o andaki üst yüzünde gezdirdim. Ama hiçbir şey algılayamadım. Kâğıdı çevirerek kitabın üzerine yeniden yerleştirdim. İşaret parmağımı yeniden dikkatle kâğıdın üzerinde dolaştırırken, son derece hafif, ama yine de fark edilebilir bir parıltı dikkatimi çekti. Bunlar, ilk denememde kâğıdın üzerine yaydığım fosforlu kibritlerden kalan çok küçük kalıntılar olmalıydı. Demek ki yazının bulunduğu yüz, sonunda varlığı kanıtlanabilirse, öteki ya da alt yüzdü. Kâğıdı yeniden ters çevirdim ve daha önce yaptığım gibi işe koyuldum. Fosforları ovunca, önceki gibi parlak bir ışık yayıldı – ama bu sefer, kırmızı mürekkeple ve kocaman harflerle yazılmış bir notun satırları açıkça ortaya çıktı. Işık yeterince parlaktı, fakat çok kısa sürmüştü. Yine de çok fazla heyecanlanmamış olsaydım, önümdeki üç tümceyi –çünkü üç tümce olduğunu görmüştüm– dikkatle okumak için yeteri kadar zamanım olurdu. Lakin hepsini birden okuma heyecanı içerisinde yalnızca notun sonundaki yedi sözcüğü okumayı başarabildim: "*kan – hayatta kalman kesinlikle ortaya çıkmamana bağlı.*"

Notun tamamını okuyabilmiş –dostumun bana ulaştırmaya çalıştığı uyarıyı eksiksiz anlayabilmiş– olsaydım ve bu uyarı söze dökülmesi neredeyse olanaksız bir felaketin öyküsünü anlatıyor olsaydı bile, yine de, bundan kesinlikle eminim, bu şekilde aldığım bu uyarı parçasının bende uyandırdığı ürküntünün ve tarife sığmaz dehşetin onda birini bile uyandıramazdı. Ve "*kan*" sözcüğü –bütün sözcükler içerisinden en fazla esrar, ıstırap ve dehşet dolu olan sözcük– nasıl da kat kat önem kazanmıştı şimdi, zindanımın koyu karanlığında, nasıl da ağır ve ürpertici (kendini nitelemek veya farklı kılmak için, daha önceki sözcüklerden kopmuş) ruhumun en derin köşelerine işliyordu!

Augustus'un, kuşkusuz, gizli kalmamı istemek için yeterli nedenleri vardı ve bunların neler olabileceği konusunda binlerce tahminde bulun-

maya çalıştım – lakin bu esrara doyurucu bir açıklama getiremiyordum. Geçit kapağından geri döndükten hemen sonra, Kaplan'ın tuhaf davranışları dikkatimi çekmeden önce, ne olursa olsun sesimi güvertedekilere duyurmaya, bunu doğrudan başaramayacak olursam, geminin en alt güvertesine ulaşmanın bir yolunu bulmaya karar vermiştim. Son çare olarak, bu iki amaçtan birini gerçekleştirebileceğime duyduğum yarı güven, bana durumuma katlanabilme cesaretini (yoksa böyle bir cesarete sahip olmazdım) veriyordu. Okuyabildiğim o birkaç sözcük, beni bundan da yoksun bırakmıştı ve şimdi ilk defa olarak acıklı yazgımı bütün ağırlığıyla hissediyordum. Umutsuzluktan felç olmuş durumda kendimi yeniden şiltenin üzerine attım ve orada bir gün, bir gece boyunca hemen hemen hiç kalkmadan (aklımı başıma toplayabildiğim ve olanları anımsayabildiğim kısa süren anlar dışında) bir tür baygınlık içinde yattım.

Sonunda bir kez daha kalktım ve beni kuşatan dehşet üzerine bir süre düşündüm. Bir yirmi dört saati daha susuz geçirebilmem pek mümkün değildi – daha fazla dayanamazdım. Mahpusluğumun ilk zamanlarında, Augustus'un sağladığı likörleri önünü ardını düşünmeden içmiştim, ama bu likörler susuzluğumu hiç kesmemiş, sadece ateşimi yükseltmeye yaramıştı. Şimdi yalnızca bir çay bardağı kadar likörüm kalmıştı, midemi isyan ettiren türden keskin bir şeftali likörü. Sosisler tamamen bitmiş, jambondan küçücük bir tulum parçasından başka bir şey kalmamış, peksimetlerinse birkaç kırıntı dışında hepsini Kaplan yemişti. Üstelik baş ağrılarının her geçen dakika artmakta olduğunu ve bu ağrılarla birlikte, ilk uykuya dalışımdan beri bana musallat olan hezeyanların da şiddetlendiğini görüyordum. Daha önce güçbela da olsa nefes alabiliyordum, fakat şimdi her nefes alıp verişimde göğsüme müthiş sancılar saplanıyordu. Ama şimdi bir başka, tamamen farklı türde bir huzursuzluk kaynağı vardı ki, verdiği tedirginlik şiltedeki baygınlığa benzer durumdan sıyrılmaya çalışmamın en büyük nedeniydi. Tedirginliğimin nedeni köpeğimin davranışlarıydı.

Köpeğin tavırlarındaki değişikliği, son denememde fosforları kâğıdın üzerine sürterken gözlemlemiştim ilk olarak. Ben bu işi yaparken, gelip hafif bir hırlamayla burnunu elime sürtmüştü, ama o sırada buna dikkat edemeyecek kadar heyecanlıydım. Bundan sonra, anımsanacağı gibi, kendimi şiltenin üzerine atmış, baygınlığa benzer bir uykuya dalmıştım. Şu anda kulaklarıma tuhaf bir tıslama sesi geliyordu; bu ses, büyük bir hırıltıyla soluyan Kaplan'dan çıkıyordu, köpeğin göz küreleri karanlıkta ışıl ışıl yanıyordu. Ona seslendiğimde hafif bir hırıltıyla karşılık verip sustu. O arada yine kendimden geçmişim, fakat bir süre sonra aynı şekil-

de yeniden uyandırıldım. Köpeğin bu davranışı, sonunda, bende büyük bir korku uyandırıncaya kadar üç veya dört defa yinelendi; artık tamamen kendime gelmiştim. Kaplan, şimdi alçak bir tonda da olsa aynı korkutucu tarzda hırıldayarak ve kuvvetli spazmlar geçiriyormuş gibi dişlerini gıcırdatarak sandığın ağzına yakın bir yerde yatıyordu. Susuzluğun ya da ambarın kapalı havasının onu çıldırttığından kuşkum yoktu, ne yapacağımı bilememenin şaşkınlığı içindeydim. Kendi güvenliğim için kesinlikle gerekli olsa da onu öldürme düşüncesine katlanamıyordum. Aman vermez bir düşmanlık ifadesiyle gözlerini üzerime dikmiş olduğunu açıkça görüyor ve her an üzerime atılmasını bekliyordum. Bu korkunç duruma sonunda daha fazla dayanamaz hale geldim; ne pahasına olursa olsun sandıktan çıkmaya karar verdim, yolumu kesecek olursa da mecburen işini bitirecektim. Dışarı çıkabilmek için doğrudan üzerinden geçmek zorundaydım; köpekse niyetimi çoktan anlamıştı, ön ayakları üzerinde doğrularak (gözlerinin konumunun değişmesinden bunu anladım) kolaylıkla fark edilen beyaz dişlerini gösterdi. Jambon tulumundan kalan küçük parçayla içerisinde likör bulunan şişeyi alıp Augustus'un bırakmış olduğu büyük mutfak bıçağı ile birlikte giysilerimin arasına yerleştirdim – sonra paltoma sıkı sıkıya sarınarak sandığın ağzına doğru hareket ettim. Köpek, daha ben harekete geçer geçmez hırlayarak boğazıma doğru atıldı. Öfkeli hayvan bütün ağırlığıyla sağ omzuma çarpıp üzerimden aşarken ben şiddetle sol tarafa yuvarlandım. Diz üstü düştüm, başım battaniyelerin arasına gömüldü. Bu beni, ikinci kez saldıran köpeğin hışmından korudu; boynumu kapatan yünlü battaniyelerin üzerinden sivri dişlerini bastırmakta olduğunu hissediyordum – bereket versin dişleri bütün katları delip geçemiyordu. Şimdi köpeğin altındaydım, çok geçmeden işimi bitirecekti. Canımı dişime takıp köpekle göğüs göğse savaştım, onu üzerimden fırlattıktan sonra şiltenin üzerindeki battaniyeleri kaptığım gibi köpeğin üzerine fırlatıp, o bunlardan kurtulamadan, sandıktan çıktım ve beni izlememesi için kapağını sıkıca kapattım. Ama bu mücadele sırasında jambon parçasını düşürmüştüm, şimdi bütün erzak stokum bir bardak likörden ibaretti. Bu düşünce aklımdan geçerken, böylesi bir durumda şımarık bir çocuğun kendisini kaptırabileceği bir huysuzluk nöbetinin beni etkisi altına aldığını hissettim ve şişeyi kafama dikerek son damlasına kadar boşalttıktan sonra öfkeyle döşemeye fırlattım.

Şangırtının yankısı daha yeni kesilmişti ki birisinin kasara altı yönünden alçak sesle ama ısrarla bana seslendiğini duydum. Bu öylesine beklenmedik bir şeydi ve bu sesin bende uyandırdığı heyecan öylesine yo-

ğundu ki yanıt vermeye çabalamam boşuna oldu. Konuşma yetimi tümüyle yitirmiştim; dostum, ölmüş olduğumu düşünerek bana ulaşmadan geri dönmesin diye şiddetli bir heyecan içerisinde kasılmalarla titreyerek ve bir şeyler söyleyebilmek çabasıyla ağzımı açıp kapayarak sandıkların arasında ayağa kalktım. Ağzımdan çıkacak bir heceye karşılık, bana dünyaları bağışlayacak olsalardı bile konuşamazdım. Bulunduğum yerin biraz ilerisinde, keresteler arasında bir şeyin yavaşça hareket ettiğini işittim. Sonra bu ses hafifledi, hafifledi ve söndü. O anki duygularımı ömrüm oldukça unutabilir miyim? Gidiyordu –haklı olarak kendisinden çok şey umduğum dostum, arkadaşım gidiyordu– beni terk edecekti ve işte gitti! Zindanların en korkunç ve en iğrencinde beni ölüme, yok olmaya terk ediyor – tek sözcük, bir tek hece beni kurtarabilirdi ama yine de bu tek hece ağzımdan çıkamıyordu! Ölmekten bin beter duygular içerisindeydim, bundan eminim. Başım döndü ve ölü gibi sandığın yanı başına yığıldım.

Yere yığılırken, pantolonumun kemerindeki mutfak bıçağı sıyrılıp takırtıyla zemine düştü. En güzel melodinin nağmeleri bile kulaklarıma bundan daha tatlı gelemezdi! Gürültünün Augustus üzerindeki –adımı çağıranın ondan başkası olamayacağını biliyordum çünkü– etkisini anlamak için yoğun bir heyecanla dinlemeye koyuldum. Sonunda yeniden "Arthur!" sözcüğünün tereddütle ve alçak bir sesle söylendiğini işittim. Yeniden canlanan umutlarım, anında konuşma yetimi geri kazanmamı sağladı ve var gücümle haykırdım: "*Augustus! Ah, Augustus*!" Arkadaşım "Şişşt! Tanrı aşkına sessiz ol!" diye yanıtladı, heyecandan titreyen bir sesle. "Ambarda yolumu bulur bulmaz yanına geleceğim." Uzun süre, keresteler arasında hareket ettiğini duydum ve her saniye bana bir çağ kadar uzun geldi. En sonunda ellerini omzumda hissettim ve aynı anda bir su şişesini dudaklarıma dayadı. Ancak üzerine kapanmakta olan bir mezardan son anda kurtulanlar veya kasvetli zindanımda içinde bulunduğum ağır koşullardaki susuzluğun dayanılmaz işkencesini bilenler, fiziksel lükslerin en zengininden –bu nefis içecekten– alınan kocaman bir yudumun sağlayacağı cinsten dile gelmez coşku konusunda bir fikre sahip olabilirler.

Susuzluğumu az çok giderdiğimde, Augustus cebinden üç dört tane haşlanmış soğuk patates çıkardı; onları büyük bir açgözlülükle yuttum. Bir hırsız feneri içerisinde ışık getirmişti, fenerin minnetle karşıladığım ışınları bana yiyecek ve içecekten hiç de daha az teselli vermedi. Ama uzun sürmüş yokluğunun nedenini öğrenmek için sabırsızlanıyordum; hapisliğim süresince gemide neler olup bitmişti? Anlatmaya koyuldu.

Gemi, tahmin ettiğim gibi Augustus'un saati bana bırakmasından bir saat kadar sonra denize açılmış. Haziran'ın yirmisinde. O tarihte benim üç günden beri ambarda bulunduğum anımsanacaktır, bu süre içerisinde gemide, özellikle de kamarada ve özel kamaralarda öylesine bir telaş ve koşuşturma varmış ki, geçit kapağının gizinin keşfedilmesi tehlikesini göze almadan beni ziyaret etme şansı yokmuş. Sonunda, ziyaretime geldiğinde, iyi kötü idare etmekte olduğumu belirtmiştim, bu yüzden sonraki iki gün benim hesabıma pek fazla rahatsızlık hissetmemiş ama yine de aşağı inmek için fırsat kollamış. *Dördüncü güne kadar* bir fırsat bulamamış. Bu arada, birçok defa babasına serüvenimizden söz etmeye ve beni hemen yukarı çıkarmaya karar vermiş, ama henüz Nantucket'ın menzilinde oluşumuzdan ve Kaptan Barnard'ın birtakım sözlerinden, benim gemide olduğumu öğrenirse, gemiyi anında geri döndüreceğinden kuşkulanmış. Bundan başka, bana dediğine göre, iyice düşününce, acil bir ihtiyacım olmadığına, olursa, geçit kapağından bunu belirtmekte duraksamayacağıma kanaat getirmiş. Böylece her şeyi inceden inceye hesaba katınca, görülmeden ziyaretime gelinceye kadar yerimde kalmamın en iyisi olacağı sonucuna varmış. Bu fırsat, daha önce de söylediğim gibi, bana saati getirmesinden sonraki dördüncü güne, ambara girişimden sonraki yedinci güne kadar doğmamış. O gün ise, asıl niyeti bana seslenip geçit kapağına altına çağırmak olduğu için beraberinde su ve erzak getirmemişti – yukarıya, özel kamarasına çıktıktan sonra bana bunları uzatabilirdi. Bu amaçla aşağı indiğinde beni uyur bulmuş, çok yüksek sesle horluyormuşum. Bu konuda yaptığım bütün hesaplamalardan, bunun, geçit kapağından saati alıp döndükten sonra içine düştüğüm ve en azından *üç gün üç gece* süren baygınlık dönemi olduğu sonucu çıkıyor. Hem kendi deneyimimden hem başkalarının söylediklerinden, kapalı yerlerdeki eski balık yağlarının saldığı kokunun güçlü bir uyutucu etki yarattığını artık öğrenmiş bulunuyorum. İçerisine hapsolunduğum ambarın koşullarını, geminin bir balina gemisi olarak kullanıldığı sürenin uzunluğunu düşününce, bir kez uykuya daldıktan sonra zaman zaman uyanmış olmak, söz konusu süre boyunca kesintisiz uyumuş olmaktan daha şaşılası geliyor bana.

Augustus kapağı kapatmaksızın fısıltıyla bana seslenmiş, ama benden yanıt alamamış. Sonra kapağı kapatarak yüksek sesle, sonunda bağırarak seslenmiş – ben hâlâ horlamaya devam ediyormuşum. O zaman ne yapacağını şaşırmış. Kerestelerin arasında yol bularak sandığa kadar gel-

mesi zaman alırmış, bu arada yokluğu, ondan her fırsatta seferle ilgili yazışmaları düzenlemesini ve kopya etmesini isteyen Kaptan Barnard tarafından fark edilirmiş. Dolayısıyla, biraz düşününce, yukarı çıkmaya ve beni yoklamak için bir başka fırsatın çıkmasını beklemeye karar vermiş. Çok rahat, deliksiz bir uyku çekiyor gibi göründüğümden ve hapisliğin bende bir rahatsızlık yaratmış olabileceğini düşünemediğinden bu kararı çok kolay verebilmiş. Tüm bunları kafasında evirip çevirirken, kamaradan gelen alışılmadık koşuşturma sesleri dikkatini çekmiş. Mümkün olabildiğince hızla geçitten çıkıp kapağı kapatmış ve özel kamarasının kapısına atılmış. Adımını daha eşikten atar atmaz bir tabanca suratına dayanmış; aynı anda da bir manivela darbesiyle yere yıkılmış.

Boğazını sıkı sıkıya kavrayıp sıkan bir el onu kamaranın zeminine çivilemiş, yine de etrafında ne olup bittiğini görebiliyormuş. Babası elleri ve ayakları bağlı olarak kamara iskelesinin basamakları dibinde, alnında derin bir yara ile başı aşağıda yatıyormuş ve alnından oluk oluk kan akıyormuş. Tek kelime konuşmuyormuş, belli ki ölmek üzereymiş. İkinci kaptan, suratında şeytani bir alaycılıkla üzerine eğilmiş rahat rahat ceplerini karıştırıyormuş, cebinden büyük bir cüzdanla bir kronometre çıkarmış. Tayfalardan yedisi (zenci aşçı da aralarında) silah bulmak için iskele tarafındaki kamaraları altüst ediyormuş; çok geçmeden kendilerine tüfekler ve cephane bulmuşlar. Augustus ve Kaptan Barnard'dan başka kamarada tam dokuz kişi varmış ve bunlar gemideki en belalı tayfalarmış. Caniler, ellerini arkadan bağladıktan sonra arkadaşımı da yanlarına alarak güverteye çıkmışlar. Dosdoğru, kapısı sürgülenmiş olan baş kasarasına gitmişler – iki isyancı ellerindeki baltalarla kapının yanında, ikisi de ambar kapağının ağzında bekliyormuş. İkinci kaptan yüksek sesle bağırmış: "Hey, siz aşağıdakiler, duyuyor musunuz? Çabuk güverteye çıkın, birer birer – şunu da unutmayın, homurdanmak yok!" Birkaç dakika sonra, biri –miço olarak işe girmiş bir İngiliz– yukarı çıkmış, acı acı ağlayıp sızlayarak hayatının bağışlanması için ikinci kaptana yalvarmış. Aldığı tek yanıt alnının ortasına inen bir balta darbesi olmuş. Zavallıcık inlemeden güverteye yıkılmış ve zenci aşçı onu bir çocuk gibi kollarına alıp denize fırlatmış. Darbenin, ardından da cesedin suya gömülüşünün sesini işiten aşağıdaki adamlardan hiçbirini artık ne verilen sözlerin ne de savrulan tehditlerin güverteye çıkarması mümkün olmuş, bu arada aşağısını dumana boğma önerisi ortaya atılmış. Bunun üzerine ortalık birbirine girmiş, bir an geminin yeniden ele geçirilmesi ihtimali belirmiş. Ama isyancılar, hasımlarının sadece altısının güverteye çıkmasından sonra baş kasarasının kapısını açılmayacak şekilde kapamayı başarmışlar.

Bu silahsız altı kişi, kendilerinden daha kalabalık olan isyancılarla giriştikleri kısa bir mücadeleden sonra teslim olmuşlar. İkinci kaptan onlara iyi davranılacağı sözünü vermiş – kuşkusuz, aşağıdakilerin teslim olmalarını sağlamak amacıyla, çünkü güvertede konuşulanlar oradan rahatlıkla işitilebilirmiş. Sonuç, ikinci kaptanın şeytani alçaklığından hiç de aşağı kalmayan akıllılığını kanıtlamış. Baş kasarasındakilerin hepsi teslim olmak istediklerini bildirmişler ve birer birer yukarı alınarak elleri kolları bağlanıp sırtüstü, diğer altı kişinin yanına atılmışlar – isyana katılmayan toplam yirmi yedi tayfa.

Ardından da korkunç bir katliam başlamış. Eli kolu bağlı denizciler sürüklenerek iskele merdivenine götürülmüş. Burada elinde bir baltayla bekleyen aşçı, isyancıların teknenin yan tarafına doğru ittiği her kurbanın kafasına birer darbe indirmiş. Bu şekilde tayfalardan yirmi ikisi oracıkta can vermiş; Augustus, derin bir umutsuzlukla, sıranın her an kendisine gelmesini bekliyormuş. Ama alçaklar artık ya yorulmuş ya da bu kanlı işten bir ölçüde bıkkınlık getirmiş olacaklar ki, kalan dört tayfanın ve onlarla birlikte güvertenin bir köşesine fırlatılmış olan dostumun idamlarına ara vermişler, bu sırada ikinci kaptan mahzenden rom getirtmiş ve bu kan içici yaratıkların hepsi güneş batana kadar âlem yapmış. Sonra, birkaç adım ötelerinde yatan ve söylenenlerin tek kelimesini kaçırmayan tayfaları ne yapacaklarını tartışmaya başlamışlar. İçki bazı isyancılar üzerinde yumuşatıcı etki yapmış olmalı ki, tutsakların isyana katılmaları ve kârı paylaşmaları koşuluyla hepsinin serbest bırakılması lehinde konuşanlar olduğu işitilmiş. Ama zenci aşçı (ki her bakımdan tam bir iblis ve daha fazla değilse de en az ikinci kaptan kadar etkiliydi bu adam) bu türden önerileri hiç dinlemek istemiyor ve iskele merdivenindeki işini kaldığı yerden sürdürmek için ikide bir yerinden kalkıyormuş. Bereket versin, sarhoşluğa o kadar yenik düşmüşmüş ki daha az kana susamışlar tarafından kolayca zaptedilebilmiş. Bu ikinciler arasında Dirk Peters adıyla tanınan bir halatçı da varmış. Bu adam Missouri Nehri'nin kaynağına yakın, Kara Dağlar yöresinde yaşayan Upsaroka kabilesi Kızılderililerinden bir kadının oğluydu. Babası, sanırım bir kürk tüccarıydı veya en azından Lewis Nehri yakasındaki Kızılderililere ait alışveriş yerleriyle bir şekilde bağlantısı vardı. Peters, gördüğüm en vahşi görünüşlü insandı. Kısa boyluydu; taş çatlasın bir metre kırk beş santimdi, ama kol ve bacakları Herkül'ünkiler gibiydi. Özellikle elleri, insan eli denilemeyecek kadar kalın ve kocamandı. Bacakları ve kolları, sanki hiçbir esnekliği yokmuş gibi tuhaf bir şekilde *kavisliydi*. Kafası da en az bunlar kadar biçimsizdi, (çoğu zencinin kafasına benzer şekilde) tepesi

çarpık çurpuk, kocaman başında hiç saç yoktu. Yaşlılıktan kaynaklanmayan dazlaklığını gizlemek için, genellikle, kıllı herhangi bir malzemeden –artık bu Epanyol türü bir köpeğin postu mu olur, Amerikan boz ayısınınki mi olur– bir peruk takardı. O tarihte başında bu ayı postlarından bir parça vardı ve Peters'ın bir Upsaroka kızılderilisi olarak doğuştan vahşi görünümüne bu postun fazladan kattığı bir şey yoktu aslında. Ağzı bir kulağından öbürüne uzanıyordu, dudakları ipinceydi ve vücudunun diğer kısımları gibi, doğal esneklikten yoksun görünüyordu, öyle ki yüzüne egemen ifadeyi hiçbir heyecan değiştiremezdi. Bu yüz ifadesini göz önüne getirmek için, dudakların birazcık bile olsun kapatamadığı, uzun mu uzun, fırlak mı fırlak dişleri de ekleyin. Bu adama şöyle bir bakan kişi, onun gülmekten kasılmış olduğunu sanabilir, ama daha dikkatli bakınca titreyerek anlar ki, eğer böyle bir ifade neşenin belirtisiyse, bu neşe ancak şeytanın neşesi olabilirdi. Nantucketlı denizciler arasında bu benzersiz adamla ilgili birçok öykü anlatılmaktaydı. Bu öyküler, heyecanlandığında sergilediği muazzam kuvvet hakkındaydı, bazıları da aklının başında olduğu konusunda kuşkular uyandırıyordu. Ama Grampus'taki isyan sırasında ona daha çok alayla bakıyorlar gibiydi. Dirk Peters'tan böyle ayrıntılı bir şekilde söz ettim, çünkü yırtıcı görünse de, Augustus'un hayatta kalmasında çok önemli bir rol oynamıştı, çünkü yaşadıklarımı anlatırken de bundan sonra sık sık ondan söz etmek zorunda kalacağım – izninizle, burada söylemeliyim ki, öykümün sonraki bölümlerinde insan tecrübesinin tamamen dışında ve bu yüzden insanın inanma sınırlarının çok uzağında kalan olayların yer aldığı görülecektir; anlatımın en önemli ve inanılması en zor noktalarının gerçekliğinin ortaya çıkarılmasında zamana ve bilimin ilerlemesine güvenmekle birlikte, inanılırlıklarını sağlama konusunda en ufak bir umut beslemeden öykümü anlatmaya devam ediyorum.

Epeyce kararsızlık geçirilip birkaç defa şiddetli tartışmalar yapıldıktan sonra, en sonunda (Peters'ın, memuru olarak alıkoymak isteğini şakayla karışık ısrarla belirttiği Augustus dışında) bütün tutsakların balina sandallarının en küçüklerinden birine bindirilerek akıntıya bırakılmasına karar verilmiş. İkinci kaptan, Kaptan Barnard'ın yaşayıp yaşamadığını görmek için aşağı gitmiş – anımsanacağı gibi, isyancılar yukarı çıkarlarken kaptanı aşağıda bırakmışlardı. Çok geçmeden ikisi birlikte gözükmüşler, kaptan bir ölü gibi solgunmuş, ama yaranın etkisinden bir dereceye kadar kurtulmuş olduğu görülüyormuş. Zor anlaşılan bir sesle, adamlarla konuşmuş, kendisini akıntıya bırakmamalarını, görevlerinin başına dönmelerini istemiş, onları istedikleri yerde karaya çıka-

racağına ve dava etmeye kalkışmayacağına söz vermiş. Kaptanın sözlerinin hiçbiri isyancıların kulağına girmemiş. Vicdansızlardan ikisi kaptanı kollarından tutarak, ikinci kaptan aşağıya indiği sırada suya indirilmiş bulunan sandalın içine savurmuş. Sonra, güvertede yatmakta olan dört kişinin bağlarını çözmüşler ve kaptanı izlemelerini emretmişler; adamlar hiç direnmeden söyleneni yapmışlar – Augustus babasıyla vedalaşmasına izin verilmesi için çırpınıp yalvarmışsa da kimse oralı olmamış. Sandaldakilere bir avuç peksimetle bir testi su verilmiş ama ne direkleri, ne yelkenleri, ne kürekleri, ne de pusulaları varmış. Sandal, isyancıların bir başka görüşme yaptıkları birkaç dakika boyunca yedekte çekilmiş, sonunda, akıntıya bırakılmış. O zamana kadar gece çökmüş –ne ay ne de yıldız varmış– çok sert bir rüzgâr olmamasına karşın kaba dalgalı bir deniz çalkalanıp duruyormuş. Sandal anında gözden yitmiş, içindeki bahtsızlar için pek fazla umut görünmüyormuş. Ama bu olay 35° 30′ kuzey enleminde 61° 20′ batı boylamında ve sonuç olarak Bermuda Adaları'ndan çok uzak olmayan bir yerde meydana gelmişti. Dolayısıyla, Augustus, sandalın ya karaya varmayı başarabileceği ya da kıyı gemilerine rastlayacak kadar karaya yaklaşabileceği düşüncesiyle kendini avutmaya çalışmış.

Bundan sonra, bütün yelkenleri açılan gemi güneybatıya doğru ilk rotasında yoluna devam etmiş – anlaşıldığına göre, isyancıların bir korsan seferi yapmaya, Yeşil Burun Adaları'ndan Porto Rico'ya gitmekte olan bir geminin yolunu kesmeye niyetleri varmış. Bağlı olmayan ve kamara iskelesinin ön tarafında canının istediği her yere gitmesine izin verilen Augustus'a kimse dikkat etmiyormuş. Dirk Peters ona oldukça iyi davranmaktaymış; bir seferinde de onu aşçının hışmından kurtarmış. Adamlar sürekli sarhoş olduğundan ve kendisine karşı umursamazlıklarını sürdüreceklerinin bir güvencesi bulunmadığından, yaşamı hâlâ tehlikedeymiş. En çok da benim için endişe duyuyormuş, elbette dostumun içtenliğinden kuşkulanmam için hiçbir neden yoktu. Birçok defa benim gemide olduğumu isyancılara bildirmeye niyetlenmiş ama kısmen tanık olduğu vahşetin anısı, kısmen de beni yakında kurtarabileceği umudu, bunu yapmaktan kendisini alıkoymuş. Bana ulaşmak için sürekli fırsat kolluyormuş; devamlı olarak sıkı gözetim altında tutulmasına karşın, sandalın akıntıya bırakılmasından üç gün sonra bir fırsat belirmiş. O üçüncü günün gecesi doğudan şiddetli bir rüzgâr çıkmış ve bütün tayfalar yelkenleri toplamaya çağrılmış, bunu izleyen karışıklık esnasında, kimseye gözükmeden aşağıya inip kamarasına girmiş. Kamaranın çeşit çeşit erzak ve gemi malzemesi için bir depo haline getirilmiş

olduğunu büyük bir üzüntü ve dehşetle görmüş; daha önce iskele merdiveninin altında yığılı duran zincir, bir sandığa yer açmak için kamaraya çekilmiş ve tam da geçit kapağının üzerinde bırakılmış! Fark edilmeden onu oradan kaldırmak olanaksızmış, bu yüzden elinden geldiğince çabuk güverteye dönmüş. Yukarı çıktığında, ikinci kaptan onu boğazından yakalayarak kamarada ne iş çevirdiğini sormuş; iskele küpeştesinden denize fırlatıyormuş ki yine Dirk Peters'ın araya girmesiyle hayatı kurtulmuş. Ellerine kelepçe (gemide beş altı çift bulunuyordu) vurmuşlar ve ayaklarını sıkıca birbirine bağlamışlar. Sonra, kasara altına götürüp "Gemi, gemi olmaktan çıkmadıkça" asla güverteye adım atamayacağı bildirilerek baş kasarasına bitişik bir alt ranzaya atmışlar. Bu sözler onu ranzaya atan aşçınındı – bununla tam olarak ne demek istediğini söylemek mümkün değildi. Birazdan görüleceği gibi, bütün bu olup bitenler benim kurtulmama yaradı.

V. Bölüm

Aşçının baş kasarasından ayrılmasından hemen sonra, Augustus ranzadan asla canlı çıkamayacağı düşüncesiyle umutsuzluğa düşmüş. O zaman, ambarda susuzluktan geberip gitmemdense –çünkü mahpusluğum on gününü doldurmuştu ve testimdeki su dört gün bile zor yeterdi– isyancılar karşısında şansımı denememin daha iyi olacağını düşünerek durumumdan aşağı inecek ilk kişiyi haberdar etmeye karar vermiş. Bu konu üzerinde düşünürken, birden ana ambar yoluyla benimle ilişki kurabileceği düşüncesi aklına gelmiş. Başka her durumda, böyle bir girişimin güçlüğü ve tehlikeleri, bunu denemekten onu alıkoyardı, ama şimdi nereden bakılırsa bakılsın çok az yaşama umudu vardı, dolayısıyla da kaybedecek bir şeyi yoktu; bu yüzden bütün zihnini bu işe yormuş.

İlk düşünmesi gereken şey kelepçeleriydi. İlkin, onlardan kurtulmanın bir yolunu bulamamış ve daha başlangıçta yolunun kesildiğinden korkmuş, ama daha yakından inceleyince, çok küçük bir çaba ya da zahmetle, sadece ellerini sıkıştırıp arasından çekerek kelepçelerden sıyırabileceğini görmüş – bu tür kelepçeler, incecik kemikleri basınç altında kolayca esneyebilen genç insanları kelepçelemede son derece yetersizdi. Sonra ayaklarını çözmüş ve halatı, bir gelen olması durumunda kolayca ayaklarına dolayabileceği şekilde bırakarak ranzaya bitişik bölme tahtasını incelemeye başlamış. Bölme tahtası burada bir parmak kalınlığında yumuşak çamdandı, keserek bir delik açmada çok zorlanmayaca-

ğını düşünmüş. O sırada baş kasarası iskelesi tarafından bir ses duyulmuş ve sağ elini kelepçenin içine sokmaya (sol elini çıkarmamıştı) ve ipin ucunu ayak bileğindeki ilmikten geçirmeye ancak zaman bulabilmiş; ardında Kaplan'la Dirk Peters'mış gelen; Kaplan hemen ranzaya atılıp üzerine uzanıvermiş. Köpeği gemiye, benim hayvana düşkünlüğümü bilen Augustus getirmişti, yolculuk boyunca yanımda olmasından hoşlanacağını düşünmüştü. Beni ambara yerleştirdikten hemen sonra köpeği almak için bizim eve gitmişti, ama saati getirdiğinde bundan söz etmek aklına gelmemişti. Ayaklanmadan sonra, Dirk Peters'ın yanında ortaya çıkıncaya kadar onu görmemiş ve ikinci kaptanın çetesinden bir vicdansızın denize atmış olduğunu düşünerek ondan umudunu kesmişmiş. Daha sonra anlaşıldığına göre, Kaplan bir balina sandalının altındaki bir deliğe sürünerek girmiş, dönebilecek kadar yer olmadığından kendini oradan kurtaramamış. Peters sonunda köpeği delikten kurtararak, dostumun nasıl takdir edeceğini bilemediği bir tür iyicil duyguyla Augustus'a yoldaşlık etsin diye baş kasarasına getirmiş; bu arada da biraz tuzlanmış sığır eti, patates ve bir maşrapa su bırakıp, ertesi gün yine yiyecek getireceğine söz vererek gitmiş.

O gider gitmez, Augustus her iki elini de kelepçeden çıkarmış ve ayağını çözmüş. Sonra üzerinde yatmakta olduğu şiltenin bir ucunu ters çevirerek cep çakısıyla (vicdansızlar üstünü arama lüzumunu duymamışlardı) bölme tahtalarından birini, mümkün olduğunca ranzanın taban tahtasına yakın bir yerden kesmeye koyulmuş. Kesmek için burayı seçmiş, çünkü ansızın biri gelecek olursa, şiltenin ucunu eski yerine çekerek yaptığı işi kolayca gizleyebilecekmiş. Günün geri kalan bölümünde, kimse onu rahatsız etmemiş ve geceye kadar tahtayı tamamen kesmiş. Burada, tayfalardan hiçbirinin uyumak için baş kasarasına gelmediğine dikkat edilmeli; isyandan bu yana, şarap içip Kaptan Barnard'ın erzakıyla kendilerine ziyafet çekerek ve geminin yönetilmesi için kesinlikle gerekli olan işler dışında hiçbir şeye aldırış etmeden, hep birlikte kıç kamarasında yaşıyorlarmış. Bu durum hem benim için hem Augustus için hayırlı oldu, çünkü işler başka türlü gelişseydi, Augustus bana ulaşma olanağı bulamazdı. Böylece, güven içerisinde tasarısını gerçekleştirmeye devam etmiş. Ama tahtayı ikinci bir yerinden (ilk kesilen yerin yaklaşık otuz santimetre kadar yukarısından) keserek, kolayca alt güverteye geçmesine yetecek genişlikte bir delik açıncaya kadar neredeyse gün ağarmış. Alt güverteye çıktıktan sonra, neredeyse üst güverteye kadar üst üste yığılmış yağ fıçılarının üzerine tırmanmak zorunda kalsa da pek fazla zahmet çekmeden ana ambar kapağına ulaşmış; fıçılarla üst gü-

verte arasındaki boşluk vücudunun zar zor sığabileceği kadarmış. Ambar kapağına vardığında, fıçı sıraları arasındaki dar aralıktan sıkışarak geçen Kaplan'ın kendisini oraya kadar izlemiş olduğunu görmüş. Ama şafaktan önce bana ulaşmaya çalışmak için artık çok geçmiş, çünkü asıl güçlük alt ambardaki düzensiz eşya istifinin arasından geçmekte yatıyormuş. Dolayısıyla, geri dönmeye ve geceyi beklemeye karar vermiş. Bu niyetle, bir dahaki gelişinde burada fazla zaman yitirmemek için ambar kapağını gevşetmeye girişmiş. Kapağı gevşetir gevşetmez, Kaplan hevesle, beliren aralığa atılmış; bir an kokladıktan sonra uzun uzun sızlanmış, aynı zamanda da kaldırmak arzusuyla kapağı pençeleriyle tırmalıyormuş. Davranışlarından, benim ambarda olduğumdan haberdar olduğuna hiç kuşku yokmuş ve Augustus, aşağı salarsa, köpeğin bana ulaşabileceğini düşünmüş. Dışarı çıkma girişiminde bulunmamı, hiç değilse mevcut koşullarda, arzu etmediğinden ve niyetlendiği gibi ertesi gün bana ulaşabilmesi kesin olmadığından, bana bir not göndermenin uygun olacağı o zaman aklına gelmiş. Daha sonraki olayların kanıtladığı gibi, aklına bu fikrin gelmesi çok yerinde olmuştu, çünkü o notu almamış olsaydım, birden ortaya çıkarak tayfaları korkutacağımdan hiç kuşku yoktu, böylece sonunda büyük bir olasılıkla ikimiz de canımızdan olacaktık.

Yazma kararını verdikten sonra, iş, bunu yapmak için gerekli malzemeleri bulmaya kalmış. Güverteler arası zifiri karanlık olduğundan, el yordamıyla bulunan eski bir kürdan kaleme dönüşmüş. Yeterli büyüklükte kâğıt, bir mektuptan –sözüm ona Bay Ross'tan gelen mektubun bir müsveddesinden– elde edilmiş. Bu mektup ilk taslaktı, ama Bay Ross'un el yazısını yeterince iyi taklit edemediğinden Augustus bir başkasını yazıp ilkini, bereket versin, ceketinin cebine sokmuştu. Böylece tek eksik mürekkep kalmış ve cep çakısıyla tırnağının hemen üstüne yaptığı küçük bir kesik yoluyla mürekkebin yerini tutacak bir şeyi kolayca temin etmiş – bu bölgedeki yaralardan her zaman çok bol kan akar. Not, bu koşullarda ve karanlıkta, yazılabileceği kadar yazılmış. Kısaca, isyan çıktığını, Kaptan Barnard'ın sandalla denize bırakıldığını, yakında kurtulmayı ve yiyecek içecek elde etmeyi umabileceğimi, ama bir karışıklık çıkarmaya kalkışmamam gerektiğini açıklıyormuş. Pusula şu sözlerle bitiyormuş: "*Bunları kanımla yazıyorum – hayatta kalman kesinlikle ortaya çıkmamana bağlı.*"

Kâğıt parçasını köpeğin üzerine bağlayıp, ambar kapağından içeri saldıktan sonra, yokluğunda tayfalardan birinin girmiş olduğunu düşünmesi için hiçbir neden bulunmayan baş kasarasına en kısa yoldan

dönmüş. Bölmedeki deliği gizlemek için, çakısını deliğin tam üst tarafına saplayıp üzerine, ranzada bulduğu bir kısa gemici ceketini asmış. Sonra, kelepçeleri takıp ipi ayak bileklerine dolamış.

Augustus bu işleri daha yeni tamamlamışmış ki arkadaşımın günlük tayınını getiren Dirk Peters içeri girmiş, zil zurna sarhoşmuş, ancak keyfi yerindeymiş. Tayın, bir düzine haşlanmış iri patatesle bir maşrapa sudan ibaretmiş. Peters, bir süre ranzanın yanındaki bir sandığın üzerinde oturmuş, ikinci kaptan hakkında ileri geri konuşmuş, gemide olup bitenlerle ilgili epey gevezelik etmiş. Davranışları son derece uçuk, hatta bir garipmiş. Augustus bir ara onun bu tavırlarından korkuya kapılmış. Ama sonunda Peters mahpusuna, ertesi gün daha iyi bir yemek getireceğini mırıldanarak güverteye çıkmış. Gün içerisinde tayfalardan ikisi (zıpkıncılar) yanlarında aşçıyla gelmişler, her üçü de fitil gibi sarhoşmuş. Peters gibi onlar da planlarından açık açık söz etmekte hiçbir sakınca görmemişler. Öyle anlaşılıyormuş ki, Yeşil Burun Adaları'ndan gelmekte olan ve karşılaşmaları saat meselesi olan gemiye saldırmak dışında, nihai rotaları konusunda aralarında çok ciddi görüş ayrılığı çıkmış, hiçbir noktada anlaşamıyorlarmış. Augustus'un çıkarabildiği kadarıyla, ayaklanma sadece yağma uğruna yapılmamış, ikinci kaptanın Kaptan Barnard'a duyduğu husumet, kışkırtmanın asıl nedeniymiş. Tayfanın şimdi başlıca iki gruba bölündüğü görülüyormuş – birinci grubun başını ikinci kaptan, diğerininkini aşçı çekiyormuş. Birinci grup, karşılarına çıkacak ilk uygun gemiyi ele geçirip onu Batı Hint Adaları'ndan birinde donattıktan sonra korsanlık yapmaktan yanaymış. Taraftarları arasında Dirk Peters'ın da bulunduğu ikinci grupsa, geminin Güney Pasifik'e doğru olan ilk rotasının takip edilmesi ve orada ya balina avlanması ya da şartlar neyi gerektiriyorsa onun yapılması eğilimindeymiş. Bu bölgeleri sık sık ziyaret etmiş olan Peters'ın anlattıklarının isyancılar üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülüyormuş; tayfalar, çıkar ile haz arasında kararsız kalmışlar. Peters, sonsuz sayıdaki Pasifik Adaları'nda görülecek yeni yeni şeylerden, eğlencelerden, her çeşit kısıtlamadan uzak, güvenli bir yaşamdan, özellikle de iklimin ne kadar nefis olduğundan, yiyecek ve içecek bolluğundan, kadınların şehvetli güzelliklerinden söz ediyormuş. Henüz hiçbir şeye kesin olarak karar verilmemiş, ama melez halatçının çizdiği tabloların denizcilerin tutuşmaya hazır imgelemleri üzerinde öylesine büyük bir etkisi oluyormuş ki sonunda onun isteklerinin gerçekleşme olasılığı çok fazlaymış.

Üç adam bir saat kadar sonra gitmiş ve baş kasarasına bütün gün başka giren olmamış. Augustus, neredeyse geceye kadar sessizce yatmış.

Sonra kendini kelepçelerden ve ipten kurtararak, girişeceği işe hazırlanmış. Ranzalardan birinin üzerinde bir şişe bulup, ona Peters'ın bıraktığı maşrapadan su, ceplerine de patates doldurmuş. Büyük bir sevinçle, içerisinde bir parça mum bulunan bir fenere rastlamış. Fosforlu kibritleri de olduğundan bu feneri her an yakabilirmiş. Hava iyice karardığında, yatak örtülerini, içerisinde biri yatıyormuş gibi düzenledikten sonra, bölmedeki delikten çıkmış. Çıkarken, deliği gizlemek için önceki gibi gemici ceketini çakısına asmış – kesip çıkardığı tahta parçasını, daha sonra yerine oturtmadığından bunda bir zorlukla karşılaşmamış. Şimdi alt güvertedeymiş, önceki gibi üst güverteyle yağ fıçıları arasından ana ambar ağzına doğru ilerlemiş. Buraya varınca feneri yakmış, ambarın karmakarışık istiflenmiş eşyaları arasından el yordamıyla aşağı inmiş. Daha ilk anda, ambar havasının dayanılmaz kokusundan ve ağırlığından içine bir korku düşmüş. Böylesine ağır bir havayı bu kadar uzun süre soluyarak hayatta kalmış olabileceğime ihtimal vermiyormuş. Defalarca adımı seslenmiş, ama ona yanıt vermemişim ve böylece kaygılarını doğrulamışım. Gemi şiddetle dalgalara çarpıyormuş, dolayısıyla çok fazla gürültü varmış, bu yüzden soluma veya horlama gibi zayıf bir sese kulak kabartmanın yararı yokmuş. Fenerin kapağını açmış ve eğer yaşıyorsam ışığını görerek yardım gelmekte olduğunu anlayayım diye mümkün olduğunca yukarı kaldırmış. Benden hâlâ hiçbir yanıt gelmiyormuş ve böylece ölmüş olduğum varsayımı kesinlik kazanmaya başlıyormuş. Yine de, en azından dehşet verici kuşkularından tamamen kurtulabilmek için, mümkün olabilirse, sandığa kadar bir yol bulmaya karar vermiş. Yürek burkan endişeler içerisinde bir süre güçlükle yol almış, sonunda, geçiş yolunun tamamen kapalı olduğunu ve o yönde bir adım bile atma olanağının kalmadığını görmüş. O zaman duygularına yenilerek umutsuzluk içerisinde kendini kerestelerin arasına atıp, bir çocuk gibi ağlamış. Bu esnada, ayaklarımın dibine fırlattığım şişenin kırılma sesini duymuş. İyi ki bu olay olmuştu – çünkü ne kadar önemsiz görünse de, bu olay yazgımın bağlandığı pamuk ipliğiydi. Ama bu gerçeği öğrenmem yıllar aldı. Gösterdiği zayıflık ve kakarsızlıktan dolayı kapıldığı utanç ve pişmanlık duygusu Augustus'un o zaman benimle daha içten ve çekinmeksizin konuşmasını engellemişti. Üstesinden gelemeyeceği engellerin yolu tıkamış olduğunu gördüğünden, bana ulaşmaya çalışmaktan vazgeçip, derhal baş kasarasına dönmeye karar vermiş. Onu bu kararından dolayı mahkûm etmeden önce, içerisinde bulunduğu asap bozucu koşullar göz önüne alınmalıdır. Gece hızla tükeniyordu, baş kasarasında olmadığı ortaya çıkabilirdi; gün ağarmadan geri dönemeyecek olursa, böyle ola-

cağına kuşku yoktu. Fenerin içindeki mum tükeniyordu ve karanlıkta ambar ağzına kadar yolunu bulması çok zor olacaktı. Ayrıca benim ölmüş olduğuma inanmak için yeterince nedeni vardı; bu durumda sandığıma ulaşmasının bana hiçbir yararı dokunmayacak, kendisiyse durduk yere bir sürü tehlikeyle karşılaşacaktı. Defalarca adımı seslenmişti, ben hiç yanıt vermemiştim. Bana testiyle bıraktığından başka suyum olmadan on bir gün, on bir gece geçmişti – oradan çabucak çıkacağımı umduğumdan, hapisliğim başlangıcında tasarruflu davranmış olamazdım. Baş kasarasının nispeten temiz havasından gelen Augustus'a ambarın havası da, sandığa ilk yerleştiğimde bana gözüktüğünden çok daha zehirli ve dayanılmaz gözükmüş olmalıydı – ambar ağzı, benim sandığa yerleşmemden önce, aylarca açık kalmıştı. Bütün bu düşüncelere, bir de arkadaşımın kısa süre önce tanık olduğu katliam ve dehşet sahneleri, hapisliği, yoksunluğu ve hâlâ hayatta kalabilmesini sağlayan nazik ve kararsız ayrıcalıkla ölümden birçok defa kıl payı kurtuluşu –insanın düşünme yetisini yerle bir etmek için böylesine üst üste gelmiş tüm bu koşullar– eklenecek olursa, okuyucu da benim gibi kolaylıkla, onun arkadaşlık ve sadakat konularında görünüşteki gevşekliğine kızmak yerine üzüntü duyacaktır.

Augustus şişenin kırılma sesini işitmişmiş işitmesine ama bu sesin ambardan geldiğinden tam emin değilmiş. Bununla birlikte, içine düşen kuşku, sebatla devam etmesi için yeterli bir neden olmuş. İstiflenmiş eşyalardan yararlanarak neredeyse alt güverteye kadar tırmanmış ve geminin baş kıç vurmasının azaldığı bir anı kollayarak ve tayfalar tarafından işitilip işitilmeyeceğine aldırış etmeden var gücüyle bana seslenmiş. Anımsanacağı gibi, işte bu ses bana ulaşmıştı, ama duyduğum şiddetli heyecan yüzünden yanıt verecek gücü kendimde bulamamıştım. İçine doğan kötü düşüncelerin artık temelsiz olmadığından emin, zaman yitirmeden baş kasarasına dönmek amacıyla yığının üzerinden inmiş. O aceleyle bazı kutuları devirmiş; anımsanacağı gibi bu gürültüleri duymuştum. Bıçağın düşüşü bir kez daha duraksamasına yol açtığında dönüş yolunda epeyce mesafe kat etmişmiş. Hemen geri dönüp, ikinci defa yığının üzerine çıkmış ve gürültünün nispeten azaldığı bir anı kollayıp önceki gibi bağırarak bana seslenmiş. Bu defa yanıt verecek sesi bulmuştum. Benim hâlâ hayatta olduğumu görmekten duyduğu aşırı sevinçle bana ulaşmak için her güçlüğe, her tehlikeye göğüs germeye karar vermiş. İçerisinde bulunduğu kereste labirentinden kendini kurtararak sonunda umut vaat eden bir açıklık bulmuş, bir sürü çabalamadan sonra, son derece bitkin bir halde sandığa ulaşmış.

Sandığın yanındayken Augustus bunları bana ana hatlarıyla anlattı. Ayrıntıları daha sonra öğrendim. O, yokluğunun fark edilebileceğinden korkuyordu, ben de iğrenç hapishanemden çıkmaya can atıyordum. Derhal bölmedeki deliğe doğru yola çıkmaya karar verdik; Augustus delikten geçip etrafı kolaçan ederken ben bölmenin berisinde kalacaktım. Kaplan'ı sandıkta bırakma düşüncesi ikimize de dayanılmaz geliyordu, ama başka ne yapabilirdik? Mesele buydu. Köpek şimdi tamamen sakinleşmiş görünüyordu, kulağımızı sandığa dayadığımızda nefes alıp verişini bile duyamıyorduk. Ölmüş olduğu kanaatine vararak kapağı açmaya karar verdim. Boylu boyunca uzanmış baygın yatıyordu, henüz ölmemişti. Yitirecek zamanımız yoktu, ama hayatımı kurtarmada iki defa rol almış bu hayvanı hiçbir çaba harcamadan öyle yüzüstü bırakıp gitmeye içim elvermiyordu. Bu yüzden, bin bir zorlukla ve bitkinlikten yığılma pahasına, onu elimizden geldiğince beraberimizde sürükledik; Augustus, yolumuz üstündeki engellerin üzerine zaman zaman kucağında kocaman bir köpekle tırmanmak zorunda kaldı – öylesine dermansız düşmüştüm ki, ben bu işi hayatta beceremezdim. En sonunda deliğe ulaşmayı başardık, Augustus delikten geçtikten sonra, Kaplan'ı da delikten öteki tarafa geçirdik. Bir terslik yoktu; her an burun buruna gelebileceğimiz bir tehlikeden kıl payı kurtulmuş olmaktan dolayı Tanrı'ya şükretmekten geri kalmadık. Şimdilik deliğin yakınında kalmam gerektiğine karar verdik; böylece arkadaşım günlük tayınının bir kısmını buradan bana verebilecekti ve öncekine oranla çok temiz bir havayı soluma olanağını bulabilecektim.

Öykümün, yükü usulünce istiflenmiş bir ambarı görmüş kimi okuyuculara anlaşılmaz görünecek bir istiflemeden söz ettiğim bazı bölümlerini açıklamak için, bu en önemli görevin Grampus'ta yerine getiriliş biçiminin, atandığı görevin doğası gereği taşıdığı riskleri hesaba katacak denli deneyimli ve dikkatli bir denizci olmayan Kaptan Barnard adına utanç verici bir ihmalcilik olduğunu belirtmeliyim. Doğru istifleme, öyle gelişigüzel yapılamaz; birçok feci kaza, bildiğim kadarıyla, bu hususun ihmal edilmesi veya bilinmemesi nedeniyle meydana gelmiştir. Bir telaş ve koşuşturma içerisinde yük alıp, yük boşaltan sahil ticaret gemileri, istiflemeye gereken dikkatin gösterilmemesi nedeniyle bu tür aksiliklerle en fazla karşılaşan gemilerdir. En önemli nokta, geminin en şiddetli yalpalamalarında bile yükün veya safranın yer değiştirmesine olanak vermemektir. Bu yüzden, yalnızca yükün miktarına değil niteliğine de; geminin tam yüklü mü, kısmen yüklü mü olacağına da çok dikkat edilmelidir.

Çoğu yük türünde istifleme vida vasıtasıyla yapılır. Böylece tütün veya un yükü geminin ambarına öyle sıkı sıkıya vidalanır ki yük boşaldığında varillerin ve fıçıların iyice yassılmış olduğu görülür ve yeniden ilk şekillerine dönmeleri biraz zaman alır. Vidalamaya esas olarak ambarda yer kazanmak amacıyla başvurulur; geminin un veya tütün gibi mallarla *tam yüklü* olması durumunda, yükün kayması tehlikesi, hiç değilse önemli bir sonuç doğurabilecek bir tehlike söz konusu değildir. Elbette, bu vidalama yönteminin, yükün kaymasından tamamen farklı bir nedenden kaynaklanan çok acıklı sonuçlar doğurduğu durumlar da olmuştur. Örneğin sıkı sıkıya vidalanmış bir pamuk yükünün, belirli koşullarda, hacim genişlemesi nedeniyle çatlaklara işleyerek tahtaların arasını su alacak şekilde açtığı bilinmektedir. Büyük fıçıların yuvarlaklığından kaynaklanan boş hacimler olmasa, tütün yükünün de normal mayalanmayla aynı sonucu doğuracağı muhakkaktır.

Kısmi yük alındığında, asıl tehlike yükün kayarak yer değiştirmesidir ve böylesi aksiliklerin olmaması için her zaman gerekli önlemler alınmalıdır. Yalnızca şiddetli bir kasırgayla karşılaşanlar veya fırtınanın ansızın dinmesiyle geminin nasıl yalpa vurduğuna tanık olanlar, geminin baş kıç vuruşunun muazzam gücü ve bunun sonucunda gemideki gevşek malların nasıl korkunç bir hızla savrulduğu konularında bir fikir sahibi olabilirler. Kısmi yük olduğunda, dikkatli istifleme yapma gereği açıkça ortaya çıkmaktadır. Pruvası yeterine iyi tasarlanmamış (özellikle pruva yelkeni küçük) bir gemi faça edip yattığında, çoğunlukla neredeyse alabora olacak gibi olur; her on beş yirmi dakikada bir olan bu olay, *istiflemenin doğru yapılmış olması koşuluyla*, ciddi hiçbir sonuç doğurmaz. Ama istifleme usulünce yapılmamışsa, ilk ciddi yan yatışta yükün tamamı geminin suya yatmış olan tarafına devrilir ve böyle bir olay olmamış olsa kolaylıkla yeniden dengesini bulabilecek olan gemi, bu durumda bunu yapamaz, birkaç saniye içinde suyla dolup batar. Şiddetli fırtınalarda su alıp batan gemilerin en az yarısının yükün veya safranın yer değiştirmesi yüzünden battığını söylemek abartı olmaz.

Hangi türden olursa olsun, gemiye alınan kısmi yük, ilkin elden geldiğince sıkı sıkıya istiflenmeli, sonra üzeri ambarın bir yanından ötekine kadar uzanan sağlam bir tahta perdeyle kapatılmalıdır. Bu tahtaların üzerine ambar tavanına kadar uzanan ve her şeyi yerli yerinde tutan geçici payandalar vurulmalıdır. Zahire ve benzeri malzemelerden oluşan yüklerde ek önlemler alınması gerekir. Limandan ayrılırken zahireyle tamamen dolu bir ambarın varış yerinde dörtte üç oranında dolu olduğu görülür – ama yükün, alıcı tarafından kile kile ölçüldüğünde, teslim edilen miktarı (zahi-

renin şişmesi nedeniyle) epeyce aştığı görülür. Buna, yolculuk esnasında yükün *yerleşmesi* yol açar; karşılaşılan hava ne kadar sert olursa yerleşme o oranda fazla olur. Zahire gevşek bir şekilde ambara yığılırsa, sonra tahta perdeler ve payandalarla ne kadar emniyete alınırsa alınsın, uzun bir yolculuk yükün kaymasına yol açarak çok acı felaketler doğurabilir. Bunu önlemek için, limandan ayrılmadan önce yükün elden geldiğince *yerleşmesi* konusunda her yönteme başvurulmalıdır; bu yöntemlerden biri de zahirenin içine kamalar sokulmasıdır. Bütün bunlar yapıldıktan, tahta perde ve payandaları sağlamlaştırmak için alışılmadık zahmetlere girdikten sonra bile, işinin ehli bir denizci, ambarı zahireyle, hele de kısmen dolu bir gemide, şiddetli bir fırtınada kendini emniyette hissetmeyecektir. Bununla birlikte, yüzlerce sahil ticaret gemimiz ve Avrupa limanlarından kalkan daha fazla sayıda gemi, her gün en tehlikeli türden kısmi yüklerle, hiçbir önlem almadan denize açılmaktadır. Aslında daha sık kaza olmaması çok şaşılacak bir şey. Bildiğim kadarıyla, bu vurdumduymazlığın neden olduğu çok acıklı bir kaza, 1825 yılında Richmond'dan (Virginia) Madeira'ya gitmek üzere denize açılan mısır yüklü *Fire-fly* adlı uskunanın kaptanı Joël Rice'ın başına geldi. Joël Rice, yükü ne olursa olsun, baştan savma istiflemek gibi bir alışkanlığı olmasına karşın, hiçbir ciddi kazaya uğramadan birçok sefer yapmıştı. Joël daha önce hiç zahire yüküyle denize açılmamıştı ve bu sefer mısırdan ibaret yükünü ambara öylesine yüklemişti; ambar ancak yarısına kadar dolmuştu. Yolculuğun ilk kısmında hafif rüzgârlardan başka bir esintiyle karşılaşmadı, ama Madeira'ya bir günlük mesafeye geldiğinde, kuzey kuzeydoğudan esen ve onu orsasına eğlenmeye zorlayan güçlü bir fırtına çıktı. Kaptan yalnızca pruva yelkenini çift camadan vurup küçülttü ve gemi her tekne gibi bir damla su almadan yoluna devam etti. Karanlık çökerken fırtına biraz yatışmış gibiydi; büyük bir yalpa sancak tarafına yatırıncaya kadar gemi öncekinden daha düzensiz de olsa iyi gidiyordu. Birden mısır yükünün tamamının yer değiştirdiği hissedildi, hareketin gücünden ambar kapağı patladı. Tekne kurşun gibi denizin dibini boyladı. Bu olay, tayfalardan birini (kazadan kurtulan tek kişi) denizden çıkaran ve, iyi yönetilirse her kış filikasının da yapabileceği gibi, fırtınada tam bir güvenlik içinde yoluna devam eden (Madeira Limanı'na kayıtlı) küçük bir şalopadan seslenilse duyulacak kadar yakın mesafede oldu.

Yağ fıçılarının[3] ve gemi malzemelerinin karmakarışık yığınından azıcık hallice olan bu yığına istif denebilirse, Grampus'taki istif son derece

3) Balina gemilerinde genellikle demirden yapılmış yağ tankları bulunur. Grampus'ta neden bulunmadığını hiç anlamadım. (Poe'nun notu.)

beceriksizce yapılmıştı. Ambardaki eşyaların durumundan daha önce söz etmiştim. Alt güvertede yağ fıçıları ile üst güverte arasında (daha önce söylediğim gibi) vücudumun sığacağı kadar yer vardı; ambar ana kapağı civarında boş bir alan kalmıştı; istifler arasında da birkaç yerde boş alanlar bulunuyordu. Augustus'un bölmede açtığı delik civarında, bir fıçının sığabileceği kadar bir yer vardı; şimdilik kaydıyla rahatça buraya yerleştim.

Arkadaşım sağ salim ranzasına ulaşıp, kelepçeleriyle ayak bağlarını eski haline getirdiğinde, gün iyice ağarmıştı. Hakikaten kıl payı kurtulmuştuk, çünkü Augustus bu işleri daha yeni bitirmişti ki, ikinci kaptan, yanında Dirk Peters ve aşçıyla birlikte aşağı geldi. Bir süre, Yeşil Burun Adaları'ndan gelecek olan gemiden söz ettiler, söz konusu geminin yolunu dört gözle bekliyor gibiydiler. En sonunda, aşçı, Augustus'un yatmakta olduğu ranzaya gelip baş tarafına oturdu. Gizlendiğim yerden her şeyi görüyor ve duyuyordum, çünkü kesilen tahta parçasını yerine yerleştirmemiştik; zencinin her an, deliği kapatmak için asılmış denizci ceketine yaslanmasını bekliyordum; bu durumda her şey açığa çıkacak ve hiç kuşku yok ki anında canımıza okuyacaklardı. Ama şansımız yaver gitmeye devam etti, gemi yalpaladıkça sık sık cekete dokunmasına karşın, deliği ortaya çıkaracak kadar ona yaslanmadı. Ceketin eteği bölmeye iyice tutturulmuştu, bu yüzden salınarak deliği açığa çıkarması söz konusu değildi. Bütün bu süre boyunca, Kaplan ranzanın ayak ucunda yatmaktaydı; biraz kendini toparlamış gibi görünüyordu, çünkü ara sıra gözlerini açtığını ve derin derin nefes aldığını görebiliyordum.

Birkaç dakika sonra ikinci kaptanla aşçı, Dirk Peters'ı kamarada bırakarak yukarı çıktılar. Dirk gelip ikinci kaptanın biraz evvel oturmuş olduğu yere oturdu. Augustus'la arkadaşça konuşmaya başladı, diğer ikisiyle birlikteyken göründüğü kadar sarhoş olmadığını görebiliyorduk; sarhoşluğu büyük ölçüde numaraydı. Arkadaşımın bütün sorularına çok rahat bir tavırla yanıtlar verdi; ona babasının bir gemi tarafından kurtarılmış olduğundan hiç kuşkusu olmadığını, çünkü akıntıya bırakılmalarından sonra gün batıncaya kadar en az beş yelkenli görmüş olduklarını anlattı; bende hoşnutluk kadar şaşkınlık da yaratan avutucu bir dil kullandı. Peters'ın yardımıyla gemiyi yeniden ele geçirebileceğimizi umut etmeye başladım ve fırsat bulur bulmaz bu fikrimden Augustus'a söz ettim. Augustus da bunun yabana atılamayacağını düşünüyordu, ama ısrarla böyle bir işe kalkışırken son derece dikkatli olmak gerektiğini söyledi, çünkü melezin sağı solu pek belli değildi, hatta aklının başında olduğunu söylemek bile zordu. Peters, aşağı yukarı bir saat sonra güver-

teye çıktı ve öğleye doğru elinde kocaman bir dilim tuzlanmış sığır eti ve pudingle geri geldi. Yalnız kaldığımızda, içeri girip büyük bir keyifle yemeğe katıldım; gizlendiğim yere dönmeye gerek duymadım. Gün boyu baş kasarasına başka kimse gelmedi; geceleyin Augustus'un ranzasına girdim ve neredeyse şafak sökünceye kadar deliksiz ve tatlı bir uyku çektim; güvertede bir tıkırtı duyan Augustus'un beni uyandırması üzerine çabucak gizlenme yerime geçtim. Gün iyice ışıdığında Kaplan'ın eski gücüne tamamen kavuşmuş olduğunu gördük; sudan korktuğunu gösteren hiçbir belirti yoktu, kendisine verilen bir miktar suyu büyük bir hevesle içti. Günün ilerleyen saatlerinde eski enerjisine ve iştahına yeniden kavuştu. Tuhaf davranışlarına yol açan şey, hiç kuşkusuz, ambarın sağlığa zararlı havasıydı, bunların köpeğin delirmesiyle hiçbir ilgisi yoktu. Onu sandıktan beraberimde getirmekte ısrar etmiş olduğum için ne kadar sevinsem azdı. O gün Haziran'ın otuzuydu ve Grampus'un Nantucket'tan denize açılışının on üçüncü günüydü.

Temmuzun ikisinde, ikinci kaptan aşağı geldi, her zamanki gibi sarhoştu ve pek keyifliydi. Augustus'un ranzasına gelip, sırtına bir şaplak indirdi ve onu serbest bırakacak olursa, iyi davranmayı düşünüp düşünmeyeceğini ve bir daha kamaraya gitmeyeceğine söz verip vermeyeceğini sordu. Buna, arkadaşım elbette olumlu yanıt verdi ve haydut, paltosunun cebinden çıkardığı bir şişeden Augustus'a rom içirdikten sonra onu serbest bıraktı. Sonra ikisi birden güverteye çıktılar ve neredeyse üç saat süreyle Augustus'u göremedim. Daha sonra iyi haberlerle geldi: Grandi direğinin ön tarafında canının istediği her tarafa gitme iznini elde etmişti ve eskiden olduğu gibi baş kasarasında uyuması emredilmişti. Bana iyi bir yemek ve bolca da su getirmişti. Gemi hâlâ Yeşil Burun Adaları'ndan gelmesi beklenen gemi için kol geziyordu ve şimdi bir yelkenli görünmüştü; bunun, yolu gözlenen gemi olduğu sanılıyordu. Bundan sonraki sekiz günün olaylarını pek önemli olmamaları ve öykümün ana olayları ile doğrudan ilişkilerinin bulunmaması nedeniyle, ama tamamen atlamayı da istemediğimden bir günlük şeklinde sunacağım.

3 Temmuz – Augustus bana üç battaniye buldu, onlarla gizlenme yerimi rahat bir hale getirdim. Gün boyunca aşağıya arkadaşımdan başka kimse gelmedi. Kaplan ranzada deliğin tam önüne yerleşti ve hastalığın etkilerinden tamamen kurtulmamış gibi derin bir uyku uyudu. Geceye doğru birden çıkan rüzgâr, yelkenlerin toplanmasına fırsat bırakmadan olanca hızıyla gemiye yüklendi, neredeyse alabora oluyorduk. Ama esinti çabucak kesildi ve pruva gabya yelkeninin ortasından ikiye yırtılması

dışında gemiye bir zarar vermedi. Dirk Peters bütün gün Augustus'a çok iyi davrandı; onunla Pasifik Okyanusu'yla ve bölgede ziyaret ettiği adalarla ilgili uzun bir sohbete girişti. Ona, isyancılarla birlikte bu yörede bir tür keşif ve zevk yolculuğuna çıkmaktan hoşlanıp hoşlanmayacağını sordu ve adamların ne yazık ki yavaş yavaş ikinci kaptanın görüşüne yaklaşmakta olduğunu söyledi. Augustus'un buna yanıtı, yapılabilecek daha iyi bir şey olmadığından ve her şey korsan yaşantısına yeğlenebileceğinden, seve seve böyle bir serüvene atılacağı oldu.

4 Temmuz – Yelkenleri görünen geminin Liverpool'dan gelen küçük bir tekne olduğu anlaşıldı ve rahatsız edilmeden geçmesine izin verildi. Augustus, isyancıların niyetleri konusunda olabildiğince çok bilgi elde edebilmek amacıyla zamanının çoğunu güvertede geçiriyordu. Tayfalar sık sık şiddetli kavgalara tutuşuyorlardı; bu kavgalardan birinde bir zıpkıncı, Jim Bonner, denize fırlatıldı. İkinci kaptan tarafı güçleniyordu. Jim Bonner, Peters'ın da taraftarı olduğu aşçının çetesindendi.

5 Temmuz – Gün ağarırken batıdan kopan sert bir rüzgâr öğle vakti fırtınaya dönüştü; öyle ki, yan yelkenle veledibarga dışında yelken açma olanağı kalmadı. Pruva gabya yelkenini toplarken, sıradan bir tayfa olan Simms dut gibi sarhoş olduğundan denize düşerek boğuldu – onu kurtarmak için hiçbir şey yapılmadı. Böylece gemideki insanların toplam sayısı on üçe düşmüş oldu. Aşçının çetesi: Dirk Peters, zenci aşçı Seymour'un kendisi, Jones, Greely, Hartmann Rogers ve William Allen. İkinci kaptanın çetesi: Adını hiçbir zaman öğrenemediğim ikinci kaptanın kendisi, Absalom Hicks, Wilson, John Hunt ve Richard Parker – ayrıca Augustus'la ben.

6 Temmuz – Fırtına bütün gün yağmurla karışık esti durdu. Gemi, armuzlardan epeyce su aldı, pompalardan birisi sürekli çalıştırıldı ve Augustus da sırasını savmak zorunda kaldı. Karanlık çökerken, seslenilse duyulacak mesafeye gelinceye kadar fark etmediğimiz bir gemi geçti yanımızdan. Gemi, isyancıların yolunu gözledikleri gemi olmalıydı. İkinci kaptan gemiye seslendi, ama yanıt fırtınanın gümbürtüsünde boğuldu. Saat on birde, geminin ortasında patlayan bir dalga iskele küpeştesinin büyük bir bölümünü alıp götürdü ve daha bir sürü ufak tefek hasara yol açtı. Sabaha karşı fırtına yatışır gibi oldu; güneş doğarken rüzgâr tamamen dindi.

7 Temmuz – Deniz bütün gün kabardı durdu, gemi hafif olduğundan bütün bu süre boyunca şiddetle yalpa vurdu; gizlendiğim yerden am-

bardaki eşyaların sağa sola çarpmakta olduğunu açıkça işitiyordum. Deniz tutmasından epeyce rahatsız oldum. Peters, Augustus'la uzun bir konuşma yaptı ve çetesinden iki kişinin, Greely ile Allen'ın korsanlık yapmaya karar vererek ikinci kaptanın safına geçtiklerini anlattı. Augustus'a o zaman tam olarak anlayamadığım birçok soru sordu. Akşamın bir vakti gemi su sızdırmaya başladı, sızıntı geminin yapısından kaynaklandığından, önlemek için pek fazla şey yapılamıyordu; su armuzlardan giriyordu. Pruvanın şurasına burasına tıkıştırılan bir yelkenin epey yararı görüldü, sızıntı azaldı.

8 Temmuz – Güneş doğarken, ikinci kaptan, korsanlık yapmak amacıyla Batı Hint Adaları'na gitmek üzere geminin burnunu güneybatıya çevirdiğinde doğudan hafif bir esinti çıktı. Peters'tan veya aşçıdan hiçbir itiraz gelmedi – en azından Augustus böyle bir karşı çıkışa tanık olmadı. Yeşil Burun Adaları'ndan gelecek gemiyi ele geçirme niyeti tümüyle bir yana bırakılmıştı. Şimdi pompalardan birinin saatte bir üç-çeyrek saat çalıştırılmasıyla sızıntı kolaylıkla kontrol altında tutulabiliyordu. Yelken, pruvanın altından çıkarıldı. Gün içerisinde iki küçük uskunaya el sallandı.

9 Temmuz – Hava güzel. El birliğiyle küpeşte onarıldı. Peters yine Augustus'la uzun bir konuşma yaptı ve şimdiye kadar konuştuğundan daha açık konuştu. Hiçbir şeyin kendisini ikinci kaptanın görüşlerini kabul etmeye ikna edemeyeceğini söyledi, hatta gemiyi onların elinden almayı ima etti. Arkadaşıma böyle bir durumda yardımına güvenip güvenemeyeceğini sordu. Augustus buna duraksamadan "Evet" yanıtını verdi. Peters o zaman diğer yandaşlarını yoklayacağını söyleyerek uzaklaştı. Günün geri kalan kısmında Augustus onunla özel olarak konuşma olanağı bulamadı.

VII. Bölüm

10 Temmuz – Norfolk'a gitmek üzere Rio'dan yelken açmış bir gemiyle karşılaştık. Hava sisli, rüzgâr doğudan kararsız esiyor. Hartman Rogers ayın sekizinde bir bardak grog içtikten sonra başlayan kasılmalar yüzünden bugün çırpına çırpına öldü. Bu adam aşçının çetesindendi; Peters en çok ona güveniyordu; Augustus'a onu ikinci kaptanın zehirlemiş olduğundan kuşkulandığını söyledi, dikkati elden bırakırsa sıra yakında ona gelecekti. Artık çetelerinde sadece kendisi, Jones ve aşçı vardı – diğer

taraftaysa beş kişi. Peters, geminin kumandasını ikinci kaptandan alma tasarısını Jones'a açtı, ama bu tasarı soğuk karşılandı; Peters da meseleyi daha fazla kurcalamaktan ya da aşçıya herhangi bir şey söylemekten vazgeçti. Böyle sakınımlı davranmakla iyi de etti, çünkü öğleden sonra aşçı, ikinci kaptanın tarafına geçmeye karar vermiş olduğunu bildirdi ve Jones bir fırsatını bulup Peters'la ağız dalaşına girişti; fesat planından ikinci kaptanı haberdar edeceğini ima ederek resmen karşı tarafa katıldı. Artık kaybedecek zaman yoktu; Peters, Augustus'a ne pahasına olursa olsun gemiyi ele geçirmeye kesin kararlı olduğunu söyledi, yeter ki Augustus ona yardım etsindi. Arkadaşım, bu amaca ulaşmaya yönelik her tasarıda payına düşeni seve seve yapacağına dair ona güvence verdi ve bunun iyi bir fırsat olduğunu düşünerek benim gemideki varlığımdan onu haberdar etti. Melez bu habere şaşmaktan çok sevindi, çünkü artık ikinci kaptanın tarafına geçmiş olduğuna kesin gözüyle baktığı Jones'a hiç mi hiç güvenmiyordu. Hemen aşağı indiler, Augustus beni adımla çağırdı; biraz sonra Peters'la tanıştık. Jones'u grubumuzun tamamen dışında bırakarak, ilk fırsatta gemiyi geri almak için harekete geçmeyi kararlaştırdık. Başarmamız durumunda gemiyi karşımıza çıkan ilk limana götürüp teslim edecektik. Yandaşlarının Peters'ı terk etmesi, onun Pasifik'e gitme tasarılarını boşa çıkarmıştı – böyle bir serüven tayfasız başarılamazdı. Mahkemede ya cinnet nedeniyle (isyana yardım etmesine yol açan şeyin cinnet olduğunu büyük bir ciddiyetle ileri sürdü) aklanacağına ya da suçlu bulunsa bile Augustus'un ve benim ifadelerimle affa uğrayacağına güveniyordu. Görüşmemiz "Herkes yelkenlere!" haykırışlarıyla kesildi ve Peters'la Augustus güverteye koştular.

Her zamanki gibi tayfaların hemen hepsi sarhoştu; yelkenler gerektiği gibi toplanamadan, şiddetli bir bora gemiyi devirecek kadar yan yatırdı. Ama gemi epey su almasına karşın, doğrularak yoluna devam etti. Her şey emniyete alınmıştı ki gemiye ikinci, ardından da üçüncü bir bora dalgası çarptı – hiçbir hasar meydana gelmedi. Bunların hemen ardından büyük bir öfkeyle kuzeyden ve doğudan esmeye başlayan rüzgâr her bakımdan çok büyük bir fırtınanın habercisiydi. Her şey elden geldiğince sağlamca tutturuldu ve böyle durumlarda yapıldığı gibi trinketa yelkenini çift camadanla küçülterek, faça edip yan yattık. Gece ilerledikçe rüzgârın şiddeti arttı ve deniz iyice kabardı. Peters o zaman Augustus'la beraber baş kasarasına geldi ve görüşmemize kaldığı yerden devam ettik.

Tasarımızı gerçekleştirmek için bundan daha elverişli fırsat olamayacağında anlaştık, bu şartlarda böylesi bir hareket hiç kimsenin aklından

geçmezdi çünkü. Gemi rahatça faça edip yan yatmakta olduğundan, hava düzelinceye kadar manevra yapılmasına ihtiyaç duyulmayacaktı. Girişimimizde başarılı olursak, gemiyi limana sokmakta bize yardımcı olmaları için bir iki kişiyi serbest bırakacaktık. Asıl zorluk, güçlerimiz arasındaki oransızlıktaydı. Biz yalnızca üç kişiydik, kamaradaysa dokuz kişi vardı. Peters'ın üzerinde sakladığı bir çift küçük tabancayla her zaman pantolonunun kemerinde taşıdığı büyük bir gemici bıçağı dışında gemideki bütün silahlar da onlardaydı. Bazı göstergelerden –örneğin, balta veya manivela gibi şeylerin hiçbirinin yerinde olmayışından– ikinci kaptanın bazı şeylerden, hiç değilse Peters'tan kuşkulandığından ve ondan kurtulmak için eline geçecek fırsatı kaçırmayacağından korkmaya başladık. Yapmaya karar verdiğimiz şeyin hemen yapılabilecek türden bir iş olmadığı açıktı. Ama denge, ihtiyatsızca işe girişemeyeceğimiz kadar aleyhimizeydi henüz.

Peters güverteye çıkıp nöbetçiyle (Allen) çene çalmayı ve bir fırsatını bulup sessizce onu denize attığında Augustus'la benim yukarı çıkarak, güverteden bulabildiğimiz silahlarla silahlanmamızı ve hep birlikte saldırarak, kimse karşı koymaya fırsat bulamadan, kamara iskelesini ele geçirmemizi önerdi. Ben bu plana karşı çıktım, çünkü (batıl inançlarıyla ilgili olmayan bütün konularda çok uyanık bir adam olan) ikinci kaptanın kendine böyle kolayca tuzak kurulmasına izin vereceğine inanmıyordum. Güverteye nöbetçi konmuş olması bile ikinci kaptanın tetikte olduğunun bir kanıtıydı – disipline çok önem verilen gemiler dışında, fırtınalı bir havada gemi faça edip yan yattığında, güverteye nöbetçi dikmek çok alışıldık bir uygulama değildi. Bunları esas olarak, hiç denizde bulunmamış kişiler için, böylesi bir durumda bir geminin gerçek durumunu açıklayabilmek amacıyla anlatıyorum. Gemiyi "faça edip yatırmak" veya denizcilerin deyişiyle "orsa alabanda eğlenmek" çeşitli amaçlarla başvurulan ve çeşitli şekillerde gerçekleştirilen bir önlemdir. Çoğunlukla, çok sert olmayan havalarda yalnızca gemiyi olduğu yerde durdurmak, bir başka gemiyi beklemek ya da benzeri amaçlarla yapılır. Faça edip yatırılan geminin bütün yelkenleri açıksa, bu manevra genellikle yelkenlerin bir kısmının brasya edilerek rüzgârı arkadan almalarının sağlanmasıyla yapılır; o zaman gemi yerinde sabit kalır. Ama biz şimdi, geminin fırtına altında faça edilip yatırılmasından söz ediyoruz. Bu genellikle, rüzgârın önden alındığı ve alabora olmayı göze almadan yelkenleri açık tutmanın mümkün olmadığı durumlarda yapılır. Eğer bir gemi çalkantılı bir denizde rüzgârın önüne katılıp gitmeye bırakılırsa, genellikle kıç tarafından su alması ve bazen de öne doğru şiddetli dalışlar

yapması yüzünden epeyce zarar görür. Bu nedenle böylesi bir durumda, bu manevraya nadiren, ancak kesinlikle gerekiyorsa başvurulur. Gemide sızıntı varsa, en çalkantılı denizde bile gemi çoğunlukla rüzgârın önüne düşer, çünkü faça edip yattığında tahtaların birleşme yerleri aşırı gerilme yüzünden büyük ölçüde açılacaktır, oysa rüzgârın önünde hızla seyrettiğinde bu kadar zorlanmayacaktır. Çoğu zaman da, fırtına, geminin burnunu rüzgâra karşı döndürmede kullanılan yelkeni parçalayacak kadar güçlü olduğunda veya geminin çatısının hatalı tasarımlanmış olması yüzünden ya da daha başka nedenlerle bu amaç gerçekleştirilemez.

Fırtınaya yakalanmış gemiler, yapılarına göre farklı biçimlerde faça edip yatarlar. Bazıları en iyi trinketa yelkeni ile faça eder ve sanırım en çok kullanılan yelkendir bu. Büyük dört köşe yelkenli gemilerde, fırtınaistralya yelkeni denilen, özellikle bu amaçla kullanılan yelkenler vardır. Ama ara sıra flok yelkeni tek başına, bazen de flok yelkeni ve trinketa yelkeni birlikte veya çift camadanla küçültülmüş trinketa yelkeni kullanılır; kıç direk yelkenlerinin kullanılması da az rastlanır bir durum değildir. Çok sık olarak da pruva gabya yelkenleri, bütün diğer yelkenlerden daha fazla amaca uygun bulunur. Grampus genellikle trinketa yelkenine çift camadan vurulmuş olarak faça edip yatıyordu.

Bir geminin faça edip yatması gerektiğinde, geminin burnu rüzgâra döndürülür, öyle ki faça etmede kullanılan yelken gemiye göre çapraz bir konuma getirildiğinden neredeyse tamamen rüzgârla dolar. Bu manevra yapıldığında, pruva birkaç derecelik bir farkla rüzgârın esmekte olduğu yönü göstermeye başlar ve pruvanın rüzgârdan yana olan tarafı elbette dalgaların darbelerine maruz kalır. Bu durumda iyi bir gemi çok sert bir fırtınada bile tek damla su almadan ve tayfanın daha fazla dikkat göstermesini gerektirmeden yoluna devam eder. Dümen yekesi genellikle bağlanır, ama bu (gevşek olması durumunda gürültü yapması dışında) tamamen gereksizdir, çünkü faça edip yattığında dümenin gemi üzerinde hiçbir etkisi kalmaz. Yekenin sıkı sıkıya bağlanmasındansa gevşek bırakılması elbette yeğdir, çünkü çok çalkantılı bir denizde, dümen yekesine oynama olanağı bırakılmazsa, dümen parçalanabilir. Yelkenler dayanabildiği sürece, iyi tasarlanmış bir gemi durumunu koruyabilir ve sanki canlıymış da kendi aklı varmışçasına her türlü dalganın üzerinden aşabilir. Ama rüzgârın şiddeti yelkenleri parçalayacak olursa (ki bunu normal şartlarda ancak gerçek bir kasırga yapabilir), o zaman tehlike kapıda demektir. Rüzgâr yüzünden bordası denize değen gemiler artık denizin insafına kalmıştır; bu durumda tek kurtuluş yolu yeni bir yelken hazırlanıncaya kadar rüzgârın önüne düşüp hızla yol almak-

tır. Bazı gemiler herhangi bir yelken kullanılmadan faça edip yatabilir ama böylesi gemilerle denize açılmaya gelmez.

Ama artık sadede gelelim. Bir fırtınada faça edip yatarken güverteye nöbetçi dikmek ikinci kaptanın hiç de âdeti değildi ve şimdi kayıp balta ve manivelalardan bazılarını kuşanmış bir nöbetçi dikilmiş olması, Peters'ın önerdiği şekilde baskın verilmesine karşı mürettebatın da tetikte olduğuna bizi tamamen ikna etti. Ama bir şeylerin, hem de mümkün olduğunca çabuk, yapılması gerekiyordu, çünkü Peters'tan kuşku duymaya başladıkları ve ilk fırsatta işini bitirecekleri kesindi; böyle bir fırsat fırtına diner gibi olduğunda kolayca bulunabilir veya yaratılabilirdi.

O zaman Augustus, Peters'ın özel kamarasındaki geçit kapağı üzerinde bulunan palamarı bir bahaneyle kaldıracak bir yol bulması halinde, ambardan geçerek onları gafil avlayabileceğimizi ileri sürdü, ama biraz düşününce geminin bu tür bir girişime izin vermeyecek kadar fazla yalpaladığı, baş kıç vurduğu kanısına vardık.

Şans eseri, aklıma ikinci kaptanın batıl inançları ve suçlu vicdanı üzerine gitmek fikri geldi. Anımsanacağı gibi, tayfalardan biri, Hartman Rogers, iki gün önce güpegündüz bir alkol su karışımı içtikten sonra bu sabah çırpına çırpına ölmüştü. Peters, bu adamın ikinci kaptan tarafından zehirlendiği düşüncesinde olduğunu bize söylemişti; buna inanmak için nedenleri vardı; bunlar itiraz kabul etmez şeylerdi, ama bize anlatmayı canı istemiyordu – benzersiz karakterinin daha başka yanlarına uygun inatçı bir reddedişti bu. Ama ikinci kaptandan kuşkulanmak için bize göre daha iyi gerekçeleri olsun ya da olmasın, biz inanmaya hazırdık ve buna göre hareket etmeye karar verdik.

Rogers şiddetli kasılmalarla öğleden önce on bire doğru ölmüştü, ölümünden birkaç dakika sonra ceset, o güne kadar gördüğüm en korkunç ve en iğrenç manzarayı sergiliyordu. Karnı, boğulup haftalarca su altında kalmış birinin karnı gibi şişmiş, kocaman olmuştu. Elleri de aynı durumdaydı, buna karşılık yüzü çekmiş, büzülmüştü; yılancığa benzer birkaç parlak leke dışında kireç beyazlığındaydı; bu lekelerden bir tanesi yüzünün bir tarafından öbür tarafına çaprazlamasına uzanıyor, kırmızı kadife bir bant gibi bir gözünü tamamen kaplıyordu. Ceset bu iğrenç haliyle, öğle vakti denize atılmak üzere, kamaradan güverteye çıkarılmıştı. İkinci kaptan şöyle bir göz attığında (cesedi ilk defa görüyordu) ya işlediği suçtan pişmanlığa kapılmış ya da görüntünün dehşetinden çarpılmış olmalıydı ki, adamlarına cesedi bir brandaya sarmalarını ve usulünce denize atmalarını emretmişti. Bu talimatları verdikten sonra, sanki kurbanı daha fazla görmekten kaçıyormuş gibi aşağı inmişti. Emirlerini

yerine getirmek için hazırlıklar yapılırken, fırtına büyük bir öfkeyle patlamış ve tasarıdan şimdilik vazgeçilmişti. Ceset olduğu yerde bırakılmıştı, hâlâ yatmakta olduğu iskele tarafında, geminin öfkeli yalpalamalarıyla birlikte sağa sola savruluyor, frengi deliğinden giren sularla yıkanıyordu.

Planımızı yaptıktan sonra, mümkün olduğunca hızlı bir şekilde uygulamaya geçtik. Peters güverteye çıktı ve öngördüğü gibi, daha çok baş kasarasını gözetlemek için oraya dikilmiş gibi görünen Allen hemen yanı başında bitiverdi. Bu caninin yaşamı çabucak ve sessizce noktalandı: Sanki bir şey söyleyecekmiş gibi kayıtsız bir tavırla yaklaşan Peters, onu boğazından yakalayarak gık demesine fırsat bırakmadan küpeşteden denize fırlattı. Sonra bize seslendi, yukarı çıktık. İlk işimiz, silah olarak kullanabileceğimiz bir şeyler aranmak oldu, bunu yaparken büyük bir dikkatle hareket ediyorduk, çünkü sıkı sıkıya bir yerlerden tutunmadan güvertede bir an bile ayakta durmanın olanağı yoktu ve geminin her dalışında dalgalar şiddetle üzerinde patlıyordu. Öte yandan elimizi çabuk tutmak zorundaydık, çünkü geminin hızla su almakta olduğu açıktı ve ikinci kaptan her an pompaları çalıştırmaya kalkışabilirdi. Bir süre araştırdıktan sonra, iki pompa kolundan başka bir şey bulamadık; bunlardan birisini Augustus aldı, diğerini de ben. Pompa kollarını emniyete aldıktan sonra, cesedin üzerinden gömleğini sıyırıp çıkardık ve cesedi denize yuvarladık. Augustus'u, daha önce Allen'ın durduğu yerde gözcü bırakarak Peters'la ben aşağı indik; Augustus'un sırtı kamara iskelesine dönüktü; böylece, ikinci kaptanın çetesinden biri yukarı çıkacak olursa, onu nöbetçi sanacaktı.

Aşağı iner inmez, kendimi Rogers'ın cesedine benzetecek şekilde kılık değiştirmeye başladım. Cesetten aldığımız gömlek çok işimize yaradı, çünkü benzersiz bir biçimi ve kendine has özellikleri vardı; kolayca tanınabilirdi – Rogers'ın hayattayken diğer giysilerinin üzerine giydiği bir tür iş gömleğiydi bu. Boydan boya geniş beyaz şeritli, mavi bir jarsedendi. Bunu sırtıma geçirdikten sonra, cesedin şişmiş, korkunç bir şekilde biçimi bozulmuş bedenine benzesin diye kendime sahte bir göbek yapmaya giriştim. Gömleğin altına yatak örtüleri tıkıştırarak bu işi kısa sürede hallettim. Bundan sonra, bir çift tek parmaklı yün eldiveni ellerime geçirip, içlerini elime geçen her türden kırpıntıyla doldurarak aynı görünüşü ellerime de verdim. Sonra Peters ilkin yüzümü beyaz bir tebeşirle iyice ovdu, ardından parmağındaki bir kesikten akan kanla lekeler yaptı. Gözün üzerinden geçen çizgiyi de unutmamıştı; böylece, insanı dehşete düşüren bir görüntü çıkmıştı ortaya.

Kamarada asılı bir ayna parçasında, bir tür siperli gemici fenerinin loş ışığında kendimi incelediğimde, belli belirsiz bir ürpertiyle dolarak aynadaki görüntümden ve canlandırmakta olduğum korkunç gerçekliği anımsamaktan öyle etkilendim ki şiddetli bir titreme nöbetine yakalandım ve kendi payıma, devam etme kararlılığını korumakta zorlandım. Ama kararlılıkla hareket etmek gerekiyordu; Peters'la birlikte güverteye çıktık.

Yukarıda her şey yolundaydı, küpeşteden uzaklaşmadan, üçümüz birlikte kamara iskelesine doğru ihtiyatla ilerledik. Dışarıdan birden itilip de kapı kapatılmasın diye üst basamağa küçük tahta takozlar yerleştirilmişti; böylece kamara girişi bir parça aralık kalmıştı. Menteşelerin çakılı olduğu yerin yarıklarından kamaranın içini olduğu gibi görebiliyorduk. Bereket versin onları gafil avlamaya çalışmamıştık, çünkü tetikte oldukları çok açıktı. Yalnızca biri, yanında bir tüfekle, kamara merdiveninin ayakları dibinde uyuyor, diğerleri ranzalardan alınıp yere atılmış şiltelerin üzerinde oturuyorlardı. Hararetli bir tartışmaya girişmişlerdi; döşeme üzerindeki iki boş sürahi ile teneke bardaklardan anlaşıldığı kadarıyla âlem yapıyorlardı, ama her zamanki kadar sarhoş değillerdi. Hepsinin bıçağı, bir ikisinin tabancası vardı ve çok sayıda tüfek bir ranzanın üzerinde el altında tutuluyordu.

Hücum ettiğimizde Rogers'ın görünmesiyle onları korkudan kıpırdayamaz hale getirmeye çalışmak dışında henüz hiçbir şeyi kesin olarak kararlaştırmadığımızdan, nasıl hareket edeceğimize karar vermek için konuşmalarına bir süre kulak kabarttık. Korsanlık planlarını tartışıyorlardı; açıkça duyabildiğimiz kadarıyla Hornet adlı uskunanın tayfasıyla birleşeceklerdi ve mümkün olursa, ayrıntılarını hiçbirimizin anlayamadığı daha büyük işlere hazırlık yapmak için uskunayı ele geçireceklerdi.

Adamlardan biri Peters'tan söz etti, ikinci kaptanın buna alçak sesle verdiği yanıt anlaşılamadı, daha sonra ikinci kaptan yüksek sesle "Peters'ın baş kasarasında, kaptanın velediyle bu kadar sıkı fıkı olmasını anlayamadığını, en kısa zamanda her ikisinin de denize atılmasının iyi olacağını düşündüğünü" ekledi. Buna kimse karşılık vermedi, ama herkesin, özellikle Jones'un bunu onayladığını kolaylıkla çıkarabiliyorduk. O sırada çok heyecanlanmıştım, Augustus'un da Peters'ın da nasıl davranılacağına karar veremediklerini görmek heyecanımı daha da artırıyordu. Ama postu olabildiğince pahalıya satmaya ve hiçbir korku duygusunun beni alt etmesine izin vermemeye karar verdim.

Rüzgârın gümbürtüyle geminin çarmık ve halatlarını dövmesinin ve denizin güverteyi yıkamasının çıkardığı müthiş ses, zaman zaman ortaya çıkan dinginlik anları dışında, söylenenleri anlamamızı engelliyordu. Bu dinginlik anlarından birinde, ikinci kaptanın adamlardan birine "gemide gizli işler çevrilmesinden hoşlanmadığını, gidip o kahrolası çaylakların, göz önünde olacakları kamaraya gelmelerini emretmesini" söylediğini duyduk. Geminin o anda, bu emrin yerine getirilmesine izin vermeyecek kadar çok yalpalaması bizim için bir şanstı. Aşçı, bu amaçla şilteden kalktığında direkleri sürükleyecek kadar güçlü olduğunu düşündüğüm bir yalpa onu iskele tarafındaki özel kamaralardan birinin kapısına doğru tepe üstü savurarak kapıyı parçaladı ve daha birçok karışıklığa yol açtı. Neyse ki bizden kimse savrulmamıştı ve ulak ortaya çıkmadan, daha doğrusu kamaradan başını çıkarmadan önce, çabucak baş kasarasına dönerek, alelacele bir eylem planı yapmaya yetecek kadar zamanımız vardı. Aşçı, buradan Allen'ın yerinde olup olmadığını fark edemezdi; Allen'a söylediğini sanarak, ikinci kaptanın emirlerini bağırarak yineledi. Peters sesini değiştirerek "Tamam, anlaşıldı," diye bağırdı ve aşçı her şeyin yolunda olduğundan en ufak bir kuşku duymadan, hemen geri döndü.

İki arkadaşım bundan sonra cesaretle kıç tarafına gidip kamaraya indiler; Peters kapıyı, girerken bulduğu şekilde kapattı. İkinci kaptan onları yalandan bir samimiyetle karşıladı ve Augustus'a, son zamanlarda uslu davrandığı için kamaradaki eski yerini alabileceğini, artık kendilerinden biri olduğunu söyledi. Sonra ona yarım bardak rom ikram etti. Arkadaşlarımı kamaraya kadar izleyip kapı kapanır kapanmaz eski gözetleme yerimi aldığım için bütün bunları görüp duydum. İki pompa kolunu beraberimde getirmiş, gerektiğinde kullanmaya hazır olsun diye birini kamara merdivenin yakınlarında bir yere saklamıştım.

İçeride olup bitenleri daha iyi görebilmek için mümkün olduğunca kıpırdamadan durdum ve anlaştığımız gibi, Peters işaret ettiğinde isyancıların arasına inmek için kendi kendime cesaret vermeye çalıştım. Peters şu anda sohbeti kanlı isyanlara çevirmenin bir yolunu bulmuş ve adamları yavaş yavaş, dünyanın her yerinde denizciler arasında yaygın olarak bilinen batıl inançları konuşmaya yöneltmişti. Konuşulanların hepsini duyamıyordum, ama adamların yüzlerinin ifadesinden edilen sözlerin etkilerini görebiliyordum. İkinci kaptanın çok heyecanlanmış olduğu görülüyordu ve birisi Rogers'ın cesedinin korkunç görünümünden söz ettiğinde bayılmak üzere olduğunu sandım. O zaman Peters, güvertede debelenip duran cesedi görmenin korkunç bir şey olduğunu,

bu yüzden onu denize atmanın daha iyi olacağını düşünüp düşünmediğini sordu. Bunun üzerine cani, zorlukla soluk alarak, sanki birinin gidip bu görevi yerine getirmesi için yalvarıyormuş gibi, yavaşça başını çevirerek bakışlarını arkadaşları üzerinde dolaştırdı. Ama kimse yerinden kıpırdamadı, herkesin heyecanın doruğuna çıktığı çok açıktı. Peters o zaman işaretini verdi. Kamara merdiveninin kapısını ardına kadar açtım, tek kelime etmeden basamakları inip ortalarına dikildim.

İçinde bulunduğumuz durumun ayrıntıları göz önüne alındığında, aniden ortaya çıkmamın yarattığı yoğun etkide şaşılacak bir yan olmasa gerek. Benzer durumlarda, çoğunlukla, önündeki görüntünün gerçekliğine ilişkin olarak izleyicinin kafasında kimi kuşku bulutları kalır; izleyici bir tezgâhın kurbanı olduğuna ve hayaletin gerçekten de gölgeler âleminden çıkıp gelmediğine az da olsa umut besler. Böylesi olayların hemen hepsinin temelinde bu türden kuşkuların yattığını, kimi zaman da insanın kanını donduran bir dehşetin ve acıların en derininin yaşandığı (konumuza tam bir örnek oluşturan) durumlarda, hayaletin gerçekliğine sarsılmaz bir inanç duymaktan daha çok, onun, *ola ki* gerçek olabileceği düşüncesinden kaynaklanan bir korkunun söz konusu olduğunu söylemek bir abartıymış gibi görülmemelidir. Ama o anki durumda hemen görülecektir ki, isyancıların kafalarında, Rogers'ın görüntüsünün, onun dirilmiş iğrenç cesedi ya da hiç değilse hayaleti olduğundan yana zerrece kuşku yoktu. Geminin her yerden uzak ve fırtına yüzünden erişilmez durumda oluşu, olası aldatma yollarını öylesine dar ve belirli sınırlar içerine hapsetmişti ki, bir bakışta bu yolların hepsini inceleyebilecek durumda olduklarını düşünmüş olmalıydılar. Birkaç gemiyle konuşma dışında herhangi bir alışveriş olanağı bulamadan yirmi dört gündür denizdeydiler. Üstelik nöbetçi bırakılan Allen dışında gemideki herkes –hiç değilse gemide olmasından kuşkulanabilecekleri herkes– kamaradaydı; gözleri önünde beliriveren görüntünün Allen'la uzaktan yakından alakası yoktu, Rogers bir doksan sekizlik dev gibi cüssesiyle öyle tanıdıktı ki. Bütün bu düşüncelere, fırtınanın ve Peters'ın yol açtığı konuşmaların korku yaratan niteliğini, gerçek cesedin iğrençliğinin sabahleyin adamların düş gücü üzerinde bıraktığı güçlü etkiyi, kendimi Rogers'a benzetmemdeki ustalığı ekleyince, şiddetle öne arkaya sallanan kamara fenerinin kesik kesik üzerime düşen ışınlarının kararsız ve değişken aydınlığında, yaptığımız hilenin umduğumuzdan daha büyük bir etki yaratmasına şaşmamak gerekir. İkinci kaptan, üzerinde yatmakta olduğu şilteden doğrulup, tek bir söz söyleyemeden cansız yere serildi ve geminin şiddetle yalpalaması sonucu bir kütük gibi rüzgâr altı yönünde

savruldu. Geriye kalan yedi kişiden yalnızca üçünün birazcık aklı başındaydı. Diğer dördü, zemine kök salmış gibi oturdukları yerde kaldılar bir süre – bugüne kadar gördüğüm en acınası dehşet ve umutsuzluk abideleriydiler adeta. Gördüğümüz tek direniş aşçıdan, John Hunt'tan ve Richard Parker'dan geldi, ama çok zayıf ve kararsız bir savunma yaptılar. İlk ikisini hemen Peters vurdu, ben de yanımda getirdiğim pompa koluyla başına vurarak Parker'ı yere yıktım. Bu arada Augustus, döşemedeki tüfeklerden birini kaparak isyancılardan birini daha (Wilson) göğsünden vurdu. Şimdi geriye sadece üç kişi kalmıştı; o zamana kadar uyuşukluklarından sıyrılmışlar ve belki de aldatıldıklarını fark etmeye başlamışlardı, çünkü büyük bir öfke ve kararlılıkla kavgaya tutuştular; Peters'ın muazzam kas gücü olmasa sonunda bizi alt edebilirlerdi. Bu üç kişi Jones, Greelyve Absalom Hicks'di. Jones Augustus'u yere yıkmış ve sağ kolunu birçok yerinden bıçaklamıştı; bir dostun hiç ummadığımız anda yetişen yardımı olmasaydı (Peters da ben de hasımlarımızdan hemen kendimizi kurtaramadığımız için) Jones'un Augustus'un işini bitireceğine kuşku yoktu. Bu dost, Kaplan'dan başkası değildi. Augustus'un en zor anında boğuk bir hırıltıyla kamaraya atlamış, Jones'un üzerine atılarak onu anında yere yıkmıştı. Bununla birlikte, arkadaşım yardımımıza koşamayacak kadar ağır yaralanmıştı; sahte kılığım içinde çok az hareket edebildiğimden benim elimden pek fazla bir şey gelmiyordu. Köpekse, Jones'un gırtlağını bırakmamakta inat ediyordu – yine de Peters geriye kalan iki kişiyle kolaylıkla başa çıkabilirdi; hareket alanının darlığıyla geminin yalpalaması olmasa, kuşkusuz adamların işini çoktan bitirmişti. O arada yere devrilmiş ağır taburelerden birini eline geçirmeyi başardı. Onunla, bir tüfeği üzerime boşaltmak üzere olan Greely'nin beynini dağıttı ve hemen ardından, geminin yalpalamasıyla Hicks'in üzerine savrulduğunda, onu boğazından yakaladı ve bütün gücüyle bastırıp hemencecik boğuverdi. Böylece, bu olayları anlatmaya harcadığım zamandan daha kısa bir zamanda geminin hâkimi oluverdik.

Hasımlarımızdan tek hayatta kalan Richard Parker'dı; anımsanacağı gibi, saldırıya geçerken bir pompa koluyla bu adamı yere yıkmıştım. Şimdi, darmadağın olmuş kamaranın kapısının dibinde hareketsiz yatıyordu, ama Peters'ın ayağının ucuyla dürtmesi üzerine konuştu ve merhamet diledi. Başı birazcık yarılmıştı, başkaca bir yarası yoktu, darbenin etkisiyle sersemlemişti. Ayağa kaldırdık, ellerini arkadan sıkıca bağladık. Köpek hâlâ Jones'un üzerinde hırlıyordu, ama eğilip baktığımızda ölmüş olduğunu gördük, hayvanın sivri dişlerinin boğazında açtığı derin yaradan oluk oluk kan akıyordu.

Şimdi saat sabahın biriydi ve rüzgâr hâlâ tüm azgınlığıyla esiyordu. Gemi, ilerlemekte her zamankinden fazla zorlanıyordu; rahatlamasını sağlayacak bir şeyler yapmak gerekiyordu mutlaka. Tekne rüzgâr altı yönüne doğru her yatışında su alıyordu; aşağı inerken kamara merdivenininin kapısını açık bıraktığımdan, boğuşup didişmemiz sırasında sular kısmen aşağıya, kamaraya kadar gelmişti. İskele küpeştesi olduğu gibi gitmiş, gemi mutfağıyla kıç filikasını da yine dalgalar süpürüp götürmüştü. Grandi direğinin sallantısı ve gıcırdaması, neredeyse sökülüp gideceğini gösteriyordu. Kıç tarafındaki ambara daha fazla mal yığabilmek için, bu direğin tabanı güverteler arasına oturtulmuştu (iş bilmez gemi yapımcılarının zaman zaman başvurdukları son derece yanlış bir uygulama); neredeyse sökülmek üzere olmasının sebebi buydu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, gemideki suyu iskandil ettiğimizde iki metreden az olmadığını gördük.

Tayfaların cesetlerini kamarada bırakıp hemen pompalara koştuk – Parker'ı, bize yardım etmesi için serbest bırakmıştık tabii ki. Augustus'un kolunu becerebildiğimiz kadar sarmıştık, o da elinden gelen gayreti gösteriyordu, ama bize pek bir yararı dokunmuyordu. Bir pompayı sürekli çalıştırarak gemideki su seviyesinin yükselmesini önleyebildiğimizi gördük. Yalnızca dört kişinin üstesinden gelebileceği bir iş değildi bu, ama moralimizi bozmamaya gayret ettik ve dört gözle şafağın sökmesini bekledik; o zaman grandi direğini kesip atarak gemiyi hafifletmeyi umuyorduk.

Bu şekilde korkunç endişelerle dolu yorucu bir gece geçirdik; nihayet gün ağardı, fırtına dinmemişti; dineceğine dair bir işaret de yoktu. Cesetleri sürükleyerek yukarı çıkarıp denize attık. İkinci işimiz grandi direğinden kurtulmak oldu. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, Peters kamarada bulduğu baltalardan biriyle grandi direğini keserken geri kalanlarımız istralyaların ve savlaların yanında bekledik. Gemi büyük bir yalpayla rüzgâr altı yönünde yattığından, rüzgâr yönündeki savlaların kesilmesi emri verildi; bu emir yerine getirilince, grandi direği, gemide hiçbir hasara yol açmadan denize uçtu. Artık eskisi kadar yalpa vurmuyorduk, ama durumumuz hâlâ çok tehlikeliydi ve gösterdiğimiz tüm çabaya karşın, her iki pompanın yardımı olmaksızın, gemideki su seviyesinin yükselmesinin önüne geçemiyorduk. Augustus'un çırpınıp durmasına karşın dişe dokunur bir yardımı olmuyordu bize. Sıkıntılarımız yetmezmiş gibi, rüzgâr yönünden gemiye çarpan kocaman bir dalga, yönümüzü rüzgârdan birkaç dakika öteye çevirdi ve gemi eski yönünü bulamadan bir başka dalga üzerimize çullanarak gemiyi neredeyse alabora edecek

kadar yana yatırdı. O anda, safra rüzgâr altı yönüne kaydı (istif edilmiş malzemeler bir süreden beri rasgele sağa sola çarpıp durmaktaydı) ve alabora olmaktan bizi hiçbir şeyin kurtaramayacağını düşündük bir an. Bir ara kısmen doğrulduk, ama safra hâlâ iskele tarafındaki yerinde duruyordu, öylesine yan yatmıştık ki pompaları çalıştırmaya kalkışmanın bir yararı yoktu, hem zaten ağır işten derileri soyulan ve korkunç bir şekilde kanayan ellerimizle nasıl olsa bu işi pek fazla sürdüremezdik.

Parker'ın önerisine kulak asmayarak pruva direğini kesmeye koyulduk ve geminin yan yatmasının çıkardığı güçlüğe karşın en sonunda işi bitirdik. Direk, bizi tam bir hurda halinde bırakarak denize uçarken cıvadrayı da beraberinde götürdü.

Şimdiye kadar gemiye çarpan kocaman dalgaların şalopaya zarar vermemiş olmasından sevinç duyuyorduk. Ama bu sevincimiz uzun sürmedi; pruva direği ve elbette onunla birlikte pruva yelkeni gittiğinden gemi doğrulmuştu; şimdi her dalga üzerimizde kırılıyordu; beş dakika içinde güverte pruvadan kıça kadar süpürülmüştü; şalopa ve sancak küpeşteleri parçalanmış, hatta bocurgat bile paramparça olmuştu. Bundan daha acınası bir durumda olamazdık.

Öğleye doğru fırtınanın yatışır gibi olduğunu görerek biraz umutlandık, ama fena halde düş kırıklığına uğradık, çünkü fırtına iki kat öfkeyle yeniden esmek için birkaç dakikalığına dinmişti. Öğleden sonra dört sularında artık rüzgârın şiddetine dayanmanın imkânı kalmamıştı; gece üzerimize kapanırken, geminin sabaha çıkabileceğinden ümidimi hepten kesmiştim.

Gece yarısı olduğunda gemi alt güvertesine kadar su almıştı. Çok geçmeden dümen de parçalandı; dümeni parçalayan dalga geminin arka kısmını olduğu gibi sudan yukarı kaldırdı ve ancak karaya oturmanın sebep olabileceği şiddette bir sarsıntıyla denize vurdu. Dümenin son ana kadar dayanacağını hesaplamıştık, çünkü son derece sağlamdı; daha önce bu derece donanımlı bir dümen görmediğim gibi bundan sonra da görmedim. Ana gövdesi boyunca bir dizi sağlam demir kanca bulunuyordu, aynı kancalardan kıç bodoslamasında da vardı. Bu kancaların arasında dövme demirden kalın bir çubuk uzatılmıştı; böylece kıç bodoslamasına tutturulan dümen, çubuk üzerinde serbestçe dönebiliyordu. Dümeni parçalayan denizin korkunç gücü, kıç bodoslamasında bir taraftan diğer tarafa kadar uzanan ve uçları içeriden perçinlenmiş olan kancaların ahşap gövdenin içerisinden tamamen sökülmesinden hesaplanabilir.

Bu darbeyi atlattıktan sonra rahat bir nefes almaya hazırlanıyorduk ki, o güne kadar gördüğüm dalgaların en korkuncu üstümüzde patlayarak

kamara iskelesini süpürüp götürdü, ambar kapaklarını parçaladı ve gemide suyla dolmadık en ufacık bir boşluk bırakmadı.

IX. Bölüm

Bereket, gece olmadan dördümüz de kendimizi bocurgattan geriye kalan parçalara sıkı sıkıya bağlamıştık ve mümkün olduğunca güverteye yapışmış vaziyette yatıyorduk. Bu önlem sayesinde ölüp gitmekten kurtulduk. Tepemize çullanan ve neredeyse soluğumuz kesilinceye kadar üzerimizden kalkmayan suyun müthiş ağırlığı altında hepimiz az çok sersemlemiştik. Soluğumu toplar toplamaz, bağırarak arkadaşlarıma seslendim. Yalnızca Augustus, "İşimiz bitti, Tanrı taksiratımızı affetsin" diye karşılık verdi. Daha sonra yavaş yavaş konuşabilecek hale geldikçe diğer ikisi de konuştu ve hâlâ kurtuluş ümidi olduğunu söyleyerek cesaretimizi toplamamızı öğütlediler; yükün niteliği dolayısıyla geminin batması mümkün değildi ve fırtınanın sabaha kadar dinmesi ihtimali vardı. Bu sözler bana yeniden hayat verdi, çünkü tuhaf gözükebilir ama boş yağ fıçısı yüklü bir geminin batmayacağının açık bir şey olmasına karşın, o zamana kadar kafam öyle karışık olmalıydı ki bunu hiç aklıma getirmemiş, geminin her an batma tehlikesiyle yüz yüze gelmesini beklemiştim. İçimde yeni bir umut doğduğundan, beni bocurgattan geriye kalanlara bağlayan bağları sıkılamak için her fırsattan yararlandım. Bu işle uğraşırken arkadaşlarımın da aynı işle meşgul olduklarını gördüm. Gece alabildiğine karanlıktı; atmosferi dolduran sağır edici gürültüleri ve kargaşayı anlatmaya kalkışmak boşuna bir çaba olacak. Güvertemiz denizle aynı seviyedeydi artık, daha doğrusu kule gibi yükselen köpükler etrafımızı sarmıştı ve bir kısmı sürekli üzerimizi süpürerek geçiyordu. Başlarımız ancak her üç saniyede bir suyun dışında tutabiliyorduk dersem abartmış sayılmam. Birbirimize çok yakın yatmamıza karşın, ne birbirimizi ne de şiddetle üzerine çarpıp durduğumuz geminin herhangi bir kısmını görebiliyorduk. Aralıklarla birbirimize sesleniyor, umudunu en çok yitirmiş olanımızın umudunu canlı tutmaya, ona teselli ve cesaret vermeye çalışıyorduk. Augustus'un dermansız hali hepimizi endişelendiriyordu; yaralı koluyla bağlarını sıkılaştırmasına olanak bulunmadığından her an denize sürüklenebilirdi – ama ona yardım etmenin bir yolu da yoktu. Neyse ki onun bulunduğu yer hepimizinkinden daha güvenliydi; belinden yukarısı parçalanmış bocurgatın hemen altında bulunduğundan, dalgalar üzerine çullanırken şiddetini büyük ölçüde yiti-

riyordu. Buradan başka bir yerde olsaydı (çok korunmasız bir yere kendini bağladıktan sonra, kazayla buraya savrulmuştu) kesinlikle sabaha çıkamazdı. Geminin çok fazla yatmış olması nedeniyle dalgaların bizi güverteden süpürmesi olasılığı, geminin yatmaması durumuna göre çok daha azdı. Gemi, daha önce de söylediğim gibi, iskele tarafına yatıyordu ve güvertenin yarısı sürekli su altındaydı. Dolayısıyla sancak tarafına çarpan dalgalar kırılıyor ve ancak bir kısmı yüzümüze ulaşıyordu; öte yandan iskele tarafından gelen, konumumuz nedeniyle üzerimizde pek fazla etkisi olmayan ters suların, bizi bağlarımızdan koparıp sürükleyecek kadar gücü yoktu.

Gün, bizi kuşatan dehşeti bütün çıplaklığıyla göz önüne sermek üzere ağarıncaya kadar bu tehlikeli durumda yattık. Gemi, dalgaların merhametine kalmış oraya buraya sürüklenen bir kütükten başka bir şey değildi; fırtınanın gücü giderek artıyordu, artık tam bir kasırgaya dönüşmüştü ve en ufak bir kurtuluş umudu bile gözükmüyordu. Her an bağlarımızın çözülmesini, bocurgat kalıntılarının denize uçmasını, her yönden gelip üzerimizde gürleyen kocaman dalgaların tekneyi iyice derinlere batırmasını ve tekne yeniden su yüzeyine çıkıncaya kadar boğulmayı bekleyerek saatler boyu sessizce yattık. Ama Tanrı bize acıdı da bu tehlikeli durumda yok olup gitmedik; öğle üzeri mukaddes güneşin ışınları bizi neşeye boğdu. Bundan hemen sonra, rüzgârın gücünde hatırı sayılır bir azalma olduğunu hissettik ve Augustus önceki akşamdan beri ilk defa konuşarak, kendine en yakın yerde yatmakta olan Peters'a kurtulma umudumuzun bulunup bulunmadığını sordu. Başta, bu soruya bir yanıt gelmeyince hepimiz melezin yattığı yerde boğulmuş olduğu sonucuna vardık, ama sonra, çok kısık bir sesle de olsa konuştuğunu duyunca sevindik, karnının üzerinden geçen bağların çok sıkı olması yüzünden büyük acı çektiğini söylüyordu; ya onları gevşetmenin bir yolunu bulacak ya da ölüp gidecekti, çünkü bu duruma daha fazla dayanamayacaktı. Bu duruma çok üzüldük, çünkü dalgalar bizi böyle sürekli dövüp dururken, herhangi bir şekilde yardımına koşmayı düşünmenin hiçbir yararı yoktu. Ona, acılarına metanetle katlanmasını öğütledik ve çıkacak ilk fırsatta kendisini kurtaracağımıza söz verdik. O, birazdan artık çok geç olacağını, biz kendisine yardım etmeden önce işinin biteceğini söyledi ve birkaç dakika inledikten sonra sesi kesilince öldüğü sonucuna vardık.

Karanlık çökerken deniz öylesine sakinleşmişti ki ancak beş dakikada bir rüzgâr yönünden bir dalga tekne üzerinde kırılıyordu; fırtına hâlâ devam etmekle birlikte, gücünü epeyce yitirmişti. Arkadaşlarımdan hiçbirinden saatlerdir ses çıkmamıştı, Augustus'a seslendim. Augustus ya-

nıt verdi, ama sesi öyle hafif çıkmıştı ki dediklerini seçemedim. Sonra Peters'la Parker'a seslendim, ancak ikisinden de yanıt alamadım.

Bundan hemen sonra, bir yarı baygınlık durumu yaşadım; bu süre içinde hayalimde çok hoş görüntüler birbiri ardı sıra geçip gittiler: Yeşil ağaçlar, dolgun başaklarıyla dalgalanan ekinler, dans eden dizi dizi kızlar, gösterişli süvari birlikleri ve daha başka hayaller. Şimdi anımsıyorum da, hayalimden geçen bütün bu şeylerde baskın olan düşünce ***hareketti***. Bir ev, bir dağ veya bu türden durağan hiçbir şey düşlememiştim, ama yel değirmenleri, gemiler, büyük kuşlar, balonlar, at sırtında insanlar, öfkeyle sürülen arabalar ve benzer hareketli nesneler ardı arkası kesilmeden gözlerimin önünden geçtiler. Kendime geldiğimde, tahmin edebildiğim kadarıyla, güneş doğalı bir saat olmuştu. Nerede olduğumu ve nasıl olup da buraya nasıl geldiğimi anımsamakta büyük güçlük çekiyordum; hâlâ geminin ambarında sandığın yanında bulunduğumu, yanımda Parker'ın değil de Kaplan'ın yattığını sanıyordum.

En sonunda aklım tamamen başıma geldiğinde, rüzgârın orta karar bir esintiden başka bir şey olmadığını ve denizin epeyce sakinleşmiş olduğunu gördüm; dalgaların yüksekliği teknenin ancak ortalarına erişiyordu. Sol kolumu bağlayan bağlar gevşemişti ve dirseğime yakın derin kesikler vardı; sağ tarafım tamamen uyuşmuş, omzumdan aşağı inen ipin baskısıyla elim ve bileğim davul gibi şişmişti. Belimden geçen, dayanılmaz ölçüde gerilmiş bir ip canımı fena halde yakıyordu. Bakışlarımı arkadaşlarıma çevirdiğimde, Peters'ın, belinin altından geçen gergin ve kalın bir sicimle neredeyse ikiye bölünmüş gibi görünmesine karşın hâlâ yaşadığını gördüm; ben kıpırdayınca, eliyle bana zayıf bir hareket yaparak ipi işaret etti. Augustus' ta hiçbir yaşam belirtisi görülmüyordu, bocurgatın bir parçası etrafında iki büklüm olmuştu. Kımıldadığımı gören Parker bana seslenerek kendisini çözmeye gücümün yetip yetmeyeceğini sordu; sözlerine devamla, toparlanıp bağlarını çözmenin bir yolunu bulabilirsem hayatımızın kurtulabileceğini, aksi halde hep birlikte öleceğimizi söyledi. Cesaretini yitirmemesini, kendisini kurtaracağımı söyledim. Pantolonumun cebini yokladım, elime geçen çakımı birkaç başarısız denemeden sonra açmayı başardım. Sonra, sol elimle sağ kolumu bağlarından kurtardım ve ardından diğer bağlarımı da kestim. Ama doğrulmaya çalıştığımda, ayaklarımın beni taşımadığını gördüm; ne ayağa kalkabiliyor ne de sağ kolumu herhangi bir yönde hareket ettirebiliyordum. Bunu Parker'a söylediğimde, kan dolaşımın sağlamak için sol kolumla bocurgata tutunarak bir süre sakince yatmamı önerdi. Bunu yaptığımda uyuşukluk azalmaya başladı ve önce bir ayağımı, sonra diğerini,

çok kısa bir süre sonra da sağ kolumu bir ölçüde kullanabilir hale geldim. Sonra ayağa kalkmadan büyük bir dikkatle Parker'a doğru süründüm ve bütün bağlarını çözdüm, çok geçmeden o da kol ve bacaklarını kısmen kullanabilir hale geldi. Bundan sonra hiç zaman yitirmeden Peters'ın iplerini gevşettik. İp, pantolonunun beli hizasında derin ve uzun bir yara açmış, iki gömleğini keserek kasıklarına gömülmüştü, ipi almamızla oluk gibi kan aktı. Ama ipi çeker çekmez Peters konuşmaya başladı, birden ferahlamıştı sanki –benden de Parker'dan da daha rahat hareket edebiliyordu– kuşkusuz kanın akmasının doğurduğu bir sonuçtu bu.

Augustus'un kendine geleceğinden pek umudumuz yoktu, hiçbir yaşam belirtisi göstermiyordu, ama yanına gittiğimizde, sadece kan kaybından bayılmış olduğunu gördük, koluna sardığımız sargıları su parçalamıştı; onu bocurgata bağlayan iplerden hiçbiri ölümüne sebep olacak kadar gerilmemişti. Bağlarından kurtarıp bocurgatın kırık parçalarından uzağa çektik, rüzgâr yönünde kuru bir yere başı gövdesinden biraz aşağı gelecek şekilde uzatıp üçümüz birden kol ve bacaklarını ovuşturmaya giriştik. Yarım saat kadar sonra kendine geldiyse de, ertesi sabaha kadar ne herhangi birimizi tanıdığının bir işaretini verdi, ne de konuşacak kadar kendinde kuvvet buldu. Biz bağlarımızdan kurtulmaya uğraşırken hava kararmış, bulutlar toplanmaya başlamıştı, rüzgâr yine sert esecek diye enikonu kaygılanıyorduk; bu durumda, mahvolmaktan bizi hiçbir şey kurtaramazdı, çünkü bitip tükenmiştik artık. Neyse ki gece boyunca rüzgâr orta şiddette esti, deniz her dakika daha da sakinleşti, bu bize sağ kalacağımız yönünde büyük bir umut verdi. Kuzeybatıdan hafif bir esinti vardı, ama hava hiç de soğuk değildi. Augustus henüz tutunamayacak kadar güçsüz olduğundan, geminin yalpalamalarıyla denize kaymasını önlemek için onu dikkatle yeniden bocurgata bağladık. Bizim için buna gerek yoktu. Bocurgata bağlı kopuk iplerin yardımıyla, birbirimize yaslanarak yan yana oturduk ve bu korkunç durumdan kurtulmanın yolları üzerine kafa patlattık. Giysilerimizi çıkarıp suyunu sıkmak bizi çok rahatlattı. Yeniden sırtımıza geçirdiğimizde giysilerimiz bize sıcakmış gibi geldi, bu da çok hoşumuza gitti, kendimizi biraz daha canlanmış gibi hissettik. Giysilerini çıkarması için Augustus'a yardım ettik; onları sıkıp yeniden giydirdiğimizde Augustus da aynı rahatlığı hissetti.

Şimdi başlıca sıkıntımız açlık ve susuzluktu, yana yakıla bu sıkıntıyı gidermenin yollarını ararken içimize bir kasvet çöktü ve denizin daha az ürkünç sayılabilecek o tehlikelerini atlatıp hayatta kaldığımıza neredeyse pişman olduk. Yine de çok geçmeden bir geminin bizi kurtaraca-

ğı umuduyla kendimizi avutmaktan ve başımıza gelecek bütün belalara yüreklice dayanacağımız yolunda birbirimize cesaret vermekten geri durmadık.

Ayın on dördüncü günü şafak söktüğünde hava hâlâ açık ve güzeldi, kuzeybatı yönünden hafif bir meltem esiyordu. Deniz şimdi çarşaf gibiydi ve anlayamadığımız bir nedenle gemi eskisi kadar yan yatmıyordu; güverte nispeten kuruydu ve serbestçe dolaşabiliyorduk. Tam üç gün üç gecedir aç susuzduk, aşağıdan bir şeyler almaya çalışmamız artık kesin bir zorunluluk haline gelmişti. Gemi tamamen suyla dolmuştu, bu yüzden pek fazla beklentiye kapılmadan yeis içerisinde işe giriştik. Kamara iskelesi kapısının kalıntılarından söktüğümüz çivileri iki tahta parçasına çakarak bir tür tırmık yaptık. Bu iki tahtayı birbirine bağlayıp bir halatın ucunda kamaraya firlattık ve yiyebileceğimiz veya yiyecek elde etmede yararı dokunabilecek bir şeye takılması umuduyla ileri geri sürükledik. Çivilere kolayca takılan birkaç yatak örtüsünden başka bir şey avlayamadan neredeyse bütün bir sabah bu işle uğraştık. Yaptığımız alet öylesine uyduruktu ki onunla büyük bir iş başarmamız beklenemezdi.

Bundan sonra, bir o kadar boş yere, baş kasarasını denedik; tam umutsuzluğa düşmek üzereydik ki, Peters beline bir halat bağlayarak bir şeyler çıkarmak için kamaraya dalmayı önerdi. Umutlarımızı yeniden yeşerten bu öneriyi sevinç ve coşkuyla karşıladık. Peters hemen pantolonu dışında giysilerini çıkarmaya başladı; sağlam bir ip beline sıkıca bağlandı ve kayarak çıkmasına olanak tanımayacak şekilde omuzlarından geçirildi. Girişilen iş çok zor ve tehlikeliydi, çünkü bulmayı çok fazla ummasak da eğer kamarada erzak varsa, dalgıcın suya girdikten sonra sağa dönerek sandık odasına kadar olan üç, üç buçuk metre uzunluğundaki dar bir geçidi su altında geçmesi ve hiç soluk almadan geri dönmesi gerekiyordu.

Her şey hazır olduğunda, Peters kamaraya girdi ve su çenesine gelinceye kadar kamara merdivenlerini indi. Sonra baş aşağı suya daldı, sağa dönerek sandık odasına doğru ilerlemeye çalıştı, ama bu ilk denemesinde tamamen başarısız oldu. Aşağı inmesinden sonra yarım dakika bile geçmemişti ki halat birden birkaç kez şiddetle çekildi; bu, yukarı çekilmesini istediğinde vermesini kararlaştırdığımız işaretti. Bunun üzerine hemen halata asılarak Peters'ı yukarı çektik, ama öyle telaşlı davrandık ki merdivenlere çarpıp bir yerini incitebilirdi. Beraberinde hiçbir şey getirememişti ve suyun onu yukarıya güverteye doğru kaldırmasını önlemek için sürekli çaba harcamak zorunda kaldığından, geçitte pek fazla ilerleyememişti. Dışarı çıktığında çok bitkindi; yeniden dalmaya kalkışmadan önce tam on beş dakika dinlenmek zorunda kaldı.

İkinci deneme daha da başarısız oldu; işaret vermeden su altında o kadar uzun süre kaldı ki boğulacağı endişesiyle işaretini beklemeden yukarı çektik ve onu neredeyse son nefesinde bulduk; dediğine göre birçok defa halata asılmış, ama biz hissetmemişiz. Bunun nedeni, büyük bir olasılıkla, halatın merdivenin dibindeki tırabzan parmaklığına dolaşmış olmasıydı. Bu tırabzan bize öyle güçlük çıkarıyordu ki denememizi yinelemeden önce, mümkünse onu oradan kaldırmamız gerekiyordu. Bunu yapmak için de kol gücünden başka bir aracımız olmadığından, inebildiğimiz kadar basamaklardan aşağı indik ve hep birden asılarak tırabzanı kırmayı başardık.

Üçüncü deneme de ilk ikisi gibi başarısız oldu; dalgıcın dengesini bulmasına yarayacak ve kamarada yiyecek bir şeyler ararken ayaklarının yerden kesilmemesini sağlayacak bir ağırlığın yardımı olmadan, bu şekilde artık bir sonuç alınamayacağı ortaya çıkmıştı. Bu amaçla kullanılabilecek bir şeyi uzun süre boş yere arandık, sonunda rüzgâr üstü tarafındaki trinketa zincirinin hiç zorlanmadan burulup koparılacak kadar gevşek olduğunu büyük bir sevinçle gördük. Bu zinciri ayak bileklerinden birine sıkıca saran Peters dördüncü defa kamaraya indi ve bu sefer kamarot odasına kadar ulaşmayı başardı. Ama ne yazık ki kapı kilitliydi, bu onu anlatılmaz bir kedere boğdu ve ne kadar çabalarsa çabalasın su altında bir dakikadan fazla kalamadığı için odaya girmeye başaramadan geri dönmek zorunda kaldı. Durumumuz şimdi o kadar umutsuz görünüyordu ki bizi kuşatan bir yığın güçlüğü ve kurtulma olasılığının pek kalmadığını düşününce Augustus da ben de gözyaşlarımızı tutamadık. Ama bu zayıflığımız pek uzun sürmedi. Dizlerimiz üzerinde çökerek bizi kuşatan güçlüklere karşı Tanrı'dan yardım diledik ve kurtuluşumuz için yapılabilecek daha neler kaldığını düşünmek üzere yenilenmiş bir umut ve enerjiyle ayağa kalktık.

X. Bölüm

Kısa bir süre sonra, daha sonraki dokuz uzun yıl boyunca başıma gelen, çoğu havsalaya sığmaz, kavranılmaz türden binlerce şaşırtıcı olaydan çok daha heyecan verici ve korkunç olduğunu düşündüğüm öyle bir olay meydana geldi ki, önce sevincin doruklarına çıktık, sonra umutsuzluğun derinliklerine yuvarlandık. Kamara iskelesinin yakınında uzanmış, kamarot odasına girmenin yollarını tartışıyorduk, tam karşımda yatmakta olan Augustus' a bakarken birden benzinin ölü gibi attığını fark ettim,

dudakları görülmemiş ve anlatılmaz bir biçimde titriyordu. Birden büyük bir korkuya kapılarak ona seslendim, ama bana yanıt vermedi; ansızın bir nöbete tutulduğunu düşünmeye başlamıştım ki bakışları dikkatimi çekti: Gözlerini arkamdaki bir şeye dikmiş olduğu açıktı. Başımı çevirdim, üzerimize doğru gelmekte olan, birkaç mil uzağımızdaki büyük bir gemiyi fark ettiğimde benliğimin her zerresini heyecanla dolduran ve beni kendimden geçiren sevinci hiçbir zaman unutamam. Yüreğime ansızın bir tüfek mermisi yemiş gibi ayağa fırladım; ellerimi gemiden yana uzatarak tek kelime edemeden hareketsiz kalakaldım. Peters'la Parker da gördükleri şeyden aynı ölçüde etkilenmişlerdi ama sevinçlerini dışa vurma biçimleri başka başka oldu: Peters keçileri kaçırmışçasına kargışlarla karışık uluyarak güvertede dans ederken, Parker gözyaşlarına boğulup dakikalarca çocuk gibi ağladı.

Görünen gemi, Hollanda yapımı, siyaha boyalı, önünde zevksiz, yaldızlı bir gemi aslanı bulunan, pruva direği kare yelkenli, grandi direği yan yelkenli büyük bir gemiydi. Sert bir fırtına atlatmış olduğu açıktı, bizim de felaketimiz olan fırtınadan çok zarar görmüş olmalıydı, çünkü pruva gabya çubuğu ile sancak küpeştesinin bir kısmı gitmişti. Onu ilk gördüğümde, daha önce söylediğim gibi, rüzgâr yönünde iki mil kadar ötemizdeydi ve üzerimize doğru geliyordu. Rüzgâr çok hafif esiyordu ve bizi en çok hayrete düşüren şey, gemide yalnızca trinketa yelkeni ve kotra flokuyla mayistra yelkeninin açık olmasıydı – bize doğru ama çok yavaş geliyordu, sabırsızlığımız artık cinnet derecesine yükselmişti. Geminin çok tuhaf bir şekilde seyretmekte olduğu, ne kadar heyecanlanmış olsak da hiçbirimizin dikkatinden kaçmadı. Bize doğru olan rotasından sağa sola öyle çok sapıyordu ki birkaç defa bizi görmüş olamazlar diye düşündük ya da teknenin üzerinde kimsenin olmadığını görünce rotayı değiştirmiş olmalılardı. Geminin her yön değiştirmesinde çığlıklar atıp var gücümüzle haykırdık, ancak o zaman yabancı gemi rotasını değiştirip bize doğru gelecek gibi oluyordu – bu tuhaf davranış iki üç defa yinelendi ve sonunda bu tuhaf durumu dümencinin sarhoş olmasına verdik.

Çeyrek mil yakınımıza gelinceye kadar geminin güvertesinde kimseyi göremedik. Sonra giysilerinden Hollandalı olduklarını sandığımız üç denizci gördük. Bunlardan ikisi baş kasarasının yakınında bazı eski yelken bezlerinin üzerine uzanmıştı, büyük bir merakla bize bakıyor gibi gözüken üçüncüsü ise cıvadraya yakın bir yerden sancak pruvasına doğru eğilmişti. Bu sonuncu adam esmer tenli, sağlam yapılı, uzun boylu biriydi. Tavırlarıyla sanki bize sabırlı olmamızı öğütlüyordu, başını oldukça tuhaf bir şekilde, neşeyle sallıyor, bembeyaz dişlerini göstererek

hep gülümsüyordu. Gemi iyice yakına geldiğinde, adamın başındaki kırmızı flanel şapkanın suya düştüğünü gördük, ama o buna hiç aldırmadan tuhaf gülümsemesini ve hareketlerini sürdürdü. Bütün bunları en ince ayrıntılarına kadar anlatıyorum, daha doğrusu bize *göründükleri* gibi anlatıyorum.

Gemi yavaşça yaklaştı, şimdi eskisinden daha düzenli yol alıyordu –bu olaydan sakin bir şekilde söz edemiyorum– yüreklerimiz göğüs kafesimizde deli gibi çarpıyordu, bütün ruhumuzu şen şakrak haykırışlara ve elle tutulacak kadar yakın olan bu kesin, umulmadık ve muhteşem kurtuluştan dolayı Tanrı'ya duyduğumuz şükran duygularına döküyorduk. Sonra birden o esrarengiz gemiden (şimdi daha da yakınlaşmıştı) dünyadaki hiçbir dilde adı sanı olmayan, feci, insanı boğan, tahammül edilemez, tasavvur edilemez bir koku, bir leş kokusu geldi. Soluğum kesildi, arkadaşlarıma döndüğümde bütün kanlarının çekilmiş olduğunu gördüm. Ama şimdi tartışmaya veya akıl yürütmeye vakit yoktu – gemi elli adım kadar uzağımızdaydı ve denize sandal indirmeden borda edebilmemiz için kıçın kavisli bölümüne yanaşmak niyetinde olduğu görülüyordu. Kıç tarafına koştuk, yabancı gemi birden seyretmekte olduğu rotadan beş altı derece saparak yirmi adım kadar uzağımızdan geçmeye başladığında güvertesini olduğu gibi gördük. Bu görüntünün dehşetini ömrüm oldukça unutabilir miyim acaba? Aralarında kadınların da bulunduğu iğrenç derecede kokuşmuş yirmi beş otuz insan cesedi kıçın kavisli bölümüyle mutfak arasına saçılmıştı. Kaderin ölüme mahkûm ettiği bu gemide bir tek canlı olmadığını açıkça gördük! Yine de bağırarak ölülerden yardım dilenmekten kendimizi alamadık! Evet, o anın verdiği acıyla bağıra çağıra bu iğrenç görüntülere, bizimle kalmaları için, bizi kendileri gibi olmaya bırakmamaları için, bizi de aralarına almaları için yalvardık! Dehşet ve umutsuzluk içinde çılgınca bağırıp haykırıyorduk – feci düş kırıklığımızın sebep olduğu korkunç ıstıraptan deliye dönmüştük.

İlk dehşet çığlığımıza, yabancı geminin cıvadrası yakınından, en hassas kulağı bile şaşırtıp aldatacak, insan çığlığına çok benzer bir yanıt geldi. Aynı anda geminin rotasındaki ani bir değişiklik baş kasarası bölgesini gözler önüne serdi, gözümüzü hemen sesin kaynağına çevirdik. Uzun boylu ve yapılı şahsın hâlâ küpeşte üzerine eğilmekte ve başını ileri geri sallamakta olduğunu gördük, ama bize dönük olmadığı için artık yüzünü göremiyorduk. Kolları tırabzandan aşağı sarkmıştı, avuç içleri dışa dönüktü. Dizleri, cıvadranın tabanından bir griva mataforasına uzanan iyice gerilmiş bir halatın üzerindeydi. Adamın sırtına, yırtılmış gömleğinin

açık bıraktığı yere konmuş kocaman bir martı, gagasını ve pençelerini, görüntüsü mide bulandıran ete gömmüş, tıkınmakla meşguldü, bembeyaz tüyleri kana belenmişti. Gemi bir parça daha dönüp görüntüyü biraz daha bize yaklaştırdığında, kuş kızıla kesmiş kafasını güçlükle dışarı çıkararak afallamış gibi bir an bizi süzdü, ziyafete konduğu gövdeden tembelce kalktı, doğrudan bizim güvertenin üzerine doğru uçtu ve gagasında ciğere benzeyen pıhtılaşmış kanlı bir et parçasıyla bir süre üzerimizde süzülüp durdu. En sonunda iğrenç parça uğursuz bir pat sesiyle Parker'ın ayakları dibine düştü. Tanrı beni bağışlasın, ama sözünü etmeyeceğim bir düşünce, ilk defa o anda kafamda şimşek gibi çaktı ve kanlı noktaya doğru adım atmakta olduğumu hissettim. Başımı kaldırınca Augustus'la göz göze geldim, gözlerinde öylesine suçlayıcı bir ifade vardı ki hemen kendimi toparladım. Bir anda ileri atılıp, tir tir titreyerek o korkunç şeyi kaptığım gibi denize fırlattım.

Bu parçanın alındığı ceset, bir ip üzerinde durmakta olduğu için, etobur kuşun didiklemesiyle kolayca öne arkaya sallanmıştı; onun canlı olduğunu düşünmemizin nedeni bu hareketti. Martının ağırlığı üzerinden kalkınca gövde dönerek yana doğru yıkıldı, böylece yüzü ortaya çıktı. Hiçbir şey bu kadar korkunç görünemezdi! Gözleri yoktu, ağzı da çepeçevre yok olmuş, dişleri olduğu gibi açığa çıkmıştı. Demek içimizi umutla dolduran gülümseme buydu! Bu... yo, söyleyemeyeceğim. Dediğim gibi, yabancı gemi bizim geminin kıç tarafından geçerek yavaş ama sabit bir hızla rüzgâr altı yönünde ilerledi. Onunla ve o tüyler ürpertici durumdaki tayfalarla birlikte kurtulma umudumuz ve olanca neşemiz de gitmişti. Bütün zihinsel ve bedensel yetilerimizi dumura uğratan o ani düş kırıklığını yaşamamış ve buna eşlik eden o korkunç gerçeği görmemiş olsaydık, ağır ağır yanımızdan geçip giden gemiye borda etmenin bir yolunu bulabilirdik. Görüp hissetmiştik, ama ne yazık ki iş işten geçmeden ne düşünebilmiş ne de harekete geçebilmiştik. Bu olayın düşünme yetimizi ne denli körelttiğini, teknesinin ancak yarısını görebileceğimiz bir uzaklığa erişmişken, yüzerek gemiyi yakalama önerisinin ciddi ciddi ortaya atılışından çıkarabilirsiniz.

O zamandan beri, esrarengiz geminin nasıl olup da o akıbete uğradığını açıklamaya yarayacak ipuçları elde etmeye çalışıyorum, ama boşuna. Yapım tarzı ve genel görünüşü, daha önce söylediğim gibi, onun bir Hollanda ticaret gemisi olduğuna bizi inandırmıştı, tayfaların giysileri de bu kanıyı destekliyordu. Arka tarafına yazılı olan adını kolaylıkla okuyabilir ve elbette ne tür bir gemi olduğunu anlamamıza yardımcı olacak daha başka gözlemler de yapabilirdik, ama o anda duyduğumuz yoğun

heyecan böylesi şeylere karşı gözümüzü kör etmişti. Henüz tamamen çürümemiş cesetlerin safranımsı renginden, gemideki insanların sarıhumma veya benzeri başka bir amansız hastalıktan ölmüş oldukları sonucuna vardık. Durum böyleyse (ki aklıma başka bir şey gelmiyor), ölüm, cesetlerin konumlarına bakılırsa –insanlığın bilip tanıdığı en ölümcül salgınlardan tamamen farklı bir tarzda– kahredici bir şiddetle ansızın gelmiş olmalıydı. Elbette, yiyeceklerine kazayla karışmış bir zehir hastalığa yol açmış veya bazı bilinmeyen zehirli balık ya da daha başka deniz hayvanı türlerinin veya okyanus kuşlarının yenmiş olması da buna neden olabilirdi; ama her olasılığı kapsayacak tahminler yapmaya çalışmak boşuna olacaktı, ne kadar kapsamlı tahminler yapılırsa yapılsın yine de geriye çok korkunç ve anlaşılmaz bir esrarın kalacağı kesindi.

XI. Bölüm

Günün geri kalan kısmını, uzaklaşmakta olan gemiyi karanlıkta yitip gidene kadar sabit bakışlarla aval aval izlemekle geçirdik, ancak gemiyi artık göremez olduğumuzda biraz toparlanır gibi olduk. O zaman açlık ve susuzluk sancısı, başka her türlü düşüncenin üzerine sünger çekerek geri döndü. Ama sabaha kadar hiçbir şey yapılamazdı, elimizden geldiğince kendimizi emniyete alarak bir parça dinlenmeye çalıştık. Bunda ben, umduğumdan daha başarılı oldum: Gün ağarırken bu kadar şanslı olmayan arkadaşlarım, gemi teknesinden yiyecek elde etme çalışmalarına yeniden başlamak için beni uyandırıncaya kadar uyudum.

Şimdi en ufak bir esinti bile yoktu, böyle çarşaf gibi bir denizi ömrümde görmemiştim, hava ılık ve güzeldi. Esrarengiz gemiden eser yoktu. İşe, bir başka zinciri biraz zahmetle burarak sökmekle başladık ve Peters her ikisini de ayaklarına bağlayarak kamarot odasının kapısına bir defa daha ulaşmaya çalıştı; yeterince çabuk kapıya ulaşabilirse zor kullanarak açabileceğini düşünüyordu; gemi eskisi kadar yalpalamadığından bunu yapabileceğini umuyordu.

Çabucak kapıya ulaşmayı başardı, zincirlerden birisini ayak bileğinden çözdü, onu kullanarak zorla odaya girmek için her çareye başvurdu, ama kapı da kasası da umduğumuzdan daha sağlamdı. Peters suyun altında çok uzun süre kalmaktan son derece yorgun düşmüştü; içimizden birisinin onun yerini alması artık zorunlu olmuştu. Parker bu işe hemen gönüllü oldu, ama sonuçsuz üç denemeden sonra kapıya kadar bile gidemediğini gördü. Yaralı koluyla Augustus'un aşağı inmeye çalışmasının

anlamı yoktu, kapıya ulaşabilse bile onu zorlayamazdı, dolayısıyla ortak kurtuluşumuz için bu iş şimdi bana düşüyordu.

Peters zincirlerden birini geçitte bırakmıştı, suya daldığımda dipte yeterince dengemi sağlayıp ayaklarımın üzerinde duramadığımı gördüm. Bu nedenle, ilk denememde diğer zinciri geri getirmekten başka bir şeye kalkışmadım. Bu amaçla geçidin zeminini elimle yoklarken elime değen sert bir şeyi, ne olduğunu anlamaya çalışmadan kaptığım gibi dönüp sudan çıktım. Bu bir şişeydi ve içinde Porto şarabı olduğunu söylersem, duyduğumuz sevinç kolayca anlaşılabilir. Zamanında yetişen bu hoş yardımı için Tanrı'ya şükürler ederek cep çakımla derhal mantarını çıkardık; her birimiz şişeden mütevazı birer yudum aldık ve bu yudumun verdiği sıcaklık, güç ve cesaretle kendimizi tarifsiz ölçüde rahatlamış hissettik. Sonra, dikkatle mantarını kapattık ve herhangi bir nedenle kırılmasına olanak vermeyecek şekilde şişeyi bir mendille askıya aldık.

Bu mutluluk verici keşiften sonra bir süre dinlenip yeniden aşağı indim ve bu defa zinciri buldum, onu alıp hemen yukarı çıktım. Sonra bu zinciri ayak bileğime bağlayarak üçüncü defa aşağı indim ve hiçbir çabanın, bu durumda, kamarot odasının kapısını kırmama yetmeyeceğine iyice ikna oldum. Bu yüzden umutsuzluk içerisinde geri döndüm.

Artık boş yere umuda kapılmanın bir manası kalmamıştı; arkadaşlarımın yüzlerindeki ifadeden ölmeyi kabullenmiş olduklarını anlayabiliyordum. Şarap onlarda bir tür hezeyana sebep olmuştu. İçtikten sonra suya daldığım için ben böyle bir krize kapılmaktan kurtulmuş olmalıydım. Durumumuzla alakasız, birbirini tutmayan, şeyler söylüyorlardı; Peters beni Nantucket'la ilgili soru yağmuruna tuttu. Augustus da, anımsıyorum, ciddi bir tavırla yaklaşıp tarağını ödünç vermemi rica etti, çünkü saçlarının balık pullarıyla dolu olduğuna inanıyor ve karaya çıkmadan önce onları saçından temizlemek istiyordu. Parker onlardan daha az etkilenmiş görünüyordu, beni rasgele kamaraya dalıp elime ne gelirse getirmeye zorladı. Buna razı oldum ve ilk denememde, su altında bir dakika kaldıktan sonra Kaptan Barnard'ın küçük deri sandığıyla yukarı çıktım. İçinde yiyecek veya içecek bir şeyler bulunmasına pek ihtimal vermeden derhal açtık. Ama bir kutu ustura ile iki keten gömlekten başka bir şey bulamadık. Sonra yine aşağı indim ve hiçbir başarı sağlayamadan geri döndüm. Başımı sudan çıkarırken güverteden bir şangırtı işittim ve yukarı çıktığımda nankör arkadaşlarımın, yokluğumdan yararlanarak şarabın dibini getirmiş olduklarını gördüm; ben görmeden şişeyi yerine koymaya çalışırken düşürmüşlerdi. Vicdansızca davrandıkları için onla-

ra serzenişte bulundum. Bunun üzerine Augustus gözyaşlarına boğuldu. Diğer ikisi gülerek işi şakaya vurmaya kalkıştılar, ama umarım bir daha asla bu tür bir kahkaha duymam: Çehrelerindeki çarpılma dehşet vericiydi. Boş midelerine şarabın etkisi çok ani ve şiddetli olmuştu anlaşılan, hepsi de fitil gibi sarhoş olmuşlardı. Büyük bir güçlükle onları yatmaya razı ettim; biraz sonra derin bir uykuya dalmış horul horul uyuyorlardı.

Birden kendimi gemide yapayalnız hissettim, kafama korkunç ve kasvetli düşünceler üşüşüyordu. Açlıktan yavaş yavaş can çekişerek ölmekten veya çıkacak ilk fırtınada yok olup gitmekten başka beklentim yoktu, çünkü öylesine tükenmiştik ki bir başka fırtınadan sağ çıkmayı umamazdık.

Midemi kazıyan açlık hissi artık dayanılır gibi değildi ve bu hissi yatıştırmak için her yola başvuracağımı hissediyordum. Cep çakımla deri sandıktan biraz kesip yemeye çalıştım, ama en ufacık bir parçasını bile yutmanın son derece imkânsız olduğunu gördüm; yine de onları çiğneyip tükürmenin çektiğim acıyı biraz olsun yatıştırdığını düşlüyordum. Geceye doğru arkadaşlarım birer birer uyandılar. Şarabın etkisi uçup gitmişti, şimdi artık tarifsiz bir zaaf ve korku içindeydiler. Sıtmaya yakalanmış gibi titriyor, su diye inim inim inliyorlardı. Onların bu hali beni derinden sarstı, bir yandan da, olayların, şaraptan payıma düşeni içmemi, dolayısıyla da onların içine yuvarlandıkları bu büyük ıstırap ve kederi paylaşmamı engelleyecek şekilde gelişmiş olmasına için için seviniyordum. Ama tavırları bende büyük bir rahatsızlık ve korku yarattı, çünkü durumlarında bazı olumlu değişiklikler olmadıkça ortak emniyetimizi sağlamada bana yardımcı olamayacakları açıktı. Aşağıdan bir şeyler çıkarabilme umudunu henüz tamamıyla yitirmiş değildim, ama içlerinden birisi ben aşağıdayken ipin ucunu tutarak bana yardımcı olacak kadar kendini toparlayamadığı sürece, bu işe yeniden girişmeyi göze alamazdım. Parker öbürlerinden biraz daha kendinde görünüyordu, elimden geldiğince her çareye başvurarak onu uyandırmaya çalıştım. Bir deniz banyosunun iyi sonuç vereceğini düşündüm, bir halatın ucunu beline bağladım, kamara merdivenine doğru götürerek (hiçbir şekilde karşı koymamıştı) suya ittim ve hemen geri çıkardım. Bu deneyi yapmış olmaktan dolayı kendi kendimi kutladım, çünkü oldukça canlanmış ve kendine gelmiş gözüküyordu, sudan çıktıktan sonra aklı başında bir tavırla, bunu niçin yaptığımı sordu. Amacımı ona açıkladığımda, bana duyduğu minnettarlığı dile getirdi, suya dalınanın kendisine çok iyi geldiğini söyledi ve bundan sonra durumumuz hakkında akıllı uslu laflar

etti. Sonra, Augustus'la Peters'a da aynısını yapmaya karar verdik ve kararımızı hemen uyguladık; her ikisine de şokun büyük yararı oldu. Bu, aniden suya daldırma fikri, *mania a potu* hastalarına yaptırılan duşun sağaltıcı etkilerinden söz eden bir tıp kitabından aklımda kalmış.

Artık arkadaşlarımın halatın ucunu tutabileceklerine güvenebilirdim, havanın iyice kararmış olmasına ve kuzey yönünden kabaran denizin gemiyi sarsmaya başlamış olmasına karşın kamaraya üç dört dalış yaptım. Bu dalışlarda iki mutfak bıçağı, üç galonluk bir testi –boş– ve bir battaniye çıkarmayı başardım, ama yenebilecek hiçbir şey getiremedim. Bu malzemeleri getirdikten sonra da, tamamen güçten düşünceye kadar dalmaya devam ettim, lakin başka bir şey çıkaramadım. Gece boyunca Peters'la Parker da sırasıyla dalışlar yaptılar; ama elimize hiçbir şey gelmediği için, kendimizi boşuna tüketmekte olduğumuza karar vererek umutsuzlukla bu işten vazgeçtik.

Gecenin geri kalan bölümünü düşünebilecek en müthiş zihinsel ve bedensel ıstıraplar içerisinde geçirdik. Sonunda ayın on altısının şafağı söktü, bir kurtarıcı görme umuduyla ufku gözlerimizle taradık, ama boşuna. Deniz hâlâ dalgasızdı, kuzey yönünden dünkü gibi bir kabarma vardı yalnızca. Bu, Porto şarabı dışında aç susuz geçirdiğimiz altıncı gündü ve yiyecek bir şeyler bulamazsak daha fazla dayanamayacağımız açıkça görülüyordu. Peters'la Augustus kadar bir deri bir kemik kalmış insanları ne gördüm, ne de tekrar görmek isterim; onları bu halde karada görsem, imkânı yok tanıyamazdım. Çehreleri öylesine değişmişti ki, birkaç gün önceki arkadaşlarımla aynı kişiler olduklarına kendimi inandırmakta güçlük çekiyordum. Parker fena halde zayıflamış ve başını göğsünden kaldıramayacak kadar güçten düşmüş olmakla birlikte, diğer ikisi kadar çökmemişti. Büyük bir sabırla, hiç yakınmadan çektiği acıya katlanıyor, tasarlayabildiği her çareyi dillendirerek bize umut vermeye çalışıyordu. Bana gelince, yolculuğun başlangıcında sağlığımın bozulmasına ve her zaman bünyemin zayıf olmasına karşın, içimizde en az acı çeken bendim, onlardan çok daha az zayıflamıştım, diğerleri zihnen tamamen çökmüş ve bir tür ikinci çocukluk evresi yaşarlar, aptal aptal sırıtıp ipe sapa gelmez laflar ederlerken ben zihinsel yetilerimi şaşılacak derecede koruyordum. Arkadaşlarım zaman zaman canlanıyor, sanki içinde bulunduğumuz durumun bilincine varmış gibi birden ayağa fırlıyor, kısa bir süre, son derece umutsuz da olsa tamamen akla uygun bir tarzda umutlarından söz ediyorlardı. Bununla birlikte, onların kendi durumlarını benim kendi durumumu değerlendirdiğim gibi değerlendirmiş olmaları da pekâlâ mümkündü ve ben de, farkında olma-

dan, onlar gibi aptallıklar ve saçmalıklar yapmış olabilirdim – doğrulanması olanaksız bir konu.

Öğleye doğru Parker, iskele yönünde kara gördüğünü bildirdi; suya atlayıp o tarafa doğru yüzmesini önleyinceye kadar akla karayı seçtim. Peters'la Augustus, kasvetli düşüncelere dalmış olduklarından olmalı, Parker'ın ne dediğine pek aldırış etmediler. İşaret edilen yöne baktığımda kıyı namına hiçbir şey görmedim – hiçbir toprak parçasına, bu türden umutlara kapılacak denli yakın olmadığımızı biliyordum. Parker'ı yanıldığına ikna edebilmem yine de epey zaman aldı. O zaman gözyaşlarına boğuldu, çocuklar gibi içini çeke çeke yüksek sesle iki üç saat ağladı, iyice bitkin düştüğünde de uyuyakaldı.

Peters'la Augustus deri parçaları yutmak için boşuna bir çabaya girişmişti. Onlara, deri parçalarını çiğneyip tükürmelerini tavsiye ettim, ama tavsiyemi yerine getiremeyecek kadar zayıf düşmüşlerdi. Aralıklarla deri parçalarını çiğnemeye devam ettim, bu beni biraz olsun avutuyordu, asıl derdim suydu; denizden bir yudum içmekten beni alıkoyan şey, geçmişte bizimkine benzer durumlarla karşılaşmış insanların böyle bir şeye yeltendiklerinde başlarına ne korkunç işler açtıklarını anımsamam oldu.

Gün, bu şekilde yavaş yavaş ilerledi, sonra birdenbire iskele tarafımızda, doğu yönünde bir yelken gördüm. Büyük bir gemiye benziyordu, neredeyse bize doğru geliyordu ve muhtemelen on iki, on beş mil kadar uzaklıktaydı. Arkadaşlarımdan hiçbiri henüz fark etmemişti, yeniden düş kırıklığına uğrarız korkusuyla bir süre daha kendimi tutup onlara yelkenliden söz etmedim. En sonunda, daha da yakına geldiğinde, küçük yelkenlerini rüzgârla doldurmuş bize doğru yaklaşmakta olduğunu net bir şekilde gördüm. Artık kendimi tutamadım ve büyük ıstıraplar içindeki arkadaşlarıma gemiyi gösterdim. Hemen ayağa fırladılar ve yeniden ağlayarak, aptal aptal gülerek, havalara zıplayıp yerlerde yuvarlanarak, saçlarını başlarını yolarak, kâh şükürler edip kâh küfrederek taşkın mı taşkın bir sevinç gösterisine giriştiler. Arkadaşlarımın tavırlarından öylesine etkilenmiştim ve bu sefer kurtuluşu o kadar kesin görüyordum ki, onların çılgınlıklarına katılmaktan kendimi alamadım, delice bir coşku ve minnet duygusuyla ellerimi çırpıp haykırarak, benzeri taşkın hareketlerle güvertede yatıp yuvarlandım; sonra birden geminin kıçının bizden yana dönmüş olduğunu, ilk gördüğüm andaki yönün tam tersi yönde gitmekte olduğunu fark ettiğimde aklım tekrar başıma geldi, bir kez daha umutsuzlukların en derinine yuvarlandım.

Beklentilerimizin tam tersinin gerçekleştiğine zavallı arkadaşlarımızı inandırmam hayli zaman aldı. Söylediğim her şeye, böylesi yalanlara

karınlarının tok olduğunu ima eden bakış ve hareketlerle yanıt veriyorlardı. En çok da Augustus'un tavırları içime işledi. Onu tersine ikna etmek için ne dedim, ne yaptımsa, o ısrarla geminin hızla bize yaklaşmakta olduğunu söyledi ve gemiye çıkmak için hazırlıklara başladı. Geminin yanında yüzmekte olan bazı deniz yosunlarının, öteki geminin sandalı olduğunu ileri sürerek yürek paralayıcı haykırış ve çığlıklarla üzerine atlamaya çalıştı, bunu yapmaktan onu zor kullanarak alıkoydum.

Sinirlerimiz biraz olsun yatıştıktan sonra, tamamen gözden yitinceye kadar gemiyi gözetlemeyi sürdürdük; hafif bir esinti çıkmış, ortalığı sis basmıştı. Gemi gözden yiter yitmez, Parker tüylerimi diken diken eden bir bakışla benden yana döndü birden. Yüzünde, o an yeni fark ettiğim, buz gibi bir ifade vardı; daha ağzını açmadan ne söyleyeceği içime doğdu. Birkaç kelimeyle, diğerlerinin hayatta kalması için içimizden birinin ölmesi gerektiğini söyledi.

XII. Bölüm

En sonunda böyle korkunç bir çareye başvurmak zorunda kalabileceğimiz olasılığı üzerinde bir süreden beri zaten düşünmekteydim; böyle bir yola başvurmaktansa her koşulda ve her türlü ölüme katlanmaya karar vermiştim gizlice. O anda çekmekte olduğum açlığın şiddeti bile beni bu kararımdan döndüremezdi. Öneriyi ne Peters ne de Augustus işitmişti. Parker'ı aklına koyduğu bu korkunç düşünceden vazgeçirmek için Tanrı'dan bana onu ikna etme gücünü vermesini dileyerek bir kenara çektim. Uzun uzun dil döktüm, bu düşünceyi aklından çıkarması ve diğer ikisine bundan söz etmemesi için kutsal bildiği her şey adına yalvar yakar oldum, aklıma gelen bütün kanıtları sıraladım.

Söylediğim her şeyi, aksini iddia etmeye kalkışmadan dinlediğini görünce, onu istediğim gibi davranmaya razı edebileceğimi ummaya başladım. Ama konuşmamı bitirdiğimde, söylediğim her şeyin doğru olduğunu çok iyi bildiğini, böyle bir çareyi akla gelebilecek en dehşet verici seçenek saydığını söyledi. Gel gelelim, daha fazla dayanacak gücü kalmamıştı; bir kişinin ölümüyle geri kalanların kurtulması mümkünken, herkesin ölüp gitmesinin hiç gereği yoktu; ayrıca, onu fikrinden caydırmaya çalışmak için boş yere zahmet etmemeliydim, çünkü ortada daha gemi falan yokken bunu kafasına koymuştu, ancak geminin birden görünüvermesi önerisini ertelemesine neden olmuştu.

Bunun üzerine, kararından caymaya razı olmayacaksa, hiç değilse bir gün daha beklemesi için yalvardım, bu arada bizi kurtaracak bir gemi geçebilirdi; aklıma gelen ve onun sert karakterini etkileyebileceğini düşündüğüm bütün savları art arda sıraladım. Bunlara karşılık olarak, mümkün olan en son ana kadar sesini çıkarmadığını, ama herhangi bir şey yemeden daha fazla dayanamayacağını, bu yüzden ertesi günün, hiç değilse kendisi için, çok geç olacağını söyledi.

Tatlılıkla söylediğim hiçbir şeyden etkilenmediğini görünce, tutumumu değiştirdim. Başımıza gelen felaketlerden en az benim etkilenmiş olduğumu, sonuç olarak o an için kendisinden de Peters'la Augustus'tan da çok daha sağlıklı ve kuvvetli olduğumu, kısacası gerekirse zor kullanarak kendi bildiğimi okuyabileceğimi, bu kanlı yamyamlık fikrini herhangi bir şekilde diğerlerine açmaya kalkışacak olursa gözümü kırpmadan kendisini denize fırlatacağımı söyledim. Bunun üzerine, hemen boğazıma atıldı ve çektiği bıçağı karnıma saplamaya davrandı birkaç kez; onu bu canavarlığı yapmaktan alıkoyan tek şey son derece güçsüz olmasıydı. Bu arada iyice çileden çıkmıştım; onu denize fırlatmak niyetiyle geminin kıyısına sürükledim. Ama onu bu sondan, yanımıza yanaşan ve çıkan marazanın sebebini sorarak bizi ayıran Peters kurtardı. Ben kendisini engellemenin bir yolunu bulamadan Parker fikrini söyleyiverdi.

Sözlerinin etkisi, beklediğimden de müthiş oldu. İlk olarak Parker'ın ortaya attığı bu korkunç fikri uzun zamandır gizliden gizliye kafalarında tarttıkları anlaşılan Peters'la Augustus da onun bu önerisine katıldılar ve hemen uygulamaya koymak için ısrar ettiler. Augustus'la Parker'dan hiç değilse birinin, böylesine korkunç bir amacın gerçekleştirilmesine karşı koymak için benim tarafımı tutmasına yetecek kadar sağduyu sahibi olacağını ve onun yardımıyla bu işi rahatlıkla engelleyebileceğimi hesaplamıştım. Bu beklentim boşa çıkınca kendi başımın çaresine bakmam şart oldu; onlara daha fazla karşı koymam, korkunç bir durumda bulunan bu adamlarca, çok geçmeden sahneleneceğini bildiğim trajedide üzerime düşen rolü oynamak istemediğim şeklinde değerlendirilecekti.

O zaman, önerilerini kabul etmeye hazır olduğumu söyleyerek bana sadece bir saat süre tanımalarını istedim – çevremizi saran sis bu süre içerisinde dağılabilir ve o gemiyi yeniden görebilirdik. Bu bir saatlik ertelemeye onları zorbela razı ettim; beklediğim gibi henüz süre dolmadan (çıkan hafif bir esintiyle) sis dağıldı, lakin görünürde hiçbir gemi yoktu. Biz de kura çekmeye hazırlandık.

Bunu izleyen korkunç sahneyi, daha sonraki hiçbir olayın en küçük ayrıntısını belleğimden silemeyeceği ve zalim anısı gelecekte de hayatımın her anını zehirleyecek olan sahneyi, doğrusu bu ya, hiç mi hiç anlatmak istemiyorum. İzninizle, öykümün bu bölümünü, böylesi olayların elverdiği ölçüde hızlı anlatmak istiyorum. Hepimizin eşit şansa sahip olacağı bu dehşet verici kura için bulabildiğimiz tek yöntem çöp çekmekti. Çöpleri benim tutmama ve kısa çöpü çekenin kendisini kurban etmesine karar verildi. Arkadaşlarım sırtları bana dönük olarak teknenin bir ucunda sessizce yerlerini alırken, ben geminin diğer ucuna çekildim. Bu korkunç oyun sırasında en büyük azabı çöpleri hazırlamaya çalışırken çektim. İnsan, nadiren de olsa, varlığını sürdürmeye kayıtsız kalacağı durumlara düşebilir; ancak hayatı gerçekten tehlikeye düştüğünde ona dört elle sarılır. Ama şimdi giriştiğim işin (fırtınanın yarattığı tehlikelerden de, aç kalarak yavaş yavaş ölmenin dehşetinden de çok farklı olan) sessiz, kesin ve acımasız niteliği, ölümlerin en korkuncundan –amaçların en iğrenci uğruna ölümden– kurtulma şansım üzerine düşünmeye zorluyordu beni; bugüne kadar umudumu canlı tutan tüm enerjim, beni dünyadaki en iğrenç ve acıklı dehşetin aciz bir avı durumunda bırakarak rüzgârın önündeki tüy gibi uçup gitmişti. Başlangıçta küçük kıymıklar koparmak ve bir arada tutmak için gerekli gücü bile toplayamadım; parmaklarım görevlerini yapmayı kesinlikle reddediyor, dizlerim şiddetle birbirine çarpıyordu. Aklımdan bu korkunç oyunun parçası olmamı engelleyecek binlerce saçma sapan plan geçiyordu hızla. Arkadaşlarımın dizlerine kapanarak beni bu işin dışında tutmaları için yalvarmayı düşündüm; birden üstlerine atılıp içlerinden birini öldürerek kura çekilmesini gereksiz hale getirmeyi düşündüm – kısacası elimdeki işi tamamlamak dışında her şeyi düşündüm. En sonunda, böyle aptalca davranarak epeyce zaman yitirdikten sonra, çektikleri korkunç azaptan kendilerini kurtarınam için beni sıkıştıran Parker'ın sesiyle kendime geldim. O zaman bile kıymıkları gerektiği gibi düzenlemeye kendimi veremiyor, acı çeken arkadaşlarımdan birinin kısa çöpü çekmesi için yapabileceğim hileleri düşünüyordum, çünkü elimdeki dört çöpten kısasını çekenin, geri kalanların yaşaması için ölmesi kararlaştırılmıştı. Bu, gün gibi açık vicdansızlıktan dolayı beni mahkûm etmeden önce insanın kendini tam olarak benim yerime koyması gerekir.

Artık daha fazla oyalanamazdım; göğsümden neredeyse fırlayıp çıkacakmış gibi çarpan bir yürekle, arkadaşlarımın beni beklemekte oldukları baş kasarasına doğru ilerledim. Çöpleri tuttuğum elimi uzattım; Peters hemen çekti. Kurtulmuştu – *onunki* kısa çöp değildi. Kurtulmak

için hâlâ şansım vardı. Bütün gücümü toplayıp çöpleri Augustus'a uzattım. Augustus hiç beklemeden çöpünü çekti; o da kurtulmuştu; şimdi artık ya yaşayacak ya da ölecektim; Parker'la şanslarımız tamamen eşitti. O anda yüreğimde bir kaplanın kıyıcılığını hissetim; benzerime, zavallı arkadaşım Parker'a karşı müthiş, şeytani bir nefret duydum. Ama bu duygu çok sürmedi; sonunda kasılmalar içerisinde titreyerek kalan iki çöpü uzattım. Parker'ın çekmeye karar vermesi rahat beş dakika aldı; umutla korkunun birbirine karıştığı, bana bir asır kadar uzun gelen yürek paralayıcı bu bekleyiş süresince hiç gözümü açmadım. Sonra, kalan iki çöpten birisi hızla elimden çekildi. Karar artık verilmişti, ama ben henüz lehime mi, aleyhime mi bilmiyordum. Kimseden ses çıkmıyordu, bense elimde kalan çöpe bakarak merakımı gidermeye cesaret edemiyordum bir türlü. En sonunda Peters elimden tutunca kendimi zorlayarak gözlerimi açtım, Parker'ın yüz ifadesini görür görmez kurtulduğumu ve ölüme mahkûm olanın Parker olduğunu hemen anladım. Nefesim kesildi, güverteye baygın yığılıverdim.

Yaptığı öneriyle yaşanan trajedinin bizzat mimarı ve kendi kendinin katili olan insanın öldürülmesi sahnesinde kendime geldim. Parker hiç karşı koymadı; Peters kendisini sırtından bıçakladığında cansız yere yığıldı. Bunu izleyen korkunç yemek faslı üzerinde uzun boylu durmayacağım. Böylesi şeyleri insan hayalinde canlandırılabilir, ama sözcükler gerçekliğin korkunç dehşetini ifade etmekte yetersiz kalır. İçimizi kavuran susuzluğu kurbanın kanıyla bir ölçüde dindirdikten sonra, ellerini ayaklarını ve başını ayırıp bağırsaklarıyla birlikte denize atmaya oybirliğiyle karar verdiğimizi, gövdesinin geri kalanını o unutulmaz dört gün, Temmuz ayının on yedisi, on sekizi, on dokuzu ve yirmisi boyunca parça parça yediğimizi söylemem yeterlidir.

Ayın on dokuzunda on beş yirmi dakika kadar süren şiddetli bir sağana yakalandık; fırtınadan hemen sonra kamaradan tırmığımızla avlamış olduğumuz bir yelken beziyle bir miktar su tutmayı başardık. Toplayabildiğimiz su miktarı topu topu yarım galondan biraz fazlaydı, ama bu kadarcık su bile bize oldukça güç ve umut verdi.

Ayın yirmi birinde yeniden her şeye muhtaç duruma düşmüştük. Hava hâlâ sıcak ve güzeldi, zaman zaman sis basıyor, rüzgâr çoğunlukla kuzeybatıdan hafif hafif esiyordu.

Ayın yirmi ikisinde, acınacak durumumuzu kara kara düşünerek birbirimize sokulmuş otururken, birden içimi umutla dolduran bir şimşek çaktı beynimde. Pruva direği kesilirken, rüzgâr tarafındaki zincirin yanında bulunan Peters'ın, baltalardan birini bana uzatarak mümkünse emin

bir yere kaldırmamı rica ettiğini ve son büyük dalga gemiye çarparak onu suyla doldurmadan bir iki dakika önce baltayı baş kasarasına götürerek iskele tarafındaki ranzalardan birinin üzerine koymuş olduğumu anımsadım. Şimdi, bu baltayı ele geçirebilirsek, onunla güverteyi kamarot odasının üzerinden parçalayarak kendimize kolayca yiyecek içecek bulabileceğimizi düşündüm.

Bu tasarımı arkadaşlarıma anlattığımda zayıf bir sevinç çığlığı attılar ve hep birlikte hemen baş kasarasına doğru koştuk. Girişin daha dar olması nedeniyle, baş kasarasına inmek kamaraya inmekten daha zordu, çünkü anımsanacağı gibi, kamaraya inen merdivenlerin tüm çerçevesini dalgalar götürmüşken, baş kasarasına açılan yaklaşık bir metreye bir metrelik kare şeklindeki kapak hiç zarar görmemişti. Bununla birlikte, aşağı inmekte duraksamadım, daha önceki gibi belime bir halat bağlayarak suya çivileme daldım ve çabucak ranzaya giderek ilk denemede baltayı yukarı çıkardım. Balta sevinç ve zafer çığlıklarıyla karşılandı ve kolay elde edilmesi nihai kurtuluşumuz yolunda uğurlu bir işaret olarak görüldü.

Sonra Peters'la ben baltayı sırasıyla kullanarak, umutlarımızın yeniden canlanmasının verdiği enerjiyle, güverteyi parçalamaya başladık. Augustus'un yaralı kolu, bize en ufak yardımda bulunmasına izin vermiyordu. Besinsizlik nedeniyle ayakta duramayacak kadar bitkin olduğumuzdan, dinlenmeksizin ancak bir iki dakika çalışabiliyorduk. Çok geçmeden, böyle bir işi başarabilmemizin –yani kamarot odasına geçmemize yetecek büyüklükte bir delik açmamızın– saatler alacağı ortaya çıktı. Ama bu düşünce cesaretimizi kırmadı ve ay ışığında bütün gece çalışarak ayın yirmi üçü sabahı şafak sökerken amacımıza ulaştık.

Peters aşağı inmeye gönüllü oldu; önceki gibi bütün düzenlemeler yapıldıktan sonra aşağı indi ve çok geçmeden küçük bir kavanozla geri döndü; kavanozun zeytinle dolu olduğunu görerek çok sevindik. Zeytinleri aramızda paylaşıp büyük bir açgözlülükle yuttuk ve Peters'ı yeniden aşağı yolladık. Gitmesiyle geri dönmesi bir oldu; bu sefer beklentilerimizi çok aşan bir başarı elde etmişti; elinde kocaman bir domuz buduyla bir şişe Madeira şarabı vardı. Şaraptan her birimiz ölçülü birer yudum aldık; aşırı içmenin bize nasıl pahalıya patlayacağını biliyorduk artık. Domuz budu, kemiğin etrafındaki yaklaşık bir kiloluk kısmı dışında yenecek gibi değildi; deniz suyunun etkisiyle bozulmuştu. Etin yenebilir durumdaki kısmını aramızda bölüştük. Peters'la Augustus, iştahlarına gem vuramadıklarından, paylarına düşeni anında yuttular, ama ben daha ihtiyatlıydım, ardından ortaya çıkacağını bildiğim susuzluğun korku-

suyla payımın küçük bir bölümünü yedim. Dayanılmaz derecede ağırlaşmış olan işimize ara vererek bir süre dinlendik.

Öğleye doğru, kendimizi biraz daha dinlenmiş ve canlanmış hissettiğimizden, yeniden yiyecek bulma işine giriştik. Gün batıncaya kadar Peters'la ben sırasıyla aşağıya indik ve her seferinde az veya çok bir başarı elde ederek geri döndük. Bu süre içerisinde dört küçük zeytin kavanozu daha, bir başka domuz budu, içinde neredeyse üç galon mükemmel Cape Madeira şarabı bulunan bir damacana ve bizi daha da memnun eden Galapagos türü küçük bir kaplumbağa getirecek kadar şansımız yaver gitti. Bu kaplumbağalardan yedi sekiz tanesini Kaptan Barnard, Grampus limandan çıkarken, Pasifik'te çıktığı ayıbalığı avından dönmekte olan Mary Pitts adlı uskunadan satın almıştı.

Öykümün bundan sonraki kısmında bu kaplumbağa türünden sık sık söz edeceğim. Okurlarırndan çoğunun bildiği gibi bunlar, adını aslında hayvanın kendisinden alan Galapagos adlı bir takımadalar grubunda bulunur. İspanyolca bir sözcük olan Galapago, tatlı su kaplumbağası anlamına gelir. Biçimlerinin ve hareketlerinin acayipliği nedeniyle bunlara bazen fil kaplumbağa da denir. Olağanüstü irilikte olanlarına sıkça rastlanır. Ben şahsen altı yüz, yedi yüz kilo gelebilecek olanlarına rastladımsa da, hiçbir denizcinin dört yüz kilodan daha ağır bir kaplumbağa görmüş olduğundan söz ettiğini anımsamıyorum. Görünümleri çok tuhaf hatta iğrençtir. Adımları çok yavaş, ölçülü ve ağırdır, yürürken gövdelerini yerden otuz santimetre kadar yükseğe kaldırırlar. Boyunları uzun ve aşırı ölçüde incedir; boyun uzunluğu çoğunlukla kırk beşle altmış santimetre arasında değişir. Benim öldürdüğüm bir tanesinin omzundan başının ucuna kadar olan mesafe bir metreden az değildi. Başı, yılanınkine çarpıcı bir benzerlik gösterir. İnanılmayacak kadar uzun süre yiyeceksiz yaşayabilirler; bir geminin ambarında hiç yiyecek verilmediği halde iki yıl yaşayanlar olduğu bilinmektedir – bu sürenin sonunda bu kaplumbağalar ilk günkü kadar besili ve her bakımdan iyi durumdaydılar. Bu olağanüstü hayvanların bir özellikleri hecin ya da çöl develeri ile büyük bir benzerlik gösterir. Boyunlarının altındaki bir kesede sürekli olarak belirli bir miktarda su bulundururlar. Bazen her türlü besinden uzak geçen bir yıldan sonda öldürüldüklerinde, keselerinde üç galon kadar tatlı ve taze su bulunduğu görülmüştür. Besinleri esas olarak yaban maydanozu, sap kerevizi, semizotu, deniz yosunu ve firavuninciridir; hayvanın büyük bir düşkünlük gösterdiği bu sonuncu bitki keşfedildikleri kıyılara yakın yamaçlarda bol miktarda yetişir. Son derece besleyici ve önemli bir besin olan bu kaplumbağa, balina avcılığı

ve daha başka amaçlarla Pasifik'te bulunan binlerce denizcinin yaşamlarını sürdürmelerinde kuşkusuz çok yardımcı olmuştur.

Kamarot odasından getirme şansına eriştiğimiz kaplumbağa pek büyük değildi, en fazla otuz veya otuz iki kilo gelirdi. Dişiydi ve çok iyi durumdaydı; son derece besiliydi, kesesinde neredeyse bir litreye yakın berrak, tatlı su vardı. Bunun bir hazine olduğuna hiç kuşku yoktu; sözleşmiş gibi hep birden dizlerimizin üzerine çökerek tam zamanında gelen bu yardımı için bütün kalbimizle Tanrı'ya şükrettik.

Hayvanı delikten yukarı çekmekte çok zorlandık, çünkü delicesine çırpınıyordu ve şaşılacak derecede güçlüydü. Peters'ın elinden kurtulup yeniden suya dalmak üzereydi ki Augustus boğazına bir ip atarak ilmekle sıktı ve ben Peters'ın yanından suya girip hayvanı kaldırmada ona yardım edinceye kadar öylece tuttu.

Kesesindeki suyu, anımsanacağı gibi, daha önce kamaradan çıkardığımız kavanoza dikkatle çektik. Bunu yaptıktan sonra, bir şişenin boynunu kırıp, ağzını mantarla kapatarak litrenin on altıda birinden daha fazla almayacak bir çeşit bardak yaptık. Sonra her birimiz bu bardağın dolusuyla birer bardak su içtik ve su bitinceye kadar her gün bu ölçüyle yetinmeye karar verdik.

Son iki üç gündür hava yağmursuz ve güzel geçtiğinden kamaradan çıkardığımız yatak örtüleriyle giysilerimiz tamamen kurumuştu; bu yüzden o geceyi (yirmi üçü gecesini) bolca zeytin ve domuz budu yiyip, azıcık şarap içtikten sonra oldukça rahat geçirdik. Geceleyin çıkacak bir esintinin erzakımızı denize sürükleyebileceği korkusuyla, onları bocurgat parçalarına mümkün olduğunca sıkı sıkıya bağladık. Elimizden geldiğince canlı tutmaya özen gösterdiğimiz kaplumbağamızı da ters çevirip dikkatle bağladık.

XIII. Bölüm

24 *Temmuz* – Bu sabah gücümüzü ve cesaretimizi adamakıllı toparlamış bulunuyorduk. Durumumuz hâlâ tehlikeliydi: Okyanusun neresinde olduğumuzu bilmiyorduk, ama karadan çok uzakta olduğumuz kesindi; ne kadar idareli kullanırsak kullanalım yiyeceğimiz bize en fazla iki hafta yeterdi, suyumuz yok denecek kadar azdı; dünyadaki en sefil gemi leşinin üzerinde dalgaların ve rüzgârın insafına kalmış oraya buraya sürükleniyorduk; ama çok daha müthiş dert ve tehlikelerden Tanrı'nın lütfuyla son anda kurtulmuş olmamız nedeniyle o anki sıkıntılarımız

bize çok önemsiz, çok sıradan şeyler gibi geliyordu – iyi ya da kötü nasıl da göreceli!

Güneş doğarken, kamarot odasından bir şeyler çıkarmaya hazırlanıyorduk ki çakan şimşeklerle birlikte şiddetli bir sağanak başladı; bütün dikkatimizi, daha önce aynı amaçla kullandığımız yelken bezini kullanarak su toplama işine yönelttik. Ortasına zincir plakalarından birini koyarak yelken bezini gergin tutmaktan başka bir su toplama olanağımız yoktu. Böylece bezin ortasına yönelen su, kavanozumuzun içine akıyordu. Bu şekilde kavanozu neredeyse doldurmuştuk ki kuzeyden kopan bir kasırga bizi bu işten vazgeçmek zorunda bıraktı, çünkü tekne yeniden öyle şiddetle sallanmaya başlamıştı ki, ayaklarımızın üzerinde zor duruyorduk. Ön tarafa doğru giderek, daha önce olduğu gibi, kendimizi sıkı sıkıya bocurgattan geri kalan parçalara bağladık ve umulmayacak ya da böylesi bir durumda düşünülmeyecek kadar büyük bir sükûnetle bekledik olacakları. Öğleyin rüzgâr, yelkenleri çift camadanla bağlamayı gerektiren bir melteme dönüştü, akşama doğru ise dev gibi dalgalar oluşturan sert bir bora esmeye başladı. Deneyimlerimiz kendimizi nasıl bağlamamız gerektiğini öğretmişti, her dakika sırılsıklam ıslanmamıza ve sürekli denize sürüklenme korkusu çekmemize karşın bu korkunç geceyi kazasız belasız savuşturduk. Bereket versin, hava sıcaktı da, suyun temasından bir şikâyetimiz olmadı.

25 Temmuz – Bu sabah rüzgâr hızı on deniz miline düştü ve dalgalar öylesine küçüldü ki güvertede kendimizi kurutma olanağı bulduk. Ama büyük bir üzüntüyle, iki kavanoz zeytinimizle domuz budumuzun tamamının yerinde yeller estiğini gördük, oysa ne kadar dikkatle bağlamıştık. Kaplumbağamızı henüz öldürmemeye karar verdik ve şimdilik birkaç zeytinlik bir kahvaltı ve birer ölçü suyla yetindik. Suyu yarı yarıya şarapla karıştırmış ve Porto şarabının neden olduğu sarhoşluğun rahatsızlığı olmadan, bu karışımdan büyük bir keyif ve güç almıştık. Deniz henüz, Kamarot odasından erzak çıkartmaya kalkışamayacağımız kadar dalgalıydı. İçinde bulunduğumuz durumda hiçbir işimize yaramayacak birçok malzeme gün boyu delikten yüzerek çıktı ve derhal denize sürüklendi. Teknenin her zamankinden fazla yan yatmakta olduğunu gördük; öyle ki, kendimizi bağlamadan bir an olsun ayağa kalkamıyorduk. Bu yüzden, iç karartıcı ve rahatsız bir gün geçirdik. Öğleyin güneş tam tepemizdeydi, uzun zamandan beri kuzeydoğudan ve kuzeybatıdan birbiri ardı sıra esen rüzgârların bizi ekvator yakınlarına sürüklemiş olduğundan hiç kuşkumuz yoktu. Akşama doğru birçok köpekbalığı gördük

ve içlerinden çok büyük bir tanesinin bize yaklaşmakta gösterdiği gözü peklikten korkuya kapıldık. Bir ara, güvertenin epeyce suya dalmasıyla, canavar üzerimize doğru yüzdü, bir süre iskele merdiveni civarında debelendikten sonra, kuyruğunu şiddetle Peters'a çarptı. En sonunda kocaman bir dalga canavarı denize fırlatarak bize rahat bir nefes aldırdı. Sakin bir havada onu kolayca yakalayabilirdik.

26 Temmuz – Bu sabah rüzgârın iyice yatışmış ve dalgaların küçülmüş olması nedeniyle yeniden kamarot odasına girmeye karar verdik. Bütün gün çalışıp çabaladıktan sonra, artık bu bölmeden çok fazla bir şey elde edemeyeceğimizi anladık; geceleyin odanın bölme tahtaları parçalanmış ve içindekiler ambara sürüklenmişti. Bu keşif, tahmin edilebileceği gibi, bizi büyük bir üzüntüye boğdu.

27 Temmuz – Kuzeyden ve batıdan hâlâ hafif bir rüzgâr esiyordu, deniz neredeyse çarşaf gibiydi. Öğleden sonra güneş ışınlarının yakıcı bir sıcaklığa ulaşması üzerine giysilerimizi kurutma işine giriştik. Denizde banyo yapmak susuzluğumuzu oldukça dindirip bizi rahatlattı; ama bunu yaparken köpekbalıklarının korkusundan çok dikkatli davranmak zorunda kaldık, gün boyunca etrafımızda yüzen çok sayıda köpek balığı görmüştük.

28 Temmuz – Hava hâlâ çok güzel. Gemi artık o kadar fazla yana yatmaya başladı ki, sonunda alabora olmaktan korktuk. Kaplumbağamızı, su kavanozumuzu ve geriye kalan iki zeytin kavanozumuzu rüzgâr tarafına, teknenin dışında ana zincirlerin altına bağladık ve böylece elimizden geldiğince bu ters dönme tehlikesine karşı kendimizi hazırladık. Bütün gün deniz çok sakindi, neredeyse hiç esinti yoktu.

29 Temmuz – Hava durumunda bir değişiklik yok. Augustus'un yaralı kolunda kangren belirtileri baş gösterdi. Yakınması uyuşmaktan ve aşırı susuzluktandı, şiddetli bir acı duymuyordu. Acısını dindirmek için, zeytinlerden elde ettiğimiz az miktardaki sirke ile yarasını ovmaktan başka bir şey gelmedi elimizden; bunun ona hiçbir yararı dokunmadı. Onu rahatlatmak için her çareye başvurduk, su payını üç katına çıkardık.

30 Temmuz – Rüzgârsız, son derece sıcak bir gün. Bütün sabah kocaman bir köpekbalığı tekneye yakın yüzüp durdu. Bir ilmikle yakalamak için başarısızlıkla sonuçlanan birçok deneme yaptık. Augustus daha da

kötüleşti, yaraları yüzünden olduğu kadar, yetersiz beslenme yüzünden de iyice halsiz düştü. Sürekli olarak acılarından kurtulmayı diliyor, ölmekten başka bir şey istemiyordu. Akşam son zeytinlerimizi yedik ve kavanozumuzda kalan suyun, içerisine şarap katmadan yutulamayacak kadar bozulmuş olduğunu gördük. Sabahleyin kaplumbağamızı öldürmeye karar verdik.

31 Temmuz – Teknenin yana yatık oluşu nedeniyle son derece endişeli ve yorucu bir gece geçirdikten sonra, kaplumbağamızı öldürüp parçalara ayırmaya koyulduk. Eti iyiydi ama umduğumuzdan çok az çıkmıştı – dört beş kilodan fazla değildi. Bu etin bir kısmını mümkün olduğu kadar uzun süre muhafaza edebilmek için ince ince doğradık ve elimizde kalan üç zeytin kavanozuyla şarap şişesine (hiçbirini atmamıştık) doldurup üzerine, zeytinlerden elde ettiğimiz sirkeyi döktük. Bir, bir buçuk kilo kadarını bir kenara ayırdık, niyetimiz etin geri kalanını tüketinceye kadar buna dokunmamaktı. Günde yüzer gramla yetinmeye karar verdik; böylece et bize on üç gün yetebilecekti. Hava kararırken şiddetli gök gürültüleri ve çakan şimşeklerin eşliğinde ani bir sağanak bastırdı ama o kadar kısa sürdü ki ancak çeyrek litre su toplayabildik. Bu suyun tamamını, ortak rızamızla, sıkıntıları had safhaya ulaşmış olan Augustus'a verdik. Augustus yatar durumdayken, suyun ağzına akması için bezi üstüne tuttuk, çünkü damacanadaki şarabı veya kavanozdaki bayat suyu boşaltmadıkça, su koyabilecek başka bir kabımız kalmamıştı. Sağanak devam etmiş olsaydı bu çarelerden birine başvurabilirdik.

Bu suyun Augustus'a bir yararı dokunduğu söylenemezdi. Kolu, bileğinden omzuna kadar simsiyahtı ve ayakları buz gibiydi. Her an, son nefesini vermesini bekliyorduk. Çok ama çok zayıflamıştı; öyle ki, Nantucket'tan ayrılırken elli yedi kilodan fazla çekmesine karşın şimdi taş çatlasın yirmi kilo gelirdi. Çukura kaçmış gözleri zor seçiliyordu; yanakları, herhangi bir besini çiğnemesini, hatta büyük bir çaba harcamadan herhangi bir sıvıyı yutmasını engelleyecek biçimde sarkmıştı.

1 Ağustos – Aynı sakin hava, bunaltıcı bir güneş. Kavanozdaki su tam manasıyla kokuştuğu, içerisinde kurtçuklar kaynaştığı için dayanılmaz bir susuzluk çekiyoruz. Suya şarap katarak birazını yutmaya çalıştık – susuzluğumuzu gidermeye pek yararı dokunmadı. Denize girmenin bizi daha fazla rahatlattığını fark ettik ama sürekli olarak etrafımızda dolaşan köpekbalıkları yüzünden bu yola çok sık başvuramadık. Artık Augustus'un kurtarılamayacağını açıkça görüyorduk, ölmekte olduğu kesindi.

Fazlasıyla artmış olan acılarını dindirmek elimizde değildi. Tek kelime etmeksizin geçen uzun saatler sonunda, saat on iki civarında kuvvetli çırpınışlarla son nefesini verdi. Onun ölümü, yüreğimizi çok kasvetli önsezilerle doldurdu, ruhlarımız üzerinde öyle etkili oldu ki, bütün gün kıpırdamadan cesedin yanında oturduk ve birbirimizle fısıltıyla konuştuk. Ancak karanlık çöktükten saatler sonra ayağa kalkmaya ve cesedi denize atabilmeye cesaret edebildik. Anlatılamayacak kadar iğrençti, öylesine çürümüştü ki Peters kaldırmaya çalışırken bacağının biri elince kaldı. Kokuşmuş kütle geminin yanından denize gömülürken, gözlerinin fosforlu ışığından yedi sekiz köpekbalığının etrafımızı çevirdiğini anladık, avlarını parçalarken dişlerinin çıkardığı ses bir mil uzaktan işitiliyor olmalıydı. Bu seslerden duyduğumuz dehşetin büyüklüğüyle kendi içimize büzüldük.

2 Ağustos – Aynı korkunç, sakin ve sıcak hava. Şafağı, acınası kederler içerisinde, bedence tükenmiş bir durumda karşıladık. Kavanozdaki su şimdi kesinlikle işe yaramaz durumdaydı, koyu peltemsi bir kütleye dönüşmüştü; bu irin gibi kütlenin içerisinde korkunç görünüşlü kurtlar yüzüyordu. Kavanozu döküp içini önce deniz suyuyla, ardından kaplumbağa salamuramızdan döktüğümüz az miktarda sirkeyle iyice yıkadık. Susuzluğumuz artık dayanılacak gibi değildi; susuzluğumuzu, yangına körükle gitmekten başka bir anlamı olmayan ve bizi fazlasıyla sarhoş eden şarapla gidermeye çalıştık boş yere. Daha sonra şarapla deniz suyunu karıştırarak susuzluğumuza çare aradık ama öylesine içimiz dışımıza çıktı ki bir daha asla denemedik. Bütün gün, endişe içerisinde, denize girme fırsatının doğmasını bekledik, nafile; çünkü gemiyi dört bir yandan köpekbalıkları sarmıştı – bunların önceki gece zavallı arkadaşımızı parçalayıp yutan aynı canavarlar olduğuna ve her an benzer bir ziyafete konmayı beklediklerine hiç kuşku yoktu. Bu durum bizi derin acılara boğuyor, içimizi en bunaltıcı önsezilerle dolduruyordu. Denize girdiğimizde tarifsiz bir rahatlık hissetmiştik, şimdi bu olanağın da böylesine korkunç bir şekilde elimizden alınmış olmasına dayanamıyorduk. Tehlike burnumuzun dibindeydi, denize kaymamız ya da en küçük bir hareketimiz bizi derhal bu, kendilerini sık sık üzerimize atan ve rüzgâr altı yönüne doğru yüzen doymak bilmez canavarların menziline sokardı. El kol sallamamıza, bağırıp çağırmamıza karşın onları ürkütemiyorduk. Hatta Peters'ın baltayla vurup fena halde yaraladığı kocaman bir köpekbalığı üzerimize doğru gelme çabalarını ısrarla sürdürdü. Hava kararırken bir bulut belirdi, ama yükünü boşaltmaksızın bizi büyük bir kedere bo-

ğarak geçip gitti. O anda, susuzluktan ne kadar acı çektiğimizi dünyada anlayamazsınız. Hem susuzluk yüzünden hem de köpekbalıklarının korkusundan uykusuz bir gece geçirdik.

3 Ağustos – Hiçbir kurtuluş umudu gözükmüyor, gemi gittikçe daha çok yan yatıyor; öyle ki, güvertede ayakta duramıyoruz. Alabora olmamız halinde şarapla kaplumbağa etini yitirmeyelim diye onları sağlama almakla uğraştık. Pruva zincirlerinin plakalarından söktüğümüz sağlam iki büyük çiviyi baltayla, rüzgâr üstü yönünde, suyun birkaç ayak yukarısında tekneye çaktık; neredeyse iyice yan yatmış olduğumuzdan burası omurgaya yakındı. Erzakımızı, zincirlerin altındaki eski yerlerinden daha güvencede olacağı için bu çivilerle bağladık. Susuzluktan gün boyu kavrulduk – etrafımızdan bir an olsun ayrılmayan köpekbalıkları yüzünden denize girme şansını bulamadık. Uyumanın imkânı yoktu.

4 Ağustos – Gün doğmadan az önce, teknenin ters dönmeye başladığını hissettik ve bu hareketle savrulmamak için yekinip kalktık. Başlangıçta teknenin dönüş hızı fazla değildi; erzakı emniyete almak için çakmış olduğumuz çivilere halatlar bağlamayı akıl etmiş olduğumuzdan onlara tutunarak rüzgâr üstü yönünde tırmanmayı bir süre iyi kötü başardık. Ama hareketin ivmesini yeterince iyi hesaplayamadığımızdan, geminin dönüşüne ayak uyduramadık ve daha ne olduğunu anlamaya fırsat kalmadan kendimizi geminin birkaç kulaç altında çırpınıyor bulduk.

Suya gömülürken halatın ucunu bırakmak zorunda kalmıştım; geminin tam altında kaldığımı ve gücümün tamamen tükenmiş olduğunu gördüğümden, hayatta kalmak için çabalamaktan vazgeçip birkaç saniye içinde ölmeye razı oldum. Ama geminin doğal olarak rüzgâr üstü tarafından doğrulup suyun üstüne çıkacağını hesaba katmadığımdan yine yanılmıştım. Geminin kısmen doğrulması ile yukarı doğru burgaç yapan sular, beni, daldığımdan daha büyük bir hızla suyun dışına çıkardı. Suyun üzerine çıktığımda kendimi, kestirebildiğim kadarıyla, geminin yirmi metre kadar uzağında buldum, gemi, şiddetle iki yana sallanarak omurgası yukarıda yatıyor, her yönden üzerine hücum edip aşan dalgalar güçlü girdaplar oluşturuyordu. Peters'tan en ufak bir iz yoktu. Birkaç ayak ötemde bir yağ fıçısı yüzüyordu, gemiden çıkan çeşitli malzemeler etrafa saçılmıştı.

Şimdi en büyük korkum, yakınlarda olduğunu bildiğim köpekbalıklarıydı. Bunları, mümkünse, benden uzak tutmak için, gemiye doğru yüzerken el ve ayaklarımı suya hızla vurarak suyu köpürtüyordum. Ha-

yatımı, ne kadar basit de olsa, bu çareye başvurmuş olmama borçlu olduğumdan hiç kuşkum yok; gemi devrilirken ortalık bu canavarlarla öylesine kaynıyordu ki, gemiye doğru yüzerken onlardan bazılarına rastlamış olmam gerekirdi, mutlaka rastlamışımdır da. Bununla birlikte, şans eseri, sapasağlam gemiye ulaştım, ama harcadığım çabadan öylesine bitkin düşmüştüm ki, tam o sırada –Tanrım ne büyük bir sevinçti o!– Peters ortaya çıkıp (teknenin öbür tarafından tırmanmıştı) büyük çivilere bağlı halatlardan birinin ucunu bana atmasaydı, asla gemiye tırmanamazdım.

Bu tehlikeyi kıl payı atlattıktan sonra, dikkatimiz şimdi daha az korkunç olmayan bir başkasına yönelmişti: Çaresi olmayan açlığa. Bütün yiyecek stokumuzu, onları yitirmeme yolunda gösterdiğimiz onca özene karşın, dalgalar süpürmüştü; artık yeniden yiyecek bulmanın hiçbir yolu yoktu. İkimiz de umutsuzluğa yenik düşerek çocuklar gibi ağladık ve birbirimizi avutmaya bile kalkışmadık. Böylesine bir zayıflık zor anlaşılır; böyle bir duruma düşmemiş olanlara muhakkak ki bu doğal gözükmeyecektir; ama unutulmamalıdır ki, uzun süredir yaşadığımız yoksunluklar ve dehşet ruhumuzu öyle altüst etmişti ki, o an için bize aklı başında varlıklar olarak bakılamazdı doğrusu. En az şimdiye tek yaşadığımız tehlikeler kadar, belki de daha büyük olan sonraki tehlikelere, ne kadar kötü durumda olursam olayım metanetle katlandım; Peters ise, ileride görüleceği gibi, şu andaki çocukça miskinliği ve aptallığı kadar inanılmaz olan vurdumduymaz bir tutum sergiledi – davranışlarımızdaki farkı yaratan ruhsal durumlarımızdı.

O zamana kadar yağmur suyu toplamakta kullandığımız yatak örtüleri ve o suyu doldurduğumuz kavanozları yitirmeseydik, geminin ters dönmesi ve bunun sonucu olarak şarapla kaplumbağa etini yitirmemiz, durumumuzu gerçekte eskisinden daha kötü bir hale getirmeyecekti, çünkü kavisin başladığı yerin iki üç ayak ötesinden omurgaya kadar olan bölüm ve omurganın kendisi dahil geminin dibi, *mükemmel ve çok besleyici olduğu bilinen büyük midyelerden kalın bir tabakayla kaplıydı.* Böylece, bizi çok korkutan kaza, iki önemli açıdan zarardan çok yarar sağlamıştı; idareli kullanırsak bir ayda bile bitiremeyeceğimiz kadar yiyeceğimiz olmuştu ve konumumuz açısından da büyük oranda düzelme kaydetmiştik; şimdi eskisinden daha rahat bir konumda ve çok daha az tehlikeyle karşı karşıyaydık.

Bununla birlikte, su elde etmenin güçlüğü, durumumuzdaki değişikliğin bize sağladığı yararları görmemizi engelliyordu. Bir yağmur yağacak olursa bundan mümkün olduğunca çok yararlanalım diye, yatak örtüle-

rini kullandığımız gibi kullanmak üzere gömleklerimizi çıkardık – bu şekilde, en elverişli koşullarda bile, bir seferde elli, altmış santimetre küpten fazla su toplamayı ummuyorduk elbette. Bütün gün hiçbir bulut gözükmedi, susuzluğun verdiği acı dayanılmazdı. Geceleyin Peters bir saat kadar rahatsız bir uyku uyuyabildi, bana gelince çektiğim yoğun ıstırap gözlerimi bir an bile yummama izin vermedi.

5 Ağustos – Bugün hafif bir meltem çıktı ve bize bol miktarda deniz yosunu getirdi; yosunların arasında bulduğumuz on bir küçük yengeç bize birkaç öğün nefis yemek oldu. Kabukları çok yumuşak olduğundan yengeçleri kabuklarıyla yedik; bu hayvanlar susuzluğumuzu midyeler kadar azdırmadı. Deniz yosunları arasında hiç köpek balığı olmayışını fırsat bilerek denize girdik ve dört beş saat kadar suda kaldık; bu arada susuzluğumuzun hissedilir derecede azaldığını gördük. Büyük ölçüde canlanmıştık, öncekine oranla çok daha rahat bir gece geçirdik ve biraz uyuma imkânı bulduk.

6 Ağustos – Bu gün, öğleden akşama kadar sicim gibi yağan yağmuru yaşama mutluluğuna erdik. Kavanozumuzu ve damacanamızı kaybettiğimize acı acı yandık; çünkü su toplama imkânımızın kıtlığına karşın, ikisini birden olmasa bile, birini doldurabilirdik. Gömleklerimizi yağmurda sırılsıklam olmaya bıraktık, sonra onları burup sularını ağzımıza akıtarak suya olan özlemimizi gidermeye çalıştık. Bütün günü bu uğraşıyla geçirdik.

7 Ağustos – Tam şafak sökerken ikimiz birden doğu yönünden *bize doğru gelmekte olan* yelkenliyi aynı anda seçtik. Bu muhteşem görüntüyü, kendimizden geçerek uzun ama zayıf haykırışlarla selamladık; geminin en az on beş mil uzağımızda olmasına karşın, hemen gömleklerimizi havada sallayarak, o bitkin halimizin elverdiği ölçüde havalara sıçrayarak, hatta ciğerlerimizin bütün gücüyle bağırarak elimizden gelen her türlü işareti vermeye koyulduk. Gemi hâlâ teknemize doğru yaklaşmaya devam ediyordu, şu andaki rotasını koruyacak olursa sonunda bizi fark edecek kadar yakınımıza geleceğini anlamıştık. Gemiyi ilk defa gördüğümüz andan bir saat kadar sonra, güvertesindeki insanları açıkça seçebiliyorduk. Bu, pruva gabya yelkeninde siyah bir top resmi bulunan, gabya yelkeni geriye yatık, yüksekliği pek fazla olmayan, uzun bir uskunaydı ve mürettebatı oldukça kalabalığa benziyordu. Korkmaya başlamıştık; bizi görmemiş olabileceklerini sanmıyorduk, ancak bizi bu hal-

de ölüme terk edebileceklerinden –çok inanılmaz görülse de, bizim durumumuzdaki insanlara, insan türüne ait olduğu kabul edilen yaratıklarca defalarca yapılmış gaddarca bir barbarlık– kaygı duyuyorduk.[4] Ama Tanrı'nın inayetiyle, yanılmış olduğumuzu görmek mutluluğu nasip oldu bize, çünkü yabancı geminin güvertesinde bir koşuşturma başlamıştı. Bundan hemen sonra, İngiliz flaması çeken gemi alaborina seyrederek doğrudan üzerimize gelmeye başladı. Yarım saat sonra, geminin kamarasındaydık. Bu uskunanın, Güney denizlerine ve Büyük Okyanus'a ayıbalığı avına çıkmış, Liverpool Limanı'ndan, Kaptan Guy komutasındaki Jane Guy olduğu anlaşıldı.

XIV. Bölüm

Jane Guy, yüz seksen ton yük taşıma kapasiteli, gabya yelkenli, zarif görünüşlü bir uskunaydı. Pruvası alışılmadık ölçüde sivriydi; sakin bir deniz ve hafif bir rüzgârda, gördüğüm en hızlı yelkenliydi. Ama sert havalara göre bir gemi değildi ve hedeflediği ticaret için çok fazla su çekiyordu. Bu özel amaç için, daha büyük ve su çekişi daha az –örneğin üç yüz üç yüz elli tonluk– bir gemi arzu edilebilir. Böyle bir geminin üç direkli yelken donanımı olmalı ve Güney denizlerinde kullanılan diğer gemilerden her bakımdan farklı bir yapısı olmalıdır. İyi silahlanmış olması mutlak bir zorunluluktur. Örneğin, beş kiloluk gülle atan on, on iki

4) Yazgısı, birçok bakımdan bizim başımıza gelenlere benzeyen, Boston Limanı'na kayıtlı Polly adlı geminin başına gelenleri burada anlatmaktan kendimi alamıyorum. Yüz otuz tonluk bu gemi, kereste ve erzak yüküyle, Kaptan Casneau kumandasında 12 Aralık 1811 tarihinde Santa Croix'ya gitmek üzere Boston Limanı'ndan yelken açtı. Gemide kaptandan başka sekiz kişi vardı – ikinci kaptan, dört denizci, aşçı ve Bay Hunt adında biriyle onun kölesi olan zenci bir kız. Ayın on beşinde Georges Adası *sığlığını* sıyırarak geçerken, güneydoğudan esen bir bora yüzünden gemi su almaya başladı ve sonunda alabora oldu; ama direğin gitmesinden sonra gemi yeniden doğruldu. Kaptan Casneau ve Samuel Badger (sadece bu ikisi hayatta kalmıştı) en sonunda Rio de Janerio'dan evine dönmekte olan, Hull Limanı'na kayıtlı Fame adlı geminin kaptanı Featherstone tarafından kurtarılıncaya kadar tam *yüz doksan bir gün* (on beş Aralıktan yirmi Hazirana kadar) ateşsiz ve çok az bir yiyecekle bu durumda kaldılar. Kurtarıldıklarında *28. kuzey enlemi ve 13. batı boylamında bulunuyorlardı, iki bin milden fazla sürüklenmişlerdi.* Temmuzun dokuzunda karşılaştıkları Kaptan Perkins'in Dromeo adlı gemisi iki kazazedeyi Kennebeck'te karaya çıkardı. Bu ayrıntıları aldığımız anlatı aşağıdaki sözlerle bitiyor:

"Atlas Okyanusu'nun gemilerinin en çok seyrettiği bu kısmında, bütün bu süre boyunca görülmeden bunca uzun bir mesafeyi nasıl olup da yüzmüş olduklarını sormak çok doğaldır. En az bir düzine gemiyle karşılaştılar, birisi o kadar yakınlarından geçti ki, güverteden kendilerine bakmakta olan insanları açıkça görebiliyorlardı; açlıktan ve soğuktan ölmek üzere olan insanları tarifsiz bir düş kırıklığı içerisinde bırakarak vicdanlarının sesini bastırıp yelkenleri hisa ettiler ve büyük bir zalimlikle onları yazgılarına terk ettiler." (Poe'nun notu.)

adet kısa namlulu topla beş kiloluk uzun demir parçaları atan iki üç adet kısa namlulu top ve her çanaklık için pirinçten alaybozan tüfekleri ve su geçirmez silah kutuları olması gerekir. Çapaları ve halatları, başka ticaret türleri için gerekenden çok daha dayanıklı, daha da önemlisi mürettebatı kalabalık ve işinin ehli olmalıdır – böyle bir gemi için elli veya altmış güçlü kuvvetli adam gerekir. Jane Guy'un mürettebatı kaptan ve ikinci kaptan dışında tamamı işinin ehli otuz beş denizciden oluşuyordu, ama bu tür bir işin güçlüklerini ve tehlikelerini bilen bir denizcinin gemiyi donatacağı kadar iyi silahlanmış değildi.

Kaptan Guy, çok kibar tavırlı bir beyefendiydi ve hayatının büyük bir bölümünü adadığı Güney denizlerindeki seyrüseferde epeyce tecrübe sahibiydi. Ama enerjisi ve bunun sonucu olarak da burada kesin bir gereklilik olan girişim ruhu eksikti. Geminin ortaklarındandı ve bulabildiği herhangi bir yükle Güney denizlerine açılma yetkisine sahipti. Gemide, böylesi yolculuklarda âdet olduğu üzere, kolyeler, aynalar, dürbünler, çakmaklar, baltalar, nacaklar, testereler, marangoz keserleri, planyalar, keskiler, oluklu keskiler, burgular, eğeler, parmaklık rendeleri, törpüler, çekiçler, çiviler, bıçaklar, makaslar, usturalar, iğneler, iplik, çanak çömlek, pamuklu bez, düğmeler ve buna benzer başka eşyalar vardı.

Uskuna Liverpool Limanı'ndan Temmuz'un onunda yelken açmış, yirmi beşinde yirmi derece batı boylamında Yengeç Dönencesi'ni geçmiş, yirmi dokuzunda tuz ve yolculuk için gerekli diğer malzemeleri almak için Yeşil Burun Adaları'ndan biri olan Sal Adası'na varmıştı. Üç Ağustos'ta Yeşil Burun Adaları'ndan ayrılmış, güneybatıya dümen kırıp, Brezilya kıyıları boyunca ilerleyerek 28 ve 30 derece batı meridyenleri arasından ekvatoru geçmişti. Bu, Avrupa'dan hareket edip Ümit Burnu'na veya bu yolla Doğu Hindistan'a gitmekte olan gemilerin genellikle gittikleri yoldur. Böyle bir yol izlemekle sakin, rüzgârsız bölgelerden ve Gine kıyılarına sürekli egemen olan güçlü ters akıntılardan kaçınılırken, sonunda en kısa yol bulunmuş olur, çünkü bundan sonra Ümit Burnu'na ulaşmak için gerekli olan batı rüzgârları hiç eksik olmaz. Kaptan Guy'un niyeti –nedenini pek bilmiyorum ama– ilk molayı Kerguelen Adaları'nda vermekti. Uskuna tarafından denizden alındığımız gün 31. batı boylamında St. Roque Burnu açıklarındaydık; demek ki kuzeyden güneye doğru *en az yirmi beş derece sürüklenmiştik.*

Jane Guy'da bize perişan durumumuzun gerektirdiği nezaketle davranıldı. Sakin bir havada, hafif meltemlerle güneydoğuya doğru yol aldığımız iki hafta içerisinde, hem Peters hem ben son zamanlarda yaptığı-

mız yolculukların ve çektiğimiz korkunç acıların etkilerinden tamamıyla kurtulduk ve olup bitenleri makul ve çıplak gerçeklikte geçen olaylar olmaktan çok, uyanmaktan mutluluk duyduğumuz korkunç bir karabasan olarak anımsamaya başladık. O zamandan beri, sevinçten kedere veya kederden sevince ani geçişlerin bu tür kısmi unutuşlara yol açtığını öğrenmiş bulunuyorum – unutkanlığın derecesi, meydana gelen değişikliğin derecesi ile orantılıdır. Benim kendi durumumda, şimdi anlıyorum ki, teknede geçirdiğimiz günler boyunca katlanmak zorunda kaldığım sefaletin gerçek boyutlarını kavramama olanak yoktu. Olaylar anımsanır, ama o olayların yarattığı duygular anımsanmaz. Bütün bildiğim, o olaylar olurken, insan doğasının bundan daha büyük bir acıya katlanamayacağını düşünmüş olduğumdur.

Zaman zaman balina gemileriyle, daha sık olarak da ispermeçet balinasından ayırt etmek için karabalina ya da gerçek balina denilen balinalarla karşılaşmanın dışında önemli bir olay olmadan yolculuğumuza haftalarca devam ettik. Bu balinalara genellikle yirmi beşinci paralelin güneyinde rastlanır. Eylül'ün on altısında, Ümit Burnu yakınlarındayken, uskuna Liverpool'dan ayrıldığından beri ilk ciddi fırtınaya yakalandı. Bu yörede, ama daha sık olarak da burnun güneyinde ve doğusunda (biz batısındaydık) denizciler genellikle kuzey yönünden büyük bir öfkeyle esen fırtınalarla boğuşurlar. Bu fırtınalar, her zaman çok büyük dalgaların oluşmasına yol açar ve en tehlikeli özelliklerinden birisi, fırtınanın en güçlü olduğu anlarda rüzgârın ansızın yön değiştirmesidir. Şiddetli bir kasırga kuzeyden veya kuzeydoğudan eserken, birden başka bir yönden estiği hissedilir, aynı anda da hemen hemen inanılmaz bir şiddetle güneydoğudan esmeye başlar. Güney yönünde görülen parlak bir nokta, değişikliğin güvenilir bir habercisidir ve böylece gemiler gerekli önlemleri alma fırsatı bulurlar.

Bora ansızın ve her zamanki gibi kuzeyden esmeye başladığında sabahın altısıydı. Sekize doğru fırtınanın şiddeti çok artmış ve deniz, ömrümde görmediğim kadar büyük dalgalarla çalkalanmaya başlamıştı. Fırtınaya karşı alınması gereken bütün önlemler alınmıştı ama uskuna güçlükle ilerliyordu ve açık denizlere uygun nitelikte olmadığının işaretlerini vermeye başlamıştı; her dalışta baş kasarasının altını şiddetle denize çarpıyor, daldığı bir dalganın içinden çıkıp bir başkasına atılmakta güçlük çekiyordu. Ortaya çıkmasını kaygıyla beklediğimiz parlak nokta günbatımından hemen önce güney yönünde ortaya çıktı ve bundan bir saat kadar sonra, pruva direği önündeki küçük yelkenin, direğin gövdesinde cansızca sarkmakta olduğunu fark ettik. İki dakika sonra, bütün hazır-

lıklara karşın, sanki bir büyüyle, devrilecek kadar yan yattık ve köpüklü sular bir hışımla üzerimize çullandı. Neyse ki, güneybatıdan esen rüzgâr, kısa süreli bir boradan başka bir şey değildi de bir tek seren bile yitirmeden gemiyi doğrultma şansını bulduk. Bundan sonra birkaç saat dalgalı, ters bir deniz bize epeyce sorun yaşattı, ama sabahleyin kendimizi neredeyse fırtınadan önceki kadar iyi durumda bulduk. Kaptan Guy, mucize eseri kurtulmuş olduğumuzu düşünüyordu.

Ekimin on üçünde 46° 53´ güney enleminde ve 37° 46´ doğu boylamında yer alan Prens Edward Adaları'nı gördük. Bundan iki gün sonra Possession Adası yakınlarındaydık, hemen sonra da 42° 59´ güney enlemi, 48° doğu boylamındaki Crozet Adaları'nı geçtik. Ayın on sekizinde Güney Hint Okyanusu'ndaki Kerguelen ya da Desolation Adası'na ulaştık ve Christmas Limanı'nda dört kulaç derinliğe demir attık.

Bu ada veya adalar grubu, Ümit Burnu'nun güneydoğusunda ve oradan yaklaşık olarak sekiz yüz fersah uzaklıktadır. Ada ilk olarak 1772 yılında Baron de Kergulen veya Kerguelen adında bir Fransız tarafından keşfedildi. Kerguelen, adanın büyük bir güney kıtasının bir bölümünü oluşturduğunu düşünüyordu; bu bilgiyi ülkesine götürdüğünde, haber büyük bir heyecanla karşılandı. Hükümet işe el attı ve ertesi yıl yeni keşfini daha etraflıca araştırması amacıyla baronu yeniden adalara gönderdi, o zaman hata anlaşıldı. 1777 yılında, Kaptan Cook aynı adalar grubuna yanaştı ve en büyüğüne Desolation Adası[5] ismini verdi ki, adaya kuşkusuz çok yakışan bir isimdir bu. Bununla birlikte, adaya yaklaşan denizciler aksini düşünebilirler, çünkü tepelerinin çoğu eylülden marta kadar parlak bir yeşillikle kaplıdır. Bu aldatıcı görünüşe, yosun üzerinde öbek öbek büyüyen ve kıyılarda bolca bulunan, taşkıran çiçeğine benzer küçük bir bitki neden olmaktadır. Liman yakınındaki bazı sık ve uzun otlar, bazı likenlerve tohuma kaçmış lahanaya benzeyen, acı, kekre bir tadı olan bazı ağaççıklar dışında adada bitki örtüsüne rastlanmaz.

Adanın dağlık bir görünümü vardır; gerçi bu tepelerin hiçbiri dağ denilmesini hak etmez ya. Dorukları her zaman karla kaplıdır. Birçok liman vardır, bunlardan en elverişli olanı, Christmas Limanı'dır. Adanın kuzey kıyısını oluşturan ve kendine has şekliyle limanı ayırt etmeye yarayan François Burnu'nu dönünce ilk karşılaşılan limandır bu. Limanın en uç noktasında, içerisindeki büyük bir delikle doğal bir kemer oluşturan, kocaman bir kaya vardır. Giriş 48° 40´ güney enleminde ve 69° 6´ doğu boylamındadır. Buraya girip demir atan gemiler, doğudan esen

5) Elem Adası. Türkçe'de Yalnızlık Adası, Çaresizlik Adası gibi adlarla da bilinir.

bütün rüzgârları yeterince perdeleyen birçok küçük adanın koruması altındadırlar. Bu noktadan doğuya doğru gidildiğinde limanın ön tarafındaki Wasp Koyu'na gelinir. Burası tamamen karayla çevrili, dibi sert killi küçük bir havzadır; koyun girişinde derinlik dört kulaçtır, içerisinde üçle on kulaç arasında derinliğe demir atılabilir. Bir gemi, pruvasındaki iki lenger çapadan birisini denize atarak, bütün bir yıl en ufak bir tehlikeye karşılaşmadan burada yatabilir. Wasp Koyu'nun batısındaki bir dereden kolayca tatlı su sağlanabilir.

Kerguelen Adaları'nda hâlâ bazı kürklü ve tüylü ayıbalığı türleri bulunur, denizfili boldur. Çok sayıda kuş vardır. Penguenler çok boldur ve dört ayrı türü bulunur. Boyutu ve nefis tüyleri nedeniyle imparator penguen adı verilen tür en büyükleridir. Bu türde gövdenin üst kısmı genellikle gri, bazen morumsu, alt kısmıysa kar gibi bembeyazdır. Başı da ayakları gibi parlak siyah renktedir. Tüylerin asıl güzelliği baştan göğse kadar uzanan altın rengi iki geniş şeritten ileri gelir. Gagası uzun olup pembe ya da parlak kızıldır. Bu kuşlar gösterişli bir tavırla dik yürürler. Yürürken başlarını yukarı kaldırırlar, kanatları birer kol gibi yanlardan sarkar ve kuyrukları ayaklarının ardı sıra yeri süpürür. İnsan görünüşüne benzerlikleri çok çarpıcıdır ve yeterince dikkatli bakılmadığında veya akşamın alaca karanlığında insan kolayca aldanabilir. Kerguelen Adaları'nda karşılaştığımız imparator penguenleri kazdan oldukça iriydiler. Diğer türler alaca penguen, eşek pengueni ve *rookery*[6] penguenidir. Bunlar çok daha küçük, tüyleri o kadar güzel olmayan ve birçok bakımdan farklı penguenlerdir.

Burada penguenlerden başka, birçok kuş türü vardır. Sözgelimi deniztavuğu, mavi fırtınakuşu, çamurcul, ördek, Port Egmont tavuğu, karabatak, Ümit Burnu güvercini, *nelly*, ak kanatlı deniz kırlangıcı, büyük kuyruklu deniz kırlangıcı, yelkovankuşu veya büyük fırtınakuşu ve son olarak da albatros.

Büyük fırtınakuşu, şu her tarafta rastlanan albatros kadar büyük ve etçildir, sık sık kemikkıran fırtınakuşu veya denizkartalı fırtınakuşu diye de adlandırılır. Hiç ürkek değildir ve uygun pişirildiğinde damak zevkini okşayan bir yiyecek olur. Bazen, kanatlarını iyice açar, hiç çırpmadan ve en ufak bir çaba harcamadan deniz yüzeyine çok yakın süzülürcesine uçar.

6) Rookery: Karga ve benzeri kuşların üredikleri yer; ayıbalıklarının meskeni; çok sefil insanların kalabalık gruplar halinde yaşadıkları yer anlamına gelir. Baudelaire'in olsun, Jules Verne'in olsun Fransızca'ya çevirmediği bu sözcüğü biz de aynen korumayı uygun bulduk.

Albatros, Güney denizlerinin en iri ve en vahşi kuşudur. Martı türündendir ve üremek amacı dışında asla karaya uğramadan sürekli uçarak avlanır. Bu kuş ile penguen arasında çok tuhaf bir dostluk mevcuttur. Yuvalarını büyük bir düzen içersinde ve iki türün ortaklaşa planına göre yaparlar– albatrosun yuvası, dört penguen yuvasının oluşturduğu küçük karenin ortasında yer alır. Denizciler, böylesi yuvaların topluca bulunduğu yerleşimlere *rookery* denilmesinde hemfikirdirler. Bu rookery'ler sık sık betimlenmiştir ama okuyucularımın hepsi bu betimlemeleri okumamış olabileceği ve bundan sonra zaman zaman penguenlerden ve albatroslardan söz etmek zorunda kalacağım için onların yuvalarını yapış ve yaşayış tarzları hakkında burada bir şeyler söylemek pek yanlış olmayacaktır.

Kuluçkaya yatma mevsimi geldiğinde çok sayıda kuş bir araya gelir ve adeta nasıl bir yol tutulacağı üzerinde günlerce görüşürler. En sonunda harekete geçerler. Denize mümkün olduğunca yakın ama yine de dalgaların erişemeyeceği uzaklıkta, uygun büyüklükte, on beş on altı dönüm kadar, düz bir yer seçilir. Yer seçiminde en önemli etken yerin düzlüğüdür ve en taşsız yer tercih edilir. Bu mesele halledildikten sonra, kuşlar ahenk içerisinde ve sanki bir tek zihnin idaresindelermiş gibi, seçilen yerin niteliğine karenin mi yoksa paralelkenarın mı uygun düşeceğini ve yalnızca toplanmış olan kuşları rahatça barındırması için yerleşim yerinin büyüklüğünün ne olması gerektiğini matematiksel bir kesinlikle belirleme işine girişirler – bu işlere katılmayıp sonradan gelecek olanları engellemeye kararlı olduklarını göstermek ister gibidirler. Yerleşim alanının deniz kıyısına paralel uzanan kenarı giriş çıkışlar için açık bırakılır.

Yerleşimin sınırları belirlendikten sonra, koloni, her türlü çer çöpü toplamaya başlar; taşlar bir bir toplanarak götürülüp seçilen alanın karaya bakan üç kenarına, birer duvar oluşturulacak şekilde yan yana dizilir. Bu duvarların hemen iç tarafında, alanı çepeçevre dolanan iki, iki buçuk metre genişliğinde –gezinti için– dümdüz ve pürüzsüz bir yol oluşturulur.

Bir sonraki işlem, alanın eşit büyüklükte küçük karelere bölünmesidir. Bu, bütün *rookery* boyunca birbirini dik olarak kesen düzgün, dar patikalar oluşturularak yapılır. Bu patikaların kesişme noktalarına birer albatros yuvası ve her karenin ortasında da bir penguen yuvası inşa edilir – böylece her pengueni dört albatros ve her albatrosu aynı sayıda penguen çevrelemiş olur. Penguenin yuvası, tek yumurtasının yuvarlanmasını engellemeye yetecek derinlikte toprağa kazılmış bir çukurdur. Albatros daha az basit bir düzenlemeye başvurur: Yaklaşık bir ayak yük-

sekliğinde, iki ayak çapında bir tümsek. Bu tümsek, toprak, deniz yosunu ve kabuklardan oluşur. Tümseğin üstüne albatros yuvasını kurar.

Kuluçka mevsimi boyunca, hatta yavru kendi başının çaresine bakacak duruma gelinceye kadar, kuşlar yuvanın bir an olsun boş kalmamasına büyük özen gösterirler. Erkek denizde av peşinde koşarken dişi nöbettedir, ancak erkeğin gelmesinden sonra dişi dışarı gitmeyi düşünür. Yumurtaların üstü hiçbir zaman açık kalmaz – kuşun biri yuvadan ayrılırken, diğeri hemen nöbeti devralıp yumurtanın üstüne yatar. Bu önlem, koloni üyelerinin hırsızlığa düşkünlüğü yüzünden gereklidir; fırsat çıktığında, kuşlar birbirlerinin yumurtalarını aşırmakta hiç sakınca görmezler.

Tek sakinleri albatroslar ve penguenler olan *rookery*'ler varsa da, çoğunluğunda tüm yurttaşlık haklarından yararlanan ve büyük türlerin işgal ettiği noktaları kapmaya çalışmadan yuvalarını boş buldukları her yere yapan bir yığın okyanus kuşuna rastlanır. Böylesi yerleşimlerin uzaktan son derece benzersiz bir görünümü vardır. Yerleşim alanının üstü, sürekli olarak havada süzülen, denize giden veya denizden dönen (daha küçük kuş türleriyle karışık) çok sayıdaki albatrostan ötürü kapkaradır. Aynı zamanda, kimisi dar patikalarda ileri geri yürüyen, kimisi *rookery*'yi çevreleyen genel gezinti yolunda, kendilerine has askeri bir azametle gezinen bir yığın penguen görülür. Kısacası, hangi açıdan ele alırsak alalım, hiçbir şey bu tüylü yaratıkların sergilediği düşünme gücü kadar şaşırtıcı olamaz ve eminim ki hiçbir şey kafası iyi çalışan insanların planlayıp tasarladıklarıyla bu denli boy ölçüşemez.

Christmas Limanı'na vardığımız günü izleyen sabah, ikinci kaptan Bay Petterson sandalları aldı ve kaptanla gençten bir yakınını, ne olduğunu anlamadığım bir iş için, adanın batı ucundaki çorak bir yere bıraktıktan sonra (av mevsimi için henüz erken olmasına karşın) ayıbalığı avına çıktı. Kaptan Guy, içerisinde bir mektup bulunan ve su sızmayacak şekilde kapatılmış bir şişeyi yanına alarak karaya çıktığı noktadan yöredeki en yüksek zirveye doğru yürüdü; kendisinden sonra geleceğini umduğu bir gemi için mektubu oraya bırakmak niyetinde olmalıydı. Kaptan gözden kaybolduktan sonra, biz (Peters'la birlikte ikinci kaptanın kayığındaydık) ayıbalığı arayarak kıyı boyunca gezimize devam ettik. Sadece Kerguelen Adaları'nda değil, çevredeki birçok küçük adada da köşe bucak her tarafı araştırarak üç hafta kadar bu işle uğraştık. Ama çabalarımızı önemli bir başarıyla taçlandıramadık. Çok sayıda kürklü ayıbalığı gördük ama son derece ürkektiler ve çok büyük çabalar sonucu topu topu üç yüz elli post elde edebildik. Özellikle ana adanın batı kıyılarında bol

miktarda denizfili vardı; bunlardan güçbela yirmi tanesini öldürebildik. Daha küçük adalarda çok sayıda tüylü ayıbalığı keşfettiysek de onlara dokunamadık. Ayın on birinde uskunaya döndük; daha önce gelmiş olan Kaptan Guy'la yeğeninin dediğine göre, adanın iç kısımları dünyadaki en korkunç ve en çorak topraklarmış. Bir yanlış anlama sonucu ikinci kaptanın kendilerini almak için bir kıç filikası göndermemesi yüzünden, adada iki gece geçirmişlerdi.

XV. Bölüm

Ayın on ikisinde Christmas Limanı'ndan yelken açtık, Crozet adalar grubundan Marion Adası'nı iskele tarafında bırakarak batıya doğru yol aldık. Sonra Prens Edward Adası'nı da solumuza alarak yolumuza devam ettik, daha sonra kuzeye dümen kırarak on beş gün sonra 37° 8′ güney enlemi, 12° 8′ batı boylamında bulunan Tristan d'Acunha Adaları'na ulaştık.

Bugün çok iyi bilinen ve üç yuvarlak adadan oluşan bu adalar grubu Portekizlilerce keşfedilmiş, sonra 1643'te Hollandalılar, 1767'de de Fransızlarca ziyaret edilmişti. Bir üçgen oluşturan bu adaların birbirlerine uzaklıkları onar mil kadardır ve aralarından kolayca geçilebilir. Hepsinde de kıyı denizden çok yüksektir, özellikle de ismiyle müsemma Tristan d'Acunha Adası'nda. On beş mili bulan çevre uzunluğuyla bu ada, adaların en büyüğüdür ve öyle yüksektir ki açık bir havada seksen veya doksan mil öteden görülebilir. Kuzey tarafında toprağın bir kısmı denizden dimdik bin ayaktan fazla yükselir. Bu yükseklikte bir yayla, adanın neredeyse ortasına kadar uzanır ve bu yaylanın üzerinde Teneriffe'ninkine benzer ulu bir koni yükselir. Bu koninin alt yarısı kocaman ağaçlarla kaplıdır, ama üst yarısı çıplak kayalıktır, genellikle bulutlar arasında gözden yiter ve yılın büyük bir bölümünde karla kaplıdır. Adanın yakınlarında sığ yerler ve başka tehlikeler bulunmaz; kıyılarda yamaçlar son derece sarp, su derindir. Kuzeybatı kıyısında, siyah kumlu bir plajı olan ve güneyden esen rüzgârlar olması halinde sandallarla kolayca girilebilen küçük bir koy bulunmaktadır. Buradan, istendiği kadar tatlı su kolaylıkla sağlanabilir; ayrıca morina ve daha başka balıklar oltayla yakalanabilir.

İkinci büyük ada, grubun en batısında yer alan Inaccessible adlı adadır. Bulunduğu yer tam olarak 37° 17′ güney enlemi, 12° 24′ batı boylamıdır. Çevre uzunluğu yedi sekiz mil kadardır ve her tarafının

ürkütücü, sarp bir görünümü vardır. Üstü dümdüzdür, birkaç bodur çalı dışında adada hemen hemen hiçbir şey yetişmez.

Adaların en küçüğü olan ve en güneyde yer alan Nightingale Adası 37° 26´ güney enlemi, 12° 12´ batı boylamındadır. En güney ucunun açıklarında kayalık adacıklar oluşturan yüksekçe bir resif bulunur; kuzeyinde de benzer birkaç toprak parçası görülür. Arazi engebeli olup üzerinde hiçbir şey yetişmez ve derin bir vadi adayı neredeyse ikiye böler.

Bu adaların kıyıları, mevsiminde, çok sayıda denizaslanı, denizfili, ayıbalıkları ve çeşit çeşit okyanus kuşuyla kaynar. Civarda bol bol da balinaya rastlanır. Bu hayvanların burada daha kolay avlanması nedeniyle, keşfinden sonra adaların sık sık ziyaretçileri olmuştur. Hollandalılar ve Fransızlar başından itibaren sık sık adalara uğramışlardır. 1790 yılında Philadelphia'dan Kaptan Patten, Industry adlı gemisiyle Tristan d'Acunha'ya gelerek ayıbalığı kürkü toplamak için yedi ay (1790 Ağustos'undan 1791 Nisan'ına kadar) kalmıştır. Patten bu süre içerisinde en az beş bin altı yüz kürk toplamıştır ve üç hafta içinde kocaman bir gemiyi yağla doldurmakta zorlanmayacağını ifade etmiştir. Adalara geldiğinde birkaç yaban keçisi dışında hiçbir dört ayaklı hayvan bulunmamaktaydı, oysa şimdi ada, daha sonra gelen denizcilerin getirdiği birçok değerli evcil hayvanla kaynamaktadır.

Sanıyorum, Kaptan Patten'ın adalara yaptığı ziyaretten kısa bir süre sonra, Amerikan gemisi Betsey'in kaptanı Colquhoun, yiyecek içecek sağlamak amacıyla adaların en büyüğüne çıktı. Adaya soğan, patates, lahana ve daha birçok sebze ekti; bugün bunların hepsi adada bol bol bulunmaktadır.

1811'de Kaptan Heywood adında biri Nereus adlı gemisiyle Tristan'a uğradı. Burada ayıbalığı derisi ve yağ hazırlamak amacıyla adaya yerleşmiş üç Amerikalıya rastladı. Bu adamlardan birinin adı Jonathan Lambert idi ve oranın hükümranı olduğu iddiasındaydı. İki yüz altmış dönüm kadar toprağı temizleyip ekmiş ve şimdi de tüm ilgisini, Rio de Jeneiro'daki Amerikan orta elçisinin kendisine verdiği kahve bitkisi ve şeker kamışı yetiştirme işine vermişti. Ancak bu yerleşim daha sonraları terk edilmiş ve 1817'de Ümit Burnu'ndan bir müfreze gönderen İngiltere'nin mülkiyetine geçmişti. Ama İngilizler adaları uzun süre ellerinde tutamadılar, adaları boşaltırlarken iki üç aile hükümetten bağımsız olarak orada oturmaya devam etti. 25 Mart 1824'te Londra'dan hareketle Van Diemen topraklarına gitmekte olan Kaptan Jeffry idaresindeki Berwick söz konusu yere vardı ve orada eskiden İngiliz topçu birliğinde onbaşı olan Glass adlı bir İngiliz buldu. Kendini adaların valisi olarak tanıtan Glass,

idaresi altında yirmi bir adamla üç kadın bulunduğunu öne sürdü. İklimin sağlığa ne kadar uygun ve toprağın ne kadar verimli olduğunu uzun uzun anlattı. Nüfus, esas olarak Glass'ın sahip olduğu küçük bir uskuna sayesinde, Ümit Burnu'na götürüp trampa etmek üzere ayıbalığı derisi ve denizfili yağı toplamayla uğraşıyordu. Adalara geldiğimizde vali hâlâ orada oturuyordu; küçük cemaati büyümüştü: Nightingale Adası'ndaki yedi kişilik küçük yerleşimin yanı sıra, Tristan Adası'nda altmış beş kişi yaşıyordu. Gereksinim duyduğumuz her türlü yiyecek ve içeceği elde etmede hiçbir güçlükle karşılaşmadık – koyun, domuz, öküz, tavşan, kümes hayvanları, keçi, çeşit çeşit balıklar, sebzeler bol miktarda bulunmaktaydı. En büyük adanın yakınlarında on sekiz kulaca demir attık ve ihtiyacımız olan her şeyi kolayca gemiye yükledik. Guy, Glass'tan ayrıca beş yüz ayıbalığı derisi ve bir miktar fildişi süs eşyası satın aldı. Burada bir hafta kaldık, bu süre boyunca rüzgârlar genellikle kuzeyden ve batıdan esti, hava biraz pusluydu. Kasım'ın beşinde, varlıkları konusunda çok çeşitli fikirler ortaya atılan Auroralar adlı bir grup adayı araştırmak amacıyla güneye ve batıya doğru yelken açtık.

Bu adaların 1762'de Aurora adlı geminin kaptanı tarafından keşfedildiği söylenir. 1790'da Kaptan Manuel de Oyarvido, Filipin Kraliyet Kumpanyası'na ait *Princess* adlı gemiyle adalar arasında dolaşmış olduğunu ileri sürdü. 1794'te Atrevida adlı İspanyol korveti bu adaların kesin konumunu belirlemek amacıyla denize açıldı ve 1809 yılında Madrid Kraliyet Hidrografi Kurumu tarafından yayınlanan bir tebliğde geziyle ilgili şu bilgiler yer aldı: "Atrevida korveti, Ocak ayının yirmi birinden yirmi yedisine kadar adaların etrafında dolaşarak gerekli bütün gözlemleri yapmış ve bu adalarla Manillas'taki Soledad Limanı arasındaki boylam farkını kronometre ile ölçmüştür." Atrevida'dan yapılan gözlemler, her adanın kesin yeriyle ilgili aşağıdaki sonuçları vermektedir: En kuzeydeki ada 52° 37′ 23″ güney enlemi, 47° 43′ 15″ batı boylamında; ortadaki ada 53° 2′ 40″ güney enlemi, 47° 55′ 15″ batı boylamında; en güneydeki ada 53° 15′ 22″ güney enlemi, 47° 57′ 15″ batı boylamında bulunmaktadır.

27 Ocak 1820'de İngiliz donanmasından Kaptan James Weddel de yine Auroralar'ı aramak için Staten topraklarından yelken açtı. Kaptan James Weddel yalnızca Atrevida'nın komutanının bildirdiği noktaları değil, bütün civarı büyük bir gayretle araştırdıktan sonra adaların izine bile rastlamadığını rapor etti. Bu birbiriyle çelişen ifadeler, daha başka denizcileri de adaları araştırmaya yöneltti; tuhaftır, bazıları adaların bulunduğu varsayılan suları karış karış araştırıp hiçbir şey bulamazlarken, adaları kesinlikle görmüş, hatta kıyılarına yanaşmış olduklarını ileri

sürenler de az olmadı. Kaptan Guy'ın niyeti bu kadar tuhaf bir tarzda tartışılan sorunu halletmek için elinden gelen her şeyi yapmaktı.[7]

Rotamızı, değişen hava koşullarına göre güneyle batı arasında tutarak ayın yirmisine kadar yol aldık ve kendimizi tartışılan bölgede, 53° 15′ güney enlemi ve 47° 58′ batı boylamında –yani, adalar grubunun en güneyi olarak bildirilen noktanın yakınlarında– bulduk. Hiçbir kara parçası göremediğimizden, elli üç derece güney enlemini izleyerek elli derece batı meridyenine kadar gittik. Sonra rotamızı kuzeye çevirerek elli iki derece güney enlemine kadar çıktık, oradan doğuya döndük ve rotamızdan ayrılmadığımızdan emin olmak için sabah akşam kerteriz alıp, gezegenlerin ve ayın yüksekliğini ölçerek Georgia'nın batı kıyılarından geçen meridyene kadar doğuya doğru gittikten sonra, başladığımız enleme kadar bu meridyen boyunca güneye indik. Daha sonra bu rotanın kapsadığı alanı birçok defa çaprazlamasına taradık, direğin tepesine gözcü diktik, havanın son derece güzel olduğu, sis falan görülmediği üç hafta boyunca dikkatli bir şekilde bu araştırmayı yürüttük. Bu civarda eskiden herhangi bir ada var idiyse bile, artık ondan hiçbir iz kalmadığından emindik şimdi. Eve dönüşümden sonra o bölgenin 1822'de Amerikan uskunası Henry'nin kaptanı Johnson ve Amerikan uskunası Wasp'ın kaptanı Morrell tarafından da aynı dikkatle taranmış olduğunu öğrendim – her ikisinde de sonuç bizimkinden farksız olmuştu.

XVI. Bölüm

Kaptan Guy'ın başlangıçtaki niyeti, Auroralar konusunda merakını giderdikten sonra Macellan Boğazı'ndan geçerek Patagonya'nın batı kıyıları boyunca yukarı çıkmaktı, ama Tristan d'Acunha'da edindiğimiz bilgilere göre, 60° güney paraleli ile 41° 20′ batı boylamı civarında olduğu söylenen bazı küçük adalara rastlamak umuduyla güneye dümen kırdı. Bu adaları bulamaması halinde, hava koşulları elverirse kutba doğru gitmeyi tasarlıyordu. Sonuç olarak, Aralığın on ikisinde söz konusu yöne dümen kırdık. Ayın on sekizinde kendimizi Glass'ın belirttiği bölgede bulduk ve sözünü ettiği adaların izine rastlamadan üç gün boyunca civarda volta vurduk. Havanın son derece güzel olduğu ayın yirmi birinde

7) Çeşitli zamanlarda Aurora Adaları'nı görmüş olduğunu ileri süren gemiler arasında üç direkli yelkenli San Miguel (1769), üç direkli yelkenli Aurora (1774), iki direkli yelkenli Pearle (1779) ve üç direkli yelkenli Dolores'ten (1790) söz edilmelidir. Bu gemilerin hepsi, ortalama elli üç derece güney enleminde hemfikirdirler. (Poe'nun notu.)

hedefimize olabildiğince çabuk ulaşmak amacıyla rotayı yeniden güneye çevirdik. Öykümün bu bölümünü anlatmadan önce, bölgedeki keşiflerin seyrini yeterince izlememiş okurları bilgilendirmek amacıyla, bugüne kadar Güney Kutbu'na ulaşmak amacıyla girişilen çabaları kısaca anlatmam yerinde olacak.

Ayrıntılarıyla bildiğimiz ilk girişim Kaptan Cook'unkidir. Cook 1772'de Yüzbaşı Ferneaux'nun komutasındaki Adventure'ın eşliğinde, Resolution adlı gemiyle denize açıldı. Aralık ayında kendini elli sekizinci güney paralelinde, 26° 57′ doğu boylamında buldu. Burada, kuzeybatı güneydoğu yönünde uzanan yirmi, yirmi beş santimetre kalınlığında bir bankize rastladı. Buz blokları öylesine sıkı yığınlar oluşturmuştu ki, gemiler aralarından kendilerine yol açmakta zorlanıyorlardı. Görülen çok sayıdaki kuştan ve daha başka göstergelerden, Kaptan Cook karanın yakın olduğu sonucuna vardı. Hava son derece soğuktu. Kaptan Cook 38° 14′ doğu boylamını izleyerek altmış dördüncü paralele kadar güneye inmeye devam etti. Burada yumuşak bir havayla karşılaştı; beş gün boyunca hafif rüzgârlar esti; termometre otuz altıyı[8] gösteriyordu. Ocak 1773'te, gemi Güney Kutup Dairesi'ni geçti, ama daha ileri gitmeyi başaramadı, çünkü 67° 15′ enlemine ulaştıklarında güney ufku boyunca göz alabildiğine uzanan bir buz duvarının yollarını kestiğini gördüler. Bu buz duvarı çok değişik kütlelerden oluşuyordu – bazıları millerce uzunluktaydı, suyun üzerindeki yükseklikleri de on sekiz yirmi ayağı buluyordu. Mevsimin ilerlemiş olması ve bu engellerin etrafından dolaşmanın imkânsızlığı yüzünden Kaptan Cook istemeye istemeye rotasını kuzeye çevirdi.

Cook bir sonraki kasım ayında, Güney Kutbu'nu araştırmaya yeniden girişti. 59° 40′ enleminde güneye doğru ilerleyen güçlü bir akıntıyla karşılaştı. Aralık ayında, gemiler 67° 31′ enlemi, 142° 54′ batı boylamındayken, hava son derece soğumuştu, şiddetli bir fırtına ve sis vardı. Burada da çok sayıda kuş görülüyordu; albatros, penguen ve daha çok da fırtınakuşu. 70° 23′ enleminde bazı büyük buz adalarıyla karşılaşıldı ve bunların biraz ötesinde, güneyde, buz sahasının yakında olduğunun bir işareti olan kar beyazlığında bulutlar görülüyordu. 71° 10′ enleminde ve 106° 54′ batı boylamında yine güney ufkunun tamamını kaplayan olağanüstü büyüklükte donmuş kütleler gemicilerin yolunu kesti. Bu büyük kütlenin kuzey kıyısı, neredeyse bir mil kadar genişlikte, sıkı sıkıya birbirine girmiş, düzensiz, kırık kırık buz bloklarından oluşuyordu; aralarından

8) Fahrenheit. 2 °C civarında.

geçmenin olanağı yoktu. Bu bölgenin ötesinde buzun yüzeyi nispeten düzleşerek millerce uzanıyor, sonra birbirinin üzerinde yükselerek bir amfiteatr görünümünü alan devasa buz dağlarıyla sona eriyordu. Kaptan Cook bu geniş alanın Güney Kutbu'na veya bir kıtaya bitişik olduğu sonucuna vardı. Çabaları ve azmi sayesinde, en sonunda, bir amacı da bu bölgelerin keşfedilmesi olan resmi bir keşif seferi düzenlenmesini sağlayan Bay J. N. Reynolds, Resolution'un çabalarından şöyle söz etmektedir: "Kaptan Cook'un 71° 10′ enleminden öteye geçememiş olmasından çok 106° 54′ batı boylamından bu noktaya ulaşabilmiş olmasına hayret ediyoruz. Shetland'ın güneyinde altmış dört derece enleminden itibaren, bugüne kadar hiçbir denizcinin daha ilerisine ulaşamamış olduğu Palmer toprakları güneye ve batıya doğru uzanır. Buz kütleleri yolunu kestiğinde, ki altı Ocak gibi erken bir zamanda bu noktada durumun hep böyle olduğunu anlıyoruz, Kaptan Cook bu topraklara gidiyordu – söz konusu buzdağlarının Palmer topraklarının veya onun güneybatısında yer alan herhangi bir karanın uzantısı olması bizi hiçbir şekilde şaşırtmazdı."

1803'te Kaptan Kreutzenstern'le Kaptan Lisiausky Rus Çarı Alexander tarafından dünyanın çevresini denizden dolaşmakla görevlendirildiler. Sözü edilen kaptanlar güneye ulaşmaya çalışırlarken 70° 15′ batı boylamında 59° 18′ enleminden öteye gidemediler. Burada, doğuya doğru akan güçlü akıntılarla karşılaştılar. Balina boldu, ama hiç buz kütlesi görmediler. Bu yolculuk konusunda Bay Reynolds, Kaptan Kreutzenstern'in daha erken bir mevsimde gelmiş olsa –Kreutzenstern söz konusu enleme ulaştığında aylardan marttı– bu noktada buzlarla karşılaşmış olacağı gözleminde bulunur. Genellikle güneyden ve batıdan esen rüzgârlar, akıntıların da yardımıyla, buz kütlelerini, güneyini Georgia'nın, doğusunu Sandwich Adaları'yla Güney Orkney'lerin, batısını da Güney Shetland Adaları'nın çevirdiği buzlu bölgeye taşımıştı.

1822'de İngiliz donanmasından Kaptan James Weddel iki küçük gemiyle, olağanüstü zorluklarla karşılaşmadan, daha önce hiçbir gemicinin ulaşamadığı kadar güneye indi. Weddel yetmiş ikinci paralele ulaşmadan *önce* buzların birçok defa yolunu kesmiş olmasına karşın, bu noktanın ötesinde bir tek parça bile buz görmediğini ve 74° 15′ enlemine vardığında, görünürdeki üç buz adasından başka hiçbir buz sahasına rastlamadığını ifade etmektedir. Görülen büyük kuş sürülerine, karanın varlığını gösteren diğer bildik göstergelere ve direkteki gözcünün Shetlandlar'ın güneyinde meçhul kıyıları görmüş olmasına karşın, Weddel'in Güney Kutbu bölgesinde kara bulunabileceği fikrine yüz vermemiş olması oldukça dikkat çekicidir.

1823 yılının Ocak ayının on birinde Amerikan bandıralı Wasp adlı uskunanın kaptanı Benjamin Morrell olabildiğince güneye inebilmek amacıyla Kerguelen Adaları'ndan denize açıldı. Şubat'ın birinde 54° 52′ güney enlemi, 118° 27′ doğu boylamındaydı. Aşağıdaki pasaj Morrell'in seyir defterindeki aynı tarihli sayfadan alınmıştır: "Çok geçmeden rüzgâr hızı on bir deniz miline ulaştı; bu fırsattan yararlanarak batıya yöneldik, ama altmış dört dereceden daha güneye indikçe buzlarla karşılaşma olasılığının azaldığına inandığımız için Güney Kutbu Dairesi'ni geçinceye kadar biraz güneye doğru dümen kırarak 69° 15′ güney[9] enlemine vardık. Bu enlemde *hiçbir buz sahası* bulunmuyordu, görünürde sadece birkaç buz adası vardı."

Seyir defterinin on dört Mart tarihli yaprağında şunları okudum: "Denizde şimdi hiçbir buz sahası yoktu, görünürdeki buz adalarının sayısıysa yarım düzineyi bulmuyordu. Aynı zamanda da, havanın ve suyun sıcaklığı altmış dereceyle altmış iki derece paralelleri arasında rastladığımız sıcaklıklardan en az on üç derece daha yüksekti. Şimdi 70° 14′ güney enlemindeydik ve hava sıcaklığı kırk yedi, su sıcaklığı kırk dört dereceydi. Bu durumda azimutta sapmayı[10] 14° 27′ doğu olarak hesapladım... Güney Kutup Dairesi'ni çeşitli meridyenlerden defalarca geçtim ve her seferinde altmış beşinci güney enleminin altına inildikçe havanın ve suyun sıcaklığının arttığını, varyasyonun da aynı oranda azaldığını gördüm. Bu enlemin kuzeyinde, sözgelimi altmışıncı enlemle altmış beşinci enlem arasında, olağanüstü büyüklükteki sayısız buz adası –bazılarının çevre uzunluğu bir iki mil arasında değişiyor, sudan yükseklikleri ise beş yüz ayağı geçiyordu– arasında geminin geçebileceği bir yol bulmakta sık sık büyük güçlüklerle karşılaştık."

Neredeyse yakıtsız, susuz ve uygun aygıtlardan yoksun bulunduklarından, ayrıca mevsimin oldukça geç olması nedeniyle Kaptan Morrell, önünde tamamen açık bir deniz olmasına karşın, daha fazla güneye inmeye cesaret edemedi. Morrell, bu göz ardı edilemeyecek güçlükler kendisini geri dönmeye zorlamasaydı, kutba kadar olmasa bile, hiç değilse seksen beşinci paralele kadar gidebileceğini düşünmektedir. Kaptanın bu konudaki düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde vermemin nedeni, benim daha sonraki tecrübelerimin bunları nasıl doğruladığını okurun görmesine fırsat tanımaktır.

9) Metinde 'doğu' diye geçiyor. Enlem için doğu/batı'nın kullanılamayacağı açık.

10) Sapma: Varyasyon. Göksel kutuplardan geçen büyük çember üzerinde ölçülen göksel ekvatorla kutup arasındaki açısal uzaklık ya da pusula ibresi ile coğrafi meridyen arasındaki açı.

1831'de, Londralı balina gemisi armatörlerden Enderby'lerin emrinde çalışan Kaptan Briscoe,[11] Tula adlı kotranın eşliğinde, Lively adlı gemiyle Güney Denizleri'ne gitmek üzere denize açıldı. Yirmi sekiz Şubat'ta 66° 30′ güney enlemi ve 47° 13′ doğu boylamındayken uzaktan karayı gördü ve "doğu-güneydoğu yönünde uzanan dağ sıralarının karlar arasındaki kapkara zirvelerini seçti". Bunu izleyen bütün bir ay boyunca bu yörede kaldı, ama havanın çok sert olması nedeniyle kıyıya on fersahtan daha fazla yaklaşamadı. Bu mevsimde daha fazla keşif yapmanın olanaksız olduğunu gördüğünden, Van Diemen topraklarında kışı geçirmek üzere kuzeye yöneldi.

1832 yılının başında Kaptan Briscoe yeniden güneye yöneldi ve Şubat'ın dördünde 67° 15′ enlemi ve 69° 29′ batı boylamında, güneydoğu yönünde karayı gördü. Kısa sürede bunun, daha önce keşfedilen karanın yakınlarındaki bir ada olduğu anlaşıldı. Ayın yirmi birinde Kaptan Briscoe diğer kara parçasına çıkmayı başardı, IV. William adına adaya el koyarak İngiliz Kraliçesi onuruna adaya Adelaide Adası adını verdi. Bu ayrıntılar Londra Kraliyet Coğrafya Kurumu'na bildirildiğinde, bu kurum "altmış altı ve altmış yedinci paraleller arasında 47° 30′ doğu boylamından 69° 29′ batı boylamına kadar uzanan kesintisiz bir toprak parçası bulunduğu" sonucunu çıkardı. Bu sonuçla ilgili olarak Bay Reynolds, "doğruluğu konusunda hiçbir şekilde hemfikir değiliz; ayrıca Briscoe'nun keşifleri böylesi bir sonuca varmayı haklı çıkarmaz. Weddel'in güneye doğru yaptığı yolculuk Georgia, Sandwich Adaları, Güney Orkney ve Shetland Adaları'nın doğusundan geçen bir meridyen boyunca söz konusu sınırlar içinde kalmaktaydı" gözleminde bulunur. Benim kendi tecrübemin, Kurum'un vardığı sonuçların yanlışlığını açıkça kanıtladığı görülecektir.

Bunlar, en güney enlemlere inmek için yapılan başlıca girişimlerdir ve Jane'in yolculuğundan önce Güney Kutup Dairesi'nin hiç aşılmamış üç yüz derecelik bir enlemi bulunduğu görülmektedir. Keşfedilmeyi bekleyen geniş bir alanın önümüzde uzandığı açıktı; Kaptan Guy'ın güneye inmek gibi cesur bir karar aldığını duymak son derece ilgimi çekti.

XVII. Bölüm

Glass Adaları'nı aramaktan vazgeçtikten sonra, dört gün boyunca hiç buzla karşılaşmadan güneye doğru yol aldık. Ayın yirmi altısında öğle

11) Doğrusu, Biscoe.

üzeri, 63° 23′ güney, 41° 25′ batı boylamındaydık. Burada birkaç büyük buz adası ve büyük bir bankiz gördük, ama bunlardan hiçbiri fazlasıyla büyük değildi. Rüzgâr genellikle güneydoğudan veya kuzeydoğudan ama çok hafif esti. Rüzgâr ne zaman batıdan estiyse, ki bu çok nadirdi, hemen her seferinde sağanak yağmurları da beraberinde getirdi. Kimileyin az, kimileyin çok, ama her gün kar yağdı. Termometre ayın yirmi yedisinde otuz beşi gösteriyordu.

1 Ocak 1828 – Bugün kendimizi tamamen buzlarla çevrili bulduk; durumumuz hiç iç açıcı değil. Öğleye kadar bütün gün kuzeydoğudan esen ve buz kütlelerini gemiye doğru sürükleyen sert bir fırtına dümene ve kış bodoslamasına öyle sert bir biçimde çarptı ki, bunun doğurabileceği sonuçlar hepimizi korkudan titretti. Akşama doğru fırtına hâlâ öfkeyle esmeye devam ediyordu; önümüzde büyük bir bankiz ikiye ayrıldı; rüzgârın elverdiği ölçüde yelken açarak küçük buz kütleleri arasından kendimize bir yol açmayı ve bankizin ötesindeki nispeten açık sulara ulaşmayı başardık. Bu alana yaklaşırken, yelkeni yavaş yavaş kısıp en sonunda tamamen topladık ve trinketa yelkenine tek camadan vurup orsasına seyrederek açık sulara ulaştık.

2 Ocak – Oldukça güzel bir hava var. Öğleyin Güney Kutup Dairesi'ni geçip kendimizi 69° 10′ güney enlemi, 42° 20′ batı boylamında bulduk. Ardımızda çok büyük bankizler varsa da, güneye doğru çok az buz görülüyordu. Bugün yirmi galonluk demir bir kap ve iki yüz kulaç uzunluğunda bir ip kullanarak kendimize bir tür iskandil aleti yaptık. Akıntı yönünün kuzeye doğru ve saatteki hızının da çeyrek mil olduğunu saptadık. Hava sıcaklığı şimdi otuz üç derece civarındaydı. Azimutta sapmanın doğu yönünde 14° 28′ olduğunu hesapladık.

5 Ocak – Önemli bir engelle karşılaşmadan güneye doğru yolculuğumuzu sürdürdük. Bu sabah 73° 15′ güney[12] enlemi, 42° 10′ batı boylamında olmamıza karşın yolumuz yine dev bir buz kütlesi tarafından kesildi. Ama güneye doğru açık sular olduğunu gördük ve sonunda oraya ulaşabileceğimizden hiç kuşku duymadık. Bankizin kenarı boyunca doğuya doğru giderek en sonunda bir mil kadar genişlikte bir geçit bulduk ve sağa sola zikzaklar çizerek güneş batarken oradan geçmeyi başardık. Şimdi bulunduğumuz sular buz adalarıyla kaplıydı, ama görünür-

12) Metinde "batı" enlemi.

de bankiz yoktu; daha önceki gibi cesaretle yola devam ettik. Çok sık kar ve ara sıra büyük bir şiddetle dolu yağmasına karşın, soğuk artmıyor gibiydi. Bugün güneydoğudan kuzeybatıya doğru gitmekte olan çok büyük bir albatros sürüsü uskunanın üzerinden geçti.

7 Ocak – Deniz hâlâ oldukça açık olduğundan rotamızı izlemekte zorlanmıyorduk. Batı yönünde inanılmaz büyüklükte bazı buzdağları gördük ve öğleden sonra zirvesinin okyanustan yüksekliği dört yüz kulaçtan az olmayan bir buzdağının yanından geçtik. Taban çevresi belki üç çeyrek fersah kadardı ve yamaçlarındaki yarıklardan dereler akıyordu. İki gün sonra sis içerisinde gözden kayboluncaya kadar bu ada görüş sahamız içinde kaldı.

10 Ocak – Bu sabah erken saatlerde adamlarımızdan birini kaybetmek şanssızlığına uğradık. Bu kişi Peter Vredenburg adında bir Amerikalıydı; New Yorkluydu ve uskunanın en iyi tayfalarından biriydi. Pruvada yürürken ayağı kayınca iki buz kütlesi arasından denize düştü ve bir daha su yüzüne çıkmadı. Öğle üzeri, 78° 30′ enleminde ve 40° 15′ batı boylamındaydık. Aşırı bir soğuk vardı şimdi ve sürekli olarak kuzeydoğudan dolu sağanakları geliyordu. Bu yönde de çok sayıda dev buzdağı gördük; doğuya doğru bütün ufuk birbiri üzerine bir amfiteatr gibi binmiş sıra sıra buz tabakalarıyla kaplanmıştı. Akşamüzeri yanımızdan bazı ağaç parçaları sürüklenerek geçti ve üzerinden çok sayıda kuş havalandı; aralarında *nellyler*, fırtınakuşları, albatroslar ve parlak mavi tüylü kocaman bir kuş vardı. Azimutta sapma burada, Güney Kutup Dairesi'ni geçtiğimiz zamankinden daha azdı.

12 Ocak – Kutup yönünde, göz alabildiğine uzanan uçsuz bucaksız bir bankiz ve gerisinde üst üste binmiş tehditkâr uçurumlarıyla muazzam bir yüksekliğe ulaşan buzdağlarından başka bir şey görünmediğinden, güneye doğru yolculuğumuz yine tehlikeye girmiş gibi görünüyor. Bir yol bulabilmek umuduyla ayın on dördüne kadar batıya doğru gitmeye devam ettik.

14 Ocak – Bugün, yolumuzu tıkayan bankizin batı ucuna ulaştık ve etrafından dönünce bir tek bile buz parçasının gözükmediği açık sulara çıktık. İki yüz kulaç uzunluğunda bir halatla iskandil ettiğimizde burada akıntı yönünün güneye doğru, saatteki hızının yarım mil olduğunu gördük. Hava sıcaklığı kırk yedi, su sıcaklığı otuz dört dereceydi. Ayın on

altısında[13] öğlen vakti 81° 21′ güney enlemi, 42° batı boylamına varıncaya kadar hiçbir engelle karşılaşmadan güneye doğru yol almaya devam ettik. Burada yeniden iskandil ettik ve akıntı yönünün hâlâ güneye doğru ve hızının da saatte üç çeyrek mil olduğunu gördük. Azimutta sapma azalmıştı, hava ılık ve güzeldi; termometre elli biri gösteriyordu. Bu dönemde bir tek buz parçasına rastlamadık. Gemideki herkes kutba ulaşacağımızdan emin görünüyordu.

17 Ocak – Bu gün olaylarla doluydu. Güneyden çıkagelen sayısız kuş geçti üstümüzden, bazılarını vurduk; bunlardan bir tanesi nefis bir yiyecek olduğu anlaşılan bir tür pelikandı. Öğleye doğru gözcü, iskele pruvası yönünde küçük bir buz kütlesi gördü; üzerinde büyük bir hayvan vardı. Havanın çok güzel, neredeyse sakin olması nedeniyle, Kaptan Guy bu hayvanın ne olduğunu anlamak amacıyla iki sandal indirilmesini emretti. Sandallardan büyük olanında ikinci kaptanın yanında Dirk Peters'la ben de yerimizi aldık. Buz kütlesinin yakınına vardığımızda, buranın, kutup ayısı türünden ama bu hayvanların en büyüklerinden bile daha iri, dev bir hayvanın elinde olduğunu gördük. Çok iyi silahlanmış olduğumuzdan hayvana hemen saldırmakta hiçbir sakınca görmedik. Art arda birçok el ateş ettik; kurşunların çoğu hayvanın başına ve gövdesine isabet etti. Ama hiçbir şey hayvanın suya atlayıp Dirk Peters'la benim bulunduğum sandala doğru ağzını açarak yüzmesini engelleyemedi. Serüvenin böylesine beklenmedik bir şekilde yön değiştirmesinin yarattığı şaşkınlık yüzünden hiç kimse ikinci defa ateş etmeye hazır değildi ve ayı, onu uzaklaştırmak için etkili bir önlem almaya kalmadan koca gövdesinin neredeyse yarı ağırlığıyla filika küpeştesi üzerine çullanarak adamlardan birini böğründen yakalamayı başardı. Bizi korkunç bir sondan yalnızca Peters'ın mahareti ve çevikliği kurtardı. Peters koca hayvanın sırtına atlayarak bıçağını omuriliğine kadar hayvanın ensesine daldırdı. Hayvan hiç çırpınmadan cansız suya yuvarlandı; dönerek düşerken Peters altında kaldı. Ancak Peters çabucak kendini kurtardı ve sandala tırmanmadan önce, atılan bir iple hayvanın leşini sıkıca bağladı. Sonra ganimeti yedeğimizde çekerek uskunaya zaferle döndük. Ölçtüğümüzde ayının boyunun tam on beş ayak olduğunu gördük. Kıvır kıvır kılları bembeyaz ve kalındı. Gözleri kan çanağı gibi kıpkırmızıydı ve kutup ayılarınınkinden daha büyüktü – burnu da ayrıca daha yuvarlaktı ve daha

13) Seyir defterine böyle bir şeyin ancak ayın on altısında veya daha sonra yazılabileceği açık.

çok bir buldoğun burnunu andırıyordu. Eti yumuşaktı ama son derece ağır kokuluydu ve balık tadındaydı; yine de adamlar büyük bir istekle yediler ve çok lezzetli bulduklarını ifade ettiler.

Avımızı gemiye daha yeni çıkarmıştık ki, direğin tepesindeki gözcü neşeli bir sesle "Sancak tarafında *kara göründü*!" diye haykırdı. Şimdi bütün tayfalar istim almışlardı; tam zamanında kuzeyden ve doğudan esmeye başlayan bir rüzgârla çok geçmeden karaya yaklaştık. Burası kayalık küçük bir adacıktı, çevresi olsa olsa bir fersah kadardı ve bir tür frenkinciri dışında bitki örtüsünden yoksundu. Kuzey yönünden yaklaşırken, denize doğru bir burun gibi uzanan ve iplerle bağlanmış bir pamuk balyasını andıran çok ilginç bir kaya gözümüze çarpmıştı. Bu kayanın batısında kayıklarımızın rahatça yanaşabileceği küçük bir koy bulunuyordu.

Adanın köşe bucak her tarafını dolaşmamız pek fazla zamanımızı almadı, ama bir istisna dışında üzerinde durmaya değecek bir şey bulamadık. Adanın güney ucunda, denize yakın gevşek bir taş yığınına yarı yarıya gömülmüş bir tahta parçası bulduk; bir kano pruvasına ait bir parçaya benziyordu. Üzerine bir şeyler oyulmaya çalışılmıştı; Kaptan Guy orada bir kaplumbağa figürü seçtiğini düşünüyordu, ama ben pek fazla benzetemedim. Bu pruva parçasından başka –sahiden pruvaysa– buraya herhangi birinin ayak basmış olduğunu gösteren bir işarete rastlamadık. Adanın etrafında şurada burada bazı küçük buz kütleleri görünüyordu – ama bunların sayısı çok azdı. Kaptan Guy'ın uskuna ortağı onuruna Bennet Adası adını verdiği bu yerin tam konumu 82° 50′ güney enlemi, 42° 20′ batı boylamıdır.

Bizden önceki denizcilerin ulaştığı en güneydeki noktadan en aşağı sekiz derece daha güneye inmiştik ve önümüzde hâlâ açık deniz uzanıyordu. İlerledikçe varyasyonun düzenli bir şekilde azalmaya devam ettiğini gördük; daha da şaşırtıcı olanıysa havanın ve suyun sıcaklığının artmakta oluşuydu. Havaya güzel bile denebilirdi ve pusulanın kuzey ucunun gösterdiği yönden sürekli, ama hafif bir rüzgâr esiyordu. Gökyüzü genellikle açıktı; zaman zaman güney ufkunda hafif bir buğu gözüküyorsa da, bu oluşum her zaman çok kısa sürüyordu. Ancak iki güçlük baş göstermişti: Yakıtımız tükenmeye yüz tutmuştu ve mürettebatın birçoğunda iskorbüt belirtileri görünmeye başlamıştı. Bu güçlükler Kaptan Guy'ı etkilemeye başlamış, sık sık geri dönmenin gerekliliğinden söz eder olmuştu. Ben kendi adıma, izlemekte olduğumuz rota üzerinde yakında bir karaya rastlayacağımıza inanıyordum ve o ana kadarki göstergelere bakarak Güney Kutbu yukarı enlemlerinde bulacağımız top-

rağın verimsiz olmayacağını düşünüyordum; izlemekte olduğumuz rotada yolculuğumuzu birkaç gün daha sürdürmemizin yerinde olacağını hararetle ileri sürdüm. Güney Kutbu'yla ilgili büyük problemi çözmek gibi akıl çelici bir fırsat bugüne kadar kimseye nasip olmamıştı ve itiraf etmeliyim ki kumandanın bu ürkek ve zamansız önerileri kanımı beynime sıçratıyordu. Bu konuda kendimi tutamayarak söylediklerimin, onu devam etmeye ikna ettiğini sanıyorum. Benim tavsiyelerimin ardından meydana gelen talihsiz ve kanlı olaylara hayıflanmakla birlikte, bilim dünyasının zihnini sürekli meşgul eden en heyecan verici gizlere kapıyı az da olsa aralamaya yardımcı olmaktan gurur duymama izin verin.

XVIII. Bölüm

18 Ocak – Bu sabah[14] güneye doğru yol almaya devam ettik, hava bir gün önceki kadar güzeldi. Deniz çarşaf gibiydi, rüzgâr kuzeydoğudan ılık ılık esiyordu, deniz suyunun sıcaklığıysa elli üç dereceydi. İskandil donanımını yeniden çıkardık ve yüz elli kulaç uzunlukta bir ip kullanarak iskandil ettik; akıntı yönü kutba doğruydu, hızıysa saatte bir mil kadardı. Rüzgârın ve akıntının sürekli kutup yönünde olması kimi denizcilerin ileri geri konuşmalarına ve korkuya kapılmalarına yol açtı; bunun Kaptan Guy üzerinde pek de azımsanmayacak bir etkisi olduğunu açıkça görüyordum. Bereket versin Kaptan, gülünç bir duruma düşme konusunda çok hassastı da, sonunda işi şakaya vurarak kaygılarını dağıtmayı başardım. Gün içerisinde çeşitli türlerden büyük balinalar ve geminin üzerinden geçen kalabalık albatros sürüleri gördük. Ayrıca üzerinde alıç benzeri kırmızı meyveler bulunan bir çalıyla tuhaf görünüşlü bir kara hayvanının leşini çıkardık denizden. Hayvan bir metre uzunluğunda ve on beş santimetre yüksekliğindeydi; dört kısa bacağı, mercanı andıran kızıl pençeleri vardı. İpek gibi yumuşacık, düz, bembeyaz kıllarla kaplıydı. Sıçan kuyruğuna benzeyen sivri kuyruğunun uzunluğu yaklaşık yarım metreydi. Kulakları dışında başı bir kedininkini andırıyordu – kulakları köpek kulakları gibi aşağı sarkıktı. *Dişleri*, pençeleri gibi parlak kızıl renkteydi.

14) Öykümde mümkün olabildiğince karışıklıktan kaçınabilmek için kullandığım sabah ve akşam terimleri elbette her zamanki anlamlarında alınmamalıdır. Çünkü uzun süredir hava sürekli aydınlık, hiç gece olmuyor. Tarihler, denizcilik hesaplarına göredir. Burada ayrıca şuna da işaret etmeliyim ki, bir günce tutmadığım için verdiğim enlem ve boylamlar kesin değildir. Bunları yazarken çoğu kez yalnızca belleğime güvendim. (Poe'nun notu.)

19 Ocak – 83° 20′ güney enlemi, 43° 5′ batı boylamında bulunduğumuz bugün (deniz olağanüstü koyu renkteydi) yine karayı gördük ve yakından inceleyince buranın çok büyük bir adalar grubuna ait bir ada olduğunu anladık. Kıyı sarp uçurumlu, iç kısımlar ormanlıktı; bu durum bizi neşeye boğdu. Adayı ilk görüşümüzden dört saat kadar sonra kıyıdan bir fersah uzaklıkta, dibi kumlu bir yerde on kulaç derinliğe demir attık, çünkü kıyıda kırılan köpüklü, yüksek dalgalar ve şurada burada görülen ufak dalgalanmalar daha fazla yaklaşmanın uygunluğu konusunda kuşku yaratıyordu. Sandalların en büyüklerinden ikisiyle iyi silahlanmış bir ekip (aralarında Peters'la ben de vardım) adayı çevrelediği anlaşılan resifte bir açıklık olup olmadığını araştırmaya gönderildi. Bir süre araştırdıktan sonra bir giriş yolu bulduk, tam oradan geçeceğimiz sırada silahlı adamlarla dolu dört büyük kanonun kıyıdan açıldığını gördük. Yaklaşmalarını bekledik, çok hızlı hareket ettiklerinden çok geçmeden ses duyulacak mesafeye geldiler. Kaptan Guy *beyaz* bir mendili küreklerden birinin ucunda havaya kaldırdığında yabancılar birden durdular ve hemen yüksek sesle hep bir ağızdan bağıra çağıra konuşmaya başladılar; zaman zaman yükselen haykırışlar arasında "*Anamoo-moo*!" ve "*Lama-Lama*!" sözcüklerini seçebiliyorduk. En az bir yarım saat kadar buna devam ettiler; bu arada biz de onları gözetleme fırsatını bulduk.

Her biri, uzunluğu on beş metre, genişliği bir buçuk metre kadar görünen dört kanoda toplam olarak yüz on vahşi vardı. Cüsseleri ortalama Avrupalıların cüsseleri kadardı, ama daha adaleliydiler; tenleri kehribar gibi kapkara, uzun saçları yapağı gibiydi. Ne olduğunu anlayamadığımız bir hayvanın kaba tüylü, ipek gibi derisinden giysiler vardı üzerlerinde. Derinin boğaz, el ve ayak bilekleri gibi ters döndürüldüğü yerler dışında kılları iç tarafta kalan bu giysiler belli bir ustalıkla vücuda oturtulmuştu. Silahları esas olarak siyah renkli, çok ağır görünüşlü bir ağaçtan yapılmış sopalardı. Çakmaktaşı uçlu birkaç mızrakla birkaç sapan da göze çarpıyordu. Kanoların dipleri yumurta büyüklüğünde siyah taşlarla doluydu.

Bağıra çağıra aralarında sürdürdükleri o uzun tartışmayı sonunda bitirdiklerinde, şefleri olduğu anlaşılan birisi kanonun pruvasından bize yaklaşmamızı işaret etti. Ne demek istediğini anlamazlıktan gelerek mümkün olduğunca aramızdaki mesafeyi korumanın daha akıllıca olduğuna hükmettik, çünkü sayıları bizimkinin dört katından fazlaydı. Bunu gören şef öteki üç kanoya oldukları yerde kalmalarını emrederek kendi kanosunu bize yaklaştırdı. Yanımıza gelince, sandallarımızdan büyüğüne sıçrayarak Kaptan Guy'ın yanına oturdu ve aynı anda uskunayı

eliyle göstererek "*Anamoo-moo*!" ve "*Lama-Lama*!" sözcüklerini yineledi. Bundan sonra, dört kano biraz gerimizden bizi izleyerek gemiye döndük.

Geminin yanına geldiğinde şef son derece büyük şaşkınlık ve memnuniyet belirtileri gösterdi; ellerini çırpıyor, göğsünü ve baldırlarını yumrukluyor, yaygarayla gülüyordu. Adamları da onun bu neşesine katıldılar; bir süre şamata kulakları sağır edecek gibiydi. Sonunda şamata dindiğinde, Kaptan Guy önlem olarak sandalların gemiye alınmasını emretti ve (çok geçmeden adının *Too-wit*[15] olduğunu öğrendiğimiz) şefe, bir seferinde yirmiden fazla adamını gemiye alamayacağımızı anlattı. Şef, bu düzenlemeyi itirazsız kabul etti; kanolardan biri yanına geldiğinde ona bazı emirler verdi; diğer kanolar elli metre kadar uzakta duruyordu. Valışilerden yirmisi gemiye çıktı ve geminin orasını burasını karıştırmaya, her şeyi büyük bir merakla incelemeye başladılar.

Daha önce beyaz ırktan kimseyle karşılaşmamış oldukları çok açıktı – bu ten renginin onları irkiltiği görülüyordu. Jane'in canlı olduğunu sanıyor, mızraklarının ucuyla onu yaralamaktan korkarak mızrak uçlarını dikkatle yukarıda tutuyorlardı. Şefin bir davranışı tayfaları çok eğlendirdi. Aşçı mutfağın yanında odun yarıyordu, baltası kazayla güverteye çarparak derince bir yara açtı. Şef hemen oraya koşarak aşçıyı kaba bir şekilde itti ve yarı inleme yarı ulumayla *yarayı* elleriyle okşadı, sıvazladı ve yakınında duran bir kovadaki suyla yarayı yıkadı. Bu, görmeye alışık olmadığımız bir cehalet örneğiydi; bu davranışın biraz yapmacık olduğunu düşünmekten kendimi alamadım.

Ziyaretçiler güvertede meraklarını bir ölçüde giderdikten sonra, onları aşağıya indirdiğimizde şaşkınlıkları tüm sınırların ötesine taştı. Duydukları hayret sözcüklerle anlatılacak gibi değildi; zaman zaman attıkları küçük şaşkınlık çığlıkları dışında büyük bir sessizlik içerisinde dolaştılar. Silahlar zihinlerini çok çeldi; onları ellerine alıp rahat rahat incelemelerine izin verildi. Silahların gerçek kullanım amaçları konusunda akıllarına en ufak bir kuşkunun geldiğini sanmıyorum; silahlara gösterdiğimiz özene ve onları ellerine aldıkları zaman hareketlerine nasıl dikkat ettiğimize bakarak daha çok birer put sandılar. Toplar şaşkınlıklarını iki kat artırdı. Onlara çok büyük bir saygı ve korku dolu hayranlıkla yaklaştılar, ama onları inceden inceye incelemekten çekindiler. Kamarada iki büyük ayna vardı, burada şaşkınlıkları doruğa çıktı. Aynalara ilk yaklaşan Too-wit oldu; onları fark etmeden önce yüzü aynalardan birine, sırtı

15) Too: Çok; Wit: Akıl, zekâ.

diğerine dönük olarak kamaranın ortasına kadar yürümüştü. Gözlerini kaldırıp da aynada kendini gördüğünde vahşinin çıldıracağını sandım; dönüp kaçmak isterken kendini ikinci defa, ama bu sefer öteki tarafta görünce, hemen oracıkta ruhunu teslim edeceğinden korktum. Aynaya yeniden bakmaya hiçbir şekilde onu ikna edemedik. Kendini yere atarak yüzünü ellerinin arasına gömdü ve sürükleyerek güverteye çıkarışımıza kadar öyle kaldı.

Bütün vahşiler bu şekilde yirmişer yirmişer gemiye alındı. Too-wit'in bu arada sürekli olarak gemide kalmasına ses çıkarılmadı. Vahşilerin ne hırsızlığa kalkıştıklarını gördük, ne de onlar gittikten sonra herhangi bir şeyin eksikliğini fark ettik. Ziyaretleri boyunca tamamen dostça tavırlar sergilediler. Bununla birlikte, davranışlarında bir türlü anlayamadığımız bazı yanlar vardı. Örneğin, uskunanın yelkenleri, bir yumurta, açık bir kitap veya bir tava un gibi birçok zararsız maddeye yaklaşmaya onları razı edemedik. Bunlar arasında değiş tokuş yapmada işimize yarayacak bir şeyler olup olmadığını anlamak istedik, ama derdimizi anlatmakta zorlandık. Öte yandan, adanın, bir tanesini Too-wit'in kanosunda gördüğümüz büyük Galapagos kaplumbağalarıyla dolu olduğunu öğrenmek bizi oldukça şaşırttı. Ayrıca, vahşilerden birinin elinde bir *biche de mer*[16] gördük; onu büyük bir iştahla, çiğ çiğ gövdeye indiriyordu. Bu olağandışılıklar –bulunduğumuz enlem düşünülecek olursa, bunlar olağandışıydı– Kaptan Guy'da, kâr sağlayabileceği bir şeyler bulmak umuduyla, adayı etraflıca dolaşma isteği uyandırdı. Ben kendi adıma, bu adalar hakkında daha fazla bir şeyler öğrenmeye heves etmekle birlikte, yolculuğu güneye doğru gecikmeden sürdürmekten yanaydım hâlâ. Şimdi havalar güzeldi, ama bunun ne kadar süreceği bilinemezdi; seksen dördüncü paraleldeydik, güneye doğru güçlü akıntıları olan açık bir deniz uzanıyordu önümüzde ve elverişli rüzgârlar vardı. Mürettebatın iyileşmesi için ve gemiye yeterince yakıt ve yiyecek içecek yüklemek için gereken süreden daha fazla bekleme önerileri beni çileden çıkarıyordu. Kaptanın dikkatini bu adaya dönüşte uğrayabileceğimize ve buzların yolumuzu tıkaması durumunda kışı burada geçirebileceğimize çektim. Sonunda kaptan da benim düşünceme geldi (bilmiyorum neden, ama üzerinde belli bir etkim vardı) ve bol miktarda *biche de mer* bulacak olsak bile onları toplamak için burada bir haftadan fazla eğlenilmemesine, güneye doğru yola devam edilmesine karar verildi. Buna göre bütün hazırlıkları tamamladık ve Too-wit'in kılavuzluğunda Jane'i resiften

16) Denizhıyarı. *Beche de mer* şeklinde de söylenir.

emniyetle geçirerek ana adanın güney sahilinde, tamamen karayla çevrili mükemmel bir koyda, kıyıya bir mil kadar uzaklıkta, dibi siyah kumlu bir yerde on kulaç derinliğe demir attık. Bu koyun başında (dendi bize) suyu tatlı üç dere akmaktaydı; civarda da bol miktarda ağaç gördük. Dört kano bizi saygılı bir uzaklıktan takip etti. Too-wit'in kendisi güvertede kaldı ve demir atmamızdan sonra kıyıya çıkarken kendisine eşlik etmemizi ve adanın iç kesiminde bulunan köyünü ziyaret etmemizi istedi. Kaptan Guy buna razı oldu, vahşilerden onu rehine olarak gemide bırakıldı; bizden on iki kişilik bir grup şefe eşlik etmeye hazırlandık. Kuşkulanmayı gerektirecek hiçbir davranışla karşılaşmış olmamakla birlikte, iyi silahlanmaya özen gösterdik. Uskunanın silahları dışarı çevrildi, merdivenler yukarı çekildi ve sürpriz bir baskına karşı her türlü önlem alındı. İkinci kaptana, biz yokken hiç kimseyi gemiye almaması ve on iki saat içinde dönmeyecek olursak, bizi aramak için, her yöne dönebilen topla donatılmış şalopayı adanın etrafında devriye çıkarması talimatı verildi.

Adanın iç bölgelerine doğru attığımız her adımda, bugüne kadar uygar insanın adım attığı bütün topraklardan çok farklı bir yerde bulunduğumuza daha fazla ikna oluyorduk. Gördüğümüz şeylerin hiçbirine aşina değildik. Ağaçlar ne sıcak, ılıman veya dondurucu kuzey bölgelerinin ağaçlarına, ne de bu noktaya kadar geçtiğimiz güney enlemlerindeki ağaçlara benziyordu. Kayaların kütleleri, renkleri ve tabakalanmaları bizim için yepyeniydi; derelerinse başka iklimlerde akan derelerle hiçbir ortak yanı yoktu, suyun tadına bakmaya cesaret edemiyor, tamamen doğal nitelikte olduğuna inanmakta güçlük çekiyorduk. Yolumuzun üzerinden geçen (ilk rastladığımız) çaydan su içmek için Too-wit'le adamları durdular. Suyun benzersiz niteliği yüzünden, kirlenmiş olduğunu düşünerek tadına bakmayı reddettik; ancak bir süre sonra, takımadalardaki bütün suların böyle göründüğünü anladık. Bu sıvının niteliğini nasıl anlatabileceğimi bilemiyorum; öyle az buz sözle anlatılabilecek gibi değil. Bu su eğimli yerlerden herhangi bir suyun aktığı hızla akmasına karşın, bir çağlayandan düştüğü anlar dışında, son derece *duru* bir görünüme sahipti. Gerçekte kireçtaşları arasından çıkan herhangi bir su kadar duruydu, ancak fark görünümündeydi. İlk bakışta, özellikle eğimin az olduğu yerlerde, kıvamı bakımından içine akasya sakızı karıştırılmış bir suya benziyordu. Ama bu, onun olağanüstü özelliklerinden en az dikkat çekeniydi. Renksiz *değildi*, ama tek ve belirli bir rengi de yoktu – akarken yanardöner bir ipek gibi, morun bütün tonlarına bürünüyordu. Suyun renginde meydana gelen bu değişiklikler grubumuzda,

Too-wit'in ayna karşısında düştüğü şaşkınlığa benzer derin bir şaşkınlık yaratıyordu. Bu sudan bir çanağa doldurup dinlenmeye bıraktığımızda, bütün sıvı kütlesinin her biri farklı renkte çok sayıda damardan oluştuğunu, bu damarların birbirine karışmadığını ve parçacıkların birbirine yapışma özelliğinin damar içinde mükemmel, komşu damarlar arasındaysa zayıf olduğunu gördük. Bir bıçağın ağzını damarlardan enlemesine geçirdiğimizde su, bizde olduğu gibi, hemen bıçağın ardında birleşti; bıçağın geri çekilmesiyle de oluşturduğu bütün izler anında silindi. Ama bıçak iki damar arasından geçirildiğinde, damarlar, yapışma gücünün hemen düzeltemediği tarzda, birbirinden ayrıldı. Bu olağandışı su, yaşamak zorunda kalacağım o uzun mucizeler zincirinin görünürdeki ilk halkasını oluşturuyordu.

XIX. Bölüm

Köye ulaşmamız neredeyse üç saatimizi aldı, köyün sahilden uzaklığı dokuz milden fazlaydı ve yolu çok engebeli bir bölgeden geçiyordu. Yola devam ederken, sayısı iki kişiden altı yedi kişiye kadar değişen küçük müfrezelerin tesadüfmüş gibi yolun dönemeçlerinde gruba katılmasıyla Too-wit'in (başlangıçta kanodaki yüz on kişiden oluşan) grubu her geçen an büyüdü. Bu, kuşkulanmazlık edemeyeceğim kadar sistemli gözüküyordu; kaygılarımdan Kaptan Guy'a söz ettim. Ama artık geri dönmek için çok geçti; en güvenli yolun Too-wit'in sadakatine güvenmek olduğuna karar verdik. Buna göre, vahşilerin davranışlarını dikkatle izleyerek ve bizi itekleyip aramıza girmelerine izin vermeden yola devam ettik. Bu şekilde sarp bir dere yatağından geçerek bize adadaki tek yerleşim olduğu söylenen yere en sonunda ulaştık. Köyü görür görmez şef, "*Klock-Klock*" sözcüğünü haykırarak defalarca tekrarladı; bunun köyün adı olduğunu veya sadece köy anlamına geldiğini düşündük.

Evleri, düşünülebilecek en sefil barınaklardı; vahşi yaşamın en alt basamağındaki ırkların barınakları bile bunlardan çok iyi durumdaydı; hiçbir planları yoktu. Bazıları (bunların, adanın büyük adamları olan *Wampoo*'ların veya *Yampoo*'ların olduğunu öğrendik) dört ayak kadar yükseklikte kesilmiş bir ağaç üzerine atılmış ve gevşek bir şekilde yere sarkan büyük siyah bir posttan ibaretti. Vahşi bunun altında barınıyordu. Bazıları, kırk beş derecelik bir açıyla beş altı ayak yüksekliğe uzatılmış ağaç dalları üzerine serilmiş kuru yapraklar ve onların üzerine gelişigüzel yığılmış balçıktan oluşuyordu. Bir kısmı da yere diklemesine kazılmış

ve üzeri yine dallarla örtülmüş çukurlardan ibaretti; içerisine girilirken dallar kaldırılıyor, girdikten sonra tekrar kapatılıyordu. Birkaçı ise ağaçların çatal alt dalları arasında kurulmuştu; üst dallar kısmen kesilip alt dallara değecek şekilde eğilerek bir sığınak oluşturulmuştu. Ama barınaklar, çoğunlukla, köyü üç yönden çevreleyen uçurum gibi sarp, killi kayalığın yüzeyine kazılmış küçük sığ mağaralardan ibaretti. Bu ilkel mağaraların kapısında, sahibinin mağaradan ayrılırken dikkatle girişin önüne yerleştirdiği küçük bir kaya vardı. Bunun amacını bir türlü anlayamadım, çünkü kayalardan her biri girişin, bilemediniz üçte birini ancak kapatıyordu.

Bu köy, köy denebilirse eğer, oldukça derin sayılabilecek bir vadide yer alıyordu, daha önce sözünü ettiğim kaya tabakası bütün diğer yönlerden girişi engellediği için, köye sadece güney yönünden ulaşılabiliyordu. Vadinin ortasından, suyu, daha önce anlatılan suyla aynı sihirli görünüme sahip bir dere gürül gürül akıyordu. Barınakların çevresinde, hepsi de tamamen evcilleştirilmiş gözüken birçok tuhaf hayvan gördük. Bu yaratıkların en irisi, gövde yapısı ve burnu bakımından bildiğimiz domuzu andırıyordu; ama kuyruğu çok daha kıllı, bacakları da bir antilobunki kadar inceydi. Son derece garip ve sakar hareketleri vardı; koşmaya kalkıştığını hiç görmedik. Görünümü yine bu hayvana çok benzeyen ama daha uzun ve siyah bir yünle kaplı birçok hayvanın da varlığı dikkatimizi çekti. Yerlilerin temel besinini oluşturduğu anlaşılan çeşit çeşit evcil kümes hayvanı etrafta koşuşturup duruyordu. Büyük bir şaşkınlıkla, bu kuşlar arasında tamamen evcilleştirilmiş, yiyeceği için belli aralıklarla denize giden, ama köyü hep yuvası olarak bilen ve kuluçkaya yatmak için civardaki bir kumsalı kullanan siyah albatroslar gördük. Orada, her zamanki dostları penguenlerle[17] bir araya geliyorlardı, ama bu sonuncular albatrosları hiçbir zaman vahşilerin barınaklarına kadar izlemiyorlardı. Diğer evcil kuş türleri arasında Kuzey Amerika yaban ördeğinden çok farklı olmayan bir ördek, siyah sümsük kuşu ve görünüşü üsküflü doğanı andıran, ama etçil olmayan büyükçe bir kuş vardı. Balığın çok bol olduğu görülüyordu. Ziyaretimiz sırasında bol miktarda kurutulmuş som balığı, kaya morinası, mavi yunus, uskumru, karabalık, tırpana, mığrı, fil balığı, tekir balığı, dilbalığı, papağan balığı, çoturabalığı, kırlangıçbalığı, barlam, pisibalığı, barakuda ve daha sayısız türde balık gördük. Bunlardan çoğunun elli bir derece güney enleminde yer alan

17) İngilizce metinde 'pelikan' olmakla birlikte, biz de burada Baudelaire gibi düzeltme yapmayı gerekli gördük.

Lord Auckland Adaları civarında bulunan balıklara benzediğini fark ettik. Galapagos kaplumbağaları da çok boldu. Çok az yabani hayvan gördük, hiçbiri büyük değildi ve bildiğimiz türlere benzemiyordu. Yolumuzun üzerinden korkunç görünüşlü birkaç yılan geçti, ama yerliler bunları önemsemedikleri için zehirli olmadıkları sonucuna vardık.

Too-wit ve adamlarıyla birlikte köye yaklaşırken kalabalık bir insan topluluğu haykırışlarla bizi karşılamaya koştu; bağırışlardan o hep duyulan "*Anamoo-moo*!" ve "*Lama-Lama*!"yı seçebildik yalnızca. Birkaçı dışında yeni gelenlerin hepsinin çıplak olduğunu görmek bizi çok şaşırttı; post sadece kanodakiler tarafından kullanılıyordu. Üstelik bütün silahlar kanodakilerin mülkiyetinde olmalıydı; köylülerde silaha benzer hiçbir şey görülmüyordu. Çok sayıda kadın ve çocuk vardı; kadınların güzellik denen şeyden nasiplerini almadıkları söylenemezdi. Dik, uzun, biçimli vücutları vardı ve uygar toplumlarda görülmeyen bir zarafete ve davranış serbestliğine sahiptiler. Dudakları, erkeklerinki gibi kalın ve biçimsizdi, öyle ki gülerken bile dişleri ortaya çıkmıyordu. Saçları erkeklerinkinden daha ince telliydi. Bu çıplak köylüler arasında Too-wit'in adamları gibi siyah post giyinmiş, mızraklarla ve ağır sopalarla silahlanmış on, on iki kişi vardı. Bunların geri kalanlar üzerinde büyük nüfuzları olduğu görülüyor, *Wampoo* diye hitap edilmeksizin bunlarla asla konuşulmuyordu. Bunlar da siyah postlu barınaklarda oturuyorlardı. Too-wit'in evi köyün ortasındaydı; benzerlerine göre daha büyüktü ve nispeten daha iyi yapılmıştı. Konutuna dayanak olan ağaç on iki ayak kadar yukarıdan kesilmişti ve üzerine atılan örtünün ağacın gövdesine sarılmasını önlemek amacıyla kesilen yerin hemen altındaki birkaç dala dokunulmamıştı. Ağaç şişlerle birbirine tutturulmuş dört adet siyah büyük posttan oluşan örtü, yine ağaç takozlarla yere çivilenmişti. Zemine bol miktarda kuru yaprak halı gibi yayılmıştı.

Bu kulübeye büyük bir ciddiyetle götürüldük ve ardımızdan sığabildiği kadar insan içeri doluştu. Too-wit yaprakların üzerine oturarak kendisini taklit etmemiz için bize işaret etti. Dediğini yaptık ve kendimizi, tehlikeli denmese bile, son derece rahatsız bir durumda bulduk. On iki kişi yerde oturuyorduk ve dizleri üzerinde oturan kırk kadar yerli bizi öylesine sıkı sıkıya kuşatmıştı ki, bir karışıklık çıkacak olursa silahlarımızı kullanmaya, hatta ayaklarımızın üzerinde doğrulmaya bile fırsat bulamayacaktık. Baskı sadece çadırın içinden değil, muhtemelen adadaki herkesin toplandığı çadırın dışından da geliyordu; kalabalığın bizi çiğneyip ezerek öldürmesini Too-wit'in durmadan haykırması, bağırıp çağırması önlüyordu. Güvenliğimiz esas olarak Too-wit'in aramızda olmasında

yatıyordu; bu nedenle bu beladan kendimizi kurtarabilmenin en iyi yolu olarak sıkı sıkıya ona sarılmaya ve en ufak düşmanca bir niyetini sezer sezmez işini bitirmeye karar verdik.

Karışıklık bir süre sonunda büyük ölçüde dindiğinde, şef kanodakine benzer uzun mu uzun bir söylev verdi bize; "*Lama-Lama*!"lardan çok "*Anamoo-moo*!"ların vurgulanması dışında, kanodaki söyleve çok benziyordu. Uzun ve sıkıcı söylevini tamamlayıncaya kadar şefi derin bir sessizlik içinde dinledik; sonra, Kaptan Guy ebedi dostluğunu ve iyi niyetini ifade eden bir konuşma yaptı ve sözlerini mavi incik boncuktan birkaç kolye ve bir bıçak hediye ederek tamamladı. Şef boncuklara burun kıvırarak bizi epey şaşırttıysa da bıçağa anlatılmaz derecede memnun oldu ve hemen yemek getirmeleri emrini verdi. Yiyecek, etrafımızı saran insanların başları üzerinden uzatıldı; bilmediğimiz bir hayvanın, belki de köye yaklaşırken gördüğümüz ince ayaklı domuzun hâlâ bir yürek gibi atan bağırsaklarıydı bu. Şef, ne yapacağımızı bilemeden şaşkın şaşkın durduğumuzu görünce, bu iştah açıcı yemeği metre metre yutmaya başladı; sonunda bu manzaraya daha fazla dayanamaz olduk, midelerimizin bulantısını bastırmakta zorlanıyorduk. Bunu gören Majesteleri ayna karşısında duyduğu şaşkınlıktan hiç de geri kalmayan bir şaşkınlığa düştü. Kısa bir süre önce kuvvetli bir *déjeuner*[18] yediğimiz için hiç iştahımız olmadığını anlatmaya çalışarak önümüzdeki lezzetli yiyeceklerden almayı reddettik.

Hükümdar yemeğini bitirdiğinde, ülkenin başlıca üretiminin neler olduğunu ve bunlardan herhangi birinin kâra dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğini anlamak için bütün maharetimizi kullanarak onu soru yağmuruna tuttuk. Sonunda ne demek istediğimiz anlar gibi oldu ve bol miktarda *biche de mer* bulunduğunu (bu hayvanın bir örneğini işaret ederek) iddia ettiği bir kıyıya kadar bizimle gelmeyi teklif etti. Kalabalığın baskısından böyle çabucak kurtulma fırsatının çıkmasına sevinerek, hemen yola çıkmak için sabırsızlandığımızı işaretlerle anlattık. Çadırdan çıktık ve, bütün köy halkı peşimizde, gemimizin demir attığı körfezden çok uzakta olmayan adanın güneydoğu ucuna kadar şefi izledik. Birkaç vahşi dört kanoyu bulunduğumuz yere getirinceye kadar burada yaklaşık bir saat bekledik. Sonra hepimiz birden bu kanolardan birine doluşarak daha önce sözü edilen resif boyunca, sonra da açıktaki başka bir resif boyunca ağır ağır kürek çektik; burada, aramızdaki en yaşlı denizcinin, güney enlemlerinde bu ticaret maddesi ile ünlü takımadalarda gördüğün-

18) Déjeuner (Fr.): Öğle yemeği.

den daha fazla miktarda *biche de mer* gördük. Burada, gerekirse bir düzine gemiyi kolayca dolduracak kadar bu hayvandan bulunduğunu anlamamıza yetecek bir süre kaldık, sonra uskunaya döndük ve yirmi dört saat içinde kanolarının alabildiği kadar yaban ördeği ve Galapagos kaplumbağası ile döneceğine dair söz aldıktan sonra Too-wit'ten ayrıldık. Bütün bu serüven boyunca, uskunadan köylerine gidişimiz sırasında sayılarının sistemli bir şekilde durmadan artması dışında yerlilerin kuşku yaratacak hiçbir davranışını görmedik.

XX. Bölüm

Şef sözünde durdu; kısa zamanda, gemiyi bol miktarda taze erzakla doldurduk. Kaplumbağalar hiç görmediğimiz kadar iyiydi; yaban ördekleri yumuşak etleri, ağız sulandırıcı, güzel tatlarıyla en iyi yabani kuşlarımızdan da üstündü. Bunlardan başka, zor da olsa meramımızı anlatmayı başarmamız üzerine vahşiler bize bol miktarda kahverengi kereviz ve kaşıkotu[19] ile bir kano dolusu taze ve kurutulmuş balık getirdiler. Kerevize bayram ettik elbette; kaşıkotununsa iskorbüt hastalığı belirtileri gösteren adamlarımızın iyileşmesine çok yararı dokundu. Kısa bir süre içerisinde, bir tek hastamız kalmadı. Daha bir yığın taze erzak edindik; bunlar arasında şekli mideye benzeyen, istiridye tadında kabuklu bir deniz hayvanından söz etmeliyim. Deniz tekesiyle küçük karides de boldu, ayrıca albatros ve daha başka kuşların koyu renk kabuklu yumurtaları da. Daha önce sözünü ettiğim domuzun etinden epeyce stokladık. Adamların çoğu bu eti lezzetli buldu, ama bana balık kokulu, hatta nahoş geldi. Bu mallara karşılık yerlilere, onları çok memnun eden mavi boncuklar, pirinçten ufak tefek süsler, çiviler, bıçaklar ve bir parça kırmızı kumaş verdik. Kıyıda, uskunanın silahları altında bir pazar kurduk; trampa işleri burada iyi niyet çerçevesinde yapıldı; vahşiler *Klock-klock* köyündeki davranışlarından sonra onlardan ummadığımız bir düzen ve uyum içinde hareket ettiler.

İşler böyle dostane bir havada beş on gün yürüdü; bu süre boyunca yerliler gruplar halinde defalarca uskunaya çıktılar; adamlarımız gruplar halinde karaya çıkıp hiç rahatsız edilmeden adanın içine doğru uzun gezintiler yaptılar. Adalıların dostça tavırları ve *biche de mer* toplamada bize yardıma hazır olmaları nedeniyle geminin bu hayvanla doldurulma-

19) Scarvy-grass: Kaşıkotu. Scarvy: İskorbüt.

sının kolaylığını gören Kaptan Guy, iyi havalardan yararlanarak kendisi güneye doğru yolculuğuna devam ederken, hayvanın toplanması ve tuzlanıp kurutulması sırasında Too-wit'in ve kabilenin kullanacağı uygun kulübeler inşa etmek için Too-wit ile bir anlaşma yapmaya çalıştı. Tasarısından şefe söz açtığında, şef böyle bir anlaşmaya dünden hazırdı. Böylece her iki tarafı da memnun eden bir anlaşma yapıldı; bu anlaşmaya göre, zeminin hazırlanması, binalardan bir kısmının inşa edilmesi ve mürettebatın tamamının katılmasını gerektiren diğer bazı hazırlıkların tamamlanmasından sonra, uskuna, tasarının yerine getirilmesine gözcülük etmeleri ve yerlilere *biche de mer* kurutmayı öğretmeleri için tayfalardan üçünü adada bırakarak yoluna devam edecekti. Anlaşma koşullarına gelince, vahşilerin alacağı karşılık, biz yokken gösterecekleri gayrete bağlı olacaktı. Dönüşümüzde hazır bulduğumuz her pikül (60,5 kg.) *biche de mer* için söz verilen miktarlarda mavi boncuk, bıçak, kırmızı kumaş, vb. alacaklardı.

Bu önemli ticaret malının özellikleri ve hazırlama yöntemleri okuyucularımızın ilgisini çekebilir ve bunu anlatmak için bundan daha uygun bir yer bulamam. Aşağıdaki kapsamlı açıklama Güney denizlerinde yapılan bir yolculuğun öyküsünden alınmıştır.

"Hint Okyanusu'nun bu *yumuşakçası* ticarette Fransızca adıyla *bouche de mer* (denizden çıkan güzel lokma) olarak bilinir. Yanılmıyorsam ünlü Cuvier, bu hayvana *gasteropeda pulmonifera* diyordu. Büyük Okyanus adaları sahillerinde, özellikle Çin pazarı için bol miktarda toplanır. *Bouche de mer* Çin'de, o çok sözü edilen yenebilir kuş yuvaları (bu yuvaları, kırlangıçlar söz konusu yumuşakçadan çıkardıkları jelatinimsi bir maddeden yaparlar) kadar yüksek bir fiyata satılmaktadır. Bu hayvanın ne kabuğu, ne ayak benzeri çıkıntılı organları vardır – sadece gövdesinin karşılıklı iki tarafında yer alan *soğurma ve boşaltma* organları bulunur. Tırtıl ya da solucan gibi elastik halkalarıyla sığ sularda sürünür; sular çekildiğinde bir kırlangıç türü bunları görerek sivri gagasını yumuşak hayvana daldırır ve kuruduğunda yuvalarının katı duvarlarını oluşturacak yapışkan, lifli bir maddeyi çekip alır. *Gasteropeda pulmonifera* adı buradan gelmektedir.

"Bu yumuşakça uzuncadır; boyu yedi, sekiz santimetreyle kırk beş santimetre arasında değişir; ben, boyu altmış santimetreden fazla olanlarını gördüm. Şekilleri neredeyse yuvarlaktı, deniz dibine bakan tarafları yassıydı, kalınlıkları da iki buçuk santimetreyle yirmi santimetre arasında değişiyordu. Bunlar yılın belirli mevsimlerinde, muhtemelen üreme amacıyla –zira onları buralarda çiftler halinde görürüz– sığ sulara sürü-

nürler. Güneşin suyu iyice ılıttığı zaman kıyıya yaklaşırlar, bazen öyle sığ yerlere gelirler ki, sular çekildiğinde suyun dışında kalıp güneşin ısısıyla kururlar. Yavrularını bu sığ sularda dünyaya getirmezler, sığ sularda bir tane olsun yavru görmedik, gördüğümüz tam gelişmiş yavruların hepsi derin sulardaydı. Esas olarak mercan üreten bitkimsi hayvanlarla beslenirler.

"*Biche de mer* genellikle üç dört ayak derinlikteki sulardan toplanır ve kıyıya çıkarıldıktan sonra bıçakla bir tarafından yarılır. Kesiğin boyu yumuşakçanın büyüklüğüne bağlı olarak bir parmak veya biraz daha fazla olur. Hayvanın gövdesi sıkılarak diğer küçük deniz hayvanlarınkinden pek farklı olmayan iç organları bu delikten dışarı çıkarılır. Sonra hayvan yıkanır ve çok yüksek ya da çok düşük olmayan bir sıcaklıkta kaynatılır.[20] Dört saat toprakta gömülü bıraktıktan sonra kısa bir süre daha kaynatılır ve ardından güneşte veya ateşte kurutulur. Güneşte kurutulanlar en makbul olanlarıdır, ama bir pikül böyle kuruyana kadar ateşte otuz pikül kurutulabilir. Gerektiği gibi konserve edildikten sonra, kuru bir yerde gönül rahatlığıyla iki üç yıl muhafaza edilebilir, ama birkaç ayda bir, örneğin yılda dört defa nemden etkilenip etkilenmediğine bakılmalıdır.

"Çinliler, çok besleyici ve cinsel gücü artırıcı olduğuna inandıkları için, daha önce söylendiği gibi, *biche de mer*'i büyük bir lüks sayarlar. Kanton'da birinci kalite malın pikülü doksan dolar gibi çok yüksek bir fiyata, ikinci kalite yetmiş beş, üçüncü kalite elli, dördüncü kalite otuz, beşinci kalite yirmi, altıncı kalite on iki, yedinci kalite sekiz ve sekizinci kalite de dört dolara satılır. Manila, Singapur ve Batavia pazarlarındaysa genellikle daha pahalıya alıcı bulur."

Bu anlaşmayı yaptıktan sonra toprağı düzeltmek ve binaları inşa etmek için gereken araç gereci vakit yitirmeden karaya çıkardık. Körfezin doğu kıyısına yakın, odunu, suyu bol ve *biche de mer* çıkarılacak resife uygun bir uzaklıkta bulunan genişçe bir düzlük seçtik. Sonra büyük bir hevesle işe girişip çok geçmeden, vahşilerin şaşkın bakışları arasında amacımızı gerçekleştirmeye yetecek miktarda ağacı devirerek binaların iskeletini çatmaya başladık; iki üç gün sonra işler o kadar ilerlemişti ki gerisini gönül rahatlığıyla adada kalacak arkadaşlarımıza bırakabilirdik. Bunlar John Carson, Alfred Harris ve Peterson'dı (sanırım üçü de Londralıydı), adada kalmaya gönüllü olmuşlardı.

20) Otoklav kullanmadıkça kaynama sıcaklığını ayarlamak mümkün değildir. Su, belli bir basınçta hep aynı sıcaklıkta kaynar. Burada az veya çok kaynatmak söz konusu olabilir ancak.

Ayın sonunda, yola çıkmak için her şey hazırdı. Ama gitmeden önce köye bir veda ziyareti yapacağımıza söz vermiştik ve Too-wit sözümüzü tutmamız için o kadar ısrar etti ki onu reddederek gücendirmeyi göze alamadık. O an için, hiçbirimizin yerlilerin iyi niyetinden en ufak bir kuşkuya kapıldığını sanmıyorum. Her zaman çok terbiyeli davranmışlar, büyük bir şevkle işlerimize yardımcı olmuşlar, çoğu kez karşılık istemeden bize armağanlar vermişler, sahip olduğumuz eşyalara ne kadar değer verdiklerini onlara bir armağan verdiğimizde sergiledikleri aşırı neşe gösterileriyle açıkça belli etmelerine karşın hiçbir şeyimizi aşırmaya asla kalkışmamışlardı. Özellikle kadınlar her konuda yardıma hazırdılar, kısacası bize bu kadar iyi davranmış bir halktan bir kalleşlik beklemek için hastalık derecesinde kuşkucu olmalıydık. Görünüşteki bu kibarlıklarının, yok edilmemiz için sinsice hazırlanmış bir planın sonucu ve bu kadar içten duygular beslediğimiz adalıların yeryüzünün bugüne kadar gördüğü en barbar, en hilekâr, en kana susamış alçaklar olduğunun anlaşılması için sadece kısa bir sürenin geçmesi yeterli olacaktı.

Şubat ayının ilk günü köyü ziyaret etmek amacıyla kıyıya çıktık. Daha önce söylediğim gibi, en ufacık bir kuşku duymamamıza karşın, gerekli önlemlerden hiçbirini almayı ihmal etmedik. Biz yokken sürekli güvertede kalmaları ve hangi bahaneyle olursa olsun hiçbir yerliyi gemiye yaklaştırmamaları talimatıyla uskunada altı kişi bırakıldı. İp merdivenler yukarı çekildi, toplar iki misli misketle dolduruldu, taretlere mermiler yerleştirildi. Gemi kıyıdan bir mil ötede zincir toplamış, alesta bekliyordu; hangi yönden olursa olsun görünmeden ve taret ateşiyle karşılaşmadan hiçbir kano yaklaşamazdı.

Altı kişi gemide kaldığı için, karaya çıkanlar toplam otuz iki kişiydik. Tüfekler, tabancalar, bahriye kılıcı ve uzun denizci bıçaklarının yanı sıra, şu sıralar ülkemizin batısında ve güneyinde çok kullanılan uzun ve eğri av bıçaklarına çok benzer bıçaklarla tepeden tırnağa silahlanmıştık. Siyah postlar giyinmiş yüz kadar savaşçı, karaya çıktığımızda, yolda eşlik etmek amacıyla bizi karşıladı. Ama tamamen silahsız olduklarını görünce bayağı şaşırdık; sorduğumuzda Too-wit, sadece, "*Mattee non we pa pa si*", yani *Herkesin kardeş olduğu yerde silaha gerek yok* diye yanıtladı. Bunu iyiye yorup yola koyulduk.

Daha önce sözünü ettiğim pınarı ve küçük dereyi geçtik. Şimdi, ortasında köyün yer aldığı bir dizi sabuntaşı tepe arasında kıvrılarak uzanan dar bir boğazda ilerliyorduk. Bu boğaz çok kayalık ve engebeliydi, Klock-klock'a ilk ziyaretimizde buralara tırmanırken az güçlük çekmemiştik. Kuru dere yatağının bir uçtan diğerine uzunluğu bir buçuk belki

de iki mildi. Dere yatağı tepeler arasında düşünülebilecek her yönde kıvrılıyor (çok eski dönemlerde oluşmuş bir sel yatağı olmalıydı), ani bir dönüş yapmadan yirmi metre bile gitmiyordu. Bu kuytu geçidin yan taraflarının yüksekliği, eminim, yirmi, yirmi beş metre vardı ve bazı yerlerde öylesine şaşırtıcı bir yüksekliğe ulaşıyordu ki geçide neredeyse hiç gün ışığı sızamıyordu. Genişliği genellikle on iki on üç metre civarındaydı, ama zaman zaman beş altı kişinin yan yana geçemeyeceği kadar daralıyordu. Kısacası, pusu kurmak için dünyada bundan daha uygun bir yer bulunamazdı ve bu geçide girdiğimizde dikkatle silahlarımıza göz atmamızdan daha doğal bir şey olamazdı. Bugün, bu akıl almaz çılgınlığımızı düşündüğümde, en şaşırtıcı şeyin, bu kuru dere yatağında ilerlerken, haklarında hiçbir şey bilmediğimiz bu vahşilerin önümüzde ve arkamızda yürümelerine izin vermeye cesaret etmemiz olduğunu görüyorum. Ama grubumuzun gücüne, Too-wit'le adamlarının silahsız oluşlarına, etkisini yerlilerin henüz bilmediği silahlarımızın ateş gücüne ve her şeyden çok bu sefil yaratıkların uzun süredir gösterdikleri sözde dostluğa aptalca güvendiğimizden, böylesi bir yürüyüş düzenine körlemesine girmiştik. Vahşilerden beş altısı, sözde yol göstermek için önden gidiyor, gösterişli tavırlarla büyücek taşları ve çerçöpü yoldan çekiyorlardı. Onların ardından bizim grup yürüyordu. Sadece birbirimizden ayrılmamaya özen göstererek sıkışık bir düzende yürüyorduk. Daha geriden, görmeye alışık olmadığımız bir düzen içinde, vahşilerin büyük bölümü geliyordu.

Dirk Peters, Wilson Allen adında biri ve ben arkadaşlarımızın sağında yürüyor, yanı başımızdan dimdik yükselen duvarların benzersiz tabakalanmalarını inceliyorduk. Yumuşak kaya içerisinde bir yarık dikkatimizi çekti. Bir insanın rahatça girebileceği genişlikteydi; içeriye beş altı metre kadar dosdoğru uzandıktan sonra birden sola meylediyordu. Bu açıklığın yüksekliği ana dere yatağından görebildiğimiz kadarıyla yirmi metre civarındaydı. Çatlaklarda birkaç bodur çalı büyümüştü; çalıların üzerinde gördüğüm bir fındık türünü incelemek için garip bir meraka kapıldım ve bu amaçla birden içeri daldım ve bir hamlede beş altı fındık koparıp çabucak geri çekildim. Arkama döndüğümde Peters'la Allen'ın peşimden gelmiş olduklarını gördüm. İki kişinin birden geçmesine yetecek kadar yer olmadığından, fındıklarımdan bir kısmını onlara vereceğimi söyleyerek geri dönmelerini istedim. Bunun üzerine geri dönüp yarıktan çıkmaya hazırlandılar; Allen tam yarığın ağzına varmıştı ki, daha önce yaşadığım hiçbir şeye benzemeyen, dünyanın temelinden çöktüğünü, kıyametin koptuğunu düşünmeme (tabii o sırada aklıma

gelen belli belirsiz şeyler böyle nitelenebilirse) yol açan müthiş bir sarsıntı hissettim.

XXI. Bölüm

Kendime geldiğimde, boğulmak üzereydim; her yönden üzerime yıkılmaya devam eden gevşek toprağın altında zifiri karanlıkta debeleniyordum, tamamen gömülme tehlikesiyle karşı karşıyaydım. Bu düşünceden dehşete kapılarak ayağa kalkmaya çalıştım ve en sonunda başardım. Sonra başıma gelenleri ve nerede olduğumu kavramaya çalışarak bir süre hareketsiz kaldım. O sırada derinden bir inilti ve Peters'ın Tanrı aşkına beni yardıma çağıran boğuk sesi kulağıma çalındı. İleri doğru güçlükle bir iki adım ilerlediğimde doğrudan arkadaşının başıyla omuzları üzerine düştüm; gevşek toprak yığını içinde yarı beline kadar gömülmüş, kendini sıkıştıran toprağın baskısından kurtulmaya çalışıyordu umutsuzca. Bütün gücümle çevresindeki toprağı eşeleyerek sonunda onu çıkarmayı başardım.

Mantıklı bir şekilde düşünüp konuşabilecek kadar korku ve şaşkınlığımızdan sıyrılır sıyrılmaz, içerisine girdiğimiz yarığın duvarlarının, doğal bir sarsıntıyla, belki de kendi ağırlığıyla üzerimize göçtüğü ve sonuç olarak bizi diri diri gömdüğü sonucuna vardık, kesinlikle mahvolmuştuk. Böyle bir durumla karşılaşmamış olanların yeterince anlayamayacağı miskince bir umutsuzluk ve hüzne kaptırdık kendimizi uzunca bir süre. Şuna kesinlikle inanıyorum ki, insanların başına gelen hiçbir şey böyle diri diri gömülmek kadar ruhsal ve bedensel rahatsızlık vermez. Kurbanı saran karanlığın koyuluğu, ciğerleri üzerindeki müthiş basınç ve rutubetli topraktan çıkan boğucu buharlar, durumun umutsuzluğu ve ölümün kaçınılmazlığı gibi dehşet verici düşüncelerle birleşerek insanın yüreğine kavrayamayacağı, dayanılmaz bir korku ve dehşet salar.

Sonunda Peters, başımıza gelen felaketin boyutlarını tam olarak anlayabilmek için hapishanemizi el yordamıyla araştırmamızı önerdi, zira çok düşük bir olasılık da olsa kurtuluşumuzu sağlayacak bir açıklık bulunabilirdi. Büyük bir hevesle bu umuda sarıldım, bütün gücümü toplayarak ayağa fırladım ve gevşek toprağın içinden kendime bir yol açmaya çalıştım. Daha bir adım atmıştım ki çok zayıf bir parıltı ilişti gözüme; evet kabul ediyorum, belli belirsizdi, ama havasızlıktan ölmeyeceğimize ikna olmama yetmişti. Şimdi bir dereceye kadar cesaret bulmuştuk

ve her şeyin iyiye gideceği yolunda birbirimizi yüreklendiriyorduk. Işık yönünde daha fazla ilerlememizi engelleyen bir döküntü yığının üzerine tırmandığımızda ciğerlerimizdeki basıncın azaldığını gördük. Şimdi çevremizdeki nesneleri az çok seçebiliyorduk; yarığın dümdüz uzandığı bölümün bitip sola döndüğü yere yakın olduğumuzu gördük. Biraz gayretle dönemece vardık ve dile gelmez bir sevinçle uzun bir çatlağın –yer yer daha dikleşse de – kırk beş derecelik bir eğimle yukarı doğru uzandığını gördük. Nereye kadar uzandığını tam olarak göremiyorduk ama aşağıya epeyce ışık geliyordu; bu nedenle yukarıya kadar tırmanabilirsek açık havaya çıkacağımızdan hiç kuşkumuz yoktu.

O sırada, aklıma yarığın içine üç kişi girmiş olduğumuz ve arkadaşımız Allen'ın hâlâ kayıp olduğu geldi; derhal geri dönüp aramaya karar verdik. Üstümüze yeniden toprak yıkılması tehlikesine rağmen uzun süre aradık, en sonunda Peters seslenip, arkadaşımızın ayağını tutabildiğini, gövdesinin tamamıyla yıkıntı altında olduğunu oradan çıkarmanın mümkün olamayacağını söyledi. Söylediklerinin doğru olduğunu biraz sonra ben de gördüm, Allen çoktan ölmüştü. Dolayısıyla, yüreklerimizde büyük bir hüzünle, cesedi yazgısına terk edip koridorun dirsek yaptığı yere döndük yeniden.

Çatlak, zar zor sığabileceğimiz genişlikteydi; yukarı tırmanmak için sonuçsuz birkaç deneme yaptıktan sonra yeniden umutsuzluğa kapılmaya başladık. Daha önce söylediğim gibi, ana kanyonu çevreleyen sıra tepeler sabuntaşına benzer bir kayaçtan oluşmuştu. Şu anda tırmanmaya çalıştığımız uçurumun yan duvarları da aynı kayaçtandı ve ıslak olduğu için de son derece kaygandı; eğimin az olduğu yerlerde bile ayağımızın tutunabileceği bir yer bulmakta zorlanıyorduk; eğimin çok fazla olduğu yerlerde bu güçlük elbette daha da artıyordu; zaman zaman bu güçlüğün üstesinden gelemeyeceğimizi düşündük. Ama cesaretimizi topladık ve av bıçağımızla yumuşak kayalara ayağımızı basacağımız yerler oyarak, daha sert olan arduvaz kayaçların orasından burasından fırlayan küçük çıkıntılara, hayatımızı tehlikeye atmak pahasına tutunarak sonunda küçük bir platforma ulaştık; buradan bakınca, ağaçlarla kaplı bir kuru dere yatağının bitiminde mavi bir gökyüzü parçası görünüyordu. Geriye bakıp biraz önce tırmandığımız geçidi rahat rahat incelediğimizde, yan duvarlarının görünüşünden buranın yakın bir zamanda oluşmuş olduğunu anladık ve beklenmedik bir şekilde bizi gömen sarsıntının –ya da her neyse– aynı zamanda da kurtuluş yolunu açtığı sonucuna vardık. Harcadığımız çabadan öyle bitkin düşmüştük ki güçlükle ayakta duruyorduk, ağzımızı açmaya mecalimiz yoktu; Peters hâlâ kemerleri-

mizde asılı bulunan tabancaları –tüfeklerimiz ve bahriye kılıçlarımız kanyonun dibinde, toprak altında kalmıştı– ateşleyerek arkadaşlarımızı yardıma çağırmamızı önerdi. Daha sonraki olaylar, tabancalarımızı ateşlemiş olsaydık bundan fena halde pişmanlık duyacağımızı gösterdi; bereket versin, o sırada yerlilerin ihanet içerisinde olabileceği aklıma düştü de vahşileri durumumuzdan haberdar edecek bir hareket yapmaktan geri durmuş olduk.

Bir saat kadar dinlendikten sonra, yeniden tırmanmaya başladık; henüz çok fazla ilerlememiştik ki korkunç bağırtılar işittik. En sonunda toprağın yüzeyi denilebilecek bir yere ulaştık; yolumuz platformdan beri başımızın epey yukarılarında bir kemer oluşturan kayalar ve dallar arasında devam ediyordu. Büyük bir dikkatle ve sakınımla dar bir yarıktan baktık; buradan tüm çevreyi rahatça görebiliyorduk; bir bakışta sarsıntının korkunç sırrı anında gözlerimizin önüne serildi.

Baktığımız nokta, sabuntaşı tepeler dizisinin en yüksek zirvesinden çok aşağıda değildi. Otuz iki kişilik grubumuzun girdiği boğaz on beş metre kadar solumuzda uzanıyordu. Ama kanalın ya da dere yatağının en azından yüz metrelik bir bölümü ustalıkla yaratılmış yapay bir çığ sonucunda karmakarışık dökülmüş milyonlarca ton kaya ve toprakla tamamen dolmuştu.[21] Bu muazzam toprak kütlesinin boğaza hangi yolla yıkıldığı apaçık görünüyordu; bu meşum çabanın izleri hâlâ ortadaydı. Boğazın doğu yakası boyunca (biz batı tarafında bulunuyorduk) birçok noktada toprağa çakılmış kazıklar görülüyordu. Bu noktalarda toprak yıkılmamıştı, ama toprağın yıkılmış olduğu yerlerde, yaklaşık yüz metrelik bir bölüm boyunca, uçurumun kenarından üç metre kadar geride, birer metre kadar aralıklarla, kayaları uçurmak amacıyla açılan deliklere benzer delikler açılmış ve gördüğümüz diğer kazıklara benzer kazıkların sokulmuş olduğu kalan izlerden anlaşılıyordu. Tepenin üzerinde durmakta olan kazıklara sağlam asma halatları bağlanmıştı; diğer kazıklara da benzer halatların bağlanmış olduğu açıktı. Bu sabuntaşı yamaçların benzersiz tabakalarından daha önce söz etmiştim; biraz önce diri diri gömülmekten kurtulmamıza yarayan dar ve derin yarıkla ilgili olarak yaptığım betimlemeler bu tabakaların niteliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamış olmalıdır. Hemen hemen her doğal sarsıntının toprağı birbirine diklemesine paralel birçok katmana böleceği kesindi; orta de-

21) Boğazın her iki yakasından yüzer metre uzunluğunda, üçer metre genişliğinde ve yarımşar metre derinliğinde bir bölümün yıkılması durumunda, yıkılan toprak ve kayaların toplam kütlesi 800 ton, uçurumun tüm yüzeyinin yıkılması durumundaysa (uçurumun yüksekliğini ortalama yirmi beş metre kabul edersek) 40.000 ton olur.

recede bir kuvvet uygulanması da aynı sonucu doğurmaya yeterdi. Vahşiler, hain amaçlarına ulaşmak için bu tabakalardan yararlanmışlardı. Kazıklara bağlı halatlara, arkalarında bekleyen vahşilerin verilen bir işaret üzerine asılmasıyla tepenin yüzünü boydan boya yıkabilecek olağanüstü bir kaldıraç gücü elde ettikleri ve toprağı birkaç ayak derinliğinde yerinden oynatıp aşağıya, uçurumun dibine yıkmış oldukları açıkça görülüyordu. Zavallı arkadaşlarımızın yazgıları konusunda kuşkuya yer yoktu. Bu karşı konulmaz yıkımın fırtınasından yalnızca biz kurtulmuştuk. Adadaki tek canlı beyaz adam bizlerdik.

XXII. Bölüm

Durumumuz şimdi, sonsuza dek diri diri gömüldüğümüzü anladığımız andakinden çok da iyi görünmüyordu. Vahşiler tarafından öldürülmekten veya tutsakları olarak aralarında sefil bir hayat sürdürmekten başka bir ihtimal göremiyorduk. Elbette dağlarda ve son bir çare olarak içinden yeni çıkmış olduğumuz yarıkta gizlenerek gözlerinden bir süre kaçabilirdik, ama ya uzun kutup kışında açlık ve soğuktan ölecektik ya da kurtulmaya çalışırken, sonunda vahşiler tarafından görülecektik.

Çevremizdeki bütün topraklar karınca gibi vahşi kaynıyordu, güneydeki adalardan çok büyük kalabalıkların düz sallar üzerinde, kuşkusuz Jane'in tutsak edilmesi ve yağmalanmasına yardım amacıyla gelmiş olduğunu şimdi kavrıyorduk. Gemi, demir attığı yerde hâlâ sakin sakin yatmaktaydı; içindekiler, kendilerini bekleyen tehlikeyi fark etmişe benzemiyorlardı. Kaçmalarına yardım etmek veya kendimizi savunmaya çalışırken onlarla birlikte ölmek için yanlarında olmayı nasıl da arzuluyorduk. Ama kendi felaketimize yol açmadan onları uyarınanın bir yolu yoktu; üstelik bunun bir işe yaraması çok uzak bir olasılıktı. Bir tabancanın ateşlenmesi, bir şeylerin yanlış gittiğini anlamalarını sağlayabilirdi, ama bu patlama sesi, esenliğe çıkmalarının tek yolunun derhal limandan çıkmakta yattığını –arkadaşları artık yaşamadığına göre onları orada kalmaya zorlayan şeref sözünün artık geçerli olmadığını– anlatmazdı. Şu anda gemiye saldırmak üzere olan düşmanı karşılamaya silah sesi duymakla daha hazırlıklı olmazlardı. Dolayısıyla, silahı ateşlememizin sonucunda yarar değil sadece sonsuz zarar doğacaktı; iyice ölçüp biçtikten sonra bundan vazgeçtik.

Sonra, kıyıya koşup, körfezin ön tarafında beklemekte olan dört kanodan birini ele geçirerek gemiye ulaşmaya çalışmayı düşündük. Ama çok

geçmeden, böylesine umutsuz bir işi başarmanın neredeyse olanaksız olduğunu anladık. Daha önce de söylediğim gibi, sözcüğün tam anlamıyla, her taraf, uskunadan görülmemek için çalıların arasına, tepelerin kuytularına gizlenmiş yerlilerle kaynıyordu. Kıyıda ulaşmak istediğimiz uygun noktaya giden tek yolu, başlarında Too-wit'le siyah postlu savaşçıları tutmuş, Jane'e yapacakları saldırıyı başlatmak için biraz daha destek gelmesini bekliyorlardı. Körfezin ağzında beklemekte olan kanolar da vahşilerle doluydu; silahsız oldukları doğruysa da, silahların kolayca ulaşabilecekleri bir yerde olduğuna hiç kuşku yoktu. Dolayısıyla, istemeye istemeye birazdan başlayacak olan çatışmanın sadece seyircisi olarak gizlendiğimiz yerde kalmaya mecbur kaldık.

Yarım saat sonra, vahşilerle dolu altmış yetmiş kadar sal, düz kayık ve pirogun körfezin güney ucunu döndüğünü gördük. Kısa sopalardan ve salların üzerine yığdıkları taşlardan başka silahları yoktu. Bundan hemen sonra, karşı yönden, benzer silahlarla donanmış daha kalabalık başka bir grup da yaklaşmaya başladı. Körfezin ağzındaki çalıların arasından çıkan vahşilerin çarçabuk doluştuğu dört kano da şimdi diğerlerine katılmak için hızla yol alıyordu. Böylece bunları anlatmak için harcadığım zamandan daha kısa bir süre içerisinde ve sanki bir sihirle, Jane, ne pahasına olursa olsun gemiyi ele geçirmek isteyen bir yığın gözü dönmüş haydutla kuşatıldı.

Amaçlarına ulaşabileceklerinden bir an bile kuşku duymadık. Gemideki altı kişi, ne kadar kararlı bir savunma yaparlarsa yapsınlar, silahları gerektiği gibi kullanmakta yetersiz kalır ve böylesine denk olmayan bir mücadeleyi uzun boylu sürdüremezlerdi. En ufacık bir direniş gösterebileceklerini sanmıyordum, ama bunda yanılmışım, çünkü o sırada halatlara atılıp sancak tarafının borda ateşini, artık tabanca menzili içerisine girmiş bulunan kanolara –sallar rüzgâr yönünde yaklaşık çeyrek mil uzaklıktaydı– çevirdiklerini görüyordum. Bilinmeyen bir nedenle, ama büyük bir olasılıkla kendilerini bu kadar umutsuz bir durumda görmekten duydukları heyecan yüzünden, arkadaşlarımızın ilk atışları tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Bir tek kano vurulmamış, bir tek yerli yaralanmamıştı; fırlatılan gülleler ya kısa düşmüş ya da *sekerek* vahşilerin başları üzerinden aşmıştı. Üzerlerindeki tek etkisi, beklenmedik patlama sesinin ve dumanın yarattığı şaşkınlık oldu. Şaşkınlıkları öylesine büyüktü ki, bir süre, tasarılarından tamamen vazgeçerek kıyıya döneceklerini düşündüm. Uskunadakiler borda ateşinin ardından küçük çaplı silahlarla menzile girmiş olan kanolarla ateş açsalardı, hiç değilse daha uzaktakileri caydırmaya yetecek kadar adam öldürebilir, ardından salla-

ra bir borda ateşi açarak saldırıyı bütünüyle püskürtebilirlerdi. Ama bunun yerine, sallara ateş açmaya hazırlanmak için iskele tarafına koşuşturdular ve kanodakilerin, kendilerini yoklayarak yaralanmadıklarını görmelerine, böylece kapıldıkları panikten sıyrılmalarına fırsat verdiler.

İskele borda ateşinin sonuçları korkunç bir etki yarattı. Bütün topların yıldız ve çift başlı gülleleri yedi seki salı paramparça edip otuz, belki de kırk vahşiyi birden öldürdü ve çoğu yaralı olmak üzere en az yüz vahşiyi suya döktü. Geri kalanların akılları başlarından gitti; haykırarak ve yardım isteyerek sağa sola yüzmekte olan yaralı arkadaşlarını bile almadan hızla yüz geri ettiler. Ama bu büyük başarı, sadık arkadaşlarımızın kurtuluşunu sağlayamayacak kadar geç gelmişti. Kanolardaki yüz elliyi aşkın vahşiden çoğu, iskele toplarının fitilleri ateşlenmeden önce zincirlerden ve merdivenlerden tırmanarak uskunaya çıkmıştı bile. Hayvanca öfkelerinin önünde artık hiçbir şey duramazdı. Adamlarımızı hemen alaşağı ettiler, ayaklar altında çiğneyip bir anda parça parça ettiler.

Sallardaki vahşiler bunu görünce korkularını yenip sürüler halinde yağmadan pay almaya koştular. Beş dakika sonra Jane eşi görülmemiş derecede yürek paralayıcı bir yıkımın ve kargaşanın sahnesi durumundaydı: Güverteleri parçalanmış, yarılmış; halatlar, yelkenler, güverte üzerindeki hareketli her şey sanki bir sihirle tahrip edilmişti. Bu sefil yaratıklar arkasından iterek, kanoların yedeğinde çekerek, binlercesi geminin yanı sıra yüzerken yanlarından çekerek, sonunda gemiyi sahile çekip (palamarı suya bırakılmış durumda) Too-wit'in hizmetine teslim ettiler. Bütün çatışma boyunca deneyimli bir general gibi tepelerin arasındaki güvenli karargâhında kalmış olan Too-wit, zafere ulaştıktan sonra, siyah postlu savaşçılarıyla birlikte seğirtip kavgaya katılmak lütfunda bulunmuştu.

Too-wit'in dağdan inmesi, bize gizlendiğimiz yerden çıkarak kanyonun etrafındaki tepeleri inceleme fırsatını verdi. Gizlendiğimiz deliğin ağzından elli metre kadar uzakta bir pınar görerek içimizi kavuran susuzluğu giderdik. Pınarın hemen yakınlarında, daha önce sözünü ettiğim fındıklı çalılar bulunduğunu keşfettik. Fındıklardan ağzımıza attığımızda, bunların bildiğimiz fındığınkini andıran tatlarıyla pek fena olmadığını gördük. Hemen şapkalarımızı fındıkla doldurup, bunları koyağın içinde bir yere koyduk ve yeniden fındık toplamaya döndük. Kendimizi iyice bu işe vermişken çalılardan gelen bir hışırtı bizi korkuttu; hemen gizlendiğimiz yere dönmek üzereydik ki, fundalıklardan balabankuşu türü kocaman, siyah bir kuşun can havliyle yavaş yavaş havalanmaya çalıştığını gördük. Ben şaşkınlıktan donakaldım. Ama Peters kuşun

kaçmasına fırsat vermeden atılıp boğazından yakalayacak kadar kendine hâkimdi. Kuş öyle çırpınıyor, öyle müthiş çığlıklar atıyordu ki, hâlâ civarda bulunması olası bir yerli sesini duymasın diye kuşu bırakmayı bile düşündük, ama sonunda, avcı bıçağıyla bir darbe indirerek kuşu yere serdik ve bize en azından bir hafta yetecek kadar yiyecek bulduğumuz için kendimizi kutlayarak onu koyağa sürükledik.

Sonra yeniden etrafa göz atmaya gittik ve tepenin güney yamacından epeyce aşağılara inme cesareti gösterdiysek de, yenebilir başka bir şey bulamadık. Bol miktarda kuru odun topladık; gemiden yağmaladıklarını yüklenmiş köye dönmekte olan ve tepenin eteklerinden geçerken bizi görmelerinden endişe ettiğimiz bir iki büyük yerli grubu görerek geri döndük.

Bundan sonraki ilk düşüncemiz saklandığımız yeri elden geldiğince güvenli bir hale getirmekti; bu amaçla, daha önce sözünü ettiğim, kanyondan tırmanırken ulaştığımız platformdan bakınca gökyüzünü gördüğümüz deliğin ağzına bazı çalılar yerleştirdik. Aşağıdan bakanlar tarafından görülmeden bizim körfezi görmemizi sağlayacak kadar bir delik bıraktık sadece. Bunu yaptıktan sonra, kavuştuğumuz güvenli durum nedeniyle kendimizi kutladık; çünkü yarığın içerisinde kalmayı seçtiğimiz, dışarı çıkmadığımız sürece bütün gözlerden uzaktık. Yerlilerin şimdiye kadar bu deliğe adım attıklarına dair hiçbir ize rastlamadık, ama biraz düşününce, içerisinden çıktığımız yarığın, karşı taraftaki uçurumun yıkılmasıyla yeni oluşmuş olabileceği ve buraya ulaşmanın başka hiçbir yolu olmayabileceği sonucuna vardık. Buradan hiçbir şekilde inemeyeceğimiz düşüncesinin korkutuculuğu yüzünden kendimizi emniyete almış olmanın keyfini çıkaramadık. Fırsat çıktığında tepenin zirvesini iyice incelemeye karar verdik. Bu arada gözetleme deliğinden vahşilerin hareketlerini izlemeye devam ettik.

Tekneyi tam bir enkaza çevirmişler, şimdi de ateşe vermeye hazırlanıyorlardı. Kısa bir süre sonra lombar ağzından yükselen bol dumanı, hemen ardından da baş kasarasından yükselen yoğun alev kütlesini gördük. Donanımdan, direklerden ve yelkenlerden geriye ne kalmışsa hemen tutuştu; alevler güverteler boyunca hızla ilerledi. Hâlâ çok sayıda vahşi geminin etrafındaydı; kocaman taşlarla, baltalarla, top gülleleriyle cıvataları ve diğer bakır ve demir levhaları dövüp duruyorlardı. Uskunanın hemen yakınlarında, sahilde, kanolarda ve sallarda en azından on bin yerli vardı; bir sürüsü de ganimeti yüklenmiş adanın içine ve civar adalara doğru yola çıkmıştı. O anda bir felaketin oluşmasını bekliyorduk ve bunda düş kırıklığına uğramadık. Önce şiddetli bir sarsıntı oldu

(sanki bir elektrik akımı verilmiş gibi bulunduğumuz yerden bunu hissettik) ama gözle görünür bir patlama belirtisi buna eşlik etmedi. Vahşiler irkilmiş, ellerindeki işleri bir an için bırakıp seslerini kesmişlerdi. Yeniden başlamak üzereydiler ki ağır, kapkara bir fırtına bulutunu andıran bir duman kütlesi güverteden birdenbire pof diye fışkırdı; sonra, sanki geminin bağırsaklarından geliyormuş gibi çok parlak bir alev sütunu çeyrek mil yüksekliğe çıktı; sonra, sanki büyüyle, bir anda göğü ahşap, metal, insan kolu bacağı karmakarışık doldurdu; ve son olarak, büyük bir öfkeyle sarsıntı geldi; ayaklarımızı şiddetle yerden kesti, gümbürtüsü tepelerde yankılanıp durdu ve tahribatın en küçük parçaları paldır küldür her yönden üzerimize yağdı.

Vahşilerin verdiği kayıp beklentilerimizin çok ötesindeydi ve kuşkusuz ihanetlerinin hasadını biçmişlerdi. Belki binden fazla vahşi patlamayla yok olmuş, bir o kadarı da ağır yaralanmıştı. Körfezin bütün yüzeyi sözcüğün tam anlamıyla çırpınan, boğulan sefil yaratıklarla kaplanmıştı; kıyıdaysa durum daha da kötüydü. Birdenbire tam bir hezimete uğramış olmaları nedeniyle büyük bir korkuya kapılmışlardı; birbirlerine yardım etmek için hiçbir çabada bulunmuyorlardı. Sonra, davranışlarında büyük bir değişiklik olduğunu gördük. İçerisine yuvarlandıkları mutlak uyuşukluktan sıyrılıp heyecanların en büyüğüne kapıldılar ve dehşet, öfke, merak karışımı tuhaf bir yüz ifadesiyle avazları çıktığı kadar "*Tekeli-li! Tekeli-li!*" diye haykırarak kıyıda bir noktaya doğru çılgınlar gibi koşarak gidip gelmeye başladılar.

Kalabalık bir grup vahşinin tepelere doğru gittiğini ve çok geçmeden ağaç kazıklar taşıyarak döndüklerini gördük. Bu kazıkları kalabalığın en yoğun olduğu yere götürdüler; kalabalığın açılmasıyla bunca heyecana sebep olan şeyi görebildik. Yerde yatmakta olan beyaz bir şey vardı, ama ne olduğunu hemen çıkaramadık. En sonunda bunun, uskunanın on sekiz Ocak'ta denizden çıkardığı parlak kırmızı dişli ve parlak kırmızı pençeli tuhaf hayvanın leşi olduğunu anladık. Derisini doldurmak ve İngiltere'ye götürmek amacıyla Kaptan Guy onu gemide alıkoymuştu. Adaya çıkmamızdan hemen önce bu konuda bazı talimatlar vermiş olduğunu ve hayvanın getirilip kilitli dolaplardan birine konulmuş olduğunu anımsıyorum. Şimdi patlama onu kıyıya fırlatmıştı, ama vahşilerin neden bu kadar ilgisini çekmiş olduğunu anlamaktan çok uzaktık. Leşin biraz uzağında toplanmışlardı, ama hiçbiri daha fazla yaklaşmaya niyetli görünmüyordu. Kazıkları yavaş yavaş ve çepeçevre etrafında toprağa soktular ve bu işi tamamladıktan sonra hep bir ağızdan "*Tekeli-li! Tekeli-li!*" diye haykırarak adanın içlerine doğru koştular.

Bundan sonraki altı veya yedi gün boyunca tepedeki gizlenme yerimizde kaldık ve ancak su ya da fındık için çok nadiren ve büyük bir dikkatle dışarı çıktık. Platformun üzerine bir tür sundurma yapıp, tabanını kuru yapraklarla döşedik ve içerisine ocak ve masa işlevi görsün diye üç adet düz taş yerleştirdik. Biri yumuşak diğeri sert iki kuru odunu birbirine sürterek ateş yakmakta zorlanmadık. Tam zamanında yakalamış olduğumuz kuşun eti biraz sert olmakla birlikte enfesti. Bu, bir okyanus kuşu olmayıp balabankuşu türünden bir kuştu, yer yer griler görünen abanoz gibi siyah tüyleri vardı ve kanatları gövdesine oranla çok küçüktü. Daha sonra, gizlendiğimiz deliğin yakınlarında, muhtemelen yakaladığımız kuşu aramakta olan aynı cinsten üç kuş daha gördük, ama hiç yere konmadıkları için onları yakalama fırsatı bulamadık.

Kuşun eti idare ettiği sürece, durumumuz pek fena değildi, ama şimdi etin hepsini yemiş bulunuyorduk; yeniden yiyecek bulmak mutlak bir zorunluluk haline gelmişti. Çok yediğimizde karnımızın sancımasına ve başımızın şiddetle ağrımasına sebep olduğundan fındıklar açlığımızı bastırmaya yetmeyecekti. Tepenin doğu tarafında, sahilde birçok iri kaplumbağa gördük ve yerlilere yakalanmadan oraya kadar gidebilirsek onları kolayca yakalayabileceğimizi düşündük. Bu nedenle aşağı inmeyi denemeye karar verdik.

En az güçlük çıkaracağa benzeyen güney yamacından inmeye başladık ama daha yüz metre bile gitmeden (doruklarının görünümünden bunun böyle olacağını bekliyorduk), arkadaşlarımızın öldüğü kanyonun bir kolu aşılmaz bir engel olarak karşımıza dikildi. Bu engelin kenarını izleyerek çeyrek mil kadar gittikten sonra yolumuz yine çok derin bir uçurumla kesildi. Buradan aşağı inmemiz olanaksız olduğundan mecburen saklandığımız yere geri döndük.

Sonra, doğuya yöneldik, ama burada da bizi aynı yazgı bekliyordu. Boynumuzu kırma pahasına, bir saatlik bir didinmeden sonra indiğimiz yerin, tabanı ince bir toz tabakasıyla kaplı, siyah granitten bir kuyu olduğunu gördük; indiğimiz engebeli yoldan başka çıkışı yoktu. Bu tehlikeli yoldan bin bir zahmetle yeniden yukarı tırmandıktan sonra, tepenin kuzey yamacını denedik. Burada çok çok sakınımlı davranmak zorundaydık, çünkü en ufak bir dikkatsizliğimiz sonucunda köydeki vahşilerin dikkatini çekebilirdik. Dolayısıyla el ve dizlerimiz üzerinde, zaman zaman da boylu boyunca yere yatarak ve çalılara tutunarak süründük. Böylesine büyük bir dikkatle çok az yol aldıktan sonra, doğrudan

ana kanyona çıkan ve o ana kadar gördüğümüz bütün uçurumlardan daha derin olan bir uçuruma vardık. Korktuğumuz başımıza gelmişti; aşağıdaki dünyadan tam anlamıyla yalıtılmış bulunuyorduk. Harcadığımız çabalardan iyice bitkin düştüğümüzden, en kısa yoldan platforma geri döndük ve kendimizi yapraklardan oluşmuş yatağın üzerine atarak saatlerce tatlı ve derin bir uyku çektik.

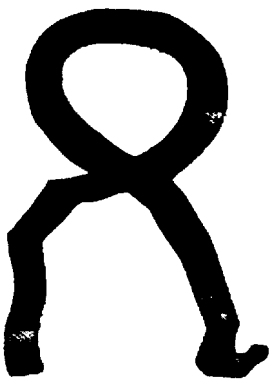
Bu semeresiz araştırmadan sonra, yiyecek bir şeyler bulmak umuduyla tepeyi günlerce köşe bucak araştırdık. Bir miktar sağlığa zararlı fındıktan ve birkaç evleklik bir toprak parçasında biten ve çok geçmeden tükenecek olan bir tür kaşıkotundan başka hiçbir yiyecek bulunmadığını gördük. Anımsayabildiğim kadarıyla, Şubat'ın on beşinde yiyecek bir tek yaprak bile kalmamış, fındıklar da tükenmeye yüz tutmuştu; bundan daha acıklı bir duruma düşemezdik.[22] Ayın on altısında, bir kaçış yolu bulabilmek amacıyla yeniden hapishanemizin duvarları dışına çıkıp dolaştık, ama boşuna. Zayıf da olsa, ana kanyona açılan bir delik bulabilmek umuduyla, üzerimize toprak yıkılan yarığa bile indik. Tüfeğimizi bularak yukarı çıkarmamıza karşın, burada da düş kırıklığına uğradık.

Ayın on yedisinde, ilk araştırmamız sırasında uğradığımız siyah granit kuyuyu daha etraflıca araştırmak kararlılığıyla yola koyulduk. Bu kuyunun yan tarafındaki yarıklardan birine şöyle üstünkörü bakmış olduğumuzu anımsamıştık ve herhangi bir çıkış bulmayı ummamakla birlikte, burayı incelemek için sabırsızlanıyorduk.

Daha önceki gibi, çukurun dibine ulaşmakta büyük bir güçlükle karşılaşmadık; şimdi burayı dikkatle rahat rahat inceleyebilirdik. Buranın dünyanın en tuhaf görünüşlü yerlerinden biri olduğuna kuşku yoktu, tamamen doğanın eseri olduğuna kendimizi inandırmakta bayağı zorlandık. Kuyunun doğu ucundan batı ucuna kadar olan mesafe otuz beş kırk metreden fazla olmamakla birlikte (kesin ölçüm yapmanın olanağı bulunmadığından bir tahmin bu) bütün dönemeçler hesaba katıldığında, uzunluğu dört yüz elli metre kadardı. İnişin başlangıcında, yani ilk otuz metrede, uçurumun yan duvarları birbirine pek fazla benzemiyordu ve anlaşıldığı kadarıyla hiçbir zaman birbirlerine bitişik değillerdi. Yüzeylerden birisi sabuntaşı, diğeri marndı. Bu ikincisinin yüzeyi bilmediğim bir metalik malzemeyle pütür pütürdü. Ortalama genişlik veya uçurumun iki yüzeyi arasındaki mesafe burada on sekiz, yirmi metre kadar olmalıydı, ama oluşumunda bir düzen göze çarpmıyordu. Bu-

22) Güneyyönünde, daha önce sözünü ettiğim grimsi buhardan kocaman kocaman kümelerden çok sayıda görmüş olmamız, bu günü dikkate değer bir gün haline getirdi. (Poe'nun notu.)

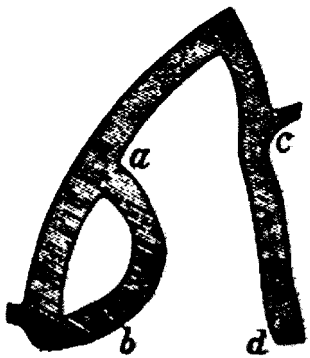
nunla birlikte, sözü edilen sınırdan aşağı inildikçe genişlik hızla azalıyor ve yüzeyler birbirine paralel uzanmaya başlıyordu; kayaçların cinsleri ve yüzey biçimleri hâlâ birbirinden çok farklıydı. Kuyunun dibine on beş metre kala oluşumda mükemmel bir düzenlilik başlıyordu. Duvarlar renk, madde ve tabakalaşma yönü açısından her yerde aynıydı. Birbirine paralel olarak uzanan bu duvarlar parlak siyah granittendi ve aralarındaki uzaklık her noktada tastamam on sekiz metreydi. Yarığın gerçek şekli, yerinde çizdiğim bir kroki sayesinde daha iyi anlaşılacaktır. Bereket versin yanımda, daha sonraki serüvenler sırasında büyük bir özenle muhafaza ettiğim ve hatırımdan kolayca silinivercek birçok ayrıntıyı kaydettiğim bir not defteriyle kalem vardı.

Şekil 1

Bu şekil (Şekil 1), yan yüzeylerdeki çok sayıda küçük girinti ve diğer yüzeydeki bu girintilere karşılık gelen küçük çıkıntılar dışında yarığın temel hatlarını vermektedir. Yarığın dibi, üç dört parmak derinliğinde çok ince bir tozla kaplıydı; bu tozun altında siyah granitin devam etmekte olduğunu gördük. Sağda, alt uçta küçük bir açıklık fark edilecektir; yukarıda değindiğim ve ikinci ziyaretimizin nedeni olan şey işte bu açıklıktı. Bu sefer yolumuzu kesen çok sayıda dikenli çalıyı budayarak, bazılarının uçları ok gibi sivri bir yığın çakmaktaşını temizleyerek büyük bir gayretle işe girişiktik. İleriden geldiğini gördüğümüz hafif bir ışık, bize çabalarımızı sürdürme cesareti veriyordu. Dikenler arasında güçbela sığacağımız kadar bir yol açarak on metre kadar ilerledikten sonra, söz konusu açıklığın alçak tavanlı muntazam bir kemer olduğunu gördük; tabanda yine aynı ince toz vardı. Buraya vardığımızda üzerimize kuvvetli bir ışık düştü ve bir dirseği dönünce, her bakımından terk ettiğimi-

ze benzeyen, ama daha uzun, yüksek tavanlı başka bir bölmede bulduk kendimizi. Bu bölmenin krokisi ana hatlarıyla Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2

Bu bölmenin toplam uzunluğu a noktasından başlayıp, b eğrisini dolaşarak, d ucuna kadar beş yüz metreydi. C noktasında, bizi diğer bölmeden bu ikincisine getiren yarığa benzer ve aynı şekilde kaba dikenlerle ok-uçlu keskin çakmaktaşlarıyla dolu bir yarık keşfettik. Uzunluğunun on iki metre kadar olduğunu gördüğümüz bu yarığın içinden zorla kendimize yol açtık ve üçüncü bir bölmeye çıktık. Bu bölme de Şekil 3'te görüldüğü gibi, biçiminin uzunca olması dışında tam olarak ilk bölmeye benziyordu.

Şekil 3

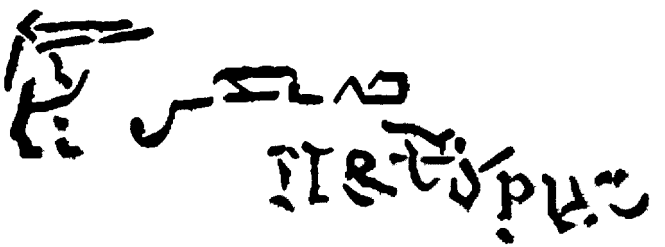

Şekil 5

Üçüncü bölmenin toplam uzunluğu iki yüz doksan metreydi. A noktasında yaklaşık iki metre genişliğinde bir yarık vardı; kayanın içine doğru beş metre kadar uzanıyor ve bir marn yatağıyla bitiyordu; ardında, umduğumuz gibi başka bir bölme yoktu. İçerisine çok az ışık sızan bu yarığı terk etmek üzereydik ki Peters dikkatimi *cul de sac*'ın[23] sonu olan

23) Cul de sac (Fr.): Çıkmaz.

marn oluşumunun yüzeyindeki çok tuhaf görünümlü bir dizi kertiğe çekti. Bu kertiklerden soldaki, ya da en kuzeyde olanı, düş gücünün biraz zorlanmasıyla, kaba saba da olsa, ayakta durup kollarını ileri uzatmış bir insan figürü olarak görülebilirdi. Geri kalanlarınsa, alfabe harfleriyle azıcık benzerliği vardı ve Peters bu aslı astarı olmayan fikri hemen kabul etmek eğilimindeydi. En sonunda, dikkatini yarığın tabanına çekerek, onu hatalı olduğuna ikna ettim; tabandaki ince tozların arasından, tabakalar halinde marn parçaları topladık; bunlar kertiklerin bulunduğu yüzeyden bir sarsıntı sonucunda düşmüş olmalıydı; çıkıntıların girintilere tam olarak uyması, kertiklerin doğanın eseri olduğunu kanıtlıyordu. Şekil 4, bu kertiklerin tam bir kopyasını göstermektedir.

Şekil 4

Bu benzersiz mağaraların bize hiçbir kaçış yolu sağlamadığına iyice kanaat getirdikten sonra, mahzun ve cesareti kırılmış olarak gerisingeri tepeye çıkan yolu tuttuk. Bundan sonraki yirmi dört saat boyunca, üçüncü mağaranın doğu yönündeki zeminini incelerken, duvarları yine siyah granitten üçgen biçiminde çok derin iki oyuk bulmaktan başka sözünü etmeye değer bir şey olmadı. Çıkışı olmayan doğal çukurlara benzediklerinden, bunları içine inmeye değer bulmadık. Her birinin çevresi on sekizer metre kadardı; biçimleri ve üçüncü çukura göre konumları 137. sayfadaki Şekil 5'te gösterilmiştir.

XXIV. Bölüm

Ayın yirmisinde, yemesi tam bir ıstırap olan fındıkla yaşamaya devam etmenin olanaksızlığını görerek tepenin güney yamacından inmek için umutsuz da olsa bir girişimde bulunmaya karar verdik. Uçurum yüzeyi burada çok yumuşak bir sabun taşındandı, ama aşağıya kadar (en az kırk beş metre) neredeyse dimdik iniyor ve birçok yerde dışa doğru çıkıntı

yapıyordu. Uzun bir araştırmadan sonra, uçurumun kenarından altı metre kadar aşağıda, dar ve düz bir çıkıntı keşfettik; mendillerimizi birbirine bağlayarak elde ettiğimiz halat sayesinde, Peters bu çıkıntıya sıçramayı başardı. Biraz daha güç olmakla birlikte, ben de oraya ulaşabildim; o zaman tepe üzerimize yıkıldığında yarıktan yukarı çıktığımız yöntemle –yani, bıçaklarımızla sabuntaşı yüzeyinde ayaklarımızı basacağımız delikler oyarak– inmenin olanaklı olduğunu gördük. Bu iş düşünülemeyecek kadar tehlikeliydi, ama başka çaremiz kalmadığından denemeye karar verdik.

Üzerinde durduğumuz çıkıntıda birkaç fındık çalısı bitmişti; bunlardan birine mendilden yapılma halatımızın bir ucunu sıkıca bağladık. Diğer ucunu Peters'ın beline bağlayarak onu, halat iyice gerilene kadar uçurumun kenarından sarkıttım. Peters şimdi bir ayak kadar yukarıda bir yere, tabancasının kabzasıyla oldukça sağlam bir ağaç çivi çakabilmek için sabuntaşı yüzeyinde yirmi, yirmi beş santimetre derinliğinde, aşağı meyilli bir delik açmaya girişti. Sonra onu dört ayak kadar yukarı çektim, buraya da aşağıdaki gibi bir delik açtı, içine önceki gibi bir ağaç çivi çakarak hem elleriyle tutunabileceği hem de ayaklarını basabileceği birer yer yapmış oldu. Bunun üzerine, ben mendilin ucunu çalıdan Peters'a attım. Peters mendilin bir ucunu üstteki ağaç çiviye bağlayıp kendini, bulunduğu yerden üç ayak aşağıya –yani mendilin uzanabildiği kadar– sarkıttı. Buraya bir başka delik açarak içine yine bir ağaç çivi çaktı. Sonra kendini bir önceki deliğe kadar yukarı çekip ayaklarını yeni açtığı delikteki çiviye basarak en üstteki çividen tutundu. Şimdi mendili ikinci çiviye bağlamak için en üstteki çividen çözmek gerekiyordu; o zaman böyle büyük aralıklarla delik açmanın ne denli yanlış olduğu ortaya çıktı. Ama düğüme ulaşmak için bir iki başarısız ve tehlikeli denemeden sonra (sol eliyle tutunurken sağ eliyle düğümü çözmeye çalışıyordu) en sonunda on beş santimetre kadarını tahta çivi üzerinde bırakarak ipi kesti. Bundan sonra mendili ikinci bir çiviye bağlayıp, çok fazla aşağıya sarkmamaya dikkat ederek üçüncü çivinin altında bir noktaya indi. Zaman zaman kayalardaki çıkıntılardan da yararlanarak benim hiçbir zaman düşünemeyeceğim ve tamamen Peters'ın dehasına ve kararlılığına borçlu olduğumuz bu yolla, arkadaşım sonunda kazasız belasız yere inmeyi başardı.

Onu izleyecek cesareti toplamam epey zamanımı aldı, ama en sonunda inmeye karar verdim. Peters inmeden önce gömleğini çıkarmıştı; bu gömlekle benim kendi gömleğim bu tehlikeli iniş için gerekli ipi oluşturdu. Yarığın dibinde bulduğumuz tüfeği aşağı attıktan sonra, bu halatı

çalılara bağlayıp, başka türlü yenemeyeceğim korkuyu gayretli hareketlerle bastırmaya çalışarak çabucak kendimi aşağı bıraktım. İlk dört beş basamak için bu yöntem epeyce işe yaradıysa da, bundan sonra henüz çok az kısmını indiğim o haddi hesabı olmayan derinliği ve bütün ağırlığımı taşıyan tahta çivilerin ve sabuntaşı deliklerin yeterince sağlam olmadığını düşününce heyecanımın müthiş arttığını hissettim. Bu düşünceleri kafamdan uzaklaştırmaya ve bakışlarımı uçurumun düz yüzeyine çevrili tutmaya boş yere çalıştım. Ne kadar çok *düşünmemeye* çalışırsam, algılarım o kadar keskinleşiyor, netleşiyordu. En sonunda, böylesi durumlarda o çok korkulan hayal görme krizleri başladı; bu krizde, düşerken yaşayacağımız duyguları peşinen yaşamaya başlarız – mide bulantısı, baş dönmesi, can havliyle çırpınma, yarı baygınlık ve baş aşağı kurşun gibi düşmenin vereceği dayanılmaz acı. Şimdi, bu hayallerin kendi gerçekliklerini yaratmakta olduğunu görüyordum; akla gelebilecek en dehşet verici şeyler kafama üşüşüyordu. Parmaklarım tutundukları yeri yavaş yavaş bırakırken, dizlerimin şiddetle birbirine vurduğunu hissediyordum. Kulaklarım uğulduyordu; "Bu, benim ölümümü haber veren çan sesi!" dedim kendi kendime. Şimdi, karşı konulmaz bir aşağı bakma arzusuyla yanıp tutuşuyordum. Bakışlarımı uçurumun yüzeyine çevrili tutamıyordum, tutamayacaktım; dehşetle karışık üzerimdeki baskıdan kurtulma isteğiyle, yabanıl ve tanımlanamaz bir heyecanla bakışlarımı uçurumun dibine çevirdim. Nihai kurtuluş umudunun çok zayıf olduğu fikri bir gölge gibi aklımdan geçerken parmaklarım tutundukları yeri titreye titreye bir an için sıkı sıkıya kavrar gibi oldu; hemen ardından dayanılmaz bir *düşme isteği* –karşı konulamaz bir arzu, yakıcı bir özlem, denetlenemez bir tutku– bütün ruhumu doldurdu. Tahta çiviyi kavrayan ellerim gevşedi, uçurumun yüzeyinden öteye yarı dönerek bir an olduğum yerde sendeledim. Şimdi de başım fırıl fırıl dönmeye başlamıştı; acı ve tiz bir ses kulaklarımda çınlıyordu; tam altımda karanlık, şeytani, bulanık bir suret duruyordu; yüreğim çatlayacak gibi oldu ve ah çekerek onun kucağına yuvarlandım.

Bayılmıştım, ancak tam düşeceğim sırada Peters beni yakalamıştı. Peters, uçurumun dibinde, bulunduğu yerden benim ilerleyişimi gözlemiş, içinde bulunduğum tehlikeyi görmüş, aklına gelen her çareyi söyleyerek bana cesaret vermeye çalışmıştı, ama kafam o kadar karışıktı ki söylediklerini işitmek şöyle dursun, bana seslendiğinin bile farkına varmamıştım. Sonunda, sendelediğimi görerek aceleyle yardımıma koşmuş ve düşmeden önce tam zamanında yetişmişti. Düşmüş olsaydım keten halat kuşkusuz kopar ve ben dipsiz uçuruma yuvarlanırdım. Beni yaka-

layarak yavaşça aşağı sarkıtmış ve kendime gelinceye kadar tehlikesizce asılı kalmamı sağlamıştı. Bütün bunlar on beş dakika içinde olup bitmişti. Kendime geldiğimde, korkum tamamen geçmişti; kendimi yeniden doğmuş gibi hissediyordum ve arkadaşımın biraz yardım etmesiyle sağ salim yere indim.

Kendimizi, tepenin yıkıldığı noktanın güneyinde, arkadaşlarımıza mezar olan kanyondan uzak olmayan bir yerde bulmuştuk. Burası çok vahşi bir yerdi ve görünümü insanın aklına, yoldan çıkmış Babil'in kasvetli bölgelerine ilişkin olarak seyyahların yaptığı betimlemeleri getiriyordu. Kuzeyde karmakarışık bir engel oluşturan yarılmış uçurumun kalıntıları bir yana, bütün toprak yüzeyi insan eliyle yapılmışa benzeyen dev yapıların –ancak ayrıntılarına bakılırsa böyle bir şeyin söz konusu olamayacağı anlaşılıyordu– kalıntılarına benzer toprak yükseltileriyle kaplıydı. Etrafta bol miktarda püskürük kayaç ve marnla karışık şekilsiz siyah granit[24] blok bulunuyordu ve her ikisinin içinde de metalik taneler seçiliyordu. Bu virane topraklarda bitki örtüsü namına hiçbir şey yoktu. Birkaç çok büyük akrep ve yukarı enlemlerde hiçbir yerde bulunmayan çeşitli sürüngenler görülüyordu.

Acilen ihtiyaç duyduğumuz şey yiyecek olduğundan, tepede gizlendiğimiz yerden gördüğümüz kaplumbağalardan yakalamak amacıyla, yarım milden uzak olmayan sahile gitmeye karar verdik. İri kayalar ve höyük benzeri toprak yığınları arasında dikkatle ilerleyerek yüz metre kadar yol almıştık ki, bir köşeyi döndüğümüzde, küçük bir mağaradan fırlayan beş vahşi üzerimize çullandı, bir sopa darbesiyle Peters'ı yere serdiler. Peters'ın yuvarlanmasıyla, kurbanlarını tutmak isteyen vahşiler üzerine atıldılar ve bana kendimi toparlamam için gereken zamanı verdiler. Tüfek hâlâ yanımdaydı, ama uçurumdan aşağı fırlattığımda namlusu çok zarar görmüştü; bu yüzden işe yaramaz diye onu bir yana atarak, hep hazır tuttuğum tabancamı çektim. Saldırganların üzerine atılıp kısa aralıklarla peş peşe iki el ateş ettim. İki vahşi yere serildi ve mızrağını Peters'a saplamaya çalışan vahşi amacına ulaşamadan ayağa fırladı. Arkadaşımın böylece serbest kalmasından sonra pek güçlükle karşılaşmadık. Peters'ın da tabancaları vardı, ama sakınımlı davranıp onları kullanmadı ve yalnızca bugüne kadar hiç kimsede görmediğim o muazzam gücüyle yetindi. Yere serilmiş vahşilerden birinin sopasını kaptığı gibi geriye kalan üç vahşinin beyinlerini birer vuruşta dağıtarak bizi meydanın tek hâkimi yaptı.

24) Marn da siyahtı; kısacası adada açık renkli hiçbir şey görmemiştik. (Poe'nun notu.)

Bu olaylar öyle çabuk olup bitmişti ki, gerçek olduklarına inanmakta güçlük çekerek ölülerin başında dikilmiş aptal aptal bakınıp dururken, uzaktan gelen bağırtılarla kendimize geldik. Silah seslerini duyan vahşiler harekete geçmiş olmalıydılar, kaçıp saklanma şansımız yok gibiydi. Tekrar uçuruma dönmek istersek seslerin geldiği tarafa doğru gitmemiz gerekecekti; uçurumun dibine ulaşmak mümkün olsaydı bile onlara görünmeden asla yukarı tırmanamazdık. Son derece tehlikeli bir durumdaydık ve hangi yöne doğru kaçacağımızı bilemiyorduk. O sırada benim vurduğum ve öldü sandığım vahşilerden biri sıçrayıp ayağa kalkarak kaçmaya çalıştı. Birkaç adım atmadan onu yeniden yakaladık, tam öldürmek üzereydik ki Peters'ın aklına, kaçarken onu da yanımızda götürmemizin yararlı olabileceği geldi. Bunun üzerine, direnirse kendisini vuracağımızı anlamasını sağlayarak, onu da yanımızda sürükledik. Birkaç dakika sonra tamamen boyun eğmiş, kayaların arasından sahile doğru yanımız sıra koşuyordu.

Şimdiye kadar aralarından geçtiğimiz kayalar, tümsekler denizi görmemizi çoğunlukla engellemişti; denizi açıkça ilk gördüğümüzde iki yüz metre kadar ilerimizdeydi. Açık sahile çıktığımızda, köyden ve adanın her yerinden akın akın gelen çok sayıda vahşinin büyük bir öfke gösterisiyle ellerini kollarını sallayarak ve hayvanlar gibi uluyarak bize doğru koşmakta olduğunu görerek çok korktuk. Hemen geri dönüp kayalar arasında sığınacak bir yer aramaya çalışacağımız sırada, suya doğru uzanan bir kayanın gerisinde iki kanonun pruvalarını fark ettim. Bütün hızımızla kanolara doğru koştuk; yanlarına vardığımızda korumasız olduklarını gördük; üç büyük Galapagos kaplumbağası ve her zamanki altmış kişilik kısa kürek takımından başka bir yükleri yoktu. Tutsağımızı da binmeye zorlayarak hemen birini bütün gücümüzle suya ittik.

Kıyıdan elli metre kadar açılmıştık ki, soğukkanlılığımıza biraz kavuşunca diğer kanoyu vahşilere bırakmakla yaptığımız büyük hata kafamıza dank etti, vahşiler şimdi kıyıya bizim kıyıdan uzaklığımızın iki mislinden daha uzakta değillerdi ve büyük bir hızla yaklaşıyorlardı. Yitirilecek zaman yoktu. Durum umutsuzdu, ama başka çaremiz de yoktu. Ne kadar çaba harcarsak harcayalım, onlardan önce kanolara ulaşabileceğimiz kuşkuluydu, ama yine de ulaşma şansımız vardı. Başarabilirsek kurtulabilirdik; bunu denemeye kalkışmamaksa kaçınılmaz bir vahşete boyun eğmek demekti.

Kanonun pruvası ve kıçı aynı biçimde tasarlanmıştı; kanoyu döndürmek yerine sadece kürek çekme konumumuzu değiştirdik. Vahşiler bunu fark edince bağırtılarını ve hızlarını iki misline çıkardılar, şimdi

inanılmaz bir hızla yaklaşıyorlardı. Ama umutsuzluğun verdiği güçle küreklere asıldık ve varılmaya çalışılan noktaya sadece bir yerli ulaşmışken vardık. Bu adam çok çevik oluşunu pahalı ödedi: Peters kıyıya yaklaşırken onu tabancayla alnından vurdu. Kanoyu ele geçirdiğimizde yerlilerin büyük çoğunluğu yirmi otuz adım uzaktaydı. Kanoyu ilkin, vahşilerin ulaşamayacağı derin sulara çekmeyi düşündük, ama karaya çok sağlam oturduğunu gördüğümüzden ve kaybedecek zaman olmadığından Peters tüfeğin dipçiğiyle bir iki şiddetli darbe indirerek pruvanın bir kısmını ve bir yanını parçaladı. Bundan sonra kıyıdan açılmak için küreklere asıldık. Bu arada iki yerli kayığımıza yapışmış, inatla ilerlemesini engelliyordu; bıçaklayarak işlerini bitirdik. Artık yolumuz temizlenmişti, çabucak kıyıdan açıldık. Vahşiler kırık kanoya ulaştıklarında inanılmaz bir öfke ve umutsuzluk içinde korkunç çığlıklar attılar. Doğrusu bu sefil yaratıklarla ilgili olarak görebildiğim her şey, bunların yeryüzündeki en aşağılık, en ikiyüzlü, en kinci, en kana susamış ve en şeytani insan ırkı olduğunu ortaya çıkarmıştı. Ellerine düşmüş olsaydık, bize hiç acımayacakları kesindi. Kırık kanoyla bizi takip etmek gibi bir çılgınlığa kalkıştılar ama bunun işe yaramadığını görerek yeniden çirkin bağırtılarla öfkelerini açığa vurdular ve dağlara doğru koştular.

İçinde bulunduğumuz tehlikeden şimdilik kurtulmuştuk, ama durumumuz pek fazla iç açıcı değildi. Vahşilerin buna benzer dört kanoları olduğunu biliyorduk; diğer ikisinin Jane Guy'ın patlaması sırasında parçalanmış olduğundan (daha sonra tutsağımız bunu doğruladı) haberimiz yoktu. Dolayısıyla, düşmanlarımızın, kanoların bulunduğu körfeze (üç mil kadar uzaktaydı) ulaşır ulaşmaz, bizi takip etmeye başlayacaklarını hesaplıyorduk. Bu korkuyla, adayı bir an önce ardımızda bırakmak için tutsağı da kürek çekmeye zorladık ve elimizden gelen çabayı sarf ederek hızla yol aldık. Yarım saat kadar sonra güneye doğru muhtemelen beş, altı mil yol kat ettikten sonra, altı düz kanolardan ve sallardan oluşan büyük bir filonun bizi takip etmek amacıyla körfezden çıktığını gördük. Çok geçmeden bizi yakalamaktan umutlarını keserek geri döndüler.

XXV. Bölüm

Şimdi, engin ve ıssız Güney Kutbu Okyanusu'nda, seksen dört derece enleminin ötesinde, eften püften bir kanonun içindeydik ve üç kaplumbağa dışında yiyeceğimiz yoktu. Üstüne üstlük uzun kutup kışı da çok uzakta değildi; tutacağımız rota üzerinde çok iyi düşünmek zorundaydık.

Aynı adalar grubundan birbirine beşer altışar fersah uzaklıkta altı yedi ada gözüküyordu, ama bunlardan hiçbirine çıkma niyetimiz yoktu. Jane Guy'la kuzey yönünden gelirken buzun en çok bulunduğu bölgeleri derece derece ardımızda bırakmıştık – Güney Kutbu'na ilişkin kabullerle pek uyuşmasa da, deneyimlerimiz bu gerçekliği yadsımaya olanak tanımıyordu. Dolayısıyla geri dönmeye kalkışmak çılgınlık olurdu – özellikle de bu kadar geç bir mevsimde. İzlenecek bir tek yol kalıyordu bize. Cesaretle güneye dümen kırdık; bu yönde hiç değilse başka adalar ve daha ılıman bir iklim bulma olasılığı vardı.

Şimdiye kadar Güney Kutbu Okyanusu'nun da Kuzey Kutbu Okyanusu gibi, şiddetli fırtınalardan veya çok büyük dalgalardan uzak bir deniz olduğunu görmüştük, ama kanomuz büyük olmakla birlikte, hadi kötü demeyelim, pek sağlam değildi. Bu nedenle, sınırlı olanaklarımızın elverdiği ölçüde onu sağlamlaştırmaya giriştik. Kanonun gövdesi bir ağaç kabuğundan –bilmediğimiz bir ağacın kabuğundan– başka bir şey değildi. Iskarmozlar, kullanım amacına çok uygun sert sorkun ağacındandı. Kanonun pruvasından kıçına kadar uzunluğu on beş metreydi, genişliği yüz yirmi, yüz seksen santimetre arasında değişiyordu ve derinliği bir baştan diğerine her yerde bir buçuk metreydi – uygar ulusların ilişki kurabildiği bütün Güney Okyanusu sakinlerinin kayıklarından çok farklı bir biçimi vardı. Kayıkların, onları ellerinde bulunduran bu cahil adalılarca yapılmış olduğuna hiçbir zaman inanmamıştık; birkaç gün sonra tutuklumuzu sorgulayarak, kayıkların güneybatıdaki bir adalar grubunda oturan yerliler tarafından yapılmış ve tesadüfen bizim barbarların eline geçmiş olduğunu ortaya çıkardık. Kayığımızı daha güvenilir hale getirmek için yapabileceğimiz pek fazla bir şey yoktu aslında. Her iki ucuna yakın bölgelerde birçok büyük yarık görerek bunları yün gömlek parçalarıyla sözüm ona onardık. Gereğinden çok kürek kullanarak –kürekten bol bir şey yoktu– bu yönden bizi tehdit edebilecek büyük dalgaların gücünü kırmak amacıyla pruvaya bir tür çatı yaptık. Ayrıca, borda tirizlerine direk niyetine karşılıklı birer kürek diktik; böylece serene gereksinme duymayacaktık. Bu direklere gömleklerimizden yapılma bir yelken bağladık – bunu yapmakta epeyce zorlandık, çünkü tutuklumuz tüm diğer işlerde yardıma son derece istekliyken, bu konuda yardım etmesini hiçbir şekilde sağlayamadık. Ketenin görünüşü onu tuhaf bir şekilde etkiliyor olmalıydı. Değil dokunmak yanına yaklaşmaya bile razı edemiyorduk; zorlamaya kalkıştığımızda tir tir titreyerek "*Tekeli-li*" diye çığlıklar atıyordu.

Kanoyu sağlamlaştırmak için yapabileceğimiz ne varsa hepsini yaptıktan sonra, takımadaların en güneyinde görünen adayı rüzgâr tarafından

dolaşmak için dümeni güney-güneydoğuya kırdık. Daha sonra pruvayı tam güneye doğrulttuk. Hava fena sayılmazdı. Sürekli olarak kuzeyden esen hafif bir rüzgâr vardı, deniz dalgasızdı ve hep gündüzdü. Buza benzer hiçbir şeye rastlamadık; *Bennet Adası'nın bulunduğu enlemden sonra tek bir parça bile buz görmemiştim.* Deniz suyunun sıcaklığı, buzların erimeden kalmasına olanak vermeyecek denli yüksekti. Kaplumbağalarımızdan en büyüğünü öldürerek yalnızca yiyecek değil, bol miktarda su da elde ettik ve hiçbir önemli olay olmadan yedi, belki de sekiz gün boyunca rotamızda yol almaya devam ettik. Bu süre içerisinde güneye doğru epeyce büyük bir mesafe kat etmiş olmalıyız, çünkü rüzgâr sürekli arkamızdan esiyordu ve izlediğimiz rotada bir akıntı sürekli bize eşlik ediyordu.

1 Mart[25] – Birçok alışılmadık olay yeni ve şaşırtıcı bir bölgeye girmekte olduğumuzu gösteriyordu. Güney ufkunu sürekli olarak kaplayan açık gri renkte geniş bir buhar bölgesi belirdi; zaman zaman ortaya çıkan ışıklı çizgiler buhar tabakasını bazen doğudan batıya, bazen de batıdan doğuya kat ediyor, sonra kararlı ve düzenli bir zirve oluşturuyor, kısacası Aurora Borealis'in[26] tüm çılgınca değişikliklerini sergiliyordu. Bu buhar tabakasının ortalama yüksekliği, bulunduğumuz yerden görüldüğü kadarıyla, yirmi beş derece kadardı. Deniz suyu sıcaklığının her an arttığı görülüyordu; renginde de gözle fark edilebilecek bir değişiklik meydana gelmişti.

2 Mart – Bu gün, tutsağımızı üst üste sorgulayarak katliama sahne olan adanın kendisi, sakinleri ve âdetleri hakkında pek çok şey öğrendik – ama bütün bunlarla okuyucuyu oyalamanın gereği var mı? Yine de şu kadarını söyleyeyim ki, öğrendiğimize göre adalar grubunda sekiz ada vardı; adalar grubu, adaların en küçüğünde oturan *Tsalemon* veya *Psalemoun* adlı bir kral tarafından yönetiliyordu; savaşçıların giysileri olan postlar, yalnızca kralın sarayının bulunduğu vadinin yakınlarında yaşayan çok iri bir hayvandan elde ediliyordu; adalarda yaşayan halk, altı düz sallar yapabiliyordu; sahibi oldukları dört kano, güneydeki büyük bir adadan tesadüfen ele geçirilmişti. Tutsağımızın adı Nu-Nu'ydu – Bennet Adaları konusunda hiçbir fikri yoktu ve arkamızda bıraktığımız adanın adı *Tsalal*'dı. Tsalemon ve Tsalal sözcüklerinin ilk hecesi, birçok deneme-

25) Bilinen nedenlerle, bu tarihlerin kesin ve doğru tarihler olduğunu iddia edecek değilim. Bu tarihler anlatıya açıklık kazandırmak için ve kurşun kalemle tuttuğum notlarda olduğu gibi verilmiştir. (Poe'nun notu.)

26) Aurora Borealis: Kuzey yarımkürede geceleri görülen renkli ışıklar.

den sonra bile taklit edemediğimiz, tepede yediğimiz balaban kuşunun çıkardığı sesin aynısı uzun bir ıslık sesiyle söyleniyordu.

3 Mart – Deniz suyunun sıcaklığı dikkati çekecek kadar arttı, rengi önemli bir değişime uğrayarak mat, sütümsü bir görünüme büründü. Hemen yakınlarımızda su sakindi; kanoyu tehlikeye atacak hiçbir dalgalanma bulunmamakla birlikte, sağımızda, solumuzda, farklı uzaklıklarda su yüzeyinde sık sık kocaman çalkantılar oluşuyordu. En sonunda bu çalkantıların, güneydeki buhar bölgesinde meydana gelen şiddetli titremelerin ardından ortaya çıktığını fark ettik.

4 Mart – Bu gün, kuzeyden esen rüzgâr hissedilir derecede hafifliğinden, yelkeni büyütmek amacıyla cebimden beyaz bir mendil çıkardım. Dizimin dibinde oturmakta olan Nu-Nu, keten mendil kazara yüzüne değince şiddetle çırpınmaya ve ardından da yarı uyuklama, yarı baygınlık içerisinde, alçak bir sesle "*Tekeli-li! Tekeli-li!*" diye mırıldanmaya başladı.

5 Mart – Rüzgâr tümden kesildi, ama güçlü bir akıntının etkisiyle belli ki hızla güneye doğru sürükleniyorduk. Aslında, doğal olarak işlerin gidişatından korku duymamız gerekirdi – ama hiç korkmadık. Zaman zaman Peters'ın yüzünde anlayamadığım gizemli bir ifade beliriyorsa da, korkudan eser yoktu. Kutup kışı yaklaşmaktaydı – ama dehşetini beraberinde getirmiyordu. Vücudumda ve zihnimde bir uyuşukluk hissediyordum –düş görmeye şaşırtıcı bir eğilim– hepsi bu kadar.

6 Mart – Buhar tabakası şimdi ufkun üzerinde epeyce yükselmişti ve griliği giderek kayboluyordu. Deniz suyunun sıcaklığı çok artmıştı, dokunmak rahatsızlık veriyordu artık; sütümsü görünümüyse her zamankinden daha belirgindi. Bu gün deniz kanonun çok yakınlarında şiddetle çalkalandı. Bunu her zamanki gibi buhar tabakasının üst tarafının birden tutuşması ve tabanının kısa bir an için sudan ayrılması izledi. Buharın ışıltılı titreşimi dinip, suyun çalkantısı yatışırken, külü andıran –ama kesinlikle kül olmayan– ince beyaz bir toz kanonun üstüne ve çevresindeki büyük bir alana yağdı. Nu-Nu kanonun tabanına yüzükoyun kapandı; hiçbir şekilde onu doğrulmaya ikna edemedik.

7 Mart – Bu gün Nu-Nu'ya halkının arkadaşlarımızı öldürme nedenleri hakkında sorular yönelttik, ama bize makul bir cevap veremeyecek kadar korkusuna yenik düşmüştü. Hâlâ inatla sandalın dibinde yatıyordu;

biz katliamın nedenleri hakkındaki sorumuzu durmadan tekrarlarken, işaret parmağıyla üst dudağını yukarı kaldırıp üst dişlerini göstermek gibi aptalca hareketler yapıyordu. Dişleri simsiyahtı. Daha önce hiçbir Tsalal yerlisinin dişlerini görmemiştik.

8 Mart – Bu gün, Tsalal sahilinde görünerek vahşiler arasında büyük bir heyecana yol açan hayvanlardan bir tanesi yakınımızdan geçti. Elimi uzatıp onu yakalayabilirdim, ama birden üzerime büyük bir isteksizlik çöktü, vazgeçtim. Su sıcaklığı artmaya devam ediyor, artık el dayanmıyordu. Peters çok az konuşuyordu; onun bu kayıtsızlığı hakkında ne düşüneceğimi bilmiyordum. Nu-Nu artık soluk alıp vermekten başka bir şey yapmıyordu.

9 Mart – Küle benzer beyaz madde şimdi adeta aralıksız olarak üzerimize boca ediliyordu. Güneydeki buhar tabakası ufukta olağanüstü yükselmiş, belirgin bir biçime bürünmüştü. Onu, başı bulutlar arasında kaybolan çok yüksek bir kale duvarından sessizce dökülen uçsuz bucaksız bir çavlandan başka bir şeye benzetemiyordum. Bu dev perde bütün ufku kaplamıştı. Hiç ses yaymıyordu.

21 Mart – Başımızın üzerindeki havayı uğursuz bir karanlık kapladı – ama okyanusun süt beyazı derinliklerinden çıkan parlak bir ışık sandalın küpeştelerine kadar yansıyordu. Suya düşer düşmez eriyen, ama kanonun üzerinde ve sırtımızda biriken beyaz kül sağanağının altında neredeyse boğulmuştuk. Çağlayanın doruğu, karanlıklar içinde, uzakta gözden yitmişti. Ama korkunç bir hızla oraya yaklaşıyor olmalıydık. Aralıklarla, buharda bir anlığına kocaman bir gedik açılıyor, karmakarışık bir halde oradan oraya uçuşan belli belirsiz imgelerle dolu bu gedikten, tutuşmuş okyanusu yırtan güçlü ama sessiz bir rüzgâr çıkıyordu.

22 Mart – Sadece önümüzdeki beyaz perdede yansıyan suyun aydınlığıyla biraz hafifleyen karanlık artık elle tutulacak denli yoğunlaşmıştı. Perdenin gerisinden çıkan devasa büyüklükteki, soluk beyaz renkli kuş sürüleri o sonu gelmez "*Tekeli-li*" çığlıklarıyla üzerimizden geçip gidiyordu. Bunun üzerine Nu-Nu sandalın dibinde kımıldadı, ama dokunduğumuzda son nefesini vermiş olduğunu gördük. Şimdi, çağlayanın kollarına doğru büyük bir hızla koşuyorduk, bizi yutmak için orada bir uçurum açıldı. Ama yolumuzun üzerinde, insan olamayacak büyüklükte, kefene sarılmış kocaman bir suret belirdi; teni kar gibi bembeyazdı.

Bay Pym'in yakın zamanlardaki beklenmedik ve üzücü ölümünün ayrıntıları günlük basın sayesinde herkesçe çok iyi bilinmektedir. Kitabın yukarıdaki bölümleri baskıdayken, Bay Pym'in gözden geçirmek üzere aldığı ve anlatısını tamamlayacak olan son birkaç bölümün ölümüne yol açan kazada kaybolmuş olmasından korkulmaktadır. Ama durum böyle değilse ve kâğıtlar sonunda bulunursa bunlar da yayımlanacaktır.

Bu eksikliği gidermek için denenmedik yol kalmamıştır. Önsözde adı geçen ve eksikliği tamamlayacağı varsayılan şahıs –vereceği ayrıntıların kesinlikten uzak olacağı ve anlatının son bölümlerine inanmadığı gerekçesiyle– bu görevi yerine getirmeye yanaşmamıştır. Bazı bilgiler verebilecek durumda olan Peters hâlâ hayatta olup Illinois'te oturmaktadır, lakin şu ana kadar onu bulmak mümkün olmamıştır. İleride bulunması halinde, ondan Bay Pym'in öyküsünü tamamlayacak bilgiler alınabilir elbette.

Son iki, üç bölümün (daha fazla olamaz) kaybı çok üzücü olmuştur, çünkü bu bölümlerde kutbun kendisiyle veya yakınındaki bölgelerle ilgili bilgiler bulunduğu kesindi. Yazarın bu konuda verdiği bilgilerin, Güney denizlerine bu yakınlarda yapılacak olan ve halen hazırlıkları sürdürülen resmi keşif seferiyle kısa zamanda doğrulanması veya çürütülmesi fırsatını da yitirmiş olduk böylece.

Anlatıdaki bir noktaya dikkati çekmek yerinde olacaktır; burada belirtilen hususlar, elinizde tuttuğunuz bu benzersiz sayfaların itibarını artırırsa, bu notun yazarı bundan büyük bir memnuniyet duyacaktır. Tsalal Adası'nda bulunan uçurumları ve XXIII. Bölüm'de verilen şekilleri kastediyoruz.

Bay Pym, uçurumda bulunan şekilleri yorum yapmadan vermekte ve bu uçurumların en doğu ucunda bulunan *kertiklerin* şaşılacak denli alfabe harflerine benzediğini, ama bunun kesinlikle *doğru olmadığını* söylemektedir. Bu savı öylesine doğal ve ikna edici kanıtlarla (mağaradaki tozlar arasında bulunan parçaların çıkıntılarının kertiklere uyması gibi) ileri sürüyor ki, yazara ciddi olarak inanmak zorunda kalıyoruz; aklı başında hiçbir okuyucu da aksini düşünemez. Ama bütün şekillerle ilgili gerçekler (özellikle de anlatıdaki ifadelerle birlikte ele alınacak olursa) o kadar ilginç ki, hepsiyle ilgili bir iki söz söylemeye değecektir – söz konusu gerçeklerin Bay Poe'nun dikkatinden kaçmış olduğuna kuşku yoktur.

Şekil 1, 2, 3, ve 5, uçurumların karşılaşıldığı sırayla ve (ana bölmeler arasında geçişi sağlayan ve anımsanacağı gibi tamamen farklı nitelikte

olan) yan kollar, küçük girintiler hesaba katılmadan yan yana dizildiğinde , bütün çağrışım ve yan anlamlarıyla Habeş dilinde gölge ve karanlığı anlatan "gölgeli olmak" mastarı ortaya çıkıyordu.

Şekil 4'teki kertiklerden "en solda ya da en kuzeyde" olanına gelince, Peters'ın düşüncesinin doğru olması, olasılıktan da öteydi ve hiyeroglife benzer görüntü, bir insan biçimini temsil etmesi amacıyla yapılmış bir sanat eseriydi. Şekil okurun önündedir; ileri sürülen benzerliğin bulunup bulunmadığına kendisi karar verebilir, ama kertiklerin geri kalan bölümü şiddetle Peters'ın fikrini destekler niteliktedir. Üstteki yazı , bütün çağrışım ve yan anlamlarıyla parlaklık ve beyazlığı anlatan Arapça "beyaz olmak" mastarıydı. Alt dizinin neye benzediği öyle hemencecik görülmüyordu. Karakterler biraz kırılmış ve kopmuştu, ama bozulmamış durumunun Mısır dilindeki "Güney bölgesi" anlamına gelen ⲡⲁϣⲣⲉ sözcüğü olduğuna hiç kuşku yoktu. Bu yorumların "en kuzeydeki" şekil konusunda Peters'ın fikrini desteklediği kesin. Şeklin kolları güneye doğru uzanmaktadır.

Bu tür sonuçlar heyecan verici kurgulamalara ve tahminlere son derece açıktır. Her ne kadar aralarındaki varlığı su götürmez bağlar açıkça görülemese de, bunlarla anlatıda ayrıntıları en az verilen olaylar arasında bir ilişki kurulabilir. "*Tekeli-li*", denizden çıkarılan beyaz hayvanın leşini gören Tsalal yerlilerinin korku dolu çığlığıydı. Bu çığlık aynı zamanda Bay Pym'e ait *beyaz* nesnelere temas eden Tsalallı tutsağın dehşet dolu çığlıklarıydı. Ayrıca bu çığlık güneydeki büyük *beyaz* buhar perdesinin gerisinden çıkarak hızla uçup giden *beyaz* dev kuşların da çığlığıydı. Tsalal'da *beyaz* hiçbir şey yoktu; Tsalal'dan öteye, güneye doğru yapılan yolculuktaysa beyazdan başka bir renkle karşılaşılmamıştı. Uçurumların bulunduğu adanın adı olan "Tsalal"ın filolojik yönden dikkatle incelenmesinin, bu sözcüğün, uçurumlarla veya dönemeçlerine Habeş harfleriyle yazılmış o gizemli metinle bir yakınlığı ortaya çıkarması hiç de olanaksız değildir:

"*Onu tepelerin içine, intikamımı da kayaların tozuna kazıdım.*"

Koleranın New York'u kasıp kavurduğu sıralarda, bir yakınımın Hudson Nehri kıyılarındaki *cottage orné*'sinde[1] iki hafta geçirmem için yaptığı daveti kabul ettim. Orada alışılageldik bütün yaz eğlenceleri elimizin altındaydı; kalabalık kentten her sabah gelen kötü haberler olmasaydı ormanda dolaşarak, resim çizerek, kayıkla gezerek, balık tutarak, yüzerek, müzik dinleyerek ve kitap okuyarak hoşça vakit geçirebilirdik. Bir tek gün geçmiyordu ki bir yakınımızın ölüm haberini almayalım. Sonra kurban sayısı arttıkça, her sabah bir dostun ölüm haberini beklemeye alıştık. Sonunda kentten haber getiren herkese korkuyla yaklaşır olduk. Güneyden esen yel bile bize ölümle doluymuş gibi görünüyordu.[2] İliklerimi donduran bu düşünce bütün ruhumu eline geçirmişti. Aklım fikrim onunla doluydu. Ev sahibim daha metindi, kendisi de büyük bir moral çöküntüsü içinde olmakla birlikte toparlanmam için çırpınıp duruyordu. Felsefi kaynaklardan beslenen zekâsı gerçek dışı şeylerden etkilenmesine asla izin vermiyordu. Dehşet duyulması gereken gerçekliğin yeterince bilincinde olmakla birlikte, hayal ürünü şeylerden zerrece korkusu yoktu.

İçine yuvarlandığım derin yeisten beni çekip çıkarma çabalarını, kütüphanesinde bulduğum bazı kitaplar büyük ölçüde boşa çıkardı. Bunlar, ruhumun derinliklerinde uyuklayan, yüzyılların mirası batıl inanç tohumlarını yeşertecek nitelikte kitaplardı. Bu kitapları ondan habersiz okuyordum; bu yüzden de hayal gücüme böylesine etki eden şeyi nasıl açıklayacağını çoğunlukla bilemiyordu.

En gözde sohbet konularımdan bir kehanetlerdi – hayatımın o döneminde ciddi ciddi savunduğum bir inançtı bu. Bu konuda, hararetli tartışmalar yapıyorduk uzun uzun; o, bu konulardaki inancın son derece temelsiz olduğunu ileri sürüyor, ben, halk arasında tamamen kendiliğinden ortaya çıkan duygunun –yani durduk yere doğan sezginin– ger-

1) Cottage orné (daha doğrusu ornée): Serbest ve yarı rustik stilde küçük villa.

2) Kolera, sarıhumma gibi hastalıklara kötü havanın yol açtığı inancı yaygındır (malarya, yani sıtma, İtalyanca'da "kötü hava" anlamına gelir). Bazı durumlarda miasmanın (bulaşık veya zehirli havanın) dağılacağı varsayımıyla top atışları da yapılırdı.

çeğin şaşmaz bir unsuru olduğunu söylüyor ve buna saygı gösterilmesi gerektiğini savunuyordum.

İşin aslı, bu kır evine gelmemden kısa bir süre sonra başıma öyle anlaşılmaz ve öyle uğursuz nitelikte bir iş geldi ki, bunu bir kehanet saydığım için mazur görülebilirim. Bu olay beni öyle korkutmuş, şaşırtmış ve aklımı karıştırmıştı ki, arkadaşıma anlatma kararını verinceye kadar günler geçmesi gerekti.

Son derece sıcak bir gün, gün inerken elimde bir kitapla, nehrin her iki kıyısında geniş bir manzarayı görmeme olanak veren açık bir pencerenin önünde oturuyordum; uzaklardaki bir tepenin benden yana yamacı bir heyelan sonucu ağaçlarının büyük bölümünden yoksun kalmıştı. Düşüncelerim uzun bir süreden beri elimdeki kitaptan komşu kentin kasvet ve perişanlığına kaymıştı. Gözlerimi okumakta olduğum sayfadan kaldırıp karşıdaki çıplak tepeye baktığımda tuhaf bir şey –iğrenç görünüşlü bir canavar– gözüme ilişti; bu şey hızla tepeden aşağı iniyordu, çok geçmeden aşağıdaki sık ormana dalarak gözden yitti. Bu canavarı ilk gördüğümde akıl sağlığımdan –ya da en azından doğru gördüğümden– şüpheye düştüm, deli olmadığım gibi düş de görmediğime kendimi inandırıncaya kadar dakikalar geçti. Yine de (açık seçik gördüğüm ve yürüyüşü boyunca soğukkanlılıkla incelediğim) canavarı betimlediğimde, okuyucularım korkarım ki buna inanmakta benden fazla zorlanacaklardır.

Yaratığın büyüklüğünü yanından geçtiği koca koca ağaçların –ormanın birkaç devasa ağacı heyelanın öfkesinden yakayı sıyırmıştı– çapıyla kıyaslayarak kestirmeye çalıştığımda, mevcut savaş gemilerimizin hepsinden daha büyük olduğu sonucuna vardım. Savaş gemisi diyorum, çünkü yaratığın biçimi akla bunu getiriyordu – yetmiş dört toplu bir savaş gemimiz, canavarın genel görünüşü hakkında yeterince fikir verebilir. Hayvanın ağzı altmış yetmiş ayak uzunluğunda ve fil kalınlığında bir hortumun ucunda yer alıyordu. Bu hortumun dibi yirmi kadar bizonun postundakine eş miktarda gür, siyah kılla kaplıydı, bu kılların arasından yaban domuzunun dişini andıran, ama ondan çok daha kocaman iki uzun diş aşağıya doğru ve yanlamasına uzanıyordu. Hortumun her iki yanında, saf kristal olduğunu sandığım, otuz kırk ayak uzunluğunda prizma biçiminde iki gönder hortuma paralel olarak ileri doğru uzanıyor, batan güneşin ışınlarını olağanüstü güzellikte yansıtıyordu. Gövdesi, sivri noktası yere bakan bir takoz biçimindeydi. Bu gövdeden, her biri yaklaşık yüzer metre uzunluğunda iki çift kanat çıkıyordu – kanat çiftlerinden biri diğerinin üzerine binmişti ve üç, üç buçuk metre

çapında metal pullarla sıkı sıkıya kaplıydı. Üst ve alt kanat sıralarının kalın bir zincirle birbirine bağlanmış olduğunu fark ettim. Ama bu korkunç yaratığın asıl tuhaf özelliği kapkara gövdesi üzerinde bembeyaz parlayan ve göğsünün neredeyse tamamını kaplayan bir *kurukafa* resmiydi; bu resim oraya sanki bir sanatçı tarafından dikkatle çizilmiş gibiydi. Bu korkunç hayvana, daha doğrusu göğsü üzerindeki görüntüye dehşet ve korku içerisinde –yaklaşmakta olan felaketin doğurduğu ve sağduyumla bastıramadığım duygularla– bakarken hortumun ucundaki devasa çenelerin ansızın açıldığını fark ettim. Bunlardan öyle yüksek ve acıklı bir ses çıktı ki bir matem çanı gibi sinirlerimi ayağa kaldırdı ve canavar tepenin dibinde gözden yiterken ben bayılıp yere yığıldım.

Kendime gelir gelmez doğal olarak ilk aklımdan geçen şey, görüp işittiklerimden dostuma söz etmek oldu, fakat tanımlayamadığım bir iğrenme duygusu sonunda bundan vazgeçmeme sebep oldu.

Bu olaydan üç dört gün sonra bir akşam, o canavarı görmüş olduğum odada arkadaşımla birlikte oturuyorduk – ben yine aynı pencerenin yanındaki aynı koltukta oturuyordum, o yakındaki bir sedire uzanmıştı. Aynı saatte aynı yerde bulunmak bende arkadaşıma açılma dürtüsü uyandırdı. Arkadaşım beni sonuna kadar dinledi; önce kahkahalarla güldü, sonra deliliğim su götürmez bir şeymiş gibi ciddileşti. Tam o sırada canavarı yeniden açık seçik gördüm, dehşet içinde çığlık çığlığa ona işaret ettim. Dikkatle baktıysa da hiçbir şey görmediğini söyledi, oysa canavarın tepenin çıplak yamacında aldığı yolu ayrıntılı bir şekilde betimlemekteydim.

O zaman tarifsiz bir korkuya kapıldım, çünkü bu görüntüyü öleceğimin bir işareti ya da, daha kötüsü, delirmekte olduğumun habercisi olarak yorumladım. Çılgına dönmüş bir vaziyette kendimi koltuğa bıraktım ve dakikalarca başımı ellerime gömdüm. Ellerimi yüzümden çektiğimde görüntü kaybolmuştu.

Ev sahibim yeniden eski dinginliğine kavuşmuştu, gördüğüm hayalin ayrıntıları hakkında beni sıkı bir sorgulamadan geçirdi. Bu konudaki merakını tam olarak giderdiğimde, dayanılmaz bir yükten kurtulmuş gibi derin bir nefes aldı ve şimdiye kadarki tartışmalarımızın konusunu oluşturan nazari felsefenin çeşitli meseleleri üzerinde zalimce bulduğum bir dinginlikle konuşmaya başladı. Daha başka şeylerin yanı sıra özellikle, insanoğlunun araştırmalarındaki temel yanılgının, salt aradaki mesafenin yanlış ölçülmesi sebebiyle bir nesnenin büyüklüğünün eksik veya fazla değerlendirilmesinde yattığı fikrinin ısrarla altını çizdiğini anımsıyorum. "Örneğin, demokrasinin genel bir yaygınlığa ulaşmasının

insanlığa etkisini doğru dürüst değerlendirebilmek için," dedi, "böyle bir yaygınlığa ulaşmanın mümkün olabileceği çağın ne uzaklıkta olduğu mutlaka değerlendirmede bir etken olarak hesaba katılmalıdır. Bununla birlikte, hükümet meselesinde tartışmaya değer bu konuyu ele almış bir tek yazar gösterebilir misin?"

Burada bir an sustu, kitap dolabına giderek Doğa Bilimleri üzerine bir kitap çıkardı. Sonra kitabın küçük harflerini daha iyi seçebilmek için benden kendisiyle yer değiştirmemi rica etti. Pencerenin önündeki koltuğa oturup kitabı açtıktan sonra daha önceki ses tonuyla konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü.

"Canavarı bu kadar ayrıntılı olarak tarif etmemiş olsaydın," dedi, "neyin söz konusu olduğunu asla anlayamazdım. Önce izninle sana *Insecta* –ya da böcekler– sınıfı, *Lepidoptera* takımı, *Crepuscularia* familyasından Sphinx cinsinin okullarda okutulan tarifini okuyayım. Kitapta şöyle yazıyor:

"Metalik görünüşlü, küçük, renkli pullarla kaplı dört zarkanat; çenelerin uzamasıyla oluşmuş silindirik hortum biçiminde bir ağız; ağzın her iki yanında alt çene kalıntıları ve tüylü ince dokunaçlar; alt kanat çifti üsttekilere sağlam bir kılla bağlıdır; uzun bir lobutu andıran prizma biçiminde duyargalar; sivri bir karın. Kurukafalı Sfenks hüzünlü çığlığı ve göğsü üzerindeki ölüm simgesiyle zaman zaman cahil insanların dehşete düşmesine yol açmıştır."

Bunları okuduktan sonra kitabı kapattı, oturduğu yerde öne doğru eğilip benim 'canavarı' gördüğüm andaki konumumu aldı.

"İşte buradaymış!" diye bağırdı, çok geçmeden, "yeniden tepeye tırmanıyor; kabul ediyorum ki çok olağanüstü görünüşlü bir yaratık bu. Lakin ne senin sandığın kadar uzakta ne de o kadar büyük; işin aslı, bir örümceğin pencere çerçevesine ördüğü ağın bir ipliğinden yukarı tırmanmaya uğraşıyor ve gördüğüm kadarıyla boyu olsun olsun bir buçuk milimetre, gözbebeğimden uzaklığı da bundan fazla değil."

Dondurucu bir kasım gününün akşamüzeriydi. Bir tek kuş sütünün eksik olduğu, hazımı zor *truffe*'nin[1] neredeyse yemeklerin en önemsizlerinden sayılacağı mükellef bir sofradan henüz kalkmıştım. Yemek odasında tek başıma oturuyordum; ayaklarımı ocak siperine dayamış, üzerinde tatlı niyetine birkaç şeyle, çeşitli şarap, cin, *liqueur* şişeleri bulunan küçük bir masayı ateşin önüne, yanı başıma çekmiştim. Sabahleyin Glover'in "*Leonidas*"ını, Wilkie'nin "*Epigoniad*"ını, Lamartine'in "*Pilgrimage*"ını, Barlow'un "*Columbiad*"ını, Tuckerman'ın "*Sicily*"sini ve Griswold'un "*Curiosities*"ini[2] okumuştum ve dolayısıyla, itiraf etmeliyim ki, kendimi biraz sersemlemiş hissediyordum. Kendime gelmek için sık sık Lafitte'in[3] yardımına başvurduysam da bir işe yaramadı; elime geçen bir gazeteyi okumaya verdim kendimi umutsuzlukla. "Kiralık ev" sütununu, "kayıp köpek" sütununu, ardından da "kaçak eşler ve çıraklar"a ilişkin iki sütunu dikkatle okuduktan sonra büyük bir kararlılıkla başyazıya saldırdım; baştan sona okuyup da tek kelimesini bile anlamayınca, Çince yazılmış olabileceği düşüncesiyle bir defa da sondan başa okudum, ama sonuç öncekinden farklı olmadı. Tam,

Eleştirmenlerin bile eleştirmediği
Dört yapraklı bu şen formayı[4]

kaldırıp atacaktım ki, nasıl olduysa aşağıdaki paragraf dikkatimi çekti:

1) Truffe (Fr.): Domalan, yer mantarı.

2) Richard Glover (1712-1785): Gününde popülerlik kazanan sonra unutulan politik esinli epikşiir *Leonidas*'ın (1737) yazarı. William Wilkie (1721-1772): İngiltere'de eleştirmenlerce beğenilmeyen *Epigoniad* (1757) adlı bir başka epik şiirin yazarı. Alphonse de Lamartine (1790-1869): Fransız romantik şair. Burada sözü edilen eser "Le Voyage en Orient" (Doğu'ya Yolculuk) olmalıdır. Joel Barlow (1754-1812): Amerikalı şair ve politikacı; "Vision of Columbus"un yazarı. Henry T. Tuckerman (1813-1871): Amerikalı yazar, İtalya'da geçirdiği yedi yılı anlatan kitaplar yazmıştır. Rufus Griswold (1815-1857): Poe'nun yakın çalışma arkadaşı ve baş düşmanı. Poe'nun, eserlerini basma görevini vasiyet ettiği yazar. Ancak "The Curiosities in American Literature"ın Isaac Disraeli'ye ait olduğunun bilinmesi uzun süre kafaları karıştırmıştır. Sonradan, 1844 baskısı bir Disreli-Griswold olduğu görülmüştür.

3) Lafitte: Doğrusu "Château-Lafite" kaliteli bir kırmızı Bordeaux şarabı.

4) William Cowper'ın (1731-1800) "The Winter Evening" (Kış Akşamı) şiirinden.

"Ölüme götüren yollar sayısız ve çok tuhaftır. Bir Londra gazetesi çok tuhaf bir nedenle ölen birinden söz ediyor. Adamın biri, yünlü bir kumaş parçasının içine yerleştirilerek teneke bir borudan hedefe üflenen 'dart üfleme' oynuyormuş. İğneyi, borunun ters tarafından yerleştirmiş ve oku kuvvetle üflemek amacıyla kocaman bir nefes alınca iğne boğazına kaçmış. Ciğerlerine saplanan iğne birkaç gün içinde adamı öldürmüş."[5]

Bunu görünce nedenini tam olarak bilmediğim büyük bir öfkeye kapıldım. "Bu şey," diye haykırdım, "iğrenç bir yalan, kötü bir kıtır, beş para etmez bir yazarın, sefil bir Cocaigne'in[6] uydurduğu bir şey. Bu adamlar, çağımız insanlarının önlerine ne atılırsa yutacağını bildiklerinden olmayacak şeyler –kendi deyişleriyle kazalar– icat etmek için ha babam hayal güçlerini çalıştırıyorlar. Ama aklı başında biri için ('benim gibi biri için' diye ilave ettim parantez içinde, işaret parmağımı bilincine varmadan burnumun yanına dokundururken), benim gibi düşünme yeteneğine sahip biri için 'tuhaf kazalarda' şu son günlerdeki olağanüstü artışın bütün kazaların en tuhafı olduğu apaçık bir şey. Ben şahsen 'tuhaflık' içeren hiçbir şeye bundan böyle inanmamak niyetindeyim."

"Mein Gott, dezenize aptalın tekiziniz ziz!" dedi, ömrümde hiç duymadığım kadar garip bir ses. İlkin bunu kulaklarımdaki çınlamaya verdim –içkiyi fazla kaçırınca insanın başına gelir böyle şeyler– ama bir daha düşününce, daha çok, kocaman bir sopayla vurulan içi boş bir varilden çıkan bir sese benzediğine karar verdim. Aslında açık seçik heceler ve sözcükler duymamış olsaydım, bu sonuca varırdım da. Hiç ürkek yaratılışta biri değilimdir, yuvarladığım birkaç kadeh Lafitte de az buz cesaret vermemişti, bu yüzden hiç korku hissetmedim, davetsiz misafiri görmek için yavaşça gözlerimi kaldırıp dikkatle odayı gözden geçirdim. Ama kimseyi göremedim.

"Hımm," dedi ses, ben araştırmamı sürdürürken, "hemen yanı başınısda oturan beni göremediğinise göre körkütük zarhoş olmalızınız."

Bunun üzerine hemen burnumun ucuna bakmayı akıl ettim, gerçekten de orada anlatılması büsbütün olanaksız değilse bile oldukça zor biri oturuyordu. Gövdesi bir şarap veya rom fıçısını ya da bu tür bir şeyi

5) 1844 tarihli bir gazetede yer alan gerçek bir olay.

6) Cocaigne: Cockney'in (Londra'nın Doğu Mahallesi'nde oturan ve kaba bir dille konuşan kişi) edebi başkenti için Blackwood'un kullandığı kelime. Burada "cocaine" ile kelime oyunu yapılarak sefil Cockney'in bu tür hikâyeleri uydurmak için uyuşturucu almış olması gerektiği ima edilmektedir.

anımsatıyor ve tıpkı Falstaff'a benziyordu.[7] Fıçının alt tarafına bacak görevi gördüğü anlaşılan iki varil tutturulmuştu. Kol niyetine, gövdenin üst tarafından oldukça uzun iki şişe sallanıyor, şişelerin dışarıya bakan boğazları el yerine geçiyordu. Canavarda baş namına gördüğüm tek şey kapağının ortasında bir delik bulunan kocaman bir enfiye kutusunu andıran şu kaba kendir kumaş kaplı mataralardandı. Tepesindeki huni bir süvarinin kepi gibi gözlerinin üzerine indirilmiş olan bu matara, fıçının bir kıyısında bulunuyor ve deliği benden yana bakıyordu. Aşırı nazik ve törensel davranışlardan hoşlanan yaşlı bir kızın ağzı gibi buruşmuş olan bu ağızdan yaratık belli ki anlaşılır olmasına çalıştığı bir takım boğuk homurtular çıkarıyordu.

"Diyorum ki" dedi, "burada oturduğumu göremediğinise göre körkütük zarhoş, ayrıca gazetede okuduklarınısa inanmadığınıs için de kaz kadar aptal olmalızınıs. Onlar gerçeğin ta kendisi; her kelimezi doğru."

"Siz de kimsiniz, söyler misiniz lütfen?" dedim, şaşırmış olmama karşın ağırbaşlılıkla, "buraya nasıl girdiniz, neden söz ediyorsunuz?"

"Buraya nazıl geldiğim zisi ilgilendirmes," dedi yaratık, "neden zös ettiğime gelince, neyi uygun buluyorzam ondan. Kim olduğuma gelince, bunu zırf kendi gözlerinisle görezinis diye buraya geldim."

"Siz sarhoşun, serserinin tekisiniz," dedim, "şimdi zili çalıp uşağıma sizi kapı dışarı etmesini söyleyeceğim."

"He, he, he!" diye güldü adam. "Hu, hu, hu! İşte bunu yapamaszınıs!"

"Yapamaz mıyım? Ne demek istiyorsunuz – neyi yapamam?"

"Sili çalamaszınıs" diye yanıtladı, küçük, çirkin ağzıyla sırıtmaya çalışarak.

Bunun üzerine tehdidimi gerçekleştirmek için ayağa kalkmaya yeltendim, ama vicdansız masanın üzerinden uzanıp o uzun şişe kollarından birinin boğazıyla alnıma öyle bir darbe indirdi ki yarı yarıya kalktığım koltuğa yıkıldım gerisingeri. Son derece şaşırmıştım, bir an ne yapacağımı bilemedim. Bu arada o konuşmasını sürdürüyordu.

"Gördünüz ya," dedi, "en iyizi uzlu uzlu oturmaktır; şimdi öğrenecekzinis kim olduğumu. Bakın bana! *Görüyorzunus, değil mi? Ben, Tuhaflık Meleğiyim.*"

"Hem de yeterince tuhaf," deme cüretini gösterdim, "ama ben hep sanırdım ki meleklerin kanatları olur."

7) Şarap fıçısı 550 litre, rom fıçısı 318 litredir. Falstaff: Shakespeare'in oyunlarından bir karakter.

"Kanat mı?" diye çılgınca bir öfkeyle bağırdı. "Kanatla ne işim var benim? Mein Gott! Beni tavuk mu zanıyorzunus?"

"Yo, hayır!" diye yanıt verdim korku içerisinde. "Elbette ki tavuk değilsiniz, hiç olur mu öyle şey?"

"Madem öyle, terbiyenizi takınıp uzlu uzlu oturun, yoksa yine yumruğu yerzinis. Tavukların kanadı vardır, baykuşun kanadı vardır, şeytanın kanadı vardır, baş-teuffel'in[8] kanadı vardır. Meleklerin kanadı olmas ve ben de *Tuhaflık meleğiyim*."

"Peki, burada işiniz ne?"

"İşim mi ne?" diye haykırdı yaratık. "Bir beyefendiye, bir Meleğe işini zorduğunusa göre görgüzüsün teki olmalızınıs."

Bir melek tarafından bile söyleniyor olsa bu kadarına katlanamazdım, cesaretimi toplayarak biraz uzağımdaki tuzluğu kaptığım gibi davetsiz misafirin kafasına fırlattım. Ya o yana çekildi ya da ben iyi nişan alamadım, çünkü bütün başarım şömine rafı üzerindeki saatin kadranını koruyan kristal camı alaşağı etmekten ibaret oldu. Meleğe gelince, saldırıma karşı duyduğu öfkeyi, önceki gibi alnıma üst üste iki üç okkalı yumruk indirerek gösterdi. Hemen yelkenleri indirdim ve, utanarak itiraf ediyorum ki, ya duyduğum acıdan ya da küçük düşmüş olmaktan dolayı birkaç damla yaş geldi gözlerimden.

"Mein Gott!" dedi Tuhaflık Meleği, belli ki perişan halimi görerek yumuşamıştı. "Mein Gott, adam ya çok zarhoş ya da çok üzgün. Zek içmemelizinis, şarabınısa zu katmalızınıs. Alın, şunu için, hadi akıllı olun ve artık ağlamayın – tamam mı?"

Bunun üzerine Tuhaflık Meleği üçte birine kadar Porto şarabı dolu olan kadehimi şişe ellerinden birinden döktüğü renksiz bir sıvıyla doldurdu. Bu şişelerin boyunlarında birer etiket bulunduğunu fark ettim; üzerlerinde "Kirschenwasser"[9] yazılıydı.

Meleğin bu düşünceli davranışı ve kibarlığı beni fazlasıyla yatıştırdı ve Porto şarabımı seyreltmek için arada bir kadehime ilave ettiği suyun da yardımıyla sonunda onun o acayip konuşmalarını dinleyebilecek kadar kendime geldim. Bana anlattıklarının hepsini şimdi birer birer tekrarlayabileceğimi ileri sürecek değilim, ama söylediklerinin özü şuydu ki o, insanlığın başına gelen *contretemps*'lerden[10] sorumlu cin idi ve işi gücü kuşkucuları sürekli olarak şaşırtacak *tuhaf kazalar* meydana getirmekti.

8) Teuffel: Şeytan.
9) Kirschenwasser: Bir brandy.
10) Contretemps (Fr.): Aksilik, beklenmedik terslik.

Birkaç defa iddialarına hiç mi hiç inanmadığımı söyleyecek oldum, gerçekten çok kızdı, bu yüzden tutulacak en akıllı yolun gıkımı çıkarmadan dinlemek olduğuna karar verdim. O, paşa gönlünce uzun uzun konuşurken, koltuğuma yaslanıp gözlerimi yumdum ve kuru üzüm yiyip saplarını fiskeyle sağa sola fırlatarak eğlendim. Derken, Melek birden bu davranışımı saygısızlığıma yordu. Büyük bir hiddetle ayağa kalktı, hunisini iyice gözlerinin üzerine eğdi, okkalı bir küfür savurdu, tam olarak anlayamadığım bir tehditte bulundu ve bana Gil-Blas'taki başpiskoposun dilinde "*beaucoup de bonheur et en peu plus de bon sens*"[11] dileyerek hafifçe eğilip selam verdikten sonra gitti.

Gidişiyle rahat bir nefes aldım. İçmiş olduğum o birkaç bardakçık Lafitte uykumu getirmişti, akşam yemeklerinden sonra alışkanlık edindiğim gibi on beş yirmi dakika kestirmek niyetindeydim. Saat altıda, kaçırmamam gereken çok önemli bir randevum vardı. Oturduğum evin sigorta poliçesinin süresi önceki gün dolmuştu ve biraz tartıştıktan sonra şirket yöneticileriyle saat altıda buluşarak yeni anlaşmanın şartlarını görüşmeyi kararlaştırmıştık. Şömine rafının üzerindeki saate göz atınca (öylesine uyku bastırmıştı ki cebimdeki saati çıkarmaya üşendim) kendime hâlâ yirmi beş dakika ayırabileceğimi görüp sevindim. Saat beş buçuktu; sigorta bürosuna rahat beş dakikada yürüyebilirdim ve tıkınma sonrası şekerlemelerim asla yirmi beş dakikayı geçmezdi. Kendimi yeterince güvende hissettim ve derhal uyumaya hazırlandım.

Uykumu alıp da gözlerimi açınca, yeniden saate göz attığımda her zamanki gibi on beş yirmi dakika yerine sadece üç dakika kestirmiş olduğumu görünce tuhaf kazaların olabilirliğine inanasım geldi, çünkü randevu saatine hâlâ yirmi yedi dakika vardı. Yeniden bıraktım kendimi uykunun kollarına ve ikinci defa uyandım, şaşkınlıkla gördüm ki *hâlâ* altıya yirmi yedi vardı. Saati incelemek için fırlayıp kalktım ve saatin durmuş olduğunu gördüm. Cep saatim yedi buçuğu gösteriyordu, demek ki tastamam iki saat uyumuş, randevuyu çoktan kaçırmıştım. "Zararı yok," dedim, "sabahleyin büroya uğrar, özür dilerim; iyi de bu saatin nesi var?" Saati inceleyince gördüm ki, Tuhaflık Meleğinin verdiği söylev sırasında sağa sola fiskeyle fırlattığım kuru üzüm saplarından bir tanesi saatin kırık camından geçip oldukça garip bir şekilde anah-

11) Fransız roman ve oyun yazarı Alaine-René de Lesage'ın (1668-1747) "Gil Blas" adlı eserinden. Gil Blas Granada Başpiskoposuna üslubunun zayıflığından söz edince, Başpiskopos inanmayı reddederek onu kovar: "*Adieu Gil Blas; je vous souhaite toutes sortes de prospérités, avec un peu plus de goût*" (Yolunuz açık olsun Gil Blas, size mutluluk ve biraz daha muhakeme yeteneği dilerim) der. Yukarıdaki alıntıda yapılan değişikliklerle 'sağduyu' dilenmiş oluyor.

tar deliğine sıkışmış ve dışarıda kalan ucu yelkovanın hareketini durdurmuştu.

"Hah," dedim, "anlaşıldı, her şey gün gibi ortada. Çok tabii bir kaza. Böyle şeyler ara sıra olur."

Meseleyi daha fazla kurcalamadım ve her zamanki yatma saatim gelince yatağa girdim. Yatağımın başucundaki rafa bir mum koyduktan sonra "Tanrı Her Yerde" adlı romandan[12] birkaç sayfa okumaya çalıştım. Ne yazık ki yirmi saniye geçmeden mumu yanar vaziyette bırakarak uyuyakaldım.

Rüyalarım, Tuhaflık Meleğinin görüntüleri yüzünden müthiş rahatsızlık vericiydi. Bana öyle geliyordu ki yatağımın ayakucunda duruyor, perdeleri çekiyor ve bir rom fıçısının boğuk, iğrenç sesiyle kendini küçümsediğim için benden intikamını çok acı bir şekilde alacağı tehdidini savuruyordu. Tuhaflık Meleği uzun uzadıya nutuk çektikten sonra, huni-şapkasını çıkardı, borusunu gırtlağıma kadar sokup, kendisi için kol görevi gören o uzun şişelerin birisinden boğazıma bir okyanus dolusu *kirschenwasseri* oluk oluk akıttı. Istırabım sonunda dayanılmaz bir hal aldı ve bir farenin yanar durumdaki mumu raftan kapıp sıvıştığını görmeme imkân verecek bir zamanda uyandım, ancak mumla birlikte kaçıp deliğine girmesini engellemek için çok *geç* kalmıştım. Çok geçmeden boğucu keskin bir koku genzimi doldurdu, evin yanmakta olduğunu anladım. Birkaç dakika içerisinde alevler şiddetle parladı ve inanılmayacak kadar kısa bir sürede bütün ev tutuştu. Pencere dışında odamdan bütün çıkış yolları kesilmişti. Bereket versin aşağıda toplanan kalabalık uzun bir merdiven bulup pencereye dayadı. Bu merdiven sayesinde hızla ve görünüşe göre emniyetle aşağı iniyordum ki o ana kadar sessizce çamurun içinde uyumakta olan iri mi iri bir domuzun – kocaman göbeği ve genel görünüşüyle bana Tuhaflık Meleğini fazlasıyla anımsatan bir domuzun– aklına ansızın sol omzunun kaşınması gerektiği düşüverdi ve sürtünmek için de merdivenin ayağından daha uygun bir yer bulamadı. Bir anda kendimi yerde buldum; ne yazık ki bir kolumu kırmıştım.

Sigortasızken başıma gelen bu kaza ve daha önemlisi saçımı kaybetmiş olmam –bütün saçım yangında ütülmüştü– bütün bunlar beni fena halde etkiledi ve sonunda kendime bir eş bulmaya karar verdim. Yitirdiği yedinci kocasının hâlâ yasını tutan zengin bir dul vardı, vaatlerimle onun

12) Poe muhtemelen Robert Montgomery'nin (1807-1855) *The Omnipresence of Deity* adlı romanını kastediyor.

yaralı ruhuna merhem olmayı önerdim. Yakarışlarıma gönülsüzce de olsa olumlu yanıt verdi. Minnettarlık ve tapınma duygusuyla önünde diz çöktüm. Yüzü kızardı eğilip gür saç örgülerini, yerinde yeller esen saçlarımın yerini tutsun diye geçici olarak temin ettiğim Grandjean[13] işi peruğuma dokundurdu. Nasıl oldu bilmiyorum ama saçlarımız birbirine dolandı. Ben pırıl pırıl parlayan peruksuz bir kafayla ayağa kalktım; yüzünün yarısı yabancı bir saçla kapanmış kadınsa küçümseme ve öfkeyle. Böylece beklenmedik, lakin olayların doğal gelişiminin yol açtığı bir kaza sonucunda dulla ilgili umutlarım suya düştü.

Ama hiç umutsuzluğa kapılmadım ve daha az merhametsiz bir kalbi ele geçirmeye çalıştım. Yine bir süre için şansım yaver gitti, ama yine ufak bir kaza her şeyi berbat etti. Kentin *élite* kesiminin doldurduğu kalabalık bir caddede nişanlıma rastladım; en saygın reveranslarımdan biriyle onu selamlamakta acele ediyordum ki gözüme ne olduğunu anlamadığım küçük bir cisim kaçtı ve bir süreliğine beni tamamen kör etti. Yeniden görebildiğimde kalbimin kadını gözden yitmişti – kendisini selamlamadan yanından geçmemi kasıtlı kabalığıma yormuş, kalbi onarılmayacak şekildi kırılmıştı. Göz açıp kapayıncaya kadar meydana gelen (güneş altındaki herkesin başına gelebilecek) bu kazanın verdiği şaşkınlıkla ve henüz tam olarak göremeden orada dururken Tuhaflık Meleğinin yanıma yanaştığını gördüm; hiç beklemediğim bir nezaketle yardımda bulunmayı teklif etti. Rahatsız gözümü incitmeden, ustalıkla inceledi ve içinde bir damla olduğunu (bu 'damla' da neyse artık) söyledi ve damlayı çıkarıp beni rahatlattı.

O zaman ölme zamanımın geldiğine hükmettim (değil mi ki, alınyazım bana eza etmeye yemin etmişti) ve en yakın nehre yöneldim. Burada bütün giysilerimi çıkarıp (ne de olsa insanın doğduğu gibi ölmemesi için bir neden yok!) balıklama akıntıya atladım. Yazgımın tek tanığı, alkol emmiş mısırları yemenin ayartıcılığına kapıldığı için sürüden ayrı düşmüş bir kargaydı. Ben suya dalar dalmaz bu karga kıyafetimin en zorunlu parçasını kapıp kaçmayı aklına koydu. Bu yüzden intihar tasarımı şimdilik erteleyerek, bacaklarımı ceketimin kollarına geçirdim ve durumun gerektirdiği, şartların elverdiği hızla suçlunun peşine düştüm. Ama gel gör ki felek atını nallamış peşime düşmüştü. Malımı kapıp kaçan hırsızdan başka bir şey düşünmeden burnumu havaya dikmiş dörtnala koştururken ayaklarımın artık *terra-firma*'ya[14] basmadığını fark ettim bir-

13) Auguste Grandjean: Dazlaklığın tedavisinde uzmanlaşmış New Yorklu ünlü perukçu.
14) Terra firma: Toprak.

den. İşin aslı şu ki, bir uçurumdan aşağı atlamıştım ve şans eseri oradan geçen bir balondan sarkan halatı yakalamamış olsaydım paramparça olmam kaçınılmazdı.

İçinde bulunduğum, daha doğrusu asılı olduğum korkunç durumu kavrayacak kadar kendimi toparladığımda, başımın üzerindeki havacıyı durumumdan haberdar etmek için ciğerlerimin bütün gücüyle bağırmaya başladım. Ama uzun süre boş yere soluk tükettim. Ya aptal beni duymuyordu ya da alçaklığından umursamıyordu. Bu arada balon hızla yükseliyor, benim gücümse ondan da hızla tükeniyordu. Tam alınyazıma boyun eğip, kendimi sessizce denize bırakmak üzereydim ki, yukarıdan gelen ve uyuşuk uyuşuk bir arya mırıldanan boğuk bir sesle umutlarım tazelendi. Yukarı baktığımda Tuhaflık Meleğini gördüm. Kollarını kavuşturmuş olarak, sepetin kenarına yaslanmıştı, sakin sakin tüttürdüğü ağzındaki pipoyla kendinden ve dünyadan son derece hoşnut görünüyordu. Konuşamayacak kadar perişandım, sadece yalvaran gözlerle baktım.

Dosdoğru yüzüme baktığı halde bir süre ağzını açıp tek kelime konuşmadı. Sonunda lületaşı piposunu dikkatle ağzının sağ köşesinden sol köşesine geçirdikten sonra konuşmaya tenezzül buyurdu.

"Zis de kimzinis? Orada ne halt ediyorzunus?"

Bu kadar küstahlığa, zalimliğe ve yapmacıklığa sadece iki hecelik bir haykırışla yanıt verebildim: "İmdat!"

"İmdat!" diye taklidimi yaptı alçak. "Yo, ben zise yardım edemem. Alın şu şişeyi de başınısın çarezine bakın. Şeytanlar götürzün zisi."

Bunları söyledikten sonra elindeki kocaman kirschenwasser şişesini bırakıverdi. Şişe tam kafama isabet etti, beynim çıktı sandım. Bu düşüncenin etkisiyle elimi bırakıp kendi isteğimle ruhumu teslim etmeye karar verdiğim anda, tutunmamı emreden Meleğin bağırtısıyla durdum.

"Durun!" dedi. "Acele etmeyin! Tamam mı? Öteki şişeyi de alacak mızınız, yokza ayıkıp kendinise geldinis mi?"

Bunun üzerine başımı çabuk çabuk iki defa salladım. Birincisi olumsuz anlamda, ikinci şişeyi şimdilik istemediğimi göstermek için; ikincisi de olumlu anlamda, *ayık* olduğumu, kesinlikle kendime *geldiğimi* anlatmak için. Bu yolla Meleği biraz olsun yumuşattım.

"Peki artık inanıyor muzunus?" diye sordu, "Zonunda tuhaf şeylerin olabileceğine inandınıs mı?"

Başımı yeniden olumlu anlamda salladım.

"Peki, *bana*, Tuhaflık Meleğine inanıyor muzunus?"

Başımla onayladım.

"Peki, körkütük zarhoş ve aptalın teki olduğunusu kabul ediyor muzunus?"

Bir kez daha başımla onayladım.

"Öyleyze, Tuhaflık Meleğine tam itaat ettiğinisi göztermek için zağ elinizi zol pantolon cebinise zokun."

Bu şart, çok aşikâr nedenlerle, yerine getirilemez göründü bana. Birincisi, sol kolum merdivenden düştüğümde kırılmıştı, bu yüzden sağ elimi bırakırsam düşerdim. İkincisi, kargaya rastlayıncaya kadar bir pantolonum olmayacaktı. Dolayısıyla, hiç istememekle beraber–çok makul olan talebini o anda yerine getirmeyi uygun bulmadığımı Meleğin anlamasını sağlamak amacıyla– başımı olumsuz anlamda salladım. Daha başımı sallamam bitmişti ki...

"Öyleyze, cehenneme kadar yolun var!" diye gürledi Tuhaflık Meleği.

Bu sözleri söylerken, asılı bulunduğum halatı keskin bir bıçakla kesti. O sırada tam da (yolculuklarım sırasında gayet güzel onarılmış olan) kendi evimin üstünden geçiyorduk; ip kesilince bacanın geniş ağzından baş aşağı geçip yemek salonunun şöminesine kondum.

Kendime geldiğimde (çünkü bu düşüş adamakıllı sersemletmişti beni), saatin sabahın dördü olduğunu gördüm. Balondan düştüğüm yerde serilip kalmıştım. Başım, sönmüş bir ateşin külleri arasında sürünürken, ayaklarım çeşitli tatlı kalıntıları, bir gazete, bazı kırık bardaklar, parçalanmış şişeler ve boş bir Schiedam Kirschenwasser testisi arasında devrilmiş yatan küçük bir masanın üzerinde duruyordu. Tuhaflık Meleği intikamını işte böyle aldı.

NEFESİNİ YİTİRMEK

"BLACKWOOD" TARZININ NE İÇİNDE NE DE DIŞINDA OLAN BİR ÖYKÜ

Anma onun adını, vs.
MOORE MELODİLERİ[1]

Şanssızlıkların en koyusu bile, eninde sonunda felsefenin yorulma bilmez cesaretine boyun eğer – tıpkı en inatçı kentin bile düşmanın bitip tükenmez uyanıklığına boyun eğmesi gibi. Salmanazer, kutsal kitaplarda yazdığına göre, Samaria'nın önünde üç yıl beklemiş, ama sonunda kent düşmüştür.[2] Sardanapalus –bkz. Diodoros– Ninova'da yedi yıl direnmiştir, ama boşuna.[3] Troya ikinci beş yılın sonuna doğru teslim olmuştur. Ve Azoth kapılarını Psammetikos'a, Aristæus'un şerefi üzerine yeminle söylediğine göre, bir yüzyılın beşte biri kadar bir süre savunduktan sonra açmıştır.[4]

* * *

"Seni sefil! Seni huysuz! Seni şirret kadın!" dedim karıma, evlendiğimiz günü izleyen sabah. "Seni cadı! Seni acuze! Seni beş para etmez! Seni ahlak düşkünü! Tüm iğrençliklerin alev yüzlü özü! Seni, seni..." Burada parmak uçlarımda yükselip boğazını kavradım ve ağzımı kula-

1) Thomas Moore'un (1779-1852) "Irish Melodies"inden (İrlanda Melodileri, 1820). *İrlanda Melodileri* Poe'nun da çok beğendiği güzel lirik şiirlerle doludur. Moore, ölmek üzere olan Byron'un ricası üzerine şairin eserlerini yayımlamış, bu arada Byron'ın anılarının yok edilmesi isteğine de boyun eğmiştir.

2) Salmanezer: Asur kralı. Filistin kenti Samaria'yı kuşattı. Kuşatma sırasında öldüyse de yerine geçen Sargon üç yılın sonunda kenti aldı (İÖ 722).

3) Sardanapalus: Ninova ve Asur kralı. Ninova'nın düşüşü ve Sardanapalus'un ölümü üzerine çeşitli söylenceler oluşmuştur. Bunlardan bir tanesine göre iki yılık bir kuşatmanın ardından kral sarayı içindekilerle birlikte ateşe vermiştir. Byron bu tema üzerine bir trajedi yazmıştır.

4) Azoth veya Azotus ya da Ashdod: Filistin konfederasyonunun Yafa ile Gazze arasındaki beş kentinden biri. Tarihi kayıtlar Psammetikos'un Asya'nın fethine girişmek için Ashdod'u İÖ 666 yılından başlayarak 29 yıl kuşattığını kaydetmektedir. Aristæus (veya Aristeas): "Aristeas to Philocrates" adlı belgenin yazarı olduğu kabul edilen şair (İÖ 3. yüzyıl).

ğına yaklaştırarak, söyleyebilseydim onu değersizliğine kesinlikle ikna edecek, yeni ve çok ayıp bir sıfat söylemeye hazırlanıyordum ki *nefesimi yitirmiş* olduğumu fark ettim dehşet içerisinde.[5]

"Nefesim kesildi", "nefesimi yitirdim" vb. tümceler günlük konuşmalarda oldukça sık kullanılır, ama sözünü ettiğim korkunç kazanın *bona fide*[6] ve gerçekten meydana gelebileceği hiç aklıma gelmemişti. Şaşkınlığımı, üzüntümü, umutsuzluğumu bir düşünün – hayal gücünüz varsa tabii.

Ama büsbütün boşlamadığım iyi bir yanım var benim. Öfkeden kan beynime sıçrasa, edep erkân gözetmeyi bilirim *et le chemin des passions me conduit* –"Julie"de Lort Edouard'ın kendi kendine dediği gibi– *à la philosophie véritable*.[7]

Her ne kadar bu olayın beni ne derecede etkilediğini başlangıçta kestiremediysem de, başıma gelen bu işitilmedik felaketin gerçek boyutlarını daha sonraki deneylerle tespit edinceye kadar meseleyi karımdan her halükârda gizlemeye karar verdim. Bu yüzden puf böreği gibi kabarıp çarpılmış yüz ifademi bir anda değiştirip çapkınca, yaramaz ve sevimli bir havaya büründüm. Eşimin bir yanağına küçük bir fiske vurup, diğerini öptüm ve tuhaflıklarımla onu şaşkınlık içinde bırakarak tek kelime söylemeden (Tanrılar aşkına, sanki söyleyebilirmişim de!) ayak parmaklarım üzerinde topaç gibi dönerek bir *pas de zéphyr*[8] ile odadan çıkıp gittim.

İşte, çabucak sinirlenmenin doğurduğu kötü sonuçların bir örneği olarak emniyetle kapağı özel *boudoire*'ıma atmış bulunuyorum – ölüye has niteliklerle canlı, canlıya has eğilimlerle ölü, yeryüzündeki bir anormallik, fazlasıyla sakin, ama nefessiz.

Evet! Nefessiz. Tümüyle nefessiz kaldığımı söylerken ciddiyim. Ne pahasına olursa olsun onunla bir tüyü kıpırdatamaz, bir aynanın yüzünü lekeleyemezdim. Kara bahtım, kör talihim! Yine de duyduğum üzüntüyle ilk anda kapıldığım aşırı galeyanı hafifletecek bir şey vardı. Birkaç

5) Freudcuların, öykünün cinsel gücü yitirme ve kastrasyon korkusu olarak okunması gerektiği yolundaki iddiaları esas olarak bu paragraftan kaynaklanmaktadır. Bu hakaretlerin düğünün ertesi günü olması ve gelinin kulağına söylenmek istenen son hakaret cümlesinde söylemek fiili olarak "ejaculate"in (birden bire söyleyivermek, atmak, fışkırtmak) kullanılması iddialarının temel dayanağıdır.

6) Bona fide (Lat.): Hilesiz, hakiki, gerçek olan.

7) "Et le chemin des passions me conduit à la philosophie véritable": Ve tutkuların yolu beni gerçek felsefeye ulaştırır. Jean-Jacques Rousseau'nun "Julie veya Yeni Héloïse"ından.

8) Pas de zéhpyr: Aslında bir dans adımı. Ancak "zephyr" aynı zamanda bir rüzgâr adı (Karayel Tanrısı Zephyrus'un adından) "pas" da olumsuzluk eki olarak okunacak olursa, *pas de zéphyr* "esinti, nefes yok" şeklinde de okunabilir.

deneme yapınca gördüm ki, karımla konuşmayı sürdüremez olunca tamamen tahrip olduğuna hükmettiğim söz söyleme yetim sadece kısmen tahrip olmuştu; eğer o ilginç kriz anında sesimi alçaltıp tuhaf bir şekilde derin gırtlaksı bir tona düşürseymişim ona duygularımı iletmeyi sürdürebilirmişim. Bu ses tonunun (gırtlaksı) nefes akımına değil gırtlak kaslarının belirli bir kasılma hareketine bağlı olduğunu anladım.

Kendimi bir sandalyenin üstüne atarak bir süre derin düşünceler içinde oturdum. Düşüncelerim, pek de teselli edici cinsten şeyler değildi. Binlerce belirsiz ve göz yaşartıcı hayal gözlerimin önünden gelip geçiyordu – hatta intihar etmek düşüncesi bile geçti aklımdan. Ama uzak ve belirsiz şeyler uğruna açık ve kabul edilebilir şeyleri reddetmek insanın sapkın doğasının özelliklerinden biridir. Böylece, tekir kedi halının üzerinde şevkle mırıldayarak, karabaş masanın altında gayretle hırıldayarak gururla ciğerlerinin gücünü gösterir ve belli ki benim ciğerlerimin yetersizliğiyle alay ederlerken kendimi öldürmek düşüncesi bana canavarlıkların en berbatı gibi göründü, dehşetle titredim.

Karmakarışık bir yığın belirsiz umut ve korkunun baskısı altında bunalmışken, sonunda merdivenlerden inmekte olan karımın ayak seslerini işittim. Artık evde olmadığından emin, pır pır eden bir yürekle felaketin başıma geldiği yere döndüm.

Kapıyı içeriden dikkatle kilitledikten sonra, sıkı bir araştırmaya giriştim. Aradığım kayıp şey, diye düşünüyordum, karanlık bir köşede veya bir çekmece ya da dolabın içinde olabilir. Bu şey, anlaşılması güç bir şey de olabilirdi – elle tutulur bir şey de. Filozofların çoğu, birçok felsefi konuda pek de felsefi yaklaşım sergilemez. Ama William Godwin,[9] "Mandeville" adlı yapıtında "görünmez şeyler tek gerçekliklerdir" der. Ve bu, herkes kabul edecektir ki, benim durumuma tastamam uymaktadır. Aklı başında okuyucuların, bu ifadeleri fazlasıyla ipe sapa gelmez diye suçlamadan önce biraz durup düşünmesini isterdim. Anaksagoras, hatırlanacağı gibi, karın siyah olduğunu ileri sürmüştü[10] ve ben de bunun böyle olduğunu gördüm.

9) William Godwin (1756-1836): İngiliz yazar ve politik düşünür. Şaşırtıcı düşüncelerle dolu *Political Justice* (Politik Adalet, 1793) adlı kitabın ve çok tanınan *Caleb Williams* (1794) adlı romanın yazarı. *Mandeville* 1817'de yayımlandı. Godwin, *Frankenstein*'in yazarı ve şair Shelley'in eşi olan Mary Wollstonecraft'ın da babasıdır.

10) Anaksagoras (İÖ 500-428): Ayın dünyanın bir parçası olduğu ve güneşin ışınlarını yansıttığı şeklindeki görüşleri dinsizlik olarak kabul edilmiş ve Atina'dan kaçmak zorunda kalmıştır. Anaksagoras aslında karın siyah olduğunu söylememiş, siyah suya dönüştüğüne göre karda bir siyahlık özelliği bulunması gerektiğini, beyazlıkla birlikte siyahlık, soğuklukla birlikte sıcaklık da olduğunu söylemiştir.

Uzun süre, gayretle araştırmamı sürdürdüm, ama çalışkanlığımın ve azmimin rezil ödülü bir takım takma diş, bir çift kalça, bir göz ve Mr. Windenough'tan karıma yazılmış çok sayıda *billets-doux*.[11] Burada şunu da belirtmeliyim ki, karımın Mr. W.'ye duyduğu yakınlığın bu kanıtları beni hiç rahatsız etmedi. Mrs. Lacko'breath'in[12] benden bu denli farklı bir şeye hayranlık duyması doğal ve zorunlu bir kötülüktü. Ben, çok iyi bilindiği gibi, güçlü kuvvetli, şişman bir görünüşe sahibim, boydan yana da biraz fukarayım. Bu yüzden tanışımın değnek gibi zayıf endamının ve dillere destan boyunun Mrs. Lacko'breath'in gözünde saygın bir yerinin olmasında şaşacak bir şey olmasa gerek. Neyse, biz konumuza dönelim.

Çabalarım, dediğim gibi, bir sonuç vermedi. Bütün dolapları, çekmeceleri didik didik etmiş, bakılmadık köşe bırakmamıştım, ama sonuç sıfırdı. Yalnız, bir ara bir tuvalet çantasının altını üstüne getirirken kazayla bir Grandjean Archangels parfümü şişesini kırdığımda ödülüme kavuştuğumu sandım – bu arada bu parfümü çok hoş bulduğumu ve herkese tavsiye ettiğimi söylemeliyim.

Ülkeyi terk etmek için –bunda kesin kararlıydım– hazırlıklarımı tamamlayıncaya kadar karım durumu anlamasın diye bir yol düşünmek üzere yüreğimde bir sıkıntıyla *boudoire*'ıma döndüm. Yabancı bir diyarda, kimse tarafından tanınmadığımdan, başıma gelen talihsiz felaketi –çoğunluğun sevgisini dilencilikten bile daha çok kendinden uzaklaştıracak, erdemli ve mutlu kişilerin kızgınlığını haklı olarak kurbana çekecek olan felaketi– gizleme çabalarımda başarılı olabilirdim. Uzun süre tereddüt geçirmedim. Çok çabuk harekete geçen bir yaradılışta olduğum için "Metamora"[13] tragedyasını baştan sona aklımdan geçirmeye koyuldum. Bu oyundaki konuşmalarda, hiç değilse kahramanın konuşmasında bende eksik olduğunu gördüğüm ses tonlarının büsbütün lüzumsuz olduğunu ve derinden gelen gırtlaksı seslerin oyuna baştan sona egemen olacağının varsayıldığını anımsayacak kadar şanslıydım.

Geleni gideni bol bir bataklığın kıyısında bir süre alıştırmalar yaptım – ama bunu yaparken Demosthenes'in yöntemini[14] taklit ediyor değildim;

11) Windenough: "Wind enough"; yeterince rüzgâr, ya da nefes. Billets-doux: Aşk mektupları.

12) Lacko'breath: "Lack of breath"; nefessiz.

13) Metamora (1829): John Augustus Stone'un (1800-1834) aktör Edwin Forrest için yazdığı, Kral Philip adıyla bilinen Amerikalı Kızılderili şefi hakkındaki oyun. Poe, Forrest'ın sahnedeki performansı, özellikle Kızılderilileri taklit için "gırtlaktan" konuşmasıyla alay etmektedir.

14) Hatip Demosthenes'in (İÖ 384-322) ağzına çakıl taşları doldurup denizin gümbürtüsüne karşı konuşma alıştırmaları yaptığı söylenir. Aktör Forrest'ın da Kentucky'de Covington ormanının kuytu bir köşesinde oyunun provalarını yaptığı bilinmektedir.

tamamen kendime has, kendi geliştirdiğim bir yol izledim. Böylece silahlandıktan sonra, ansızın sahne aşkıyla yanıp tutuşmaya başladığıma karımı ikna etmeye karar verdim. Bunda, mucize denilecek denli başarılı oldum; her sorusuna veya önerisine bir kurbağanınkini andıran mezardan geliyormuş gibi boğuk bir sesle trajediden bir tirat okuyarak yanıt vermekte hiç zorlanmadım – bu trajedinin her pasajının, hangi konu olursa olsun, bütün konulara pekâlâ uyduğunu gözlemlemekten büyük bir keyif aldım. Bununla birlikte, bu pasajları okurken şaşı şaşı bakmaktan, dişlerimi göstermekten, dizlerimi titretmekten, ayaklarımı sürüklemekten veya bugün çok yerinde olarak başarılı bir aktörün ayırt edici özelliği kabul edilen o adlandırılamaz inceliklerden herhangi birini sergilemekten geri kaldığım sanılmasın. Bana deli gömleği[15] giydirmeyi düşünenler çıktı – ama Tanrı'ya şükür, nefesimi yitirmiş olduğumdan kimse kuşkulanmadı.

Nihayet işlerimi yoluna koyduktan sonra, bir sabah erkenden G.'ye giden posta arabasında yerimi aldım; eşe dosta son derece önemli bir işin derhal bu kente gitmemi gerektirdiğini söylemiştim.

Posta arabası tıka basa doluydu, ama alacakaranlığın güvenilmez ışığında yol arkadaşlarımın yüzleri seçilmiyordu. Fazlasıyla iri yarı iki beyefendinin arasına sesimi çıkarmadan sıkışırken daha cüsseli bir üçüncüsü yapacağı şey için özür dileyerek boylu boyunca üzerime uzandı ve derhal uykuya dalarak Phalaris boğasının[16] böğürtülerini gölgede bırakacak horultularla gırtlaksı imdat çağrılarımı boğdu. Bereket versin solunum organlarımın durumu nefes alamamak yüzünden boğulmak gibi bir kazayı tümüyle olanaksız kılıyordu.

Kentin varoşlarına yaklaştığımızda tan ağarmaya başlamıştı; bu sırada işkencecim doğrulup yakasını düzeltti ve gösterdiğim nezaketten dolayı çok dostane bir tavırla teşekkür etti. Hiç kıpırdamadığımı görünce (bütün eklemlerim yerinden çıkmış, başım bir yana dönmüştü) tedirginlik duymaya başladı ve diğer yolcuları uyandırarak kararlı bir tavırla onları durumdan haberdar etti; düşüncesine göre geceleyin canlı ve sorumluluklarını bilen bir yolcu yerine bir kadavra konulmuştu aralarına. Bu noktada sözlerinin doğrulunu kanıtlamak için sağ gözüme bir yumruk vurdu.

15) Deli gömleği İngilizce'de "strait-jacket"dir. Poe burada "straight-jacket" diyor. "Strait" sözcüğü "dar" anlamına gelirken, "straight" sözcüğü "doğru, düz" anlamına gelir. Sözcüğün yanlış yazılmış olduğuna işaret eden editörler olduğu gibi, hiç yorum yapmayan editörler de bulunmaktadır. Fransızca'ya da "la camisole de force" diye, yani "deli gömleği" olarak çevrilmiştir. Ancak Poe'nun burada bir sözcük oyunu yapıyor olması kuvvetle muhtemeldir.

16) Bkz. "Doktor Katran İle Profesör Tüy'ün Sistemi", dipnot 41.

Bunun üzerine, bütün yolcular birbiri ardı sıra (hepsi dokuz kişiydiler) kulağını tutup çekmeyi görev bildiler. Genç bir pratisyen doktor ağzıma bir cep aynası tuttu ve nefes alıp vermediğimi görünce işkencecimin sözlerinin doğru olduğunu beyan etti. Bütün yolcular gelecekte böyle yutturmacalara kuzu kuzu katlanmayacakları ve şimdi de böyle bir cesetle yola devam etmeyecekleri hususunda kararlılıklarını dile getirdiler.

Böylece "Karga" tabelasının (arabanın önünden geçmekte olduğu meyhane) önüne atıldım; bu, arabanın sol arka tekerinin altında kalan iki kolumun kırılması dışında, başka bir kazaya yol açmadı. Sürücünün bavullarımdan en büyüğünü atmayı unutmadığını söyleyelim de hakkını yemiş olmayalım, bu bavul ne yazık ki başıma isabet ederek kafatasımda son derece ilginç ve sıra dışı bir çatlağa neden oldu.

Konuksever bir insan olan "Karga"nın sahibi, bavulumun, benim için katlanacağı zahmeti fazlasıyla karşılayacak öteberiyle dolu olduğunu görünce, tanıdığı bir cerrahı çağırttı ve on dolarlık bir fatura ve alındı makbuzuyla beni onun ellerine teslim etti.

Beni satın alan cerrah dairesine götürür götürmez bedenimi kesip biçmeye başladı. Ancak kulaklarımı kestiğinde yaşam belirtilerini fark etti. O zaman zili çalarak, bu zor durumu görüşmek üzere komşularından bir eczacıyı çağırttı. Bu arada yaşayıp yaşamadığım hususundaki kuşkularını doğrulamak için karnımı yardı ve iç organlarımdan birçoğunu daha sonra kesip biçmek üzere çıkardı.

Eczacı bal gibi de ölmüş olduğum fikrindeydi. Bu fikri çürütmek için tekmeler savurmaya, bütün gücümle çırpınmaya çalıştım – çünkü cerrahın kesip biçmeleriyle yetilerimi bir ölçüde geri kazanmıştım. Ne çare, bütün çabalarım, gerçekten bilgili bir adam olan eczacının, üzerimde –şahsen benim de derinden derine ilgi duymaktan kendimi alamadığım– birçok garip deney yapmakta kullandığı yeni bir galvanik pilin etkisine yoruldu. Ama konuşmayı defalarca denememe karşın, konuşma yeteneğimi büsbütün yitirmiş olduğumu, ağzımı bile açamadığımı, hele hele başka koşullarda olsaydık, Hippokratesçi patoloji[17] konusundaki derin bilgimle rahatça çürütebileceğim bazı ustalıklı ama hayalci kuramlarına yanıt veremediğimi görmek beni fena halde incitiyordu.

Bir sonuca ulaşamayan pratisyenler, incelenmemi bir sonraki oturuma bırakmaya karar verdiler. Bir tavan arasına taşındım; cerrahın karısı bana donla çorap giydirdi; cerrahın kendisiyse ellerimi bağlayıp, çene-

17) Hippokrates'in (İÖ 460-377) her hastalığın doğal bir sebebi vardır şeklindeki tanı sistemi.

mi bir mendille sıkıladı, sonra kapıyı dışarıdan sürmeledi ve yemeğe koşturdu; daldığım derin düşüncelerle ve sessizlikle baş başa kaldım.

O zaman, çenem mendille bağlanmamış olsaydı konuşabilecek durumda olduğumu görmekten son derece mutluluk duydum. Bu düşünceyle kendimi teselli ederek, âdetim olduğu üzere, uykuya dalmadan önce "Tanrı Her Yerde"den[18] bazı bölümleri aklımdan geçiriyordum ki açgözlü ve kudurgan yaradılışlı iki kedi, bir delikten içeri girdi ve *à la Catalani*[19] bir zıplayışla yüzümün iki yanına konup benim beş para etmez burnum için yersiz bir kavgaya tutuştu.

Ama nasıl ki Pers Mecusisi'nin ya da Mige-Gush'un kulaklarını kaybetmesi Kyros'un tahtına çıkmasının aracı olduysa, nasıl ki burnunun kesilmesi Zopyrus'un Babil'i ele geçirmesini sağladıysa,[20] benim de suratımdan beş on gram kaybetmem kurtuluşuma vesile oldu. Acının ve öfkenin verdiği güçle bir hamlede bağlarımı ve sargılarımı koparıp attım. Odayı bir baştan diğerine kat ederken kavgacı kedilere nefret dolu bakışlarla baktım, pencere kanatlarını sonuna kadar açıp, kedileri büyük bir dehşet ve hayal kırıklığı içerisinde bırakarak kendimi ustalıkla boşluğa bıraktım.

Kendisine çok fazla benzediğim posta arabası soyguncusu W. tam o anda ceza evinden alınmış, kenar mahallelerden birinde kendisi için kurulmuş olan darağacına götürülmekteydi. Son derece zayıf ve uzun süreden beri hasta olması nedeniyle ellerine kelepçe vurulmaması ayrıcalığı tanımışlardı ve uyuklamakta olan sürücüsüyle altıncı piyade birliğinden sarhoş iki kura neferi dışında hiçbir gardiyanı olmaksızın (tam benim kendimi pencereden boşluğa bıraktığım sırada cerrahın evinin penceresinin altından geçmekte olan) cellat arabasının dibinde –benimkine çok benzeyen– idam giysisiyle boylu boyunca uzanmış yatmaktaydı.

Kötü şans bu ya, ayaküstü arabanın içine düştüm. Açıkgöz biri olan W. ayağına gelen fırsatı kaçırmadı. Hemen ayağa kalkıp, arabanın arkasından ok gibi fırladı, bir ara sokağa dalarak göz açıp kapayıncaya kadar

18) Bkz. "Tuhaflık Meleği" dipnot 12.

19) À la Catalani: Catalani usulü. Angelica Catalani (1782-1849): Günün tanınmış opera yıldızı, aynı zamanda Paris'teki Italian Opera'nın yöneticisi.

20) Kyros'un oğlu Kambyses zalim bir Pers kralıydı, kardeşi Smerdis'ten kuşkulanınca onu gizlice öldürttü, kendisi de bir kazada ölünce Mecusi rahipleri aralarından, Smerdise'e çok benzeyen Gaumata adlı birini (Mige-Gush değil) tahta çıkardılar. Rahibin kulakları yoktu, bu durum ortaya çıkınca öldürüldü. Poe öyküyü tersten anlatıyor: Kulaklarının olmayışı Mecusiye tahtı kaybettirdi.

Zopyrus, Herodotos tarihine göre, Babil kuşatması sırasında Darius'un subaylarından biriydi. Burnunu ve kulaklarını kestikten sonra, bunu Dareios'un yaptırdığını söyleyerek Babillilerin güvenini kazandı ve Babil ordusunun başına geçtikten sonra kenti Dareios'a teslim etti.

kayıplara karıştı. Gürültü patırtıya uyanan kura neferleri ne olup bittiğini anlayamadılar. Ama suçlunun tıpatıp aynısı bir adamın gözlerinin önünde arabanın içinde dikelmekte olduğunu görünce alçağın (yani W.'nin) kaçmaya çalıştığını düşündüler (bunu böyle ifade ettiler) ve karşılıklı fikir alışverişinde bulunup içkilerinden birer fırt çektikten sonra tüfeklerinin dipçikleriyle beni yere serdiler.

Çok geçmeden hedefimiz olan yere vardık. Kendimi savunmak için, elbette, hiçbir şey söyleyemedim. Asılmak kaçınılmaz yazgımdı. Bu yüzden şaşkınlık ve acı karışımı duygularla yazgıma teslim oldum. Biraz kinik olduğumdan bir köpeğin tüm duygularına sahiptim. Cellat boynuma geçirdiği ilmiği ayarladı. Altımdaki kapak açıldı.

Darağacındaki duygularımı, tam yetkiyle konuşacak durumda olmama ve bu konuyla ilgili yerinde söylenmiş hiçbir şey olmamasına karşın anlatmıyorum. Aslında bu tema üzerinde yazmak için asılmış olmak şarttır. Her yazar kendini deneyimleriyle sınırlamalıdır. Marcus Antonius sarhoşluk üzerine incelemesini böyle yazmıştır.[21]

Bununla birlikte, ölmemiş olduğum gerçeğinden söz edebilirim. Bedenimi asmış olsalar da nefesim *yoktu* ve sol kulağımın altındaki düğümü (asker kökenli olduğu duygusunu uyandırıyordu) saymazsak, diyebilirim ki pek rahatsızlık duymuyordum. Altımdaki kapağın açılmasının boynumda yarattığı ani sarsılmaya gelince, tek etkisi arabadaki şişman beyefendinin boynumda neden olduğu burulmayı düzeltmek oldu.

Ama çok yerinde sebeplerle, kalabalığa zahmetinin karşılığını vermek için elimden geleni yaptım. Kasılmalarımın olağanüstü olduğu söylenebilir. Geçirdiğim spazmların sanmıyorum ki bir eşi daha bulunsun. Kalabalık "*bir daha, bir daha*!" diye tempo tuttu. Bayılan birçok insan oldu, isteri krizi geçiren çok sayıda hanımefendiyi evlerine götürdüler. Pinxit[22] fırsattan istifade o hayranlık uyandıran Derisi Diri Diri Yüzülen Marsyas[23] tablosunun yerinde yapılan eskizine rötuş yaptı.

Halkı yeterince eğlendirdiğimde, cesedimin darağacından indirilmesinin yerinde olacağı düşünüldü – bunun nedeni daha çok, gerçek suçlu-

21) "Bir Kudüs Öyküsü"nün de kaynaklarından olan Horace Smith'in *Zillah*'ında Antonius "Sarhoşluk üzerine bir inceleme yazdım" der. Ancak bu satırları yazarken Poe'nun aklında Shakespeare'in *Julius Caesar*'ındaki Antonius'un olması da mümkündür.

22) Pinxit: Bir tabloda ressamın imzasından önce veya sonra yer alan ve Latince "o boyadı, o resmetti" anlamına gelen deyim. Poe, sahici bir isim olduğuna inanmış gibi yapıyor. Aslında Blackwood'un bilgiçliğiyle dalga geçmektedir.

23) Efsaneye göre Marsyas, Frigyalı bir flütçüydü. Ustalıkta Apollon'a meydan okudu ve Apollon'a yenilince bu iddiasından dolayı diri diri derisi yüzüldü. Marsyas Nehri onun kanından doğdu. Ressam Raphael (1483-1520) Marsyas'ın derisinin yüzülmesini resmetmiştir.

nun bu arada ele geçirilmiş ve tanınmış olmasıydı, ama ne yazık ki benim bundan haberim olmadı.

Pek tabii olarak bana epeyce acıma ve yakınlık duyuldu; cesedimi almak isteyen çıkmadığından, bir tabut içerisinde, halka ait cesetlerin konulduğu bir mahzene kaldırılmam emredildi.

Makul bir süre sonra buraya bırakıldım. Kilisenin ufak tefek işlerine bakan görevli gitti, yalnız kaldım. Marston'un "Malcontent"inden[24] şu aşağıdaki dize bana o anda koskocaman bir yalan göründü:

"Ölüm iyi biridir ve kapısı her daim açıktır."

Ama tabutumun kapağını vura vura açıp dışarı çıktım. Mahzen korkunç derecede kasvetli ve rutubetliydi, çok geçmeden *canım sıkılmaya* başladı. Biraz eğlence olsun diye, çevremde sıra sıra dizili sayısız tabut arasında dolaşmaya başladım. Tabutları birer birer yere indirip kapaklarını kırarak açtım ve içindeki ölüler üzerinde derin düşüncelere daldım.

"Bu adam," dedim kendi kendime, şişmiş, kabarmış, tombalak bir cesede takılıp üzerine yıkılırken, "bu adam, hiç kuşku yok ki, kelimenin tam anlamıyla mutsuz –talihsiz– bir adamdı. Garibanın balıtına yürümek değil, sarsak sarsak gitmek düşmüş; hayatı bir insan gibi değil, bir fil gibi –adam gibi değil, gergedan gibi– yaşamak düşmüş.

İlerleme çabaları hep boşa çıkmış, dönüş hareketleri apaçık bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İleri doğru bir adım atmaya kalkıştığında iki adım sağa, üç adım sola gitmek bahtsızlığına uğramıştır. İncelemeleri Crabbe'in[25] şiirleriyle sınırlı kalmıştır. *Pirouette*'in büyüleyiciliği hakkında hiçbir fikri yoktur. Onun için *pas de papillon* hep soyut bir kavram olarak kalmıştır.[26] Asla bir tepenin zirvesine kadar çıkmamıştır. Asla bir çan kulesinden büyük bir kentin ihtişamını seyre dalmamıştır. Sıcak havalar onun ölümcül düşmanı olmuştur. Eyyamı bahurda hayatının bir köpeğin hayatından farkı kalmamıştır.[27] O günlerde düşlerinde alevleri ve havasızlıktan boğulmayı, üst üste binmiş dağları –Ossa üstüne binmiş

24) John Marston (1576-1634): "*The Malcontent*" (Hoşnutsuz) gibi eğlenceli oyunlarıyla tanınan yergici ve drama yazarı. Ancak buradaki alıntı "*The Malcontent*"den değil, "*Antonio and Mellida*"dandır.

25) Crabbe: İngilizcedeyengeç anlamına gelen "crab" kastediliyor. Gerçek George Crabbe'e (1754-1832) atıf yapılmamaktadır.

26) Pirouette: Ayak parmakları ucunda fır dönmek. Pas de papillon: Kelime anlamı 'kelebek adımı' olan bir dans adımı.

27) Eyyamı bahur: 22 Temmuz'dan 23 Ağustos'a kadar olan sıcak günler. İngilizce'si 'köpek günleri' anlamına gelen 'dog-days'.

Pelion'u– görmüştür.[28] Nefessiz kalmıştır. Evet, tek kelimeyle söyleyecek olursak, nefessiz kalmıştır. Nefesli çalgı çalmanın lüzumsuzluk olduğunu düşünmüştür. Otomatik yelpazeleri, hava borularını ve vantilatörleri icat etmiştir. Körük yapımcısı Du Pont'un müşterisi olmuştur ve puro içmeye çalışırken acınası bir ölümle hayatı son bulmuştur. Böyle bir vakaya derin bir ilgi duydum – böyle bir talihe içtenlikle acıdım.

Ama işte, dedim –nahoş bir tanıdıklık duygusu uyandıran sıska, uzun ve tuhaf görünüşlü birini hınçla tabutundan çekip çıkarırken– işte bu dünyada merhameti hiç mi hiç hak etmeyen sefil bir yaratık. Bu sözleri söyledikten sonra cesedi daha yakından görebilmek için burnunu başparmağımla işaret parmağım arasına sıkıştırarak çekip yerde oturur konuma getirdim ve kol erimi mesafede bu vaziyette tutarak kendi kendime konuşmayı sürdürdüm.

Bu dünyada merhameti hiç hak etmeyen biri, diye tekrarladım. Zaten bir gölgeye merhamet etmeyi kim düşünür ki? Üstelik insani mutluluktan payına düşeni fazlasıyla almamış mıydı? Yüksek anıtların, av saçması döküm kulelerinin, paratonerlerin, karakavakların öncüsüydü. "Hayaller ve Gölgeler" üzerine incelemesi onu ölümsüz kılmıştır. Takdire şayan bir yetkinlikle "Kemikler Üzerindeki Güney"in[29] son baskısını yayımladı. Erken yaşta üniversiteye gitti ve pnömatik eğitimi gördü. Sonra evine döndü, dur durak bilmeden konuştu ve armonik korno çaldı. Gaydaya gönül indirdi. Zamana karşı yürüyen Yüzbaşı Barclay[30] *ona* karşı yürüyemezdi. Windham ve Allbreath[31] en sevdiği yazarlar, Phiz[32] en sevdiği sanatçıydı. İçine gaz çekerken muhteşem bir ölümle hayata veda etti – Hieronymus'daki *fama pudicitiæ* gibi *levique flatu corrumpitur*.[33] Şüphesiz o bir..."

28) Ossa dağı ve Pelion dağı, her ikisi de Teselya'dadır. "Ossa üzerine Pelion'u yığmak" deyimi, "dert dert üstüne, sıkıntı sıkıntı üstüne eklemek" anlamına gelir.

29) John Flint South'un "A Short Description of the Bones"una (Kemiklerin Kısa Bir Betimlemesi, 1825) alternatif bir başlık.

30) 1809'da saatte bir mil olmak üzere bin saatte bin mil yürüyen Robert Barclay-Allardyce.

31) Windham'in İngiliz devlet adamı William Windham (1750-1810) olabileceği ileri sürülmüşse de, "wind" (rüzgâr) sözcüğü üzerine bir oyun da olabilir. Allbreath adında kimse bulunamamıştır. "Tamamen Nefes" diye çevrilebilecek bu isim de bir sözcük oyununa benzemektedir.

32) Phiz: Dickens'ın "*Pickwick Papers*"ını resimleyen Hablot Knight Browne'ın (1815-82) takma adı.

33) "*Tenera res in feminis fama pudicitiae, et quasi flos pulcherrimus, cito ad levem marcescit auram, levique flatu corrumpitur, maxime, etc. – Hieronymus ad Salvinam.*" (Poe'nun notu). Uzmanlar Poe'nun bu notu yanlış alıntıladığını, ancak yaptığı yanlışların anlamı değiştirmediğini belirtmektedirler. Alıntının anlamı şöyledir: "Kadınların iffet hususundaki ünleri nazik bir şeydir ve tıpkı güzel bir çiçek gibi en hafif esintide solar, rüzgârda kurur gider." Sophronius Eusebius Hieronymus ya da St. Jerome (347-420): Seküler din adamlarını eleştirmiş ve St. Augustine ile zaman zaman tartışmış olan bir Hıristiyan din bilgini.

"*Nasıl yapabilirsiniz* bunu, ha *nasıl*?" diye sözümü kesti suçlamalarımın hedefi olan şey, nefes almaya ve umutsuz bir çabayla çenesinin altındaki sargıyı yırtmaya çalışırken. "Burnumu böyle sıkıştıracak kadar nasıl zalim olabilirsiniz, Mr. Lacko'breath? Ağzımı ne kadar sıkı sıkıya kapatmış olduklarını görmediniz mi? Eğer herhangi bir şey biliyorsanız, kurtulmam gereken nefes bolluğunu da biliyor olmalısınız! Ama *bilmiyorsanız*, oturun da görün nasıl olduğunu. Benim durumumdaki biri için ağzını açabilmek, canının istediğini söyleyebilmek, bir centilmenin sözünü her an kesmek için gelmiş olduğunu düşünmeyen sizin gibi biriyle iletişim kurabilmek çok rahatlatıcı. İnsanın sözünün kesilmesi çok can sıkıcı bir şey, sizce de kesinlikle yürürlükten kaldırılmalı değil midir? Yanıt vermeyin lütfen, bir anda bir kişinin konuşması yeterlidir. Ben bitirdiğimde, siz başlayabilirsiniz. Nasıl düştünüz buraya? Tek kelime söylemeyin, yalvarırım; ben, bir süredir buradayım – korkunç bir kaza! Sanırım, duymuşsunuzdur! Büyük bir felaket! Kısa bir süre önce –aşağı yukarı sahne hevesine kapıldığınız sıralarda– sizin pencerenizin altından geçiyordum – korkunç bir şey oldu! 'Nefesini yakalamak' ifadesini duymuşsunuzdur, herhalde – dilinizi tutun diyorum, size! Ben bir başkasınınkini yakaladım! Benimkisi zaten başımdan aşıyordu – sokağın köşesinde Blab'a[34] rastladım. Bana tek kelime ettirmedi – araya tek hece sokamadım. Sonuçta sara nöbeti geçirdim; Blab kirişi kırdı – kahrolası aptallar! Beni öldü sanıp buraya getirdiler – iyi halt ettiler! Hakkımda söylediklerinizi işittim. Her kelimesi yalandı. Korkunç! Hayret verici! Çok çirkin! İğrenç! Anlaşılmaz! Ve saire – ve saire – ve saire – ve saire..."

Böylesine beklenmedik bir konuşma karşısında ne kadar şaşırmış olduğumu, ya da (çok geçmeden komşum Windenough olduğunu tanıdığım) bu beyefendinin şans eseri yakaladığı nefesin, karımla konuşurken kaybetmiş olduğum benim kendi nefesim olduğu yavaş yavaş kafama dank etmeye başladığında duyduğum sevinci imkânı yok anlayamazsınız. Zaman, mekân ve ayrıntılar şüpheye yer bırakmıyordu. Ama yine de Mr. W.'nin burnunu hemen bırakmadım, hiç değilse karakavakların mucidinin açıklamalarıyla beni onurlandırmaya devam ettiği o uzun zaman boyunca.

Bu konuda, her zaman başat özelliklerimden biri olan sakınırnlı davranma alışkanlığıyla hareket etmiştim. Kurtuluşum için kat edilmesi gereken yolun üzerinde hâlâ çok büyük çabalarla aşabileceğim engeller bulunabileceğini düşündüm. Çoğu kimse, dedim kendi kendime, –sahibi

34) Blab: Çalçene, geveze.

için o sırada ne kadar değersiz olursa olsun, ne kadar dert veya sıkıntı yaratırsa yaratsın– sahip olduğu malları, başkalarının o malı elde etmekle veya kendilerini onu kaybetmekle sağlayacakları yararla doğru orantılı olarak değerlendirme eğilimindedir. Mr. Windenough için de bu böyle olamaz mıydı? Hemen o anda seve seve kurtulmak istediği nefesi arzuladığını belli edecek olursam, onun açgözlülüğünün zorlamalarına karşı kendimi savunmasız bırakmaz mıydım? Şu dünyada fırsatını buldu mu hiç vicdanı sızlamadan kapı komşusunu soymaya kalkışacak alçaklar bulunduğunu ve (bu söz Epiktetos'tandır[35]) insanların kendi dert ve sıkıntılarından kurtulmaya can attıkları zamanların, başkalarını rahatlatmaya en az istek duydukları zaman olduğunu iç çekerek hatırladım.

Bu çeşit düşüncelerle ve hâlâ Mr. W.'nin burnunu bırakmadan, bir yanıt vermemin uygun olacağına hükmettim.

"Canavar!" dedim çok kızgın bir ses tonuyla. "Canavar! Çift nefesli budala! *Sen*, günahları yüzünden yüce rabbimin çift nefesle lanetlediği sen – sen, benimle eski bir tanış gibi konuşmaya nasıl cüret edersin? Hakikaten 'yalan söylüyorum' ve kesinlikle 'dilimi tutuyorum' – gerçekten de tek nefesli bir beyefendiyle yapılacak çok güzel bir konuşma! Üstelik bütün bunları ne zaman söylüyorsun? Fazlasıyla hak etmiş olduğun bu dertten seni kurtarmak, başına bela olan nefes fazlalığını azaltmak elimdeyken!"

Yanıt vermesi için, Brutus gibi durup bekledim. Mr. Windenough bir kasırga gibi yanıt vermeye girişti. İtiraz üzerine itiraz, özür üzerine özür yağdırdı. Razı olmayacağı hiçbir şart yoktu; ben de bunlardan sonuna kadar yararlanmayı ihmal etmedim.

Sonunda hazırlıklar tamamlanınca, tanışım bana nefesimi verdi ve ben de (titiz bir incelemeden sonra) buna karşılık bir makbuz verdim.

Böylesine zor kavranılır bir anlaşmadan bu kadar yüzeysel bir şekilde söz ettiğim için çoğu kimse tarafından suçlanacağımı bilmez değilim. Doğa bilimlerinin hayli ilginç bir dalını yeni bir ışıkla aydınlatabilecek böylesi bir olayın –bu gerçekten de doğru– ayrıntılarına daha fazla girmem gerektiği düşünülecektir.

Bütün bunlara, ne yazık ki yanıt veremeyeceğim. Yanıt niyetine üstü kapalı olarak sadece şu kadarını söyleyebilirim: Yakıcı kızgınlığına muhatap olmayı şu an hiç mi hiç arzulamadığım üçüncü bir şahsın çıkarlarını ilgilendiren *çok nazik durumlar* –ama bir daha düşününce bu kadar nazik

35) Epiktetos (60-120): Stoacı Yunan filozof. Alıntının nereden yapıldığı bulunamamıştır.

bir konuda mümkün olduğunca az konuşmanın daha emniyetli olduğuna inanıyorum– tekrar ediyorum, *çok nazik* durumlar söz konusuydu.

Yapılması zorunlu bu anlaşmayı sonuçlandırdıktan sonra, mezar hapishanesinden kurtulmakta gecikmedik. Eski gücüne kavuşan seslerimizle ağız ağza verip öyle bağırdık ki çok geçmeden sesimiz dışarıdan işitildi. Whig editör Scissors[36] "yeraltı seslerinin niteliği ve kökeni" üzerine bir incelemeyi ikinci defa yayımladı. Demokratlara ait bir gazetenin sütunlarında yanıt, yanıtın yanıtı, tekzip ve mazur gösterme yazıları yayımlandı art arda. Ancak çekişmeyi sona erdirmek için mahzen kapısının açılmasıyla Mr. Windenough'la benim ortaya çıkışımız her iki tarafın da kesinlikle yanlış olduğunu kanıtladı.

Her zaman çok hareketli geçmiş bir yaşamın bu çok tuhaf olaylarına ilişkin ayrıntıları, bir kez daha okurun dikkatini görülmeyen, hissedilmeyen ve tam olarak anlaşılamayan felaketlere karşı korunmanın en etkili kalkanı olan genel felsefenin erdemlerine çekmeden bitiremem. İster günahkâr, ister aziz olsun, iman kuvvetiyle ve ciğerlerinin bütün gücüyle "*Âmin*!" diye bağıran kişiye cennetin kapılarının açılacağı yolundaki inancı eski İbranilere esinleyen bilgeliğin ruhunda bu vardır. Yine aynı bilgeliğin ruhudur ki, korkunç bir veba salgını Atina'yı kasıp kavurur ve hiçbir çare kâr etmezken Epimenides'e,[37] Diogenes Laertius'un bu filozofu ele alan ikinci kitabında anlattığı gibi, "uygun Tanrı'ya" bir türbe ve tapınak inşasını tavsiye etmesini esinlemiştir.

LYTTLETON BARRY[38]

36) Whig: Liberal parti üyesi. Scissor: Makas anlamına gelen bu isimle "*Bir Blackwood Makalesi Nasıl Yazılır*"da betimlenen, intihalci eleştirmenlere gönderme yapılıyor.

37) Epimenides: İÖ yedinci veya altıncı yüzyılda yaşamış Giritli bir şair ve peygamber. Bir çocukken uyuya kaldığı mağarada elli yedi yıl uyumuştur.

38) Lyttleton Barry: Şarkı yazarı Bryan Waller Procter'in takma adı olan "Barry Cornwall" ile J. P. Kennedy'nin (1795-1870) "Horse-Shoe Robinson" (1835) adlı romanında kullandığı takma ad olan "Mark Littleton"dan türetilmiş bir ad.

KRAL VEBA
ALEGORİ İÇEREN BİR ÖYKÜ

Tanrılar hoş görür ve ses çıkarmazlar kralların
Hor gördükleri rezillikleri yapmasına
BUCKHURST, *Ferrex ve Porrex*[1]

Üçüncü Edward'ın yiğitçe hükümranlığı sırasında bir ekim ayının gece yarısına doğru, Sluys'la Thames arasında sefer yapan ve o sırada söz konusu nehirde demirlemiş olan "Free and Easy" adlı ticari uskunanın tayfasından iki denizci kendilerini Londra'nın St. Andrew bucağında – tabelasına bir "Şen Denizci" resmedilmiş– bir birahanenin salonunda oturur bulunca çok şaşırdılar.[2]

Salon kötü döşenmiş, dumandan kararmış, basık tavanlı ve her bakımdan böylesi yerlerin o çağdaki genel görünümüne sahip olmakla birlikte, şurada burada oturmuş içmekte olan tuhaf grupların nazarında amaca yeterince uygundu.

Bu gruplar içerisinde bizim iki denizcimizin oluşturduğu grup, en dikkat çekici değilse bile, sanırım en ilginciydi.

Daha yaşlıca olan ve arkadaşının "Sırık" diye hitap ettiği tayfa daha uzun boyluydu. Boyu rahat bir doksan sekiz vardı ve bu kadar uzun boylu olmanın doğal sonucu olmalı, kamburunu çıkararak oturuyordu. Boyunun fazlasıyla uzun olmasına karşın başka birçok bakımdan eksikliği vardı. Bir defa aşırı ölçüde zayıftı ve, arkadaşının dediği gibi, sar-

1) Buckhurst aslında Lort Buckhurst olarak bilinen Charles Sackville'dir (1637-1706). Ancak "*Tragedy of Ferrex and Porrex*"in yazarı Thomas Sackville'dir (1536-1608). Yukarıdaki alıntı ise Thomas Norton'un (1532-1584) "*Gorboduc*"undandır (1561). Efsanevi İngiliz kralı Gorboduc ülkeyi oğulları Porrex ile Ferrex arasında pay eder. Porrex kardeşini, annesi de onu öldürür.

2) Edward III (1312-77): Krallığı sırasında ülke birçok defa veba salgınına uğradı. Sluys (Sluis) Hollanda'nın güneybatısında bir kent. Thames, Taymis Nehri anlarına gelmekle birlikte, Poe'nun, 1813 yılında Kanada'da cereyan eden Thames Muharebesi'nde ünlenen ve o sırada Başkan Yardımcısı olan Richard M. Johnson'a atıfla bu adı kullandığı sanılmaktadır. "Free and Easy" (Serbest ve Kolay) Jackson'un politikalarına bir dokundurma olmalıdır. St. Andrew, yine Andrew Jackson'a gönderme.

hoşken pruva direğinde flama olabilir, ayıkken de büyük baston görevi görebilirdi. Ancak bu şakaların da, benzerlerinin de deniz kurdunun gülme kaslarını hiçbir zaman etkilediği görülmüyordu. Çıkık elmacık kemikleri, iri gaga burnu, içeri göçmüş çenesi, aşağı düşmüş alt çene kemiği ve pörtleyip akı çıkmış kocaman gözleriyle suratının, her şeye karşı takındığı mutlak kayıtsızlığa rağmen ne ağırbaşlı ne de ciddi bir görünüşü vardı; taklit edilmesi de betimlenmesi de söz konusu olamazdı.

Denizcilerden daha genç olanıysa dış görünüş bakımından arkadaşının tam zıddıydı. Boyu taş çatlasın bir yirmiydi. Bodur, hantal gövdesini bir çift kütük gibi kalın ve çarpık bacak taşırken, uçlarında normalden çok büyük birer el bulunan, görülmedik derecede kısa ve kalın kolları bir deniz kaplumbağasının yüzgeçleri gibi her iki yanından sarkıyordu. Belirgin bir rengi olmayan ufacık gözleri başının derinliklerinde bir yerlerde parıldıyordu. Burnu, yuvarlak, dolgun ve mosmor yüzünü kaplayan et kütlesinin içine gömülü duruyor ve kalın üst dudağı, daha da kalın olan alt dudağının üzerine kendinden hoşnut bir havayla biniyordu, sahibinin onları ara sıra yalamayı alışkanlık edinmiş olması bu izlenimi daha da güçlendiriyordu. Uzun boylu arkadaşına karşı yarı şaşkın, yarı alaycı duygular beslediği aşikârdı ve zaman zaman arkadaşının yüzüne batmak üzere olan kıpkırmızı güneşin Ben Nevis'in[3] yalçın kayalıklarına baktığı gibi bakıyordu.

Bu değerli çiftin akşamın erken saatlerinde çevredeki birahaneler arasında yaptıkları gezinti epey maceralı olmuştu. İnsanın parası, ne kadar çok olursa olsun, tükenmez değildir. Bizim ahbap çavuşlar da söz konusu meyhaneye cepleri boş düşmüşlerdi.

Tam olarak bu öykünün başladığı sırada Sırık'la arkadaşı Hugh Tarpaulin[4] salonun orta yerindeki meşeden kocaman bir masaya dirseklerini dayamış, yüzleri avuçlarının arasında oturmaktaydılar. Parası ödenmemiş kocaman bir şişe içkinin arkasından, kapının üzerine tebeşirle –yeryüzünden yok olmasını bütün kalpleriyle diledikleri o münasebetsiz tebeşirle– yazılmış olduğunu öfke ve şaşkınlık içinde gördükleri uğursuz "veresiye yok" yazısını süzmekteydiler. İki denizci çırağının yazılı harfleri tanıma yeteneğine –o devirde halktan kişiler arasında yazı yazma sanatından biraz daha az gizemli sayılan bir yetenek– sahip olmadıkları için suçlanmaları hakkaniyete sığmaz, ama gerçeği söylemek gerekirse, harflerin kıvrılıp bükülüşleri –anlaşılmaz bir şekilde bir o tarafa bir bu

3) İngiltere'nin en yüksek dağı.
4) Tarpaulin: Katranlı muşamba.

tarafa meyletmeleri– çok geçmeden havanın fena halde bozacağını denizcilerin sezmesine yetti ve Sırık'ın kendi kendine söylediği alegorik sözlerle, "suyu dışarı pompalayıp, bütün yelkenleri hisa ederek pupa yelken kaçmaya" karar verdiler.

Bu karar üzerine biranın geri kalanını da kafaya diktiler ve kısa yeleklerinin düğmelerini ilikledikten sonra ok gibi fırlayıp kendilerini sokağa attılar. Her ne kadar Tarpaulin kapı zannettiği ocağın içine iki defa yuvarlandıysa da, sonunda kaçma girişimleri mutlu sona ulaştı ve saat yarımda kahramanlarımız yeni bir çılgınlığa hazır, canlarını kurtarmak için St. Andrew merdivenleri yönünde karanlık bir ara sokakta, "Şen Denizci"nin sahibesinin sıcak takibi altında koşturmaktaydılar.

Bu dramatik öykünün geçtiği devirde ve ondan önceki ve sonraki devirlerde bütün İngiltere ama özellikle de Londra belirli aralıklarla "Veba! Veba!" çığlıklarıyla çınlıyordu. Kent nüfusu hatırı sayılır ölçüde azalmıştı ve Thames'a komşu bu korkunç bölgelerde, Hastalık Şeytanı'nın doğum yeri olduğu kabul edilen karanlık, dar ve pis sokaklar arasında kol gezen Korku, Dehşet ve Batıl İnanç'tan başka bir şey yoktu.

Kralın emriyle buralar yasak bölge ilan edilmiş ve korkunç ıssızlığını ihlal edecek herkesin ölümle cezalandırılacağı duyurulmuştu. Bununla birlikte ne kralın fermanı, ne sokakların girişine dikilen dev bariyerler, ne de hiç şakası olmayan iğrenç ölüm, oturulmayan, eşyasız evlerin, demir, pirinç, kurşun gibi paraya çevrilebilecek malzemelerinin, hiçbir tehlikenin maceraya atılmaktan caydıramayacağı sefil insanlar tarafından geceleyin yağmalanmasını engelleyebilirdi.

Hepsinden önemlisi, her kış bariyerlerin yıllık açılışında, o civarda dükkânı bulunan çok sayıda tüccarın, taşıma tehlike ve sıkıntısını göze alamayarak sürgünlükleri sırasında istemeye istemeye geride bırakmaya razı oldukları zengin içki stoklarını kilitlerin, sürgülerin ve gizli mahzenlerin pek de korumadıkları görülüyordu genellikle.

Ama dehşete düşmüş insanlar arasında bu işleri insanoğlunun yaptığını düşünenlerin sayısı çok azdı. Veba ruhları, veba cinleri ve humma ifritleri zarar ve ziyandan en çok sorumlu tutulan şeytanlardı; her saat başı insanın iliklerini donduran öyle hikâyeler anlatılıyordu ki, sonunda dehşet bütün yasaklanmış binaları bir kefen gibi sarıp sarmaladı ve yağmacının kendisi çoğu kez kendi tahribatının yarattığı dehşetten korkuya kapılıp kaçarak bütün o yasaklanmış bölgeyi kasvet, sessizlik, hastalık ve ölümle baş başa bıraktı.

Sırık'la değerli Hugh Tarpaulin dar bir sokaktan aşağı apar topar koştururken, yukarıda sözü edilen ve ötesindeki bölgenin veba yüzünden

yasaklı olduğunu gösteren o korkunç bariyerlerden biriyle burun buruna geldiler ansızın. Kovalayanların soluklarını enselerinde hissediyor oldukları için geri dönmeleri söz konusu olamazdı, kaybedecek saniyeleri bile yoktu. Safkan denizciler için, kaba saba çatılmış tahta perdeye tırmanmak çocuk oyuncağıydı; idmanın ve içkinin iki katına çıkardığı heyecanın verdiği güçle duraksamadan bariyerin öbür tarafına atladılar ve sarhoş naralarıyla bağıra çağıra koşmaya devam ederek kısa sürede pis kokulu, karmaşık sokaklar ağının derinliklerinde kayboldular.

Doğruyu yanlıştan ayırt edemeyecek denli sarhoş olmasalardı hiç kuşku yok ki içinde bulundukları durumun dehşetiyle sendeleyen bacaklarına felç inerdi. Hava soğuktu ve sisliydi. Yerlerinden çıkmış kaldırım taşları, bileklerine kadar gelen uzun ve sık otların arasında tam bir dağınıklık içerisinde yatıyordu. Yıkılmış evler sokakları tıkamıştı. Her tarafı iğrenç, zehirli bir koku sarmıştı – puslu, hastalıklı atmosferlerde gece yarısı bile eksik olmayan soluk aydınlıkta, giriştikleri soygun veba yüzünden yarım kalmış çok sayıda gece kuşunun cesedinin sokak aralarında yattığı veya penceresiz konutlarda çürüdüğü seçiliyordu.

Ama bu tür görüntülerin, duyguların veya engellerin doğuştan cesur insanları, hele bir de o geceki gibi tepeden tırnağa cesaret ve alkol dolu iseler, gözlerini kırpmadan, durumlarının elverdiğince dosdoğru Ölüm'ün kucağına atılmaktan alıkoyması mümkün değildi. Suratsız Sırık, ağırbaşlı ıssızlığı Kızılderili savaş çığlıklarını andıran dehşet verici haykırışlarla çın çın öttürerek kocaman adımlarla ileriye, hep ileriye doğru yürüyordu; bodur Tarpaulin de daha aktif olan arkadaşının ceketinin eteğine asılmış, adımlarını ona uydurmaya çalışıyor ve arkadaşının vokal müzikteki üstün gayretini bastırmak için güçlü ciğerlerinin derinliklerinden kopup gelen *pes* bir sesle boğa gibi böğürüyordu.

Şimdi artık vebanın kalesine ulaşmış olmalıydılar. Her adımda veya ileri atılışta yol daha iğrenç, daha korkunç, daha dar ve daha dolambaçlı bir hal alıyordu. Harap çatılardan zaman zaman düşen kocaman taşlar ve kirişler, ağır ve uğursuz düşüşleriyle, çevredeki evlerin ne kadar yüksek olduğunu gösteriyordu; sık sık önlerine çıkan çerçöp yığınları arasından kendilerine bir yol açmak için ellerini kullanmak zorunda kaldıklarında, ikide bir elleri bir iskelete veya biraz daha etli bir cesede değiyordu.

Denizciler uğursuz görünüşlü büyük bir binanın önünden geçerken heyecan içindeki Sırık'ın hançeresinden çıkan her zamankinden tiz çığlığa, binanın derinliklerinden, vahşi bir kahkaha sağanağını andıran şeytani çığlıkların yanıt verdiği işitildi birden. Yüreği daha zayıf bir alevle tutuşmuş kişilerin böyle bir yerde ve böyle bir zamanda işitmeleri ha-

linde kanlarını donduracak nitelikteki bu seslerden zerrece korkmayan bizim sarhoş ikili, önünü ardını düşünmeden kapıya doğru hamle etti ve sövüp sayarak, sarsak adımlarla içeri daldı.

Denizcilerin içine daldıkları oda bir cenaze levazımcısının dükkânıydı, ama kapıya yakın bir köşede, zeminde bulunan açık bir kapak aşağıda bir dizi şarap mahzeni bulunduğunu gösteriyordu ve ara sıra işitilen mantar patlama seslerinden burada hatırı sayılır miktarda içki depolandığı anlaşılıyordu. Odanın ortasında bir masa ve masanın tam ortasında punç dolu olduğu anlaşılan kocaman bir fıçı bulunuyordu. Çeşit çeşit şarap ve likör şişelerinin yanı sıra, her tür ve kalitede sürahi, testi ve maşrapa karmakarışık dolduruyordu masanın üstünü. Üzerine tabut konulan tahta desteklere oturmuş altı kişi masayı çevrelemişti. Bu altı kişiyi tek tek betimlemeye çalışacağım.

Kapının tam karşısında, arkadaşlarından daha yüksekçe bir yerde başkanları olduğu anlaşılan bir şahıs oturuyordu. Çok sıska ve uzun boyluydu. Sırık kendisinden daha cılız birini görmekten büyük bir şaşkınlığa düştü. Benzi safran gibi sapsarıydı, ama yüzünün hiçbir özelliği, bir tanesi dışında, özellikle betimlenmeyi hak edecek denli belirgin değildi. Bu biricik özellik, doğal başının üzerine eklenmiş etten bir bere ya da taç gibi görünen anormal ve iğrenç derecede geniş alnıydı. Sırıtkan ağzı tiksinç bir nezaketle kırış kırış, gözleriyse, masanın etrafına oturmuş diğerlerininki gibi, sarhoşluğun etkisiyle çakmak çakmaktı. Bu bay siyah ipekli kadifeden bol işlemeli bir tabut örtüsünü, bir İspanyol pelerini giyiniyormuş edasıyla, pek de özenmeden tepeden tırnağa sarınmıştı. Başına cenaze çelenginden aldığı çok sayıda siyah renkli telek iliştirmişti, bunları fütursuzca ve çokbilmiş bir havayla öne arkaya sallıyordu ve sağ elinde tuttuğu iri bir insan uyluk kemiğiyle masadakilerden birini eğlence olsun diye dürtüklemekteydi tam o sırada.

Başkanın tam karşısında, sırtı kapıya dönük olarak, acayiplikte hiç de kendisinden aşağı kalmayan bir kadın oturuyordu. Biraz önce betimlediğimiz şahıs kadar uzun boylu olmakla birlikte, onun anormal cılızlığından şikâyet etmeye hakkı yoktu. Vücudunun su toplaması belli ki son aşamasına ulaşmıştı ve üst kapağı kırılmış olarak, odanın bir köşesinde, hemen yakınında duran, Ekim birasıyla dolu büyük fıçıya benziyordu aynen. Suratı aşırı derecede yuvarlak, kırmızı ve dolgundu; başkanla ilgili olarak yukarıda sözünü ettiğim aynı özelliklere sahipti, daha doğru bir deyişle, özellikten yoksundu, yani yüzünün sadece bir özelliği özellikle betimlenmeyi hak edecek denli belirgindi. Gözünden bir şey kaçmayan Tarpaulin, topluluktaki herkes için aynı durumun geçerli olduğu-

nu hemen gördü; sanki her birisi fizyonominin belirli bir bölümünü tekelinde bulunduruyordu. Söz konusu hatun için bu bölüm ağızdı. Bu ağız bir kulaktan başlayıp diğerine kadar korkunç bir yarık şeklinde uzanıyor, kulaklarından sarkan kısa küpeler sürekli olarak bu yarığa girip çıkıyordu. Bununla birlikte, patiska muslinden plili dantelasıyla, yeni kolalanmış ve ütülenmiş kefenden yapılmış, çenesine kadar gelen giysisi içinde ağzını kapalı tutmak ve ciddi görünmek için elinden gelen çabayı sarf ediyordu.

Sağ tarafında, sanki koruması altındaymış gibi görünen ufak tefek, genç bir kadın oturuyordu. Bu narin, minik yaratığın çöp gibi kalmış parmaklarının titremesinde, dudaklarının morartısında ve külrengi çehresine renk veren hafif kızarıklıklarda gemi azıya almış bir veremin emareleri görülüyordu. Bununla birlikte çok asil bir havası vardı; Halis Hint keteninden bol ve güzel bir kefeni zarif ve *dégagé*[5] bir tavırla taşıyordu üstünde. Saçı bukle bukle boynuna düşüyor, dudaklarında hoş bir gülümseme oynaşıyordu, ama son derece uzun, ince, dalgalı, bükülgen ve sivilceli burnu alt dudağının çok aşağılarına kadar uzanıyordu ve diliyle ara sıra nazikçe sağa veya sola iteliyor olmasına karşın yüzüne biraz kuşkulu bir ifade veriyordu.

Bu ufak tefek kadının karşısında ve vücudu su toplamış hatunun solunda, puf böreği gibi şişmiş, hırıltılı ve gutlu, ufak tefek, yaşlı bir adam oturuyordu; yanakları Oporto şarabı dolu iki kocaman tulum gibi sahibinin omuzları üzerinde dinleniyordu. Kavuşturmuş olduğu kolları ve masanın üzerine uzattığı sargılı bacağıyla kendine bir önem vehmediyor gibiydi. Tepeden tırnağa tüm görünüşünden gurur duyduğu belliydi, ama dikkatleri özellikle göz alıcı bir renkteki paltosuna çekmekten hoşlanıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, palto ona oldukça pahalıya mal olmuş olmalıydı ve üstüne gayet iyi oturmaktaydı; İngiltere'de ve daha başka yerlerde ölen soyluların konutlarında göze çarpan bir yere asılması âdet haline gelmiş olan muhteşem arımalarda kullanılan ilginç işlemeli ipek örtülerden birinden yapılmıştı.

Onun yanında ve başkanın sağında uzun beyaz çoraplar ve pamuklu bir don giymiş biri vardı. Bütün bedeni, Tarpaulin'in "içki buhranı" diye nitelediği bir tikle gülünç bir şekilde titremekteydi. Yeni tıraş edilmiş çenesi muslin bir sargıyla sıkı sıkıya sarılmıştı; kollarının da aynı şekilde bileklerinden bağlanmış olması masadaki içkileri rahat rahat içmesini engelliyordu; ayyaşlara has suratı düşünülürse, Sırık'ın çok yerinde bul-

5) Dégagé (Fr.): Rahat, sıkıntısız, serbest.

duğu bir önlemdi bu. Kapatılması herhalde olanaksız bulunmuş kocaman iki kulaksa odanın atmosferine doğru birer kule gibi yükseliyor ve patlatılan her şişe mantarının sesiyle kasılarak dikeliyordu.

Onun önünde bulunan, felçten mustarip, son derece kaskatı görünüşlü, altıncı ve sonuncu kişi, ciddi konuşmak gerekirse, rahatsızlık verici kıyafeti içerisinde kendini çok kötü hissediyor olmalıydı. Güzel görünüşlü, yeni bir maun tabut (kendi türünde bir eşi daha olmayan acayip bir giysi) giyinmişti. Tabutun baş kısmı, onu giyinmiş olan şahsın kafatası üzerine baskı yapıyor, başının üzerinde bir kukuleta gibi uzanarak yüzüne tarifi olanaksız ilginç bir görünüm veriyordu. Her iki yanına zarafet kaygısından çok, içindekinin rahatı düşünülerek kol delikleri açılmıştı, bununla birlikte giysi, sahibinin arkadaşları gibi dik oturmasını engelliyordu ve adamcağız kırk beş derecelik açıyla dayandığı yerde yatarken iri, patlak gözleri kendi aşırı çirkinliğinin verdiği şaşkınlıkla iğrenç aklarını göstererek tavana doğru bakıyordu.

Masadaki herkesin önünde kadeh olarak kullandığı birer kafatası parçası vardı. Başlarının üstünde, bacaklarından birine bağlanmış bir halatla tavandaki bir halkaya tutturulmuş bir insan iskeleti asılı durmaktaydı. Aynı şekilde bağlanmamış olan diğer bacak gövdesiyle dik açı yapıyor, gevşekçe duran iskeletin, bir yolunu bulup odaya dolan her esintiyle takırdayarak sallanmasına ve dönmesine yol açıyordu. Bu iğrenç şeyin kafatasının içinde, odaya titrek ama güçlü bir aydınlık veren tutuşturulmuş bir miktar kömür vardı; tabutlarla bir levazım dükkânında bulunan bütün diğer öteberiler, dışarıya ışık sızmasını engelleyecek şekilde pencerenin önüne yığılmıştı.

Bu olağandışı topluluğu ve daha da olağandışı ıvır zıvırı gören bizim iki denizci hiç de bekleneceği kadar edebe uygun davranmadılar. Sırık, yanında durmakta olduğu duvara yaslanarak alt çene kemiğini her zamankinden daha da aşağı sarkıtıp gözlerini yuvalarından uğrayacak denli açarken, Hugh Tarpaulin, burnu masayla bir hizaya gelinceye kadar eğilip, avuç içlerini dizlerine dayayarak zamansız, yersiz, münasebetsiz, şamatacı ve gümbür gümbür bir kahkahayla uzun uzun güldü.

Ama bu fazlasıyla kaba davranış karşısında alınganlık göstermeyen uzun boylu başkan davetsiz konuklara büyük bir nezaketle gülümsedi –siyah renkli telekler iliştirilmiş başını vakarla hafifçe eğerek onları selamladı– ve ayağa kalkıp her ikisinin de birer koluna girerek onları oturmaları için, bu arada topluluktan birilerinin hazırladığı yerlere götürdü. Sırık bütün bunlara hiç karşı koymadan gösterilen yere otururken, çapkın Hugh oturması için masanın başına konulmuş oturağını büyük bir ne-

şeyle, kefen içindeki, veremli, ufak tefek kadının yanına çekti ve bir kafatası dolusu kırmızı şarabı, birbirlerini daha yakından tanımaları dileğiyle, kafasına dikti. Ama bu küstahlık tabut içindeki kaskatı beyefendiyi ziyadesiyle sinirlendirmişe benziyordu; başkan elindeki kalın ve kısa sopayla masanın üzerine vurarak dikkatleri aşağıdaki konuşmaya çekmeseydi, çok ciddi sonuçlar doğurabilirdi:

"Bu mutluluk verici vesileyle görevimiz..."

"Dur hele!" diye araya girdi Sırık, ciddi bir tavırla. "Dur biraz! Söyleyin bakalım kimsiniz, böyle şeytani kılıklara bürünmüş, güvenilir arkadaşımız, cenaze levazımcısı Will Wimble'ın kış için depoladığı güzelim içkiyi zıkkımlanarak burada ne işler çeviriyorsunuz?"

Bu bağışlanamaz terbiyesizlik karşısında masanın ilk sakinleri yarı doğrulup denizcilerin daha önce dikkatini çekmiş olan çığlıklara benzer, vahşi, şeytani çığlıklar atmaya başladılar birbiri peşi sıra. Ama kendini ilk toparlayan başkan oldu, sonunda büyük bir ciddiyetle Sırık'a dönerek konuşmaya başladı:

"Davetsiz de olsalar, böylesine namlı konukların merakını seve seve gideririz. O zaman, bilin ki bu toprakların hükümranı benim, ve imparatorluğu 'Kral I. Veba' unvanıyla tek başıma yönetiyorum.

"Hiç kuşkusuz saygısızlık ederek –hiç tanımadığımız ve ayaktakımına has adı soylu kulaklarımızı daha önce hiç rahatsız etmemiş olan– cenaze levazımcısı Will Wimble'a ait olduğunu sandığınız bu salon, Saray'ımızın krallık konseyi toplantılarına ve daha başka kutsal ve yüce amaçlara tahsis edilmiş Taht odasıdır.

"Karşımızda oturan soylu kadın, Devletlû Zevcemiz, Kraliçe Veba'dır. Gördüğünüz tüm diğer yüce şahsiyetler ailemizdendir ve kraliyet ailesinden geldiklerini gösteren şu ad ve unvanları taşımaktadırlar: 'Majesteleri Arşidük Veba-Yayan', 'Majesteleri Dük Veba-Getiren', 'Majesteleri Dük Veba-Estiren' ve 'Ekselansları Arşidüşes Veba-Koşuk'.

"Burada ne yaptığımız hususundaki sorunuza gelince –diye devam etti– bunun sadece ve *sadece* bizi ilgilendiren, kişisel ve kraliyet çıkarlarımıza ilişkin bir şey olduğu, bizden başka hiç kimse için önemi olmadığı karşılığını verirsek, sanırım anlayışla karşılanırız. Ama bir yabancı ve konuk olarak talep edeceğiniz hakları göz önünde bulundurarak, bu gece, burada, derin araştırmalar ve kılı kırk yaran incelemelerle hazırlanmış, bu mükemmel metropolün paha biçilmez damak, şarap, bira ve likör hazinelerinin dile gelmez ruhunu –anlaşılmaz niteliklerini ve büyüsünü– incelemek, analiz etmek ve kesin olarak belirlemek için bulunduğumuzu, böyle yapmakla kendi amacımıza ulaşmaktan çok, hepimize

hükmeden, krallığı sınırsız, adı 'Ölüm' olan, dünya dışı hükümdarın amaçlarına hizmet etmiş olacağımızı da açıklayacağız."

"Onun adı Davy Jones'tur!"[6] diye bağırdı Tarpaulin, yanındaki hanıma bir kafatası dolusu likör ikram edip bir ikincisini de kendine doldururken.

"Zındık!" dedi, şimdi dikkatini değerli Hugh'ya çeviren başkan. "Zındık, melun, sefil! Senin gibi aşağılık birinin bile sahip olduğu ve çiğnemeye niyetli olmadığımız hakları göz önünde bulundurarak kaba ve mantıksız sorularına cevap vermeye tenezzül ettiğimizi söylemiştik. Biz, yine de, saygısızca meclisimizi basmanızın ceremesi olarak seni ve arkadaşını birer galon Black Strap[7] içme cezasına çarptırmanın görevimiz olduğuna inanıyoruz. Krallığımızın refahına, dizlerinizin üzerine çökerek bir seferde içtikten sonra her biriniz isterseniz kendi yolunuza gitmekte veya burada kalıp masamızın ayrıcalıklarından yararlanmakta serbest olacaksınız."

"Hiç mümkünü yok," diye karşılık verdi, ayağa kalkıp konuşurken dengesini sağlamak için masanın kenarına tutunan Sırık; belli ki Kral I. Veba'nın havası ve ağırbaşlılığı onda bir saygı duygusu uyandırmıştı, "majestelerinin sözünü etmiş olduğu içkinin dörtte birini bile ambarıma stoklamamın mümkünü yok. Öğleden önce safra niyetine gemiye yüklenen mallar, akşam değişik limanlarda gemiye alınan çeşitli bira ve likörler bir yana, 'Şen Denizci'de parasını son kuruşuna kadar ödediğim kargoyla tıka basa doluyum. Bu yüzden, majesteleri lütfen beni içmiş saysınlar –zira bir damla daha içemem de içmem de– hele 'Black Strap' denilen o iğrenç sintine suyundan tek damla içmem."

"Orada dur," diye araya girdi, arkadaşının reddedişi kadar konuşmasının uzunluğuna da şaşırmış olan Tarpaulin, "orada dur, seni tatlı su gemicisi! Palavra atmayı bırak, Sırık efendi! Tamam, kabul ediyorum senin teknen biraz ağırcana görünüyorsa da *benim* teknem hâlâ hafif ve hır çıkarmaktansa senin payına düşen kargoya da benim ambarda seve seve yer veririm, ama..."

"Bu düzenleme," diye araya girdi başkan, "tabiatı itibarıyla değiştirilemez, devredilemez ve feshedilemez olan ceza veya hükme hiçbir şekilde uygulanamaz. Verdiğimiz hüküm harfiyen ve derhal yerine getirilmelidir, aksi takdirde isyan suçundan boyun ve ayak bileklerinizden bağlanarak işte şuradaki Ekim birasıyla dolu fıçıda boğulacaksınız!"

6) Davy Jones: Denizcilerin inanışına göre Denizin Ruhu ya da Deniz Cini. Denizcilik argosunda küfür niyetine kullanılır.

7) Black Strap: Rom ve melas karışımı sert bir içki.

"İşte hüküm! İşte hüküm! Doğru ve adil bir hüküm, muhteşem bir karar! Çok yerinde, çok dürüst ve kutsal bir mahkûmiyet!" diye hep bir ağızdan bağırıştı Veba ailesi. Kral alnındaki sayısız kırışıklığı oynatmaya başladı; gutlu, ufak tefek yaşlı adam körük gibi nefes alıp verdi; kefenli hanım burnunu ileri geri dalgalandırdı; pamuklu donlu beyefendi kulaklarını dikti; vücudu su toplamış, kefenli kadın can çekişen bir balık gibi ağzını açıp kapadı ve tabuttaki adam daha da kasılıp gözlerini tavana doğru çevirdi.

"Hu, hu, hu!" diye kıkırdadı genel heyecana aldırmayan Tarpaulin. "Hu, hu, hu! Hu, hu, hu! Bay Kral Veba kavelasını masaya vurduğunda," dedi, "benim gibi tam yüklü olmayan sağlam bir tekne için iki üç galon Black Strap fazlaymış eksikmiş hiç fark etmez diyordum – ama Şeytanın (Tanrı günahlarını bağışlasın) sağlığına içmeye ve günahkârlığından da, aktör Tim Hurlygurly'den[8] başka biri olmadığından da adım gibi emin olduğum şu çirkin majestelerinin önünde diz çökmeye gelince, işte bunu benim aklım almaz."

Tarpaulin'in cümlesini rahat rahat tamamlamasına izin vermediler. Tim Hurlygurly'nin adı geçer geçmez hepsi yerlerinden fırladı.

"İhanet!" diye bağırdı Majesteleri Kral I. Veba.

"İhanet!" dedi gutlu ufak tefek adam.

"İhanet!" diye haykırdı Arşidüşes Veba-Koşuk.

"İhanet!" diye haykırdı Majesteleri Kral I. Veba.

"İhanet!" diye mırıldandı çenesi bağlı beyefendi.

"İhanet!" diye homurdandı tabuttaki adam.

"İhanet! İhanet!" diye çığlık attı koca ağızlı Majesteleri ve tam o sırada kendine bir kafatası likör doldurmakta olan bahtsız Tarpaulin'i pantolonunun arkasından tuttuğu gibi kaldırıp çok sevdiği birayla dolu kocaman fıçının içine bırakıverdi. Tarpaulin birkaç saniye bir hurma içkisi kâsesi içindeki bir elma gibi batıp çıktıktan sonra, zaten köpüklü olan birada çırpınmalarının kolayca yarattığı köpük girdabı arasında gözden yitti.

Ama uzun boylu denizci, arkadaşının başına gelenleri sakin sakin seyretmedi. Kral Veba'yı mahzenin açık olan kapağından aşağı itip, okkalı bir küfürle kapağı üzerine kapadıktan sonra yiğit Sırık iki adımda odanın ortasına geldi. Burada, masanın üzerinde asılı duran iskeleti çekip gutlu, ufak tefek beyefendinin tepesine öyle kuvvetle indirdi ki, oda daha

8) Hurdy-gurdy, laterna ve laternacı anlamına gelir. Öykünün ilk versiyonunda da Kral Veba bir laternacı idi.

tümüyle karanlığa gömülmeden adamın beynini uçurmuştu bile. Bundan sonra, Ekim birasıyla ve Hugh Tarpaulin'le dolu ölümcül fıçıya doğru bütün gücüyle atılıp bir hamlede devirdi. O kadar çok miktarda bira öylesine şiddetle, öylesine kuvvetle, öylesine karşı konulamaz bir şekilde boşandı ki, odayı bir duvardan diğerine sel bastı, üzeri dolu masa devrildi, oturaklar ters döndü, punç fıçısı ocağın içine düştü ve hanımlar isteriye kapıldılar. Çok sayıda cenaze malzemesi şurada burada bata çıka yüzmeye başladı. Sürahiler, testiler, damacanalar *karmakarışık* ortalığa saçıldı, hasır kaplı büyük şişelerle halat kaplı şişeler şiddetle birbirlerine çarptı. İçki bulıranına girmiş beyefendi oracıkta boğuldu, ufak tefek, kaskatı beyefendi tabutuyla yüzmeye başladı ve muzaffer Sırık, kefen giymiş şişman hanımı belinden kavrayarak onunla birlikte kendini sokağa attı ve dümeni dosdoğru "Free and Easy"ye kırdı; üç dört defa aksırdıktan sonra yelkenleri fora eden yiğit Hugh Tarpaulin Arşidüşes Veba-Koşuk'u yanına almış nefes nefese peşinden geliyordu.

GÖLGE – BİR MESEL

Evet! Her ne kadar Gölgeler vadisinde yürüyorsam da.
Davud'un Mezmuru[1]

Bu satırları okuyan sizler henüz yaşayanlar arasındayken, bu satırları yazan ben çoktan gölgeler diyarına göçmüş olacağım. Çünkü bu notlar insanlar tarafından görülünceye kadar gerçekten de çok tuhaf şeyler olacak, çok gizli şeyler ortaya çıkacak. Gördükleri zaman da kimileri inanmayacak, kimileri kuşku duyacak, bunlar arasından çok azı, bu tabletler üzerine sivri uçlu bir demirle kazıdığım harflerde düşünmeye değer şeyler bulacak.

Yıl, bir dehşet yılı ve bu dünyada henüz adı konmamış dehşet duygusundan daha yoğun duyguların yılı olmuştu. Çünkü çok şaşırtıcı şeyler olmuş, çok emareler belirmişti; Vebanın kapkara kanatlarının gölgesi karada ve denizde her yere düşmüştü. Öte yandan yıldızlardan anlayanlar göğün uğursuz bir görünüm aldığını bilmiyor değillerdi ve diğerleri gibi benim için, ben Yunan Oinos için de Koç burcuna girildiğinde Jüpiter'in korkunç Satürn'ün kızıl halkasıyla buluşması için geçmesi gereken yedi yüz doksan dört yılın[2] tamamlanacağı apaçıktı. Göklerin kendine özgü ruhu, çokyanılmıyorsam, sadece dünyanın fiziksel küresinde değil, insanoğlunun ruhunda, imgeleminde ve düşüncelerinde de kendini gösterdi.[3]

Bir gece, yedi kişi,[4] Ptolemais[5] adlı kasvetli bir kentteki asil bir sarayın duvarları arasında kırmızı Khios[6] şaraplarıyla dolu birkaç şişenin et-

1) 23. Mezmurda şunları okuruz: "Evet, her ne kadar ölüm gölgeleri vadisi yürüyorsam da, hiçbir kötülükten korkmuyorum: çünkü benimlesin; değneğin ve asân beni rahatlatıyor.

2) Jüpiter ile Satürn her 794 yılda bir Güneş'e göre aynı konuma gelirler. Bu gezegenlerin kavuşması uğursuzluk işareti sayılmıştır.

3) Eskiler dünyayı canlı bir varlık olarak düşünürlerdi; güneş ve ay iki gözü, yerküre bedeni, esir ruhu ve gökyüzü kanadıydı. İnsan dünyanın minyatürü olarak görülürdü, bu yüzden insanla dünyanın hareketlerinin birbirine uyduğunu varsaymak çok doğaldı. Birisi anlaşılabilirse bunu diğeri izlerdi. Astrolojinin temelinde de bu düşünce yatar.

4) Yedi rakamının önemi konusunda "Kızıl Ölümün Maskesi" adlı öykünün 5 no'lu dipnotuna bakılabilir.

5) Ptolemais Theron, Kızıl Deniz'in batı kıyısında bir kent. Bugünkü adı Acre.

6) Khios, Ege Denizi'nde bir ada; Homeros'un doğum yeri olduğu iddia edilir. Şaraplarıyla ünlüdür.

rafında oturuyorduk. Odamıza tunçtan yapılmış yüksek bir kapıdan başka giriş yoktu; kapı zanaatçı Corinnos[7] tarafından yapılmış ve içeriden kapatılmıştı. Siyah perdeler, aynı şekilde, iç karartıcı odada ayı, korkutucu yıldızları ve insansız sokakları gözlerimizden saklıyordu – ama Bela'nın önsezi ve anıları böyle kolaylıkla dışarıda tutulamıyordu. Çevremizde ne olduğunu tam olarak ifade edemeyeceğim şeyler vardı – maddi ve manevi şeyler: havada bir ağırlık, bir boğuculuk, bir tedirginlik ve, hepsinin üzerinde, bütün duygularının ayakta, düşünme gücünün uykuda olduğu anlarda sinirli insanların hissettiği cinsten bir varoluş durumu. Ölümcül bir ağırlık altında eziliyorduk. Ağırlık kol ve bacaklarımızın üzerine, ev eşyalarının üzerine, şarap içtiğimiz kadehlerin üzerine çökmüştü ve bu bunaltıcı atmosferde her şey iç karartıcı, her şey hüzün vericiydi – cümbüşümüzü aydınlatan yedi adet demir lambanın ışığı dışında her şey. Lambalar uzun, ince ışınlar yayarak soluk ve kıpırtısız bir alevle yanıyordu; verdikleri aydınlığın etrafında oturduğumuz yuvarlak abanoz masanın üzerinde oluşturduğu aynada her birimiz kendi çehremizin solgunluğunu ve arkadaşlarımızın aşağı çevrilmiş gözlerindeki huzursuz parıltıyı görüyorduk. Yine de kendimizce –isterik bir şekilde– gülüp eğleniyorduk, Anakreon'un[8] –çılgınlıktan başka bir şey olmayan– şarkılarını söylüyorduk ve mor renkli şarabın bize kanı anımsatmasına karşın boyuna içiyorduk. Çünkü odamızda sekizinci bir kişi daha vardı: Genç Zoilus. Ölüydü; kefene sarılı olarak boylu boyunca uzanmış yatıyordu – sahnenin cini ve şeytanıydı. Yazık! Eğlencemize katılamıyordu, sadece vebanın çarpıttığı bir suratla ve Ölüm'ün veba ateşini yarı yarıya söndürdüğü gözlerle, bir ölünün ölmeye yazgılı kişilerin eğlencelerine gösterebileceği kadar ilgi gösteriyordu eğlencemize. Ama ben, Oinos, ölünün gözlerini üzerimde hissetmekle birlikte, bu gözlerdeki acı ifadeyi anlamazdan gelmeye kendimi zorladım ve ısrarla abanoz aynanın derinliklerine bakmayı sürdürerek bağıra çağıra Teos'un oğlunun şarkılarını söyledim. Ama yavaş yavaş şarkılarımın arkası kesildi, odanın simsiyah perdeleri arasından uzaklara doğru yayılan yankıları zayıfladı, seçilmez oldu ve nihayet tamamen söndü. İşte tam o anda şarkının seslerinin kaybolduğu siyah perdelerin arasından karanlık, belirsiz bir gölge çıktı! Batmak üzere olan Ay'ın bir insan gövdesi üzerine

7) Bu isimde bilinen ünlü bir sanatçı bulunmamaktadır. Muhtemelen tunç işçiliğinin bir sanat haline getirildiği ve tunçlarının içinde altın ve gümüş bulunan Korinthoslu bir sanatçı kastedilmektedir.

8) Anakreon (İÖ 563-478) Teos kentinde doğmuş, şarap ve aşk üzerine yazdığı şiirlerle ünlü şair. Ünlü İrlandalı şair Thomas Moore'un (1779-1852) lakabı da Anakreon'dur.

düşen ışığının oluşturduğu gölgeye benzer bir gölge: Ama bu ne bir insanın, ne Tanrı'nın, ne de bildik herhangi bir şeyin gölgesiydi. Bir süre odanın perdeleri üzerinde titreştikten sonra nihayet gelip tunç kapının yüzünde durdu. Ama gölge belli belirsizdi, şekilden ve netlikten yoksundu; ne insan ne Tanrı gölgesiydi – ne bir Yunan Tanrısına, ne bir Kalde Tanrısına ne de herhangi bir Mısır Tanrısına aitti bu gölge. Ve gölge bronz kapının üzerinde kapının saçaklığı altında duruyordu, ne kıpırdıyor ne tek kelime ediyor, öylece hareketsiz bekliyordu. Ve gölgenin üzerinde durduğu kapı, doğru hatırlıyorsam, kefene sarılı genç Zoilus'un ayaklarının tam karşısındaydı. Ama gölgenin perdelerin arasından çıkmış olduğunu gören biz yedi arkadaş sabit gözlerle ona bakmaya cesaret edemeyip gözlerimizi abanoz aynanın derinliklerine diktik. En sonunda ben, Oinos, alçak bir sesle konuşarak gölgeye yerini yurdunu ve adını sorma cesaretini gösterdim. Ve gölge yanıt verdi: "Ben GÖLGEYİM, yerim yurdum Ptolemais katakomplarının yakınında ve iğrenç Kharon kanalına sınırdaş olan karanlık Helusion ovalarının yanı başındadır."[9] O zaman yedimiz birden dehşetle, tir tir titreyerek ayağa fırladık, büyük bir şaşkınlık içindeydik, çünkü gölgenin ses tonu bir tek kişinin değil birçok varlığın ses tonuydu ve heceden heceye ahengi değişerek dünyadan göçüp gitmiş binlerce dostumuzun o çok iyi anımsadığımız ve bildiğimiz ses tonuyla karmakarışık ulaşıyordu kulaklarımıza.

9) Helusion: Yunanca Elysium (ölüler diyarı). Kharon, Styx ırmağından ruhları geçiren kayıkçı.

Ευδουσιν δορεν κορυφαι τε και φαραγγεζ
Προνέζ τε καὶ *χαρ᾽αδραι*

ALKMAN[1]

"Dağların dorukları uyukluyor;
vadiler, sarp kayalıklar ve mağaralar sessiz."

"Dinle *beni*," dedi Şeytan elini başımın üstüne koyarak, "sözünü ettiğim ülke Libya'da Zaire Nehri[2] kıyılarında hazin bir ülkedir ve orada ne sükûnet vardır ne de sessizlik.

"Nehrin suları safran renginde ve hastalıklı bir görünümdedir, sular denize doğru akmayıp, güneşin kıpkırmızı gözü altında dalgalı ve çırpınımalı hareketlerle hiç durmadan bir nabız gibi atar. Nehrin çamurlu yatağının her iki kıyısı boyunca kilometrelerce solgun dev nilüfer çiçeklerinden birer çöl uzanır. Nilüferler bu yalnızlıkta birlerine karşı iç çeker, iğrenç bir sarılıktaki uzun boyunlarını göğe doğru uzatıp sonsuza kadar bozulmadan kalacak olan başlarını öne arkaya sallarlar. Ve bir yeraltı suyunun akışını andıran belirsiz bir mırıltı yükselir aralarından. Ve birbirlerine karşı iç geçirirler.

"Ama krallıklarının bir sınırı vardır – karanlık, korkunç, ulu bir ormanın oluşturduğu bir sınır. Orada, Hebridler'in[3] etrafındaki dalgalar gibi, ağaç diplerinde biten çalılar sürekli çalkantı halindedir. Ama gökte hiç rüzgâr yoktur. Ve tarih öncesi devirlerden kalma ağaçlar güçlü çatır-

1) Alkman (İÖ yedinci yüzyıl, Sparta): Eski Yunan şairi.

2) Libya, Eski Yunanlıların genel olarak Afrika için kullandıkları addır. Romalılar bu adı bazen Afrika anlamında bazen Kartaca'yı içeren bölge anlamında kullanmışlardır. Zaire, Belçikalıların Kongo adını verecekleri, ama bağımsızlıktan sonra yeniden Afrika dilindeki eski adını alacak olan ülkenin adı.

3) Hebridler veya Batı Adaları: İskoçya'nın batı, kuzeybatısına düşen ve ancak beşte birinde oturulan beş yüz kadar ada. Adaların ünlenmesinde Sir Walter Scott epey pay sahibidir. İklimi ılıman olmakla birlikte denizin çalkantılı, kıyıların kayalık olması adaları tehlikeli bir bölge haline getirir.

tılarla bir o yana bir bu yana salınıp dururlar.[4] Ve yüksek zirvelerinden bitip tükenmek bilmez çiyler damlar birer birer. Ve diplerinde zehirli, acayip çiçekler huzursuz uykularda kıvranırlar. Ve başlarının üzerinde kurşuni bulutlar uğultularla, yankılanarak ufkun alev alev yanan duvarından bir şelale halinde dökülecekleri batıya doğru akın akın koştururlar. Ama gökte hiç rüzgâr yoktur. Ve Zaire Nehri boylarında ne sükûnet vardır ne de sessizlik.

"Geceydi ve yağmur yağıyordu; yağarken yağmurdu, ama düştüğünde kandı. Bataklık arazide kocaman nilüferler arasında duruyordum ve yağmur başımın üzerine yağıyordu ve nilüferler terk edilmişliklerinin ağırbaşlılığı içinde birbirlerine iç geçiriyorlardı.

"Ve ansızın hastalıklı, ince sisin arasından ay belirdi, kan kırmızıydı rengi. Ve gözüme nehrin kıyısında duran, ay ışığının aydınlattığı kocaman, gri bir kaya çarptı. Ve kaya griydi, uğursuz bir görünümü vardı ve yüksekti ve kaya griydi. Taşın ön yüzüne bazı harfler kazınmıştı ve taşın üzerindeki yazıyı okuyacak kadar kıyıya yaklaşmak amacıyla nilüfer bataklığı içerisinde yürüdüm. Ama yazıyı sökemedim. Ve bataklığa geri dönüyordum ki ayın kızıl aydınlığı arttı, dönüp yeniden baktım kayaya ve üzerindeki yazıya – TERK EDİLMİŞLİK yazıyordu.

"Ve yukarı baktım ve kayanın tepesinde bir adam duruyordu ve adamın hareketlerini gözetlemek için nilüferler arasına saklandım. Ve adam uzun boylu ve heybetliydi ve omzundan ayaklarına kadar Eski Roma usulü bir ihrama bürünmüştü. Ve vücut hatları seçilemiyordu, ama yüzü bir Tanrı'nın yüzüydü, bu açıkça görülüyordu çünkü gecenin ve sisin ve ayın ve çiyin örtüsü yüzünü açıkta bırakıyordu. Ve düşünceyle kırışmış alnı yüksekti ve kaygı dolu gözleri çakmak çakmaktı ve yanaklarındaki derin kırışıklarda hüznün ve yorgunluğun ve insanlığa beslenen nefretin ve yalnızlığa duyulan özlemin hikâyelerini okudum.

"Ve adam kayanın üzerine oturdu ve başını eline yasladı ve bakışlarını terk edilmişliğin üzerinde dolaştırdı. Aşağıya, huzursuz, kısa çalılara ve yukarıya, tarih öncesi dönemlerden kalma uzun ağaçlara ve daha yukarıya, uğuldayan göğe ve kan kırmızı aya baktı. Ve ben nilüferler arasına pustum ve adamın hareketlerini gözetledim. Ve adam ıssızlığın ortasında titredi, ama gece ilerliyor ve o kayanın üzerinde oturmaya devam ediyordu.

4) Rüzgârsız bir havada salınan ağaçlar fantastik öykülere ve dehşet öykülerine gizemli bir hava katar. Ama Poe'da ilave bir anlam kazanırlar: hissetme, algılama yeteneği. Poe bunu "sentience" sözcüğüyle ifade eder ki, bizzat kendisi tarafından uydurulmuş 1178 sözcükten biridir (bunlardan 27'si sözlüklere geçmiştir).

"Ve adam bakışlarını gökyüzünden ayırdı ve hazin Zaire Nehri'ne ve hastalıklı, sarı sulara ve solgun nilüfer ordusuna baktı. Ve adam nilüferlerin iç çekişlerini ve aralarından yükselen mırıltıları dinledi. Ve ben gizlendiğim yerde iyice pustum ve adamın hareketlerini gözetledim. Ve adam ıssızlığın ortasında titredi, ama gece ilerliyor ve o kayanın üzerinde oturmaya devam ediyordu.

"Sonra bataklığın derinliklerine doğru çekildim ve nilüfer ormanları arasında bata çıka uzaklara yürüdüm ve bataklığın derinliklerindeki bataklık çayırları arasında yaşayan suaygırlarına seslendim. Ve suaygırları seslenişimi duydular ve behemotla[5] birlikte kayanın dibine geldiler ve ayın altında yüksek sesle ve korku verici bir şekilde böğürdüler. Ve ben gizlendiğim yerde iyice pustum ve adamın hareketlerini gözetledim. Ve adam ıssızlığın ortasında titredi, ama gece ilerliyor ve o kayanın üzerinde oturmaya devam ediyordu.

"Sonra doğa güçlerini kargaşanın lanetiyle lanetledim ve daha önce hiçbir esintinin olmadığı gökte korkunç bir fırtına toplandı. Ve fırtınanın şiddetinden gökyüzü kurşuni mor bir renge büründü ve yağmur adamın başını dövmeye başladı ve nehrin suları yükselip bir sel oldu ve çektiği ezadan nehir köpürdü ve nilüfer çiçekleri yataklarında çığlıklar attılar ve orman rüzgârda ufalanıp dağıldı ve gök gürledi ve yıldırım düştü ve kaya temellerine kadar sallandı. Ve ben gizlendiğim yerde iyice pustum ve adamın hareketlerini gözetledim. Ve adam ıssızlığın ortasında titredi, ama gece ilerliyor ve o kayanın üzerinde oturmaya devam ediyordu.

"Sonra öfkelenip nehri ve nilüferleri ve rüzgârı ve ormanı ve göğü ve gök gürültüsünü ve nilüferlerin iç geçirişini *sessizliğin* lanetiyle lanetledim. Lanetlendiler ve *sesleri sedaları çıkmaz oldu*. Ve Ay gökyüzündeki düşe kalka yükselişine son verdi ve gök gürlemez oldu ve şimşek çakmadı ve bulutlar oldukları yere çakıldılar ve sular eski seviyelerine çekilip orada kaldılar ve ağaçlar sallanmaya son verdiler ve nilüferler artık iç geçirmediler ve artık ne bir mırıltı duyuldu ne de o sınırsız çölden en ufak bir ses yükseldi. Ve kayanın üzerindeki harflere baktım, değişmişlerdi ve şimdi SESSİZLİK sözcüğü oluşmuştu.

"Ve bakışlarımı adamın yüzüne çevirdim, korkudan beti benzi atmıştı. Yüzünü aceleyle elinden çekti ve kayaya yaslanıp dinledi. O uçsuz bucaksız çölde en ufak ses yoktu ve kayanın üzerinde SESSİZLİK yazıyordu.

5) Behemot: Suaygırına benzer bir hayvan. Çoğu defa 'Fil' olarak çevrilmiştir. Oxford English Dictionary'ye göre İbranice 'hayvan' sözcüğünün çoğulu.

Ve adam korkuyla titredi ve dönüp uzaklara kaçtı aceleyle; bir daha da onu görmedim."

İmdi, Mecusilerin[6] kitaplarında –demirle takviye edilmiş o kasvetli kitaplarda– çok hoş hikâyeler vardır. Orada, dediğim gibi, Göğün ve Yerin ve kudretli denizin, ve denizi ve yeri ve yüce gökleri yöneten Cinlerin muhteşem hikâyeleri vardır. Sibiller tarafından söylenmiş sözlerde çok hikmetler bulunur ve Dodona[7] civarında titreşen kararmış yapraklar eskiden kutsal, kutsal şeyler işitmiştir ve Allah'ın varlığı kadar gerçektir ki, Şeytanın bir mezarın gölgesinde yanımda otururken anlattığı bu masal bence hepsinden güzeldir! Ve Şeytan hikâyesini bitirince sırtüstü mezara yuvarlandı ve güldü. Ve ben Şeytanla birlikte gülemedim ve gülemediğim için beni lanetledi. Ve ezelden beri mezarda yaşayan vaşak[8] oradan çıktı ve Şeytanın ayaklarının dibine uzandı ve gözlerini onun yüzüne dikti.

6) Mecusi: Perslerde ruhban sınıfı, müneccim, sihirbaz.

7) Dodona: Ormanın, bir rahibin ve rahibenin hışırdayan yapraklara kehanetler okuduğu kutsal bölümü.

8) Yarı köpek yarı panter olan vaşak gözlerinin keskinliğiyle efsanevi bir hayvan kabul edilirdi. Bugün yazarları temsil eden sembolik hayvanlardan biridir.

Oinos — Agathos[1], ölümsüzlüğü yeni kuşanmış bir ruhun zayıflığını bağışla.

Agathos — Bağışlanma dileğinde bulunduğun şey konusunda, azizim Oinos, hiçbir şey demedin. Burada bile, bilgi sezgisel değildir. Bilgeliğe gelince, onun sana verilmesini hiç çekinmeden meleklerden iste!

Oinos — Ama bu şimdiki varoluşumda, bir anda her şeye vakıf olacağımı ve böylece her şeyi bilmenin mutluluğuna hemen ulaşacağımı düşlerdim.

Agathos — Ah, mutluluk bilgide değil, bilgiyi edinmededir! Sonsuza dek bilmek öncesi ve sonrası olmayan mutluluktur; ama her şeyi bilmek şeytanın lanetidir.

Oinos — Ama Ulu Tanrı her şeyi bilmiyor mu?

Agathos — ONUN bile (mademki o En-Mutludur) bilmediği *bir şey* olmalıdır.

Oinos — Ama her dakika bilgimiz arttığına göre, *sonunda* her şeyi bilmemiz kaçınılmaz değil midir?

Agathos — Şu dipsiz uçurumun derinliklerine bak! Biz yavaşça aralarından şöyle, şöyle ve şöyle süzülüp geçerken, bakışlarınla bu sayısız yıldız manzarasının derinliklerine nüfuz etmeye çalış! Ruhsal bakış bile, evrenin kesintisiz uzanan altın duvarlarıyla her noktada engellenmiş değil midir? Bu duvarlar sınırsız büyüklükte bir bütün gibi gözüken sayısız parlak cisimden oluşmamış mıdır?

1) "Oinos" Yunanca "şarap" ve aynı zamanda da "bir" anlamına geliyor. Agathos, "iyi" demektir.

Oinos — Maddenin sonsuzluğunun bir düş olmadığını açıkça görüyorum.

Agathos — Cennette *düş* diye bir şey yoktur, ama burada bize açıklandığına göre, maddenin sonsuzluğunun *tek* amacı ruhun içindeki sonsuza dek dinmeyecek olan –çünkü dinecek olursa, ruhun kendisi de yok olur– *bilme* susuzluğunu dindirmesi için ruha sonsuz pınarlar sağlamaktır. Sor bana, azizim Oinos, serbestçe ve hiçbir şeyden çekinmeden. Haydi! Süreyya burcunun yüce uyumunu[2] solumuzda bırakarak Koltuk Takımyıldızından ileri doğru atılıp Orion'un ötesindeki menekşe, hercaimenekşe ve kalp huzuru için üçlü güneşlerin ve üç renkli güneşlerin yatağı olan yıldızlı çayırlara doğru gideceğiz.

Oinos — Şimdi, Agathos, yolumuza devam ederken aydınlat beni! Benimle Dünyanın bilinen diliyle konuş! Ölümlü iken Yaratılış dediğimiz şeyin tarz ve usulleri konusunda biraz önce bana çıtlattığın şeyleri anlayamadım. Yaratıcının, Tanrı olmadığını mı söylemek istiyorsun?

Agathos — Demek istiyorum ki, Ulu Tanrı yaratmaz.

Oinos — Açıkla!

Agathos — Tanrı, *yalnızca* başlangıçta yaratmıştır. Bugün evrenin her tarafında hiç durmamacasına varlık buluyor gibi gözüken yaratıklar, Kutsal yaratıcı gücün dolaysız ve doğrudan değil, dolaylı ve doğrudan olmayan sonuçları olarak görülebilir.

Oinos — İnsanlar arasında, azizim Agathos, bu düşünceye son derece büyük bir küfür gözüyle bakılırdı.

Agathos — Melekler arasındaysa, azizim Oinos, gerçeğin ta kendisi kabul edilir.

Oinos — Buraya kadar seni anlayabiliyorum. Bizim Doğa ya da doğal yasalar dediğimiz bazı işlemlerin, bazı koşullarda, tam anlamıyla yaratılış

2) Poe, orta çağların 'kürelerin müziği' düşüncesiyle (evrenin mükemmel matematiği bir tür 'müzik'tir) ve ölümden sonra ya da bilincin belli bir yükseklik derecesine ulaşmasından sonra duyuların birleşeceği ya da karışacağı düşüncesiyle oynuyor. Poe, bu fikri birçok öyküsünde kullanır, sözgelimi "Bir Uyanık-Uyurla Sohbet"te.

görüntüsüne sahip şeyler ortaya çıkaracağını söylemek istiyorsun. Kıyametten önce, çok iyi anımsıyorum da, bazı filozofların çocukça bir zayıflıkla, gözle görülemeyecek kadar küçük canlıların yaratılışı olarak adlandırdıkları bazı çok başarılı deneyler yapılmıştı.

Agathos — Sözünü ettiğin vakalar, gerçekte, sadece ikincil yaratılış örnekleridir – ilk sözün ilk yasayı oluşturduğu andan bu yana meydana gelmiş *tek* yaratılış türüdür.

Oinos — Yıldızlı dünyalar, hiçlik uçurumunun derinliklerinden gökyüzüne her an fırlayıp çıkmazlar mı? Bu yıldızlar, Agathos, doğrudan Yüce Efendimizin eseri değil midir?

Agathos — Bırak da, azizim Oinos, görüşlerimi sana adım adım anlatayım. Senin de çok iyi bildiğin gibi, nasıl ki hiçbir fikir yok olmazsa, sonsuza dek etkili olmayan hiçbir eylem de olamaz. Örneğin, dünyada yaşarken ellerimizi hareket ettirir ve bunu yapmakla dünyayı çevreleyen atmosferi titreştirirdik. Bu titreşim, dünya atmosferinin (elimizin bir tek hareketiyle bu andan itibaren *sonsuza kadar* hareket halinde olacak olan) her molekülüne kadar yayılırdı. Bu gerçek, gezegenimizin matematikçilerince çok iyi biliniyordu. Belirli itici güçlerle bir akışkan içerisinde yaratılan özel etkiler üzerinde kesin hesaplar yaptılar, böylece belli büyüklükte bir itici gücün dünyayı dolaşması ve onu çevreleyen atmosferin her atomunu (sonsuza kadar) etkilemesi için tam olarak ne kadar süre gerektiğini kolaylıkla belirleyebildiler. Belirli koşullarda belirli bir etkiden hareketle, geriye doğru hesap ederek, ilk itici gücün büyüklüğünü belirlemede güçlük çekmediler. O zaman, itici bir gücün etkilerinin mutlak olarak sonsuz olduğunu, bu etkilerden bir kısmının cebirsel analiz yoluyla tam olarak izlenebildiğini gören ve geriye doğru hesaplamanın kolaylığını anlayan matematikçiler, aynı zamanda bu tür bir analizin de kendi içerisinde muazzam bir ilerleme gücüne sahip olduğunu –onu geliştiren ya da uygulayan kişinin zekâsından başka bu analizin geliştirilmesine ve uygulanabilirliğine kavranabilir bir engel olmadığını– da anladılar. Ama bu noktada matematikçilerimiz durdular.

Oinos — Peki, azizim Agathos, niçin daha ileri gitmeliydiler?

Agathos — Çünkü bunun ötesinde bazı son derece ilginç düşünceler yatıyordu. Bilinenlerden hareketle, sonsuz zekâya sahip birinin –cebir-

sel analizi *en son noktasına götürmüş* birinin– havaya bırakılmış (ve hava yoluyla esire[3] aktarılmış) her etkiyi sonsuz uzak bir dönemdeki en ileri sonuçlarına kadar izlemekte hiçbir güçlük çekmeyeceği sonucunu çıkardılar. *Havaya bırakılan* böylesi her etkinin, *sonunda, evrende mevcut olan* her varlığı ayrı ayrı etkilemek zorunda olduğu; sonsuz zekâya sahip varlığın –hayal ettiğimiz varlığın– hareketin en uzak dalgalanmalarını, maddenin bütün parçacıkları üzerindeki yukarıya ve ileriye doğru etkilerini, eski biçimlerin yukarıya ve ileriye doğru sonsuz değişimini –ya da bir başka deyişle, *yeninin yaratılışını*– Ulu Tanrı'nın tahtına çarparak kırıldığını, *sonunda* etkisiz kaldığını görünceye dek izleyebileceği kuşkusuz gösterilebilir. Ve böyle bir varlık yalnızca bunu yapmakla kalmaz, herhangi bir çağdaki herhangi bir sonuç ona verilecek olsa, örneğin şu sayısız kuyrukluyıldızdan birisi onun incelemesine sunulduğunda, geriye dönük analizle bu kuyrukluyıldızın, varlığını hangi ilk etkiye borçlu olduğunu belirlemede hiç güçlük çekmezdi. Mükemmelliğe ulaşmış ve eksiksiz haliyle bu geriye dönük analiz gücü –bu, *bütün* çağlarda, *bütün* sonuçların *bütün* nedenlerine ulaşma yeteneği– elbette ki yalnızca Ulu Tanrı'ya has bir ayrıcalıktır – ama bu güç, mutlak mükemmelliğin altında çok çeşitli düzeylerde, Melek ordusunun tamamı tarafından kullanılır.

Oinos — Ama yalnızca havaya bırakılmış etkilerden söz ediyorsun.

Agathos — Havadan söz ederken sadece dünyayı kastediyordum; ama genel önerme, bütün uzayı dolduran ve böylece *yaratılışın* büyük ortamını oluşturan esir içerisindeki etkileri de kapsar.[4]

Oinos — Öyleyse, her hareket, niteliği ne olursa olsun, yaratır mı?

Agathos — Yaratmalı: Ama doğru bir felsefe uzun zamandan beri bütün hareketlerin kaynağının düşünce olduğunu öğretmektedir ve bütün düşüncenin kaynağı da...

Oinos — Tanrı'dır.

3) Esir: Atomlar arasındaki boşluğu ve bütün evreni doldurduğu varsayılan, ısı ve ışığı ileten ağırlıksız töz (cevher).

4) "Esir"in var olup olmadığı yüzyıllardan beri süren bir bilimsel tartışmanın konusuydu. Bütün düşünce ve edimlerin fiziksel sonuçları olacaksa, Poe'nun kendi kuramını maddi bir temele oturtabilmek için böylesi bir 'taşıyıcı' ortama gereksinmesi vardı. Dünya atmosferinin dışında ve düşünceler için atmosferden başka bir 'taşıyıcı'nın varlığı zorunluydu; bu yüzden Poe "esir" kavramını kullamak zorundaydı.

Agathos — Oinos, sana Dünya atmosferinde yaratılan hareketlerden –yakın zamanlarda yok olan bu güzelim Dünyanın bir çocuğuyla konuşurmuşum gibi– söz ettim.

Oinos — Evet, sevgili Agathos.

Agathos — Peki, ben böyle konuşurken, *sözcüklerin fiziksel gücü* ile ilgili hiçbir düşünce aklından geçmedi mi? Her sözcük havaya bırakılmış bir itici güç değil midir?

Oinos — Ama niçin ağlıyorsun, Agathos? Ama niçin bu güzelim yıldızın –uçuşumuz sırasında karşılaştığımız yıldızların en yeşili, ama yine de en korkuncu olan bu yıldızın– üzerinde yükselirken, niçin kanatların aşağı sarkıyor? Bu yıldızın parlak çiçekleri inanılmaz güzellikte bir düşe, korkunç görünüşlü volkanlarıysa fırtınalı bir yüreğin tutkularına benzemiyor mu?

Agathos — Benzemiyorlar, öyleler! Onlar baştan aşağı düş ve tutku! Bu yabanıl yıldıza ben –üç yüz yıl önce, sevdiceğimin ayakları dibinde, ellerim ellerine kenetlenmiş, gözlerimden sel gibi gözyaşları boşanırken –birkaç tutkulu tümceyle– konuşarak hayat verdim. Onun parlak çiçekleri, gerçekleşmemiş düşlerin en değerlisi, öfkeyle köpüren volkanları ise en fırtınalı, en günahkâr ruhların tutkularıdır.

DOLANDIRICILIK
[POZİTİF BİLİMLERDEN BİRİ OLARAK]

Kandır, bakalım, kandır
Kedi ve keman[mış].[1]

Dünya kurulalı beri iki Jeremy olmuştur. Bunlardan biri, tefecilik hakkında bir yakınma yazısı[2] yazmıştı ve adı Jeremy Bentham'dı.[3] Mr. John Neal[4] tarafından çok takdir edilirdi ve küçük ölçüde büyük bir insandı. Diğeri, Pozitif Bilimlerin en önemlisine adını vermişti ve *büyük* ölçüde –hatta en büyük ölçüde demeliyim– büyük bir insandı.

Dolandırıcılık –ya da dolandırmak fiilinin ifade ettiği soyut kavram– herkes tarafından yeterince bilinir. Yine de eylemin kendisini, olguyu, *dolandırıcılık* denilen şeyi tanımlamak hiç de kolay değildir. Bununla birlikte olguyu, yani dolandırıcılığın kendisini değil de insanı tanımlar ve "insan, dolandıran hayvandır" dersek şu anda uğraştığımız mesele hakkında oldukça kabul edilebilir bir fikir edinmiş oluruz. Platon bunu bulmuş olsaydı yolunmuş tavuk meselesinde küçük düşmekten kurtulurdu.

Platon'a bir gün çok yerinde bir soru sorulmuştur: Tam tamına "tüysüz bir iki ayaklı" olan yolunmuş bir tavuk niçin onun kendi tanımına göre insan sayılmaz?[5] Ama kimse böyle münasebetsiz bir soruyla benim canımı sıkamayacak. İnsan, dolandıran bir hayvandır ve insandan *başka* dolandıran *hiçbir* hayvan yoktur. Bir kümes dolusu yolunmuş tavuk benim bu tanımımı çürütemez.

Dolandırıcılığın özünü, tabiatını, esasını oluşturan şey, gerçekte ceket ve pantolon giyen yaratıklar sınıfına hastır. Karga araklar, tilki oyun eder, gelincik kurnazlıkla alt eder, insan dolandırır. Dolandırmak onun yazgı-

1) Charles Perrault'nun (1628-1703) ünlü "Kaz Anamın Öyküleri"nden: "Hey, diddle diddle, / The cat and fiddle."

2) Yakınma: Jeremiad.

3) Jeremy Bentham (1748-1832): İngiliz filozof. Faydacı kuramları Poe'nun idealizmine çok ters düşüyordu.

4) Haziran 1829'da, o zaman Poe'yla ilişkisi olan John Neal, *The Yankee*'de kendisini İngiltere'de aylarca konuk eden Bentham'ın felsefesini göklere çıkaran bir yazı yayımlamıştı.

5) Platon, *Politicus*'unda, "İnsan, iki ayaklıların tüysüz türü, kuşlar tüylü türüdür" der.

sıdır. "İnsan gözyaşı dökmek için yaratılmıştır" der şair.[6] Hiç de değil – insan dolandırmak için yaratılmıştır. Bu onun amacı, hedefi, ereğidir. Bu yüzden bir insan dolandırdığında "*işi bitmiştir*" deriz.

Dolandırıcılık, iyi düşünülürse, bileşenleri çapsızlık, çıkar, sebat, marifet, gözü peklik, umursamazlık, özgünlük, densizlik ve pis pis gülmek olan bir bileşiktir.

Çapsızlık: Dolandırıcınız kılı kırk yarar. Küçük çapta işler yapar. İşi ayrıntılarladır, nakitle veya hamiline yazılı çekle çalışır. Büyük çapta bir spekülasyona kalkışacak olsa, derhal ayırt edici özelliklerini yitirir, 'yatırımcı' dediklerimizden olur. Bu sözcük yatırımcının büyük işler yapması dışında dolandırıcı kavramının tüm nüanslarını kapsar. Bu nedenle bir dolandırıcıya *in petto*[7] bir banker, bir 'mali operasyon'a Brobdingnag[8] bir dalavere gözüyle bakılabilir. Bu sonuncusuyla dolandırıcıyı karşılaştırmak, Homeros'u 'Flaccus'la,[9] mastodonu fareyle, bir kuyrukluyıldızın kuyruğunu domuzunkiyle karşılaştırmaya benzer.

Çıkar: Dolandırıcınızın rehberi kişisel çıkarıdır. Sırf dolandırmış olmak hatırına dolandırmaktan nefret eder. Onun bir amacı vardır: Cebi – ve tabii sizin cebiniz. Her zaman garantiye oynar. Seçimi Bir Numara'dan yanadır. Siz İki Numara'ysanız, kendi işinize bakmalısınız.

Sebat: Dolandırıcınız azimlidir. Kolay kolay cesareti kırılmaz. Dünya batsa umurunda olmaz. Hedefinden asla sapmaz ve *ut canis a corio nunquam absterrebitur uncto*,[10] avını bırakmaz.

Marifet: Dolandırıcınız marifetlidir. Yaratıcı bir kafaya sahiptir. Entrika çevirmek yabancısı olduğu bir şey değildir. Atmada ve atlatmakta üstüne yoktur. İskender olmasaydı Diogenes olurdu. Dolandırıcı olmasaydı patent sahibi bir fare kapanı imalatçısı olurdu veya oltayla alabalık tutardı.

Gözü peklik: Dolandırıcınız gözü pektir. Yürekli bir insandır. Dünyayı ateşe verir. Her şeyi saldırarak fetheder. Frey Herren'in[11] hançerlerinden korkmaz. Biraz daha sakınımlı olsa Dick Turpin,[12] biraz daha

6) Robert Burns'ün (1759-1796) bir şiirinden.

7) In petto (İt.): Yüreğinde, kafasında, içinden, ağzıyla söylemeksizin.

8) Brobdignag: Swift'in "Guliver'in Seyahatleri" adlı eserindeki devler adası.

9) Flaccus: Thomas Ward'ın (1807-1873) takma adı.

10) Horatius'tan (İÖ 65 – İS 8). "Tıpkı bir köpeğin yağlı bir deri parçasından vazgeçmemesi gibi."

11) Frey Herren: José Francisco de Isla'nın (1703-1781) "*Historia del famoso predicator Fray Gerundio de Campazas, alias Zotes*" (1758) adlı eğlenceli kitabındaki son derece aptal papaz Frey Gerund olabilir. Ünlü bir katil olan Friar Gerund ya da pek önemli olmayan gizli bir Alman örgütü Frei Herren da kastediliyor olabilir.

12) Richard Turpin (1706-1739): İngiliz eşkıya.

az yağcı olsa Daniel O'Connel,[13] kafasında birkaç yüz gram daha beyin olsa XII. Charles[14] iyi bir dolandırıcı olabilirdi.

Umursamazlık: Dolandırıcınız kayıtsızdır. Hiç asabi değildir. Asla öfkelenmez. Hiçbir zaman kendini heyecana kaptırmaz. Kapı dışarı edilebilir, ama asla kendini kaybetmez. Serinkanlıdır – bir hıyar kadar serinkanlıdır. Sakindir – "Lady Bury'nin gülümseyişi kadar sakin"dir.[15] Rahattır – eski bir eldiven kadar ya da eski Baiæli[16] küçükhanımlar kadar rahat.

Özgünlük: Dolandırıcınız özgündür – bilinçli olarak özgündür. Fikirleri kendine aittir. Bir başkasının fikirlerinden yararlanmayı hor görür. Bayat bir numara onu tiksindirir. Bir cüzdanı sıradan bir dolandırıcılıkla elde ettiğini keşfettiğinde, eminim onu geri verir.

Densizlik: Dolandırıcınız densizdir. Havalara girer. Yumruk yaptığı ellerini kalçalarının üzerine koyar. Ellerini pantolon ceplerine sokar. Yüzünüze karşı bıyık altından güler. Nasırınıza basar. Ekmeğinizden yer, suyunuzdan içer, sizden borç alır, ensenize tokat atar, köpeğinizi tekmeler ve karınızı öper.

Pis pis gülmek: Gerçek dolandırıcınız bütün işlerini pis pis gülerek tamamlar. Ama bunu gören tek kişi kendisidir. Günlük görevini tamamladığında –o günün işi bittiğinde– geceleyin çalışma odasında tek başınayken ve sırf kendi kendine eğlenmek için *pis pis güler*. Evine gider, kapısını kilitler. Soyunur. Mumu söndürür. Yatağa uzanır. Başını yastığa koyar. Bütün bunlardan sonra dolandırıcınız pis pis güler. Bu bir varsayım değil. Gerçeğin ta kendisi. *A priori* akıl yürütüyorum ve diyorum ki, bir dolandırıcı pis pis gülmeksizin asla bir dolandırıcı olamaz.

Dolandırıcılığın başlangıcı insan ırkının çocukluğuna kadar gider. Belki de ilk dolandırıcı Adem'di. Her halükârda bu zanaatın izlerini antikitenin çok uzak dönemlerine kadar sürebiliriz. Bununla birlikte, günümüz insanı bu zanaatı kalın kafalı atalarımızın düşlerinde bile göremeyecekleri kadar yetkinleştirmiştir. Bu yüzden 'eski hikâyeler'le zaman yitirmeden daha yakın zamanlara ilişkin birkaç vakayı kısaca anlatmakla yetineceğim.

13) Daniel O'Connel (1775-1846): İrlandalı devlet adamı ve milliyetçi hareketin önderlerinden. Köleciliğe karşı çıkması Poe'yu muhtemelen çok sinirlendiriyordu.

14) XII. Charles (1682-1718): Güçlü ve becerikli İsveç kralı. Poe'nun kralın zekâsına atıf yapması onun 1709'da girişti̇ği Rusya'nın istilası planının başarısızlıkla sonuçlanması olabilir.

15) Lady Charlotte Susan Marion Bury (1775-1861): Güzelliğiyle ünlü, başarılı romancı.

16) Baiæ: Adını Odyssseus'un dümencisi Baios'tan alan ve hafifmeşrep kabul edilen tavırlarıyla adı çıkmış olan ve İtalyan antik sahil kasabası Baia.

İşte size güzel bir dolandırıcılık. Kanepe satın almak isteyen bir ev kadınının çeşitli mağazaları dolaştığı görülür. Kadın sonunda bol çeşit bulunan bir mağazaya gelir. Yaklaştığında kapıda duran kibar ve ağzı iyi laf yapan bir kişi tarafından içeri buyur edilir. Tam istediği gibi bir kanepe bulur, fiyatını sorduğunda istenen tutarın beklediğinden en az yüzde yirmi daha düşük olduğunu görerek çok şaşırır ve sevinir. Alelacele satışı tamamlar, faturasını ve makbuzunu alır, adresini bırakır, kanepenin olabildiğince çabuk evine gönderilmesini rica ederek çıkar; mağaza sahibi kadını yerlere kadar eğilerek uğurlar. Gece olur, kanepe gelmez. Ertesi gün de ses seda çıkmaz. Gecikmenin nedenini öğrenmek için bir uşak gönderilir. Kimsenin bundan haberi yoktur. Hiç kanepe satılmamış, hiç kimse para almamıştır – o an için mağaza sahibi rolünü oynayan dolandırıcıdan başka.

Mobilya mağazalarımızda genellikle kimse bulunmaz, gelip geçenin insafına bırakılmışlardır; bu da bu tür numaralar çevirmek isteyenler için büyük bir fırsat yaratır. Ziyaretçiler içeri girer, mobilyalara bakar ve kimsenin dikkatini çekmeden, kimse tarafından görülmeden çıkarlar. Birisi alışveriş yapmak veya bir malın fiyatını sormak isterse, bunu haber vermek için kullanacağı çan elinin altında bulunmaktadır; bu önlem fazlasıyla yeterli görülmüştür.

İşte size saygıdeğer bir dolandırıcılık daha. İyi giyimli bir şahıs bir dükkâna girer, bir dolarlık alışveriş yapar. Ama büyük bir üzüntüyle cüzdanını bir başka ceketinin cebinde unutmuş olduğunu fark eder. Dükkân sahibine:

"Neyse, bunun önemi yok, bayım," der, "zahmet olmazsa paketi evime gönderir misiniz? Ama durun! Öyle sanıyorum ki cüzdanımda beş dolardan küçük para yok. Ayrıca para üstü olarak da dört dolar gönderir misiniz?"

"Elbette, efendim," der, müşterisinin dürüst davranışını takdirle karşılayan dükkân sahibi. Kendi kendine, "Benim bildiğim," der, "müşterilerin çoğu malı koltuğunun altına sıkıştırıp, parasını öğleden sonra gelip ödeyeceğini söyleyerek çıkıp gider."

Paket ve bozuk para bir çocukla gönderilir. Tesadüfe bakın ki çocuk yolda müşteriyle karşılaşır; adam, "Hey, bu benim paket mi?" diye sorar, "çoktan eve gönderilmiştir sanıyordum. Neyse, hadi git! Karım, Bayan Trotter sana beş doları verecek, ona haber bıraktım. Ama bozuklukları bana verebilirsin, postanede bozuk paraya ihtiyacım olacak. Çok güzel! Bir, iki, bu çeyrek dolar biraz yırtık mı ne? Üç, dört. Tamam! Bayan Trotter'e bana rastladığını söyle, yolda da oyalanayım deme sakın."

Çocuk yolda hiç oyalanmaz ama gönderildiği işten geri dönmesi epey zaman alır, çünkü adı Bayan Trotter olan kimseyi bulamaz. Parayı almadan paketi bırakmak gibi bir aptallık etmediğini düşünerek avunur, kendinden hoşnut bir havayla dükkâna geri döner, patronu bozuk paraya ne olduğunu sorduğunda çok bozulur ve içerler.

İşte size gerçekten çok basit bir dolandırıcılık. Yola çıkmak üzere olan bir geminin kaptanının huzuruna kılık kıyafetinden memur olduğu anlaşılan biri çıkar ve liman hizmetleri için alışılmadık derecede düşük bir fatura sunar. Bu kadar ucuz kurtulduğuna çok sevinen ve kendisini bekleyen onca işin hangi birini yapacağını bilemeyen kaptan istenen tutarı derhal öder. On beş dakika kadar sonra elinde daha az makul bir faturayla çıkagelen ikinci bir tahsildar kısa sürede ilkinin bir dolandırıcı, ilk faturanın da sahte olduğunun anlaşılmasını sağlar.

Alın size çok benzer bir tane daha. Bir vapur iskeleden ayrılmak üzeredir. Yolcunun birinin elinde bavuluyla iskele tarafından var gücüyle koşmakta olduğu görülür. Adam ansızın durur, eğilip yerden heyecanla bir şey alır. Bu bir cüzdandır. "Cüzdan kaybeden var mı?" diye bağırır adam. Cüzdanını kaybettiğini söyleyen kimse çıkmaz, ama buluntunun değerli olduğu anlaşılınca büyük bir heyecan yaşanır. Ne var ki vapurun beklemesi söz konusu değildir.

"Zaman da gelgit de kimseyi beklemez," der kaptan.

"Tanrı aşkına birkaç dakika sabredin," der cüzdanı bulan kişi, "cüzdanın sahibi her an ortaya çıkabilir."

"Bekleyemeyiz!" diye karşılık verir kaptan. "Halatları laçka edin! Duyuyor musunuz?"

"Ne yapmalıyım, bilmem ki?" diye sorar cüzdanı bulan kişi sıkıntıyla. "Yurt dışına çıkmak üzereyim, senelerce geri dönmeyeceğim. Bu kadar yüklü bir miktarı yanımda götürmeye vicdanım elvermez. Affedersiniz, efendim," diye seslenir kıyıdaki bir beyefendiye, "dürüst birine benziyorsunuz. Bu cüzdanın sorumluluğunu üstünüze alarak bana bir iyilikte bulunur musunuz? Size güvenebileceğimi biliyorum; bir buluntu ilanı verirsiniz, değil mi? Burada, gördüğünüz gibi, çok fazla para var. Sahibi, hiç kuşkusuz, bu zahmetinize karşılık sizi ödüllendirecektir."

"Beni mi? Yo, ödül sizin olmalıdır! Cüzdanı bulan sizsiniz."

"Pekâlâ –madem öyle– içiniz rahat olsun diye küçük bir ödülü kabul edebilirim. Bir bakalım – ama bunların hepsi yüzlük. Tanrı hakkı için, yüz dolar alamam, bu çok olur. Sanırım bir ellilik fazlasıyla yeter!"

"Halatlar laçka!" diye emir verir kaptan.

"Ama bende yüzlüğün üstünü verecek para yok, en iyisi siz..."

"Halatlar laçka!" diye emir verir kaptan.

"Önemi yok," diye bağırır, birkaç dakikadır kendi cüzdanını yoklayan kıyıdaki adam, "ben halledebilirim! İşte elli Amerikan doları – cüzdanı bana atın."

Cüzdanı bulmuş olan aşırı vicdan sahibi yolcu elli doları belirgin bir gönülsüzlükle alır ve vapur buhar çıkarıp düdüğünü öttürerek sarsıntılarla hareket ederken cüzdanı kendisinden istendiği gibi kıyıdaki adama fırlatır. Vapurun hareketinden yarım saat kadar sonra paraların tamamının sahte, yapılan işin tam bir dolandırıcılık olduğu anlaşılır.

İşte gözü pek bir dolandırıcılık. Dinsel veya benzeri bir toplantı ancak bir köprüden geçilerek ulaşılabilen bir yerde yapılacaktır. Köprüden geçiş bedavadır. Dolandırıcının biri bu köprünün başına dikilir ve saygılı bir tavırla gelip geçenleri, yayalardan bir cent, at ve eşeklerden iki cent, vb. geçiş ücreti alınmasını emreden yeni eyalet yasasından haberdar eder. Bazıları homurdanır, ancak hepsi boyun eğer ve dolandırıcı evine elli altmış dolar daha zenginleşmiş olarak döner, bu parayı hakkıyla kazanmıştır. Kalabalık bir insan grubundan geçiş ücreti toplamak az buz iş değildir.

İşte eli yüzü düzgün bir dolandırıcılık. Dolandırıcının biri, bir arkadaşına usulüne uygun bir şekilde kırmızı mürekkeple doldurup imzaladığı bir borç senedi verir. Dolandırıcı bir iki düzine boş senet satın alır ve her gün senetlerden birini çorbasına banıp, köpeğini üzerine atlamaya zorlar, sonunda da bir *bonne bouche*[17] olarak yemesi için ona verir. Senedin vadesi geldiğinde, dolandırıcı yanında köpeğiyle arkadaşını ziyarete gider; senet aralarında tartışma konusu olur. Arkadaşı senedi yazı masasından çıkarır, dolandırıcıya uzatırken dolandırıcının köpeği bir atılışta senedi kaptığı gibi yutar. Dolandırıcı köpeğinin bu tuhaf ve anlamsız davranışına kızmakla kalmaz, çok da sinirlenir ve borcunu kanıtlayan bir belge gösterilir gösterilmez yükümlülüğünü yerine getireceğini söyleyerek çıkar gider.

Şu da sıradan bir dolandırıcılık. Bir hanımefendiye bir dolandırıcının suç ortağı tarafından hakaret edilir. Dolandırıcı kadının yardımına koşar, arkadaşını bir güzel patakladıktan sonra kadına evine kadar eşlik etmekte ısrar eder. Orada eğilir, elini göğsünün üzerine koyarak çok saygılı bir tavırla veda eder. Kadın, kurtarıcısına içeri girmesini rica eder, onu ağabeyine ve babasına tanıştırmak istediğini söyler. Dolandırıcı iç çekerek daveti reddeder. "Size minnettarlığımı göstermenin," diye mırıldanır kadın, "hiç yolu yok mu?"

17) Bonne bouche (Fr.): İyi ve lezzetli lokma, sona saklanan nefis parça.

"Olmaz olur mu, hanımefendi? Birkaç şilin borç verebilirsiniz, mesela."

Kadın ilk anın heyecanıyla düşüp bayılacağını sanır. Ancak biraz düşününce çantasını açar ve çıkarıp parayı verir. Dediğim gibi, bu ufak çapta bir dolandırıcılıktır, çünkü paranın yarısı kadına hakaret eden ve eli kolu bağlı durarak pataklanan suç ortağına ödenecektir.

Şu da biraz daha önemsiz, ama bilimsel bir dolandırıcılık. Dolandırıcı bir meyhanenin barına yaklaşıp birkaç puro ister. Purolar kendisine verilir, onları azıcık inceler ve "Bu puroyu sevmiyorum," der, "bunu geri alın, yerine bir bardak konyakla su verin."

İstediği içki verilir, dolandırıcı içer ve kapıya yönelir. Ama meyhanecinin sesi onu durdurur:

"Sanırım, konyağın parasını vermeyi unuttunuz, bayım."

"Konyağın parasını mı? Konyağın yerine puro verdim ya! Daha ne istiyorsun?"

"Affedersiniz ama, puronun parasını ödediğinizi de hatırlamıyorum."

"Bununla ne demek istiyorsun, sefil yaratık? Purolarını geri vermedim mi? Şu ileride duranlar senin puroların değil mi? Almadığım bir şeyin parasını vermemi mi bekliyorsun benden?"

"Ama, ama," der, artık ne söyleyeceğini bilemeyen meyhaneci, "ama, bayım..."

"Ama, ama diyip durmayın," diye sözünü keser çok öfkelendiği görülen dolandırıcı, "gelip geçen müşterilere yaptığınız numaralar bana sökmez." Kapıyı çarparak kapar ve kaçmaya başlar.

İşte şimdi de basitliği en önemli yanı olmayan beceriklice yapılmış bir dolandırıcılık. Bir cüzdan gerçekten kaybedilmiştir; kaybeden kişi büyük bir kentin günlük gazetelerinden birine ayrıntılı bir ilan verir. Bunun üzerine dolandırıcımız ilanın başlığını, genel söyleyiş tarzını ve adresi değiştirerek benzer bir ilan verir. Orijinal ilan sözgelimi uzundur ve laf kalabalığına boğulmuştur; başlığı "Kayıp Cüzdan" şeklindedir ve bulunduğunda cüzdanın Falan Sokak No 1'e getirilmesini istemektedir. Sahtesi kısadır, başlığı sadece "Kayıp" olup, cüzdan sahibinin bulunacağı adres olarak Filan Sokak No 2 veya Fişmekan Sokak No 3 belirtilmektedir. Dahası, ilan günlük gazetelerin beş altısına birden verilir ve orijinal ilanın çıkmasından sadece birkaç saat sonra yayınlanır. Cüzdanı kaybeden şahıs bu ilanı okusa bile, bununla kendi talihsizliği arasında bir bağlantı kuracağı hayli kuşkuludur. Cüzdanı bulan kişinin onu dolandırıcının verdiği adrese götürme olasılığı doğal olarak gerçek sahibi-

nin verdiği adrese götürme olasılığından beş altı kat fazladır. Dolandırıcı ödülü verip cüzdanı cebe indirdikten sonra sırra kadem basar.

Alın size çok benzer bir dolandırıcılık. Yüksek tabakadan bir kadın sokağın birinde olağanüstü değerli bir elmas yüzük düşürmüştür. Getirene kırk elli dolar ödül vaat eder. Verdiği ilanda yüzüğün kaşı dahil mücevheri en ince ayrıntısına kadar betimler ve falan cadde, filan numaraya getirecek olan kişiye ödülü tek soru sormaksızın *anında* ödeyeceğini belirtir. Birkaç gün sonra, kadının evde bulunmadığı bir sırada falan cadde, filan numaranın kapısı çalınır, kapıyı açan uşağa ziyaretçi evin hanımı sorar, evde bulunmadığı yanıtını alınca buna şaşırır ve üzüldüğünü ifade eder. Evin hanımını şahsen ilgilendiren önemli bir iş için gelmiştir. Aslını söylemek gerekirse, elmas yüzüğü bulan şanslı kişidir o. Herhalde daha sonra gelmesi yerinde olacaktır. "Kesinlikle olmaz!" der uşak, derhal çağrılan evin hanımının kız kardeşiyle görümcesi de "kesinlikle olmaz!" derler bir ağızdan. Yüzüğü bağırış çağırışlarla tanıyıp, vaat edilen ödülü verirler ve adamı alelacele yolcu ederler. Geri dönen evin hanımı kız kardeşine ve görümcesine biraz çıkışır, çünkü yüzüğünün –altın taklidi bir metalle sahte bir taştan yapılmış– sahtesi için kırk elli dolar ödemişlerdir.

Dolandırıcılığın gerçekten bir sonu olmadığından, bu bilimden etkilenen dalavere çeşitlemelerinin yarısına bile değinecek olsam bu yazının sonu gelmez. Ancak bu yazıyı ister istemez bitirmek zorundayım, bunun için de kısa bir süre önce kentimizde sahneye konulan ve daha sonra Birleşik Devletler'in daha avanak diğer kentlerinde başarıyla tekrarlanan çok şık ve incelikli bir dolandırıcılığı kısaca anlatmaktan iyi bir yol düşünemiyorum. Kente orta yaşlı bir adam bilinmeyen bir yerden gelir. Son derece titiz, dikkatli, ağırbaşlı ve ölçülü tavırları vardır. Giyimi kuşamı çok özenli, ancak sade ve gösterişten uzaktır. Beyaz bir kravat takmıştır, sadece rahatlığı gözetilmiş geniş bir yelek, kalın tabanlı rahat ayakkabılar ve askısız bir pantolon giymektedir. *Par excellence* bir 'iş adamı' görünüşüne sahiptir: hali vakti yerinde, ciddi, iş bilir ve saygın. Hani şu birinci sınıf oyunlarda görülen dış görünüşü sert, yüreği yumuşak, sözü senet sayılan, hayır işlerinde bonkör, iş ticarete geldi mi bir *mecidiyenin* hesabını yapan cinsten.[18]

Zevkine uygun bir pansiyon ararken epey mızmızlanır. Çocuklardan hoşlanmaz. Sessizliğe alışkındır. Alışkanlıkları sistemlidir – bu yüz-

18) "O Adam Sensin" adlı öykünün kahramanlarından Charles Goodfellow'la karşılaştırınız.

den dindar eğilimli, küçük ve saygın bir ailenin yanında kalmayı tercih ederdi. Hiçbir şart dert değildir, ancak kira faturasının her ayın birinde (o sırada ayın ikisidir) kendisine getirilmesinde ısrarlıdır ve sonunda zevkine uygun bir pansiyon bulduğunda pansiyon sahibi kadından bu konudaki talimatını hiçbir şekilde unutmamasını, kirayı ve alındı makbuzunu her ayın birinde tam olarak saat onda göndermesini, bunu hiçbir bahaneyle katiyen ayın ikisine bırakmamasını rica eder.

Bütün bu düzenlemelerden sonra iş adamımız kentin en rağbet edilen semtinde değilse de en çok uğranılan bir semtinde bir büro tutar. Gösterişten nefret ettiği kadar hiçbir şeyden nefret etmez. "Bir yerde gösterecek çok şey varsa," der, "içerisinde nadiren esaslı bir şey bulunur." Bu söz pansiyon sahibi kadının imgelemi üzerinde o denli büyük etki yapar ki kadın hemen bir kurşunkalem alarak bu özlü sözü büyük aile İncil'ine, Süleyman'ın Darbımeselleri'nin yanındaki geniş boşluğa yazar.

Bir sonraki adım, kentin altı penilik belli başlı gazetelerine –bir penilik gazeteler 'saygın' olmadıkları gibi ilanın parasını da peşin istediklerinden– aşağıda görülecek tarzda ilan vermektir. İş adamımızın temel ilkesiyse, iş tamamlanmadan asla para ödenmemesidir.

> "ARANIYOR – Aşağıda imzaları bulunan ilan sahipleri bu kentte büyük çapta ticari faaliyetlere başlamak üzeredir. Zeki ve işinde uzman üç dört sekretere ihtiyaç duyulmaktadır; dolgun ücret ödenecektir. Bonservislerinde yetenekten çok dürüstlüğü öne çıkan adaylar tercih edilecektir. Yapılacak iş büyük sorumluluk istediğinden ve işe alınanların ellerinden büyük miktarlarda paralar geçeceğinden, işe alınan kişilerden ellişer dolar depozit alınması uygun görülmüştür. Bu yüzden bu tutarı ödeyemeyecek olanların ve ahlakı konusunda iyi bonservisi olmayanların başvurmasına gerek yoktur. Dindar gençler tercih edilecektir. Başvurular öğleden önce saat on, on bir, öğleden sonra dört, beş arasında aşağıdaki adrese ve şahıslara yapılacaktır:
>
> Bogs, Hogs, Logs, Frogs & Co.,
> No. 110 Dog Street" [19]

Ayın otuz birine kadar bu ilan Mr. Bogs, Mr. Hogs, Mr. Logs, Mr. Frogs ve Arkadaşları'nın bürosuna dinsel eğilimli on beş yirmi kadar

19) Yine "O Adam Sensin" öyküsündeki şarap gönderen şirketin ismiyle benzerlik dikkat çekici.

gencin başvurmasını sağlar. Lakin iş adamımız kimseyle sözleşme imzalamakta acele etmez –bir iş adamı işi asla aceleye getirmez–, başvuran gençlerin dinsel eğilimleri çok ciddi bir şekilde araştırıldıktan sonradır ki sözleşme imzalanacaktır; bu arada başvuranların ellişer doları salt bir *önlem* olarak Mr. Bogs, Mr. Hogs, Mr. Logs, Mr. Frogs ve Arkadaşları'nın saygıdeğer firmaları tarafından alınır. Bir sonraki ayın ilk günü pansiyon sahibi kadın söz verdiği gibi kira faturasını iş adamına sunmaz; adları *ogs*'la biten bayların şirketinin saygıdeğer başkanı olan iş adamı bu ihmalinden dolayı onu hiç kuşku yok ki fena halde paylardı – tabii kentte bir iki gün daha kalmış olsaydı.

Durum böyle olunca, polislerin oraya buraya koşuşturmaktan canları çıkar, bütün yapabildikleri, iş adamının kesinlikle sırra kadem basmış olduğunu bildirmekten ibaret kalır. Bu arada dindar delikanlılar istisnasız kendilerini eskisinden daha az dindar hissederken, pansiyon sahibi, büyük aile İncil'inde Süleyman'ın Darbımeselleri'nin yanındaki geniş boşluğa salağın birinin yazdığı notu silmek için bir şiline kıyarak kaliteli bir silgi satın alır.

ELEONORA

Sub conservatione formæ specifæ salva anima.
Raymond Lully[1]

Hayal gücünün kuvveti ve tutkusunun ateşiyle ünlü bir soydan geliyorum. İnsanlar bana deli dediler, ama deliliğin ileri düzeyde zekâ olup olmadığı, fevkalade olan şeylerin çoğunun, derin olan her şeyin düşünce sayrılığından, genel aklın zararına yüceltilen ruh *hallerinden* kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorunu henüz çözülmüş değil.[2] Gündüz düş görenler, sadece geceleri düş görenlerin ıskaladığı birçok şeyi bilirler. Bulanık düşlerinde sonsuzluğu bir an için görür gibi olurlar ve uyandıklarında büyük sırrı neredeyse çözmenin kıyısına gelmiş olduklarını görmekten heyecanla titrerler. Parçalar halinde, İyilik hikmetinden ve bundan daha da fazla olmak üzere Kötülük hikmetinden bir şeyler öğrenirler. "Anlatılmaz ışığın"[3] engin okyanusuna dümensiz ve pusulasız açılırlar ve Nübyeli Coğrafyacının serüvencileri gibi "*agressi sunt mare tenebrarum, quid in eo esset exploraturi*".[4]

Öyleyse, deliyim diyelim. Ruhsal varoluşumda en azından iki farklı durumun var olduğunu kabul ediyorum – yaşamımın ilk dönemini oluş-

1) "Belirli bir biçimin koruması altında ruh güvendedir." Ramon Llull (1235-1315): Zamanın en büyük kimyacısı sayılan mistik, bilgin ve teolog. Poe bu alıntıyı Victor Hugo'nun "Notre-Dame de Paris"inden almıştır. Hugo, bunu Henri Sauval'dan almış, Sauval da Llull'dan aldığını söylemiştir. Ama muhtemelen bu alıntı gerçekten Llull'dan değildir.

2) "Dünyanın 'deha' diye adlandırdığı şey, zihnin yetilerinden bazılarının diğerleri üzerindeki aşırı üstünlüğünden kaynaklanan bir akıl hastalığı durumudur. Böylesi dehaların işleri kendi içinde asla tutarlı değildir ve her zaman genel olarak cinnetin mevcudiyetini ele verirler." (Poe, "Fifty Suggestion", XXIII.) Aynı şekilde Dreyden: "Büyük zekâlar deliliğe akrabadırlar." ("Absolom and Achitopel", satır 163). Ve Seneca: "İçinde biraz delilik olmayan hiçbir büyük deha yoktur." ("On Tranquility of the Mind", 17.10.)

3) Milton'un *Kayıp Cennet*'inden : "Kutsal Şimşek, anlatılmaz."

4) "İçerisinde bulunabilecek şeyleri keşfetmek için karanlıklar denizine daldılar."

"*Nüzhet El-Müştak*" adlı derlemesi bulunan XII. yüzyıl Arap bilgini, şairi ve gezgini El-İdrisi. Söz konusu derleme "*Geographica Nubiensis*" adıyla 1619'da yeniden yayımlanmış ve British Museum'da yanlışlıkla "*Nubian Geography*" adıyla kataloglanmıştır. "*Mare Tenebrarum*" (Gölgeler denizi veya karanlıklar denizi) Atlantik Okyanusu'nun *Nubian Geography*'deki adıdır. Nübye de Habeşistan ya da bugünkü adıyla Etiyopya'dır.

turan anılara ilişkin tartışma götürmez ölçüde aklımın başımda olduğu durum ve varoluşumun ikinci büyük dönemini oluşturan anılara ve şimdiye ilişkin kuşkularla ve karanlıklarla dolu durum. Bu yüzden, ilk döneme ilişkin anlattıklarıma inanın; daha sonraki döneme ilişkin anlattıklarımdan sadece size makul görünenlere inanın ya da tümünden kuşkulanın, kuşkulanamıyorsanız da Oedipus bulmacası[5] olarak görün.

Gençliğimde sevdiğim ve kendisiyle ilgili anıları şimdi sakin ve açık seçik bir tarzda kaleme aldığım kız, çoktan ölmüş annemin biricik kız kardeşinin biricik kızıydı. Eleonora[6] idi kuzinimin adı. Tropik bir güneşin altında Rengârenk Çayırlar Vadisi'nde beraber yaşadık her zaman. Öne düşüp yol gösteren olmadıkça kimse uğramazdı bu vadiye, zira bu vadi çok uzaklardaydı ve etrafında bir duvar gibi yükselerek en tatlı koyaklarını gün ışığına kapatan devasa bir dağ silsilesinin arasında uzanıyordu. Civarında ne bir yol ne bir iz bulunuyordu; bizim mutlu barınağımıza ulaşmak için binlerce ağacın dalları ve yaprakları arasında zorlayarak bir yol açmak ve milyonlarca hoş kokulu çiçeği ezip ihtişamına son vermek gerekiyordu. Bu yüzden bu vadi dışında hiçbir yeri bilmeden, dünyadan habersiz bir başımıza yaşıyorduk – ben, kuzinim ve annesi.

Çepeçevre dağlarla kuşatılmış arazimizin üst yanındaki dağların gerisine düşen karanlık bölgeden doğan ve Eleonora'nın gözleri dışında her şeyden daha berrak bir nehir dar ve derin yatağında sayısız menderesler çizerek yılan gibi kıvrıla kıvrıla sessizce akıyor, sonunda, çıktığı yerden daha karanlık tepelerin arasındaki gölgeli bir boğazı aşarak gözden yitiyordu. Biz ona "Sessizlik Nehri" diyorduk, çünkü akışında yatıştırıcı bir etki vardı. Yatağından mırıltılar yükselmiyor ve öyle usul usul akıyordu ki, derinlerinde yatan, bakmaya doyamadığımız incileri andıran çakıl taşları kendilerinden hoşnut bir kıpırtısızlıkla yerli yerinde duruyor, her zaman ihtişamla parıldıyorlardı.[7]

5) Üst tarafı kadın, alt tarafı köpek olan, yılan kuyruklu, kuş kanatlı, aslan pençeli ve insan sesli bir canavar olan sfenks sorduğu bulmacayı bilemeyen Thebailileri yemektedir, ama Oedipus bulmacasını çözdüğünde kendisini öldürür. Bulmaca "Sabahları dört, öğlen iki ve akşam üç ayaklı olan şey nedir?" şeklindedir. Buradaki zamanların insan ömrünün evreleri olduğunu anlayan Oedipus "İnsan" yanıtını verir. Bebeklikte el ve dizleri üzerinde emekleyen, sonra ayakları üzerine kalkan, yaşlılıkta da bastona dayanan insan bulmacanın yanıtıdır. Poe, Oedipus bulmacasından "*Sen O Adamsın*" adlı öyküsünde de söz eder.

6) Eleonora, "Kuzgun" adlı şiirdeki Lenore gibi "Helen"in bir değişkesidir. Her üçü de Poe'nun ideal kadınını temsil eder. Kitabın sonundaki açıklayıcı notlarda da belirtildiği gibi, öykünün otobiyografik ayrıntıları son derece belirgindir. Poe, teyzesi Marie Poe Clemm'in kızı on üç yaşındaki Virginia'ya tutulur ve onunla evlenir.

7) Bu satırlar Coleridge'in ünlü "Kubla Khan" (Kubilay Han) şiirindeki kutsal nehir Alph'i ve Milton'ın "Kayıp Cennet"indeki şu satırları anımsatmaktadır: "Buradan uzaklarda

Nehrin ve dolambaçlı yollardan usulcacık kayarak nehre ulaşan çok sayıdaki göz kamaştırıcı dereciğin kıyılarıyla nehrin kıyısından çakıl taşlarının yatmakta olduğu tabana kadar uzanan kısımlar –tüm bu noktalar– nehirden vadiyi çevreleyen dağlara kadar uzanan bütün vadi yüzeyinden aşağı kalmayacak derecede sık, kısa, vanilya kokulu yemyeşil otlarla bir halı gibi kaplıydı; otların arasına serpilmiş sarı düğünçiçekleri, beyaz papatyalar, mor menekşeler ve yakut kırmızısı çirişotlarının olağanüstü güzellikleri insanın yüreğine işliyor, yüksek sesle Tanrı'ya övgüler düzüyordu adeta.[8]

Ve sonra, şurada burada, bu çayırların civarında birer düş adacığı gibi yükseliveren korulardaki fantastik görünüşlü ağaçların uzun, ince gövdeleri dimdik göğe uzanmak yerine, öğle vakti vadinin ortalarına uğrayan ışığa doğru zarafetle yönelmişlerdi. Ağaçların, bir abanoz bir gümüş rengi beneklerle kalplı kabukları Eleonora'nın yanaklarından gayrı her şeyden daha pürüzsüzdü; ağaçların tepelerinden uzun titrek hatlar halinde fışkıran parlak yeşil, kocaman yapraklar meltemle öylesine dalgalanıyordu ki, gören onları Güneş Tanrı'ya saygılarını sunan devasa Suriye yılanları sanırdı.[9]

Yüreklerimize aşk ateşi düşmeden önce on beş yıl boyunca, Eleonora ile bu vadide el ele dolaştık. O on beşine ben yirmime yaklaşırken, bir akşam, yılan gibi kıvrılan ağaçların altında kucak kucağa oturarak Sessiz Nehir'deki yansımalarımıza baktık. O tatlı günün geri kalan kısmında tek kelime etmedik, ertesi gün de titreyen bir sesle ancak birkaç kelime konuştuk. Bu dalgadan Tanrı Eros'u[10] çekip çıkarmıştık ve şimdi onun içimizde, atalarımızın ateşli ruhlarını tutuşturduğunu hissediyorduk. Yüzyıllardır soyumuzu başkalarından farklı kılan tutkular, onu bir o kadar ünlü kılan hayallerle birlikte üzerimize üşüşüyor ve Rengârenk Çayırlar Vadisi'ni taşkın bir mutluluğa boğuyordu. Her şeyde bir değişiklik görülüyordu. Daha önce hiç çiçek açmamış olan ağaçlarda yıldız biçimi acayip parlak çiçekler açtı. Yeşil halının rengi koyulaştı ve beyaz papatyalar birbiri ardı sıra solduğunda yerlerinde onar onar yakut rengi

yavaş ve sessiz akıntı / Unutuluş nehri Lethe akar." Mitolojiye göre ruhlar reenkarnasyondan önce geçmiş yaşamlarını unutmak için Lethe'nin suyundan içerler.

8) Anlatıcı, kendisinin ve Eleonora'nın Adem'le Havva olduğu bir cennet bahçesi çizmektedir. Çirişotu, Persephone için kutsaldı ve böylece ölü tarlalarıyla ilişkilendirilmiştir. Düğünçiçeği çoğunlukla aşkla ilişkilendirilmiş, menekşe ise alçakgönüllülüğün simgesi sayılagelmiştir.

9) Yılan ile yine Cennet Bahçesi'ne gönderme yapılıyor.

10) Aşk Tanrısı Eros, Kaos'tan doğmuştu, ama daha sonra Aphrodite'in (Venüs'ün) oğlu olarak tanındı.

çirişotları açtı. Yürüdüğümüz yollardan hayat fışkırıyordu, diğer parlak renkli kuşlarla birlikte şimdiye kadar hiç görmediğimiz uzun bacaklı flamingolar kızıl tüyleriyle önümüzde gösteriş yapıyorlardı. Altın ve gümüş rengi balıkların doldurduğu nehrin bağrından yavaş yavaş bir mırıltı yükselmeye başladı ve sonunda Aiolos'un[11] arpinden çıkan seslerden daha kutsal, Eleonora'nınki dışında tüm seslerden daha tatlı, yatıştırıcı bir melodiye dönüştü. Uzun zamandır Hesperia[12] dolaylarında olduğunu gözlemlediğimiz muhteşem bir kızıllıkta ve altın renginde kocaman bir bulut oradan hareketle yavaş yavaş üzerimize doğru geldi ve her geçen gün daha da alçalıp sonunda kenarları dağların tepelerine değerek durdu, dağların karanlığını bir ihtişama dönüştürerek bizi sanki sonsuza dek görkemli, kocaman, büyülü bir hapishaneye kapattı.

Eleonora'nın güzelliği bir melek güzelliğiydi; kısacık yaşamını çiçekler arasında geçirdiğinden saf ve masum bir kızdı. Yüreğindeki ateşli aşkı gizlemek için hiçbir kurnazlığa başvurmuyordu, birlikte Rengârenk Çayırlar Vadisi'nde dolaşırken yüreğimin girdisini çıktısını dikkatle inceliyor, orada son zamanlarda meydana gelen büyük değişikliklerden uzun uzun konuşuyordu.

En sonunda bir gün, gözyaşları içerisinde, insanoğlunu bekleyen en son ve en zalim değişiklikten[13] söz ettikten sonra, bu acıklı konuyu bir daha dilinden düşürmedi; bütün konuşmalarımıza Şirazlı ozanın[14] şiirlerindeki gibi bu konuyu dahil ediyordu, tabirin kullanılışındaki her önemli değişiklikte aynı imgelerin tekrar tekrar canlandığı görülüyordu.

Ölümün elini göğsünde hissetmiş, bir tek günlük ömrü olan bir kelebek misali, sadece ölmek için bu denli güzel yaratılmış olduğunu görmüştü, ama mezardan duyduğu dehşet, bir akşam alacakaranlıkta Sessizlik Nehri'nin kıyılarında dolaşırken bana açıkladığı bir düşüncede yatıyordu sadece. Kendisini Rengârenk Çayırlar Vadisi'nde toprağa verdikten sonra, bu mutlu sığınağı temelli olarak terk edeceğim ve şimdi

11) Aiolos, Aeolia Adası'nda (Yunanistan) yaşayan ve rüzgârı oradaki mağaralarda saklayan rüzgâr tanrısı. Doğa'nın doğrudan insanla konuşması olarak görülen Aiolos arpinin en mükemmel enstrüman olduğuna inanılmıştır.

12) Hesperia: Günbatımı, Atlas'ın kardeşi, Hesperidler'in (Hera'nın altın elmalarına bekçilik eden dört perinin) babası. Efsaneye göre, yıldızları seyretmek için Atlas'ın doruğuna çıkmış ve rüzgâr onu oradan uçurmuştur. Onu yüceltmek için adı en parlak yıldıza verilmiştir: Hesper veya Vesper, yani Venüs.

13) Ölüm.

14) Gazel türünün öncüsü olarak bilinen ve asıl adı Şemseddin Muammed olan İranlı şair Hâfız (1325/26-1389/99). Ya da asıl adı Müşerefeddin Muslihiddin olan ve klasik İran edebiyatının en büyük şairlerinden biri kabul edilen Sadi (1213-1291).

kendisine duyduğum tutkulu aşkı dış dünyadan bir kıza vereceğim düşüncesi onu perişan ediyordu. Derhal Eleonora'nın ayaklarına kapandım, kendisi ve Tanrı üzerine, hiçbir Yeryüzü kızıyla evlenmeyeceğime, onun aziz anısına da beni mutluluğa boğan samimi aşkının anısına da ihanet etmeyeceğime yeminler ettim. Evrenin hâkimi Kadiri mutlak Tanrı'yı yeminime sadık kalacağım hususunda şahit gösterdim. Eğer sözümde durmayacak olursam, yazmaya kalemimin gitmediği korkunç bir cezayla beni kahretmesini Tanrı'dan ve Helison'daki[15] azizeden diledim. Sözlerim üzerine Eleonora'nın parlak gözleri daha da parladı, göğsünden ölümcül bir yük kalkmış gibi iç geçirdi, titremeler içerisinde acı gözyaşları döktü, ama yeminimi kabul etti (ne de olsa, bir çocuktan başka bir şey değildi); ölüm döşeğinde bu onu rahatlattı. Birkaç gün sonra huzur içerisinde ölürken, ruhunu rahatlatmak için yaptığım şey nedeniyle, ölümünden sonra ruhunun beni gözetleyeceğini, izin verilirse geceleri bana görüneceğini, ama eğer Cennetteki ruhlara bu ayrıcalık tanınmıyorsa, hiç değilse akşam yeline soluğunu katarak veya soluduğum havayı sık sık meleklerin buhurdanından kokularla doldurarak varlığına ilişkin işaretler vereceğini söyledi. Ve bu sözler dudaklarından döküldükten sonra benim hayatımın ilk dönemine de son vererek, ruhunu teslim etti.

Buraya kadar her şeyi gerçeğe sadık olarak anlattım. Lakin sevdiğimin ölümünün Zaman yolunda oluşturduğu bu bariyeri aştıktan sonra ve hayatımın ikinci döneminde ilerlerken zihnimde bulutların toplandığını hissediyor ve akıl sağlığımdan kuşkuya düşüyorum. Ama yine de devam edeyim. Yıllar birbiri ardı sıra ağır ağır geçti, ben hâlâ Rengârenk Çayırlar Vadisi'nde yaşıyordum. Ama her şeye ikinci bir değişiklik gelmişti. Yıldız biçimli çiçekler ağaçların gövdelerine batıp bir daha görünmediler. Yeşil halının rengindeki parlaklıktan eser kalmadı, yakut kırmızısı çirişotları birer birer soldu, yerlerine birer gözü andıran, huzursuzca kıvrılmış, her zaman çiğ yüklü, koyu renk menekşeler açtı onar onar. Ve hayat yolumuzdan çekildi: Uzun bacaklı flamingolar artık kızıl tüyleriyle önümüzde gösteriş yapmıyorlardı, gelişlerine eşlik etmiş olan parlak renkli kuşlarla birlikte dağlara doğru uçtular hüzünle. Altın ve gümüş rengi balıklar vadinin alt tarafındaki boğazdan geçip gittiler ve bir daha da o güzelim nehri süslemediler. Aiolos'un rüzgâr-arpinden daha yumuşak ve Eleonora'nın sesi dışında bütün seslerden daha kutsal olan o yatıştırıcı müzik yavaş yavaş duyulmaz oldu, önce hafif bir mırıl-

15) Helison: Elysium. Yunan mitolojisinde Hades'in kutsal ölülere ayrılmış bölümü.

tıya dönüştü, sonra da akıntı o eski sessizliğine gömülünceye kadar yavaş yavaş azaldı. Ve son olarak da, kocaman bulut havalandı, dağ başlarını eski karanlığı içerisinde bırakarak yeniden Hesperia bölgesine çekildi[16] ve tüm o altın rengi ihtişamını Rengârenk Çayırlar Vadisi'nden uzaklara götürdü.

Bununla birlikte Eleonora verdiği sözleri unutmamıştı, çünkü melek buhurdanlarının sallanışlarını duyuyordum, kutsal bir koku dalga dalga vadiye yayılıyor, yalnız olduğum saatlerde, kalbim hızla çarparken yumuşak iç çekişleriyle dolu rüzgârlar alnımı okşuyor, anlaşılmaz mırıltılar sık sık gece havasını dolduruyordu; ve bir defasında –ah, sadece bir defasında!– ölüm uykusuna benzer derin bir uykudan dudaklarıma kondurulan ve maddesel olmayan bir öpücükle uyandım.

Ama kalbimdeki boşluk bütün bunlara karşın dolmadı. Kalbimi daha önce ağzına kadar dolduran aşkı hararetle arzuluyordum. Sonunda, Eleonora'nın anılarıyla bana *acı* veren vadiyi, dünyanın boş ve fırtınalı zaferleri uğruna temelli olarak terk ettim.

* * *

Her şeyin, Rengârenk Çayırlar Vadisi'nde o kadar uzun süre gördüğüm tatlı düşlerin anılarını silmeye hizmet ettiği tuhaf bir şehirde bulunuyordum. Azametli bir sarayın şaşaası ve debdebesi, çılgınca silah takırtıları ve kadınların göz alıcı güzellikleri gözlerimi kamaştırıp, başımı döndürdü. Ama, o zamana kadar ruhum yeminine sadık kalmıştı ve gecenin sessiz saatlerinde Eleonora'nın varlığına ilişkin işaretler almaya devam ediyordum hâlâ. Ansızın bu belirtiler kayboldu ve dünyam karardı; üzerimde egemenlik kuran yakıcı düşünceler, rahat yüzü vermeyen müthiş arzular karşısında dehşete düştüm, çünkü uzaklardan, uzak ve bilinmeyen bir diyardan, hizmetinde bulunduğum kralın şen sarayına, güzelliği dönek kalbimi derhal fetheden çok güzel bir kız geldi – en ufak bir direnç göstermeden, en hararetli ve en aşağılık bir aşkla ona boyun eğdim. Vadideki genç kıza karşı duyduğum tutku, gerçekte, semavi Ermengarde'nin[17] ayakları dibinde gözyaşlarına boğularak ruhumu dökmeme yol açan şiddetli arzunun, hezeyanın, ruhu yücelten esrime ve

16) "Ere twice in murk and occidental damp / Moist Hesperus hath quench'd his sleepy lamp." (Kasvetli ve puslu günbatımında / Hesperus mahmur lambasını iki defa söndürmeden önce.) (Shakespeare, *Yeter ki Sonu İyi Bitsin*, II. 1.)

17) Ermengarde, Trubadurların koruyucusu bir on ikinci yüzyıl kontesi ve ayrıca Poe'nun dostu N. P. Willis'in birçok şiirinin esin perisi.

tapınmanın yanında neydi ki? Ah, melek Ermengarde ışık saçan bir varlıktı! Bu düşünce kalbimde başka birine yer bırakmıyordu. Ah, ilahi bir varlıktı melek Ermengarde! O unutulmaz gözlerinin derinliklerine baktığımda onlardan –ve *ondan*– başka hiçbir şey görmüyordum.

Onunla evlendim – ne okuduğum lanetten korktum ne de bu lanete uğradım. Ve bir defa –yine gecenin sessizliğinde– sadece bir defa, o çoktandır duymadığım iç çekişi pencere kafesinden içeri girerek o tanıdığım tatlı sese dönüştü ve bana şöyle dedi:

"Rahat uyu! Zira Aşkın Ruhu hükümran ve hükümdardır; tutkulu kalbine adı Ermengarde olan kişiyi alarak, cennette öğreneceğin nedenlerle, Eleonora'ya karşı ettiğin yeminlerden bağışlandın."

JULIUS RODMAN'IN GÜNLÜĞÜ

KUZEY AMERİKA KAYALIK DAĞLARI'NIN UYGAR İNSAN TARAFINDAN İLK DEFA AŞILMASI ÜZERİNE RAPOR

I. Bölüm

GİRİŞ

Bu başlık altında, okuyucularımıza, büyük bir şans eseri elimize ulaşan son derece ilginç ve harikulade bir öykü sunuyoruz. Aşağıda okuyacağınız günlük, sadece, kuzeyde Kutup Denizi'nden güneyde Darien Kıstağı'na kadar uzanan zirveleri karlarla kaplı, geçit vermez kayalık dağ silsilesinin *ilk* defa aşılmasını hikâye etmekle kalmıyor, daha da önemlisi, bu dağların ötesinde uzanan ve *günümüzde* bile bilinmeyen, bakir topraklar olarak görülen, ulaşabildiğimiz bütün ülke haritalarında '*keşfedilmemiş bölge*' olarak işaretlenmiş topraklarda yapılan uzun bir seyahati ayrıntılarıyla veriyor. Bu bölge, ayrıca, Kuzey Amerika Kıtası sınırları içindeki keşfedilmemiş *tek* bölgedir. Durum böyle olunca, dostlarımız bu Günlüğü okuyucuya sunmada gösterdiğimiz heyecanı anlayışla karşılayacaklardır. Biz kendi payımıza, günlüğü okuduğumuzda daha önce benzeri *hiçbir* öykünün uyandırmadığı kadar büyük bir heyecan duyduk. Bu öyküyü ilk defa bizim yayınlayacak olmamızın böyle heyecanlanmamızda pek fazla payı olduğunu düşünmüyoruz. Burada anlatılan serüvenleri okuyucularımızın da bizim gibi alışılmadık ölçüde eğlenceli ve önemli bulacaklarından kuşkumuz yok. Keşif seferinin önderi, ruhu ve aynı zamanda da tarihçisi olan şahsın garip karakteri, yazdıklarına, bu tür anıların çoğunda görülen soğuk ve istatistiksel havadan çok farklı olarak oldukça romantik bir sıcaklık vermiştir. Elyazması metni bize veren Mr. James E. Rodman bu derginin okuyucularının büyük bir kısmı tarafından gayet iyi tanınmaktadır. Mr. James E. Rodman bu anlatının yazarı olan dedesi Mr. Julius E. Rodman'ın hayatının ilk yıllarını acılara boğan mizacı bir dereceye kadar paylaşmaktadır. İma etmeye çalıştığımız şey, onun bir hastalık hastası olduğudur. Her şeyden çok bu hastalığın etkisi onu burada anlatılan olağanüstü yolculuğa çıkmaya teşvik

etmiştir. Günlüğünün başlangıcında aklından geçirdiği avlanma ve tuzak kurma planları, öyle anlaşılıyor ki, girişiminin gözü pekliği ve yeniliği karşısında kendine karşı uydurduğu bahanelerden başka bir şey değil. Onu bu yola iten şeyin, garip huyları yüzünden insanların arasında bulamayacağı huzuru ıssızlığın bağrında arama arzusu olduğundan kuşku duyulamayacağını düşünüyoruz (okuyucularımız da bizim bu kanımızı paylaşacaklardır). Bir dostun kollarına atılır gibi kendini çöle attı. Anlatısındaki çoğu noktayı, bundan başka hiçbir yorumla, insan davranışlarına ilişkin bugünkü kavramlarımızla bağdaştıramayız.

Elyazmasının Mr. R.'nin Missouri'den yukarı doğru yola çıkmadan önceki yaşamını anlattığı iki sayfasını atlamayı uygun gördüğümüzden, burada, Mr. R.'nin İngiltere'de doğmuş olduğunu, ailesinin toplum içinde saygın biri yeri olduğunu, iyi bir öğrenim gördüğünü ve 1784'te (aşağı yukarı on sekiz yaşındayken) babası ve iki bekâr kız kardeşiyle birlikte bu ülkeye göç etmiş olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Aile bir süre New York'ta yaşadı; sonra insanlardan uzak bir hayat sürmek üzere Kentucky'ye gidip Mississippi Nehri kıyısına, bugünkü Mill's Point'in nehre doğru sokulduğu yerin yakınlarına yerleşti. Yaşlı Mr. Rodman burada 1790 yılının sonbaharında öldü ve ertesi kış iki kız kardeş birkaç hafta arayla çiçek hastalığından can verdi. Bundan kısa bir süre sonra (1791 ilkbaharında) oğul Mr. Julius Rodman aşağıdaki sayfaların konusunu oluşturan sefere çıktı. Bu yolculuktan 1794'te döndü ve ileriki sayfalarda söz edileceği üzere, evlendiği, üç çocuğunun olduğu ve bugün torunlarının çoğunun yaşadığı Virginia'da Abingdon yakınlarına yerleşti.

Mr. James Rodman'dan öğrendiğimize göre, dedesi büyük güçlüklerle karşılaştığı yolculuğu boyunca sadece önemli olayları kaydettiği bir günlük tutmuş, elimize ulaşan elyazmasını bu günlükten hareketle ayrıntılı bir şekilde yazma görevini, ancak uzun yıllar sonra, botanikçi ve *The Flora Boreali-Americana*'nın ve *The Histoire des Chênes d'Amérique'in* yazarı Monsieur André Michaux'nun[1] zorlamasıyla üstlenmişti. Mr. Jefferson Kayalık Dağlar'a ilk defa keşif seferi düzenlemeyi düşündüğünde, Monsieur Michaux, anımsanacağı gibi, devlet adamına hizmetini sunmayı teklif etmişti. Monsieur Michaux'nun yolculuğa katılması kabul edilmiş ve bu amaçla Kentucky'ye kadar gitmişti, ama orada Philadelphia'da bulunan Fransız Orta Elçisinin, tasarısından vazgeçerek hükümetinin

1) André Michaux (1746-1802): Fransız botanikçi. Sözü edilen iki kitabı *Histoire des chênes de l'Amérique Septentrionale* (Kuzey Amerika Meşelerinin Tarihi) 1801'de, *Flora* (Bitki Örtüsü) 1803'te yayımlandı. Jefferson, Michaux'yu Kayalık Dağlar'ın araştırılması görevinin başına atamıştı.

kendisine verdiği botanik araştırmalarını başka yerlerde yapmasını isteyen emriyle karşılaşmıştı. Bunun üzerine görev Mr. Lewis'la Mr. Clarke'a verilmiş, onlar da bu işin üstesinden hakkıyla gelmişlerdi.

Monsieur Michaux'nun incelemesi için kaleme alınan elyazması o sıralarda tamamlanmıştı, ancak bu elyazması Monsieur Michaux'nun eline hiçbir zaman geçmedi; Monticello yakınlarındaki geçici ikametgâhına ulaştırmakla görevlendirilen ulağın onları yolda kaybettiği varsayıldı bugüne kadar. Bu kâğıtları bulmak için neredeyse hiç çaba sarf edilmedi; Mr. Rodman'ın garip yaradılışı böyle bir araştırmaya pek fazla ilgi duymasına elvermiyordu. Aslında, çok tuhaf görünse de, hakkında anlatılanlar bize, onun olağanüstü yolculuğunun sonuçlarını *yayımlatmak* için asla bir girişimde bulunmayacağını düşündürüyor; günlüğü tekrar ele almasının tek amacının Monsieur Michaux'nun hatırını kırmamak olduğuna inanıyoruz. Anlatımızın kahramanı, zamanında neredeyse herkesin ilgisini çeken ve büyük bir *yenilik* olarak kabul edilen Mr. Jefferson'un keşif seferi projesi hakkında bile aile üyelerine birkaç basit yorum yapmaktan ileri gitmedi. Kendi yolculuğunu hiçbir zaman konuşma konusu yapmadı, hatta bundan kaçındığı bile söylenebilir. Lewis'la Clarke'ın dönüşünden önce öldü ve *Monsieur Michaux'ya ulaştırılmak üzere bir ulağın ellerine teslim edilen günlük* üç ay kadar önce Mr. Julius R.'a ait bir çalışma masasının gizli bir çekmecesinde bulundu. Onu oraya kimin koymuş olduğunu bilmiyoruz. Mr. R.'nin akrabalarından hiçbiri günlüğü *onun* oraya saklamış olduğunu akıllarından bile geçirmiyor, ancak bu saygıdeğer bayın ve (büyük bir gönül borcu duyduğumuz) Mr. James Rodman'ın anısına saygısızlık etmeksizin, anlatıcının paketi bir şekilde ulaktan geri aldığını ve hastalık derecesinde duyarlı karakterine uygun bir davranışla sonradan bulunduğu yere sakladığını varsaymanın mantık dışı olmadığını düşünmekten kendimizi alamıyoruz.

Mr. Rodman'ın anlatım *tarzını* değiştirmeyi hiçbir şekilde istemiyoruz, bu nedenle elyazması üzerinde pek fazla değişiklik yapmadık, yaptıklarımız da birkaç ufak tefek kısaltmadan ibaret. Zaten üslubunu düzeltmek söz konusu olamazdı, üslubu basit ve etkileyici, seyyahın her yeni gün yolu üzerinde gördüğü görkemli ve yepyeni şeylerden derin bir haz aldığını ortaya koyuyor. En büyük zorlukları ve tehlikeleri anlattığı bölümlerde bile anlatısına sinmiş bir tür *sevecenlik* adamın huyunu suyunu derhal anlamamızı sağlıyor. Doğaya karşı yakıcı bir aşk duyuyordu; iç karartıcı ve yabanıl görüntülere belki de dingin ve neşeli görüntülerden daha düşkündü. Bu engin, çoğu kez korku verici çölde öylesine hazla kendinden geçerek yürüyordu ki, okurken ona gıpta ediyoruz. O

tam da betimlemeyi çok sevdiği açıkça anlaşılan bu ıssızlığın ortasında yolculuk yapacak *adamdı*. Görmesini bilen bir ruhu vardı; hissetme yeteneğine sahipti. Bu nedenle elyazmasını kendi türünde eşi benzeri bulunmayan bir hazine olarak görüyoruz.

Burada anlatılan olayların bugüne kadar *perdu*[2] kalmış olması, Kayalık Dağlar'ın Lewis'la Clarke'ın keşif seferinden önce Mr. Rodman tarafından aşılmış olduğu gerçeğinin hiç açıklanmamış ya da Amerikan coğrafyası üzerine yazan hiçbir yazar tarafından bu gerçeğe değinilmemiş olması (hiç söz konusu edilmediğinden kesinlikle eminiz) cidden çok ilginç, hatta ilginçten öte gariptir. Kulağımıza çalındığı kadarıyla, bu yolculuğa sadece Monsieur Michaux'nun Virginia, Charlottesville'deki Mr. W. Wyatt'ın elinde bulunan yayımlanmamış mektubunda gönderme yapılmaktaymış. Bu mektupta da bundan laf arasında "harikulade bir tarzda gerçekleştirilmiş akıl almaz bir tasarı" şeklinde söz ediliyormuş. Bu yolculuktan başka bir yerde söz edilmişse bile biz bundan haberdar değiliz.

Mr. Rodman'ın öyküsünü anlatmaya başlamadan önce, kıtamızın kuzeybatı bölgelerini keşfetmek için başkalarının neler yaptığına bir göz atmamak yerinde olmaz. Okur bir Kuzey Amerika haritasını önüne koyacak olursa anlatacaklarımızı daha iyi takip edebilir.

Kıtanın Kuzey Kutup Denizi'nden ya da 70. kuzey enleminden 9. kuzey enlemine, 56. batı boylamından 168. batı boylamına kadar uzandığı görülecektir. Bu engin coğrafyanın neredeyse tamamına uygar insanın ayağı değmiş ve büyük bir kısmında kalıcı yerleşimler kurulmuştur. Ancak haritalarımızda oldukça büyük bir bölge *keşfedilmemiş* olarak işaretlenmiş ve bugüne kadar da böyle kabul edilegelmiştir. Bu bölge güneyde 60. paralel, kuzeyde Kuzey Kutup Denizi, batıda Kayalık Dağlar, doğuda Rusya'ya ait topraklar arasında yer alır. *Bu son derece yabanıl bölgeyi çeşitli yönlerde ilk defa kat etmek onuruysa Mr. Rodman'a ait olup, şu anda elinizde tuttuğunuz bu anlatının en ilginç ayrıntıları bu bölgede geçen serüvenlere ve yapılan keşiflere ilişkindir.*

Kuzey Amerika'da beyaz insan tarafından yapılan ilk önemli yolculuk belki de 1698'de Hennepin[3] ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen yolculuktur, ancak Hennepin araştırmalarını daha çok güneyde yoğunlaştırmış olduğundan bunlardan uzun uzadıya söz etmeye gerek duymuyoruz.

2) Perdu (Fr.): Gizli, kayıp, görünmez.

3) Louis Hennepin (1640-1700?): O zamanki adı Meschacebé olan Mississippi Nehri boyunca ilk defa seyahat eden kâşif.

Bay Irving, *Astoria*[4] adlı yapıtında kıtayı ilk defa Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusu'na kadar kat etme girişiminin Yüzbaşı Jonathan Carver'inki[5] olduğundan söz eder; ancak bunda hatalı olduğu anlaşılmaktadır, zira Sir Alexander Mackenzie'nin[6] günlüklerinden birinde, Hudson Körfezi Kürk Şirketi tarafından bu amaçla biri 1749'da diğeri 1758'de olmak üzere iki girişimde daha bulunulduğu yazılıdır; her iki girişim de tamamen başarısız kabul edildiğinden bu seferler hakkında bugün elde belge bulunmamaktadır. Yüzbaşı Carver yolculuğuna Kanada'nın İngilizler tarafından ele geçirilmesinden çok kısa bir süre sonra, 1763'te başladı. Niyeti Pasifik Okyanusu kıyılarına kadar ülkeyi kırk üçüncü ve kırk altıncı kuzey enlemleri arasında kat etmekti. Amacı, en geniş olduğu yerde kıtanın genişliğini saptamak ve batı sahilinde hükümetin kuzeybatıya doğru bir yol bulmasını kolaylaştırmak ya da Hudson Körfezi'yle Pasifik Okyanusu arasında bir bağlantı sağlamak üzere ileri karakol kuracağı bir yer seçmekti. O zamanlar Oregon adı verilen Columbia Nehri'nin Annian Geçidi yakınlarında denize döküldüğünü varsaymış ve ileri karakolun bu civarda oluşturulacağını ummuştu. Ayrıca bu yörede kurulacak bir koloninin yeni ticari kaynakların keşfine yol açacağını, Çin'e ve Doğu Hint Adaları'ndaki İngiliz sömürgelerine Ümit Burnu'nu dolaşan eski yola kıyasla çok daha kısa bir yoldan ulaşılabileceğini düşünmüştü. Ne var ki, dağları aşma çabası başarısızlığa uğradı.

Amerika'nın kuzey bölgelerine yapılan bir sonraki önemli keşif gezisi, bakır yatakları keşfetmek amacıyla 1769, 70, 71 ve 72 yıllarında Hudson Körfezi'ndeki Prince of Wales Kalesi'nden yola çıkıp Kuzey Kutup Denizi sahillerine kadar kuzeydoğuya ilerleyen Samuel Hearne'in[7] keşif seferleri oldu.

4) *Astoria*'dan (1836) söz ederek Poe, çok şey borçlu olduğu Washington Irving'e bir selam göndermektedir. *Astoria* kahramanlık çağında Amerika'da neredeyse efsane olan kürk kralı John Jacob Astor'un biyografisidir.

5) Jonathan Carver (1710-1780): 1778'de Londra'da yayımlanan *"Travels Through the Interior Parts of North America in the Years 1766, 1767, 1768"* (1766, 1767, 1768 Yıllarında Kuzey Amerika'nın İç Bölgelerinde Yapılan Seyahatler) adlı kitabın yazarı Amerikalı kâşif.

6) Alexander Mackenzie (1764-1824): Amerika kıtasının kuzey bölgelerinde geziler yapmış aristokrat İskoç. Bu yolculuklarını *"Voyage from Montréal through the Continent of North America* (1801)" (Montreal'den Kuzey Amerika Kıtasının İç Bölgelerine Seyahat) adlı yapıtında anlatmıştır. Bugün Kanada'da adını taşıyan bir nehir bulunmaktadır.

7) Samuel Hearne (1745-1792): Hudson Bay Company'nin emrinde çalışan İngiliz kâşif. *"A Journey from the Prince of Wale's Fort in Hudson Bay to the Northern Ocean* (Londra, 1795)" (Huson Körfezi'ndeki Prince of Wale Kalesi'nden Kuzey Okyanusu'na Bir Yolculuk) adlı kitabın yazarı.

Bundan sonra Yüzbaşı Carver'ın 1774'te başlatılan ikinci girişiminden söz etmeden geçmeyelim; bu girişime Parlamento üyesi ve varsıl biri olan Richard Whitworth da katıldı. Hiçbir zaman gerçekleştirilemeyen bu girişimden söz etmemizin tek nedeni, tasarının kapsamının büyüklüğüdür. Bu baylar yanlarına elli altmış kadar zanaatkâr ve denizci alacaklar, Missouri'nin kollarından biri boyunca yukarı çıkıp dağlarda Oregon'un kaynağını arayacaklar ve bu nehrin Annian Boğazı yakınlarında olduğu varsayılan ağzına kadar nehir aşağı gideceklerdi. Burada bir kale ve keşiflere devam etmek için gemiler inşa edeceklerdi. Amerikan bağımsızlık savaşının başlaması bu girişimi suya düşürdü.

1775'ten itibaren kürk ticareti Kanadalı misyonerler tarafından Saskatchawine Nehri'nin kuzey ve batı yakasında 53. kuzey enlemiyle 102. batı boylamında yapılmaya başlandı; 1776'nın başlarında Mr. Joseph Frobisher bu yönde 55° kuzey enlemine ve 103° batı boylamına kadar çıktı.

1778'de Mr. Peter Bond dört kanoyla Geyik Nehri'nen yukarı ilerleyerek bu nehrin Dağ Gölü'ne döküldüğü yerin otuz mil kadar güneyine ulaştı.

Şimdi de kıtayı bir okyanustan diğerine en geniş yerinden geçmeyi amaçlayan ve daha başında başarısızlığa uğrayan bir girişimden söz etmeliyiz. Bu girişim genel olarak pek bilinmez, sadece Mr. Jefferson tarafından şöyle bir değinilir. Mr. Jefferson Paris'te Ledyard'ın kendisine uğradığını ve Kaptan Cook'la yaptığı başarılı yolculuktan sonra yeni bir girişimde bulunmaya can attığını söylediğini, kendisinin de ona kara yoluyla Kamçatka'ya gitmesini, Rus gemilerinden biriyle Nootka Boğazı'na ulaşmasını, Missouri'nin bulunduğu enleme kadar inmesini ve bu nehir yoluyla ülkeyi bir baştan diğerine kat ederek Birleşik Devletler'e ulaşmasını önerdiğini anlatır. Ledyard Rus hükümetinden izin alınabilmesi şartıyla bu öneriyi kabul eder. Mr. Jefferson bu izni elde etmeyi başarır ve gezginimiz Paris'ten yola koyularak imparatoriçenin kışı Moskova'da geçirmek üzere kentten ayrılmasından hemen sonra Petersburg'a varır. Mali durumu St. P.'da gereksiz yere beklemesine izin vermeyecek kadar zayıf olduğundan, bakanlardan birinden elde ettiği izinle yoluna devam eder ve Kamçatka'ya iki yüz mil kala fikrini değiştirerek yolculuğa devam etmesini yasaklamış olan imparatoriçenin emriyle bir subay tarafından tutuklanır. Kapalı bir arabaya konur, gece gündüz hiç durmadan yol alınarak Polonya'ya kadar götürülürve orada arabadan indirilip serbest bırakılır.[8]

8) Bu paragrafın tamamı Thomas Jefferson'un (1743-1826) kitabının giriş bölümünden kelimesi kelimesine alınmıştır.

Mr. Jefferson, Ledyard'ın girişiminden söz ederken onu yanlışlıkla "kuzey kıtamızın batı kesiminin *ilk* keşif girişimi" olarak niteler.

Bir sonraki dikkat çekici girişim 1789'da gerçekleştirilen Sir Alexander Mackenzie'nin girişimidir. Mackenzie Montreal'den yola çıktı; Utawas Nehri'ni, Nipissing Gölü'nü, Huron Gölü'nü, Superior Gölü'nün kuzey kıyılarını, Büyük Nakliye Yolu'nu geçti; sonra Yağmur Nehri, Orman Gölü, Bere Gölü, Köpek-Başı Gölü'nün üst kısmı, Winnipeg Gölü'nün güney kıyıları boyunca ilerleyip Sedir Gölü'nü ve Saskatchawine Nehri'nin ağzını geçerek Mersinbalığı Gölüne ulaştı; oradan yeniden nakliye yolunu izleyerek Missinipi'ye vardı ve Kara Ayı, Primo ve Buffalo göllerini geçerek kuzeydoğu güneybatı yönünde uzanan yüksek sıradağlara ulaştı; buradan Geyik Nehri yoluyla Dağ Gölü'ne vardı; sonra Köle Nehri'ni ve Köle Gölü'nü geçti; bu gölün kuzey kıyılarını dolaşarak Mackenzie Nehri'ne vardı ve bu nehirden aşağı inerek sonunda Kutup Denizi'ne ulaştı – sayısız tehlikeyle ve en çetininden güçlüklerle karşılaştığı çok uzun bir yolculuk oldu bu. Mackenzie'nin ağzına kadar nehir aşağı inerken Kayalık Dağlar'ın doğu yamaçlarının eteklerinden geçti, lakin bu sınırı asla aşamadı. Bununla birlikte, 1793 ilkbaharında, Montreal'den başlayarak Unjigah ya da Barış Nehri'nin ağzına kadar ilk yolculuğundaki yolu izledi, sonra batıya saptı ve bu nehirden yukarı çıkarak 56. enlemde dağları aştı, Sombalığı adını verdiği (bugünkü adı Frazer Nehri) nehre kadar güneye ilerledi ve bu nehri izleyerek sonunda 40. kuzey enlemi civarında Pasifik'e ulaştı.

Yüzbaşı Lewis'la Yüzbaşı Clarke'ın unutulmaz keşif gezileri 1804, 1805 ve 1806 yılları boyunca devam etti. 1803'te, ticari kurumlar oluşturmak için Yerli kabileleriyle yapılan anlaşma sona ermek üzereydi; 18 Ocak'ta Mr. Jefferson tarafından meclise gönderilen gizli bir mektupla bu anlaşmada (Missouri Yerlilerini de kapsayacak şekilde) bazı değişiklikler yapılması istendi. Buna zemin hazırlamak için de Missouri'yi kaynağına kadar izleyip, Kayalık Dağları aşacak ve Pasifik Okyanusu'na ulaşan en iyi suyolunu takip edecek bir ekip gönderilmesi önerildi. Bu proje tastamam gerçekleştirildi; Yüzbaşı Lewis Columbia Nehri'nin yukarı kesimlerini (Mr. Irving'in anlattığı gibi "keşfederek" değil) araştırarak bu nehri denize döküldüğü yere kadar izledi. Columbia'nın kaynağına daha 1793'te Mackenzie tarafından gidilmişti.

Lewis'la Clarke Missouri'den yukarı doğru yaptıkları keşif gezilerini sürdürürlerken, Binbaşı Zebulon M. Pike da Mississippi Nehri boyunca yukarı çıkmaktaydı. Binbaşı Pike Mississippi Nehri'ni, kaynağına, Itasca Gölü'ne kadar izlemeyi başardı. Bu yolculuktan geri dönerken,

hükümetin emriyle, Mississippi'nin batısına yöneldi ve 1805, 1806 ve 1807 yıllarında Arkansas nehirlerinin yukarı bölümlerine (40. kuzey enlemindeki Kayalık Dağlar'ın ötesinde) kadar çıktı, Osage ve Kanzas nehirleri boyunca ilerleyerek Platte Nehri'nin kaynağına ulaştı.

1810'da, Kuzey Batı Kürk Şirketi'nin ortaklarından Mr. David Thompson kıtayı boydan boya kat edip Pasifik Okyanusu'na ulaşmak için kuvvetli bir ekiple Montreal'den yola çıktı. Yolun ilk kısmı Mackanzie'nin 1793'te takip ettiği yoldu. Gezinin amacı, daha sonra Mr. John Jacob Astor'un gerçekleştirmeye çalışacağı bir tasarıyla aynıydı, yani Columbia nehri'nin ağzında bir ticaret merkezi kurmaktı. Adamlarının çoğu onu dağların doğu yamacındayken terk ettiyse de, o, sekiz arkadaşıyla dağ silsilesini aşmayı başardı; Columbia Nehri'nin kuzey koluna rastladı ve bu nehirden, nehir kaynağına daha önce beyaz adamın hiç yaklaşamadığı kadar yakın bir noktadan, aşağı indi.

1811'de Mr. Astor'un dikkate değer girişimi –hiç değilse, kıtanın baştanbaşa kat edilmesi anlamında– gerçekleştirildi. Mr. Irving tüm okuyucuları bu yolculuğun ayrıntılarından haberdar ettiği için, ondan kısaca söz etmemiz yeterli olacaktır. Yolculuğun amacından biraz önce söz etmiştik. Keşif kolu (Mr. Wilson Price Hunt komutasında) Montreal'den yola koyulup Utawas Nehri boyunca yukarı çıkarak Nipissing Gölü'nü, bir dizi küçük göl ve ırmağı aşıp Michilimackinac'a, yani bugünkü Mackinaw'a ulaştı; oradan Green Bay, Fox ve Wisconsin nehirleri yoluyla Prairie du Chien'e vardı; sonra Mississippi aşağı St. Louis'e indi ve Missouri Nehri boyunca yukarı çıkarak Arickara Yerlilerinin nehrin ağzından dört yüz otuz mil yukarıda, 46. ve 47. kuzey paralelleri arasında yer alan köyüne ulaştı; sonra güneybatıya doğru yönelerek çölü, sonra da Platte ve Yellowstone nehirlerinin doğduğu yerden dağları aştı ve Columbia Nehri'nin güney kolunu izleyerek denize vardı. Bu keşif seferinden dönen iki küçük grup olağanüstü tehlikelerle ve fevkalade olaylarla dolu bir yolculuk yaptı.

Bir sonraki önemli yolculuk Binbaşı Stephen H. Long'un yolculuklarıdır. Bu bay 1823'te Saint-Peter Nehri'nin kaynağına kadar çıktı, sonra Winnipeg Gölü'ne, Koru Gölü'ne, vs., vs. ulaştı. Daha yakın zamanlarda yapılan Yüzbaşı Bonneville'in ve daha başkalarının yolculuklarından söz etmenin gereği yok, bunları herkes çok iyi anımsamaktadır. Yüzbaşı B.'nin serüvenleri Mr. Irving tarafından gayet güzel hikâye edilmiştir. Yüzbaşı 1832'de Osage Kalesi'nden yola çıktı, Kayalık Dağlar'ı aştı ve dağların ötesindeki bölgede yaklaşık olarak üç yıl yaşadı. Birleşik Devletler sınırları içinde son yıllarda bilim adamlarının ve serüvencilerin gezip dolaşmadığı neredeyse bir karış toprak kalmamıştır. Ama bizim toprak-

larımızın kuzeyinde ve Mackenzie Nehri'nin batısında yer alan bu engin, ıssız bölgeye bildiğimiz kadarıyla Mr. Rodman'la birkaç adamının dışında hiçbir uygar insan adım atmamıştır. Kayalık Dağlar'ı *ilk defa* kimin aştığı sorununa gelince, buraya kadar söylediklerimizden bu girişimin onurunun hiçbir şekilde Lewis'la Clarke'a verilmeyeceği açıktır, çünkü Mackenzie bunu 1793'te başarmıştır, aslını sorarsanız bu devasa engelleri ilk aşan kişi Mr. Rodman'dır, bu dağları o 1792'de aşmıştır. Bu yüzden dikkatleri aşağıdaki olağanüstü öyküye çekmemiz hiç de yersiz sayılmaz.

G. M. Editörü[9]

II. Bölüm

Babamla iki kız kardeşimin ölümünden sonra Point'teki çiftliğimize artık ilgi duymaz oldum ve onu yok pahasına M. Junôt'ya sattım. Tuzak kurmak amacıyla Missouri Nehri'nin yukarılarına çıkmayı sık sık düşünürdüm; bu durumda nehir yukarı bir keşif gezisine çıkmaya ve Kuzeybatı Kürk Şirketi'nin temsilcilerine *Petite Côte*'da[10] kolayca satabileceğimi bildiğim hayvan derileri elde etmeye karar verdim. Biraz girişimcilik ve cesaretle, başka yollara kıyasla bu şekilde daha kolay servet kazanılacağına inanıyordum. Avlanmaya ve tuzak kurmaya, bunları hiçbir zaman iş edinmemiş olsam da, her zaman büyük düşkünlük göstermişimdir, hem Pierre Junôt'nun sık sık bana sözünü ettiği ülkenin batı kesimlerini keşfetmeyi çok arzuluyordum. Pierre, bütün malımı mülkümü satın alan komşumun en büyük oğluydu, çok tuhaf tavırları ve garip bir kafa yapısı olmasına karşın dünyanın en iyi kalpli insanlarından biriydi ve çok güçlü kuvvetli olmasa da kesinlikle yeryüzünün gördüğü en cesur insandı. Kanada kökenliydi ve Kürk Şirketi hesabına *voyageur*[11] sıfatıyla birkaç küçük yolculuk yapmıştı; bu sıfatla çağrılmaya ve gezileri hakkında konuşmaya bayılırdı. Babam Pierre'i çok severdi, ben de öyle; küçük kız kardeşim Jane de ondan çok hoşlanıyordu, yaşasaydı eminim onunla evlenirdi.

Pierre, babamın ölümünden sonra nasıl bir yol tutacağıma tam olarak karar vermediğimi görünce, nehirde küçük bir keşfe çıkmam hususunda ısrarcı oldu, bu yolculukta kendisi de bana eşlik edecekti; isteklerini kabul ettirmekte pek zorlanmadı. Missouri yukarı çıkabildiğimiz

9) Bu girişin Poe'nun elinden çıktığı su götürmez. İmza, *Gentleman's Magazine* Editörü şeklinde.

10) Bugünkü adı Saint-Charles. (G. M. Editörü.)

11) Voyageur: Kanada kürk ticaretinde nehirlerde sandal işleten gemici.

kadar çıkmaya, yol boyunca tuzak kurmaya, avlanmaya ve her ikimiz için de bir servet sayılacak kadar kürk elde etmeden geri dönmemeye karar verdik. Pierre'in babası buna karşı çıkmadı ve ona üç yüz dolar verdi; bunun üzerine araç gereç satın almak ve yolculuk için mümkün olduğunca çok sayıda adam tutmak amacıyla *Petite Côte*'a gittik.

Petite Côte, Missouri'nin batı yakasında, nehrin Mississippi'yle birleştiği yerin yaklaşık yirmi mil kuzeyinde küçük bir yerleşimdir. Bir dizi alçak tepenin eteğinde ve haziran taşkınlarının ulaşamayacağı kadar yüksek kayalık bir düzlükte yer alır. Düzlüğün yukarı tarafında, hepsi de ahşap olmak üzere beş altıdan fazla ev yoktur; ama daha doğuda bir şapelle, nehre paralel konumda on beş kadar güzel konut bulunur. Çoğu Kanada kökenli yüz kadar *creol* yaşar burada. Bu insanlar son derece uyuşukturlar, arada sırada biraz bahçe işleriyle uğraşmak dışında etraflarındaki verimli toprağı işlemek için parmaklarını kıpırdatmazlar. Geçimlerini esas olarak Yerlilerle yaptıkları deri ticareti ve avcılıkla sağlarlar; Yerlilerden elde ettikleri derileri Kuzey Batı Şirketi'nin temsilcilerine satarlar. Burada yolculuğumuz için araç gereç ve adam bulmada zorlanmayacağımızı umuyorduk, ama her ikisinde de düş kırıklığına uğradık, çünkü yerleşim yolculuğumuzu güvenli ve verimli kılmak için gerekli gördüğümüz şeyleri sağlamayacak kadar yoksuldu.

Haklarında belirsiz söylentilerden başka bir şey bilmediğimiz Yerli kabileleriyle kaynayan bir bölgenin göbeğine dalmak niyetindeydik, çok haklı nedenlerle bu kabilelerin yırtıcı ve kalleş olduklarını düşünüyorduk. Bu yüzden bol miktarda silah ve cephane edinmemiz ve çok sayıda adam tutmamız şarttı; bu yolculuktan kâr sağlayacaksak, topladığımız postları eve getirmek için yanımızda yeterince kano götürmemiz gerekiyordu. *Petite Côte*'a vardığımızda mart ayının ortalarıydı; hazırlıkları mayısın sonuna kadar tamamlayamadık. Adam ve erzak temin etmek için iki defa nehrin aşağısına, Point'e adam göndermek zorunda kaldık; bunlar da pek ucuza patlamadı. Pierre, Mississippi'nin yukarı kesimlerine yaptıkları bir yolculuktan dönen bir gruba rastlayıp onların en iyi adamlarından altısını tutmasa, bir kano ya da pirogun[12] yanı sıra artan erzak ve cephanelerini satın almasaydı, kesinlikle gerekli olan malzemeleri elde edebileceğimiz yoktu.

Tam zamanında yetişen bu yardım sayesinde Haziran'ın birinden önce yolculuğa neredeyse hazır durumdaydık. Ayın üçünde (1791) *Petite Côte*'daki dostlarımıza veda edip keşif seferimize başladık. Grubumuz

12) Pirog: Oyma kayık.

toplam on beş kişiydi. Bunlardan beşi *Petite Côte*lu Kanadalılardı ve daha önce nehir yukarı kısa keşif yolculuklarına çıkmışlardı. İyi kayıkçı ve mükemmel arkadaştılar; Fransızca şarkılar söylemeye ve içmeye gelince kimse ellerine su dökemezdi; bununla birlikte, sarhoş olup işlerini aksattıkları görülmüş şey değildi. Her zaman keyifleri yerinde, her zaman çalışmaya hazırdılar; ama avcılıkta çok iyi olduklarını düşünmüyorum, savaşçı olarak da pek güvenilir olmadıklarını kısa sürede öğrendim. Bu beş Kanadalıdan ikisi nehrin ilk beş altı yüz millik bölümünde (o kadar yukarı çıkabilirsek tabii) bize tercümanlık yapacaklardı, sonra gerekirse, ara sıra tercüman olarak bir Yerli bulmayı umuyorduk, ama mümkün olduğunca Yerlilerle karşılaşmaktan kaçınmak ve sayımız bu kadar azken onlarla ticaret yapma riskine girmektense tuzaklarımızı kendimiz kurmak kararındaydık. Niyetimiz büyük bir sakınımla ilerlemek, mecbur kalmadıkça varlığımızı belli etmemekti.

Pierre'in Mississippi seferinden dönen tekneden tuttuğu altı adam Kanadalılardan tahmin edilemeyecek denli farklıydılar. Beşi kardeş olup soyadları Greely idi (John, Robert, Meredith, Frank ve Poindexter) ve bunlardan daha gözü pek ya da daha mükemmel insanlar dünyada bulunmazdı. John Greely kardeşlerin en büyüğü ve en iriyarı olanıydı, ayrıca Kentucky'nin (hepsi Kentuckyliydi) en kuvvetli adamı ve en iyi atıcısı olarak ün yapmıştı. Boyu bir seksenin üzerindeydi, fevkalade geniş omuzlara, güçlü kuvvetli uzuvlara sahipti. Çok güçlü kuvvetli insanların çoğu gibi son derece iyi huyluydu ve bu nedenle hepimiz tarafından çok seviliyordu. John kadar olmasa bile, diğer dört kardeş de güçlü kuvvetli insanlardı. Poindexter da uzun boyluydu, ama çok sıskaydı, son derece vahşi bir görünüşü olmasına karşın ağabeyi gibi yumuşak huyluydu. Hepsi de tecrübeli avcılardı ve çok iyi atıcıydılar. Pierre'in, bizimle gelmeleri için yaptığı teklifi memnuniyetle kabul etmişlerdi, bunun üzerine girişimin kârından Pierre'le ve benimle eşit pay almaları için yeni bir düzenleme yaptık – yani kazancımızı üçe bölecektik; bir pay benim, bir pay Pierre'in olacak, bir pay da beş kardeş arasında bölüşülecekti.

Çıktığı seferden dönen tekneden aldığımız altıncı adam da çok iyi biriydi. Adı Alexander Wormley olan bu Virginialı çok tuhaf bir adamdı. Başlangıçta vaizmiş, daha sonra peygamber olduğu vehmine kapılıp, saç sakal birbirine karışmış vaziyette, yalınayak ülkeyi dolaşmaya çıkmış, önüne gelene uzun uzun vaazlar vermiş. Bu sanrı şimdi başka bir kanala yönelmişti; ülkenin gizemli bir köşesinde altın madenleri bulmaktan başka bir şey düşünmez olmuştu. Bu konuda tam bir deliydi, ama başka şeyler söz konusu olduğunda ne kadar aklı başında, hatta derin bir kav-

rayışa sahip olduğunu gösteriyordu. İyi bir kayıkçı, iyi bir avcıydı, çok yiğit biri olmasının yanı sıra son derece güçlü ve ayağına çabuktu. Gayretli biri olması nedeniyle kendisine çok güveniyordum; bunda da, görüleceği gibi, sonunda hayal kırıklığına uğramadım.

Diğer iki adamımız Pierre Junôt'nun hizmetkârı olan Toby adlı bir zenciyle Mills' Point yakınlarındaki bir ormanda karşılaştığımız ve niyetimizden söz eder etmez bize katılan bir yabancıydı. Adı Andrew Thornton'du, o da Virginialıydı ve yanılmıyorsam iyi bir aileden, eyaletin kuzeyindeki Thorntonlar'dandı. Üç yıl önce Virginia'dan ayrılmış ve bütün bu süre zarfında, yanında Newfoundland türü iri bir köpekten başka arkadaşı olmadan ülkenin batısını dolaşıp durmuştu. Hiç kürk toplamamıştı, görünüşe bakılırsa serüven peşinde gezip dolaşmaktan başka bir amacı yoktu. Geceleri kamp ateşinin çevresinde oturduğumuzda çölde yaşadığı zorlukları ve serüvenleri anlatarak sık sık bizi eğlendirirdi. Bunları öyle ciddi bir tavırla anlatırdı ki, çoğu çok hayret verici şeyler olsa da, doğruluklarından kuşkulanmak hiç kimsenin aklına gelmezdi. Daha sonraki deneyimlerimiz, yalnız bir avcının yaşadığı tehlikelerin ve güçlüklerin pek abartılamayacağını, asıl maharetin onları dinleyiciye yeterince canlı anlatmak olduğunu bize öğretti. Thornton'u daha ilk gördüğüm andan itibaren çok sevdim.

Toby hakkında sadece bir iki laf ettim, ama bu demek değildi ki Toby grubumuzun en önemsiz kişisiydi. Çok uzun yıllardan beri yaşlı M. Junôt'nun ailesinin hizmetindeydi ve sadık bir zenci olduğunu göstermişti. Bizim çıktığımız türden bir sefere katılmak için oldukça yaşlıydı, gel gör ki Pierre'in onu arkada bırakmaya gönlü razı gelmiyordu. Hâlâ gücü kuvveti yerindeydi, yorulmak nedir bilmiyordu. Fiziksel güç bakımından Pierre grubumuzun belki de en zayıf olanıydı, ama çok zeki ve cesurdu; hiçbir şey gözünü korkutamazdı. Tavırları bazen aşırı ve şamatacıydı; bu da onun sık sık ağız kavgalarına girmesine yol açıyordu; bir iki defa keşif seferimizin başarısını ciddi olarak tehlikeye soktu. Ama hakiki bir dosttu ve bu bakımdan onu çok değerli buluyordum.

Böylece *Petite Côte*'dan ayrıldığımızda grubumuzda yer alan insanları kısaca tanıtmış oldum.[13] Kendimizi ve yükümüzü taşımak, elde edece-

13) Mr. Rodman kendi eşkâlini vermiyor; bir grubun tanıtımı, liderinin portresi verilmeden asla tamamlanmış sayılmaz. Mr. James Rodman'in şu anda önümüzde duran notunda "Nehir yukarı yolculuğa çıktığında," denmektedir, "Rodman yirmi beş yaşındaydı. Son derece sert ve hareketli bir adamdı, ancak bir altmışın az üzerindeki boyuyla ufak tefek biriydi – sağlam yapılıydı, bacakları biraz çarpıktı. Dış görünümü bir Yahudi'yi andırıyordu, ince dudaklı, asık yüzlüydü." (G. M. Editörü.)

ğimiz kürkleri geri getirmek için iki büyük kayığımız vardı. Bunlardan küçük olanı huş ağacı kabuğundan yapılmış, ladin ağacının köklerinden elde edilen liflerle bağlanmış, ek yerleri çam reçinesiyle kalafatlanmış bir pirogdu ve altı kişinin rahatlıkla taşıyabileceği kadar hafifti. Yirmi ayak uzunluğundaydı; kürekçi sayısı dörtle on iki arasında değişiyordu; borda tirizine kadar yüklü olduğunda su içi derinliği on sekiz parmak, boşken en fazla on parmaktı. Diğeri *Petite Côte*'da bizim yaptığımız bir tekneydi (kanoyu Pierre, Mississippi'den dönen gruptan satın almıştı). Tekne otuz ayak uzunluğundaydı, borda tirizine kadar yüklü olduğunda su çekişi iki ayaktı. Yirmi ayak uzunluğunda bir güvertesi ve sağlam kapılı bir kamarası vardı; bu kamara hepimizi alabiliyordu, çünkü tekne çok genişti. Kamaranın meşe tahtasından yapılmış çift kat duvarları, arasına üstüpü doldurulmuş olduğundan, kurşun geçirmezdi; duvarların birçok yerine küçük delikler açmıştık, saldırıya uğramamız halinde bu deliklerden ateş açabileceğimiz gibi düşmanın hareketini de izleyebilecektik. Ayrıca bu delikler, kapıyı kapattığımızda bize hava ve ışık sağlıyordu; gerektiğinde delikleri sıkı sıkıya kapatmamıza yarayacak tıpalarımız vardı. Teknenin geriye kalan on ayaklık bölümünün üstü açıktı, burada rahat rahat altı kürek kullanabilirdik, ama esas olarak güverte boyunca yer değiştirerek kullandığımız sırıklarla yürütüyorduk tekneyi. Bundan başka pruvanın iki metre kadar berisinde, yelken çekmesi ve indirmesi kolay kısa bir direğimiz vardı, elverişli rüzgâr çıktığında bu direğe kare şeklinde büyük bir yelken çekiyorduk, rüzgâr baş taraftan estiğindeyse yelkeni topluyorduk.

Pruvada, güvertenin altındaki bir bölmeye kalitelisinden on fıçı barut ve yeteri miktarda saçma depolamıştık, saçmaların onda biri tüfek mermisi olarak hazır durumdaydı. Buraya ayrıca, yolculuğumuz sırasında kullanmak zorunda kalacağımız bir an gelebileceği düşüncesiyle kundaklı küçük bir pirinç topu, fazla yer kaplamasın diye söküp parçalarına ayırarak yerleştirmiştik. Bu top İspanyolların iki yıl evvel Missouri'den aşağı doğru gelirken *Petite Côte*'un beş on mil yukarısında bir pirogdan düşürerek kaybettikleri üç toptan biriydi. Kanonun alabora olduğu yerde oluşan bir kum birikintisi nehir yatağını öyle değiştirmişti ki, toplardan birini bulan bir Yerli yardım temin ederek topu nehirden çıkarmış ve yerleşim merkezine getirerek beş galon viskiyle trampa etmişti. *Petite Côte*lular bunun üzerine gidip diğer iki topu da nehirden çıkarmışlardı. Çok küçük toplardı bunlar, ama malzemeleri çok iyiydi ve işçiliklerine diyecek yoktu, üstlerine bazı Fransız sahra toplarındaki gibi yılan şeklinde süsler oyulmuştu. Topların yanında elli adet demir gülle bulunmuştu; bunların hepsini satın aldık. Bu topu nasıl elde ettiğimizi anlatıyorum,

çünkü ileride görüleceği gibi bu top bazı eylemlerimizde önemli bir rol oynamıştır. Bundan başka, sandığa koyup baş taraftaki diğer ağır silahların yanına kaldırdığımız on beş adet yedek tüfeğimiz vardı. Pruvanın suya iyice batması için ağırlıkları buraya koyuyorduk; nehir dibindeki kökler ve kütükler nedeniyle en iyi yöntem budur.

Daha başka tür silahlardan da yeterince edinmiştik; herkesin sağlam birer küçük baltası, bir bıçağı ve tüfeğiyle cephanesi vardı. Her kayıkta bir kazan, üç büyük balta, bir çekme halatı, gerektiğinde eşyaların üstünü örtmek için iki muşamba ve su boşaltmak için iki büyük sünger bulunuyordu. Pirogun ayrıca (sözünü etmeyi unuttuğum) küçük bir direkle yelkeni vardı ve onarım amacıyla bir miktar zamk, huş ağacı kabuğu ve *watape*[14] taşıyordu. Kanoda bundan başka, Mississippi'den dönen tekneden satın aldığımız ve Yerlilerin ilgisini çekeceğini düşündüğümüz için getirmeyi uygun bulduğumuz mallar yüklüydü. Yerlilerle ticaret yapmak gibi bir niyetimiz yoktu, ama bu mallar bize çok ucuza teklif edilmiş, biz de belki işimize yarar diye satın almayı uygun bulmuştuk. Bunlar ipek ve pamuklu mendiller, iplik, misina, sicim, şapkalar, ayakkabılar, çoraplar, çatallar, bıçaklar, hırdavat, patiskalar, basmalar, pamuklular, pipo tütünü ve çiğneme tütünü, ucuz battaniyeler, incik boncuk, vb.'den ibaretti. Bütün bunlar, üçü bir adamın taşıyacağı şekilde küçük paketler haline getirilmişti. Yiyecek içecek de aynı şekilde kolayca indirilip kaldırılacak şekilde paketlenmiş, her kayığa bir parçası konulmuştu. Toplam olarak yüz kilo domuz eti, üç yüz kilo bisküvi ve üç yüz kilo *pemmican*ımız vardı. Bunu, uzun yolculuklarda, avın bol bulunmayacağından korkulduğunda Kuzey Batı Şirketi'nin kullandığını söyleyen Kanadalıların usulüne göre Petite Côte'da hazırlamıştık. Hazırlanışı çok tuhaftı. Büyükbaş bir hayvanın etinin yağsız kısımları ince ince dilimlenip hafif bir ateşin üzerindeki tahta bir ızgaraya yerleştirilir veya (bizim yaptığımız gibi) güneşe ya da bazen ayaza bırakılır. Bu şekilde yeterince kuruduğunda iki büyük taş arasında dövülerek yıllarca dayanacak hale getirilir. Bununla birlikte, büyük miktarlarda stoklanacak olursa ilkbaharda buzların çözülmesiyle bozulmaya başlar ve iyi havalandırılmazsa çok geçmeden çürür. Kuyruk yağıyla birlikte içyağı eritilir ve kaynar halde dövülmüş etle yarı yarıya karıştırılır, torbalanıp üzerine basınç uygulanır, artık pişirmeye gerek kalmadan yenebilecek durumdadır; tuz veya sebze ilave et-

14) Watape: Kuzey Amerika yerli dillerinin en önemlilerinden olan Algonkin dilinden Kanada Fransızca'sına geçmiş bir sözcük. Bazı bitkilerin, Yerlilerin kanolarını dikmekte kullandıkları uzun ve dayanıklı kökleri.

meden de çok lezizdir. En iyi *pemmican* ilik ve kurutulmuş meyve ilavesiyle yapılır ve nefis bir besindir.[15] Viskimiz, her biri beşer galonluk damacanalardaydı ve yirmi damacana, yani toplam yüz galon viskimiz vardı.

Her şey usulünce yüklenip, Thornton'un köpeği dahil bütün ekip kayıklara bindiğimizde, büyük kamara dışında kayıkta boş yer kalmadığını gördük; kötü havalarda burada uyumak istediğimiz için buraya eşya koymak istememiştik. Kamarada silahlarımız, bir miktar cephane, birkaç kunduz kapanı ve yer örtüsü olarak kullanılan bir ayı postundan başka bir şey yoktu. Yerimizin darlığı bizi ne olursa olsun uygulamaya devam edeceğimiz bir çareye başvurmak zorunda bıraktı: Dört avcı gruptan ayrılıp nehir boyunca ilerleyerek bir yandan avlanacak, bir yandan da keşif kolu görevi yapacak, bizi yaklaşan Yerlilere karşı uyaracaktı. Bu amaçla iki at temin ettik ve bunlardan birini nehrin güney kıyısını takip edecek olan Robert ve Merdith Greely'ye, diğerini kuzey yakası boyunca ilerleyecek olan Frank'le Pointdexter'a (Greely) verdik. Atlarla, vurdukları avları getireceklerdi.

Bu düzenleme, sayımızı on bire indirerek kayıklarımızı epey rahatlattı. Küçük kayıkta *Petite Côte*lu iki adamla, Toby ve Pierre Junôt vardı. Büyüğündeyse Peygamber (onu böyle çağırıyorduk) yani Alexander Wormly, John Greely, Andrew Thornton, *Petite Côte*lu üç adam, ben ve Thornton'un köpeği.

Genellikle olmasa da bazen kürek çekiyorduk; çoğunlukla kıyıdaki ağaçların dallarına asılarak kendimizi çekiyorduk veya arazinin izin verdiği yerlerde bir çekme halatı kullanıyorduk ki bu en kolay yoldu; kimimiz kıyıya çıkıp kayığı çekerken, kimimiz kayıkta kalıp uzun sırıklarla onu kıyıdan uzak tutuyorduk. Çok sık olarak da hep birlikte sırık kullanıyorduk. Kanadalılar kürek çekmede olduğu gibi bu yöntemde de (dip çok çamurlu, bataklık kumuyla dolu veya çok derin değilse) çok ustaydılar. Demir uçlu, uzun, esnemeyen, hafif sırıklar kullanıyorlar; kayığın ön tarafına gidip her iki yana eşit sayıda diziliyor, sonra yüzlerini kayığın

15) Mr. Rodman tarafından burada tarif edilen *pemmican* bizim için tamamen yeni ve okurlarımızın hiç kuşkusuz Parry, Ross, Back ve diğer kuzey kâşiflerinin günlüklerinden gayet aşina olduklarından çok farklıdır. Bizim bildiğimiz *pemmican*, anımsadığım kadarıyla, yağından tamamen temizlenmiş etin iyice çekip lapa kıvamını alıncaya kadar sürekli olarak kaynatılması yoluyla yapılmaktaydı. Bu lapaya birçok baharat ve çokça tuz ilave ediliyor ve böylece küçük bir hacmin büyük bir besleyicilik kazandığı varsayılıyordu. Ancak bir hastanın midesindeki açık bir yara üzerinde sindirim sürecini gözlemleme ve deneyler yapma fırsatını bulan Amerikalı bir cerrahın deneyimi bu süreçte asıl önemli olanın söz konusu *hacmin* kendisinin olduğunu göstermiştir; sonuç olarak gıdanın besleyici özelliğinin yoğunlaştırılması büyük ölçüde gerçeğe aykırılık içermektedir. (G. M. Editörü.)

arka tarafına çevirip sırığı nehrin dibine kadar batırıyorlar ve sırığın ucu sağlam bir yere değince baş kısmını bir yastıkla korunan omuzlarına dayayıp iterek küpeşte boyunca geriye doğru yürüyor, kayığın hızla ilerlemesini sağlıyorlar. Sırık kullanırken dümenciye gerek duyulmaz, çünkü sırıklar kayığın tam istenilen yönde ilerlemesini sağlar.

Suda yürüyerek tekneyi elle çekmemiz gerektiğinde, hızlı akıntılarla veya sığ sularla karşılaştığımızda zaman zaman değişik yöntemlere başvurarak Missiouri Nehri yukarı serüvenli yolculuğumuza başladık. Bu keşif gezisinin esas amacı olan hayvan derilerini, büyük çoğunluğu itibariyle hain bir ırk olduğunu ve bizimki gibi küçük grupların emniyetle ilişki kuramayacaklarını uzun zaman önce öğrendiğimiz Yerlilerle ticaret yaparak değil, esas olarak avlanarak ve tuzak kurarak elde edecektik. Geçmeyi düşündüğümüz yoldan daha önce geçen serüvencilerin topladıkları kürkler genellikle kunduz, susamuru, sansar, vaşak, vizon, misk sıçanı, ayı, tilki, gri tilki, volverin, rakun, kakım, kurt, bizon, geyik, elk kürklerini içeriyordu, ama biz kendimizi daha pahalı kürklerle sınırlamak niyetindeydik.

Petite Côte'tan yola çıktığımızda son derece nefis bir sabahtı, grubumuzun neşesine diyecek yoktu. Yaz henüz başlıyordu, hareket anında karşıdan esen yel baharın tadına doyulmaz yumuşaklığını taşıyordu. Güneş gökyüzünde pırıl pırıl parlıyordu, ama hava pek sıcak değildi. Nehirde buz diye bir şey kalmamıştı ve gayet hızlı olan akıntı, suların çekildiği zamanlarda Missouri kıyılarının şeklini bozan engebeli, bataklık alüvyonları gözlerden gizliyordu. Nehir şimdi en etkileyici görünümüne bürünmüştü; bir yanda söğüt ve kavaklar arasından akıyor, diğer yanda olanca gücüyle yüklendiği kıyıda derin falezler oluşturuyordu. Nehir yukarı bakıp (bu noktada batıya doğru göz alabildiğine uzanıyor, suları çok uzaklarda gökyüzüyle birleşiyor gibi görünüyordu) bu suların kat ettiği engin toprakları, beyaz adamın henüz bilmediği ve belki de Tanrı'nın harikalarıyla dolu o toprakları düşündüğümde daha önce hiç hissetmediğim kadar büyük bir heyecan duydum ve bu soylu nehir boyunca daha önce hiçbir serüvencinin çıkamadığı kadar yukarılara çıkmamın önünde dikilecek hiçbir engele boyun eğmemeye karar verdim içimden. O anda sanki insanüstü bir enerjiye sahiptim, öylesine hayat doluydum ki kayığın dar sınırlarına sığmakta zorlanıyordum. Çayırlarda hoplayıp zıplamamı, sağa sola koşturmamı esinleyen duyguların dizginlerini serbest bırakmak için nehrin kıyısında, Greelyler'le birlikte olmayı arzuluyordum. Bu duygularımı, keşif seferimize derin bir ilgi duyan ve çevremizdeki manzaranın güzelliğine hayranlık duyan Thornton da büyük

ölçüde paylaşıyordu; o andan itibaren Thornton'un gözümdeki değeri daha da büyüdü. Hayatımın hiçbir anında, yanlış anlaşılma tehlikesiyle karşılaşmadan serbestçe konuşabileceğim bir dost ihtiyacını o andaki kadar yakıcı bir şekilde hissetmemiştim. Yakınlarımın ansızın ölmesi beni hüzne boğmuş ancak ruhsal bunalıma sürüklememişti; teselliyi vahşi Doğa manzaralarında arıyordum; bence aynı duyguları paylaşan birinin arkadaşlığı olmadan bu manzaraların ve esinlediği düşüncelerin tam olarak tadına varılamazdı. Thornton, alay edilme korkusuna kapılmadan içimi dökebileceğim, yüreğimi altüst eden tüm duyguları rahatça açıklayabileceğim biriydi; şahsında benim kadar coşkulu bir dinleyici bulduğumdan emindim. Ömrümde ne daha evvel ne daha sonra doğal güzellikler konusundaki fikirleri benimkilerle bu kadar uyuşan birine rastladım, sadece bu durum bile ona derin bir dostluk beslememe yetti. Keşif seferi boyunca iki kardeş gibiydik, ona danışmadan hiçbir karar almıyordum. Pierre'le de iyi dosttuk, lakin aramızda paylaşılan fikirlerin yarattığı bağlar –insanlar arasındaki bağların en güçlüsü– yoktu. Hassas biri olmakla birlikte, benim doğaya dinsellik derecesinde düşkünlüğümü anlayamayacak denli havai idi.

Yolculuğumuzun ilk günü, geceye doğru nehrin güney kıyısındaki büyük bir mağaranın ağzını geçerken zorlanmamız dışında olaysız geçti. Rahat altmış metre yüksekliğinde bir falezin dibinde yer alan ve suya doğru biraz çıkıntı yapan bu mağaranın çok kasvetli bir görünüşü vardı. Mağaranın uzunluğunu açıkça seçemiyorduk, ama yüksekliği beş metre civarında, genişliğiyse on beş metreydi.[16] Nehir mağaranın önünden

16) Burada sözü edilen mağaraya tüccarlar ve kayıkçılar "Taverna" adını verirler. Falezin yüzeyinde Yerlilerin bir zamanlar büyük saygı gösterdiği birtakım garip resimler bulunmaktadır. Bu mağaradan bahsederken Yüzbaşı Lewis mağaranın otuz altı metre genişliğinde, altı metre yüksekliğinde ve on iki metre uzunluğunda olduğunu ve üzerindeki falezin neredeyse doksan metre yüksekliğe ulaştığını söyler. Mr. R.'nin anlatısında verilen boyutların her bakımdan Yüzbaşı Lewis'ınkilerin *gerisinde kaldığına* dikkati çekmek istiyoruz. Çok aşikâr heyecanına rağmen, gezginimiz asla olayları abartmaya kalkışmamıştır. Buna benzer birçok durumda *nicelikse*l değerlendirmeleri (kelimenin tam anlamıyla), daha sonra kanıtlandığı gibi her zaman gerçeğe uygun olmuştur. Bunu dikkate değer bir kişilik özelliği olarak görüyoruz. Bu durum, bu gözlemler dışında hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bölgeler hakkında söylediklerini inanılır kılıyor. *İzlenimlere* gelince, tam tersine, Mr. Rodman'ın garip yaradılışı onu *aşırılığa* itiyor. Örneğin, biraz önce sözü edilen mağaradan *kasvetli bir görünüşü var* diye söz etmektedir, mağarayı bu şekilde tanımlamasının asıl nedeni, kayalığın önünden geçtiği sıradaki kendi sıkıntılı ruh halidir. Bu günlüğü okurken bu ayrıntıları akılda tutmak yerinde olacaktır. Anlattığı olaylarda asla bir abartı söz konusu değildir, bu olaylardan edindiği izlenimlerse sıradan bir izlenime göre biraz abartılıdır. Yine de görülen ve betimlenen şeylerin yarattığı duygular dışında bu abartılarda gerçeğe aykırılık yoktur. Düşünme biçimine gelince, bize fazlasıyla süslü görünen bu biçim gerçekten doğru, tek biçimdir. (G. M. Editörü.)

büyük bir hızla akıyordu, falezin kayıkları çekmemizi engellemesi yüzünden bu noktayı aşmak için çok çaba sarf etmek zorunda kaldık. Sonunda bunu bir kişi dışında hepimiz büyük tekneye geçerek başardık. Pirogda kalan tek kişi mağaranın aşağısında demirledi. Hep birlikte küreklere asılarak tekneyi bu zor geçidin ilerisine geçirmeyi başardık; nehir yukarı yeterince çıktıktan sonra, ilerlerken laçka ettiğimiz bir halat yardımıyla pirogu çektik. Gün içerisinde iki küçük dereyle çok sayıda küçük adayı, Bonhomme ve Osage Femme nehirlerini geçtik. Rüzgârın karşıdan esmesine karşın yaklaşık yirmi beş mil yol aldık ve geceleyin nehrin kuzey yakasında *Diable* adı verilen bir ivinti yerinin ayağında kamp kurduk.

Dört Haziran. Bu sabah erken saatlerde Frank ve Poindexter Greely semiz bir karacayla kampımıza geldiler, bunu kahvaltıda büyük bir neşe içinde yedikten sonra hevesle yeniden yola koyulduk. Diable ivintisinde, akıntı büyük bir kuvvetle nehrin güney kıyısındaki çıkıntı yapan kayalara çarpar ve kayık kullanmayı zora sokar. Bu noktanın az yukarısında bize epey sorun çıkaran bazı bataklık kum setlerine rastladık; nehir kıyılarının burada sürekli yıkılması nehir yatağının herhalde zamanla büyük ölçüde değişmesi sonucunu verecektir. Saat sekizde doğudan esmeye başlayan bir rüzgârın yardımıyla hızla ilerleyip karanlık basıncaya kadar otuz mil, belki de daha fazla yol aldık. Kuzey kıyısında Du Bois Nehri'ni, Charité[17] adlı küçük bir dereyi ve birçok küçük adayı geçtik. Geceleyin, yakınlarda kamp kurabileceğimiz başka bir yer olmadığından, bir grup kavak ağacının altında kıyıya yanaştığımızda sular hızla yükselmekteydi. Hava çok güzel, bense uyuyamayacak denli heyecanlıydım, bu yüzden Thornton'dan bana eşlik etmesini isteyerek yörede bir gezintiye çıktım ve neredeyse gün ağarıncaya kadar geri dönmedim. Ekibin geri kalanı ilk defa kamarada yattı ve kamaranın rahatça beş altı kişiyi alabileceğini gördüler. Geceleyin güverteden gelen, kaynağını keşfedemedikleri tuhaf bir sesle uykuları bölündü, birkaçı gürültünün nedenini anlamak için dışarı fırladılarsa da davetsiz misafir kayıplara karışmıştı. Gürültüyle ilgili yapılan tariflerden bu sesleri taze yiyeceğimizin (dünkü karacanın) kokusunu alan ve bir kısmını kapıp kaçmaya çalışan bir Yerli köpeğinin çıkardığı sonucuna vardım. Bundan kuşkum yoktu, ama bu olay geceleri nöbet tutmamakla kendimizi ne kadar büyük bir tehlikeye attığımızı gösteriyordu, bundan böyle geceleri nöbet tutmaya karar verdik.

17) La Charette? Du Bois hiç kuşku yok ki Wood Nehri'dir. (G. M. Editörü.)

(İlk iki günün olaylarını böylece Mr. Rodman'ın kendi sözleriyle aktardıktan sonra, Missouri'den yukarı doğru yolculuğunun on Ağustos'ta Platte Nehri'nin ağzına varıncaya kadarki bölümünü atlıyoruz. Nehrin bu bölümü çok iyi bilinmektedir, öyle çok betimlenmiştir ki bu konuda daha fazla şey söylemek gereksizdir. Zaten yolculuğun bu bölümüyle ilgili olarak günlükte bölgenin doğal özellikleriyle sıradan bir kayık yolculuğunda ve av seferinde rastlanılan olaylardan daha fazlası bulunmamaktadır. Grup tuzak kurmak amacıyla üç defa durdu, ama büyük bir başarı elde edemedi ve sonunda deri toplamak için düzenli girişimlerde bulunmadan önce bölgenin derinliklerine daha fazla dalmak gerektiği sonucuna varıldı. Atladığımız iki aylık süre içerisinde sadece iki önemli olay kaydedilmiştir. Bunlardan birisi Jacques Lauzanne adlı bir Kanadalının çıngıraklı yılan sokması sonucunda ölmesi, diğeri Eyalet mülki amirinin emriyle grubun yolunu kesip geri döndürmek için gönderilen bir İspanyol heyetine rastlamalarıydı. Ama birliğin başındaki subay keşif gezisiyle öyle ilgilendi ve Mr. Rodman'dan öyle hoşlandı ki, gezginlerimizin yollarına devam etmelerine izin verildi. Osage ve Kanzas Yerlisi birçok küçük grup zaman zaman kayıkların etrafında dolaştılarsa da hiçbir düşmanca tavır göstermediler. Bu yüzden, sayıları artık on dörde inmiş bulunan yolcularımızı şimdilik 10 Ağustos 1791'de Platte Nehri'nin ağzında bırakıyoruz.)

III. Bölüm

(Platte Nehri'nin ağzına vardıktan sonra yolcularımız üç gün kamp kurdular; bu zaman zarfında esas olarak eşyalarını ve erzaklarını havalandırmakla, yeni kürek ve sırıklar yapmakla ve ciddi bir şekilde hasar görmüş olan huş kabuğu kayığı onarmakla uğraştılar. Avcılar bol miktarda av hayvanıyla döndüler; kayıklar bunlarla ağzına kadar dolduruldu. İstendiği kadar geyik vardı civarda, hindinin ve semiz orman tavuklarınınsa haddi hesabı yoktu. Bundan başka, ekip çeşitli türden balıklarla kendine ziyafetler çekti ve kıyıya yakın bir yerde nefis bir yaban üzümü türü buldu. İki haftayı aşkın bir süre hiç Yerli görmediler, çünkü av mevsimiydi, Yerliler otlaklardaki bizonlarla uğraşıyor olmalıydılar. Eksiklerini giderdikten sonra yolcularımız kamplarını toplayıp Missouri'den yukarı doğru yola koyuldular. Yeniden Günlüğün sözlerine dönüyoruz.)

14 Ağustos. Güneydoğudan esen uygun bir rüzgârla yola koyulduk ve nehrin ortasında akıntının çok güçlü olmasına karşın, karşı akıntılardan

yararlanarak güney kıyısı boyunca hızla yukarı çıktık. Öğlen vakti, bin beş yüz dönüm kadar bir toprak parçasının epeyce çökmüş gibi göründüğü bir yerde güneybatı kıyısındaki bazı dikkat çekici yükseltileri incelemek için durduk. Civarda bu çökük alanın suyunu çekiyor gibi görünen büyükçe bir göl bulunuyordu. Bu gölü en yükseği nehre en yakın olmak üzere hepsi kum ve çamurdan çeşitli büyüklüklerde ve şekillerde yükseltiler çevreliyordu. Bu küçük tepelerin doğal mı yoksa yapay mı olduklarına bir türlü karar veremedim. Suyun şiddetle aşındırdığı toprağın genel görüntüsü olmasa bunların Yerliler tarafından yapılmış olduğunu varsayardım.[18] Toplam yirmi mil yol kat etmiş olduğumuzdan günün geri kalan bölümünü bu noktada bekleyerek geçirdik.

15 Ağustos. Bugün ön taraftan çok sert ve kaba rüzgârlar esti durdu, büyük çabalarla ancak on beş mil yol alabildik. Geceleyin nehrin kuzey yakasındaki bir falezin dibinde kamp kurduk; Nodaway Nehri'ni geçtikten sonra gördüğümüz ilk falezdi bu. Gece sağanak halinde bir yağmur bastırdı, Greelyler atlarını getirip kamaraya sığındılar. Robert güney kıyısından atıyla yüzerek nehri geçti, sonra kanoyu alarak Meredith'i getirmeye gitti. Değme babayiğidin harcı olmayan bu iki işe de pek önem vermediği görülüyordu, oysa hayatımda gördüğüm en karanlık, en fırtınalı geceydi ve sular çok kabarmıştı. Hava oldukça soğuk olduğundan hepimiz kamaraya yerleştik, Thornton'un, Mississippi'de Yerlilerle yaşadığı serüvenlere ilişkin anlattığı hikâyeleri dinleyerek uzun süre uyanık kaldık. İri köpeği ağzından çıkan her sözcüğe dikkat kesilmişti adeta. Thornton ne zaman inanılması güç bir şey söyleyecek olsa ciddi ciddi köpeğin tanıklığına başvuruyordu. "Nep," diyordu, "bunu hatırlıyor musun?" ya da "Nep bunun doğru olduğuna yemin edebilir, değil mi Nep? O zaman hayvan gözlerini döndürüp, koca dilini sarkıtıyor ve iri kafasını "Evet, her kelimesi doğru" dercesine yukarı aşağı sallıyordu. Bu numaranın köpeğe öğretilmiş olduğunu hepimiz biliyor olmakla birlikte, Thornton ne zaman ona başvursa kendimizi kahkahalarla gülmekten dünyada alamıyorduk.

16 Ağustos. Bu sabah erkenden bir adayı, on beş metre genişliğinde bir ırmağı ve on iki mil kadar ileride nehrin ortasındaki büyük bir adayı

18) Bu tepelerin bir zamanlar güçlü bir kabile olan Otoların eski köylerinin yerini gösterdiği bugün anlaşılmış bulunmaktadır. Sürekli saldırılardan sayıları çok azalmış olan Otolar Pavnilerin koruması altına girmiş ve Platte Nehri'nin ağzından otuz mil kadar güneye göç etmişlerdir. (G. M. Editörü.)

geçtik. Artık yüksek otlaklara ulaşmış bulunuyorduk, kuzeyde ağaçlı tepeler, güneyde kavak ağaçlarıyla kaplı bir ova uzanıyordu. Nehir menderesler çizerek akıyordu, ama akıntı Platte Nehri'nin aşağısındaki kadar hızlı değildi. Öncekinden çok daha az sayıda ağaca rastladık, ağaçlar çoğunlukla karaağaç, kavak, ceviz, biraz da meşeydi. Rüzgâr neredeyse gün boyu sert esti, karşı akıntıların ve rüzgârın yardımıyla gece olmadan yirmi beş mil yol aldık. Kampımızı güney kıyısında uzun otlarla kaplı geniş bir düzlükte kurduk, düzlükte çok sayıda erik ağacı ve frenküzümü çalıları vardı. Arkamızda ağaçlık dik bir bayır yükseliyordu, burayı tırmanınca bir mil kadar uzunluğunda bir başka otlakla karşılaştık, sonra birincisine benzeyen ağaçlık bir bayır, bunun ardında da göz alabildiğine uzanan bir başka otlak gördük. Başımızın üzerindeki kayalıklardan dünyanın en güzel manzarasını seyrettik.[19]

17 Ağustos. Bütün gün kampta kalıp çeşitli işlerle uğraştık. Thornton'la köpeğini yanıma alarak güneye doğru bir gezintiye çıktım, manzaranın baş döndürücü güzelliği beni adeta büyüledi. Otlakların güzelliği Binbir Gece Masalları'nda anlatılan tüm güzellikleri fersah fersah geçiyordu. Derelerin kıyısı canlı renkleri ve fantastik görünümleriyle doğal olmaktan çok bir sanat eserine benzeyen öbek öbek kır çiçekleriyle kaplıydı. Ağır kokuları neredeyse bunaltıcıydı. Rüzgârda ileri geri sallanan mor, mavi, turuncu ve kızıl renkli çiçek okyanusunun ortasında şurada burada bir tür yeşil ağaç adalarına rastlıyorduk. Bu adalar esas olarak çok büyük ve görkemli meşelerden oluşmaktaydı, diplerindeki otlar en yumuşağından yeşil kadife bir giysiyi andırıyordu, ağaçların iri gövdelerine olgun meyvelerle yüklü asmalar tırmanmıştı. Uzaklardaki Missouri'nin çok muhteşem bir görünüşü vardı; nehirdeki adaların çoğu, İngiliz bahçelerindeki dar yolları andıran labirentimsi yollar dışında neredeyse tamamen erik ağaçlarıyla ve daha başka türden çalılarla kaplıydı; bu yollarda geyiklerin ve antilopların gezindiği görülüyordu, yolları da belli ki onlar açmıştı. Gün batarken kampa geri döndük, gezintimizden çok hoşnut kalmıştık. Gece ılıktı, sivrisinekler çok sıkıntı verdi.

18 Ağustos. Bugün nehrin iki yüz metreden daha geniş olmayan dar bir yerinden geçtik, suyun hızla aktığı bu dar kanal kütüklerle ve akıntıda sürüklenen ağaçlarla büyük ölçüde tıkanmıştı. Büyük tekne suda yüzen bir ağaca çarptı ve ağacın dallarından kurtuluncaya kadar yarı yarı-

19) Council Yarı. (G. M. Editörü.)

ya suyla doldu. Bunun sonucunda durup öteberimizi gözden geçirmek zorunda kaldık. Peksimetlerin bir kısmı ıslanmışsa da, baruta bir şey olmamıştı. Burayı geçmek bütün günümüzü aldı – sadece beş mil ilerleyebildik.

19 Ağustos. Bu sabah erkenden yola çıkarak epey yol aldık. Hava serin ve kapalıydı, öğleyin bizi iliklerimize dek ıslatan bir sağanağa yakalandık. Nehrin sol yakasında, son derece tuhaf görünüşlü büyük bir kum adasının ağzını neredeyse tamamen gizlediği bir dereyi geçtik. Bu noktadan sonra yolumuza on beş mil daha devam ettik. Dağlar burada nehirden uzakta, on belki de yirmi mil ilerideydiler. Kuzeyde çok sayıda güzel ağacın göze çarpmasına karşılık güney oldukça çıplaktı. Nehrin hemen yakınında çok güzel çayırlar uzanıyordu, kıyı boyunca dört beş farklı türde üzüm topladık, hepsinin de tadı güzeldi ve oldukça olgundular, hele iri, mor bir türü vardı ki ne kadar övülse azdı. Avcılar geceleyin nehrin her iki yanından kampa döndüler ve ne yapacağımızı bilemediğimiz kadar çok av eti getirdiler bize –orman tavukları, hindiler, iki geyik, bir ceylan ve çok sayıda kanatları siyah çizgili sarı kuş– bu sonuncuların eti çok lezzetli çıktı. Gün boyu yirmi mil civarında yol aldık.

20 Ağustos. Bu sabah kum yığınlarıyla ve daha bir sürü engelle dolu bir nehirde gayretle ilerledik ve karanlık basmadan son kampımızdan yirmi mil mesafedeki oldukça büyük bir derenin ağzına ulaştık. Kuzeyden gelen bu derenin nehre kavuştuğu yerin tam karşısında büyükçe bir ada bulunuyor. Dört beş gün kalmak niyetiyle kampımızı burada kurduk, çünkü her şey civarda bol miktarda kunduz bulunduğunu gösteriyordu. Bu ada dünyadaki en güzel manzaralarından birine sahipti, yüreğimde tatlı, yepyeni duygular uyandırdı. Gerçek olmaktan çok, çocukken düşlediğim manzaraları andırıyordu. Adanın kıyıları nehre kadar tatlı bir eğimle iniyordu ve üzeri parlak yeşil renkli, yumuşak bir halı gibi kısa bir çimen tabakasıyla kaplıydı, aynı örtünün suyun altında epeyce ileriye, özellikle de berrak dere sularının nehre döküldüğü kuzey tarafına doğru uzandığı görülüyordu. Seksen dönüm kadar yüzey alanı olan bu adanın etrafı çepeçevre kavak ağaçlarıyla çevriliydi; ağaç gövdelerine sarılmış üzüm dolu asmalar öylesine birbirine dolanmıştı ki yaprakların arasından nehri zar zor görebiliyorduk. Bu çitin iç tarafında otlar biraz daha uzun ve kalındı, her çimen yaprağının ortasından aşağı doğru soluk sarı veya beyaz bir çizgi uzanıyor ve bütün atmosferi vanilya kokusuna benzer, ama daha kuvvetli bir kokuyla dolduruyordu. Hoş kokulu

İngiliz çimeni de hiç kuşkusuz aynı cinstendir, lakin ne kokuda ne de güzellikte buradakilerin eline su dökebilir. Otların arasında her yönde – mavi, bembeyaz, sapsarı, mor, koyu kırmızı, ateş rengi ve bazıları da lale gibi çizgili yapraklı– çoğu nefis kokulu, capcanlı renkleriyle açılmış binlerce çiçek vardı. Her tarafta küçük kümeler halinde kiraz ve erik ağaçları göze çarpıyor, geyik ve ceylanların açtığı birçok dar ve dolambaçlı patikanın adanın etrafını dolaştığı görülüyordu. Neredeyse adanın tam ortasında, baştan aşağıya yosun ve çiçekli asmalarla kaplı bir yığın sarp kayanın arasından kaynayan tatlı, berrak sulu bir pınar bulunuyordu. Adanın tamamı yapay bir çiçek bahçesine benziyordu tam anlamıyla, ancak çok daha güzeldi – eski kitaplarda okuduğumuz büyüleyici manzaraları andırıyordu daha çok. Manzaranın güzelliğiyle hepimiz kendimizden geçmiştik, güzel kokularla dolu bu ıssızlığın ortasında büyük bir neşeyle kampımızı kurduk.

[Grup burada bir hafta konakladı, bu süre zarfında arazinin kuzey tarafını birçok yönde keşfe çıktılar ve sözü edilen dere boyunca birçok kürk elde ettiler. Havalar çok iyi gitti, yolcuların bu yeryüzü cennetindeki keyiflerine diyecek yoktu. Yine de Mr. Rodman gerekli önlemlerin hiçbirini almayı ihmal etmedi, herkes kampta bir araya gelip eğlenmeye başladığında nöbet düzenli bir şekilde tutulmaya devam etti. Böyle bir ziyafet, böyle bir cümbüş görülmemiştir; Kanadalılar şarkı söyleme ve içki içme konusunda kimsenin ellerine su dökemeyeceğini kanıtladılar. Yiyip içmekten, yemek pişirmekten, dans edip avaz avaz Fransız şarklıları söylemekten başka bir şey yapmadılar. Gündüzleri, grubun daha becerikli üyeleri ava, tuzak kurmaya gittiğinde kampın sorumluluğu onlara emanet ediliyordu. Bu seferlerden birinde Mr. Rodman kunduzların alışkanlıklarını gözlemlemek için mükemmel bir fırsat yakaladı; onun bu şaşırtıcı hayvan hakkında anlattıkları hayli ilginçtir – bazı noktalarda bilinenlerden çok farklı olması bu anlatılanları daha da ilginç kılıyor.

Mr. Rodman, yanında her zamanki gibi Thornton'la köpeği, nehirden ayrılarak küçük bir dereyi dağlardaki kaynağına kadar yaklaşık on mil takip etmişti. Küçük grup sonunda, kunduzların suyun önünü keserek yarattığı büyükçe bir bataklığa ulaştı. Bataklığın bir kıyısında sık bir söğütlük vardı; söğütlerden bazılarının suya doğru sarktığı bir noktada bu hayvanlardan çok sayıda bulunuyordu. Serüvencilerimiz hissettirmeden bu söğütlere doğru süründüler ve Neptune'ü biraz uzakta yere yatırdıktan sonra, büyük kalın bir ağaca görülmeden tırmanmayı başardılar; aşağıda olup biten her şey buradan rahatça gözlemlenebiliyordu.

Kunduzlar barajlarının bir kısmını onarmaktaydılar, yaptıkları her iş açık seçik görülüyordu. Mimarların ağızlarında küçük bir dal parçası taşıyarak birer birer bataklığın kıyısına yaklaştıklarını gördüler. Bu dalları götürüp barajın yıkılmış olan kısmına uzunlamasına dikkatle yerleştiriyorlardı. Bunu yapan kunduz derhal suya dalıp birkaç saniye sonra bir miktar çamurla yeniden su yüzeyine çıkıyordu, önce suyunu akıtmak için çamuru sıkıyor, sonra gediğe biraz önce yerleştirmiş olduğu dalın üzerine bu çamuru ayakları ve (bir mala olarak kullandığı) kuyruğuyla yapıştırıyordu. Sonra ağaçların arasında gözden yitiyor ve yerini tastamam aynı işi yapan bir başka kunduz alıyordu.

Bu şekilde barajın hasarlı kısmı çok geçmeden gayet güzel onarılmıştı. Mr. Rodman'la Mr. Thornton kunduzların çalışmasını iki saati aşkın bir süre izlediler ve zanaatkârların olağanüstü ustalığına tanıklık ettiler.

Ama bir kunduz yeni bir dal aramak için bataklığın kıyısından ayrılır ayrılmaz, söğütler arasında gözden yitiyor, bu durum kunduzun bundan sonra ne yaptığını görmeye can atan gözlemcilerimizi üzüyordu. Ama biraz daha yükseğe tırmanınca her şeyi gördüler. Öyle anlaşılıyordu ki, küçük bir çınarı devirmişlerdi ve şimdi çınarın neredeyse bütün ince dalları koparılmış bulunuyordu; hâlâ birkaç kunduz geriye kalan az sayıdaki dalı kemirmekle meşguldü, sonra bunları baraja taşıyorlardı. Bu arada daha yaşlı ve kalın bir ağacın etrafını sarmış çok sayıda hayvan büyük bir gayretle ağacı devirmeye girişmişti. Ağacın etrafında bu yaratıklardan elli altmış tane kadar bulunuyordu; bunlardan altı yedi tanesi aynı anda çalışıyor, yorulanlar sırayla yerlerini terk ediyor, görevi bir başkası devralıyordu. Gezginlerimiz çınarı ilk gördüklerinde büyük ölçüde, ama sadece kıyısında büyüdüğü bataklığa bakan tarafından kesilmişti bile. Kesiğin eni neredeyse bir ayak kadardı ve bir baltayla yapılmış gibi düzgündü; ağacın dibi kemirilmiş, ama yenmemiş saman benzeri ince uzun kırıntılarla doluydu. Anlaşıldığı kadarıyla, bu hayvanlar ağaçların sadece kabuğunu yiyorlardı. Bazıları çalışırken sincapların çoğunlukla yaptığı gibi arka ayakları üzerinde oturuyor, ön ayaklarını kesiğin kenarına dayayıp başlarını içine sokarak ağacı kemiriyorlardı. İki tanesiyse tamamen kesiğin içine girip, boylu boyunca uzanarak büyük bir gayretle kısa bir süre çalışıyor, sonra yerlerini arkadaşlarına bırakıyorlardı.

Gezginlerimiz pek rahat bir konumda olmamakla birlikte, çınarın nasıl devrileceğini görmeyi o kadar çok istiyorlardı ki gün batıncaya kadar tam sekiz saat büyük bir sebat göstererek yerlerinde kaldılar. En büyük sıkıntıları, barajı onarmakta olan sıvacıların arasına dalmasını güçlükle engelledikleri Neptune'den yanaydı. Köpeğin çıkardığı sesler ağacın et-

rafındaki kemirgenleri birçok defa rahatsız etmişti, hayvanlar ara sıra sanki ortak bir refleksle kulaklarını dikip dakikalarca dikkat kesiliyorlardı. Bununla birlikte, akşam yaklaşırken köpek kapris yapmaktan vazgeçip sessizce yattı, kunduzlar da rahatça işlerine devam ettiler.

Tam güneş batmaya başlarken, odun kesiciler arasında ani bir hareketlilik görüldü, hepsi çabucak ağaçtan uzaklaşıp kesilmemiş tarafında toplandılar. Bir an sonra kesiğin yüzleri birbirine değinceye kadar ağacın yavaşça kemirilmiş tarafa doğru yan yatmaya başladığı görüldü, ama tam olarak devrilmedi; koparılmamış kabuk buna engel oluyordu. Bundan sonra, yerin elverdiği sayıda kunduz kabuğun üzerine üşüşüp büyük bir gayretle kemirmeye koyuldu ve göz açıp kapayıncaya dek kabuğu kesti; o zaman gerekli eğim büyük bir ustalıkla verilmiş olan koca ağaç müthiş bir çatırtıyla devrildi ve üst dallarından çoğu bataklığın yüzeyine yayıldı. Bu iş sona erince, bütün kunduzlar bir tatili hak ettiklerine karar vermiş gibi çalışmaya hemen son verip suda birbirlerini kovalamaya, suya dalmaya ve kuyruklarıyla suyu dövmeye başladılar.

Kunduzların ağaç kesme yöntemlerine ilişkin burada anlatılanlar, bugüne kadar okuduklarımızın en ayrıntılı olanı ve, öyle görünüyor ki, kunduzların bu işleri yaparken kafalarında bir *plan* olup olmadığı konusuna son noktayı koyuyor. Ağacı suya doğru devirme niyetinde oldukları burada apaçık görülüyor. Yüzbaşı Bonneville'in hayvanın akıllı olduğu savlarına itibar etmediği, hayvanın ağacı devirmek dışında hiçbir amacı olmadığını ve ince hesaplar yapmadığını düşündüğü anımsanacaktır. Nehir kıyısında büyüyen ağaçların suya doğru devrilmesinin, ağaçların genellikle o yöne meyletmesine veya en ağır dallarını ışık, hava ve gelişecek alan bulduğu nehre doğru uzatmasına verilebileceğini düşünmektedir. Bonneville kunduzların doğal olarak dere veya göllerin en yakınındaki ağaçlara saldırdığını, bu ağaçların da kesildiklerinde çoğunlukla suya doğru düştüklerini ileri sürer. Bu sav oldukça makul görünmekle birlikte zeka düzeyi daha aşağı düzeydeki hayvanların zekalarının altında –karıncanın, arının ve corralliferi'nin zekasının çok altında– olduğu ileri sürülen kunduzun plan yapmadığı hususunda yeterince ikna edici değildir. Kunduz, biri suya doğru eğilmiş, diğeri eğilmemiş iki ağacı devirecek olsaydı, büyük bir olasılıkla birincisini devirirken yukarıda tanımlanan önlemleri gereksiz bulur, ikincisindeyse bu önlemlere harfiyen uyardı.

Günlüğün bir başka bölümünde bu tuhaf hayvanın huyuna suyuna ve grubun kunduz avlama yöntemine ilişkin daha başka bilgiler verilmektedir; bunları burada bütünlük hatırına veriyoruz. Kunduzların te-

mel besini ağaç kabuğudur; büyük bir özen ve bilinçle seçerek yeterli miktarda ağaç kabuğunu kış için depolarlar. Bazen iki üç yüz kunduzdan oluşan bir kunduz kabilesi yiyecek temin etmek için hep birlikte sefere çıkar ve amaçlarına uygun bir tanesini buluncaya kadar bütün ağaçları görünüşte birbirine benzeyen birçok koruluktan tereddütsüz geçerler. Bu ağacı kesip en narin dallarını budadıktan sonra eşit uzunlukta ince parçalara bölerler ve bu parçaların kabuğunu sıyırarak köylerine en yakın akarsuya götürürler, oradan da yüzdürerek evlerine taşırlar. Bazen bu parçaların kabukları soyulmadan kış için saklanır; bu durumda kabukları yedikten sonra kalan odununu yaşadıkları yerden belli bir uzaklığa bırakmaya özen gösterirler. İlkbaharda erkekleri asla köyde kabileyle birlikte bulunmaz, tek başlarına veya ikili üçlü gruplar halinde dolaşmaya çıkarlar, bu zamanlarda o her zamanki akıllarından eser kalmamış gibidir, kolayca avcıların tuzaklarına yakalanırlar. Yazın evlerine dönüp dişilerle birlikte kış hazırlığıyla meşgul olurlar. Öfkelendiklerinde son derece yırtıcı oldukları söylenir.

Arada sırada kunduzların, özellikle de ilkbaharda yiyecek aramak için sudan uzaklarda dolaşmaya meraklı erkeklerin su dışında yakalandıkları olur. Bu durumda yakalandıklarında bir sopa darbesiyle kolayca öldürülürler, ama onları ele geçirmenin en kesin ve etkili yolu tuzak kurmaktır. Tuzak basitçe hayvanın bacağını yakalayacak şekilde yapılır. Avcı çamura sapladığı bir kazığa kısa bir zincirle bağladığı kapanını genellikle kıyıya yakın bir yerde su yüzeyinin hemen altına yerleştirir. Kapanın çeneleri arasına küçük bir dalın bir ucu yerleştirilir, su yüzeyine uzanan diğer ucuna yem olarak kunduzlara çekici gelen bir koku sürülür. Hayvan bu kokuyu alır almaz gelip burnunu bu dala sürter, bunu yaparken ayağını kapanın üzerine basar, mekanizmayı harekete geçirir ve böylece kapana yakalanır. Kolay taşınabilmesi için kapan hafif yapılır, öyle ki zincirle kazığa bağlı olmasa –başka hiçbir bağ hayvanın dişlerine dayanamaz– hayvan kapanı da beraberinde götürerek yüzüp kaçabilir. Deneyimli bir avcı herhangi bir akarsu ya da göldeki kunduzların varlığını, deneyimsiz bir gözlemciye hiçbir şey ifade etmeyen binlerce belirtiden hemen fark eder.

Bizim iki gezginin ağacın tepesinden dikkatle seyrettiği birbirinin aynısı çok sayıda odun kesici daha sonra tuzaklara yakalandı ve güzelim kürkleri bataklık sakinlerini kırıp geçiren yağmacıların eline geçti. Civardaki diğer sular da gezginlerimizi epey memnun etti ve bunun sonucu olarak derenin ağzındaki adayı uzun süre "Kunduz Adası" olarak anımsadılar. Bu küçük Cennetten ayın yirmi yedisinde neşe içerisinde ayrıldı-

lar ve o zamana kadar epeyce olaysız geçmiş olan yolculuklarını nehir yukarı sürdürerek kayda değer hiçbir olay olmaksızın bir Eylül'de güney yakasında büyük bir nehrin ağzına ulaştılar; nehrin kıyılarında bol miktarda kuşüzümü bulunması nedeniyle, asıl adı Quicurre olan bu nehre "Kuşüzümü Nehri" adını verdiler. Bu süre içerisinde günlükte esas olarak her yönde göz alabildiğine uzanan çayırları dolduran kalabalık bizon sürüleri ve o zamandan beri "Bonhomme Adası" olarak bilinen adanın üst ucunun neredeyse tam karşısında, nehrin güney kıyısında bulunan eski bir kalenin yıkıntıları yer almaktadır. Bu kalıntıların –tüm önemli noktalarda Yüzbaşı Lewis ve Yüzbaşı Clarke'ın yaptığı betimlemelerle tam olarak uyuşan– ayrıntılı bir betimlemesi verilmektedir. Gezginlerimiz kuzeyde *Little Sioux*, *Floyd*, *Great Sioux*, *White-Stone* ve *Jacques* nehirlerini, güneyde *Wawandysenche* Deresi'ni ve *White-Paint* Nehri'ni geçmişlerdi, ancak bu akarsuların hiçbirinde tuzak kurmak için uzun boylu durmadılar. Omahaların büyük köyünden de geçmişlerdi, ama günlük bunun hiç sözünü etmiyor. Köy o sıralarda rahat üç yüz haneden oluşuyor ve kalabalık, güçlü bir kabileyi barındırıyordu, ama köy Missouri'nin hemen kıyısına kurulmamıştı; kayıklar büyük bir ihtimalle yanından gece geçmişlerdi, çünkü grup, Siuların korkusundan artık bu şekilde yol alıyordu. Mr. Rodman'ın öyküsüne 2 Eylül tarihinden itibaren devam ediyoruz.]

2 Eylül. Şimdi nehrin, herkesin dediğine göre, Yerlilerin saldırma ihtimalinin yüksek olduğu bir kısmındaydık, bu yüzden son derece sakınımla hareket ediyorduk. Burası beyazlara karşı düşmanlıklarını birçok vesileyle göstermiş olan ve komşu kabilelerle sürekli savaş halinde olduğu bilinen savaşçı ve vahşi bir kabilenin, Siuların yaşadığı bölgeydi. Kanadalılar Siuların acımasız âdetleri hakkında yığınla olay anlatıyorlardı; bu korkak yaratıkların fırsatını bulup kaçarak gerisingeri Mississippi'ye döneceklerinden endişe duyuyordum. Kaçma şanslarını azaltmak için onlardan birini pirogdan alıp yerine Poindexter Greely'yi koydum. Bütün Greelyler atlarını serbest bırakarak kayıklarda yerlerini aldılar. Şimdiki düzenimiz şöyleydi: Pirogda Poindexter Greely, Pierre Junôt, Toby ve bir Kanadalı; büyük teknede, benimle ve köpekle birlikte John, Frank, Robert ve Meredith Greely, Thornton, Wormley ve üç Kanadalı. Alacakaranlıkta yola çıktık ve güneyden esen elverişli bir rüzgâr sayesinde hayli ilerledik, ancak gece olunca sığlık yerlerde epeyce sıkıntı çektik. Yine de ara vermeden yolculuğa devam ederek tan ağarmadan kısa bir süre önce bir dere ağzına vardık ve sandallarımızı çalıların arasına sakladık.

3 ve 4 Eylül. Bu iki gün boyunca yağmur yağdı ve rüzgâr çok sert esti, bu yüzden sığınağımızdan ayrılmadık. Hava epeyce keyfimizi kaçırdı, Kanadalıların korkunç Siular hakkında anlattığı öyküler de keyifsizliğimizin üzerine tuz biber oldu. Hepimiz büyük teknenin kamarasında toplanıp gelecekte nasıl bir yol izleyeceğimizi görüştük. Greelyler gezginlerin Siular hakkında anlattıklarının abartılı olduğunu, Siuların biraz mesele çıkarmakla birlikte işi düşmanlığa vardırmayacaklarını düşünüyor, tehlikeli bölgeden cesaretle geçilmesini savunuyorlardı. Ama Wormley'le Thornton ve Pierre (hepsinin de Yerlilerin davranışları hususunda tecrübeleri vardı) izlemekte olduğumuz yolun, yolculuğumuzu geciktiriyor olmakla birlikte, tutulacak en iyi yol olduğunu düşünüyorlardı. Ben de onların fikrindeydim –şimdiki hareket tarzımızla Siularla çatışmaktan kaçınabilirdik– gecikmeyse umurumda değildi.

5 Eylül. Geceleyin yola çıktık ve on mil kadar yol aldık, sonra gün ağarmaya başladı, kayıklarımızı önceki gibi küçük bir derede sakladık, sık ağaçlarla kaplı bir adacık derenin ağzını gözlerden neredeyse tamamen sakladığı için burası bu amaca çok uygundu. Yeniden şiddetli bir yağmur başladı, gerekli önlemleri alıp da kendimizi kamaraya atıncaya kadar iliklerimize dek ıslandık. Kötü hava canımızı fena halde sıkmıştı, özellikle Kanadalıların keyfini fazlasıyla kaçırmıştı. Şimdi nehirde, akıntının çok kuvvetli olduğu dar bir yere gelmiştik, nehrin her iki yanında dimdik yükselen falezler ıhlamur, meşe, kara ceviz, dişbudak ve kestane ağaçlarıyla kaplıydı. Böyle bir boğazdan geceleyin bile görülmeden geçmenin son derece zor olduğunu biliyor, bu yüzden saldırıya uğramaktan fazlasıyla çekiniyorduk. Yolculuğa yeniden başlamak için gecenin ileri bir saatini beklemeye ve son derece sakınımla ilerlemeye karar verdik. Bu arada kıyıya ve piroga birer nöbetçi koyarak geri kalanlarımız silah ve mühimmatı elden geçirmekle ve kendimizi en kötü ihtimale hazırlamakla meşgul olduk.

Saat on civarında yolculuğa başlamaya hazırlanırken köpeğin hırıldamasıyla hepimiz tüfeklerimize doğru atıldık, ama karışıklığın nedeninin tek başına kıyıdaki nöbetçiye gelip dostça elini uzatan Ponca kabilesinden bir Yerli olduğu anlaşıldı. Onu tekneye alıp viski verdik, o zaman dili çözüldü ve nehrin beş on mil aşağısında yaşayan kabilesinin günlerdir hareketlerimizi izlemekte olduğunu anlattı, ama Poncalar dost olup beyazları rahatsız etmezlerdi ve dönüşümüzde bizimle ticaret yapacaklardı. Tanınmış soyguncular olan ve yirmi mil ilerideki dönemeçte ekibimize pusu kuran Siulara karşı beyazları uyarmak üzere göndermiş-

lerdi kendisini. Dediğine göre, bizi bekleyen üç çete vardı ve amaçları, yıllar önce bir Fransız avcının hakaretine uğrayan şeflerinden birinin intikamını almak için bizi öldürmekti.

IV. Bölüm

[Gezginlerimizi Siuların saldırılarından endişe ettikleri 5 Eylül'de bırakmıştık. Bu kabilenin yırtıcılığı hakkında anlatılan abartılı hikâyeler, keşif ekibinde, onlarla karşılaşmamak için ellerinden gelen her şeyi yapma düşüncesini doğurmuştu, ama dost Ponca'nın anlattıkları çatışmadan kaçınamayacaklarını göstermekteydi. Bu yüzden bir anlamı kalmadığı düşünülerek gece yolculuğu bir yana bırakıldı, sorunun üzerine cesaretle gitmeye ve kabadayılık gösterisinde bulunarak sonuç almaya çalışılmasına karar verildi. Beş Eylül gecesinin geri kalanı savaş tatbikatıyla geçti. Büyük tekne elden geldiğince çatışmaya hazırlandı, durumun elverdiği ölçüde göz korkutucu bir görünüme kavuşturuldu. Daha başka savunma hazırlıklarının yanı sıra, aşağıdaki top, çok miktarda mermiyle birlikte güverteye çıkarıldı. Gündoğumundan hemen önce serüvencilerimiz kuvvetli bir rüzgârı da arkalarına alarak yüksek bir moralle nehir yukarı yola çıktılar. Düşman, korku veya güvensizlik hissettiklerini düşünmesin diye bütün ekip Kanadalılarla birlikte bütün ormanı çın çın çınlatan, bizonların bile dönüp bakmalarına yol açan denizci şarkıları söyledi avaz avaz.

Siuların Mr. Rodman için *par excellence* öcü olduğu anlaşılıyor, zira Siuların ve yiğitliklerinin üzerinde özel bir ısrarla duruyor. Günlük kabilenin ayrıntılı bir anlatısını kapsıyor – biz bunlardan sadece bir yenilik taşıyan ve önemli kısımlarını aktaracağız. *Siu* (*Sioux*), söz konusu Yerlilere Fransızların verdiği addır – İngilizler bu sözcüğü bozarak *Sues* yaptılar. Oysa onların kendilerine *Darkotalar* dediği söylenir. İlk yerleşim yerleri Mississippi üzerindeydi ama yavaş yavaş egemenlik alanlarını genişletmişler ve Günlüğün tutulduğu tarihte Mississippi, Saskatchawine, Missouri nehirlerinin, Red River'ın ve Winnipeg Gölü'nün çevrelediği bütün o engin topraklara yayılmışlardı. Çok sayıda klana bölünmüşlerdi. Darkotalar, daha doğru bir deyişle Winowacantlar, Fransızlarca *Gens du Lac* [Göl insanları] diye adlandırılıyorlardı – yaklaşık beş yüz savaşçıdan oluşan kabile Mississippi Nehri'nin her iki yakasında Saint Anthony Şelalesi yakınında yaşıyordu. Winowacantların komşusu olan ve St. Peter Nehri'nin kuzeyinde yaşayan Wappatomieler iki yüz kişi kadardılar. St.

Peter'in daha yukarılarında yaşayan yüz kişilik bir topluluk kendilerine Wappytootieler, Fransızlar *Gens des Feuilles* [yaprak insanları] adını veriyordu. Nehrin daha da yukarısında, kaynağına yakın bölgede yaklaşık iki yüz kişilik bir topluluk olan Sissytoonieler yerleşmişti. Missouri kıyılarında Yanktonlar ve Tetonlar yaşıyordu. Yanktonların kuzey ve güney olmak üzere iki kolu vardı, bunlardan kuzey kolu yaklaşık beş yüz kişilik bir topluluktu ve Siu, Red ve Jacques nehirlerinin doğduğu yaylalarda bir göçebe hayatı yaşıyordu. Güney kolu bir tarafta Des Moines Nehri'yle diğer tarafta Jacques ve Siu nehirleri arasında kalan toprakları elinde tutuyordu. Siuların şiddet eylemleriyle en tanınanları Tetonlardı ve bunlar dört kabileye ayrılıyorlardı: Saonieler, Minnakenozzieler, Okydandieler ve Bois-Bruléler. Şimdi pusuya yatmış, gezginlerin yolunu bekleyen bu sonuncular bütün ırkın en vahşi ve en korkunç olanlarıydı, sayıları iki yüz kadardı ve Missouri'nin her iki yakasında, Yüzbaşı Lewis'la Yüzbaşı Clarke'ın White ve Teton adını verdiği nehirlerin yakınlarında yaşıyorlardı. Chayenne Nehri'nin hemen aşağısında yüz elli kişilik Okydandieler yaşıyordu. Minnackennozzieler –iki yüz elli kişi– Chayenne Nehri'yle Watarhoo Nehri arasındaki toprakları işgal etmişti; üç yüze ulaşan sayılarıyla Tetonların en kalabalık grubu olan Saonieler, Warreconne civarında bulunuyorlardı.

Gerçek Siuları oluşturan bu dört kolun dışında, Assinoboinler denen ayrılıkçı beş kabile daha bulunuyordu: Assiniboin Nehri'yle Missouri Nehri arasındaki Mouse Nehri kıyılarında yaşayan iki yüz kişilik Menatopae Assiniboinler; White Nehri'nin her iki yakasını işgal etmiş olan yüz elli kişilik "*Gens des Feuilles*" Assiniboinler; Porkupine ve Milk nehirlerinin kaynakları civarında dolaşan dört yüz elli kişilik "Big Devils" ve adlarından söz edilmeyen, ancak Saskatchawine boyunca dolaşan ve sayıları toplam yedi yüzü bulan iki kabile daha. Bu ayrılıkçı kabileler sık sık asıl ya da gerçek Siularla savaşa tutuşurdu.

Siular fiziksel bakımdan genel olarak çirkin ve biçimsiz bir ırktır, bizim insan fizyonomisi anlayışımıza göre kol ve bacakları gövdelerine kıyasla çok kısa, elmacık kemikleri yüksek, gözleri patlak ve fersizdir. Erkeklerin kafaları, tam tepelerindeki bir tutam dışında tıraşlıdır, uzatılıp örülerek omuzlara bırakılan bu bir tutam saça büyük özen gösterirler, ancak zaman zaman büyük bir hüznün ya da yasın göstergesi olarak keserler. Tam giyimli bir Siu şefinin çok etkileyici bir görünüşü vardır. Vücudunun tamamı yağ ve kömürle boyalıdır, bele kadar inen deriden bir gömlek giyer, beline bağlanmış yine deriden, bazen de kumaştan bir parmak eninde bir kuşak bulunur. Bu kuşak uylukları arasına sıkıştırdığı

bir örtüyü ya da postu tutar. Omuzlarını sepilenip ağartılmış bizon derisinden bir pelerin örter, pelerinin tüylü kısmı iyi havalarda içeri, yağmurlu havalarda dışarı dönüktür. Bu giysi bütün vücudunu saracak kadar büyüktür ve genellikle (savaşçı hareket ettikçe takırdayan) kirpi dikenleriyle ve pelerini giyen kişinin savaşçı niteliğini simgeleyen kabaca boyanmış çeşit çeşit resimlerle süslüdür. Başının üzerine kirpi dikenleriyle süslenmiş bir şahin teleği tutturulmuştur. Sepilenmiş ceylan derisi tozluklar pantolon görevi görür, pantolonun her iki yanında ikişer parmak genişliğinde dikişler bulunur ve şurasında burasında kafatası avcılığından ganimet küçük saç tutamları göze çarpar. Mokasenleri, tüylü tarafı içe çevrilmiş geyik ya da bizon derisinden yapılmıştır, önemli zamanlarda şefin her topuğunda bir kokarca derisinin sallanmakta olduğu görülür. Siular aslında, derisi tütün kesesi ve benzeri şeyler yapmakta fazlasıyla yeğlenen bu pis kokulu hayvana karşı bir sevgi besler.

Kabile reisinin karısının giysileri de çok dikkat çekicidir. Uzun saçları alnından ikiye ayrılarak sırtından aşağı salınmış veya bir tür file içerisinde toplanmıştır. Mokasenleri kocasınınkilerden pek farklı değildir, ancak tozlukları sadece dizlerine kadar çıkar; omuzlarından geçen bir kordonla üstten tutturulmuş ceylan derisinden kaba saba bir gömlek ayak bileklerine kadar iner. Bu gömlek genellikle bel kısmından bir kuşakla sıkılmış olur ve üzerinde erkeklerinki gibi bizon derisinden bir pelerin bulunur. Teton Siuların sepilenip ağartılmış bizon derilerinin üst üste atılmasıyla yapılan ve sırıklar üzerinde yükselen çadırları göründüğü kadarıyla çok güzel kurulmuştur.

Söz konusu kabilenin kaynaştığı bölge Missouri'nin iki yakası boyunca yüz elli mil veya daha fazla uzanır ve esas olarak çayırlarla kaplıdır, ancak şurada burada göze çarpan tepeler bir değişiklik yaratır. Bu tepelerin hepsini boğazların ve derin dere yataklarının böldüğü görülür, bunlar yaz ortasında kupkuru olmakla birlikte yağmur mevsiminde çamurlu, coşkun sellerin aktığı birer kanala dönüşür. Kıyıları en dibinden tepe noktasına kadar sık ağaçlarla kaplıdır, ama arazi genel olarak uzun, sık otlarla kaplı, ağaçsız bir ova görünümündedir. Toprak çok çeşitli minerallerle doludur – diğer birçok mineralin yanı sıra, nehir suyuna renk katan ve ona mide bulandırıcı bir koku ve tat veren sodyum sülfat, demir sülfat, kükürt ve şap sayılabilir. En çok rastlanan yaban hayvanlar, bizon, geyik ve ceylandır. Sözü yeniden günlüğe bırakıyoruz.]

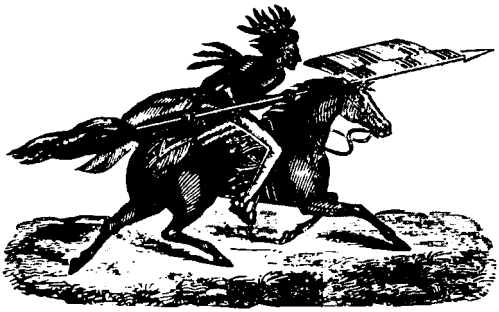
6 Eylül. Bölge açıktı ve güzel bir gündü; bu yüzden, saldırı beklememize karşın hepimizin morali yerindeydi. Şimdiye kadar bir tek Yerli bile

burnunun ucunu göstermemişti ve onların çok korkulan topraklarında hızla yol alıyorduk. Ancak çok yakından gözetlendiğimizi varsayacak kadar bu vahşilerin taktiklerinden haberdardım; pusu kurmaya elverişli ilk boğazda Tetonların kendilerini göstereceklerini adım gibi biliyordum.

Öğlen civarı Kanadalılardan biri "Siular! Siular!" diye haykırarak dikkatimizi Missouri Nehri'nin kıyısından güneye doğru göz alabildiğine uzanan, solumuzdaki çayırlığı kesen uzun ve dar bir akarsu yatağına çekti. Burası bir dereydi, ama şu anda suyu epeyce çekilmişti, her iki yanında kayalar kocaman birer duvar gibi dimdik yükseliyordu. Dürbünle baktığımda bizim Kanadalıyı korkutan şeyin ne olduğunu anında fark ettim. Atlı kalabalık bir Yerli grubu, belli ki bizi gafil avlamak niyetiyle, tek sıra halinde aşağı doğru inmekteydi. Varlıklarını ele veren şey uzun tütün çubuklarına taktıkları telekler olmuştu, çünkü izledikleri yolun Yerliyi normalden daha yukarıdan gitmeye zorladığı yerlerde bunlardan bazıları dere yatağının kıyısından bir görünüp bir kayboluyordu. Bu teleklerin hareketine bakarak atlı olduklarını söyleyebilirdik. Grup bize büyük bir hızla yaklaşıyordu, bu yüzden onlar ulaşmadan derenin ağzını geçebilmek için herkese bütün güçleriyle kürek çekmeleri emrini verdim. Hızımızı artırdığımızı görünce fark edildiklerini anlayan Yerliler savaş çığlıkları atarak boğazdan dışarı fırladılar ve dörtnala üzerimize doğru gelmeye başladılar, sayıları yüz civarındaydı.

Durumumuz oldukça kaygı vericiydi. Gün içerisinde Mississippi'de geçmiş olduğumuz yerlerin hiçbirinde bu haydutlardan bu kadar çekinmezdim, ama tam burada, nehrin her iki yanı tıpkı dere yatağınınki gibi dimdik yükseliyor, biz onca bel bağladığımız topu onların üzerine doğrultamazken, yerlilerin bize yukarılardan bakmasına olanak veriyordu. Durumu daha berbat yapan bir şey de nehrin ortasında akıntının çok çalkantılı ve kuvvetli olmasıydı, öyle ki silahlarımızı bırakıp var gücümüzle küreklere asılmadıkça ilerlememizin yolu yoktu. Kuzey kıyısına yakın yerde nehir bir pirogun bile yüzemeyeceği kadar sığdı, ilerlemek istiyorsak bunun tek yolu, tamamen Siuların merhametine kalacağımız, buna karşılık sırıklarımızdan yararlanarak, rüzgâr ve ters akıntılar sayesinde rahatça ilerleyeceğimiz sol ya da güney tarafına bir taş atımı mesafeye kadar yaklaşmaktı. Vahşiler bize bu kavşakta saldırmış olsalardı ellerinden nasıl kurtulurduk bilmiyorum. Hepsi ok, yay ve küçük yuvarlak kalkanlarla silahlanmıştı, çok soylu ve pitoresk bir görünüşleri vardı. Şeflerden bazıları ilginç bayraklar bağlanmış mızraklar taşıyor ve gerçekten de çok heybetli görünüyorlardı. Ekteki portre, yolumuzu kesen

gruba kumanda eden şefin portresi olup Thornton tarafından daha ileri bir dönemde çizilmiştir.

Ya şansımızın yaver gitmesi ya da Yerlilerin büyük aptallığı sayesinde bu çıkmazdan hiç umulmadık bir şekilde kurtulduk. Vahşiler, dimdik yükselen falezin kıyısına kadar dörtnala geldikten sonra çığlıklar atarak çeşitli el kol hareketleri yapmaya giriştiler, belli ki hemen durup kıyıya yanaşmamızı istiyorlardı. Böyle bir talebi bekliyordum, ama aldırmayıp yola devam etmemizin daha akıllıca olacağına karar vermiştim. Durmayı reddedişim en azından iyi bir sonuç doğurdu; davranışımıza hiç mi hiç anlam veremeyen Yerlilerin kafaları fena halde karışmış gibiydi; ilerleyişimize son derece gülünç bir şekilde bakakaldılar. Bundan hemen sonra aralarında hararetli konuşmalara giriştiler ve sonunda bizden bir şey elde edemeyecekleri sonucuna vararak atlarının başını güneye çevirip bizi büyük bir şaşkınlık ve sevinç içerisinde bırakarak dörtnala uzaklaştılar.

Bu arada biz de fırsattan elimizden geldiğince yararlandık, düşmanın geri dönmesi ihtimaline karşı, bir an önce falez bölgesinden çıkmak için var gücümüzle küreklere asıldık. İki saat kadar sonra güney yönünde, uzaktan onları yeniden gördük, sayıları çok artmıştı. Dörtnala at sürüp kısa sürede kıyıya vardılar, ama şimdi daha avantajlı durumdaydık, çünkü kıyı eğimliydi ve vahşileri ateşimizden koruyacak ağaçlar yoktu. Dahası, akıntı önceki kadar hızlı değildi, nehrin ortasında kalmamıza olanak veriyordu. Grup, öyle görünüyor ki, sadece bir çevirmen getirmek için uzaklaşmıştı; iri, kır bir ata binmiş olan tercüman atın ayağını yerden kesmeden ilerleyebileceği kadar nehir içinde ilerledi, kötü bir Fransızca'yla bize seslenerek durmamızı ve kıyıya çıkmamızı istedi. Buna Kanadalılardan biri vasıtasıyla, Siu dostlarımızı memnun etmek için seve seve

kısa bir süre durup sohbet etmeye hazır olduğumuz, ancak kıyıya çıkmamızın uygun olmayacağı, çünkü yolculuğa devam etmeye çok hevesli olan, sözünden çıkmaya korktuğumuz büyük büyücümüzü (burada Kanadalı topu işaret etti) rahatsız etmeden bunu yapamayacağımız yanıtını verdirdim.

Bunun üzerine heyecanla, el kol hareketleriyle ve alçak sesle tartışmaya başladılar, ne yapmaları gerektiği hakkında büyük bir şaşkınlık içinde oldukları görülüyordu. Bu arada tekneleri uygun bir konumda demirlemiştik; gerekirse savaşmaya hazırdım; bu haydutları öyle sıcak karşılayacaktım ki gelecekte de yüreklerini korkuyla dolduracaktı. Can düşmanımız olan, ancak cesaretimizi kanıtlayarak öldürüp yağmalamaktan caydırabileceğimiz bu Siularla iyi ilişkiler kurmanın neredeyse imkânsız olduğunu düşünüyordum. Bu isteklerine boyun eğip karaya çıksaydık ve bazı ödünler ve armağanlar karşılığında geçici olarak güvenliğimizi sağlasaydık bile, bu tutum sonuçta bize bir yarar getirmez, kötülüğün kökten yok edilmesinden çok geçici bir çare olurdu ancak. Yüreklerine korku salmadan onları reddedecek olursak, şimdilik gitmemize izin verseler bile, eninde sonunda öçlerini alacakları, zayıf bir anımızda bize saldıracakları kesindi. Şimdi bulunduğumuz yerde onlara hiç unutamayacakları bir ders verebilirdik, bir daha bu kadar elverişli bir durumda bulunmayabilirdik. Kanadalılar dışında herkes benim bu fikrime katıldığından cesur davranmaya ve düşmanlıklardan kaçınmak yerine üzerine körükle gitmeye karar verdim. İzleyeceğimiz doğru politika bu olacaktı. Şeflerden birinin taşıdığı eski bir karabinadan başka vahşilerin elinde ateşli silah yoktu, oklarıysa bu kadar uzak mesafeden kullanıldığında etkili silahlar olamazdı. Sayılarına aldırdığımız yoktu. Hepsi top ateşimizin silip süpüreceği bir konumdaydı.

Jules (Kanadalı) büyük büyücümüzün rahatsız edilmemesi hakkındaki konuşmasını bitirdikten ve bunun sonucunda ortaya çıkan karışıklık bir dereceye kadar yatıştıktan sonra, tercüman yeniden sözü aldı ve bize üç soru yöneltti. İlk olarak, yanımızda tütün veya viski ya da ateşli silah bulunup bulunmadığını; ikinci olarak, kalleşlikleriyle ünlü Ricareelerin topraklarına kadar çıkacaksak Siuların büyük teknede kürekçi olarak yardımlarını isteyip istemediğimizi; üçüncü olarak da, bizim büyük büyücümüzün çok büyük ve güçlü bir yeşil çekirge olup olmadığını öğrenmek istiyordu.

Büyük bir ciddiyetle sorulan bu sorulara Jules, benim talimatımla aşağıdaki gibi yanıt verdi. Birincisi, yanımızda çok bol miktarda viski, tütün ve bitmez tükenmez miktarda ateşli silahla barut vardı, ama büyük

büyücümüzün bize Tetonların Ricareelerden daha kalleş olduğunu, onların düşmanımız olduğunu, yolumuzu kesip bizi öldürmek için günlerden beri pusuya yatmış beklediklerini, onlara hiçbir şey vermememiz, onlarla herhangi bir ilişkiye girmememiz gerektiğini söylemişti; hiç de hafife alınmaması gereken büyük büyücümüzden korktuğumuz için istesek bile onlara herhangi bir şey vermeye cesaret edemezdik. İkincisi, Teton Siuların biraz önce çizilen portresinden sonra kürek çekmeleri için onları teknemize alamazdık. Üçüncüsü, "büyük yeşil çekirge" konusundaki üçüncü soruyu bizim büyük büyücümüzün duymaması onların (Siuların) hayrına olmuştu, çünkü bu durumda bunun onlar (Siular) için çok kötü sonuçları olurdu. Bizim büyük büyücümüz hiç de büyük bir yeşil çekirge değildi, şimdi hemen çekip kendi yollarına gitmeyecek olurlarsa, bunu çok pahalı bir şekilde *öğreneceklerdi*.

İçinde bulunduğumuz eli kulağında tehlikeye rağmen, bu yanıtları büyük bir hayranlık ve şaşkınlıkla dinleyen vahşilerin takındığı tavırlar karşısında ciddiyetimizi korumakta zorlanıyorduk; onların Ricareelerden daha kalleş olduğu yolundaki o talihsiz sözleri etmeseydim, inanıyorum ki derhal dağılır, yolculuğumuza devam etmekte bizi serbest bırakırlardı. Belli ki bu onlara yapılabilecek en büyük hakaretti, öfkeden yerlerinde duramadıkları görülüyordu. Ara sıra "Ricaree! Ricaree!" sözcüklerinin büyük bir heyecanla yinelendiği işitiliyordu; anlayabildiğimiz kadarıyla bütün çete ikiye ayrılmış gibi görünüyordu; bir kısmı büyük büyücünün muazzam gücünden söz ediyordu, diğerleri Ricareelerden daha kalleş olarak nitelenmenin yenilir yutulur bir hakaret olmadığından. Olaylar bu minval üzere gelişirken nehrin ortasındaki demir attığımız noktada durmaya devam ettik; bu alçakların bize karşı girişecekleri ilk harekette topu üzerlerine boşaltmaya kesin kararlıydım.

Çok geçmeden tercüman yeniden kır atını nehre sürdü ve hiç kimseden daha iyi olmadığımıza inandığını; daha önce nehirden yukarı doğru çıkan bütün soluk yüzlülerin Siuların dostu olduğunu ve onlara (Siulara) değerli armağanlar verdiğini; kıyıya çıkıp bütün ateşli silahlarımızı, viskimizi ve tütünümüzün yarısını vermedikçe onların, Tetonların, bize bir tek adım bile attırmamakta kararlı olduklarını; şu anda Siularla savaş halinde olan Ricareelerin müttefiki olduğumuzun, onlara araç gereç taşımak istediğimizin (ki bu yapmamamız gereken bir şeydi) besbelli olduğunu; son olarak da bizim büyük büyücümüzü pek ciddiye almadıklarını, çünkü Tetonların niyetleri konusunda yalan söylemiş olduklarını ve biz tersini düşünsek de onun kesinlikle büyük yeşil bir çekirgeden başka bir şey olmadığını söyledi. Büyük yeşil çekirge hakkındaki bu son

sözler tercümanın ağzından dökülürken, sataşmayı büyük büyücünün kendi kulaklarıyla duymasını sağlama almak için bütün vahşiler ciğerlerinin var gücüyle bağırarak bu sözleri tekrarladılar. Aynı anda da taşkınca hareketler yapmaya, atlarıyla öfke içinde dörtnala küçük çemberler çizmeye, bizi hor gördüklerini belli eden edepsizce el kol hareketleri yapmaya, mızraklarını sallamaya, oklarını yaylarına yerleştirmeye başladılar.

Bir sonraki aşamanın saldırı olacağını biliyordum, bu yüzden ok ve mızraklarını fırlatıp içimizden birini yaralamalarından önce harekete geçmeye karar verdim – gecikmek yarar sağlamazdı, her şey çabuk ve kararlı davranmaya bağlıydı. İyi bir fırsat doğar doğmaz ateş emrini verdim, bu emrim derhal yerine getirildi. Ateşin etkisi çok şiddetli ve amacımıza tamamen uygun oldu. Yerlilerden altısı ölmüştü, bunun belki üç misli ağır yaralı vardı. Geriye kalanlar büyük bir korku ve şaşkınlık içine düştüler; biz demir alıp topu yeniden doldurarak cesaretle kıyıya doğru kürek çekerken arkalarına bakmadan çayırlara doğru kaçtılar. Kıyıya vardığımızda görünürde yaralı olmayan bir tek Teton yoktu.

John Greely'yi ve üç Kanadalıyı teknelerin başına bırakıp adamların geri kalanıyla karaya çıktım ve tehlikeli olmamakla birlikte ciddi bir şekilde yaralanmış bir vahşiye yaklaşıp Jules'ün yardımıyla konuştum. Ona, beyazların Siulara ve bütün Yerli kabilelere karşı çok iyi niyetler beslediğini; topraklarına gelmekteki tek amacımızın kunduz avlamak ve Büyük Ruh'un kırmızı adamlara vermiş olduğu güzel bölgeyi görmek olduğunu; istediğimiz kadar kürk elde ettikten ve görmek istediğimiz her şeyi gördükten sonra geri döneceğimizi; Siuların özellikle de Tetonların çok savaşçı olduklarını işittiğimizi, bu yüzden kendimizi korumak amacıyla büyük büyücümüzü yanımızda getirdiğimizi; Tetonların ona yeşil çekirge diyerek (ki bu doğru değil) hakaret etmeleri yüzünden büyük büyücümüzün onlara çok öfkelendiğini; kaçan savaşçıların peşinden gitmekten ve şimdi etrafımızda yatan yaralıları öldürmekten onu vazgeçirmekte çok zorlandığımı; vahşilerin bundan sonra iyi davranışlarından şahsen sorumlu olduğumu söyleyerek onu sakinleştirmeyi başarabildiğimi anlattım. Konuşmamın bu kısmında zavallıcık epey rahatlar gibi oldu ve dostluk göstergesi olarak elini uzattı. Elini sıktım ve rahatsız edilmediğimiz sürece onu ve dostlarını koruyacağıma söz verdim, bu sözün ardından ona ve geri kalan yararlılara yirmi paket yaprak tütün, çeşitli incik boncuk ve kırmızı pazen armağan ettim.

Bütün bunlar olup biterken kaçak Siular nedeniyle dikkat kesilmiştik. Armağan vermeyi daha yeni bitirmiştim ki bunlardan beş on küçük grup uzakta belirdi, yaralı vahşi de bunları görmüş olmalıydı, ama en iyisinin

onları fark etmemiş gibi yapmak olduğunu düşündüm ve kısa bir süre sonra teknelere döndük. Bu olay tam üç saat bizi yolumuzdan alıkoymuştu, tekrar yola çıktığımızda öğleden sonra üç sularıydı. Olağanüstü bir hızla yol alıyorduk, çünkü gece bastırmadan bu bölgeden uzaklaşmaya can atıyordum. Arkamızdan kuvvetli bir rüzgâr esiyor ve ilerledikçe nehrin genişliyor olması nedeniyle akıntının hızı düşüyordu. Bu sayede saat dokuza kadar büyük bir mesafe kat ederek nehrin kuzey yakasında bir derenin ağzına yakın sık ağaçlı büyük bir adaya vardık. Burada kamp kurmaya karar verdik; adımımızı karaya daha yeni atmıştık ki Greelyler'den biri, adada bol miktarda bulunduğu görülen bizonlardan birini vurup yere yıktı. Gece için nöbetçi koyduktan sonra hayvanın sırt kısmının etini akşam yemeği olarak yedik ve makul miktarda viski içtik. Bundan sonra o gün yaşadığımız olayı enine boyuna tartışmaya başladık, adamlarımızın çoğu olayı mükemmel bir şaka olarak görüyordu, ama bu konu beni hiç eğlendirmiyordu. Bugüne kadar hiç insan kanı dökmemiştim; mantığım en akıllıca yolu tuttuğumu, sonunda bunun en merhametli yol olduğunun mutlaka ortaya çıkacağını söylese de, vicdanım bunlara sağır kalıyor ve kulağıma ısrarla "döktüğün insan kanıydı" diye fısıldıyordu. Saatler ağır ağır aktı – gözümü kırpmam mümkün olmadı. Sonunda tan ağardı ve yeni günün taze çiyleri, taze esintileri ve gülümseyen çiçekleriyle cesaretimi yeniden topladım; böylece serinkanlı bir değerlendirmeyle durumun gereklerine uygun davranmış olduğum sonucuna vardım.

7 *Eylül*. Sabah erkenden yola çıkıp doğudan esen kuvvetli ve soğuk bir rüzgârın yardımıyla epeyce yol aldık. Öğleye doğru Great Bend denen yerin üst boğazına vardık, burada nehir tam otuz mil uzunluğunda bir çember çiziyordu, oysaki aynı mesafe kuş uçuşu taş çatlasın beş yüz metre gelirdi. Buranın altı mil ötesinde akış yönü güneyden kuzeye olan yirmi beş metre genişliğinde bir dere vardı. Burada arazi çok tuhaf bir görünüşe sahipti, nehrin her iki yakasında falezden yuvarlanmış yuvarlak kalın taşlarla kaplı kilometrelerce uzunlukta bir alan son derece dikkat çekici bir manzara oluşturuyordu. Nehir yatağının derinliği pek fazla değildi ve kum yığınları geçişi engelliyordu. En çok rastlanan ağaç türü sedirdi; çayırlar, adamlarımızın mokasenleriyle üzerinde yürümekte zorlandığı sert bir tür frenkinciriyle kaplıydı.

Günbatımına yakın, suların hızlı aktığı bir kanaldan kaçınmaya çalışırken büyük teknenin iskele tarafını bir kum yığınının kenarına çarptık, bu çarpışma bizi öyle yan yatırdı ki onca çabamıza karşın tekne neredeyse

tamamen suyla doldu. Böylece fıçıların içinde olmayan barut ıslanıp bozuldu, Yerlilerle takas amacıyla teknede bulundurduğumuz öte beri de epeyce zarar gördü. Teknenin yan yatmaya başladığını görünce hepimiz, derinliği burada göğsümüze gelen suya atlayıp tekneye destek olduk. Lakin tam bir açmaz içindeydik, çünkü hepimizin ortak çabası tekneyi alabora olmaktan ancak alıkoyuyordu, onu ileri itebilecek bir kişi bile yoktu. Umudumuzu yitirmek üzereyken, teknenin altındaki kum yığınının beklenmedik bir şekilde çökmesiyle bu durumdan kurtulduk. Bu yörede nehir yatağı sık sık, hızla ve görünür bir sebep olmaksızın yer değiştiren kum yığınlarıyla doludur. Bu yığınlar ince, sarı ve sert bir kumdan oluşur, kurutulduğunda da cam gibi parlar ve parmak arasından akar.

8 Eylül. Hâlâ Teton topraklarının ortasındaydık, gözümüzü dört açıyor, mümkün olduğunca az mola veriyor, bunu yaptığımızda da çok çeşitli av hayvanlarıyla –bizon, geyik, keçi, siyah kuyruklu geyik, ceylan, çeşit çeşit yağmurkuşu ve yaban kazı– kaynayan adaları seçiyorduk. Keçiler olağanüstü evcildi ve hiç *sakalları yoktu*. Balık burada nehrin aşağısındaki kadar bol değildi. John Greely küçükçe adalardan birindeki bir dere yatağında bir beyaz kurt öldürdü. Tekneleri yüzdürmenin güçlüğü ve çekme halatı kullanmanın sık sık gerekmesinden dolayı bugün pek fazla yol alamadık.

9 Eylül. Hava hissedilir derecede soğudu, kış kampımızı onların yakınında kurmak çok tehlikeli olacağından hepimiz Siu topraklarından çıkmaya can atar olduk. Kanadalıların şarkıları ve bağırtılarıyla gayrete gelip hızla yol aldık. Ara sıra çok uzaklarda yalnız dolaşan bir Teton gördük, ama bizi rahatsız etmeye kalkışan olmadı, bu durum cesaretimizi artırdı. Gün içerisinde yirmi sekiz mil yol aldık ve geceleyin av hayvanı kaynayan, sık bir kavak ağacı örtüsüyle kaplı bir adada neşe içinde kamp kurduk.

[Mr. Rodman'ın serüvenlerini bu tarihten on Nisan tarihine kadar atlıyoruz. Ekimin sonuna kadar önemli hiçbir olay meydana gelmedi; keşif kolu Otter Creek adını verdikleri küçük bir dereye kadar ilerleyip bunun bir mil kadar yukarısında amaçlarına çok uygun bir adaya geldi ve kütüklerden bir kale inşa ederek kışlık karargâhını burada kurdu. Burası eski Ricara köylerinin hemen yukarısındaydı. Söz konusu Yerlilerden birçok grup yolcularımızı ziyaret etti ve son derece dostça davrandılar – Tetonlarla yapılan çarpışmayı duymuş ve sonuçtan çok memnun kalmışlardı. Siular bir daha sorun çıkarmadı. Kış kayda değer bir

olay olmadan gayet hoş geçti. Nisanın onunda keşif kolu yeniden yolculuğuna başladı.][20]

V. Bölüm

10 Nisan 1792. Bugün havanın yine çok güzel olması moralimizi son derece yükseltti. Güneş artık daha fazla ısıtıyor; nehir yukarı yüz mil boyunca, Yerlilerin dediğine göre hiç buz yokmuş. Küçük Yılan'a [kış boyunca yolculara dostluğunu birçok defa kanıtlamış bir Ricaree şefi] ve adamlarına hiç de yapmacık olmayan bir üzüntüyle veda edip kahvaltıdan sonra yola çıktık. Perrine [Hudson Körfezi Kürk Şirketi'nin *Petite Côte*'a gitmekte olan bir temsilcisi] üç Yerliyle birlikte ilk on mil boyunca bize eşlik etti, sonra iznimizi isteyip köye geri döndü ve orada (daha sonra işittiğimize göre) hakaret ettiği bir Yerli kadın tarafından feci bir şekilde öldürüldü. Şirket temsilcisinden ayrıldıktan sonra, büyük bir gayretle küreklere asıldık ve akıntının şiddetine rağmen epey yol aldık. Öğleden sonra birkaç gündür kendini kötü hisseden Thornton ciddi bir şekilde hastalandı, öyle ki bütün ekibin gerisingeri kulübeye dönüp, o iyileşene kadar beklemesinde ısrar ettim, ama Thornton bu teklife öyle şiddetle karşı çıktı ki vazgeçmek zorunda kaldım. Kamarada ona rahat bir yatak hazırladık ve üstüne titredik, ama ateşi öyle yüksekti ki zaman zaman sayıklıyordu; onu kaybedeceğimizden çok korktum. Bu arada büyük kararlılıkla ilerlemeyi sürdürüp geceye kadar yirmi mil yol aldık – iyi bir iş çıkarmıştık doğrusu.

11 Nisan. Hava bugün de güzel. Erkenden yola çıktık, elverişli bir rüzgâr esiyordu, bize çok yardımı oldu. Thornton'un hastalığı olmasaydı, keyfimize diyecek olmayacaktı. Thornton'un durumu daha da kötüleşmiş gibiydi, bense ne yapacağımı bilemiyordum. Rahatı için yapılacak her şey yapılmıştı; Jules, Kanadalı, ona çayırdan topladığı otlardan bir çay hazırladı; bu Thornton'un terlemesine yol açtı ve ateşini hissedilir derecede düşürdü. Geceleyin durup nehrin kuzey tarafından karaya çıktık; üç avcı ay ışığında avlanmaya çayırlara gittiler ve sabahın birinde tüfeksiz olarak, iri bir ceylanla geri döndüler.

Anlattıklarına göre, kilometrelerce yürüdükten sonra güzel bir akarsuyun kıyısında kalabalık bir Saonie Siu savaşçı grubuyla burun buruna

20) 1840 Nisan'ında *Gentleman's Magazine*'de yayımlanan metin burada sona eriyor. Bundan sonraki iki bölüm Mayıs ayında yayımlanmıştır.

gelerek çok korkmuşlar; Yerliler bunları hemen tutsak edip akarsuyun öbür tarafında bir mil kadar uzağa, duvarları çamur ve sopalarla yapılmış, içinde kalabalık bir ceylan sürüsü bulunan bir tür park ya da ağıla götürmüşler. Kapısı hayvanların kaçmasını engelleyecek şekilde tasarımlanmış ağıla bu hayvanlar hâlâ gelmeye devam ediyormuş. Yerlilerin her yıl tekrarladıkları bir uygulamaymış bu. Sonbaharda ceylanlar yiyecek ve barınak bulmak için çayırları terk ederek akarsuyun güneyindeki dağlık bölgeye çekiliyor, ilkbaharda büyük sürüler halinde yeniden akarsuyu geçiyor ve kolayca ayartılarak yukarıda sözü edilen sağlam ağıla sokuluyormuş.

Avcıların (John Greely, Peygamber ve bir Kanadalı) sayıları elliyi bulan Yerlilerin elinden kurtulma umutları neredeyse hiç yokmuş ve çarnaçar ölümü kabullenmişler. Greely'yle Peygamber'in silahlarını alıp el ve ayaklarını bağlamışlar; Kanadalınınsa, her ne hikmetse bağlanmasına gerek görmeyip, sadece tüfeğini almış, (tozluğunun yanındaki bir tür gizli kılıf içinde olduğundan muhtemelen fark edemedikleri) avcı bıçağını bırakmışlar ve diğerlerine davrandıklarından çok farklı davranmışlar ona. Bu da daha sonra hepsinin kurtulmasını sağlamış.

Tutsak edildiklerinde saat akşamın dokuzu falanmış. Ayın ortalığı pırıl pırıl aydınlatmasına karşın havanın bu mevsimde alışılmadık derecede soğuk olması nedeniyle vahşiler, hâlâ akın akın ağıla gelmeye devam eden ceylanları ürkütmemek için yeterli bir uzaklıkta iki kocaman ateş yakmışlardı. Avcılar bir ağaç kümesinin arkasından birdenbire ortaya çıktığında vahşiler av etlerini bu ateşlerde pişirmekle meşgullermiş. Greely'yle Peygamber silahları alınıp, el ve ayakları bizon derisinden yapılmış sağlam sicimlerle bağlandıktan sonra ateşten uzak bir ağacın altına atılmış. Kanadalının iki vahşinin gözetiminde ateşlerden birinin yanına oturmasına izin verilirken, Yerlilerin geri kalanı büyük ateşin etrafında halka olmuş. Bu şekilde saatler ağır ağır ilerlemiş, avcılar her an öldürülmeyi bekliyorlarmış, iki avcının bağları çok sıkı olduğundan canları fena halde yanıyormuş. Kanadalı rüşvet vererek kendisini serbest bırakmalarını sağlamak umuduyla gardiyanlarıyla konuşmaya çalışmış ancak derdini anlatamamış. Gece yarısına doğru büyük ateşin çevresindeki topluluk beş on iri ceylanın birbiri ardı sıra alevlerin içine dalmasıyla neye uğradığını şaşırmış. Bu ceylanlar kendilerini hapseden çamur duvarda bir gedik açıp öfke ve korkudan çılgına dönmüş bir vaziyette, benzer durumlarda geceleyin böceklerin yaptığı gibi ateşin ışığına doğru atılmışlardı. Saoniler genellikle ürkek olan bu hayvanların daha önce böyle davrandığını hiç görmemiş olacaklar ki, bu beklenmedik karışıklıktan büyük bir korkuya kapılmışlar; bu birkaç ceylanın kaçışından

yaklaşık bir dakika kadar sonra, yakalanan sürünün tamamının hoplaya zıplaya üzerlerine gelmesiyle korkuları tam bir dehşete dönüşmüş. Avcılar bu sahneyi son derece tuhaf bir sahne olarak betimlediler. Hayvanlar sanki çıldırmış gibiymiş, (hiç abartma huyu olmayan) Greely, hayvanların alevlerin ve dehşet içindeki vahşilerin arasından zıplayarak değil de adeta uçarak geçmesinin sadece etkileyici değil, aynı zamanda dehşet verici bir manzara oluşturduğunu söyledi. İlk atılışlarında önlerine ne gelirse silip süpürmüşler; ama büyük ateşten kaçındıktan sonra küçüğünün içine dalmış, yanan dalları ve közleri etrafa saçmış, sonra sanki şaşırmış gibi büyük ateşe geri dönmüşler ve iki ateş de tamamen sönünceye karar ikisi arasında ileri geri gidip gelmişler, sonra küçük gruplar halinde şimşek hızıyla ormanın içine doğru kaçmışlar.

Yerlilerden çoğu bu şiddetli karışıklıkta yere serilmiş, bazılarınınsa çevik ceylanların toynakları altında ölümcül değilse bile ciddi bir şekilde yaralandığına hiç kuşku yokmuş. Yerlilerden bazıları yaralanmaktan kurtulmak için kendilerini yüzükoyun yere atmış. Peygamber'le Greely ateşe yakın olmadıklarından tehlikede değillermiş. Kanadalı ilk saldırıda yediği bir tekmeyle yere serilmiş ve dakikalarca kendine gelememiş. Nihayet kendine geldiğinde ortalık neredeyse karanlıkmış, çünkü ay büyük bir yağmur bulutunun arkasında kaybolmuş, ateşse neredeyse tamamen sönmüş, sadece şuraya buraya saçılmış birkaç dal yanmaya devam ediyormuş. Yakınında hiçbir Yerli görmemiş ve kaçmak için derhal ayağa fırlamış, iki arkadaşının dibinde yattığı ağaca doğru atılmış. Biraz sonra arkadaşlarının bağlarını kesmiş ve üçü birden tüfekleri boş verip bir an önce canlarını kurtarmaktan başka bir şey düşünmeden son sürat nehre doğru kaçmışlar. Kilometrelerce koştuktan ve arkalarından gelen kimse olmadığını gördükten sonra yavaşlamışlar ve susuzluklarını gidermek için bir pınara yönelmişler. Tekneye getirdikleri, daha önce sözünü ettiğim ceylana burada rastlamışlar. Zavallı hayvan pınarın kıyısında, kıpırdayamadan soluk soluğa yatıyormuş. Bacaklarından biri kırıkmış ve görünür yanık izleri varmış. Kurtulmalarını sağlayan sürüden olmalıymış. Hayvanın iyileşmesi ihtimali olsaymış, avcılar minnettarlıklarını göstermek için canını bağışlarlarmış; ne var ki fena halde yaralıymış, bu yüzden hayvanın acılarına hemen son verip onu tekneye getirmişler. Ertesi sabah onunla mükemmel bir kahvaltı yaptık.

12, 13, 14 ve 15 Nisan. Bu dört gün boyunca kayda değer bir olay olmaksızın yolumuza devam ettik. Hava öğlen civarı gayet güzel oluyordu, ama geceleri ve sabahları son derece soğuktu, don görülüyordu. Av hay-

vanı boldu. Thornton hâlâ hastaydı, onun hastalığı beni şaşırtıyor ve ölçüsüz derecede üzüyordu. Arkadaşlığını çok özlemiştim, şimdi fark ediyordum ki grup içinde sıkı fıkı olduğum tek insan oydu. Bununla, yüreğimdeki en çılgın umutları ve en fantastik istekleri serbestçe açabildiğim tek insanın o olduğunu anlatmak istiyorum sadece – yoksa grubumuzdan herhangi birinin güvene layık olmadığını değil. Tam tersine, hepimiz kardeştik, aramızda en ufak bir anlaşmazlık olmadı. Sanki ortak bir çıkar bizi birleştirmişti ya da *hiçbir çıkar gözetmeksizin* sırf zevk için seyahate çıkmış insanlar gibiydik. Gerçi, Kanadalıların bu hususta ne düşündüklerini tam olarak bilmiyorum ya. Bu insanlar elbette girişimin kârı hakkında epeyce konuşuyorlardı, ama yine de bunu pek fazla önemsediklerini sanmıyorum, çünkü son derece basit, kendi halinde insanlardı ve hiç kuşku yok ki dünyanın en yardıma hazır insanlarıydılar. Ekibin geri kalanına gelince, keşif seferinin maddi getirisinin dünyada en az önem verdikleri şey olduğunu adım gibi biliyorum. Yolculuğun geri kalanı boyunca hepimizin ruhuna az çok egemen olan bu duyguların çok benzersiz kanıtları ortaya çıktı. Yerleşim bölgelerinde çok fazla önem verilen çıkarlara burada ciddiye alınmayacak bir mesele gözüyle bakılıyor ve çok entipüften bir bahaneyle göz ardı ediliyor ya da tümden bir kenara bırakılıyordu. Kürk toplamak için korkunç tehlikelerle dolu ıssız çöllerde, içler acısı yoksunluklara katlanarak kilometrelerce yol kat eden bu adamlar, bir defa kürkü elde ettiler mi onları emniyete alma zahmetine nadiren girer, romantik görünüşlü bir nehirden yukarı çıkmak ya da neye yarayacağını bilmedikleri ve ilk fırsatta lüzumsuz bir ağırlık diye kaldırıp atacakları kaya numuneleri için bin bir zahmetle tehlikeli mağaralara tırmanmak uğruna bütün bir *zula*[21] dolusu iyi cins kunduz kürkünü hiç tereddüt etmeden arkalarında bırakırlardı.

Bütün bunlarda, ekibin geri kalanıyla aynı duygulara sahiptim ve şunu rahatça söyleyebilirim ki, keşif seferinin asıl amacına olan ilgimin her geçen gün azaldığını, giderek hiçbir getirisi olmayan eğlencelere –bu el değmemiş toprakların harikalarını ve muhteşem güzelliklerini seyretmenin bende uyandırdığı yoğun ve derin heyecanı eğlence gibi zayıf bir sözcükle ifade etmeye hakkım varsa eğer– meylettiğimi fark ettim. Bir bölgeyi inceledikten sonra, çok geçmeden yeniden yola koyulup bir başka bölge keşfetmek arzusuyla yanıp tutuşuyordum. Bununla birlikte, doğaya ve *bilinmeyene* karşı duyduğum yakıcı hazzın tadını yeterince almamı

21) Cache (Fr.): Gizli yer, delik, zula. Bir sonraki bölümde 'zula' üzerine Poe'nun kendi düştüğü not bulunmaktadır.

engelleyecek kadar koloni yerleşim bölgelerine yakınmışız gibi hissediyordum. Sayıca az da olsa *bazı* uygar adımların benden önce bu toprakları çiğnemiş, *bazı* gözlerin benimkilerden önce etrafımdaki manzarayla kendinden geçmiş olduğunu ne yapsam kendimden gizleyemiyordum. Sürekli canımı sıkan bu duygu olmasaydı, yolda hiç kuşkusuz daha fazla oyalanır, nehir kıyısında uzanan bölgenin özelliklerini araştırmak için rotamızdan sapar, belki de çok içerilere, yolumuzun güneyinde ve kuzeyinde yer alan bölgelerin ta içlerine kadar giderdim zaman zaman. Ama yola *devam etmek*, mümkünse uygarlığın ulaşabildiği en uzak sınırların ötesine geçmek, yapabilirsem Yerlilerin anlamı bulanık öyküleri sayesinde varlıklarından haberdar olduğumuz dev dağları seyretmek için sabırsızlanıyordum. Bu gizli düşünce ve umutlarımı grupta Thornton dışında hiç kimseye açıkça anlatmıyordum. Thornton, bu düşsel tasarılarının çoğunu paylaşıyor, ruhuma egemen olan romantik girişkenliği kayıtsız şartsız benimsiyordu. Bu yüzden hastalığını büyük bir musibet olarak görüyordum. Thornton'un durumu günden güne kötüleşiyor, bizimse ona hiçbir yardımımız dokunmuyordu.

16 Nisan. Bugün kuzeyden esen sert rüzgârlarının getirdiği buz gibi bir yağmura yakalandık, bu yüzden ikindiye kadar demir atmak zorunda kaldık. Saat dörtten sonra yola çıktık ve geceye kadar beş mil yaptık. Thornton'un durumu daha da kötüleşti.

17 ve 18 Nisan. Bu iki gün boyunca aynı soğuk, berbat hava devam etti, kuzeyden esen soğuk rüzgâr dinmek bilmedi. Fazlasıyla kabarmış ve çamurlu çamurlu akan nehirde birçok büyük buz kütlesi gördük. Zaman çok sıkıntılı geçti, pek ilerleyemedik. Thornton sanki her an ölecek gibiydi, ilk uygun yerde kamp kurmaya ve hastalığının sonuna kadar beklemeye karar verdim. Bu kararım uyarınca bugün öğle vakti teknelerimizi güneyden gelen büyükçe bir dereye çekip su kıyısında kamp kurduk.

25 Nisan. Bugünün sabahına kadar derede kaldık; Thornton'un bu sabah yola devam edebilecek kadar iyileşmiş olması hepimizi sevince boğdu. Hava nefisti, çok güzel bir bölgede neşeyle yol aldık, ayın son gününe kadar bir tek Yerliyle bile karşılaşmadan veya herhangi bir kayda değer olayyaşamadan yolculuğa devam ettik; ayın son günü Mandanların, daha doğrusu Mandanların, Minnetareelerin ve Ahnahawayların –çünkü bu üç kabile birbirine yakın beş köyde yaşıyordu– topraklarına ulaştık. Man-

danlar beş on yıl öncesine kadar yaklaşık olarak sekiz mil aşağıdaki dokuz köyde yaşamaktaydılar, ne olduklarını bilmeden kalıntılarının yanından geçtiğimiz bu köylerin yedi tanesi nehrin batısında, ikisi doğusundaydı. Çiçek hastalığı ve kadim düşmanları Siuların kırdığı Mandanlar bir avuç kalınca şimdiki köylerine çekilmişlerdi. [Mr. R. uzun uzadıya Minnetareeleri ve Ahnahawayları ya da diğer adıyla Wassatoonları anlatıyor; ancak, bu kabileler hakkında bildiklerimizden esas olarak çok farklı şeyler anlatmadığı için biz bunları atlıyoruz.] Mandanlar bizi çok dostça karşıladılar, yakınlarında kamp kurup üç gün kaldık ve bu süre zarfında pirogu elden geçirip yeniden kullanılır hale getirdik. Ayrıca, Yerlilerin kışın çadırlarının önüne kazdıkları çukurlarda sakladıkları çeşitli türlerdeki kuru mısırdan epeyce satın aldık. Mandanlarla birlikteyken Waukerassah adında bir Minnetaree şefi ziyaretimize geldi, şef bize çok nazik davrandı ve çok yardımcı oldu. Bu şefin oğlunu büyük kavşağa kadar tercüman olarak yanımıza aldık. Babasına onu çok memnun eden birçok armağanlar verdik.[22] 1 Mayıs'ta Mandanlara veda edip kendi yolumuza devam ettik.

1 Mayıs. Yumuşak bir hava vardı, bitkilerin yeşermesiyle etraf son derece hoş bir görünüme bürünmüştü. Kavak ağaçlarının yaprakları mısır yaprakları kadar büyümüş, çoğu çiçek tamamen açmıştı. Sağda solda her zamankinden fazla sayıda düzlükle karşılaşmaya başladık, hepsi de ağaçlarla kaplıydı. Kavak, söğüt, kızıl söğüt ve gül ağacı çok boldu. Nehir kıyısındaki düzlüklerin ötesinde, ağaçsız bir ova göz alabildiğine uzanıyordu. Toprak çok verimliydi. Av hayvanı hiçbir yerde görmediğimiz kadar boldu. Birer avcı her iki kıyıda bizden önde ilerliyordu, bugün bir geyik, bir keçi, beş kunduz ve çok sayıda yağmurkuşuyla döndüler. Kunduzlar çok yumuşak huyluydular, kolayca yakalanmışlardı. Bu hayvanın etinin, özellikle de tütün balığının yüzgecini andıran tutkal kıvamındaki kuyruğunun oldukça *bonne bouche* olduğu söylenebilir. Bir kunduz kuyruğu üç kişiyi rahat rahat doyurur.

2 Mayıs. Bugün rüzgârlar elverişliydi, öğlene kadar yelkenleri kullandık, rüzgâr şiddetini daha da artırınca durmak zorunda kaldık. Avcılarımız ava çıktılar ve çok geçmeden kocaman bir geyikle geri döndüler; saçmayla hafifçe yaralanmış olan hayvanı Neptune uzun süre kovaladıktan

22) Şef Waukerassah'tan, ziyaretine gittiği Yüzbaşı Lewis'la Yüzbaşı Clarke da bahsederler. (Poe'nun notu).

sonra yere yıkmıştı. Boyu tam altı ayaktı. Karanlık çökerken bir de ceylan yakaladılar. Hayvan adamlarımızı görür görmez bütün gücüyle kaçmaya başlamış, ama birkaç dakika sonra durmuş ve belli ki meraktan geri dönmüş, sonra da yeniden kaçmaya başlamıştı. Bu davranış defalarca tekrarlanmış ve av her seferinde daha yakına gelerek sonunda atış menziline girmiş, o zaman peygamber bir atışta hayvanı devirmiş. Zayıf bir hayvandı ve içinde bir can taşıyordu. Bu hayvanlar, ayağına çabuk olmakla birlikte kötü yüzücüdürler, bu yüzden bir akarsuyu geçmeye çalışırken sık sık kurtlara yem olurlar. Bugün on iki mil yaptık.

3 Mayıs. Bu sabah çok hızlı yol alıp geceye kadar tam otuz mil yaptık. Av hayvanları hâlâ çok boldu. Çok fazla sayıda bizon leşi sahilde yatıyordu; leşleri yiyen kurt sürüleri gördük. Kurtlar her yaklaşmamızda kaçıştılar. Bizonların ölümüne neyin sebep olduğunu anlayamadık, ancak haftalar sonra bu esrar aydınlandı. Suyun derin, kıyının sarp kayalık olduğu bir geçide vardığımızda büyük bir bizon sürüsünün yüzerek nehri geçmeye çalıştığını görünce durup seyretmeye başladık. Akıntı aşağı yan yan geliyorlardı, belli ki nehre kıyının hafif eğimli olduğu yarım mil kadar yukarıdaki bir boğazdan girmişlerdi. Nehrin batı yakasına vardıklarında kıyının tırmanamayacakları kadar sarp olduğunu ve derinliğin boylarını aştığını görüyorlardı. Bir süre çıkmaya çalışıp çabaladıktan ve boş yere sarp, kaygan kilde tutunmaya çalıştıktan sonra dönüp doğu kıyısına yüzüyorlardı, orada da aynı tırmanılmaz kayalıklarla karşılaşıyorlardı ve yine aynı sonuçsuz tırmanma çabaları yineleniyordu. Kıyıya her seferinde neredeyse aynı yerlerden yanaşıp ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci defa çıkmaya çabaladılar. Kendilerini akıntıya bırakıp karaya çıkacakları (çeyrek mil aşağıda bulunabilecek) uygun bir yer aramaktansa bulundukları konumu korumaya çalışıyor, bu amaçla akıntıya dik olarak yüzüyor, boğulmamak için çok büyük çaba harcıyorlardı. Nehri beşinci geçişlerinde zavallı hayvanlar öyle bitkin düşüyorlardı ki sıfırı tüketmiş görülüyordu. O zaman korkuyla kıyıyı tırmalıyorlardı, bir ikisi neredeyse kıyıya çıkmayı başaracaktı ki büyük bir üzüntüyle (zira onların bu soylu çabaları içimizde acıma duygusu uyandırıyordu) gevşek toprağın üzerlerine yıkıldığını ve birçoğunu sulara gömdüğünü gördük; toprak kayması diğerlerinin kıyıya çıkışını kolaylaştırmadı. Bunun üzerine sürünün geri kalanından yürek paralayıcı bir böğürtü, bir inleyiş yükseldi –bu sesteki hüznü ve umutsuzluğu dile getirmeye kelimeler yetmez– bu sesi aklımdan çıkarmam mümkün değil. Hayvanlardan bazıları nehri geçmeyi bir daha denedi, birkaç dakikalık mücadeleden sonra

suya gömüldü – can çekişirken burunlarından gelen kan suları kızıla boyadı. Ama sürünün büyük bölümü yukarıda betimlenen iniltiden sonra sanki yazgısına boyun eğmiş gibi görünüyordu: Sırtüstü kendilerini akıntıya bırakıp gözden kayboldular – bir tek bizon bile kurtulamadı. Leşlerini nehir yarım saat sonra çok uzakta olmayan düzlükte kıyıya vurdu; cahilce inatları olmasaydı buradan kolayca karaya çıkabilirlerdi.

4 Mayıs. Hava nefisti, güneyden esen elverişli bir rüzgârla gece olmadan yirmi beş mil yaptık. Thornton bugün teknedeki işlere yardımcı olacak kadar kendini toplamıştı. Öğleden sonra, erken açmış ve yerleşim bölgelerinde görülmeyen türde, az rastlanır güzellikte, hoş kokulu bahar çiçeklerinin bolca bulunduğu batıdaki çayırlara gittik beraberce. Çok çeşitli av hayvanlarına da rastladık, ama hiçbirini vurmadık, nasıl olsa avcılar istediğimizden fazlasını getirirlerdi, keyif olsun diye can almaya karşıydım. Dönüş yolunda Assiniboin kabilesinden iki Yerliye rastladık. Yerliler tekneye kadar bizimle geldiler ve yol boyunca hiçbir tedirginlik göstermediler, tam tersine içten ve cesur davrandılar, bu yüzden kayığa bir taş atımı mesafeye geldiğimizde her ikisinin birden ansızın geri dönüp var güçleriyle çayıra doğru kaçtıklarını görünce çok şaşırdık. Yeterince uzaklaştıktan sonra durdular ve nehre bakan bir tepeciğe tırmandılar. Orada yüzükoyun yere uzanıp çenelerini avuçlarına dayayarak büyük bir şaşkınlıkla bizi izlemeye koyuldular. Bir dürbünle yüzlerini dikkatle incelediğimde, bu yüzlerde hem şaşkınlık hem dehşet okudum. Uzun süre bizi seyrettiler. Sonunda, sanki akıllarına bir şey düşmüş gibi ayağa fırlayıp geldikler yöne doğru yel gibi uzaklaştılar.

5 Mayıs. Bu sabah erken saatte, tam yola çıkmak üzereyken Assiniboin Yerlisi kalabalık bir grubun saldırısına uğradık; karşı koymaya fırsat bulamadan Yerliler pirogu ele geçirmeyi başardılar. O sırada pirogda Julius'tan başka kimse bulunmuyordu, o da suya atlayıp, akıntıya ittiğimiz tekneye yüzerek canını kurtardı. Bu Yerlileri üstümüze dünkü gelen iki Yerli getirmişti. Nöbet işini savsaklamadığımıza ve Neptune bile varlıklarını sezinleyemediğine göre, düşünülemeyecek denli sessizce yaklaşmış olmalıydılar.

Düşman üzerine ateş açmaya hazırlanırken, Misquash (yeni tercümanımız – Waukerassah'ın oğlu) Assiniboinlerin dost olduğunu ve şimdi de dostluk gösterisinde bulunduklarını söyledi. Her ne kadar kayığımızı çalmanın dostluk göstermenin çok tuhaf bir yolu olduğunu düşünmekten kendimizi alıkoyamasak da, bu insanların ne diyeceklerini hâlâ me-

rak ediyorduk. Misquah'tan, davranışlarının nedenini sormasını istedik. Bin bir saygı gösterisiyle cevap verdiler, sonunda niyetlerinin gerçekten bizi rahatsız etmek değil, içlerini yakan merakı gidermek olduğunu anladık; şimdi meraklarını gidermemizi istiyorlardı. Ortaya çıktı ki, tuhaf davranışlarıyla dün bizi şaşırtmış olan iki Yerli zenci Toby'nin kurum gibi kapkara görüntüsüyle karşılaşınca birden çarpılmışlardı. Daha önce ne bir zenci görmüş ne de duymuşlardı, bu yüzden kabul etmek gerekir ki şaşkınlıkları pek nedensiz değildi. Üstüne üstlük, Toby de çirkin mi çirkin bir ihtiyardı – ırkına has bütün özelliklere sahipti; kalın dudaklar, akı kocaman patlak gözler, düz bir burun, uzun kulaklar, çıkık bir çene, şiş bir karın ve çarpık çurpuk bacaklar. Bizim iki vahşi serüvenlerini arkadaşlarına anlattığında bu olağanüstü öyküye inanan kimse çıkmamış, bütün inanılırlıklarını ebediyen yitirip adları yalancıya, düzenbaza çıkacakmış ki, sözlerinin doğruluğunu kanıtlamak için bütün grubu tekneye getirmeyi teklif etmişler. Bize ani bir saldırı gibi gözüken şey aslında anlatılanlara hâlâ inanmamış olan Assiniboinlerin sabırsızlığının sonucundan başka bir şey değildi; zira bundan sonra en ufak bir saldırganlık göstermediler ve ihtiyar Toby'yi istedikleri gibi rahatça inceleyebileceklerini söylediğimizde de hemen kayığımızı geri verdiler. Toby bütün bunları hoş bir şaka olarak kabul etti ve meraklı vahşiler meseleyi enine boyuna ölçüp biçsinler diye *in naturalibus*[23] kıyıya çıktı. Yerliler tam bir şaşkınlığa uğradılar, memnuniyetlerine diyecek yoktu. Önce gözlerine inanamadılar, boyalı olmadığından emin olmak için parmaklarını tükürükleyip zencinin tenine sürttüler. Toby'nin yünü andıran saçları defalarca haykırışa ve alkışa yol açtı, çarpık bacaklarıysa kelimenin tam anlamıyla büyük bir takdir topladı. Çirkin dostumuzun bacaklarını iki yana savurarak hızlı bir dans tutturması heyecanı doruğa çıkardı. Herkes büyük bir hayret içerisindeydi. Daha fazla takdir toplanamazdı. Toby'de hırsın zerresi olsaydı, Kral Birinci Toby olarak Assiniboinlerin tahtına çıkar dünyalığını kurtarırdı.

Bu olay bizi günün geç saatlerine kadar oyaladı. Karşılıklı olarak birbirimize iltifatlarda bulunup armağanlar verdikten sonra, aralarından altısının beş mil boyunca bizimle birlikte kürek çekmesini kararlaştırdık – çok makbule geçen bu yardım için Toby'ye teşekkür etmekten geri kalmadık. Bugün sadece on iki mil yaptık ve geceleyin, nefis balıklarını ve av kuşlarını uzun süre aklımızdan çıkaramayacağımız güzel bir adada kamp kurduk. Bu güzel yerde iki gün kaldık ve bu süre zarfında yarını-

23) Anadan doğma.

mızı düşünmeden ve etrafımızda oynaşıp duran kunduzlara aldırış etmeden yiyip içerek eğlendik. Bu adadan kolaylıkla birkaç yüz deri elde edebilirdik. Ama bu ruh hali içinde sadece yirmi deri toplayabildik. Ada güneyden gelen oldukça geniş bir nehrin ağzında ve Missouri'nin tam batıya yöneldiği noktada, yaklaşık olarak 48. enlem üzerinde bulunuyordu.

8 Mayıs. Güzel bir havada elverişli rüzgârların yardımıyla yol aldık ve yirmi beş mil sonra kuzeyden gelen büyük bir nehre vardık. Missouri'ye döküldüğü yerde genişliği pek fazla değildi –en fazla on, on iki metre kadar– ve ağzına epeyce çamur birikmiş gibi görünüyordu. Azıcık yukarı çıkıldığında bu nehrin av hayvanlarıyla dolu güzel bir vadinin içinden geçen yetmiş seksen metre genişlikte çok derin bir nehre dönüştüğü görülür. Yeni tercümanımız bize nehrin adını söyledi, ancak aldığım notu kaybetmişim.[24] Robert Greely burada ağaçlara yuva kuran birkaç kaz vurdu.

9 Mayıs. Nehrin her iki kıyısından çok uzak olmayan yerlerin bugün beyaz bir maddeyle kaplanmış olduğunu gördük, bunun oldukça saf bir tuz olduğu anlaşıldı. Çeşitli ufak tefek güçlükler yüzünden bugün sadece on beş mil yaptık ve geceleyin kıyıda bazı kavak ağaçları ve böğürtlen çalıları arasında kamp kurduk.

10 Mayıs. Bugün hava soğuktu, sert olmakla birlikte elverişli bir rüzgâr esiyordu. Epeyce yol aldık. Bu yöredeki tepeler düzensiz kırılmış kaya kütleleri görünümüyle sarp ve engebeli, bazıları epeyce yükseklere ulaşıyor ve suyun aşındırıcı etkisine maruz kalmışa benziyor. Bol miktarda fosilleşmiş ağaç ve kemik topladık, toprak her yöne saçılmış kömür doluydu. Nehir burada menderesler çiziyor.

11 Mayıs. Günün büyük bir bölümünde yağmur ve bora ilerlememizi engelledi. Akşama doğru hava açtı ve elverişli bir rüzgâr esmeye başladı, bundan yararlanarak kamp kurmadan önce on mil yaptık. Kıyıda birçok semiz kunduz yakaladık ve bir kurt vurduk. Peşimiz sıra gezinen kalabalık bir sürüden ayrı düşmüş bir kurt olmalıydı bu.

12 Mayıs. Bugün on mil yaptıktan sonra bazı malzemelerimizi gözden geçirmek üzere sarp yamaçlı küçük bir adaya çıktık. Tam adadan ayrılacağımız sırada, grubun beş on adım önünde yürüyen bir Kanadalı ansı-

24) Muhtemelen White-Earth Nehri. (G. M. Editörü.)

zın bir çığlık atarak gözden yitti. Hepimiz derhal ileri atıldık ve adamımızın boş bir *zula* çukuru içine yuvarlanmış olduğunu görünce katıla katıla güldük; onu oradan çıkarmakta gecikmedik. Ancak, yalnız başına olsaydı oradan çıkıp çıkamayacağı epeyce su götürürdü. Çukuru dikkatle inceledik, ama birkaç boş şişeden başka bir şey bulamadık; buraya Fransızların mı, İngilizlerin mi yoksa Amerikalıların mı eşyalarını sakladığını anlamamıza yarayacak en ufak bir şey bulamadık, bu da merakımızı epey kamçıladı.

13 Mayıs. Gün boyu yirmi beş mil yol kat ettikten sonra Yellowstone'un Missouri'yle kavuştuğu noktaya vardık. Misquash burada bizden ayrılıp, köyüne döndü.

VI. Bölüm

Son iki üç gündür geçtiğimiz topraklar alışık olduklarımıza kıyasla çok sevimsizdi. Genel olarak arazi daha az engebeliydi; ağaçlar nehir kıyısında bol olmakla birlikte uzaklarda ya çok azdı ya da hiç yoktu. Her nerede falezler gördüysek, oralarda kömürün izine de rastlıyorduk; nehrin yüzlerce metre boyunca kapkara akmasına neden olan bitümlü kocaman bir kömür yatağı gördük. Akıntı şimdi daha yavaş, su daha berraktı ve kayalık çıkıntılarla sığlıklar daha seyrekti, bununla birlikte ilerlemekte önceki kadar zorlanıyorduk. Aralıksız yağan yağmurlar nehrin her iki yakasını öyle kayganlaştırmıştı ki, çekme halatlarını omuzlamış olan adamlar ayakta durmakta zorlanıyordu. Isırıcı bir soğuk vardı; nehre yakın bazı alçak tepelere tırmandığımızda çukur yerlerde ve sırtlarda hiç de azımsanmayacak miktarda kar bulunduğunu gördük. Sağımızda, çok uzaklarda geçici olduğu izlenimini veren ve bu yakınlarda terk edilmişe benzeyen birçok Yerli kampı seçiliyordu. Bu bölgede kalıcı bir yerleşim yeri bulunduğuna dair hiçbir işaret yok, ama civardaki yerli kabilelerin gözde av sahası gibi görünüyor – hangi yöne baksak gözümüze çarpan av izlerinden bu apaçık belli. Missourili Minnetareelerin av peşinde büyük kavşağın güneyine kadar çıktıkları çok iyi bilinmektedir, öte yandan Asiniboinler daha da yukarılara çıkarlar. Misquash, şu anki kampımızla Kayalık Dağlar arasında, Saskatchawine Nehri'nin güney ya da alt tarafında yaşayan Minnetareelerinkiler dışında hiç kulübe göremeyeceğimizi söyledi.[25]

25) Misquash, önceki bölümün sonunda veda edip gitmişti. Metnin alelacele yazıldığı açık.

Av hayvanı olağanüstü bol ve çeşitliydi – sonsuz sayıda kuşun yanı sıra, geyik, bizon, büyük boynuzlu yaban keçisi, kara kuyruklu geyik, ayı, tilki, kunduz, vb., vb. Ayrıca, nehir balık kaynıyordu. Nehrin genişliği iki yüz elli metreden, falezler arasındaki uzaklığın yüz metreyi geçmediği, suyun hızla akıp geçtiği geçitlere kadar değişiyordu. Bu falezlerin yüzeyi genellikle turba, süngertaşı ve maden cevherleriyle karışık açık sarı bir kumtaşından oluşuyordu. Belirli bir noktadan sonra toprakların görünüşünde çok büyük bir değişiklik meydana geldi: Kavak ağaçlarıyla kaplı küçük güzel adalarla dolu nehrin her iki kıyısındaki tepeler artık çok uzaklarda yükseliyordu. Düzlükler çok verimli görünüyordu; kuzeydeki düzlükler çok büyük ve alçak olup üç geniş vadi halinde uzanıyordu. Çok uzun zamandan beri Missouri'nin kıyıları boyunca uzanan ve vahşilerin Kara Tepeler adını verdiği dağ silsilesinin en kuzey noktasına ulaşmış olmalıydık. Dağlık bölgeden çıkıp düzlüklere ulaşmamızla birlikte hava da değişmişti; kuru, berrak bir hava vardı şimdi ve bu değişikliğin etkilerini teknelerimizin ek yerlerinde ve az sayıdaki ölçüm aletimizde pekâlâ fark ediyorduk.

Nehirlerin birbirine kavuştuğu yöreye yaklaştığımızda sağanak halinde yağmur yağmaya başladı, nehirdeki engellerse bizi canımızdan bezdirdi. Kıyılar bazı yerlerde öyle kaygan, kil öyle koyu ve yapışkandı ki, adamlarımız mokasenlerini ayaklarında tutamadıklarından yalınayak yürümek zorunda kaldılar. Ayrıca, kıyıda yer yer durgun su birikintileri vardı; bata çıka bunların içinden geçerken bazen göğsümüze kadar suya gömülüyorduk. Sonra *en masse*[26] yıkılmış falezlerin kalıntısına benzeyen ve büyük bir alana yayılmış sivri uçlu çakmaktaşı yığınlarına tırmanmak zorunda kalıyorduk yeniden. Zaman zaman geçmekte çok zorlandığımız, suların büyük bir hızla aktığı bir boğaza ya da dar geçide geliyorduk; bunlardan birini aşmaya çalışırken teknenin halatı (eski ve çok yıpranmış olduğundan) koptu ve tekne akıntıyla sürüklenerek akarsuyun ortasından fırlamış bir kayalığa bindirdi; burada su o kadar derindi ki onu kurtarmak için pirogu kullanmaktan başka bir yol bulamadık; bu iş tam altı saatimize mal oldu.

Sonra kapkara kayalardan oluşan bir falezin diğer falezlere tepeden baktığı bir noktaya geldik, bu yüksek falez nehrin güney kıyısı boyunca çeyrek mil kadar devam ediyordu; bundan sonra nehir kıyısı yeniden düzleşiyor, üç mil ilerideyse yine aynı kıyıda tam iki yüz ayak yüksekliğinde, açık renkli bir başka duvar yükseliyordu, sonra yeniden düzlük ya da ova başlıyor, ardından kuzey kıyısında yüksekliği belki iki yüz elli ayağı, kalın-

26) Toptan.

lığı on on iki ayağı bulan ve insan elinden çıkmışa benzeyen son derece tuhaf görünüşlü bir başka duvar yükseliyordu. Sudan dimdik yükselen bu falezlerin gerçekten çok olağanüstü görünüşleri var. Sözünü ettiğim son falez suyun kolayca aşındırabildiği yumuşak bir kumtaşındandı. Üst bölümlerindeyse, ince yatay katmanlar halinde uzanan ve yağmur sularından etkilenmeyen, sert, beyaz kireçtaşlarından oluşmuş bir tür efriz ya da korniş bulunuyordu. Bunların üzerinde koyu renkli, verimli bir toprak hafif bir meyille bir mil kadar uzanıyor, sonra ansızın, yüksekliği en az beş yüz ayağı bulan bir başka tepeler zinciri yükseliyordu.

Bu olağanüstü kayalıkların yüzeyinde, tahmin edilebileceği gibi, yağmur sularının yumuşak malzeme üzerinde süzülmesinin bir sonucu olarak çok çeşitli çizgiler oluşmuştu; öyle ki, hayal gücü geniş biri bunların, üzerinde anlaşılmaz yazılar bulunan, insan eliyle dikilmiş devasa anıtlar olduğunu düşünerek heyecanlanabilirdi. Bazı yerlerde kumtaşı bloklarının kopmasıyla oluşmuş (tapınaklarda heykellerin içine konulduklarına benzer) eksiksiz bir niş, birçok yerde kireçtaşı kornişin şurasındaki burasındaki yarıklardan düzenli bir şekilde aşağı süzülen yağmur sularının aşağıdaki daha yumuşak malzemeyi aşındırmasıyla oluşmuş merdivenler ve dar, uzun koridorlar görülüyordu. Bu benzersiz falezlerin önünden pırıl pırıl bir ay ışığında geçtik, hayal gücüm üzerinde yarattıkları etkiyi asla unutamam. Düşlerimde gördüğüm türden büyülü yapılara benziyorlardı; yuvalarını duvarların yüzeyini bir kevgire çeviren deliklere yapmış binlerce kırlangıcın cıvıltısının da bu etkideki payı yadsınamaz. Bu büyük duvarlardan başka, yer yer daha küçük olanları, yüksekliği yirmi ayaktan yüz ayağa, kalınlığı bir ayaktan on, hatta on beş ayağa kadar değişen düzgün biçimli ve dimdik yükselen duvarlar da vardı. Bunlar kum, kil ve kuvars karışımına benzeyen, boyutları değişik de olsa biçimleri birbirinin aynı, koyu renkli iri taşlardan oluşmuştu. Taşlar genellikle kare, bazen dikdörtgen (ama her zaman paralelyüzlü) olup, sanki bir duvar ustası tarafından düzgün bir şekilde üst üste dizilmişti; tıpkı tuğladan örülmüş bir duvardaki gibi, üstteki her taş alttaki iki taşın üzerine basıyordu. Bu benzersiz yapılar, bazen üçü dördü bir arada, birbirine paralel uzanıyor, bazen nehirden ayrılıp tepeler arasında gözden yitecek kadar uzaklaşıyor, bazen de içlerindeki bitki örtüsü yanılsamayı destekleyen büyük, yapay bahçeleri çevreleyecek tarzda birbirlerini dik açıyla kesiyorlardı. Duvarların kalınlığının azaldığı yerlerde tuğlaların boyutları da küçülüyor, kalınlaştığı yerdeyse büyüyordu. Missouri'nin bu bölümünde gözlerimizin önüne serilen manzarayı bugüne kadar gördüklerimizin en güzeli değilse bile en şaşkınlık vericisi olarak görüyor-

duk. Doğrusu bu ya, benim zihnimde hiçbir zaman silinemeyecek yeni ve benzersiz izlenimler bıraktı.

Suların kavuştuğu yere ulaşmadan kısa bir süre önce kuzey kıyısında oldukça büyük bir adaya geldik, buradan bir çeyrek mil ötede, güneyde güzel ağaçlardan oluşan sık bir ormanla kaplı bir düzlük uzanıyordu. Sonra birçok küçük adaya rastladık ve her birine çok kısa bir süreliğine uğradık. Daha sonra kuzeyde yer alan kapkara bir faleze, daha ileride de hiçbir özelliği olmayan iki küçük adaya rastladık. Birkaç mil daha ilerlediğimizde, sarp bir burnun yakınında epeyce büyük bir adaya, bunu geçince de iki küçük adaya ulaştık. Bütün bu adalar ağaçlarla kaplıydı. 13 Mayıs gecesi Misquash bize, yerleşimlerde Yellow Stone adıyla bilinen, Yerlilerinse Ahmateaza[27] adını verdikleri büyük bir nehrin ağzını gösterdi. Güney kıyısında kavak ağaçlarıyla kaplı güzel bir ovada kampımızı kurduk.

14 Mayıs. Bu sabah hepimiz erkenden kalkıp işe koyulduk, çünkü çok önemli bir noktaya ulaşmış bulunuyorduk ve daha fazla ilerlemeden önce iki büyük akarsudan hangisinin bizi daha ileri götüreceğinden emin olmamız şarttı. Grubun genel arzusu, Kayalık Dağlar'a ulaşmak amacıyla nehirlerden birinden çıkılabildiği kadar yukarı çıkmaktı, oradan kolayca büyük Aregan Nehri'nin kaynağına ulaşabilirdik; konuyla ilgili olarak konuştuğumuz bütün Yerliler bu nehrin Pasifik Okyanusu'na aktığını söylemişlerdi. Hayal gücümün önünde heyecan verici bir serüven dünyası açan bu amaca ulaşmaya ben de can atıyordum, ancak aşmak zorunda olduğumuz bölge ve –sadece Kuzey Amerika Yerlilerinin en yırtıcıları olduğunu bildiğimiz– burada yaşayan vahşiler hakkında şu anda sahip olduğumuz kısıtlı bilgilerle böyle bir işe kalkışmamız halinde mutlaka birçok güçlükle karşılaşacağımızı öngörüyordum. Yanlış nehre gireceğimizden ve adamlarımızın sonunda cesaretini kıracak sonsuz bir sıkıntılar labirentine dalacağımızdan da korkuyordum. Yine de bu düşünceler bana pek fazla rahatsızlık vermedi, derhal civarı keşfe girişttim; nehirlerin debilerini birbiriyle karşılaştırmak amacıyla ekipten bazılarını her iki nehrin kıyıları boyunca gönderdim, ben de Thornton ve Greely'yi yanıma alarak görüş açısının olabildiğince büyük olması için en yüksek tepeye tırmandım. Her yönde, rüzgârda dalgalanan yemyeşil çayırları sayısız bizon ve kurt sürüleriyle, yer yer geyik ve ceylanlarla kaynaşan

27) Burada bir yanlışlık var gibi, bununla birlikte bunu düzeltmeyi gerekli görmedik, ne de olsa Mr. Rodman yanılıyor olmayabilirdi. Amateaza (Lewis'la Clarke'ın anlatısına göre) Minnetareeler tarafından Yellow Stone'a değil Missouri'nin bizzat kendisine verilen isimdir. (Poe'nun notu.)

görkemli, engin bir manzara gördük buradan. Güneyde manzarayı, güneydoğudan kuzeybatıya doğru uzanan ve birden sona eren, dorukları karlı, yüksek bir dağ silsilesi kesiyordu. Bunların arkasında da daha yüksek sıradağlar kuzeydoğuda ufka kadar uzanıyordu. Git gide incelerek gökyüzünün gölgeli sisleri arasında gümüşi ince bir iplik halinde kayboluncaya kadar yılan gibi menderesler çizerek uzaklaşan iki nehrin çok büyüleyici bir görünüşü vardı. Görebildiğimiz bölümlerinden nehirlerin tam olarak nereye yöneldiklerini çıkaramadık, bu yüzden ne yapacağımız konusunda tam bir şaşkınlık içinde aşağı indik.

İki nehrin dikkatle incelenmesi de çok yarar sağlamadı. Kuzeydeki nehir daha derin, buna karşılık güneydeki de daha genişti, debileri arasındaysa pek fark yoktu. Birincisi fazlasıyla Missouri'ye benziyordu, ikincisinin yatağıysa dağlık bölgelerden doğan nehirlere has yuvarlak çakıllardan oluşuyordu. Sonunda, yolculuğun daha kolay olması için kuzey kolunu takip etmeye karar verdik, ama derinliğin hızla azalması yüzünden en geç birkaç gün içinde tekneden vazgeçmek zorunda kalacağımızı anladık. Kampımızda üç gün geçirdik ve bu süre içerisinde epeyce çok miktarda deri topladık, bunları bütün deri stokumuzla birlikte kavşağın bir mil kadar aşağısındaki küçük bir adada özenle hazırladığımız bir *zula*[28] içine gizledik. Ayrıca, başta geyik olmak üzere bol miktarda av hayvanı vurduk ve butların büyük bölümünü ileride kullanmak üzere tuzlayıp kuruttuk. Civarda bol miktarda frenkinciri, düzlüklerde ve dere yataklarındaysa çokça itüzümü bulunduğunu gördük. Çok miktarda sarı ve yeşil (olgunlaşmamış) kuşüzümüyle bektaşiüzümü de vardı. Olağanüstü bol miktardaki yabangülü tomurcukları açtı açacaktı. ... sabahı son derece neşeli bir ruh hali içinde yola çıktık.

18 Mayıs. Çok güzel bir gündü, ara sıra rastladığımız sığlıkların ve akıntıyı şuradan buradan delen sivri kayaların yarattığı engellere karşın neşey-

28) Zula'lar avcıların ve kürk tüccarlarının kürklerini ve diğer eşyalarını geçici olarak saklamak üzere kazdıkları çukurlardır. Önce gözlerden uzak, kuru bir yer seçilir. Sonra iki ayak çapında bir çember çizilir – içindeki çimen toprağıyla birlikte dikkatle bir kenara kaldırılır. Bundan sonra toprak bir ayak derinliğe kadar dimdik kazılır ve bu noktadan itibaren çukur sekiz on ayak derinliğe, altı yedi ayak genişliğe ulaşıncaya kadar yavaş yavaş genişletilir. Kazıdan çıkan toprak çimenler üzerinde hiçbir iz bırakmayacak şekilde dikkatle bir deri üzerinde toplanır ve iş tamamlandıktan sonra ya en yakın nehre dökülür ya da uygun bir yere gizlenir. Bu *zula* kuru dal, ot veya deriyle döşenir; artık, bir avcının ormandan elde edebileceği her şeyi yıllarca saklamaya hazırdır. Mallar içine konulup bizon derisiyle örtüldükten sonra hepsinin üzerine toprak doldurulur ve çiğnenerek sertleştirilir. En son çimen parçaları yerine yerleştirilir ve civardaki ağaçlara ya da uygun bir yere deponun yerini tam olarak belirten özel bir işaret konulur. (G. M. Editörü.)

le yol aldık. Adamların istisnasız hepsi yola devam konusunda kararlılıklarını koruyordu ve Kayalık Dağlar başlıca sohbet konusuydu. Kürkleri arkamızda bıraktığımızdan kayıkları epeyce hafifletmiştik, bu yüzden akıntı yukarı çıkmakta eskisine göre daha az güçlük çekiyorduk. Nehirde sürüyle ada vardı, neredeyse hepsine uğradık. Geceleyin karamsı renkte kilden bir falezin yakınındaki terk edilmiş bir Yerli yerleşim yerine vardık. Çıngıraklı yılanlar bize oldukça rahatsızlık verdi ve sabaha karşı şiddetli bir yağmur başladı.

19 Mayıs. Çok fazla ilerlememiştik ki akarsuyun görüntüsünün önemli ölçüde değiştiğini fark ettik; kum yığınları ya da, daha doğru bir deyişle, küçük taşlardan oluşan sırtlar çok büyük engel oluşturmaya başlamıştı, öyle ki teknenin geçmesi için yol bulmakta bayağı zorlanıyorduk. Keşif yapmaları için iki adam gönderdim; döndüklerinde nehrin ileride genişleyip derinleştiği haberini getirdiler; bir kere daha devam etme cesaretini bulduk kendimizde. On mil kadar yukarı çıktık ve geceleyin küçük bir adada kamp kurduk. Güneyde çok uzaklarda, tamamen karla kaplı, koni biçiminde, tek başına, tuhaf bir dağ gördük.

20 Mayıs. Nehrin ilerlemeye daha uygun bir bölümüne girmiştik; bitki örtüsünden neredeyse yoksun, acayip görünüşlü, killi bir bölgede on altı mil pek fazla engelle karşılaşmaksızın yolumuza devam ettik. Geceleyin, çoğu bizim için yeni olan uzun ağaçlarla kaplı çok büyük bir adada kamp kurduk. Pirogda onarım yapmak için burada beş gün geçirdik.

Burada kaldığımız günler içinde önemli bir olay meydana geldi. Missouri kıyıları bu yörede dimdikti ve yağmurda son derece kayganlaşan garip bir mavi kilden oluşuyordu. Nehir yatağından itibaren neredeyse yüz metre mesafeye kadar falezler bu kilden oluşan ve birbiri ardı sıra yükselen sarp taraçalar halindeydi, bu taraçaları uzun zamandan beri suyun etkisiyle aşınarak yapay kanal görünümünü almış, çeşitli yönlerde uzanan derin ve dar yarıklar kesiyordu. Bu kanalların nehre açıldıkları yerdeki ağızlarının çok çarpıcı bir görünümü vardı; karşı yakadan bakınca ay ışığında suyun kıyısına dikilmiş devasa sütunlara benziyorlardı. En yukarıdaki terasın üzerinden nehre doğru bakan biri için bütün bu manzaranın tarifsiz kaotik ve düşsel bir havası vardı. Bitki namına hiçbir şey bulunmuyordu.

John Greely, Peygamber, tercüman Jules ve ben bir sabah kahvaltıdan sonra etrafa bir göz gezdirmek, kısacası görülecek bir şey var mı diye bakmak amacıyla güneyde yer alan en yüksek terasa tırmanmak üzere

yola çıktık. Büyük bir zahmet ve dikkatle kampımızın karşısındaki zirvenin düzlüğüne çıkmayı başardık. Burada, kilometrelerce öteye uzanan çayırlar, üzerlerini kaplayan kavak, gül, kızıl söğüt, geniş yapraklı söğüt ağaçlarıyla görmeye alışık olduğumuz çayırlardan çok farklıydı; toprak değişken, genellikle düzlüklerde görüldüğü gibi yer yer bataklıktı – simsiyah görünüşlü, üçte bir oranında kumla karışık gevşek yapılı killi bir toprak. Bu topraktan bir avuç alınıp suya atıldığında kabarcıklar çıkararak şeker gibi çözünüyor. Birçok yerde kabuk bağlamış kalın tuz tabakaları gördük ve kullanmak üzere buralardan bir miktar tuz aldık.

Bu düzlüğe vardığımızda dinlenmek için hepimiz yere oturduk, henüz oturmuştuk ki arkamızdaki sık çalılıktan gelen boğuk bir homurtuyla yüreğimiz ağzımıza geldi. Korkuyla ayağa fırladık, çünkü faleze rahatça tırmanabilmek için tüfeklerimizi adada bırakmıştık, tabanca ve bıçaktan başka silah yoktu yanımızda. Birbirimize tek kelime söylemeye kalmadan devasa cüsseli iki boz ayı (yolculuğumuzun başından beri ilk defa karşılaşıyorduk) bir kuşburnu çalılığının arkasından çıkarak ağızları açık vaziyette üzerimize saldırdı. Yerliler haklı olarak bu hayvanlardan çok korkarlar, zira bunlar inanılmaz kuvvetleri, dizginlenemez yırtıcılıkları ve ölüme karşı dirençleriyle gerçekten çok korkunç hayvanlardır. Başının her iki yanındaki güçlü kaslarla ve kalın bir alın kemiğiyle korunan beynini dağıtmadıkça bu hayvanı kurşunla öldürmenin yolu yok gibidir. Bu hayvanların, ciğerlerinde yarım düzine mermiyle ve hatta yüreklerinde ciddi yaralarla günlerce yaşadıkları bilinmektedir. Bir boz ayıyla ilk defa karşılaşıyorduk, daha önce sadece çamurda veya kumda ayak izlerini görmüştük ve bunlar tırnaklar hariç yaklaşık olarak bir ayak uzunluğunda sekiz parmak genişliğindeydi.

Ne yapmalıydık? Mesele buydu. Elimizdeki silahlarla hayvanın karşısına dikilip dövüşmek delilik olurdu, çayırlara doğru kaçmayı düşünmekse aptallığın daniskası. Çünkü sadece ayılar o yönden üzerimize saldırmış olmakla kalmıyordu, hemen biraz ilerimizdeki çalılıklar ve bodur söğüt ağaçları, vb. öyle sıktı ki aralarından dünyada geçemezdik; çalılarla falezin zirvesi arasında nehre paralel olarak kaçacak olsak hayvanlar anında bize yetişirdi, çünkü burada toprak bataklıktı, üzerinde hızlı koşmamız mümkün değildi, oysa ayıların geniş tabanları bataklıkta koşmaya daha elverişliydi. Kelimelere dökülmesi biraz zaman alan bütün bu düşünceler herkesin aklından yıldırım hızıyla geçmiş olmalı ki, herkes tehlikesini yeterince düşünmeden falezlere doğru atıldı.

İnişin ilk aşaması otuz kırk ayak kadardı ve pek sarp değildi; balçık burada biraz killi olduğundan ilk taraçaya ulaşmakta zorlanmadık; ayı-

lar öfkeyle peşimize düştüler. Buraya varınca bir saniye bile düşünmedik. Öfkeden kudurmuş hayvanlarla üzerinde durduğumuz dar platformda kapışmaktan veya ikinci uçuruma atılmaktan başka seçeneğimiz yoktu. Son yağmurlarla suya doymuş ve cam kadar kayganlaşmış mavi kilden oluşan bu kısım neredeyse dimdikti ve altmış yetmiş ayak yüksekliğindeydi. Korkudan aklını yitiren Kanadalı hiç düşünmeden kendini uçurumun kenarından aşağı bıraktı ve o hızla ikinci taraçayı aşıp üçüncüsüne doğru savruldu. Sonra onu gözden kaybettik ve mutlaka ölmüş olması gerektiğine hükmettik, çünkü sonunda nehre yuvarlanıncaya kadar korkunç bir hızla uçurumdan uçuruma kaymaya devam edeceğinden kuşkumuz yoktu – yüz elli ayağı geçen bir yükseklikten düşmüş olacaktı.

Jules bu şekilde paldır küldür yuvarlanmamış olsaydı büyük bir olasılıkla hepimiz son çare olarak uçurumdan aşağı inmeye kalkışırdık, ama onun başına gelenler tereddüt geçirmemize yol açtı ve bu arada da hayvanlar üzerimize çullandı. Bu kadar güçlü ve yırtıcı bir hayvanla hayatımda ilk defa yüz yüze kalıyordum ve sinirlerimin tümüyle laçka olduğunu itiraf etmekten çekinmiyorum. Bir an bayılacağımı sandım, ama öndeki ayının yakaladığı Greely'nin kopardığı çığlığın üzerimde uyarıcı bir etkisi oldu; bir kez kızışınca da bu kapışmadan vahşice, müthiş bir haz almaya başladım.

Hayvanlardan biri, üzerinde durduğumuz dar platforma ulaşır ulaşmaz Greely'nin üstüne çullanıp yere yıkmış ve üstüne çıkıp iri dişlerini paltosunun göğüs kısmına geçirmişti – hava çok soğuk olduğundan Greely kalın bir palto giymişti bereket versin. Falezin dibine inmekten çok yuvarlanarak ulaşan ikinci ayı bulunduğumuz yere gelince duramadı; durmayı başardığındaysa vücudunun yarısı uçurumdan aşağı sarkıyordu; yanlamasına konumda sağ bacakları uçurumun kenarından aşağı sarkmıştı, diğer iki bacağıyla gülünç bir şekilde kendini yukarı çekmeye çalışıyordu. Ayı bu durumdayken ağzıyla Wormley'nin topuğunu yakaladı, bir an en kötü ihtimali düşünerek yüreğim ağzıma geldi; dehşete kapılan Wormley topuğunu hayvanın dişlerinden kurtarmaya çalışırken onun yukarı çıkmasına yardım ediyordu. Dediğim gibi ben dehşetten donakalmış vaziyette, olup bitenleri çaresizce seyrederken birdenbire W.'nin mokaseni hayvanın ağzında kalıverdi ve hayvan tepetaklak bir sonraki taraçaya yuvarlandı, ama kocaman pençeleri sayesinde daha aşağı sürüklenmekten kurtuldu. O sırada Greely imdat diye bağırdı, Peygamberle ben yardımına koştuk. İkimiz birden hayvanın kafasına ateş ettik, benim tabancamdan çıkan merminin kafatasına kısmen gömüldüğüne eminim, çünkü tam kulağının dibinden ateş etmiştim. Ancak ayı yaralan-

maktan çok öfkelenmiş gibi görünüyordu, ateş etmemizin tek etkisi (hiç yara almamış olan) Greely'yi bırakıp bize saldırması oldu. Bıçaklarımızdan başka güvenecek bir şeyimiz yoktu, aşağıdaki taraçada bulunan diğer ayı oraya kaçmamızı engelliyordu. Sırtımızı faleze verip bir ölüm kalım mücadelesine hazırlandık; (ölümcül yaralar aldığını sandığımız) Greely'nin yardımımıza koşacağını aklımızın ucundan bile geçirmiyorduk, tam ayının pis kokan sıcak soluğunu yüzümüzde hissetmeye başladığımız sırada bir el ateş edildiğini işittik ve koca hayvan ayaklarımızın dibine yığıldı. Hayatı boyunca birçok ayıyla boğuşmuş olan kurtarıcımız tabancasının namlusunu soğukkanlılıkla hayvanın gözüne dayayıp tetiğe asılmış, böylece hayvanın beynini dağıtmıştı.

Bundan sonra aşağı baktığımızda alt taraçaya yuvarlanmış olan ayının yukarıya yanımıza çıkmak için boşuna debelenip durduğunu gördük – pençeleri yumuşak kilde tutunacak yer bulamıyor, her çabalamasında gerisingeri yuvarlanıyordu. Üzerine defalarca ateş ettiysek de vurmayı başaramadık ve onu bulunduğu yerde kargaların insafına terk etmeye karar verdik. Buradan nasıl kurtulabilir, hiç bilmiyorum. Üst tarafımızdaki çayıra çıkabileceğimiz bir yol buluncaya kadar üzerinde bulunduğumuz dar platform boyunca neredeyse yarım mil süründük ve kampa ancak gecenin geç bir saatinde dönebildik. Jules de oradaydı, yara bere içinde ama hayattaydı – hem de öyle yaralanmıştı ki ne kendi başına gelenleri anlatabilmiş ne de bizim nerede olduğumuzu söyleyebilmişti. Düşüşüne üçüncü taraçadaki kanallardan biri son vermiş ve kanal boyunca ilerleyerek nehir kıyısına ulaşmıştı.

* * *

[Bu bölüm Poe'nun tamamladığı "Julius Rodman'ın Günlüğü"nün son bölümüdür. William Burton'la ilişkisini kestikten sonra, Burton Poe'ya olan borcunu ödeyinceye kadar seriye devam etmeye yanaşmadı. Birkaç ay sonra Burton, *Gentlemen's Magazine*'i George Rex Graham'e sattı. Graham de Atkinson'un *Casket*'iyle birleştirerek *Graham's Magazine*'i yarattı. Graham'in Poe'yu derhal editör olarak işe almasına karşın, Poe, belki de yeteneğinin kısa öyküye daha uygun olduğunu sezdiğinden öyküye geri dönmemeyi yeğlemiştir.]

ASTORIA[1]

Mr. Irving'in Montreal'de çok uzun yıllardan beri North-West Kürk Şirketi'nin başlıca ortaklarıyla tanışıyor olması tuzakçıların, avcıların ve Yerlilerin çeşitli meselelerine ve kürk ticaretine ilişkin tüm ayrıntılara karşı derin bir ilgi duymasına yol açtı. Mr. Irving, arkadaşı New Yorklu Jacob Astor'un ıssız topraklara yaptığı son geziden dönüşünden kısa bir süre sonra, 1812'de yaya olarak yapılan ve Mr. Astor'un başkanlık ettiği –amacı Kuzey Amerika'nın kuzeybatı bölgelerinde yaşayan Yerlilerle yapılan kürk ticaretine en geniş şekilde katılmak olan– bir gezi hakkında bir konuşma yaptı. Mr. I.'in bu konuya ne kadar derin bir ilgi ve heyecanla yaklaştığını gören Mr. Astor, bu girişimin gerçek boyutuyla ulusal niteliğinin ve öneminin genel olarak hiçbir zaman anlaşılmamış olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirdi ve ondan bu girişimin hikâyesini yazıya dökmesini istedi. Mr. Irving buna razı oldu. Konuyla ilgili tüm belgeler okuması için kendisine verildi; şimdi önümüzde duran ciltler (sekiz yapraklı formalardan oluşan iki okkalı cilt) bu çalışmanın sonucu. İş çok ustaca kotarılmıştır – başlığın alçakgönüllülüğü, bir yığın belirsiz ve eksik veriden çıkarılmış bir dizi karmaşık ayrıntıdan oluşturulan tutarlı bütünlüğün mükemmelliği, kapsayıcılığı ve güzelliğine dair en ufak bir ipucu vermemektedir.

Okuyucularımızın Amerika'daki kürk ticaretinin başlangıç döneminin temel özelliklerini bildiğini varsayarak, Mr. Irving'in canlı bir dille anlattığı ilk ticarethanelerden Fransız-Kanada Ticarethanesi'ni, neşeli kuruluşlarını ve çalışanlarını, ruhsatlı tacirleri, misyonerleri, *voyageur*'leri,[2] *coureur des bois*'ları,[3] İngiliz Kanada Kürk Ticarethanesi'ni, büyük "North-West" Şirketi'nin yükselişini, yapısını ve iç ticaretini, toplantı salonunu, ziyafet salonunu, sandal eğlencelerini, av partilerini, cümbüşlerini ve insan ayağı değmemiş bölgelerdeki diğer görkemli feodal nitelikteki işleri bir yana

1) "Astoria ya da Kayalık Dağlar'ın Ötesine Yapılan Bir Yolculuktan Anekdotlar" – Yazan Washington Irving. [*Southern Literary Messenger*'dan, 18...].

2) Voyageur (Fr.): Kanada kürk ticaretinde nehirlerde sandal işleten gemici.

3) Coureur des bois (Fr.): Orman müdavimleri. Ormanda tuzak kurarak avlanan Kanadalılar.

bırakıyoruz. Asıl *faaliyet alanı* hükümetimizin dikkatini ilk çeken şirket, öyle sanıyoruz ki, İngiliz Mackinaw Şirketi ("North-West"in rakibi olarak kurulmuş bir şirket) idi. Şirketin ana fabrikası Michilimackinac'taydı ve kayıklarını Green Bay, Fox River ve Wisconsin yoluyla Mississippi'ye, oradan da bu nehre dökülen akarsulara gönderiyordu – böylece, tıpkı "North-West"in Kuzey'deki akarsular boyunca yaptığı gibi, topraklarımızın güneyinde ve batısında yaşayan bütün Yerli kabileleriyle ticaretin tekelini ele geçirmeyi umuyordu. Bu bizde elbette kıskançlık duyguları uyandırdı ve yabancıların bizim kendi Yerlilerimiz üzerinde her geçen gün artan etkisine karşı koymak için çalışmaya başladık. 1796'da Birleşik Devletler sınırda rakip ticarethaneler kurmak ve böylece Yerlilerin ihtiyaçlarını karşılayarak onların çıkarlarını bizimkilerle bağdaştırmak suretiyle, mümkünse ticareti ulusal kanallara yöneltmek için görevliler gönderdi. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı – sanıyoruz ki bunun nedeni kötü yönetim ve yetersiz kaynaklardı. Mr. Astor kendi kişisel imkân ve çabalarıyla ortaya çıkıncaya kadar da kimse bir daha böyle bir şeye kalkışmadı.

John Jacob Astor, Ren Nehri kıyısında, Heidelberg yakınlarında bir Alman köyü olan Waldorf'ta doğdu. Henüz genç bir adamken büyük bir servet sahibi olmayı kafasına koymuştu; baba ocağından ayrılarak tek başına Londra'ya gittiğinde Amerikan Bağımsızlık Savaşı sona ermek üzereydi. Bir ağabeyi Birleşik Devletler'de bulunduğundan o da onun peşinden Amerika'ya gitti. Ocak 1784'te, Hampton Road'a vardığında elinde Amerikan pazarına uygun çok az mal bulunuyordu. Yolda bir yurttaşıyla, bir kürk taciriyle tanıştı ve ondan kürklere ve kürk ticaretine dair bir yığın bilgi edindi. Daha sonra New York'a kadar bu baya eşlik etti ve elindeki malın satışından elde ettiği kazancı onun tavsiyesiyle kürke yatırdı. Bu kürkleri bir gemiye yükleyip Londra'ya gitti ve onları gayet iyi bir kârla elden çıkardı; aynı yıl (1784) Birleşik Devletler'e yerleşmek ve bu şekilde başladığı ticareti devam ettirmek niyetiyle yeniden New York'a döndü. Mr. Astor'un başlangıçtaki sermeyesi mecburen çok küçüktü, ama azmine ve dürüstlüğüne diyecek yoktu, tutumluluktaysa eşi benzeri görülmüş değildi. "Bunlara ilaveten," diyor Mr. Irving, "her zaman ileriye bakıyordu; cesur, üretken ve içtendi; çok çabuk kavrar, her durumu kendi lehine çevirmesini bilirdi ve başaracağına olan inancı hiç sarsılmazdı." Bu düşünceler Mr. Astor'un çok sayıdaki dost ve arkadaş çevresinde, özellikle de onu çok yakından tanımak mutluluğuna erenler tarafından sık sık dile getirilirdi.

Birleşik Devletler'de kürk ticareti henüz düzenli bir işkolu oluşturacak denli örgütlenmiş değildi. Mr. A., kürk satın almak amacıyla her yıl

düzenli olarak Kanada'ya gidiyordu; Kanada'nın herhangi bir ülkeyle doğrudan ticaret yapmasına İngiltere tarafından izin verilmediğinden, kürkleri satın alır almaz Londra'ya gönderiyordu. Ama bu güçlük 1795 anlaşmasıyla ortadan kalktığında, North-West Şirketi ile bir kürk anlaşması yaparak Montreal'den Birleşik Devletler'e kürk ithal etti, sonra bunların bir kısmını çeşitli Avrupa ülkelerine ve Çin'in belli başlı pazarlarına gönderdi.

Yukarıda sözü edilen anlaşmayla, Göller Bölgesi'nin bizim tarafımızda kalan kısmındaki İngiliz egemenliği son buluyor ve Birleşik Devletler'le Kanada arasında kürk ticaretinin yolu açılıyordu. Bu bölgede Mr. Astor 1807 yılında kendi hesabına büyük yatırımlar yaptı; artan sermayesi onu Amerikan tüccarlarının en büyükleri arasına sokmuştu. Ancak Mackinaw Şirketi'nin varlığından çok etkileniyordu, bu yüzden onunla etkin bir şekilde rekabete girmenin yollarını aramaya başladı. Hükümetin kürk ticaretini ülke sınırları içinde kendi yurttaşlarının elinde toplamak istediğini biliyordu, devlet yardımı veya koruması sağlanabilirse "bütün kürk ticaretinin Amerikalıların eline geçmesinin mümkün olacağı" fikrini ileri sürdü. Mr. Astor planlarını açıklamaya davet edildi ve çok sıcak karşılandı, ama sanırız bunun ötesine pek geçmediler. Yine de hükümetin desteği çok önemliydi; 1809'da New York resmi makamlarından "Amerikan Kürk Şirketi" adında bir milyon dolar sermayeli bir şirket kurma iznini ve sermayesini iki katına çıkarabilme ayrıcalığını kopardı. Şirketi bizzat kurdu ve sermayeyi tek başına sağladı. Yönetim kurulu göstermelikti, bütün işi kendi kaynaklarıyla, canının istediği gibi yönetiyordu.

Burada Mr. Irving'in Pasifik Okyanusu'ndaki kürk ticareti, Kuzeybatı kıyılarındaki Rus ve Amerikan girişimleri ve 1792'de Kaptan Gray'in[4] Columbia Nehri'nin ağzını keşfine ilişkin kısa olmakla birlikte son derece duru anlatısına geçiyoruz. Mr. Irving, İngiliz taşra ordusundan Yüzbaşı Jonathan Carver'dan[5] söz ederek sürdürüyor anlatısını. 1763'te Kanada'nın İngilizler tarafından ele geçirilmesinden hemen sonra Yüzbaşı Carver, kıtayı Pasifik Okyanus'u kıyılarına kadar kırk üçüncü ve kırk altıncı kuzey enlemleri arasında boydan boya kat edecek bir yolculuk

4) Robert Gray (1755-1806): 1787-1790 yılları arasında dünyanın çevresini dolaştı. Columbia Nehri'nde tekne kullanan ilk beyaz adam oldu ve bu durum daha sonra Pasifik'in kuzeybatısında Birleşik Devletler'in hak iddialarının temel dayanağını oluşturdu.

5) Jonathan Carver (1710-1780): Amerikalı kâşif ve yazar. Başlangıçta ayakkabıcılık yaptı, 1755'te orduya katıldı ve gösterdiği başarılarla kısa sürede yükselip yüzbaşı oldu. Fransız-Yerli savaşının (1754-63) ardından kuzeybatı topraklarını keşfetmek üzere 1766'da Binbaşı Robert Rogers'ın birliğine katıldı. Mississippi Nehri'ni izleyerek Superior Gölü'ne, kıyıyı dolaşarak Grand Portage'a vardılar. Bugünkü Carver County adını ondan alır.

tasarladı. Amacı, "en geniş olduğu yerde kıtanın genişliğini saptamak ve batı sahilinde, hükümetin kuzeybatıya doğru bir yol bulmasını kolaylaştırmak ya da Hudson Körfezi'yle Pasifik Okyanusu arasında bir bağlantı sağlamak üzere ileri karakol kuracağı bir yer seçmekti." Tek başına giriştiği iki seferde de başarısızlığa uğradı. 1774'te Richard Withworth, bir parlamento üyesi, Yüzbaşı Carver'ın projesine katıldı. Bu iki adam yanlarına aldıkları zanaatkârlardan ve denizcilerden elli altmış kişiyle Missouri'nin kollarından birinden yukarı doğru çıkarak Oregon'un (Columbia) kaynağını bulmaya ve oradan nehrin denize döküldüğü yere kadar inmeye karar verdiler. Burada bir kale inşa edecek ve düşündükleri deniz keşiflerine çıkmak için gereken gemileri yapacaklardı. İngiliz Hükümeti planı onayladı, girişim için her şeyin hazır olduğu sırada Amerikan bağımsızlık savaşının başlaması bu girişimi suya düşürdü.

Sir Alexander Mackenzie'nin keşif seferi çok iyi bilinir. Mackenzie 1793'te kıtayı bir baştan diğerine kat ederek 52° 26′ 48″ enleminde Pasifik Okyanusu'na ulaştı. 52° 30′ enleminde, güneye doğru akan ve yanlış olarak Columbia olduğunu varsaydıkları bir nehirden bir miktar yukarı çıktı. Bundan üç beş yıl sonra yolculuğun öyküsünü yayımladı ve Atlantik Okyanusu'yla Pasifik Okyanusu arasında bir bağlantı kurulmasını, "iç bölgelerde, her iki tarafta, sahillerde ve adalarda" düzenli aralıklarla yerleşimler oluşturulmasını önerdi. Böylece, 48° kuzey enleminden (Rusların elinde bulunan kısım dışında) kuzey kutbuna kadar Kuzey Amerika'nın kürk ticaretinde egemenliğin tümüyle ele geçirilebileceğini düşünüyordu. Sahil şeridindeki "Amerikalı serüvenciler"e gelince, onların pek önemli olmadığını söylüyordu. "Onlar," diyordu, "belirli bir düzeni olan ticaret karşısında, çabucak yok olurdu." Hudson-Bay Şirketi'yle North-West Şirketi arasındaki çekememezlik yüzünden Sir Alexander Mackenzie'nin tasarısı hiçbir zaman gerçekleştirilemedi.

Monsieur Lewis'la Monsieur Clarke'ın girişimleri, anılmsanacağı gibi, 1804 yılında başarıyla sonuçlandı. İzledikleri yol Yüzbaşı Carver'ın 1774'te önerdiği yoldu. Missouri'nin kaynağına kadar çıktılar, Kayalık Dağlar'ı aştılar, Columbia'nın kaynağını keşfettiler ve nehir aşağı inerek nehrin denize döküldüğü yere ulaştılar. Kışı burada geçirip baharda geldikleri yoldan geri döndüler. Raporları kıtayı boydan boya kat eden bir ulaşım hattının mümkün olduğunu ortaya koyuyordu ve herkesten önce Mr. Astor'a, "güçlü kuruluşlar ve hükümetler tarafından gereği yerine getirilmese de şiddetle arzulanan bu büyük girişimi bizzat gerçekleştirme" düşüncesini esinledi.

Mr. Astor'un planı yavaş yavaş olgunlaştı. Bu planın ana hatları şöyleydi: Missouri ve Columbia nehirleri boyunca, bu ikinci nehrin denize döküldüğü yere kadar bir dizi alışveriş noktası oluşturulacak, Columbia'nın denize döküldüğü yerde de asıl pazar kurulacaktı. Bu muazzam yol boyunca bu nehre dökülen bütün akarsular üzerinde doğrudan Yerlilerden kürk satın alan daha küçük alışveriş noktaları bulunacaktı. Bütün bu alışveriş noktaları ihtiyaçlarını Columbia üzerindeki bu pazardan karşılayacak ve topladıkları kürkleri de buraya gönderecekti. Burada ayrıca, amacı kuzeybatı kıyıları boyunca ticaret yapmak ve yolculuktan elde ettiği hasılatı aynı buluşma noktasına getirmek olan kıyı tekneleri inşa edilecekti. Böylece, sahilde olsun, iç bölgelerde olsun, Yerlilerle yapılan ticaretin tamamı aynı noktaya yönelmiş olacaktı. Bu noktaya, planın devamı olarak, Mr. Astor her yıl gerekli malzemelerle yüklü bir gemi gönderilmesini öneriyordu. Bu gemi toplanan kürkleri götürüp Canton'da satacak, elde ettiği parayla satın alacağı mallarla New York'a dönecekti.

Bir hususun daha göz önünde bulundurulması gerekiyordu. Kuzeybatı sahili boyunca ticaret yaparken gemi, bu yörede bulunan Rus Kürk Şirketi'yle temasta bulunacaktı, bir rekabet söz konusu olacağından, bu şirketle uzlaşmak akıllıca olacaktı. Bu şirket ihtiyaçlarını esas olarak o yöreden geçen Birleşik Devletler gemilerinden karşılıyordu. Bu teknelerin sahipleri, kendi çıkarları dışında bir şey düşünmediklerinden Yerlilere ateşli silahlar satmaktan çekinmiyor, böylece bir yığın sorun yaşanıyordu. Bu yüzden Rus hükümeti Birleşik Devletler'i protesto ederek silah ticaretinin önlenmesini istemişti – lakin, yasalar çiğnenmediğinden hükümetimiz müdahale edemezdi. Ancak hükümet Rusya'yı darıltmak istemiyordu, bu yüzden bu durumu düzeltmenin yolları hakkında bilgi almak için söz konusu ticaretin girdisini çıktısını bildiğinden emin olduğu Mr. Astor'a başvurdu. Bu başvuru Mr. Astor'un aklına ana pazara her yıl gönderdiği kendi gemilerinin düzenli olarak Rus yerleşim bölgelerine uğraması fikrini getirdi. Böylece ihtiyaçları düzenli olarak karşılandığından yolu oralara düşen tüccarlara bağımlılıkları kalmayacak, sonuçta da bu tüccarların kuzeybatı sahillerinden ayağı kesilecekti. Mr. Astor, hükümetten destek talebiyle, bütün bu planı Başkan Jefferson'a iletti. Bakanlar kurulu "planı çok sıcak karşıladı ve genel politika çerçevesinde her türlü korumanın sağlanacağına güvence verdi."

Mr. Astor'un bu kadar büyük bir yatırıma kalkışmasının altında yatan sebeplerden söz ederken Mr. Irving, inanmak eğilimindeyiz ki, bu yüce gönüllü şahsın sadece adalet duygusuyla hareket etmiş olduğu fikrinde. "Mr. Astor zaten sıradan insanın düşleyemeyeceği kadar zengindi," diyor

yazarımız, "şimdi, büyük ticari girişimleriyle uluslarını zenginleştiren, insan ayağı değmemiş bölgeleri yerleşime açan ve imparatorluğun sınırlarını genişleten benzer kafa yapısındaki insanların kazandığı saygıdeğer üne gözünü dikmişti. Columbia Nehri'nin ağzında kurmayı planladığı pazar yerini büyük bir ticaret merkezi, büyük bir uygarlığın tohumlarını atacak bir koloni olarak düşünüyordu; burası Amerikan halkının Kayalık Dağlar'ı aşmasına ve tıpkı Atlantik sahillerindeki gibi Pasifik sahillerine yayılmasına sebep olacaktı."

North-West Şirketi'yle ilgili de birkaç söz edelim. Bu kuruluş, Sir Alexander Mackenzie'nin önerisine kısmen uyarak Pasifik sahillerinde, Columbia Nehri'nin iki derece kuzeyinde yer alan bölgede birkaç ticaret noktası kurmuş, böylece Rus ve Amerikan toprakları arasında bir yere yerleşmişti bile. Mr. Astor'la rekabet konusunda Ruslar hiç kuşkusuz çok elverişsiz durumdaydılar. Deniz yoluyla araç gereç sağlayacak uygun merkezleri yoktu, karadan ise büyük bir riske girmeleri, zahmete ve masrafa katlanmaları gerekiyordu. Ayrıca topladıkları kürkleri de memleketlerine aynı yoldan göndermeleri gerekiyordu, çünkü East India Şirketi'nin tekeli kürkleri doğrudan Çin'e göndermelerine izin vermiyordu. Dolayısıyla, Mr Astor, büyük ölçüde fiyat kırabilecek durumdaydı. Yine de rekabet her iki tarafın da zararına olabileceğinden, Mr. A. planlarından North-West Şirketi'ni haberdar ederek onlara girişimden elde edilecek kârın üçte birini önerdi. Ama İngiliz şirketi birçok nedenle bu öneriyi geri çevirdi, bizce kafalarının arkasındaki fikir alelacele bir ekip yola çıkararak Columbia Nehri'nin ağzında rakiplerinden önce bir yerleşim yeri kurmaktı.

Bu arada Mr. Astor boş durmadı. İlk düşündüğü şey yardımcılar edinmekti; bunları esas olarak North-West Şirketi'nde çalışan, deneme süresini tamamlamış olmalarına karşın ellerinden tutan kimse olmadığı için hızla yükselme umudu olmayan görevliler arasından seçti. Mr. A. hizmetine (genellikle yetenekli ve işlerinde deneyimli bu insanlardan) Mr. Alexander M'Kay, (Sir Alexander Mackenzie'nin her iki keşif seferine de katılmıştı), Mr. Donald M'Kenzie ve Mr. Duncan M'Dougal'ı aldı. New Jerseyli değerli bir insan olan Mr. Wilson Price Hunt daha sonra Mr. Astor tarafından başyardımcı ve kurulması düşünülen yerleşim bölgesindeki temsilcisi olarak seçildi. Haziran 1810'da, Mr. Astor'la bu dört adam arasındaki ve daha önce "Pasifik *Kürk Şirketi*"ne katılmaya karar vermiş ve daha sonra katılacak olan diğer insanlar arasındaki "sözleşme hükümleri" yürürlüğe girdi. Bu anlaşma Mr. A.'un şirketin başkanı olarak New York'ta kalıp işleri yürütmesini ve dört yüz bin doları geçme-

mek kaydıyla girişimin gerektirdiği ön harcamaları karşılamasını şart koşuyordu. Şirketin toplam yüz hissesinden ellisini Mr. Astor alacak, geri kalan hisseler diğer ortakların ve onların ortaklık kurduğu kişilerin olacaktı. Columbia Nehri'nde her yıl bir genel toplantı yapılacak, toplantıya katılamayan ortaklar vekilleri eliyle oy kullanabilecekti. Ortaklık yirmi yıl sürecek, ancak kârlı bulunmazsa ilk beş yıl içinde sona erdirilebilecekti. Mr. A. uğranılabilecek tüm zararı karşılamayı kabul ediyordu. Bu süre için atanmış bir görevli ana yerleşimde oturacaktı ve ilk seçilen kişi Mr. Hunt idi.

Mr. Astor işe –biri denizden diğeri karadan– iki keşif seferiyle başlamaya karar verdi. Birinci keşif kolu Columbia Nehri'nin ağzında kurulacak olan müstahkem bir yerleşim için ne gerekiyorsa yapacaktı. İkincisi, Mr. Hunt'ın komutasında Missouri'den yukarı doğru çıkarak Kayalık Dağlar'ı aşıp aynı noktaya ulaşacaktı. Kara yoluyla yapılan bu yolculuk sırasında en uygun ulaşım hattı keşfedilecek ve ticari buluşma noktaları kurmaya elverişli yerler saptanacaktı. Mr. Irving'in anlatısını özetlerken şimdi bu keşif seferlerinden birincisiyle ilgili bazı açıklamalarda bulunacağız.

Yirmi kişilik mürettebatı, on topu bulunan, iki yüz doksan tonluk Tonquin adlı bir gemi temin edildi. O sırada izinde olan Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri'nden Önyüzbaşı Jonathan Thorn, geminin komutasına getirildi. Thorn cesur bir insandı ve Trablus Savaşı'nda kazandığı başarılarla dikkatleri çekmişti. Ortaklardan dördü gemiyle gittiler – daha önce sözünü ettiğimiz M'Kay ve M'Dougal'la firmanın yeni ortakları Monsieur David ve Monsieur Robert Stuart M'Dougal'a, Mr. Hunt'ın bulunmadığı durumlarda Mr. Astor'u temsil yetkisi verilmişti. Ekipte on iki de görevli vardı. Bunlar beş yıllığına şirkete alınmıştı, yılda kırkar dolar giyim kuşam parasıyla bu sürenin sonunda ödenmek üzere yıllık yüzer dolar alacaklardı. İleride görevde yükseltilecekleri sözü verildiğinden çıkarları Mr. Astor'unkilerle özdeşleşmişti. Gemide ayrıca Kanadalı on üç *voyageur* ile birkaç zanaatkâr bulunuyordu. 8 Eylül 1810'da Tonquin denize açıldı. Geminin Columbia'nın denize döküldüğü noktaya kadar olan yolculuğunu Mr. Irving oldukça eğlenceli bir tarzda hikâye etmiştir. Kafasında görev ve disiplin dışında pek fazla fikir bulunmayan ve çoğunluğunu bir yığın 'hödük' olarak gördüğü ekibe büyük bir küçümsemeyle tepeden bakan doğru sözlü, haşin donanma subayı Thorn, gerçek bir sanatçının doğal ama esprili kalemiyle resmedilirken, Mr. Astor'un temsilcisi olmaya verdiği önemle başı bulutlarda, tez canlı, farfaracı ve kurnaz İskoç ortak M'Dougal hiç zorlanmadan son derece

gülünçleştirilmişti – yine de çizilen portreler olağanüstü gerçekçi görünüyordu. Yolculuk kaptanla tayfası arasında ve zaman zaman da Mr. M'Kay'le Mr. M'Dougal arasında çıkan bir yığın çekişme ve hırgürle geçti. Aralarındaki dalaşma kısa sürse de, bu iki adam, öyle anlaşılıyor ki, şiddete başvuruyorlardı. "On beş dakika içerisinde," diye yazıyordu Kaptan Thorn, Mr. Astor'a gönderdiği bir mektupta, "birbirlerini çocuklar gibi sevip okşamaya başlıyorlar." Tonquin, Noel günü Horn Burnu'nu dönüp 11 Şubat'ta Owhyhee'ye ulaştı ve yiyecek içecek temin ettikten sonra Sandwich adalı on iki kişiyi de alarak ayın 28'inde yeniden yelken açıp 22 Mart'ta Columbia Nehri'nin denize döküldüğü yere vardı. Kum engelini aşacak bir yol ararken, içinde dokuz kişi bulunan bir kayık dev dalgalar arasında yitti. Owhyhee'den gelirken yolda şiddetli bir fırtınaya yakalanmışlardı ve ortaklarla kaptan arasındaki ağız dalaşı hâlâ devam ediyordu – kaptan ortakların kendisini görevden alma niyeti taşıdıklarından ciddi olarak şüpheleniyordu.

Columbia, denize döküldüğü noktadan itibaren kırk mil içeriye kadar, kelimenin tam anlamıyla bir haliçtir, genişliği üç mille yedi mil arasında değişir ve her iki kıyısını derin koylar bir dantel gibi süsler. Sığ yerler ve daha başka engeller burada nehir ulaşımını tehlikeli kılar. Nehrin bu geniş bölümünü ardımızda bıraktığımızda, yaklaşık yarım mil genişliğindeki asıl ağzını buluruz. Deniz tarafından halice girişin güneyi, okyanusa kadar uzanan ve Point Adams diye adlandırılan uzun bir kumsalla çevrilidir. Halicin kuzeyinde, sarp bir burun olan Hayal Kırıklığı Burnu yer alır. Bu burnun tam doğusunda Tonquin'in demir attığı Baker Koyu vardır.

Düşünülen yerleşimin kurulacağı en uygun yer konusunda bir türlü ikna edilemeyen saygıdeğer M'Dougal'la kaptan arasındaki çekişme hâlâ sürüyordu. Nisan'ın beşinde Mr. Thorn yardımcılarının düşüncelerini daha fazla dikkate almaksızın Baker Koyu'nda karaya çıkıp çalışmalara başladı. Aceleye getirilen bu hareket tarzı ortakların tepesini attırdı, keşif seferine büyük zarar verecek bir çatışmanın çıkması an meselesi gibiydi. Bununla birlikte bu güçlüklerin üstesinden gelindi ve nihayet 12 Nisan'da halicin güney sahilindeki Point George adı verilen toprak parçası üzerinde bir yerleşim merkezi inşa edilmeye başlandı. Burası iki yüz tonluk gemilerin kıyıdan elli metre öteye demir atabilecekleri iyi bir limandı. Şirketin en büyük hissedarının onuruna bu yeni yerleşime *Astoria* adı verildi. Epey gecikmeyle de olsa, yükün yerleşim bölgesi için olan kısmının boşaltılmasından sonra Tonquin yola devam etmekte serbest kaldı. Çeşitli limanlardan kürk satın almak üzere sahil boyunca kuzeye

çıkacak ve sonbaharda geri dönerken Astoria'ya uğrayacaktı. Mr. M'Kay armatör vekili sıfatıyla, Mr. Lewis ise kâtip olarak gemide yerlerini aldılar. 5 Haziran sabahı gemi toplam yirmi üç kişiyle sessizce denize açıldı. Koylardan birinden Kaptan Thorn, daha önce iki defa sahil boyunca yolculuk yapmış olan Lamazee adlı bir Yerliyi tercüman olarak işe aldı. Birkaç gün sonra gemi Vancouver Adası'na ulaştı ve Lamazee'nin yerlilerin kalleşliği konusunda Kaptan Thorn'u uyarmasına karşın Neweetee Limanı'nda demir attı. Sonuç, tercüman ve geminin kâtibi Mr. Lewis dışında bütün mürettebatın acımasızca kırılması oldu. Ölümcül bir yara alan Mr. Lewis bütün arkadaşlarının öldüğünü görünce gemiyi havaya uçurarak yüzden fazla düşmanla birlikte öldü. Astoria'ya felaket haberini getiren yerlilerin arasına karışarak canını kurtaran Lamazee oldu. Mr. Irving bu felaketin nefes kesen ayrıntılarını uzun uzadıya anlatırken, Önyüzbaşı Thorn'un yürekli ve kesinlikle çok onurlu olmakla birlikte son derece dediğim dedik biri olduğunu da belirtir. Görevlilerin, Mr. Astor'unki gibi büyük keşif seferlerini özene bezene planlayanların olgunlaşmış talimatlarına uymamasının ne kadar tehlikeli ve aptalca olduğu da çok yerinde ve inandırıcı bir şekilde gösterilmiştir. Burada sözü edilen felaket Mr. A.'un çok sık tekrarladığı –Tonquin'e her seferinde en fazla birkaç Yerli alınması yolundaki– tavsiyeye uyulmamasından kaynaklanmıştır. Tonquin'in kaybı henüz kurulma aşamasındaki Astoria için çok ciddi bir darbe oldu. Şimdi buraya geri dönelim.

Haliç civarında yaşayan yerliler, en büyükleri Chinooklar olan dört kabileye ayrılmıştı. Tek gözlü bir Yerli olan Comcomly, Chinookların şefiydi. Bu kabileler neredeyse her bakımdan birbirlerine benziyordu, kuşku yok ki aynı soydandılar. Temel besinleri balıktı – Columbia ve bu nehre dökülen akarsular, başta som balığı olmak üzere çok çeşitli balıkla kaynıyordu. Küçük ölçekte de olsa bir kürk ticareti derhal başlatıldı ve devam ettirildi. Columbia kıyılarında otuz beyaz adamın görüldüğü ve ikinci ivinti yerinde evler kurmakta oldukları yolunda Yerliler arasında dolaşan bir söylenti yerleşimde epey rahatsızlık yarattı. Bu adamların nehrin yukarı kısmını ele geçirerek civar topraklarda kürk ticaretinde Mr. Astor'un önüne geçmeye çalışan North-West Şirketi'nin öncüleri olmasından korkuldu. Bu durumda geçmişte rakip şirketler arasında cereyan eden çatışmalara benzer kanlı çatışmaların çıkması beklenebilirdi. Yerlilerin getirdiği haberin doğru olduğu ortaya çıktı – "North-West", Columbia'nın kuzey koluna dökülen Spokan Nehri üzerinde bir ticaret evi kurmuştu. Sayıları çok azalmış olan Astorialılar onlara karşı bir şey yapamazlardı. Ama Spokan'a bir keşif heyeti yollanmasına karar ve-

rildi; bu amaçla Mr. David Stuart sekiz adamı ve fazla çeşitlilik göstermeyen malzemeyle yola çıkmaya hazırlandı. Temmuz'un on beşinde tam ekip yola çıkacağı sırada dokuz beyaz adam taşıyan İngiliz bayraklı bir kayık limana girdi. Bunların nehrin ağzında Mr. Astor'dan önce bir yerleşim merkezi kurmak üzere rakip şirket tarafından gönderilen gruptan olduğu anlaşıldı. Liderleri olan Mr. David Thompson "North-West"in ortaklarından olduğunu söyledi – bunun dışında kendisinin çok barışçıl bir portresini çizdi. Ama daha sonra başka kaynaklardan elde edilen bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla, korkunç bir hızla dağları aşmış, bu yürüyüş sırasında uğradığı her Yerli köyünde İngiliz bayrağı çekerek "bu topraklara North-West Şirketi ve Büyük Britanya Kralı adına resmen el koyduğunu ilan" etmiş. Öyle görünüyor ki, adamlarının bir kısmının kaçıp gitmesiyle planı başarısız olmuştu; şimdi muhtemelen sadece keşif amacıyla nehir aşağı inmiş oldukları düşünülüyordu. M'Dougal onlara çok nazik davrandı ve dağları yeniden aşmaları için gereken erzakı sağladı. "Ziyaretlerinin amacı göz önüne alındığında bu adamların kendilerine iyi davranılmasını hak etmediğini düşünen" Mr. David Stuart buna kesinlikle karşıydı. Mr. Astor'a iletilmek üzere Thompson'a bir mektup verildi.

Temmuz'un yirmi üçünde Spokan bölgesine gidecek olan ekip yola çıktı ve çok ilginç bir yolculuktan sonra şirketin iç bölgelerdeki ilk ticaret merkezini kurmayı başardı. Burası Oakinagan ve Columbia nehirlerinin birleştiği yerde üç mil uzunluğunda, iki mil genişliğinde bir toprak parçası üzerindeydi. Bu arada Astoria civarındaki Yerliler düşmanca davranışlarda bulunmaya başlamışlardı, yerlilerdeki bu tavır değişikliğinin sebebi çok geçmeden Tonquin'in yitirildiği haberinin gelmesiyle ortaya çıktı. Kara haberi yerleşimciler ağustos başlarında aldılar. Kendilerini birden çok tehlikeli bir durumda buldular; bir avuç insan vahşi bir sahilde yırtıcı düşmanlarla çevriliydi. Bu açmazdan bir süreliğine de olsa M'Dougal'ın zekâsı sayesinde kurtuldular. Yerliler, birkaç yıl önce görülen ve bazı kabileleri silip süpüren çiçek hastalığından ölesiye korkuyorlardı. Hastalığı ya Büyük Ruh'un üzerlerine musallat ettiğine ya da beyaz adamın getirdiğine inanıyorlardı. Bu ikinci inanıştan yararlanmaya karar veren M'Dougal düşman olduğuna inandığı bazı şefleri topladı ve kuzeydeki kardeşlerinin Tonquin'e yaptıkları alçakça saldırıdan haberdar olduğunu söyledikten sonra cebinden küçük bir şişe çıkardı. "Beyaz adamların aranızda sayıca az olduğu doğru," dedi, "ama onların güçlü ilaçları var. Bakın buraya! Bu şişenin içine çiçek hastalığını hapsettim; erkekleri, kadınları ve çocukları öte dünyaya göndermek için

yapmam gereken tek şey mantarını çıkarıp öldürücü hastalığı serbest bırakmaktır!" Şefler dehşet içinde kaldılar. "Büyük Çiçek Hastalığı Şefi"ne beyaz adamların en güvenilir dostları olduklarını, Tonquin'in mürettebatını öldüren alçaklarla hiçbir ilgileri bulunmadığını ve şişenin tıpasının çıkarılarak suçluların yanında masumların da öldürülmesinin hiç de adil olmayacağını ifade ettiler. M'Dougal ikna oldu. Beyazlara karşı yapılacak bir hareket kendisini mecbur bırakmadıkça tıpayı çıkarmayacağına söz verdi. Bu şekilde yerleşim yerinde huzur yeniden sağlandı. Büyük bir bina inşa edildi, bir uskunanın iskeleti çatıldı. Dolly adı verilen bu tekne batı sahilinden suya indirilen ilk Amerikan gemisi oldu. Ama yerimiz girişimin bütün ayrıntılarına girmeye izin vermemektedir. Serüvenciler zaman zaman Dolly'yle yiyecek aramak üzere sefere çıkararak morallerini yüksek tuttular ve Mr. Hunt'ın yolunu dört gözle beklediler. Küçükyerleşim merkezi Astoria'da 1811 yılı böyle geçti. Şimdi gelelim keşif seferinin karadan ilerleyen koluna.

Bu kol, anımsanacaktır, New Jerseyli Mr. Wilson Price Hunt tarafından yönetiliyordu. Mr. Hunt son derece dürüst, cana yakın ve sevimli biri olarak anlatılmaktadır. Yaban hayatın içerisine hiç girmişliği yoktu, ancak uzunca bir süreden beri St. Louis'de Yerli tüccarlara mal sağladığından bu ticarete ilişkin ikinci elden epeyce bilgi sahibiydi. Bir başka ortak olan Mr. Donald M'Kenzie de kendisine eşlik ediyordu. Mr. M'Kenzie on yıldan beri North-West Şirketi'nin hizmetinde iç bölgelerde çalışıyordu, Yerlilerle ilgili bütün konularda çok deneyimliydi. Temmuz 1810'da bu iki adam keşif seferi için gerekli her şeyin temin edilebileceği Montreal'e gittiler. Burada –bazıları rakiplerince önlerine çıkarılan– birçok güçlükle karşılaştılar. Yine de bir miktar mühimmat, erzak ve Yerlilere satılabilecek cinsten mal temin ederek büyük bir tekneye yüklediler ve bulunabileceklerin en iyisi olmakla birlikte ehliyetsiz bir tayfayla Montreal Adası'nın ucuna yakın St. Ann's Limanı'ndan yola çıktılar. Ottawa'dan, bir dizi küçük göl ve nehirden geçerek Temmuz'un yirmi ikisinde Huron Gölü'yle Michigan Gölü'nün birleştiği yerdeki Mackinaw Adası'nda yer alan Mackinaw'a vardılar. Yerlilere satacak malları çeşitlendirmek ve daha fazla *voyageur* almak üzere burada bir süre kalmaları gerekti. Bu amaçları gerçekleştirmek için beklerlerken, keşif seferine bir ortak olarak girmek üzere mektupla davet edilen Mr. Ramsay Crooks da onlara katıldı. İskoçya'da doğup büyümüş olan Mr. Crooks North-West Şirketi'nde çalışmış ve Missouri boylarında yaşayan çeşitli Yerli kabileleriyle serüven dolu ticari ilişkilere girmişti. Mr. Crooks, Yerlilerden –özellikle de Kara Ayaklar ve Siulardan– bek-

lenecek tehlikeleri çok ikna edici bir şekilde anlattı, bunun üzerine St. Louis'e varınca ekibin sayısını altmışa çıkarmaya karar verdiler. Mackinaw'dan ayrılırken otuz kişiydiler. Ağustos'un on ikisiydi. Kürk tacirlerinin genellikle izledikleri yoldan gittiler – Green Körfezi'nden, Fox ve Wisconsin nehirlerinden geçerek Prairie du Chien'e ulaştılar ve Mississippi'den aşağı doğru inerek Eylül'ün üçünde St. Louis'e vardılar. Burada Mr. Hunt, Missouri Kürk Şirketi isimli bir birliğin, özellikle de en büyük hissedarı olan Mr. Manuel Lisa adında birinin engellemesiyle karşılaştı. Bu şirketin kırk bin dolar civarında sermayesi ve iki yüz elli civarında çalışanı vardı. Amacı nehrin yukarı kısmı boyunca ticaret merkezleri kurarak ticareti tekeline almaktı. Mr. H. rekabete karşı kendini güçlendirmeye girişti. Mr. Joseph Miller'i Mr. Astor'un şirketine aldı. Mr. Miller Birleşik Devletler Ordusu'nda subaylık yapmış, ama izin talebi reddedildiğinde istifa edip Yerlilerle ticaret yapmaya başlamıştı. Şirkete ortak olarak katıldı; tecrübesi ve engin bilgisi nedeniyle Mr. Hunt onu çok değerli bir yardımcı olarak görüyordu. Ayrıca birçok kayıkçı ve avcı işe aldılar, ama bu onlara haftalara mal oldu. Bu gecikmeyle daha önce Montreal ve Mackinaw'da karşılaştıkları güçlükler Mr. Hunt'ın orijinal planların çok gerisinde kalmasına yol açtı; Mr. Hunt bu yüzden Missouri'den yukarı doğru yolculuğu o mevsimde gerçekleştirmesine olanak kalmadığını gördü. Ekip, kaynağına ulaşmadan önce nehrin aşılması olanaksız hale gelmesi olasılığı hayli yüksekti. Bununla birlikte St. Louis'de kışlamak çok pahalıya gelecekti. Mr. H. bu yüzden mümkün olduğunca nehir yukarı çıkıp, av hayvanlarının bol olduğu bir yerde kamp kurarak ilkbahara kadar orada beklemeye karar verdi. Yirmi bir Ekim'de yola çıkıldı. Ekip üç kayığa –iki büyük Schenectady[6] mavnası ve sabit omurgalı bir tekne– bölüştürülmüştü. On altı Kasım'da dört yüz elli millik bir yolculuktan sonra Nodowa Nehri'nin ağzına ulaştılar ve bu noktada kışlık kamplarını kurdular. Burada, Mr. Hunt'ın davetiyle Mr. Robert M'Lellan bir ortak olarak şirkete katıldı. Mr. M'Lellan son derece enerjik yaradılışlı, yerinde duramayan, tez canlı biriydi ve General Wayne'in[7] komutası altında başarılarıyla öne çıkmıştı. Virginia ormanlık bölgesinden uzun boylu ve atletik yapılı bir avcı olan John Day de burada

6) Schenactady: 1661'de Felemenkler tarafından Mohawk Irmağı yakınlarında kurulan bir yerleşim. Mohawk Irmağı ile Hudson Irmağı kıyısında yer alan Albany arasındaki taşımacılığın son durağı olarak gelişmiştir. (Ana Britannica.)

7) Anthony Wayne (1745-1796): General ve devlet adamı. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndaki askeri başarıları ve sert kişiliği kısa sürede "Çılgın Anthony" diye ad takılmasına sebep oldu.

şirkete katıldı. Mr. Hunt ekibin büyük bölümünü Nodowa'da bırakarak takviye bulmak için St. Louis'e geri döndü. Yine Missouri Kürk Şirketi çevirdiği entrikalarla ona engel olmaya çalıştı, ama Mr. Hunt sonunda bir avcı, birkaç *voyageur* ve Pierre Dorion adında bir Siu tercüman bulmayı başardı. Bunları yanına alan Mr. Hunt zorluklarla dolu bir yolculuktan sonra, on yedi Nisan'da kampa döndü. Bundan kısa bir süre sonra da nehir yukarı yolculuğa kaldığı yerden başlandı. Ekip şimdi yaklaşık olarak altmış kişiden oluşuyordu: beş ortak –Hunt, Crooks, M'Kenzie, Miller ve M'Lellan–, bir katip –John Reed–, kırk Kanadalı *voyageur* ve beş on avcı. Dört tekneye doluşmuşlardı; büyük teknelerden birine bir döner tablayla iki havan topu monte edilmişti.

Yolcularımızın vahşi hayatın bağrında yaptıkları bu yolculukta yaşadıkları serüvenlerin bütün ayrıntılarını vermek niyetinde değiliz elbette. Bunları merak edenlere kitabın kendisini öneririz. Bildiğimiz kadarıyla, hiçbir gezi kitabında bu denli heyecan verici ayrıntı bulunmaz. Avcılık mesleğinde hayat zaman zaman büyük bir zevke dönüşürken zaman zaman da aşırı yorgunluk, açlık, susuzluk, endişe, dehşet ve umutsuzlukla karşılaşılır. Mr. Hunt yolculuğu sürdürmede büyük bir sebat göstererek sonunda başarıyla tamamladı. İzlenen yolu burada ana hatlarıyla kısaca vermekle yetineceğiz.

Bizim grup nehir yukarı ilerleyerek, yirmi sekiz Nisan'da Missouri Nehri'ne dökülen nehirlerin en büyüğü olan Nebraska ya da Platte Nehri'nin, Mississippi'yle birleştiği yerin altı yüz mil kadar yukarısındaki ağzına vardı. Nehrin daha yukarı bölümlerinde bulunmayan dayanıklı dişbudak ağacından kendilerine kürek ve sırık temin etmek için burada iki gün durdular. İki Mayıs'ta avcılardan ikisi keşif seferinden ayrılıp St. Louis'e dönmek için ısrar ettiler. Ayın onunda grup Omaha köyüne ulaştı ve o civarda kamp kurdu. Bu köy St. Louis'in sekiz yüz otuz mil yukarısında ve nehrin batı yakasındadır. Burada üç kişi gruptan ayrılıp gitti, ama şans eseri yerlerine üç kişi bulundu ve cömert tekliflerle işi kabul etmeye razı edildiler. Ayın on beşinde Mr. Hunt Omaha'dan ayrılıp yola devam etti. Bundan kısa bir süre sonra iki beyaz adamın kullandığı bir kayık görüldü. Bunların yıllardır Missouri'nin çıktığı bölgede avcılık yapan ve tuzak kuran iki serüvenci olduğu anlaşıldı. Adları Jones'la Carson'du. O sırada St. Louis'e dönmekteydiler, ama kolaylıkla yolculuktan vazgeçirilip yüzlerini yeniden Kayalık Dağlar'a döndüler. Ayın yirmi birinde Mr. Hunt özel ulak eliyle, Missouri Kürk Şirketi'nin en büyük hissedarı olan ve St. Louis'de Mr. Hunt'a sorun çıkaran Mr. Manuel Lisa'dan bir mektup aldı. Yerli kabilelerinin en korkunçların-

dan olan Siuların düşmanca niyetlerini haber alan Mr. Manuel Lisa, kalabalık bir grupla Mr. Hunt'tan üç hafta sonra St. Louis'den ayrılmıştı, nehrin tehlikeli bölümünü birlikte geçmek amacıyla onlara yetişmeye çalışıyordu. Mr. H. çok haklı olarak İspanyol'a güvenmiyordu, ilerlemeye devam etti. Poncaların, Quicourt Nehri'nin bir fersah kadar yukarısındaki köyünde sadece kurutulmuş bizon eti temin edecek kadar durdu. Yirmi beşi sabahı Jones'la Carson'ın kaçmış oldukları fark edildi. Takip edildilerse de bir sonuç elde edilemedi. Ertesi gün iki kayıkla nehir aşağı inmekte olan üç beyaz adam –Edward Robinson, John Hoback ve Jacob Rizner– görüldü. Onlar da insan ayağı değmemiş yüksek bölgelerde seneler geçirmişlerdi ve şimdi evlerine dönüyorlardı, ama keşif seferine katılıp seve seve geri döndüler. Sefere yeni katılan bu insanların verdiği bilgiler Mr. Hunt'ın yolu değiştirmesine sebep oldu. O zamana kadar Monsieur Lewis'la Monsieur Clarke'ın izlediği yoldan gitmek niyetindeydi – Missouri'den yukarı doğru çatala kadar çıkıp, oradan kara yoluyla dağları aşacaktı. Ama kendisine anlatıldı ki, böyle yapacak olursa, adamlarından biri Yüzbaşı Lewis'in elinde öldüğü için beyazlara karşı öfke dolu olan vahşi Kara Ayaklar kabilesinin topraklarından geçeceklerdi. Robinson daha güneyden geçen bir yol önerdi. Bu yol onları Platte ve Yellowstone nehirlerinin çıktığı yere ulaştıracaktı; burası Lewis'la Clarke'ın geçtikleri geçitten çok daha elverişli bir geçitti. Mr. Hunt bu öneriyi benimsedi ve birkaç gün sonra ulaşacakları Arickaraların köyünden Missiouri'den ayrılmaya karar verdi. Bir Haziran'da, nehrin dairesel bir yarımadanın etrafında otuz mil uzunluğunda bir halat çizdiği "Büyük Dönemeç"e ulaştılar, halatın boyun kısmının genişliği taş çatlasın iki bin metre kadardı. Üç Haziran sabahı, Lisa gruba yetişti; bundan kimse hoşlanmadı. Buluşma içten olmaktan elbette çok uzaktı, ancak iki gün süreyle görünüşte nezaket sınırlarının dışına çıkılmadı. Üçüncü gün az kalsın sonu kötü bitecek bir ağız kavgası çıktı. Ancak sorun kısmen çözüldü, rakip gruplar birbirlerini gözden yitirmeksizin nehrin farklı kıyıları boyunca ilerlediler. On iki Haziran'da kırk altıncı ve kırk yedinci kuzey paralelleri arasında, Arickaraların Missouri'nin ağzından yaklaşık bin dört yüz mil uzaklıktaki köyüne vardılar. Yolcuğun buraya kadar olan kısmında Mr. Hunt, değinme gereği duymadığımız bir yığın güçlükle karşılaştı. Kalabalık Siu gruplarının varlığı zaman zaman cidden büyük tehlikeler yarattı ve bir defasında bütün grubun katledilmesini salt tesadüf önledi.

Arickara köyünde serüvencilerimiz kayıklarını bırakacak, batıya doğru vahşi yaşamın içine yürüyeceklerdi. Yerlilerden at satın alacaklardı,

ancak Yerlilerde yeterli sayıda at yoktu. Bu güç durumda Lisa, artık bir işe yaramayacak olan tekneleri satın almayı ve karşılığını at vererek ödemeyi önerdi; atlar nehrin yüz elli mil yukarısında yer alan Mandan köyündeki Missouri Kürk Şirketi'ne ait bir kaleden temin edilecekti. Bir anlaşmaya varıldı ve Monsieur Lisa'yla Monsieur Crooks atları getirmek için gidip iki hafta sonra atlarla döndüler. Arickara köyünde Mr. Hunt, anladığımız kadarıyla, Edward Rose adında birini işe aldı. Rose, daha önce aralarında yaşadığı Upsarokalar veya Crow Yerlilerinin topraklarına gelindiğinde tercüman olarak iş yapacaktı. Temmuz'un on sekizinde grup yola çıktı. Hâlâ yeterince ata sahip değillerdi. Kafile, çoğu Yerlilere satılacak mallar, kunduz tuzakları, cephane ve yiyecek içecekle yüklü seksen iki attan ibaretti. Ortakların hepsi atlıydı. Arickara'dan ayrılırlarken Lisa'nın şirketindeki tecrübeli insanlar da, Lisa'nın kendisi de vahşi hayatın bağrında yatan sayısız tehlikeler arasında bizim serüvencilerin tümünün yok olacağı öngörüsünde bulundular.

Daha önce söylediğimiz gibi, yırtıcı ve acıma nedir bilmeyen bir kabile olan Kara Ayaklarla karşılaşmamak için ekip güneybatıya yöneldi. Bu yol onları Missouri'ye dökülen bazı akarsulardan, göz alabildiğine ufka kadar uzanan engin çayırlardan geçirdi. İlk başlarda çok yavaş yol alıyorlardı, Mr. Crooks hastalanınca iki at arasında ona bir sedye yapmak gerekti. Ayın yirmi üçünde Büyük Nehir adı verilen küçük bir akarsuyun kıyısında kamp kurup burada günlerce konakladılar ve birçok serüven yaşadılar. Daha başka şeylerin yanı sıra, Şayenlerden satın aldıkları atlarla eksiklerini giderdiler. On altı Ağustos'ta yeniden yolculuğa başlayarak kısa sürede düşman Siu topraklarını artlarında bıraktılar. Bu arada tercüman Edward Rose'un bir dolap çevirmekte olduğu anlaşıldı. Bu alçak, ekiptekileri ayartmaya çalışıyor, eski tanışı Crowlarla karşılaştıklarında, çalabildikleri kadar malla kaçıp vahşilere sığınmalarını öğütlüyordu onlara. Ama mesele halledildi ve Mr. Hunt'ın yaratıcı zekâsı sayesinde Mr. Rose sessizce kovuldu. Ayın on üçünde Mr. Hunt yönünü batıya çevirdi, bu yol onları kısa sürede Little Missouri çatalına ve Kara Dağlar'ın eteklerine ulaştırdı. Bu dağlar Kayalık Dağlar'ın yüz mil kadar doğusunda, Platte Nehri'nin güney çatalından, Missouri'nin kuzeyde yaptığı büyük dönemece kadar kuzeydoğuya doğru uzanan ve Missouri sularını Mississippi ve Arkansas sularından ayıran sıradağlardır. Seyyahlar burada Arickaraların köyünden iki yüz elli mil uzakta olduklarını düşünüyorlardı. En ciddi dertleriyse şimdi başlıyordu. Boz ayıların sebep olduğu daha önemsiz sorunların yanı sıra, yolları üzerindeki çetin engelleri aşmak için attıkları her adımda açlık ve susuzlukla karşılaşıyorlardı.

Sonunda suları berrak bir akarsuya, Powder Nehri'nin kollarından birine rastladılar ve bizon dolu çayırları bir kez daha gördüler. Ayın on yedisinden beri görünürde olan ulu bir dağa doğru yürüyerek bu akarsu boyunca on sekiz mil yukarı çıktılar. Arickara'dan ayrıldıklarından bu yana dört yüz mil yol kat ederek, ayın otuzunda Kayalık Dağlar'ın kollarından biri olduğu anlaşılan bu dağın eteğine vardılar.

Bir iki gün boş yere dağlarda bir geçit bulmaya çalıştılar. Üç Eylül'de batıya doğru kendilerine bir yol açmayı denediler, ama kısa sürede her türlü çabalarına meydan okuyan sarp kayalıkların ve uçurumların yarattığı engellerle karşılaştılar. Şimdi dehşet verici Upsarokaların topraklarındaydılar ve adım başı onlarla karşılaşıyorlardı. Bundan başka kalabalık gruplar halinde dolaşan dost tavırlı Şoşonlara ve Selişlere de rastlıyorlardı. Bin bir aksilikle karşılaştıktan sonra bir miktar yol alabildiler. Ayın dokuzunda seksen mil uzunluğunda yirmi beş mil genişliğinde birbirine paralel üç kol halinde uzanan bir dağ silsilesine adını veren bir akarsu olan Wind Nehri'ne ulaştılar. Bu dağlardan "birinin zirvesinin deniz seviyesinden yüksekliği," diyor yazarımız, "belki de on beş bin ayak [beş bin iki yüz metre] vardı." Mr. Hunt beş gün boyunca Wind Nehri'ni bir o yana bir bu yana geçerek yukarı doğru çıktı. Bakir topraklara vurmasını tavsiye eden üç avcı, nehir boyunca yukarı çıkıp, bir tek dağ silsilesini aşmakla Columbia'nın kaynağına ulaşacağını söylemişti. Ancak Hunt av hayvanlarının azlığı yüzünden farklı bir yol izlemeye karar verdi. Bu kararı verdikleri gün karlarla kaplı üç dağ zirvesi gördüler; avcılar bunların Columbia'nın çatallarından birinin hemen üzerinde yükselen dağlar olduğunu anladılar. Mr. Hunt bu zirvelere "Rehber Tepeler" adını verdi. Seyyahlar kırk mil kadar güneybatı yönünde ilerlediler ve sonunda batıya doğru akan bir nehir buldular. Bu akarsuyun Colarado'nun kollarından biri olduğu anlaşıldı. Bu akarsuyu nehir aşağı on beş mil izlediler. Ayın on sekizinde nehrin izlediği ana yoldan ayrılarak sekiz mil kadar kuzeybatı yönünde ilerlediler ve aynı nehrin dağların bağrından doğup bizon dolu yeşil çayırlar arasından akan küçük kollarından birine vardılar. Burada günlerce konakladılar, çünkü hem insanların hem de atların biraz dinlenmeye gereksinimi vardı. Ayın yirmi dördünde yeniden yola koyuldular. On beş mil sonra elli ayak genişliğinde bir akarsuya geldiler; bunun Columbia'yı besleyen kaynaklardan biri olduğu anlaşıldı. İki gün boyunca bu akarsuyu izlediler, bu süre içerisinde akarsu yavaş yavaş genişleyerek basbayağı bir nehre dönüştü. En sonunda bir başka nehirle birleşerek öyle coşkun, ket vurulamaz bir nehir haline geldi ki suyun akış hızı ve çalkantısının büyüklüğü nedeniyle ona "Deli

Nehir" adını verdiler. Nihai hedeflerine kadar bu nehirden aşağı hiçbir engelle karşılaşmaksızın kanolarla inebilecekleri tahmininde bulundular – ama bu umutları gerçekleştirilebilir olmaktan çok uzaktı.

Ortaklar kendi aralarında toplanıp görüştüler. O zamana kadar onlara yol gösteren üç avcı Kayalık Dağlar'ın batısında uzanan bölge hakkında bir şey bilmiyordu. "Deli Nehir"de kayık kullanılıp kullanılamayacağı kesin olarak belli değildi, böyle belirsiz bir durumda atlarını terk edip etmemek konusunda bir karara varamıyorlardı. Yine de tercihleri nehir yoluyla devam etmekten yana oldu ve gerekli tekneleri yapmaya giriştiler. Bu arada, Columbia'nın kunduzlarıyla ünlü kaynağına varılmış olduğundan, Mr. Hunt'ın düşünceleri keşif seferinin asıl amacına yöneldi. Geride kalıp kapanla kunduz avlamak üzere dört kişi –Alexander Carson, Louis St. Michel, Pierre Detayé ve Pierre Delaunay– ekipten ayrıldı. Bunlar yeterli miktarda kürk topladıktan sonra kürkleri Columbia'nın ağzındaki ana istasyona veya şirket tarafından kurulacak bir ara istasyona getireceklerdi. Bu tuzakçılar henüz ayrılmışlardı ki, yolu kampa düşen iki Snake Yerlisi nehrin ulaşıma elverişli olmadığını söyledi. Mr. Hunt'ın yolladığı keşif kolu sonunda bu bilgiyi doğruladı. Bu yüzden dört Ekim'de kamp toplandı ve ekip o civarda, Columbia'nın bir başka kolunun kıyılarında olduğu söylenen Missouri Kürk Şirketi'ne ait bir istasyon bulmak için yoluna devam etti. Bu istasyonu çok zorlanmadan buldular. İstasyon terk edilmişti – yolcularımız büyük bir memnuniyetle bu kaba saba yapıları işgal ettiler. Nehrin genişliği burada yüz metreden fazlaydı. Son sürat kano inşa etmeye giriştiler. Bu arada civar bölgeye bir başka tuzakçı ekibi gönderildi. Bu ekip Robinson, Rezner, Hoback, Carr ve Mr. Joseph Miller'dan oluşuyordu. Mr. Miller, anımsanacağı gibi ortaklardan biriydi – ancak daha tehlikeli bir serüven uğruna keşif seferinden alacağı paydan vazgeçmişti. Ayın on sekizinde (Ekim'in) on beş kano tamamlanmıştı, yolcularımız, atlarını hâlâ beraberlerinde bulunan iki Snake Yerlisi'ne emanet bırakarak kanolara doluştular.

Ekip aynı gün, üzerinde yol aldıkları nehrin "Deli Nehir"le birleştiği yere ulaştı. Bin bir felakete sahne olan Snake Nehri buradan başlar. Kayıkların sık sık karadan taşınmak zorunda kalındığı, her türden sayısız güçlüklerle dolu dört yüz millik bir yolculuktan sonra serüvencilerimizin yolunu, iki yüz ayaktan fazla dimdik yükselen heybetli kapkara kayalık surlar arasında göz alabildiğince art arda uzanan bir dizi köpüklü, korkunç şelale kesti. Buraya "Çağlayan Kazanı" adını verdiler. Antoine Clappine, *voyageur*'lerden biri, burada girdaba kapılarak gözden yitti, kanolardan üçü kurtarılması mümkün olmayacak şekilde kayalar arasına

sıkıştı ve bir kano da kayıkçılardan dördünün bütün silah ve kişisel eşyasıyla birlikte akıntıya kapılıp gitti.

Ekip şimdi çok acınası bir durumdaydı – bilinmeyen toprakların ortasındaydılar, ne yana gideceklerini, hedeflerinden ne kadar uzakta olduklarını bilmiyorlardı ve civarda akıl danışabilecek kimseler yoktu. Sadece beş günlük erzakları vardı; açlık kapıya dayanmıştı. Bu yüzden, bir arada kalmak gruplara ayrılmaktan daha tehlikeliydi. Eşyalarla erzak, herkese pay edilen küçük bir kısmı dışında *zulalara* (toprağa kazılmış çukurlara) saklandıktan sonra, ekip küçük gruplara ayrıldı ve her grup ayrı bir yoldan Columbia'nın ağzına ulaşmak üzere farklı yönlerde yola koyuldu. O sırada bilmiyor olsalar da, hedeflerinden yaklaşık bin mil uzaktaydılar hâlâ.

Yirmi bir Ocak'ta Mr. Hunt'ın içinde bulunduğu grup neredeyse inanılmaz bir dizi serüvenin ardından Columbia'nın iki büyük kolu olan Lewis ve Clarke nehirlerinin birbirine kavuştuğu ve Wallah-Wallah Nehri'nden çok uzakta olmayan bir noktada Columbia Nehri'ne ulaştı. Çağlayan Kazanı'nı terk ettikten sonra karlarla kaplı çorak topraklardan, sarp dağlardan geçen iki yüz kırk mil yol kat etmişlerdi ve Missouri üzerindeki Arickara köyünden ayrıldıkları günden beri altı ay geçmişti – toplam olarak, hesaplarına göre, bin yedi yüz elli bir mil yol yapmış bulunuyorlardı. Burada kulaklarına diğer gruplarla ve Columbia'nın ağzındaki yerleşimcilerle ilgili bazı bölük pörçük bilgiler çalındı. Ayın otuz birinde Mr. Hunt çağlayana ulaştı ve Wish-Ram köyünde kamp kurdu. Tonquin'de yapılan katliamla ilgili haberleri burada aldılar. Şubat'ın beşinde güçbela elde edebildikleri kanolarla serüvencilerimiz Wish-Ram'den ayrıldılar ve ayın on beşinde görüşlerini engelleyen bir burnu döndükten sonra çoktandır varmaya can attıkları *Astoria*'yı gördüler. Karaya ayak bastıklarında onları ilk karşılayanlar arasında Çağlayan Kazanı'nda birbirlerinden ayrıldıkları ve bir ay kadar önce yerleşime ulaşmış bulunan bazı eski arkadaşları da vardı. Mr. Crooks'la John Day hareket edemediklerinden bazı Yerlilerle birlikte arkada bırakılmıştı – onlar daha sonra geldiler. Yine mecburiyetten beraberlerinde getiremedikleri bir *voyageur* olan Carriere'den ise bir daha haber alınamadı. Yine bir *voyageur* olan Jean Baptiste Prevost açlıktan çıldırarak Snake Nehri'nde boğulmuştu. Bütün gruplar yorgunluktan, yoksunluktan perişan olmuş, büyük tehlikeler atlatmıştı. St. Louis'den yola çıkalı üç bin beş yüz mil yol almışlardı. Şimdi gelelim Mr. Astor'a.

Mr. Astor Columbia'dan hiçbir haber alamadığından her şeyin arzuladığı gibi gittiği varsayımıyla hareket etmek zorunda kaldı. Bu varsayım

doğrultusunda "Beaver" adlı dört yüz doksan tonluk zarif bir tekneyi donattı. Geminin yükü Astoria'nın gereksinimi, sahil boyunca yapılacak ticaret ve Rus kürk şirketinin eksikleri göz önünde tutularak oluşturuldu. Yerleşime gitmek üzere gemiye bir ortak, beş memur, on beş Amerikalı işçi ve altı Kanadalı *voyageur* bindi. Şirketin ortaklarından Mr. John Clarke Birleşik Devletler'de doğmuş, ama on altı yaşından beri kürk ticaretiyle uğraştığından ömrünün çoğunu North-West Şirketi'nde geçirmişti. Memurlar esas olarak çevre sahibi genç Amerikalılardı. Mr. Astor bu takviyeyi Astoria'da Amerikan nüfuzuna üstünlük sağlamak ve şirketi kesinlikle ulusal kılmak niyetiyle seçmişti. Özel bir takım sebeplerden bunu işin başında yapamamıştı.

Beaver'ın komutanı Kaptan Sowle'ye, Tonquin'in yazgısını ve mümkünse Astoria'da yerleşim kurulup kurulmadığını sorup öğrenmek üzere Sandwich Adaları'na uğraması talimatı verildi. Yerleşim kurulmuşsa adalılardan olabildiğince çok sayıda adam işe alıp yola devam edecekti. Columbia'nın ağzına yaklaşırken çok dikkatli olacaktı. Her şey yolundaysa, yerleşim için gönderilen yükü indirecek ve Ruslar için gönderilen mallarla New Archangel'a gitmek üzere yelken açacaktı. Götürdüğü mallara karşılık kürk aldıktan sonra Astoria'ya dönecek, oradaki toplanmış kürkleri de yükledikten sonra en kısa yoldan Canton'a gidecekti. Bunlar kesin talimatlardı – bunlardan en ufak sapma büyük sıkıntılara ve kayıplara yol açar ve girişimin başarısızlığına büyük ölçüde etki ederdi. Beaver on Ekim 1811'de denize açıldı ve Sandwich Adaları'ndan on iki kişi alarak dokuz Mayıs 1812'de sağ salim Columbia'nın ağzına vardı. Geminin gelmesi yerleşimi canlandırıp şevke getirdi, ayrıca yerleşimdekiler bu sayede faaliyet alanını genişleterek iç bölgelerde çok sayıda ticari istasyon kurma olanağını buldular.

Şimdi New York'taki Mr. Astor'a kara yoluyla mal göndermek zorunlu olmuştu; bir süre önce böyle bir girişimde bulunulmuşsa da Wis-Ram'deki Yerlilerin düşmanca tavırları yüzünden başarıya ulaşılamamıştı. Bu görev, daha önce dağları hiç aşmamış olmakla birlikte böyle bir işin üstesinden gelebileceğini kanıtlamış olan Mr. Robert Stuart'a verildi. Beraberinde Kentuckyli Ben Jones'la John Day, Kanadalı Andri Vallar'la Francis Le Clarke ve Atlantik kıyısına dönmek isteyen iki ortak, Monsieur M'Lellan'la Monsieur Crooks da gidiyordu. Bu küçük grup Haziran'ın yirmi ikisinde yola çıktı. Mr. Irving bu uzun ve tehlikeli yolculuğun tamamını ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi, daha önce Mr. Hunt'la arkadaşlarının yaşadıklarından daha büyük güçlüklerle karşılaştılar. Yolculuğa, Mr. Crooks'un hastalanması ve Upsa-

rokaların ekibe ait tüm atları kalleşlikle çalması damgasını vurdu. Bu sonuncusu çekilen büyük sıkıntıların ve uzun süreli gecikmenin nedeniydi. Yine de, neredeyse on ay süren tehlikeli bir yolculuktan sonra ekip on üç Nisan'da sağ salim ve yüksek bir moralle St. Louis'e ulaştı. Mr. Stuart'ın izlediği yol Wind River Dağları'na kadar Mr. Hunt'ın izlediği yolun hemen hemen aynısıydı. Bu noktadan itibaren Mr. Stuart bir miktar güneydoğuya kayarak Nebraska Nehri'ni Missouri'yle birleştiği noktaya kadar takip etti.

Sonunda Birleşik Devletler'le İngiltere arasında savaş başladığından, Mr. Astor, New York Limanı'nın ablukaya alınacağını ve her yılın sonbaharında erzak taşımak için yola çıkan gemilerin engelleneceğini gördü. Bu beklenmedik durum karşısında Canton'da bulunan Beaver'ın kumandanı Kaptan Sowle'a bir mektup yazdı. Mr. Astor mektupta kaptana, işletmenin gereksinim duyacağı mallarla Columbia'nın ağzına gitmesini ve Mr. Hunt'ın emrine girerek orada beklemesini emrediyordu. Bu arada yerleşimden henüz hiçbir haber alınmamıştı. Cesareti hâlâ kırılmayan Mr. A. bir gemi daha yollamaya karar verdi, ama geminin kaybedilme riski o kadar artmıştı ki sigortalatmak mümkün olmadı. Hızıyla ünlü Lark[8] adlı gemi seçildi. Gemi altı Mart 1813'te ikinci kaptan Mr. Northrop'un kumandası altında denize açıldı – kaptan olarak atanan subay korkup sözleşmesini bozmuştu. Lark'ın hareketinden iki hafta sonra Mr. A., North-West Şirketi'nin İngiliz Hükümetine, Astoria'nın izlenen faaliyetlerinin çok artmış olduğunu bildiren, oradaki yerleşim ezilmedikçe kendi kürk ticaretlerinin iflasından duyulan korkuyu dile getiren ve koloniye karşı askeri birlik gönderilmesini tavsiye eden bir tezkere gönderdiği haberini aldı. Sonuçta, *Phoebe* firkateyninin North-West Şirketi'ne ait ve yeni bir yerleşim için gerekli insan ve cephane yüklü *Isaac Todd* adlı silahlı gemiye eşlik etmesi emredildi. Bu gemilere "birlikte Columbia Nehri'nin ağzına gitmeleri, orada bulacakları Amerikan kalesini ele geçirmeleri veya yerle bir etmeleri ve yıkıntıları üzerine İngiliz bayrağı çekmeleri" emri verildi. Bu mesele bizim hükümetimize iletildiğinde, Kaptan Crane komutasındaki *Adams* firkateyni Astoria'nın korunmasıyla görevlendirildi ve Mr. A. firkateynle birlikte yelken açması için *Enterprize* adlı bir gemiyi donatmaya girişti ve gemiye ilave erzak yükledi. Ne var ki, iki tekne tam yola çıkacağı sırada Ontario Gölü'nde denizcilerin yardımına ihtiyaç duyuldu ve *Adams*'ın mürettebatı ister

8) Lark: Tarlakuşu. "Mellonta Taunta"daki balonun adı da yine aynı anlama gelen "Skylark"tır.

istemez oraya aktarıldı. Mr. A. gemisini tek başına göndereceği sırada, İngiliz kuvvetlerinin Hook açıklarında görünmesiyle New York fiilen ablukaya alınmış oldu. Bunun üzerine *Enterprize*'ın yükü boşaltıldı, donanımı söküldü. Şimdi yeniden *Beaver*'a dönüyoruz.

Bu gemi, yükünün yerleşim için gönderilen bölümünü Astoria'da boşalttıktan sonra New Archangel'a gitmek üzere dört Ağustos 1812'de yelken açtı ve önemli bir olay olmaksızın ayın on dokuzunda oraya vardı. Rus kürk şirketinin ayyaş yöneticisiyle –Kont Baranoff diye biri– yapılan görüşmeler uzun sürdü, nihayet tamamlandığındaysa artık Ekim'in başlarıydı. Bundan başka, verilen erzaka karşılık Mr. Hunt ayıbalığı derisi alacaktı, gel gör ki orada hiç yoktu. Bu yüzden ayıbalığı yakalamak üzere Kamçatka Denizi'ndeki St. Paul Adası'nda kurulmuş bulunan Rus şirketine ait bir yerleşime gitmek gerekiyordu. Mr. Hunt New Archangel'da kırk beş gün geçirdikten sonra buraya gitmek için dört Ekim'de denize açıldı. Adaya ayın otuz birinde vardı – oysa bu tarihe kadar Astoria'ya geri dönmeyi planlamıştı. Kandırılmamak için her paket tek tek gözden geçirildiğinden, derilerin gemiye yüklenmesi epeyce gecikmeye yol açtı. Bu yetmezmiş gibi, Beaver bir gece fırtınayla açığa sürüklendi ve Kasım'ın on üçüne kadar adaya geri dönemedi. En sonunda yükünü alıp denize açıldığında, Mr. Hunt ne yana gideceği konusunda kararsızdı. Son fırtınada gemi büyük hasar görmüştü, yılın bu fırtınalı mevsiminde Columbia'nın ağzına girmeye kalkışmanın pek akıllıca olmayacağına hükmetti. Üstelik mevsim çok ilerlemişti, ilk başta niyet ettiği gibi Astoria'ya gidecek olursa, Canton'a çok geç kalır, piyasanın düşük olduğu bir mevsimde varırdı. Bu yüzden istemeye istemeye derhal Sandwich Adaları'na gitmeye karar verdi. New York'tan senede bir gelen gemiyi orada bekleyip onunla Astoria'ya dönerdi; Beaver'sa Çin'e doğru yolculuğunu sürdürürdü. Onun bu yolu tutmasında Kaptan Sowle'un utangaç önerilerinin de bir payı olduğunu söylememek hakkaniyete sığmaz. Sağ salim Woahoo'ya vardılar, burada gemi gerekli onarımı gördükten sonra Mr. Hunt'ı adada bırakarak bir Ocak 1813'te yeniden denize açıldı.

Canton'da Kaptan Sowle, Mr. Astor'un savaşı haber veren ve bu bilgiyi Astoria'ya ulaştırmasını isteyen mektubunu buldu. Mr. Sowle ancak barış olduktan sonra yurda döneceğini söyleyerek bu emirlere uymayacağını bildiren bir yanıt gönderdi. Bu arada Mr. Hunt, New York'tan gelecek gemiyi boş yere bekleyip durdu. Sonunda, Kaptan Smith'in kumanda ettiği Çin'den gelen *Albatross* adlı gemi yirmi Haziran civarında Sandwich Adaları'na savaş haberlerini getirdi. Mr. Hunt bu gemiyi bir

miktar erzakla birlikte kendini Astoria'ya götürmesi için iki bin dolara kiraladı. Astoria'ya on iki Ağustos'ta ulaştığında şirketin çok kötü durumda olduğunu gördü; ortaklar yerleşimden ayrılmayı düşünüyorlardı. Mr. Hunt bu karara sonunda rıza göstermek zorunda kaldı. Ama pazara ulaştırılması gereken çok miktarda kürk vardı ellerinde ve bu iş için bir gemi gerekiyordu. *Albatross*, Markiz Adaları'na, oradan da Sandwich Adaları'na gidecekti; Mr. H.'ın bir gemi aramak üzere Albatross'la gitmesine ve mümkünse bir Ocak'a kadar gerekli öteberiyle birlikte dönmesine karar verildi. Yirmi altı Ağustos'ta Astoria'dan ayrıldı ve kazasız belasız Markiz Adaları'na vardı. Kısa bir süre sonra buraya gelen Komodor Porter, İngiliz firkateyni Phoebe'nin, Columbia'nın ağzına gitmek üzere *Cherub* ve *Racoon* adlı gambotlarla birlikte, bombardıman malzemesi yüklü bir mühimmat gemisi eşliğinde altı Temmuz'da Rio de Janeiro'dan yola çıktığı haberini getirdi. Mr. H., Komodor Porter'dan boş yere bir balina gemisi satın almaya çalıştıktan sonra, yirmi üç Kasım'da yola çıkıp on iki Aralık'ta Sandwich Adaları'na vardı. Burada, mart ortalarında bir deniz kazası geçiren Lark'ın komutanı Kaptan Northrop'u buldu. On bin dolara *Pedlar* adlı iki direkli bir yelkenli gemi satın alıp komutasına Kaptan N.'yi getirdikten sonra, Mr. H., Astoria'daki malları mümkün olduğunca çabuk boşaltıp, civardaki Rus yerleşimlerine götürmek amacıyla –bunlar Mr. Astor'un Lark'la gönderdiği talimatlardı– Astoria'ya gitmek üzere yirmi iki Ocak 1814'te yelken açtı. Brik yirmi sekiz Şubat'ta Columbia'da demir attığında, on iki Aralık'ta İngilizlerin yerleşimi ele geçirmiş olduğunu öğrendiler. Teslimden hemen önce North-West şirketiyle M'Dougal arasında yapılan görüşmeler, Kaptan Thorn'un bu muhterem şahsiyetin göründüğü kadar iyi olmadığı yolundaki kuşkularını tamamen haklı çıkardı. M'Dougal bir süreden beri rakip şirketin gizli ortağı olmalıydı; İngilizlerin gelişinden kısa bir süre önce yerleşimin başkanı olmayı fırsat bilerek şirketin malını mülkünü değerinin üçte birinden az bir fiyata elden çıkarmıştı.

Böylece, Mr. Astor'un büyük girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Barış imzalanınca, Astoria'yla civarı Ghent Antlaşması'yla *states ante bellum*[9] ilkesine göre yeniden Birleşik Devletler'e verildi. 1815 kışında Meclis İngiliz tacirlerin topraklarımızda ticaret yapmasını yasaklayan bir yasa çıkardı; Mr. A. bu fırsattan yararlanarak girişimini tekrarlamak istedi. Ancak açıktır ki, hükümetin doğrudan desteği olmadan bir şey yapamazdı. Hükümet bu konuda çok isteksiz davrandı, fırsatlar kaçırıldı,

9) Antebellum (Lat.): Savaş öncesi.

Meclis'in yasaklamasına karşın sonunda İngilizler Kuzeybatıdaki engin topraklarımızda yapılan bol kazançlı kürk ticaretini tamamen ele geçirdiler. Mr. Astor, hak ettiğini çok haklı olarak düşündüğü yardımı alabilseydi bu kârlı ticareti ulusal kanallara yöneltebilir ve New York'u, Londra'nın çok uzun zamandır olduğu gibi büyük bir kürk pazarına dönüştürebilirdi.

Mr. Irving'in kendisine verilen görevi ne kadar ustaca yerine getirdiğinden daha önce söz etmiştik. Ancak anlatısındaki birkaç küçük tutarsızlık da dikkatimizden kaçmadı. M'Lellan, M'Lennon ve M'Lennan isimleri arasında bir karışıklık var gibi görünüyor – ya da bu üç isim aynı kişiye mi aittir? Missouri'den yukarı doğru çıkarken Mr. Hunt Büyük Dönemeç'e bir Haziran'da varıyor – bundan üç gün sonrasının (Lisa'nın ekibe yetiştiği gün) *Temmuz*'un üçü olduğu söyleniyor. Jones'la Carson ekibe Omaha köyünün hemen yukarısında katılıyorlar. 1. cildin 187. sayfasında "Maha köyünde (Omaha denmek istendiğini sanıyoruz) ekibe katılmış olan" iki kişinin kaçtığını, takip edildiklerini, ancak yakalanamadıklarını okuyoruz – ama 199. sayfada ekiple görüşen bir Yerli, Carson'u tanıyor. Bundan başka Lark, altı Mart 1813'te New York'tan yelken açıyor ve ayın onunda onu epeyce hırpalanmış vaziyette Sandwich Adaları civarında bir yerlerde görüyoruz. Bu hatalar çok önemli olmamakla birlikte, bundan sonraki baskıda düzeltilmesi yerinde olur.

İngilizler, konutlarının dış mimarisinde değilse bile, içinin dekorasyonunda dört dörtlüktürler. İtalyanlar, mermerler ve renkler dışında pek bir şeyden anlamazlar. Fransa'da insanlar, *meliora probant, deteriora sequuntur*,[1] hakkında ince bir zevk ya da hiç değilse sağduyu sahibi oldukları ev adabını koruyamayacak kadar avaredirler. Çinliler ve Doğulu halkların çoğunluğunun sıcak ama pek uygun kaçmayan beğenileri vardır. İskoçlar dekorasyonda *zayıftır*. Hollandalıların perdeyi lahanadan[2] ayırt edebilecekleri su götürür. İspanya'da insanlar *tepeden tırnağa perdedir – cellatlar*[3] ulusu. Ruslar dekorasyon yapmazlar. Hotantolar ve Kikapoolar[4] kendi tarzlarında gayet iyidirler. Sadece Yankeeler akla ziyan şeyler yaparlar.

Bunun neden böyle olduğunu anlamak zor olmasa gerek. Bizde doğuştan aristokrat yoktur, sonuçta –doğallıkla ve kaçınılmaz olarak– kendimize bir dolar aristokrasisi yarattık; *zenginlik gösterisinin* burada monarşik ülkelerdeki hanedan gösterilerinin yerini alıp onların görevini üstlenmesi kaçınılmazdı. Anlaşılması ve öngörülmesi çok kolay bir değişimle, zevk anlayışımızı *gösterişle* sergilemeye giriştik.

Daha az soyut konuşacak olursak, İngiltere'de, örneğin, pahalı mobilyalarla gösteriş yapmak ne mobilyanın güzelliği konusunda ne de sahibinin zevki konusunda bizdeki etkiyi yaratır – bunun nedeni, her şeyden önce İngiltere'de zenginliğin soyluluğun en yüce tutkusu ve amacı olmaması, ikinci olarak da babadan atadan soylu kişilerin kendilerini yerleşik zevk sınırları içinde tutmaya özen gösterip, *parvenu*[5] rakiplerin her zaman başvurabileceği pahalı yapmacıklıklardan kaçınmalarıdır.

1) Ovidius'un (İÖ 43 - İS 17) *Başkalaşımlar*'ından. "İyi şeylere yalandan bağlılık gösterir, kötünün peşinden giderler."

2) Kelime oyunu; "cabbage" hem 'lahana' hem de 'kumaş kırpıntısı' anlamına gelir.

3 Bir başka kelime oyunu; "hang" hem 'asmak' hem de 'perde' anlamına gelir. "Hangman" cellat.

4) Namibia'da yaşayan Hotantolar kendilerine "*insanların insanları*" anlamında Koikoiler der. Küçültücü anlamda kullanılan Hotanto adı Felemenkler tarafından verilmiştir. Kikapoolar ise Algonkin dili konuşan Kuzey Amerika yerlileridir.

5) Parvenu (Fr.): Sonradan görme, görgüsüz, zıpçıktı.

Halk soylulara öykünür ve sonuç, uygun duyguların genele yayılması olur. AmaAmerika'da aristokrasinin biricik silahı geçer akçe olduğundan, onun sergilenmesinin genel olarak aristokratik farklılığın gösterilmesinin tek yolu olduğu söylenebilir; örnek alınacak modeli her zaman yukarılarda arayan avam, görkem ve güzellik gibi birbirinden tamamen farklı iki kavramı farkına varmadan yavaş yavaş birbirine karıştırır. Kısacası, bir mobilya parçasının fiyatı bizde, dekoratif değerini belirleyen neredeyse tek ölçüt haline gelir sonunda – bu ölçüt bir defa kabul edildi mi, kolaylıkla aptallığa vardırılabilecek bir yığın benzer hataya giden yol açılmış olur.

Birleşik Devletler'de –yani Appalaşlar'da– iyi döşenmiş bir iç mekân diye adlandırılan şey kadar bir sanatçının gözünü rahatsız edecek bir şey bulunmaz. Bu mekânların en sık rastlanan kusuru uyum eksikliğidir. Bir odadaki uyumdan tıpkı bir resimdeki uyumdan söz ettiğimiz gibi söz ederiz – çünkü hem resim, hem de oda sanatların her çeşidini düzenleyen aynı değişmez ilkelere tabidir ve bir resmin değeri hakkında hüküm vermemizi sağlayan yasaların neredeyse aynısı bir odanın düzenlenişi hakkındaki kararlarımızda da geçerlidir.

Uyum eksikliği bazen çeşitli mobilya parçalarının nitelikleri arasında, ama genellikle renklerinde ve kullanılış tarzlarında görülür. *Çoğunlukla* sanatsal olmaktan uzak düzenleniş tarzları gözü rahatsız eder. Düz hatlar göze batacak denli boldur, ya kesintisiz uzayıp giderler ya da ansızın dik açılarla kesilirler. Araya kavisli hatlar girerse, bunlar kendini nahoş bir tekdüzelikle tekrarlayıp durur. Yersiz bir titizlikle güzel bir odanın görünüşü berbat edilir.

Perdeler nadiren dekorasyona uygundur. Usulünce döşenmiş bir odada perdeye yer yoktur; fazla miktarda perde, türü ne olursa olsun, her halükârda yüksek beğeniyle bağdaşmaz – uygun miktar da uygun düzenleme yaratılmak istenen genel etkinin niteliğine bağlıdır.

Halı meselesi şu son zamanlarda eski günlerdekinden daha iyi anlaşılmış olsa da, yine de sık sık desen ve renkleri konusunda yanılgıya düşeriz. Odanın ruhu halıdır. Üzerinde duran eşyaların sadece renklerini değil şekillerini de halı belirler. Gelenek görenek hukukunda bir yargıç herhangi biri olabilir, ama halı konusunda iyi bir yargıç bir *dahi olmalıdır*. Oysa kendi favorilerini düzeltmekten aciz birtakım insanların "*d'un mouton qui reve*"[6] edasıyla halılar üzerine söylev verdiğini duyarız. Büyük bir halının büyük desenlerle kaplı olabileceğini, küçük bir halınınsa küçük desenlerle kaplanması gerektiğini herkes bilir – ama elbette hepsi bu

6) D'un mouton qui reve (Fr.): Düş gören bir koyun.

kadar değil. Dokuma konusunda, sadece Saksonya halıları kabul edilebilir kalitededir. Brüksel halıları tarz olarak Nuh nebiden kalmadır. Türkiye'deyse halı zevki can çekişiyor. Desene gelince, bir halı kırmızı tebeşir ve sarı kök boyasıyla boyanıp horoz teleği takmış bir Riccaree Yerlisi[7] gibi süslenip püslenmemelidir. Kısacası, *hiçbir anlam ifade etmeyen* yuvarlak veya dairesel desenli belirgin zeminler söz konusu durumda dokunulmazlığı olan yasalardır. İğrenç çiçek desenleri ya da bilinen nesnelerin tasvirleri Hıristiyanlık sınırlarından içeri sokulmamalıdır. Aslında halı, perde, duvar halısı olsun ya da divan örtüleri olsun, bu nitelikteki bütün döşemeler kesinlikle arabesk olmalıdır. Halktan insanların konutlarında hâlâ zaman zaman rastladığımız antika halılara gelince, aralarından fon seçilemeyecek şekilde gökkuşağının tüm renklerine sahip şeritlerle birbirinden ayrılmış, bir merkez etrafında git gide genişleyen kocaman desenlerle süslü bu halılar, bütün zamanların adamı olmayı bilmiş paragöz bir ırkın, Baal'in[8] çocukları olan ve Mammon-Bentham'a[9] tapan, düşünceden kaçınmak ve hayal gücünden kısmak için önce acımasızca kaleydoskopu icat eden, sonra onu buharla döndürmek için anonim ortaklıklar kuran bir ırkın aşağılık bir icadıdır.

Parıltı, Amerikan iç mekân dekorasyonu felsefesinin en başta gelen hatasıdır – biraz yukarıda sözünü ettiğimiz gibi beğeninin bozulmasından doğduğu kolayca görülen bir hata. Gaza ve cama fena halde düşkünüz. Birincisinin ev içinde kullanılması kesinlikle kabul edilemez. Kaba ve düzensiz ışığı rahatsızlık verir. Beyni ve gözü olan hiç kimse onu kullanmaz. Yumuşak ya da sanatçıların dediği gibi soğuk bir ışık, oluşturduğu sıcak gölgelerle kötü döşenmiş bir odada bile harikalar yaratır. Bir astral lambadan daha hoş bir icat yapılmamıştır. Daha doğru bir deyişle, tek parça buzlu camdan abajuruyla, ay ışığını andıran yumuşak ve titreşimsiz bir ışık veren Argand lambasından söz ediyoruz.[10] Kristal abajur düşmanın cılız bir icadıdır. Kısmen *ışıldaması*, daha çok da *daha pahalı* olması

7) Aslı Raccaree olmalı. Yukarı Missouride yaşayan ve Pavnilerin bir kolu olan küçük bir kabile.

8) Eski Ortadoğu'da bu adı taşıyan çok sayıda tanrı bulunur, ancak bu sözcük genellikle 'sahte tanrı' anlamında kullanılır.

9) Mammon: İhtiras, hırs ve servet tanrısı. Bentham: Jeremy Bentham (1748-1832): İngiliz filozof. Bkz. "Dolandırıcılık".

10) Argand lambası: Bilimsel yöntemlerle tasarlanıp yapılmış ilk petrol lambası. Patenti 1784'te İngiltere'de İsviçreli Aimé Argand tarafından alındı. Bu lamba binlerce yıldan sonra lambada gerçekleştirilen ilk temel değişikliği simgeliyordu. Lamba, iç içe yerleştirilmiş iki metal boru ile bu boruların arasında yer alan silindir biçiminde bir fitilden oluşur. Argand lambası aynı büyüklükteki eski lambaların on katı ışık verir (Ana Britannica). Astral lambası, yassıtılmış halka şeklindeki haznesi masa üzerine gölge düşürmeyecek şekilde tasarlanmıştır.

yüzünden onu hevesle bağrımıza basmış olmamız, yapmaya başladığımız önermeyi desteklemektedir. Bile isteye kristal abajur kullanan birisinin ya zevkten hiç nasibini almamış ya da modanın kaprislerine körü körüne boyun eğen biri olduğunu söylemek fazla olmasa gerek. Bu cicili bicili çirkin şeylerden çıkan ışık değişken, kesik kesik ve rahatsız edicidir. Üzerine düştüğü mobilyanın bir dünya olumlu etkisini mahvetmeye birebirdir. Kem gözü altında, özellikle kadın güzelliği, sihirini yarı yarıya yitirir.

Cam konusunda genellikle yanlış ilkelerden hareket ederiz. Camın en başta gelen özelliği ışıltıdır ve bu tek sözcük bir dünya iğrenç şeyi ifade etmeye yeterlidir. Titreşen, kıpır kıpır ışıklar *bazen* hoşa gidebilir –çocuklarla aptalların her zaman hoşuna gider– ama bir odanın dekorasyonunda bunlardan kesinlikle kaçınılmalıdır. Esasında titreşmeyen güçlü bir ışık da kabul edilemez. Modaya uygun döşenmiş salonlarımızın tavanından sarkan, anlamsız, devasa, gazla aydınlatılan, abajursuz, kristal avizelerden zevksizliğin ta kendisi ya da ahmaklığın daniskası olarak söz edilmelidir.

Işıltıya duyulan tutku –çünkü bu kavram, daha önce işaret ettiğimiz gibi, genel olarak ihtişamla karıştırılmıştır– bizi aynaları da aşırı kullanmaya itmiştir. Konutlarımızın duvarlarını büyük İngiliz aynalarıyla kaplıyor ve büyük bir şey yapmış olduğumuzu sanıyoruz. Düşüncenin kırıntısı bile bakmasını bilen birini çok sayıda aynanın, özellikle de büyük olanlarının olumsuz etkisi konusunda ikna etmeye yeter. Yansıtma gücünü bir yana bırakacak olursak, ayna sürekli, düz, renksiz, tekdüze bir yüzey oluşturur ki, bunun da her zaman çok nahoş bir şey olduğu apaçık ortadadır. Bir yansıtıcı olarak düşünüldüğünde, korkunç ve iğrenç bir tekdüzelik yaratmada son derece etkilidir; ve kötülük burada kaynağın artışıyla orantılı olarak değil, sürekli artan bir oranda büyür. Gerçekte rasgele yerleştirilmiş dört beş aynalı bir oda, sanatsal açıdan belirli bir biçimi olmayan bir odadır. Eğer bu çirkinliğe bir de ışıltı üzerine ışıltı ekleyecek olursak, ortalığı çarşamba pazarına döndürürüz. Böyle döşenmiş bir odaya bir angut bile girse, kendisini rahatsız eden şeyin ne olduğunu tam olarak çıkaramasa da, bir şeylerin yanlış olduğunu anında anlar. Ama aynı kişi zevkle döşenmiş bir odaya girecek olsa, duyduğu haz ve şaşkınlıkla haykırmaktan kendini alamayacaktır.

Cumhuriyetimizden doğan bir felaket, şişkin bir cüzdanı olanın genellikle içinde pek az ruh olmasıdır. Zevkin yozlaşması dolar üretiminin bir parçası veya sonucudur. Zenginleştikçe fikirlerimiz eskir. Bu yüzden bir İngiliz *boudoir*'ının[11] tinselliğini bizim aristokratlarımızın

11) Boudoir (Fr.): Kadının süslenme odası, özel oda.

arasında aramamalıyız, hele Appalaşlar'da hiç. Ama mütevazı sayılabilecek bir servete sahip Amerikalılarda, suyun öte yanındaki dostlarımızın *or-molu'd*[12] odalarıyla en azından olumsuzlukta aşık atabilecek evler gördük. *Şu anda* bile, gözlerimizin önünde dekorasyonuna hiçbir kusur bulamayacağımız, gösterişsiz, küçük bir oda canlanıyor. Sahibi bir divanın üzerine uzanmış uyuyor; hava soğuk, vakit neredeyse gece yarısı: O uyurken biz odasının kabataslak bir resmini çizeceğiz.

Oda, mobilya yerleştirmeye en uygun biçim olan dikdörtgen biçimindedir: uzunluğu otuz ayak, genişliği yirmi ayak kadardır. Tek kapısı vardır – asla geniş olması düşünülemeyecek bu kapı paralelkenarın bir kenarında, odanın iki penceresiyse diğer kenarındadır. Zemine kadar uzanan geniş kasalı pencereler büyüktür ve İtalyan *verandalara* açılırlar. Masif gülağacı çerçevelere yerleştirilmiş camları kızıla çalar. Pencerenin şekline uydurulmuş gümüş rengi kalın bir kumaştan perdeler pencerenin girintisi içine küçük pliler oluşturacak şekilde gevşekçe tutturulmuştur. Pencerelerin girintili olmaması halinde dış storların da rengi olan gümüş rengi bir kumaşla astarlanmış, altın sarısı saçaklı, son derece canlı kan kırmızısı ipekten perdeler asılıdır. Korniş diye bir şey yok, kumaşın bütün plileri (öyle kocaman değil, zarif görünüşlü minik pliler) duvarların tavanla birleştiği yerde çepeçevre odayı dolanan, yaldızlı, geniş bir kartonpiyerin altından çıkar. Perde, etrafını çepeçevre gevşekçe saran, ucu düğümlenmiş altın sarısı renkte kalın bir kordon yardımıyla açılıp kapatılır, duvarda bir çengel ya da başka bir mekanizma görülmez. Perdelerin ve saçakların rengi –koyu kırmızı ve altın sarısı– her tarafta bol bol görülür ve odanın *karakterini* belirler. Halı –Saksonya dokuması– neredeyse yarım parmak kalınlığında ve aynı koyu kırmızı renktedir, perdeyi çevreleyen kordona benzer altın sarısı bir kaytan halının yüzeyi üzerinde hafif bir kabartı oluşturarak ve zaman zaman birbiri üzerine binerek art arda bir dizi kısa, düzensiz kavisler halinde halının koyu rengini hafifçe açar. Duvarlar, odaya hâkim koyu kırmızı rengin biraz daha açığı küçük arabesk desenlerle bezeli gümüş grisi saten bir duvar kâğıdıyla kaplıdır. Duvarın orasında burasında birçok tablo göze çarpar. Bunlar genellikle yaratıcı bir hayal gücünün ürünü –Stanfield'in peri mağaraları veya Chapman'ın Kasvetli Bataklık'ı gibi– manzara resimleridir. Ancak üç dört de Sully tarzı semavi güzellikte kadın portresi görülür.[13] Resimlerin atmosferi

12) Ormolu: Altın taklidi pirinç. Burada kastedilen çok lüks döşenmiş odalar.

13) William Clarkson Stanfield (1794-1867): İngiliz ressam. John Gadsby Chapman (1808-1889): Amerikalı manzara ressamı. Thomas Sully (1783-1872): Philadelphialı tanınmış portre ressamı. "Oval Portre"de de sözü edilir.

sıcak ama karanlıktır. Hiçbir "*parıltı etkisi*" görülmez. Hiçbirinin boyutu küçük değildir. Küçük tablolar bir odaya *benekli* bir görünüş verir ki, özenle rötuşlanmış nice güzel sanat eserini berbat etmeye birebirdir. Resimlerin bol oymalı, geniş ve ince çerçeveleri *matlaştırılmadığı* gibi telkari işlemeli de değildir. Perdahlanmış altın parlaklığındadırlar. Kordonla asılı olmayıp duvara yapıştırılmış gibi dururlar. Kordonla asılı olduğunda resimlerin daha hoş göründüğü doğrudur, ama odanın genel havasını da çok bozarlar. Odada çok büyük olmayan bir tek ayna olduğu görülür. Biçimi neredeyse yuvarlaktır ve odadaki oturma yerlerinde oturanların hiçbirinin aynada kendi yansımalarını göremeyecekleri şekilde asılmıştır. Gülağacından yapılmış, altın sarısı çiçeklerle süslü koyu kırmızı bir kumaşla kaplı iki adet büyükçe kanepeyle, yine gülağacından iki adet hafif sandalye odadaki oturulacak yegâne yerlerdir. Odada üstü örtüsüz ve kapağı açık bir piyano (yine gülağacından) vardır. Altın kakmalı iyi kalite mermerden yapılmış sekizgen bir masa kanepelerden birinin yanına yerleştirilmiştir. Bu masanın da örtüsü yoktur – perdelerin kumaşının yeterli olduğu düşünülmüştür. İçinde hoş kokulu, göz alıcı çiçekler bulunan dört adet büyük ve gösterişli Sèvres porseleni vazo odanın hafifçe yuvarlaklaştırılmış dört köşesini işgal etmektedir. Hoş kokulu bir yağla dolu küçük bir antik lambası bulunan büyük kollu uzun bir şamdan, uyumakta olan dostumun başucunda duruyor. Altın sarısı püsküllü, koyu kırmızı ipek kordonlarla bağlanmış, kenarları altın sarısı üç beş asma rafta iki üç yüz muhteşem cilt bulunuyor. Yüksek kemerli tavandan altın sarısı zarif bir zincirle asılı olan ve etrafı dingin, büyülü bir ışığa boğan koyu kırmızı abajurlu bir Argand lambasını saymazsak, odada bunların dışında başka bir eşya bulunmuyor.

PERİ ADASI

Nullus enim locus sine genio est
Servius[1]

"*La musique*," der Marmontel,[2] öykülerin ruhuyla alay edercesine ısrarla "Moral Tales"[3] adıyla çevirdiğimiz "Contes Moraux"da, "*la musique est le seul des talents qui jouissent de lui-meme; tous les autres veulent des temoins*".[4] Marmontel burada hoşa giden seslerden alınan hazzı onları yaratma gücüyle karıştırmaktadır. Müzik, icra edilişini takdir edecek ikinci bir kişi olmasa da diğer yeteneklerden daha az haz vermez. Ve insanın tam manasıyla yalnızken keyfine varabileceği *etkiler* yaratabilme gücü müziğe özgü değildir; tüm diğer yeteneklerde ortak bir yandır bu. *Öykücünün*[5] açıkça kavrayamadığı ya da ulusal *anlatım biçimine* duyduğu sevgi yüzünden ifade etmekten kaçındığı fikir hiç kuşkusuz son derece savunulabilir bir fikirdir: Müzik seviyesi yükseldikçe ondan yalnızlığımızın arttığı ölçüde zevk alırız. Öneri, bu biçimiyle, liri salt lir olduğu için ve manevi üstünlükleri için sevenler tarafından derhal kabul edilecektir.[6] Ama günahkâr insanoğlunun tadabileceği bir zevk daha vardır ki –belki de tek zevktir bu– yalnızlığı müzikten daha fazla gerektirir. Bir doğa manzarasının seyrinden duyulan mutluluğu kastediyorum. Gerçekte Tanrı'nın yeryüzündeki haşmetini seyretmek isteyen kişi bu haşmeti tek başına seyretmelidir. En azından benim için, sadece insanoğlu değil, toprak

1) "Cini, perisi olmayan hiçbir yer yoktur." Servius (Maurus veya Marius Honorius) İS 4. yüzyıl Latin dilbilgisi uzmanı, yorumcu ve öğretmen. Alıntı, Vergilius'un *Aeneid*'i üzerine yorumundan.

2) Jean François Marmontel (1723-99): Fransız şair, tiyatro yazarı, romancı ve eleştirmen. "*Contes Moraux*" (Ahlak Öyküleri) adlı yapıtında topladığı görece özgün öykülerini 1758-60 arasında yönettiği *Mercur de France*'da yayımladı.

3) Moraux "moeurs" sözcüğünden türetilmiştir ve burada moda ya da, daha doğrusu, üslup, tarz demektir. (Poe'nun notu.)

4) "Müzik insanın tek başınayken zevk aldığı tek yetenektir; tüm diğerleri tanıkları gereksinir."

5) Poe, Marmontel'i kastediyor.

6) Lir, geleneksel olarak şairlerin çalgısıdır.

üzerinde yetişen ve sessiz olan yeşil varlıklar dışındaki bütün diğer yaşam biçimleri manzaranın üzerindeki bir lekeden başka bir şey değildir – manzaranın dehasıyla savaş halindedir bu canlılar. Evet, kasvetli vadileri, iç karartıcı kayalıkları, sessizce gülümseyen suları, huzursuz uykularda iç çeken ormanları ve hepsine yukarıdan bakan mağrur, kül yutmaz dağları seyretmeyi seviyorum; bunları kendileri olarak seyretmeyi seviyorum; canlı ve hisseden çok büyük bir bütünün devasa üyeleri olarak da biçimi (ki küre şeklindedir), bütün biçimlerin en mükemmeli ve en kapsamlısı olan; yörüngesinde dönerken aynı güneş etrafında dönen diğer gezegenlere arkadaşlık eden; uysal kölesi ay, dolaysız efendisi güneş olan; yaşamı sonsuzluk, düşüncesi bir Tanrı'nın düşüncesi olan; hazzı bilgide bulan; yazgısı sonsuzlukta yitmiş olan; hakkımızdaki bilgisi, bizim kendi beynimizi dolduran mikroskobik canlılar hakkındaki bilgimize benzeyen bir bütün – sonuç olarak, tıpkı bu mikroskobik canlıların bizi gördüğü gibi, bizim de cansız ve salt madde olarak gördüğümüz bir varlık.

Teleskoplarımız ve matematiksel araştırmalarımız –cahil papazların laf kalabalığına karşın– uzayın ve dolayısıyla bütün bu hacmin her şeye kadir Yaradan'ın gözünde önemli bir yer tuttuğu konusunda bizi her bakımdan temin eder. Yıldızların çizdiği çemberler, mümkün olan en çok sayıda gök cisminin birbirleriyle çarpışmaksızın dönmelerine en uygun yörüngelerdir. Bu gök cisimlerinin biçimleri, belirli bir yüzey alanında mümkün olan en fazla miktarda maddeyi kapsayacak şekilde seçilmiştir – yüzeylerin kendisi de, başka türlü düzenlenmiş olsalardı içeremeyecekleri kadar büyük bir gök cismi yoğunluğunu içerecek şekilde düzenlenmiştir. Uzayın sonsuz olduğu fikrine, bu hacmin Tanrı'nın gözünde bir değeri olduğu söylenerek karşı çıkılamaz, zira bu boşluğu doldurmak için sonsuz miktarda madde var olabilir. Ve maddeye can verilmesinin esas olduğunu –aslında akıl yürütmeye devam edersek Tanrısal edimin önde gelen ilkesi olduğunu– açıkça gördüğümüze göre, bunun sadece her gün gözlemlediğimiz küçük bir alanla sınırlı olduğunu, sonsuzluğa kadar uzanmadığını düşünmek pek mantıklı olmaz. Yörüngeler sonsuza kadar iç içe geçmiş olduğuna ve hepsi de Tanrı'dan başka bir şey olmayan çok uzaktaki bir merkezin etrafında döndüğüne göre, aynı şekilde hayatların da iç içe geçmiş olduğunu, küçük olanın büyüğünün içinde ve hepsinin Kutsal Ruh içinde olduğunu düşünemez miyiz? Kısacası, kendimizi beğenmişliğimiz yüzünden şimdiki ya da gelecekteki yaşamında insanoğlunun, evrende, sürdüğü, hor gördüğü ve sırf işleyişini görmediği için bir ruhu olduğunu kabul etmeye yanaşma-

dığı büyücek "bir vadi toprağı"ndan[7] daha önemli olduğunu düşünürsek fena halde yanılmış oluruz.[8]

Bunlar ve benzeri hayaller, dağlarda, ormanlarda, nehir ve okyanus kıyılarında daldığım derin düşüncelere sıradan insanların gerçekdışı bulacakları bir nitelik kazandırmıştır her zaman. Bu tür yerlerde gözlerimi dört açarak, çoğu kez de tek başıma başı boş dolaşmışlığım çok olmuştur, loş vadilerde gezer, bir gölün berrak sularına yansıyan gökyüzünü seyrederken duyduğum merak, yalnız başıma dolaştığım ve bu manzaraları tek başıma seyrettiğim düşüncesiyle daha da artmıştır. Hangi saygısız Fransız'dı Zimmerman'ın[9] o çok bilinen yapıtını ima ederek *"la solitude est une belle chose; mais il faut quelqu'un pour vous dire que la solitude est une belle chose"*[10] diyen? Nükteli söz olarak diyecek yok doğrusu, gel gelelim zorunluluk diye bir şey yok ortada.

Yine uzak dağlık bir bölgede, sıra sıra dağların, kıvrıla kıvrıla akan hüzünlü akarsuların, uyuklayan dağ göllerinin arasında tek başıma yaptığım gezilerden birindeydi, küçük bir dereyle bir adaya rastladım. Buraya ağaçların yapraklandığı haziran ayında gelmiştim, türünü bilmediğim hoş kokulu bir çalının dalları altındaki, manzarayı seyrederken kestirebileceğim çimenlerin üzerine attım kendimi. Manzarayı sadece bu şekilde seyretmem gerektiğini hissettim – öylesine düşsel bir görünüşü vardı ki.

Güneşin birazdan batacağı batı tarafı dışında her taraftan ormanın yemyeşil duvarları yükseliyordu. Az ötede keskin bir dönüşle gözden kaybolan küçük dere, hapishanesinden kurtuluyor gibi görünmüyor, sanki doğudaki koyu yeşillik tarafından yutuluyordu; karşı taraftaysa (boylu boyunca uzanmış, yukarı doğru baktığımdan bana öyle görün-

7) "Vadi toprağı tatlı gelir ona, Herkes ardından gider, Önü sıra gidenlerse sayısızdır." İncil, Eyüp 21:33.

8) Ponponius Mela, *De situ orbis* adlı incelemesinde gelgitten söz ederken, "Dünya ya büyük bir hayvandır ya da ..." der. (Poe'nun notu.)

Alıntı Hugh Murray'in *Encyclopedia of Geography*'sinden (1834) olmalıdır. Bu ansiklopedide 1. yüzyılın Romalı coğrafyacısı gelgitin, ya "büyük bir hayvan olan dünyanın soluk alıp verişlerinin yarattığı hareketin" ya da "derin mağaralara suların dolmasının ve geri püskürtülmesinin" sonucu olduğunu ileri sürer.

9) "Balzac –aslında– sözleri anımsamıyorum." (Poe'nun notu.)

Johann Georg, Ritter von Zimmerman (1728-1795): İsveçli felsefi yazar ve hekim. Zimmerman'ın "*Von der Einsamkeit*" (Yalnızlık Üzerine) adlı yapıtı (1756) aslında Jean Louis Guez de Balzac'ın (1594-1654) *Les Entretiens*" (Söyleşiler) isimli yapıtındaki yorumunun kaynağı olamaz.

10) "Yalnızlık güzel bir şeydir, ama size yalnızlığın güzel bir şey olduğunu söyleyecek birisinin olması gerekir."

dü) gökyüzünün günbatımı pınarlarından aşağı parlak altın rengi ve kıpkızıl bir şelale sessizce ve aralıksız olarak vadiye dökülmekteydi.

Görüş alanıma giren bu düşsel manzaranın ortalarında bir yerlerde yemyeşil, yuvarlak bir ada akıntının ortasında dinleniyordu.

Kıyıyla gölge burada öyle karışmıştı
Ki her biri havada asılı gibi duruyordu

Suyun durgun yüzeyi öyle güzel ayna görevi görüyordu ki, onun o kristal egemenliğinin zümrüt yamacın hangi noktasında başladığını söylemek neredeyse olanaksızdı.

Bulunduğum yer adanın hem doğu hem batı ucunu aynı anda görmeme olanak veriyordu; her iki ucun görünüşleri arasında çok önemli bir fark bulunduğunu gözlemledim. Batı ucu tüm güzellikleriyle bir saklı bahçeydi. Işınlarını eğik gönderen güneşin gözü altında parıldıyor, kızarıyor, çiçekleriyle kendinden geçercesine kahkahalar atıyordu. Aralarından yer yer çirişotu serpili kısa çimenler canlı görünüşlü ve hoş kokuluydu. Ağaçlar elastik, şen şakrak ve dimdikti, parlak, ince ve zarifti, pürüzsüz, parlak ve yer yer renkli kabuklarıyla Şarka özgü biçim ve yapraklara sahipti. Her taraftan canlılık ve neşe taşıyordu, hiçbir esinti olmamasına karşın, yanlışlıkla kanatlı laleler sanılabilecek sayısız kelebeğin sağa sola uçuşması her şeyin hareket ettiği duygusunu uyandırıyordu.[11]

Adanın diğer ya da doğu ucuysa karanlıkların en koyusuna gömülmüştü. Her şeyin üzerine hüzünlü, ama huzur ve güzellik dolu bir loşluk çökmüştü. Ağaçlar koyu renkliydiler ve mahzun bir havaları vardı; akla hüznü ve vakitsiz ölümü getiren acıklı, ciddi ve hayaletimsi biçimlere bürünmüşlerdi. Servilerin koyu rengini almış çimenlerin yaprak uçları aşağı doğru cansız bir şekilde sarkıyordu; şurada burada çirkin görünüşlü, çok uzun sayılmayacak dar ve alçak tümsekler göze çarpıyordu; mezara benziyorlardı, ama değillerdi; üzerlerini sedefotu ve biberiye bürümüştü. Ağaçların gölgeleri olanca ağırlıklarıyla suya düşüyor ve sanki içine gömülüp suyun derinliklerini karanlıkla döllüyordu. Güneş alçaldıkça, her gölgenin kendisini doğuran ağaçtan üzüntüyle ayrılıp akıntı tarafından soğurulduğunu, bu arada ağaçlardan çıkan başka gölgelerin suya gömülen seleflerinin yerini aldığını hayal ettim.

11) "Florem putares nare per liquidum æthera (P. Commire)." (Poe'nun notu.)
Père Jean Commire (1625-1702): Fransız yazar. Latince şiirler kaleme almıştır. Kelebeklerin uçuşu hakkında "sanırsınız ki bir çiçek sıvı havada yüzmektedir" der.

Bu düşünce aklıma düşünce, çok heyecanlandım ve kendimi hayallere kaptırdım. "Eğer büyülü bir ada varsa," dedim kendi kendime, "orası işte bu ada olmalı. Burası, soylarının kurumasından sonra hayatta kalmış birkaç sevimli perinin uğrak yeri. Şu yeşil mezarlar onların mı? Onlar da tatlı canlarını insanoğlu gibi mi verirler? Ağaçların gölgelerini birbiri ardı sıra suya teslim ettikleri gibi, varlıklarını azar azar Tanrı'ya teslim ederek hüzün içerisinde ağır ağır yok olarak ölmezler mi yoksa? Ağaç, gölgesini içine çektiği ve yakaladığı bu avla daha da kararan su için ne ise, Peri'nin hayatı da kendisini yutan ölüm için aynı şey olamaz mı?"

Gözlerimi yarı kapamış bunları hayal ederken güneş hızla batıyor, geniş bir hayal gücünün su üzerinde aldıkları çeşitli konumları canının istediği herhangi bir şeye dönüştüreceği kocaman, göz kamaştırıcı, beyaz frenkinciri kabuklarını taşıyan akıntı girdaplar oluşturarak adanın etrafından hızla akıp geçiyordu; ben bunları hayal ederken bana öyle geldi ki, hayalini kurduğum bu Perilerden biri adanın batı ucundaki aydınlıktan çıkıp yavaşça karanlığa daldı. Peri son derece narin bir kayığın içinde ayakta duruyor, gerçekte var olmayan bir kürekle ilerletiyordu kayığı. Ağır ağır kaybolan güneş ışıklarının aydınlattığı bölgedeyken tavırlarının neşeli olduğu görünüyordu, ancak gölgeye girdiğinde hüzün yüz ifadesini çirkinleştirdi. Ada boyunca kayar gibi yavaşça ilerledi, sonunda etrafını dönüp yeniden aydınlık bölgeye girdi. "Peri'nin şimdi attığı bu tur," diye hayal kurmaya devam ettim, "kısa yaşamının bir yıllık çevrimine karşılık geliyor. Kışını ve yazını geçirdi. Ölüme bir yıl daha yaklaştı, çünkü çok iyi gördüm ki karanlık bölgeye girdiğinde kendisinden ayrılan gölgesi karanlık su tarafından yutuldu ve su daha da karardı."

Kayıkla Peri tekrar göründü, ama bu defa tavırlarında daha fazla tasa ve çekingenlik göze çarpıyordu, daha neşesizdi. Yine yavaşça aydınlıktan (her an koyulaşan) karanlığa geçti, yine gölgesi kapkara suya düştü ve suyun karanlığında kayboldu. Ve güneş hızla batarken peri tekrar tekrar adanın etrafında turlar attı; aydınlığa her çıkışında daha hüzünlü, daha zayıf, daha bitkin ve daha silik görünüyordu; karanlığa her geçişinde daha karanlık bir gölge Peri'den suya düştü ve daha koyu karanlıklar tarafından yutuldu. Ama en sonunda güneş tamamen yok olup gittiğinde, eski halinin silik bir hayalinden başka bir şey olmayan Peri tarifsiz kederler içinde kayığıyla birlikte akıntının zifiri karanlık tarafına geçti; oradan bir daha çıktı mı, bilmiyorum, çünkü karanlık her şeyin üzerini bir manto gibi örttü ve onun o büyüleyici siluetini bir daha görmedim.

ARNHEIM MÜLKÜ

Bahçe güzel bir kadın gibi budanmış,
Gökyüzüne karşı uzanmış sere serpe
Uyuyordu tadını çıkara çıkara.
Göğün bulutsuz tarlaları benziyordu
Işık çiçekleriyle süslü kocaman alanlara.
Zambakların ve lacivert yapraklarının üzerinde
Asılı duran çiy damlalarının parıltısı,
Göz kırpan yıldızlar gibiydi akşamın mavi göğünde
Giles Fletcher[1]

Beşikten mezara kadar dostum Ellison'un şansı hep yaver gitti. Sadece maddi bakımdan değil, mutluluktan yana da şansına diyecek yoktu. Sözünü ettiğim şahıs sanki Turgot'nun, Price'ın, Priestly'nin ve Condorcet'nin[2] öğretilerini çürütmek, *mükemmeliyetçilerin* kâbusu denilen şeye örnek olmak üzere gelmişti dünyaya. Onun kısa süren ömrünün, insanın mayasında mutluluğun düşmanı gizemli bir ilkenin yattığı yolundaki dogmayı çürüttüğünü sanıyorum. Meslek hayatını dikkatle incelemek, bana, insanlığın sefaletinin birkaç basit insanlık yasasının çiğnenmesinden kaynaklandığını, bir tür olarak biz insanların, mutluluğun henüz seferber edilmemiş unsurlarını elimizde bulundurduğumuzu ve insanlığın içinde bulunduğu koşullar hakkında tam anlamıyla karanlıkta olduğumuz şu anda bile, insanın birey olarak bazı alışılmadık ve hayli rastlantısal koşullarda mutluluğunun olanaksız olmadığını öğretti.

Bu konuda benimle tamamen hemfikir olan genç dostumun tüm hayatını niteleyen kesintisiz mutluluk, büyük ölçüde, önceden tasarlanmış bir sistemin sonucuydu. Zaman zaman deneyimin yerini tutan

1) Genç Giles Fletcher'ın (1588-1623) "Christ's Victory in Heaven and Earth" (İsa'nın Cennetteki ve Dünyadaki Zaferi) isimli eserinden (1610).

2) Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781): Fransız devlet adamı ve ekonomist. Richard Price (1723-1791): İngiliz politikacı ve filozof. Josep Priestly (1733-1804): İngiliz teolog, filozof ve kimyacı. Condorcet markisi (Marie Jean de Caritat) (1743-1794): Fransız filozof ve devrimci.

içgüdüsel felsefeye daha az başvuracak olsaydı, olağanüstü başarılı hayatıyla, Mr. Ellison'un kendini, böylesine olağanüstü yetenekleri olan kişileri bekleyen mutsuzluk anaforuna yuvarlanmış bulacağı kesindi. Ama amacım hiçbir şekilde mutluluk üzerine bir deneme yazmak değil. Dostumun fikirleri birkaç kelimeyle özetlenebilir. Sadece dört temel mutluluk ilkesi, daha doğru bir deyişle koşulu olduğunu kabul ediyordu. Bunlardan en başta geleni ona göre (söylemesi tuhaf) çok basit, salt fizikseldi ve açık havada dolaşmaktan ibaretti. "Başka bir yoldan kazanılan sağlık," diyordu, "bu adı pek hak etmezdi." Tilki avcılarının yaşadığı hazlara misaller veriyor, toprağı işleyenlerin bir sınıf olarak, başkalarından kesinlikle çok daha mutlu sayılacağını söylüyordu. İkinci koşulu kadın aşkıydı. Üçüncü koşulu ve gerçekleştirilmesi en zor olanı tutkudan uzak durmaktı. Dördüncü koşulu hiçbir zaman peşini bırakmayacağı bir hedefe sahip olmaktı; diğer her şey eşit olmak kaydıyla diyordu, ulaşılabilecek mutluluğun derecesi bu amacın tinselliğiyle orantılıydı.

Ellison talihin kendisine sürekli ve bol armağan bahşetmesi bakımından bir taneydi. Zarafet ve güzellikte eşi yoktu. O kadar zekiydi ki, bir bilginin elde edilmesi onun için bir çabadan çok bir sezgi, bir gereklilikti. Ailesi ülkenin en ünlü ailelerinden biriydi. Karısı bütün kadınların en güzeli, en sadığıydı. Her zaman hatırı sayılır bir mala mülke sahip olmuştu, ama erginliğe ulaştığında, halkın ağzını hayretten açık bırakan ve böyle bir ayrıcalığa sahip olan herkesin huyunu suyunu kökten değiştiren türden bir talih kuşu kondu başına.

Öyle anlaşılıyor ki, Mr. Ellison'un erginliğe ulaşmasından yüz yıl önce, Mr. Seabright Ellison adında biri uzak bir eyalette ölmüştü. Bu adam muazzam bir servet yapmıştı, ve hiç yakın akrabası bulunmadığından, ölümünden sonra servetinin bir yüzyıl daha artmaya devam etmesi gibi bir fantezi tasarlamıştı. Parasının yatırılacağı çeşitli alanları bilgece inceden inceye planlayıp, birikecek miktarın yüz yıl sonra hayatta olan ve Ellison soyadını taşıyan en yakın akrabasına verilmesini vasiyet etmişti. Bu eşi benzeri görülmemiş vasiyetin iptali için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, ancak yasaların geriye doğru işletilememesi nedeniyle başarıya ulaşılamamıştı; bununla birlikte, hükümetin dikkati çekilerek benzeri sermaye birikimlerini engelleyen bir yasanın çıkması sağlanmıştı. Ama bu yasa genç Ellison'un yirmi birinci yaş gününde atası Seabright'ın *dört yüz elli milyon dolarlık* servetinin sahibi olmasını engellemedi.[3]

3) Bu öyküde anlatılana az çok benzer bir olay yakın bir zamanda İngiltere'de meydana geldi. Talihlinin adı Thelluson'du. Bu tür bir olayı ilk defa Prens Puckler-Muskau'nun "*Seya-*

Böyle büyük bir servetin miras kaldığı öğrenildiğinde, haliyle, bu paranın nasıl kullanılacağı üzerinde kafa yoranlar oldu. Miktarın büyüklüğü ve kullanıma hazır oluşu konu üzerinde düşünen herkesin aklını hayli karıştırdı. *Yüklüce* bir paraya sahip birinin binlerce tasarıdan canı hangisini isterse gerçekleştirebileceği düşünülüyordu. Bütün diğer yurttaşlarınınkini aşan böyle bir servetle insan zamanın modası zirzopluklara dalabilir, politik entrikalara kalkışabilir, bakanlık gücü elde etmenin peşine düşebilir, soyluluk unvanı satın almayı amaçlayabilir, *sanat eserleri* toplayabilir, edebiyatın, bilimin, sanatların koruyucusu rolüne soyunabilir, veya hayır kurumlarına bağışta bulunabilir, onlara adını verebilirdi. Ama vârisin elinde bulunan bu inanılmaz büyüklükteki servetle bu ve benzeri bütün sıradan amaçların çok sınırlı kalacağı hissediliyordu. Rakama vurulunca, bu rakamlar da kafaları karıştırıyordu. Mirasın, yüzde üçle bile, yılda on üç milyon beş yüz bin, ayda bir milyon yüz yirmi beş bin, günde otuz altı bin dokuz yüz seksen altı, saatte bin beş yüz kırk bir ve her geçen dakika yirmi altı dolar faiz getireceği görülüyordu. Böylece varsayımlar alışıldık rotasından sapıyor, insanlar ne hayal edeceklerini bilemiyordu. Bu kadar zenginliği fazla bulduğu için Mr. Ellison'un servetinin yarısını dağıtacağını, hısım akrabasını paraya pula boğacağını düşünenler bile çıktı. Aslında buna çok benzer bir şeyi daha önce yapmış, mirasa konmadan önce muazzam bir servetten vazgeçmişti.

Arkadaşlarının bunca tartıştığı konu hakkında çoktan kararını vermiş olduğunu görmekten de, bu kararın niteliğinden de şu kadar olsun şaşkınlık duymadım. Tek tek kişilere yardımda bulunma konusunda vicdanını daha önce rahatlatmıştı. Herhangi bir ilerleme ihtimaline, daha doğru bir deyişle, insanlığın genel durumunun insan eliyle iyileştirilmesine gelince (üzülerek itiraf etmeliyim ki), buna pek inanmıyordu. Sonuçta, artık hayır mı şer mi bilinmez ama, büyük ölçüde kendine yöneldi.

Mr. Ellison en geniş ve en soylu anlamda bir şairdi. Üstelik poetik duygunun gerçek niteliğini, yüce amaçlarını, üstün değerini ve haşmetini anlamıştı. Bu duyguyu tatmin etmenin tek olmasa da en iyi yolunun yeni güzellik biçimleri yaratmakta yattığını içgüdüsel olarak hissediyor-

hat"inde okudum. Puckler-Muskau miras bırakılan servetin toplam doksan milyon pound olduğunu söylüyor ve çok haklı olarak "bu kadar büyük bir servetle ne büyük işler yapılırdı" diye düşünmekten kendini alamıyor. Bu öykünün amaçlarına uyduğundan, Prens'in verdiği rakamı, çok abartılı da olsa, kullandım. Bu öykünün ilk versiyonu Sue'nun muhtemelen Musaku'nun anlatısından esinlenen takdire değer "*Juif Errant*"ından yıllar önce yayımlandı. (Poe'nun notu).

Eugène Sue (1804-1857): Özellikle *Le Juif Errant* (Serseri Yahudi) ve *Les Mystères de Paris* (Paris'in Esrarları) adlı romanlarıyla tanınan, döneminin en çok okunan Fransız yazarı.

du. İlk eğitimindeki veya zekâsının niteliğindeki bazı özellikler bütün etik düşüncelerine maddeci denilebilecek bir renk veriyordu; belki de bu eğilim onu, şairin yeteneğini icra edeceği tek makul alanın değilse bile en elverişli alanın yeni *fiziksel* güzellik biçimleri yaratmak olduğuna inanmaya sevk ediyordu. Tam da bu yüzden ne müzisyen ne de şair oldu – bu sonuncu terimi gündelik, bilinen anlamıyla kullanırsak tabii. Ya da, belki de dünyada mutluluğa ulaşmanın temel ilkelerinden biri olarak tutkudan uzak durmak fikrine bağlılığı nedeniyle ne biri ne de öteki olmayı umursadı. Aslında yüksek dereceden bir dahi mutlaka tutkulu olmak zorundaysa, ondan daha yüksek derecede bir dahinin tutku denilen şeyin tamamen üstünde olması mümkün değil midir? Böylece, isteyerek 'sessiz ve ünsüz' kalmayı yeğleyen Milton'dan çok daha büyük dahiler bulunduğunu varsayamaz mıyız? İnsanoğlunun kesinlikle kapasitesi dahilinde bulunan en nitelikli sanat eserlerinin yaratıldığını dünyanın görmüş olduğuna inanmıyorum – ve bir dizi rastlantı en büyük dehaları bu tatsız çabaya girişmek zorunda bırakmazsa göreceği de yoktur.

Müziğe ve şiire ondan daha düşkün hiç kimse olmasa da, Mr. Ellison ne müzisyen ne de şair oldu. İçinde bulunduğu koşullardan farklı koşullarda yaşasaydı bir ressam olmaması olanaksızdı. Heykeltıraşlık kesinlikle poetik nitelikte olmakla birlikte, kapsam ve sonuçlarının sınırlı olması nedeniyle hiçbir zaman pek fazla ilgisini çekmedi. Genel anlayışa göre, poetik duygunun ortaya çıkabileceği sanat alanlarının hepsini sayıp döktüm. Ama Ellison, en kapsamlısı olmasa bile en zengin, en hakiki ve en doğal sanat alanının anlaşılmaz bir şekilde ihmal edilmiş olduğu görüşündeydi. Hiçbir tanımlama bahçe mimarını bir şair olarak sınıflamamakla birlikte, arkadaşıma öyle geliyordu ki, bahçe mimarisi ilgili sanat tanrıçasına fırsatların en muhteşemini sunuyordu. Gerçekten de yeryüzünün sunabileceği en üstün, en mükemmel unsurların kombinasyonuyla sonsuz sayıda yeni güzellik formları oluşturmak için yaratıcı bir hayal gücünün arayıp da bulamayacağı bir alandı bu. Çiçeklerin ve ağaçların çok sayıda biçim ve renge sahip olmasını, Mr. Ellison Doğanın fiziksel güzelliğe ulaşmak için giriştiği en dolaysız ve en enerjik çabalar olarak görüyordu. Ve bu çabanın yönlendirilmesi veya yoğunlaştırılması –ya da daha doğru bir deyişle yeryüzünde sonuçlarını seyredecek olan gözlere uygun hale getirilmesi– için bütün elverişli araçları kullanarak, sadece yüce amaçların (Tanrı insandaki poetik duyguyu bunun için vermiştir) değil şair olarak kendi yazgısının da gerçekleştirilmesi için verimli bir uğraşa girmesi gerektiğini seziyordu.

Mr. Ellison "yeryüzünde sonuçlarını seyredecek olan gözlere uygun hale getirmek" cümlesinin anlamına açıklık getirirken, benim için hep bir sır olarak kalmış bir şeyi de anlamamı sağlamış oldu – cahiller dışında kimsenin tartışmayacağı bir gerçekten, bir resim dehasının resmettiği türden manzaraların doğada bulunmadığı gerçeğinden söz ediyorum. Claude'un[4] tuvali üzerinde parıldayan türden cennetlere gerçeklikte rastlanmaz. En büyüleyici doğal manzaralarda her zaman bir kusur veya fazlalık bulunur – hatta birden çok fazlalık ve kusur. Manzarayı oluşturan parçalar tek tek en yetkin sanatçının hünerini geride bırakırken, bu parçaların bir araya gelmesiyle oluşan bütünün her seferinde geliştirilmeye gereksinimi olur. Kısacası, şu koskoca yeryüzünün hiçbir tarafında hiçbir nokta yoktur ki, oradan bakan sanatçı gözü manzaranın 'kompozisyonu'nda bir kusur bulmasın. Aslında ne kadar anlaşılmaz bir şeydir bu! Diğer bütün hususlarda çok haklı olarak Doğanın mükemmel olduğunu düşünmeye eğilimliyizdir. Ayrıntılarının bolluğu yüzünden onunla aşık atmaktan çekiniriz. Kim lalenin renklerini taklit etmeye ya da inciçiçeğinin orantılarını geliştirmeye kalkışabilir ki? Heykel ve portrede doğanın taklit edilmesinden ziyade yüceltilip idealize edilmesi gerektiğini söyleyen eleştiri yanılmaktadır. Resim veya heykelde insan güzelliğini oluşturan unsurların hiçbir bileşimi yaşayan, soluk alıp veren güzelliğin eline su dökemez. Sadece manzarada bu eleştiri doğrudur ve burada doğru olduğu hissedilince de ince eleyip sık dokumayan bir genellemeyle sanatın her alanında doğru olduğu ileri sürülmüştür. Hissedilince diyorum, zira his ne bir yapmacıklık ne de bir kuruntudur. Matematik, sanatçının sanat duygusundan elde ettiğinden daha kesin tanıtlar sağlamaz. Sanatçı, inanmakla kalmayıp kesinlikle bilir ki, sadece maddenin şu veya bu şekilde, görünüşte tamamen rasgele düzenlenmesi tek gerçek güzelliği oluşturur. Ancak kanıtları henüz formüle edilebilecek kadar olgunlaşmamıştır. Bunları araştırmak ve formüle etmek için dünyada bugüne kadar benzeri görülmedik derin bir analizin yapılması gerekir. Yine de sanatçının içgüdüsel düşünceleri bütün kardeşlerinin sesiyle doğrulanır. Bir *'kompozisyon'*un kusurlu olduğunu varsayalım; düzenlemenin salt biçiminde bir düzeltme yapılsın ve bu düzeltme dünyadaki bütün sanatçıların yargısına sunulsun; hepsi bir düzeltmenin gerekliliğini kabul edecektir. Bu kadarla da kalmayacak, kusurlu kompozisyonun düzeltilmesi konusunda kardeşliğin her üyesi birbirinden bağımsız olarak eşdeğer bir düzeltme önereceklerdir.

4) Claude Lorrain adıyla tanınan Claude Gellée (1600-1682): Manzara resimleriyle ünlüydü.

Tekrar ediyorum, doğa sadece manzara düzenlemelerinde yüceltilmeye elverişlidir, sadece bu alanın geliştirilmeye elverişli oluşuysa benim bir türlü çözemediğim bir sırdı. Benim bu konudaki düşüncelerim, doğanın başlangıçtaki niyetinin dünya yüzeyini insanın yetkinlik, güzellik, yücelik ve ilginçlik anlayışını her bakımdan karşılayacak şekilde düzenlemek olduğu yolundaydı, ama bu ilk niyeti bildik jeolojik altüst oluşlar –biçimler ve renklerdeki altüst oluşlar, sanatın özünün yattığı düzeltmeler ve karışımlardaki altüst oluşlar– boşa çıkarmıştır. Ama bu fikrin gücü, bu altüst oluşların anormal ve her türlü amaçtan yoksun olduğu düşüncesinin kaçınılmaz sonucu olarak epeyce zayıflıyordu. Bunların *ölüm* alametleri olduğu iddiasını ortaya atan Mr. Ellison'du. Bunu şöyle açıklıyordu: "Kabul edelim ki, insanın yeryüzünde ölümsüz olması doğanın ilk niyetiydi ve başlangıçta, dünya yüzeyini insanın gerçekleşmeyen ancak tasarlanan bu mutluluğuna uygun olarak düzenlemişti. Jeolojik altüst oluşlar insanın daha sonra ölümlü kılınmasının hazırlıklarından başka bir şey değildi.

"Oysa," diye ilave ediyordu arkadaşım, "manzaranın yüceltilmesi olarak gördüğümüz şey sadece *ahlaki veya insani bakış açısından* gerçek bir yüceltme olabilir. Genel tabloya yeryüzünden uzakta, ama atmosferin sınırları dışında olmayan bir noktadan bakacak olursak, doğal dekordaki her değişikliğin bir kusur oluşturduğunu görürüz. Dikkatle gözden geçirilen bir ayrıntının geliştirilmesinin aynı zamanda genel etkiyi ya da uzaktan bakılarak edinilen etkiyi bozacağı da kolayca anlaşılabilir. Belki de eskiden insan olup, şimdi insanlar tarafından görülemeyen bir varlık sınıfı vardır ki, onlara uzaktan bizim düzensizliğimiz düzen, ilginçlikten uzak manzaralarımız ilginç görünüyor olabilir; tek kelimeyle Tanrı yeryüzünün engin bahçelerini bizim bakışlarımızdan ziyade ölümle arınmış bir güzellik anlayışı ihsan ettiği yeryüzü meleklerinin bakışları için düzenlemiştir."

Sohbetimiz sırasında arkadaşım, konuya son derece hâkim olduğu kabul edilen bir yazardan bahçe mimarisi hakkında bazı pasajları alıntıladı:

"Bahçe mimarisinde tam anlamıyla sadece iki tarz vardır: Doğal ve yapay. Bunlardan biri araçlarını kendini çevreleyen manzaraya uyarlayarak, komşu tepelerdeki veya ovalardaki ağaçlara benzer ağaçlar dikerek; sıradan gözlemcinin fark edemeyeceği, sadece deneyimli doğa araştırmacılarının gözünden kaçmayacak, büyüklük, orantı ve renk ilişkilerini araştırıp uygulamaya koyarak kırların orijinal güzelliğini yaratmanın peşine düşer. Doğal bahçecilik tarzının sonucu, manzaranın genel ahenginde ve düzeninde harikalar veya mucizeler yaratmaktan çok, manzarada

hiçbir kusur, hiçbir acayiplik bulunmayışında görülür. Yapay tarzınsa çok sayıda çeşidi vardır, çünkü doyurulması gereken zevkler çok çeşitlidir. Bu, farklı mimari tarzlarıyla genel bir ilişkiyi ifade eder. Versailles'ın muhteşem caddeleri ve köhne yapıları vardır, İtalyan teraslar vardır, sonra, Gotik veya Elizabeth dönemi İngiliz mimarisiyle benzerlikler taşıyan çeşitli karma İngiliz tarzları vardır. Yapay bahçe mimarisinin kötüye kullanılmasına karşı söylenebilecek onca lafa rağmen, bahçe manzarasına biraz sanat ilave edilmesinin manzaranın güzelliğine epeyce katkısı olur. Bu kısmen manevi bir güzelliktir, kısmen de düzen ve tasarımın göze hoş görünmesinin sonucudur. Eski, yosun bağlamış tırabzanlı bir teras orada eskiden var olmuş güzellikleri getirir hemen insanın aklına. En ufak bir sanat belirtisi insan ilgisinin ve özeninin kanıtıdır."

"Şimdiye kadar söylediklerimden," dedi Ellison, "yazar tarafından ifade edilen orijinal kır manzarasının güzelliğinin anımsanması fikrini kabul etmediğimi anlamışsınızdır. Orijinal güzellik hiçbir şekilde insan tarafından yaratılan güzellikle boy ölçüşemez. Elbette her şey elverişli bir yerin seçilmesine bağlıdır. Doğru *boyut, oran ve renk ilişkilerinin bulunup uygulamaya konulması* hakkında söylenenler, düşüncenin yetersizliğini saklamaya yarayan anlamı belirsiz bir laf kalabalığından başka bir şey değildir. Söz konusu tümce bir şey ifade edebilir de etmeyebilir de, ve hiçbir şekilde yol gösterici değildir. Doğal bahçecilik tarzının sonucunun, manzaranın genel ahenginde ve düzeninde harikalar veya mucizeler yaratmaktan çok manzarada hiçbir kusur, hiçbir acayiplik bulunmayışında görüldüğü önerisi deha sahibi insanların ateşli düşlerinden çok sıradan insanların aşağılık anlayışlarına uygundur. Söz konusu olumsuz değer, edebiyatta Addison'u[5] ilah mertebesine çıkaran sakat eleştiriye ilişkindir. Gerçeği söylemek gerekirse, sadece kabahat işlemekten sakınmaktan ibaret olan erdem doğrudan zekâya verilebilir ve *yasayla* sınırlandırılabilirken, yaratıcılıkla alev alev yanan daha ileri düzeyde erdem yalnızca sonuçlarıyla kavranabilir. Kurallar yalnızca uzak durmayı salık veren negatif değerlere uygulanır. Bu kuralın ötesinde eleştirel sanat öneride bulunmaktan fazlasını yapamaz. Bir "Cato" yazmak bize öğretilebilir ama bir Parthenon[6]'ya da bir "*Inferno*"nun[7] *nasıl* yaratılacağı öğretilemez. Bununla birlikte, iş başarılıp, mucize gerçekleşince kavrama yeteneği

5) Joseph Addison (1672-1719): İngiliz denemeci, şair ve oyun yazarı. "*Cato*" adlı oyunu zamanının politik atmosferine uygun olduğu için çok başarılı olmuştur. Oyunun hem Whig'lere hem de Torry'lere çekici gelen yanları vardı.

6) Parthenon: Atina Akropolis'inde ana Tanrıça Athena adına İÖ 400'lerde yapılmış tapınak.

7) Inferno: Dante'nin *İlahi Komedya*'sının üçüncü kitabı: Cehennem.

evrensel hale gelir. Yaratma yeteneğinden yoksun olduğu için yaratma eylemiyle alay eden negatif ekol safsatacıları şimdi en çok alkışlayanlardır. İlke embriyon halindeyken onların ciddi gerekçelerini hor görenler, iş başarılınca güzellik içgüdülerini takdir etmekten asla geri durmazlar."

"Yazarın yapay tarz konusunda söyledikleri," diye sözlerine devam etti Ellison, "daha az karşı çıkılabilir şeylerdir. Sanat bir bahçenin güzelliğine büyük ölçüde katkıda bulunur. Bu akla yatkın, insan ilgisi konusunda söyledikleri de. İfade edildiği şekliyle bu ilkeye karşı çıkılamaz ama bunun ötesinde bir şey olabilir. İlkeye uygun bir hedef olabilir – insanların normal olarak sahip olduğu araçlarla ulaşılması mümkün olmayan, ama bir kez ulaşılınca da manzaraya sadece insan ilgisinin verebileceğinin çok ötesinde çekicilik veren bir hedef. Olağanüstü maddi kaynaklara sahip bir şair, sanat ya da kültür konularındaki fikirlerini veya yazarımızın ifade ettiği gibi ilgisini korumaya devam ederken, tasarımlarına, seyredenlerde manevi duygular yaratacak yeni bir güzellik ve boyut katabilir. Şairin böyle bir sonuç elde edebilmek için, insan ilgisinin veya planlamanın bütün olanaklarından yararlanırken, aynı zamanda da bayağı *sanatın* katılıklarından ve ayrıntı düşkünlüğünden kendini kurtarması gerektiği anlaşılacaktır. El değmemiş, engebeli ve vahşi doğa manzaralarında bir Yaratıcı'nın *sanatı* açıkça görülür, ancak çok açıktır ki, bu sanat yalnızca düşünmesini bilen birisi içindir, duygu yaratma gücü yoktur. Şimdi varsayalım ki, Yüce Yaradan'ın bu tasarımı *bir kademe düşürülmüş*, ikisi arasında bir biçim oluşturmak üzere, insanın sanat duygusuyla uyumlu bir hale getirilmiş olsun – sözgelimi, büyüklüğü, güzelliği, ihtişamı ve *yabancılığı*, insana yakın olmakla birlikte ondan çok üstün varlıkların ilgisini, kültürünü ve denetimini akla getiren bir manzara düşünelim. Burada ilgi duygusu korunurken bu manzarada içkin olan sanat ara veya ikincil bir niteliğe bürünür – Tanrısal değil insanla Tanrı arasında uçuşan meleklere ilişkin bir niteliğe."

Ellison, muazzam servetini böyle bir hayali gerçekleştirmeye adamada; planlarını bizzat denetlemesinin gereği açık havada dolaşmada; bu planların yöneldiği amacı hiç gözden yitirmemede; ruhani bir hedef gözetmede; gerçekten hissedebilmek için hırstan uzak durmada; ruhunu yakıp kavuran güzellik tutkusunu tam olarak dindirmeksizin giderdiği ebedi pınarlarda; ve hepsinin ötesinde, güzelliği ve aşkı, Cennetin erguvani atmosferinde varlığını sarıp sarmalayan bir kadına duyduğu sevgide, insanlığın sıradan kaygılarından sıyrılıp, Madame De Staël'i[8]

8) Madame de Staël (1776-1817): Fransız-İsviçreli edebiyatçı, düşünür ve siyaset kadını.

mest eden gündüz düşlerindekinden daha büyük bir mutluluk bulacağını düşünüyordu, düşündüğü gibi de *oldu*.

Korkarım ki arkadaşımın yarattığı harikaları okuyucuya tam olarak anlatamayacağım. Bunları tanımlayabilmeyi isterdim, ama tanımlamanın güçlüğü cesaretimi kırıyor, ayrıntılara girmekle ana hatlarıyla anlatmak arasında bocalıyorum. Belki de tutulacak en iyi yol bu ikisini aşırı uçlarında birleştirmek olacaktır.

Mr. Ellison'un elbette ilk düşünmesi gereken şey uygun bir yer seçimiydi ve bu konuda düşünmeye başlar başlamaz aklına Pasifik Adaları'nın yemyeşil tabiatı geldi. Aslında başlangıçta Güney Denizlerine bir yolculuk yapmaya karar vermişti, ancak bir gece düşününce bu fikrinden vazgeçti. "İnsanlardan kaçan biri olsaydım," dedi, "böyle bir yer bana uyardı. Kuş uçmaz kervan geçmez bir yer oluşu ve girişinin çıkışının güçlüğü bu durumda benim için son derece çekici olurdu, ama gel gör ki ben Timon[9] değilim. Yalnızlığın bunaltıcılığını değil, dinginliği severim. Dinlenmenin ölçüsü ve süresi üzerinde denetimin bende olmasını tercih ederim. Şair ruhlu birinin yaptıklarımı takdir etmesine ihtiyaç duyduğum saatler olur sık sık. Öyleyse kalabalık bir kentten pek uzak olmayan ve yakın çevresi planlarımı gerçekleştirmeme olanak sağlayacak bir yer seçmeliyim."

Ellison beni de yanına alarak amacına uygun bir yer bulmak için yıllarca dolaştı. Benim aklımı başımdan alan binlerce yeri o gözünü kırpmadan reddetti; bunun için gösterdiği sebepleri her seferinde makul buldum. Sonunda, genel görünümü Etna'nınkinden geri kalmayan ve hem Ellison'un hem de benim düşüncemize göre güzel bir manzarayı oluşturan tüm unsurlar bakımından onu fersah fersah aşan son derece bitek ve güzel bir yaylaya vardık.

"Biliyorum," dedi arkadaşım, neredeyse kendinden geçercesine bir saat kadar manzarayı seyrettikten sonra içini çekerek, "benim durumumda, en güç beğenir insanların onda dokuzunun buradan hoşnut kalacağını biliyorum. Görüntü gerçekten muhteşem; ancak bu kadar olağanüstü olmasaydı bayram bile ederdim. Bugüne kadar tanıdığım bütün mimarlar 'manzara' uğruna binalarını tepe üstlerine inşa etmişlerdir. Bunun hata olduğu çok açık. Her türden büyüklük, özellikle boyutlardaki büyüklük insanı irkiltir, heyecanlandırır – sonra yorar ve moral bozar. Arada sırada karşılaşılan manzaralar için daha iyisi olamaz – sürekli seyredilen bir manzara içinse daha kötüsü. Ve sürekli seyredilen bir manzarada en fazla kınanacak büyüklük biçimi boyut, boyutta da mesafedir.

9) Shekespeare'in *Atinalı Timon*'u toplumdan uzaklaşıp bir mağarada tek başına yaşar.

Bu, *inziva* hissi ve ihtiyacıyla –'kırlara çekilerek' tatmin etmeye çalıştığımız his ve ihtiyaçla– çelişir. Bir dağın tepesinden bakarken ister istemez kendimizi dünyanın *dışında* ve dünyaya *yabancı* hissederiz. Bağrı yanık insanlar gözün çok uzakları tarayabildiği manzaralardan vebadan kaçar gibi kaçarlar."

Ancak araştırmalarımızın dördüncü yılı sona ererken, Ellison'un da içine sinebilen bir yer bulabildik. Bu yerin nerede olduğunu söylemeye gerek yok elbette. Dostumun yakın zamanlardaki ölümünün ardından Arnheim mülkünün bazı ziyaretçilere açılması, buraya Fonthill'in[10] çoktandır sahip olduğu üne benzer, ama ondan çok daha büyük, gizli ve özel bir ün kazandırdı.

Arnheim'e normal olarak nehir yolundan ulaşılırdı. Ziyaretçi kentten sabahın erinde ayrılır, öğleye doğru, otlamakta olan sayısız koyunun her iki yanda dere tepe uzanan çayırların parlak yeşilini beyaza boyadığı dingin, güzel manzaralı kıyılar arasından geçerdi. Toprakların ekilip biçildiği fikri yerini giderek manzaranın pastoralliğine bırakırdı. Bu izlenim yavaş yavaş insanlardan uzaklaşılmakta olduğu duygusu içinde kaybolur, bu da daha sonra tek başınalık bilincine dönüşürdü. Akşam inerken kanal iyice daralır, giderek eğimi artan kıyıları daha gür, daha canlı ve daha koyu renkli bir bitki örtüsünün kapladığı görülürdü. Suyun saydamlığı git gide artardı. Nehir menderesler çizerek aktığından hiçbir zaman parlak yüzeyinin iki yüz metreden daha fazlasını görmek mümkün olmazdı. Tekne her an, aşılmaz, sık bir bitki örtüsünden duvarla çevrili, lacivert çatılı ve *zemini olmayan* büyülü bir çember içinde hapsolmuş gibi görünür, destek olmak istermiş gibi teknenin yanı sıra yüzen, kazayla altüst olmuş fantastik bir ağaç kabuğu üzerinde teknenin omurgası hayran olunacak bir simetriyle her iki yana salınırdı. Kanal daha sonra bir *boğaza* dönüşürdü – bu terim biraz yersiz de olsa, dilimizde manzaranın en ayırt edici, en çarpıcı özelliğini daha iyi ifade edebilecek başka bir sözcük bulunmamaktadır. Boğaz niteliği, sadece kıyıların yüksekliğinde ve birbirine paralel oluşundaydı, diğer özelliklerinin boğazla bir ilgisi yoktu. Nehir yatağının (arasından duru suyun hâlâ sakin sakin aktığı) duvarları, yüz, bazen de yüz elli ayak yüksekliğe kadar çıkar ve gün ışığının girmesini önlemek istermişçesine birbirine yaklaşırken üzerindeki birbirine dolaşmış çalılardan sarkan sorguç benzeri gür yosunlar bütün uçuruma kasvetli bir hava verirdi. Dönemeçler daha sıklaşır,

10) Fonthill Abbey, İngiltere Wiltshire'da 1790'larda *Vathek*'in yazarı William Beckford için inşa edilmiş Gotik bir şatodur.

karmakarışık bir hal alır ve sık sık geri dönüyormuş gibi görünürdü, bu yüzden yolcu çoktan yön duygusunu yitirmiş olurdu. Dahası, tam bir gariplik duygusu içine yuvarlanırdı. Doğa düşüncesi hâlâ varlığını korumakla birlikte niteliğinde önemli bir değişiklik meydana gelirdi: Doğanın bu eserlerinde acayip bir simetri, nefes kesen bir değişmezlik ve büyüleyici bir yerindelik göze çarpardı. Hiçbir yerde bir tek kuru dal, bir tek kuru yaprak, bir tek rasgele taş parçası, bir avuç kara toprak görünmezdi. Yerden kaynayan billur sular kaygan granitlerin, lekesiz yosunların üzerinden adeta cetvelle çizilmiş gibi öyle düzgün hatlarla akardı ki, gören hem şaşırır hem de hayran kalırdı.

Karanlık her an artarken saatlerce bu mendereslerde ilerledikten sonra, tekne beklenmedik, keskin bir dönemeci döndüğünde birden karşısına gökten düşmüş gibi görünen, geçitten çok geniş, yusyuvarlak bir havza çıkardı. Havzanın çapı iki yüz metre kadardı ve teknenin tam karşısına gelen yer dışında çepeçevre –yüksekliği genel olarak uçurumun yüksekliğine eş, ama tamamen farklı nitelikte– tepelerle çevriliydi. Tepelerin yamaçları suyun kenarından itibaren kırk beş derecelik açıyla yükselirdi ve suyun kıyısından zirvesine kadar –en ufak bir boşluk kalmamacasına– görkemli bir çiçek örtüsüyle kaplıydı; bu hoş kokulu, rengârenk çiçek denizinin şurasında burasında nadiren yeşil bir yaprak göze çarpardı. Havzanın derinliği çok fazlaydı, ama su o kadar berraktı ki, su mermerinden küçük, yuvarlak çakıllarla kaplı dibi zaman zaman kısa aralıklarla –yani göz, çiçeğe kesmiş tepelerin ters çevrilmiş göğün derinliklerindeki yansımasından kendini *alabildiğine*– çok net görülürdü. Bu tepelerin üzerinde ne bir ağaç vardı ne de büyücek bir çalı. Bu manzaranın seyredenlerin üzerinde bıraktığı izlenim, çalışkan, zevk sahibi, hayranlık uyandıran ve kılı kırk yaran yepyeni bir peri ırkının düşlerini akla getiren zenginlik, sıcaklık, renk, dinginlik, değişmezlik, yumuşaklık, zarafet, sevimlilik, kösnüllük ve mucizevi bir kültür aşırılığı olurdu; ama göz, rengârenk yamacı, suyla birleştiği noktadan başlayarak tepelerin üzerinde asılı bulutların arasına karıştığı o belirsiz sınıra kadar izlediğinde, insanın yakut, safir, opal ve sapsarı damarlı akikten bir şelalenin sessizce gökyüzünden aşağı boşalmakta olduğunu düşünmemesi zordu.

Nehir yatağının karanlığından birdenbire bu koya çıkan ziyaretçi, çoktan ufkun altına indiğini varsaydığı, ama şimdi karşısında duran ve tepeler arasındaki uçurum benzeri bir gedikten görülen uçsuz bucaksız manzaranın en sonundaki güneşin kocaman diskini görünce sevinip şaşırırdı.

Yolcu burada kendisi bu kadar uzağa getirmiş olan tekneden inip hem içi hem de dışı parlak kızıl arabesk desenlerle süslü fildişinden ha-

fif bir kanoya biner. Bu kanonun kıçı ve pruvası sudan çok yüksek ve sivridir, bu ona düzensiz bir hilal görünümü verir. Kano suyun yüzeyinde bir kuğunun gururlu zarafetiyle durur. Kakım kürküyle kaplı tabanında Hint ağacından tüy gibi hafif bir kürek durmaktadır, ama görünürlerde ne bir uşak ne de bir kürekçi vardır. Konuğa cesaretini yitirmemesi, yazgısının kendisini gideceği yere götüreceği söylenir. Büyük tekne gözden kaybolur, konuk gölün ortasında görünüşte hareketsiz duran kanonun içinde tek başına kalır. Nasıl bir yol tutacağını düşünürken, büyüleyici kayığın yavaşça hareket etmeye başladığını fark eder. Pruvası güneşe yönelinceye kadar kano kendi etrafında yavaşça döner. Yavaş, ama giderek artan bir hızla ilerlerken yarattığı küçük dalgaların fildişi kıyılarına çarparak çıkardığı ses adeta ilahi bir melodiyi andırır – yolcunun şaşırıp boş yere kaynağını kestirmeye çalıştığı huzur verici ve melankolik müziğin tek makul açıklamasını sunar gibidir bu dalgalar.

Kano kararlı bir şekilde ilerleyerek manzaraya açılan kayalık kapıya yaklaşır, böylece manzaranın derinliklerini daha net görmek mümkün olur. Sağda balta girmemiş sık ormanlarla kaplı yüksek sıradağlar uzanmaktadır. Ama yamaçların suya daldığı yerlerde suyun hâlâ olağanüstü *temiz* olduğu görülür. Nehirlerde her zaman görülen türde birikintilerden eser yoktur. Solda görüntü daha yumuşaktır ve yapay olduğu açıkça bellidir. Burada, kadifeyi andıran, ancak en saf zümrütlerle kıyaslanabilecek kadar parlak yeşil yamaçlar sudan itibaren çok hafif bir eğimle yükselir. Nehir kıyısından başlayan ve genişliği on ayaktan üç yüz ayağa kadar değişen bu düzlük, gözden yitinceye kadar nehrin genel yönelişini izleyerek sonsuz sayıda kıvrılışla batıya doğru uzanan elli ayak yükseklikte bir duvarın üzerine ulaşır. Bu duvar yekpare kayadır ve akıntının eskiden güney yamacını oluşturan engebeli uçurumun diklemesine kesilmesiyle oluşmuştur, ancak bu çalışmadan geriye hiçbir iz kalmamıştır. Keskiyle yontulmuş bu kaya yüzyılların rengini taşımaktadır ve yüzeyini gölgeleyen bol miktarda sarmaşık, hanımeli, yaban gülü ve akasma bulunduğu görülür. Duvarın alt ve üst kenarlarının tekdüzeliğini düzlükte ve duvarın gerisindeki bölgede, ama genellikle duvara çok yakın yerlerde tek tek veya gruplar halinde büyüyen ve uzun dalları (özellikle kara ceviz ağaçlarınınkiler) suya ulaşan, hatta içine giren devasa büyüklükteki ağaçlar büyük ölçüde bozar. Bu bölgenin arka tarafını sık ağaçların oluşturduğu bir perde gözlerden gizler.

Bütün bunlar, kano manzaranın kapısı adını verdiğim yere yaklaşırken görülür. Ancak buraya iyice yaklaşılınca uçurumu andıran görünüm kaybolur; solda koydan ikinci bir çıkış olduğu ve duvarın akıntıyı iz-

leyerek bu yönde de uzandığı görülür. Bu yeni açıklıktan aşağıya pek fazla bir şey görülmez, çünkü akıntı, duvarla birlikte yapraklar arasında gözden yitinceye kadar sola doğru kıvrılmaya devam eder.

Kayık, sanki büyü marifetiyle süzülerek dolambaçlı kanala girer ve burada, duvarın karşısındaki kıyının, nehrin dümdüz aktığı bölümündeki duvarın karşısındaki kıyıya benzediği görülür. Yer yer dağ yüksekliğine ulaşan yüksek tepeler, burada da manzarayı gözden saklayan sık bitki örtüsüyle kaplıdır.

Hafifçe artan bir hızla usul usul yol almaya devam eden yolcu, birçok keskin dönemeci döndükten sonra, artık hızla batmakta olan güneşin ışınlarını büyük bir parlaklıkla yansıtarak çevredeki bütün ormanları alev alev yanıyormuş gibi gösteren, parlatılmış altından, ilginç oyma ve kabartmalarla süslü dev bir kapının yolunu kestiğini görür. Bu kapı nehirle dik açı yapan yüksek duvara açılmıştır. Birkaç dakika içinde görülür ki, nehir geniş bir açıyla sola dönüp duvar boyunca yavaş yavaş akmaya devam ederken ana bölümden ayrılan büyükçe bir kolu hafif dalgalanmalarla kapının altından geçip gözden yitmektedir. Kano küçük akıntıya kapılıp kapıya yaklaşır. Kapının ağır kanatları yavaşça ve tatlı bir müzikle açılır. Kano kanatların arasından süzülerek geçer ve etrafı mor dağlarla çevrili, tabanı ışıl ışıl bir nehir tarafından yıkanan kocaman bir amfiteatra doğru inmeye başlar. Bu arada bütün Arnheim Cenneti gözler önüne serilir. Büyüleyici bir müzik sesi işitilir; her taraf yabancı, güzel bir kokuyla doludur – bir düşteymiş gibi uzun, zarif Şark ağaçlarının, çalıların, sarı ve kızıl kuş sürülerinin, kıyıları çepeçevre nilüfer dolu göllerin, menekşe, lale, haşhaş, sümbül ve sümbülteber çayırlarının, iç içe geçmiş uzun, gümüş rengi akarsuların birbirine karışmış olduğu görülür. Bütün bunların arasından, sanki bir mucizeyle havada tutuluyormuş gibi duran, yüzlerce cumbası, minaresi ve sivri tepeli kulesiyle kızıl güneş ışığında parıldayan ve hava perilerinin, perilerin, cinlerin ve peri masallarındaki cücelerin elbirliğiyle inşa ettiği hayali bir esere benzeyen yarı Gotik, yarı Arap mimarisi alacalı bulacalı bir bina yükselmektedir.

LANDOR'UN KIR EVİ
"ARNHEIM MÜLKÜ"NE BİR İLAVE

Geçen yaz New York'un, içinden nehir geçen ilçelerinden birkaçında yaya olarak yaptığım bir gezi sırasında, gün batarken yolumu kaybettim. Arazi olağanüstü engebeliydi ve izlemekte olduğum yol son bir saattir, vadiden uzaklaşmamak için o kadar çok dönüp dolaşıyordu ki, geceyi geçirmeyi düşündüğüm güzelim B... köyünün ne tarafa düştüğünü artık kestiremiyordum. Güneş –doğrusunu söylemek gerekirse– gün boyu pek *parıldamamış* olmakla birlikte hava rahatsızlık verecek denli sıcak olmuştu. Pastırma yazlarında görülen türde bir sis her şeyin üzerine çökmüş ve elbette tereddütlerimi epey artırmıştı. Ama çok fazla dert etmiyordum. Gün batıncaya ya da karanlık bastırıncaya kadar köye rastlamazsam bile, küçük bir Hollanda çiftliğinin veya buna benzer bir şeyin karşıma çıkması –yörede yerleşimlerin (manzara olağanüstü güzel olmakla birlikte toprak verimli olmadığından herhalde) oldukça seyrek olmasına rağmen– kuvvetli bir olasılıktı. Her halükârda yastık niyetine kullanabileceğim sırt çantam ve nöbete dikeceğim köpeğimle açık havada gecelemek benim için keyifli bile olurdu. Bu yüzden gönül rahatlığıyla avare avare dolaşmaya devam ettim – Ponto tüfeğimin yerini almıştı.[1] Sonunda, orman içindeki sayısız küçük açıklığa şu ya da bu yöne giden patikalar gözüyle bakmaya başlamışken, bunlardan en umut verici olanına girdiğimde araba izi olduğundan kuşku duyulamayacak bir izle karşılaştım. Yanılmış olamazdım. Hafif tekerlek izleri apaçık seçiliyordu ve her ne kadar uzun çalılarla azman filizler insan boyundan yukarıda birbirine karışıyorsa da, aşağıda bir Virginia dağ arabasının bile –onu kendi türündeki arabaların en ihtişamlısı sayıyorum– geçişini engelleyecek herhangi bir şey yoktu. Bununla birlikte bu yol, (böyle bir ağaç topluluğuna orman demek fazla iddialı olmazsa) ormandan geçmesi ve tekerlek izleri taşıması dışında daha önce gördüğüm yolların

1) Ponto, o devirde Fido ve Rover gibi köpekler için çok yaygın olarak kullanılan bir isimdi. Ayrıca, Poe'nun 1836'da hakkında bir eleştiri yazısı kaleme aldığı R. M. Bird'ün *Sheppard Lee* adlı romanındaki kahramanın köpeğinin ismiydi. Bu romandaki anlatıcı da tüfeğini bir yerlerde unutmuştu ve köpeğine güveniyordu.

hiçbirine benzemiyordu. Sözünü ettiğim izler –sert, hafif nemli ve yeşil Ceneviz kadifesini andıran bir toprak üzerinde olduğundan– zar zor seçiliyordu. Yeşillik, çimen olmasına çimendi, ama İngiltere'den başka bir yerde pek görülmeyen cinsten kısa, kalın, muntazam ve parlak bir çimendi. Tekerlek izlerinin üzerinde en ufak bir engel –bir çöp ya da kuru dal bile– görülmüyordu. Bir zamanlar yolda engel oluşturan taşlar –atılmayıp– yolun her iki kenarına kâh özenle kâh özensiz, ama kesinlikle çok hoş görünüşlü bir sınır oluşturacak şekilde *dizilmişti*. Aralardaki boşluklardan öbek öbek kır çiçekleri fışkırmıştı.

Bütün bunlara ne anlam vereceğimi elbette bilemiyordum. Burada *sanat* söz konusuydu şüphesiz –*bu* beni şaşırtmadı– bütün yollar, gündelik anlamda, *sanat* eseridir; *fazla* sanat gösterilmiş olmasında da şaşılacak bir yan olduğunu söyleyecek değilim; *burada* yapılmış olduğu görülen her şey, çok az emek ve masrafla, (bahçe mimarisi kitaplarında dendiği gibi) doğal 'kaynaklar' kullanılarak yapılmış olmalıydı. Yo, beni durduran ve çiçek açmış taşlardan birinin üstüne oturup yarım saati aşkın bir süre gözümü dikip şaşkınlık ve hayranlıkla bu olağanüstü güzel caddeyi seyretmeme yol açan şey sanatın miktarı değil *niteliğiydi*. Bakmaya devam ettiğim sürece bir şey giderek açıklık kazandı: Bütün bu düzenlemeler biçimden çok iyi anlayan bir sanatçının gözetiminde yapılmıştı. Bir yanda sadelik ve zarafet, diğer yanda terimin gerçek anlamıyla İtalyanca *pittoresco* arasında orta bir yol tutturulmak için elden gelen bütün özen gösterilmişti. Çok az düz çizgi vardı, kesintisiz uzanansa hiç yoktu. Göz erimi içindeki herhangi bir noktada aynı etkiyi yaratan kavis veya renk genellikle iki defadan fazla (o da çok sık olmamak üzere) görülmüyordu. Her yerde kararlı bir çeşitlilik vardı. En zor beğenir eleştirmenin bile herhangi bir düzeltme öneremeyeceği bir 'kompozisyon' parçasıydı bu.

Bu yola girdiğimde sağa dönmüştüm, ayağa kalktığımda da aynı yönde ilerlemeye devam ettim. Yol o kadar yılankaviydi ki ne tarafa doğru uzandığını hiçbir zaman bir iki adımdan fazla kestiremiyordum. Yolun niteliğindeyse herhangi bir önemli değişiklik meydana gelmemişti.

Çok geçmeden hafif bir su şırıltısı çalındı kulağıma – birkaç dakika sonra da, öncekilerden daha keskin bir dönemeci döndüğümde, önümde uzanan hafif eğimli bayırın dibinde bir tür bina bulunduğunu fark ettim. Aşağıdaki küçük vadiyi tamamen kaplamış sis yüzünden hiçbir şeyi net olarak seçemiyordum. Ama güneş batarken hafif bir esinti çıktı ve ben bayırın başında dikelirken sis dalga dalga dağılıp manzaranın üzerinde uçuşmaya başladı.

Manzara parça parça, şurada bir ağaç, burada parıldayan bir su, ötede bir bacanın tepesi derken yavaş yavaş ortaya çıktığında, ister istemez bütün bunların, bazen 'kaybolan resimler' adı altında sergilenen usta işi yanılsamalar olduğunu düşünmekten kendimi alamadım.

Ama zamanla sis tamamen dağıldı, alçak tepelerin ardında kaybolmuş olan güneş, sanki güneye doğru hafif bir *chassé*[2] yapmış gibi yeniden ortaya çıktı ve vadinin batısındaki bir gedikten her tarafı mor ışığa boğdu. Bu yüzden birdenbire bütün vadi, içindeki her şeyle birlikte –sanki büyüyle– aydınlanıverdi.

Güneş, belirttiğim konuma kayarken ilk *coup d'œil*,[3] çocukluğumda iyi bir tiyatro oyununun veya melodramın son sahnesinin üzerimde bıraktığı etkiye benzer bir etki bıraktı üzerimde. Hiçbir şey eksik değildi, renk çeşitliliği bile, çünkü tepeler arasındaki yarıktan gelen güneş ışınları her şeyi turuncuya ve mora boyarken, vadinin canlı yeşili böyle olağanüstü güzel bir salıneyi terk etmekten nefret ediyormuşçasına hâlâ yukarıda asılı duran buhar perdesi tarafından her şeyin üzerine az veya çok yansıtılıyordu.

Bir sis örtüsünün altından seyrettiğim bu küçük vadinin boyu dört yüz metreyi aşmazken, eni elli metreden yüz elli, bilemedin iki yüz metreye kadar değişiyordu. En dar yeri kuzey ucuydu, güneye doğru indikçe düzenli bir şekilde olmasa da genişliyordu. En geniş yeri, güney ucuna seksen metre mesafedeydi. Vadiyi çevreleyen yamaçlara, kuzey kenarı dışında, tepe denemezdi. Burada doksan ayak yüksekliğinde sarp bir granit uçurum yükseliyordu ve eni dediğim gibi elli ayağı geçmiyordu, ama ziyaretçi uçurumdan güneye doğru yürüdükçe sağında ve solunda yamaçların daha az yüksek, daha az sarp ve daha az kayalık olduğunu görüyordu. Tek kelimeyle, her şey güneye doğru alçalıp yumuşuyordu, yine de bütün vadi iki noktası dışında yüksekliği az veya çok tepelerle çevriliydi. Bu noktalardan birinden zaten söz ettim. Burası batının epeyce kuzeyinde yer alıyordu ve daha önce anlattığım gibi, batmak üzere olan güneşin granit setteki doğal bir gedikten amfiteatra yöneldiği yerdi; bu yarığın genişliği görülebildiği kadarıyla en geniş yerinde on metre kadardı. Keşfedilmemiş dağların ve ormanların içlerine doğru yükselen doğal bir yola benziyordu. Diğer açıklık tam olarak vadinin güney ucundaydı. Burada yamaçlar genel olarak doğu batı yönünde uzanan yüz elli metre genişliğinde hafif eğimlerden başka bir şey değildi. Bu yamaç-

2) Chassé (Fr.): Kayar gibi yapılan bir dans adımı. Chasséz şeklinde yazılması yanlış.
3) Coup de l'œil (Fr.): Bakış, şöyle bir göz atıverme, bakıverme.

ların birleştiği yer vadinin dibiyle aynı seviyede bir çukurdu. Bitki örtüsüne gelince, diğer her şey gibi, güneye doğru *seyrelip zayıflıyordu*. Kuzeyde, kayalık uçurumun üzerinde ve kenarın birkaç adım gerisinde, kocaman kocaman gövdeleriyle sayısız ceviz, kara ceviz, kestane ve aralarına serpilmiş meşeler göğe doğru yükseliyordu; ağaçların, özellikle cevizlerin, kalın yan dalları uçurumun kenarından epeyce öteye uzanıyordu. Gezgin güneye doğru indikçe, başlangıçta aynı sınıf ağaçları görüyordu, bu ağaçların boyu giderek kısalıyor, Salvator'un[4] resimlerindeki ağaçlara benzeyen bir görünüm alıyordu; sonra daha asil duruşlu karaağaçlar, ardından Amerikan defnesi ve keçiboynuzu; daha sonra ıhlamur, erguvan, kara meşe ve akçaağaç; en son olarak da daha zarif ve daha az gösterişli ağaç çeşitleri görülüyordu. Güney yamacı, şurada burada görülen bazı aksöğüt ve akkavak ağaçları dışında, olduğu gibi yabani çalılarla kaplıydı. Vadinin dibinde (şimdiye kadar sözü edilen bütün bitki örtüsünün sadece kayalıklarda veya yamaçlarda görülen bitkiler olduğu unutulmasın) birbirinden uzak üç ağaç bulunduğu görülüyordu. Bunlardan bir tanesi güzel görünüşlü, orta boy bir karaağaçtı: Vadinin güney girişinde nöbet tutuyor gibiydi. Bir diğeri, karaağaçtan çok daha büyük, karaağaç da çok güzel olmakla birlikte ondan da güzel bir ceviz ağacıydı; kuzeybatı girişini gözetleme sorumluluğunu üstlenmişe benziyordu; dere yatağının içindeki kayaların arasından çıkıyor ve zarif gövdesini amfiteatrın aydınlığına neredeyse kırk beş derecelik bir açıyla uzatıyordu. Bu ağacın otuz metre doğusundaysa, vadinin gururu ve belki de Itchiatuckanee[5] servileri dışında, bugüne kadar gördüğüm en görkemli ağaç bulunuyordu. Manolya sınıfından üç gövdeli bir lale ağacıydı bu – *Liriodendron Tulipiferum*.[6] Üç gövdesinin ana gövdeden ayrıldığı yerin topraktan yüksekliği üç ayak kadardı; bu gövdeler birbirinden yavaş yavaş uzaklaşıyordu; öyle ki, en kalın gövdenin yapraklandığı noktada, yani seksen ayak yükseklikte gövdeler arasındaki mesafe dört ayaktan fazla değildi. Ağacın toplam yüksekliği yüz yirmi ayaktı. Lale ağacının canlı yeşil yapraklarının şekil veya parlaklığıyla hiçbir şey boy ölçüşemezdi. Şu anda sözü edilen ağacın yapraklarının eni rahat sekiz parmak vardı, ama yaprakların ihtişamını çok bol miktardaki çiçeğin göz kamaştırıcı parlaklığı gölgeliyordu. Çok büyük ve göz alıcı bir milyon lalenin sıkış

4) Salvator Rosa (1615-1673): İtalyan Barok ressam, baskı sanatçısı, şair, aktör ve müzisyen. Vahşi doğa sahnelerinden oluşan kendine has bir manzara resmi üslubu geliştirdi. Bütün resimleri romantik bir şiirsellik içeriyordu.

5) Kuzey-Orta Florida'da Ichetucknee Nehri ve pınarları bulunmaktadır.

6) "Altın Böcek"teki ağaç.

tıkış bir araya toplanmış olduğunu gözünüzün önüne getirin bir! Ancak o zaman okur çizmek istediğim resim hakkında bir fikir edinebilir. Buna bir de yerden yirmi ayak yükseklikteki, çapı en fazla dört ayak gelen temiz, pürüzsüz ve küçük küçük tanecikli sütun biçimi gövdenin olağanüstü zarafetini ekleyin. Bu çiçekler, diğer ağaçların pek o kadar görkemli olmasa da neredeyse onlar kadar güzel sayısız çiçeğiyle karışarak vadiyi Arap parfümlerinden daha nefis kokularla dolduruyordu.

Amfiteatrın toprağı, genel olarak yolda gördüğüm çimenlere benzer bir *çimenle* kaplıydı, ancak çok daha yumuşak, kalın, kadifemsi ve inanılmaz derecede yeşildi. Böyle bir güzelliğin nasıl olabildiğini insanın aklı almıyordu.

Vadinin iki açıklığından söz etmiştim. Kuzey-batı tarafındakinden çıkan küçük bir dere tatlı mırıltılarla ve hafifçe köpürerek, tek *cevizin* dibindeki kayalara çarpıncaya kadar vadi aşağı akıyordu. Burada ağacın etrafında dolanıyor, hafif kuzeydoğuya yönelip lale ağacının yirmi ayak kadar güneyinden geçiyor, vadinin doğu ve batı sınırlarının tam ortasına gelinceye kadar sağa sola sapmadan akıyordu. Bu noktada bir dizi geniş kavis çizdikten sonra doksan derece güneye dönüyor, menderesler çizerek akmaya devam ederek vadinin alt ucuna yakın bir yerde parladığı görülen düzensiz biçimli (kabaca oval) küçük bir gölde kayboluyordu. Bu gölcüğün çapı en geniş yerinde herhalde yüz metre gelirdi. Hiçbir billur, sularının berraklığıyla boy ölçüşemezdi. Net bir şekilde görülebilen tabanı parlak beyaz çakıllarla kaplıydı. Daha önce sözünü ettiğim o zümrüt yeşili çimenlerle kaplı kıyıları, aşağıdaki gökyüzüne belli bir eğimle inmekten çok *yuvarlanıyordu*; bu gökyüzü *öyle* berraktı ve zaman zaman yukarısındaki tüm nesneleri öyle net bir şekilde yansıtıyordu ki, gerçek kıyının nerede bittiğini, taklit olanının nerede başladığını söylemek hiç de kolay değildi. Göl, alabalık ve görünüşe göre hepsi de gerçek uçan balıklardan olan daha birçok değişik cinste balıka kaynıyordu. Balıkların havada asılı durmadığına inanmak neredeyse olanaksızdı. Suda sakin sakin yatmakta olan huş ağacından yapılmış hafif bir kanonun görüntüsü, en parlak aynanın yansıtamayacağı kadar aslına sadık bir şekilde ve en ufak ayrıntısına varıncaya, suda yansıyordu. Gölün kuzey kıyısına yakın ve kıyıya inanılmaz derecede hafif, ama yine de çok ilkel görünüşlü bir köprüyle bağlı küçük bir adanın, üzerindeki kümese benzeyen çok şirin küçük bir yapı dışında her tarafının çiçeklerle dolu olduğu görülüyordu. Köprü, geniş, kalın lale ağacı bir tahtadan ibaretti. Uzunluğu kırk ayak kadardı ve salınmasını engellemek üzere bir kıyıdan diğerine çok hafif, ama yine de fark edilebilir bir kemer

oluşturarak uzanıyordu. Gölün güney kıyısından çıkarak yoluna devam eden küçük dere otuz metre kadar menderesler çizerek ilerledikten sonra, güney yamacının ortasındaki daha önce sözünü ettiğim 'çukur'dan geçiyor ve yüz ayak yüksekliğindeki sarp bir uçurumdan dökülüyor, kıvrıla büküle akarak Hudson Nehri'ne doğru gözden kayboluyordu.

Göl derindi –bazı noktalarında otuz ayak– ama derenin derinliği en fazla üç ayak, en geniş yeriyse sekiz ayak kadardı. Derenin dibi ve kenarları havuzunkine benziyordu – güzelliğine illa kusur bulunacaksa, fazla *düzgün* olduğu söylenebilirdi.

Çayırın yeşiline şurada burada görülen ortanca, kartopu, yabani yasemin gibi gösterişli çalılar ya da enfes çiçekler açmış çok çeşitli sardunya öbekleri renk katıyordu. Bu sonuncular, doğal görünmesi için özenle toprağa gömülmüş saksılar içinde yetiştirilmişti. Bütün bunlardan başka, kadife çimenleri hoş bir şekilde alaca bulaca gösteren hatırı sayılır büyüklükte bir koyun sürüsü, üç evcil geyik ve parlak tüylü kocaman bir örtek sürüsüyle birlikte vadide dolaşıyordu. İri bir çoban köpeği görünüşe göre bütün bu hayvanların hepsine birden bekçilik ediyordu.

Amfiteatrın üst bölümlerine doğru, doğuda ve batıda uzanan tepeler boyunca vadi oldukça sarp kayalıklarla çevriliydi, buradaki kayaları sarmaşık bürümüştü, öyle ki şurada burada birkaç çıplak kaya parçası zar zor görülüyordu. Kuzeydeki kayalık da aynı şekilde, kimi kayaların dibindeki topraktan, kimi kayalığın yüzündeki çıkıntılardan çıkan görülmemiş gürlükte asmalarla kaplıydı.

Bu küçük arazinin alt sınırını oluşturan hafif yükseltinin üzerinde geyiklerin kaçmasını engelleyecek yükseklikte düzgün bir taş duvar bulunuyordu. Başkaca bir yerde çite benzer bir şey yoktu, çünkü başka hiçbir yerde yapay bir engel gerekmiyordu. Sözgelimi, sürüden ayrılacak bir koyun dere yatağını izleyerek vadiden çıkmaya kalkışacak olsa, daha birkaç adım gitmeden, derenin bir şelale şeklinde üzerinden döküldüğü ve buraya ilk yaklaştığımda dikkatimi çeken sarp kayalığın yolunu kestiğini görecektir. Kısacası, buraya girmenin veya çıkmanın biricik yolu, üzerinde durup manzarayı seyrettiğim yerin birkaç adım aşağısındaki kayalık geçitte bulunan bir kapıydı.

Derenin düzensiz menderesler çizerek aktığını söylemiştim. Derenin izlediği iki *ana* yön, dediğim gibi, ilkin batıdan doğuya, sonra kuzeyden güneye doğruydu. Dere, *dirsek* yaptığı yerde geriye doğru dönüyor, handiyse tam bir *çember* çizerek neredeyse tam bir adaya benzeyen çeyrek dönümlük bir alanı kapsayan bir yarımada oluşturuyordu. Bu yarımadada bir ev bulunuyordu ve bu ev, Vathek'in gördüğü cehennem

taraçası[7] gibi, "*était d'une architecture inconnue dans les annales de la terre*"[8] dediğimde, sadece onun, *tout ensemble*,[9] hem yeni hem klasik, tek kelimeyle bir şiir (çünkü şiirin soyut bir tanımını yapmak için bu kelimelerden daha uygununu bulamam) olmasının beni çarptığını söylemek istiyorum – yoksa, hiçbir bakımdan *outré*[10] olduğunu kastetmiyorum.

Gerçekte, hiçbir şey bu kır evinden daha sade, daha gösterişsiz olamazdı. Olağanüstü *etkisi* bütünüyle *bir resim olarak* sanatsal düzenlenişinde yatıyordu. Evi seyrederken ünlü bir manzara ressamının onu fırça darbeleriyle oluşturduğunu hayal ediyordum.

Vadiyi ilk gördüğümde bulunduğum yer evi incelemeye oldukça elverişli olmakla birlikte en iyi nokta değildi. Bu yüzden onu daha sonra –amfiteatrın güney ucundaki taş duvarın üzerinden– gördüğüm şekliyle betimleyeceğim.

Ana bina yirmi dört ayak uzunluğunda, on altı ayak genişliğindeydi – kesinlikle daha fazla değil. Toplam yüksekliği, yerden çatının tepesine kadar on sekiz ayaktan fazla olamazdı. Bu yapının batı ucuna eklenmiş, bütün boyutları üçte bir oranında daha küçük ikinci bir yapı vardı – cephesi büyük binanınkinden iki metre kadar geride, çatısı da elbette bitişik binanınkinden çok aşağıdaydı. Ana binanın arkasında –tam ortasında değil– bu binalarla dik açı yapan ve genel olarak batı kanadından üçte bir oranında daha küçük üçüncü bir yapı uzanıyordu. Daha büyük olan iki binanın çatıları çok dikti – mahya kirişinden aşağıya doğru uzun, içbükey bir kavisle iniyor ve iki verandanın çatılarını oluşturacak şekilde ön duvarların en az dört ayak ötesine kadar uzanıyordu. Bu çatıların elbette desteğe ihtiyacı yoktu, ama öyle bir *havaları* olduğundan sadece köşelere son derece ince ve düzgün birer direk konmuştu. Kuzey kanadının çatısı ana çatının bir uzantısından başka bir şey değildi. Ana binayla batı kanadı arasında, sırasıyla bir siyah bir kırmızı dizilmiş sert tuğladan çok uzun ve oldukça ince, kare şeklinde bir baca yükseliyordu – en tepede çıkıntı yapan tuğlalardan hafif bir silme bulunuyordu. Kalkan duvarlarının üzerinde de çatılar dışarı doğru –ana binada doğuya doğru dört, batıya doğru iki ayak– çıkıntılıydı. Ana kapı asıl binanın ön yüzüne simetrik olarak yerleştirilmemişti, kapı biraz doğudaydı, batıda iki pence-

7) "Cehennem terası" ile Beckford'un *Vathek* adlı romanının sonunda, Vathek'in (Halife Vasık) ulaştığı İblis'in sarayının siyah mermerden büyük terasına gönderme yapılıyor.

8) "Était d'une architecture inconnue dans les annales de la terre" (Fr.): Yeryüzü tarihinde bilinmeyen bir mimariye sahipti.

9) Tout ensemble (Fr.): Bütün olarak.

10) Outré: Aşırı, acayip.

re vardı. Bu pencereler yere kadar inmiyordu ama alışılmış pencerelerden çok daha uzun ve dardı, kapıya benzer tek panjurları vardı – pencereler baklava dilimi şeklinde ama oldukça büyüktü. Kapının üst yarısı camlı olup, o da baklava biçimindeydi – geceleri camı koruyan hareketli bir panjuru bulunuyordu. Batı kanadının kapısı kalkan duvarındaydı ve oldukça basitti – binanın tek penceresi güneye bakıyordu. Kuzey kanadında dışa açılan hiçbir kapı yoktu ve doğuya bakan bir tek penceresi vardı.

Doğu yönündeki kalkan duvarının çıplaklığını, güney ucundan başlayıp duvar boyunca kuzeye doğru çaprazlamasına yükselen parmaklıklı bir merdiven bir ölçüde gideriyordu. Geniş saçağın koruduğu bu merdiven tavan arasına ya da çatı katına –kuzeyindeki bir tek pencereyle aydınlatılıyordu burası ve tahıl depolama amacıyla kullanıldığı anlaşılıyordu– açılan bir kapıyla son buluyordu. Ana binayla batı kanadı *verandalarının* tabanı, âdet olduğu üzere, taş ya da tahtayla döşenmemişti, ama kapıların ve her pencerenin önünde o nefis çimenlere gömülmüş, bütün hava şartlarında rahatça basılmasını sağlayan düzensiz, kocaman, yassı ve düz birer granit taşı vardı. Aynı malzemeden yapılmış –özensizce dizilmiş taşların arasındaki boşluklardan kadife çimlerin göründüğü– patikalar evden başlayarak oraya buraya, yoldan beş adım ötedeki billur bir pınara veya derenin kuzeyinde bulunan ve birkaç keçiboynuzuyla kurtyemez ağacının gözlerden tamamen gizlediği bir iki ek binaya doğru uzanıyordu.

Kır evinin ana kapısından en fazla altı adım ötede fantastik görünüşlü, kurumuş bir armut ağacı bulunuyordu, ama çiçekler içindeki muhteşem bir asma ağacı baştan aşağı öylesine sarıp sarmalamıştı ki, bu şirin ağacın türünü anlamak için insanın bayağı dikkatle incelemesi gerekiyordu. Bu ağacın dallarında çeşitli kafesler asılıydı. Üstünde halka bulunan, ince dallardan örülmüş silindirik, büyükçe bir kafeste bir alaycıkuş eğleniyordu; bir başkasında bir sarıasma kuşu, üçüncüsünde bir pirinçkuşu; daha zarif üç dört mahpushaneyse kanaryaların ötüşüyle çınlıyordu.

Verandanın direklerini yasemin ve hoş kokulu hanımeli sarmıştı, ana binayla batı kanadının oluşturduğu köşede görülmedik ölçüde gür bir asma vardı. Bütün kısıtlamalara tepeden bakarcasına önce alçak çatıya, sonra yüksek olanına tırmanmış, bu çatının sırtı boyunca sağa sola filizler vererek ilerleyip doğu kalkan duvarına varınca oradan aşağı sarkıp merdivenlerden aşağı sürünmeye başlamıştı.

Kanatlar dahil bütün ev eski Felemenk tarzı hartamalarla –kenarları yuvarlatılmamış, geniş uzun tahtalarla– inşa edilmişti. Malzemenin bu özelliği eve Mısır mimarisi tarzında tabanı geniş, üst tarafı dar bir görüntü

veriyordu, karşımda durmakta olan evdeyse bu son derece pitoresk etkiyi binaları çepeçevre kuşatan göz alıcı çiçekle dolu sayısız saksı güçlendiriyordu.

Hartamalar mat bir griye boyanmıştı; bir sanatçı bu nötr rengin kır evini kısmen gölgeleyen lale ağacı yapraklarının parlak yeşili içinde nasıl hoş bir şekilde eridiğini kolayca anlar.

Taş duvarın yakınlarındaki bir konum, dediğim gibi, binaların incelenmesine en elverişli konumdu, çünkü güneydoğu köşesi ileri çıkmış olduğundan, göz aynı anda her iki cepheyi, doğuya bakan ilginç kalkan duvarını, aynı zamanda da kuzey kanadının bir kısmını, pınar üzerindeki yapının güzel çatısını ve ana bina civarında derenin üzerinden geçen hafif köprünün neredeyse yarısını görüyordu.

Tepenin kıyısında çok uzun bir süre değilse bile ayaklarımın dibindeki manzarayı iyice incelememe yetecek kadar kaldım. Köye giden yoldan epeyce uzaklaşmış olduğum açıktı, önümdeki kapıyı açıp yol sormak için yeterince iyi bir mazeretim vardı; bu yüzden gösterişe kaçmada sakince yürümeye devam ettim.

Yol, kapıyı geçtikten sonra, kuzeydoğu kayalığının kıyısı boyunca tatlı bir eğimle inen doğal bir pervaz üzerinde uzanıyor gibi görünüyordu. Bu yolu izleyerek kuzey kayalığının dibine indim, sonra köprüyü geçip, doğu kalkan duvarını dolanarak ön kapıya ulaştım. Bu yolu kat ederken ek binaların hiç görülemediğini fark ettim.

Kalkan duvarının köşesini dönerken çoban köpeği tam bir sessizlik içinde ve gözlerinden alevler saçarak bir kaplan gibi üzerime doğru koşmaya başladı. Ama dostluk belirtisi olarak elimi uzattım – bugüne kadar bu çağrıya karşı çıkan hiçbir köpek görmedim. Köpek sadece ağzını kapatıp kuyruğunu sallamakla kalmadı, patisini de uzattı bana – sonra da aynı yakınlığı Ponto'ya gösterdi.

Görünürde bir zil olmadığından, yarı aralık duran kapıyı elimdeki sopayla tıklattım. Anında biri belirdi eşikte, yirmi sekiz yaşında görünen, zayıf, daha doğrusu dal gibi ince ve boyu ortanın biraz üzerinde bir kadın. Kadın tarif edemeyeceğim *gösterişsiz* ve *kararlı* adımlarla bana doğru yaklaşırken, kendi kendime "bunun yapay *güzelliğin* antitezi, eşsiz bir doğal *güzellik* olduğuna şüphe yok" dedim. Üzerimde bıraktığı ikinci, ama birincisinden de kuvvetli izlenim, *coşku* oldu. Derine gömülü gözleri, *romanesk* mi desem, yoksa dünya dışılık mı, öyle bir ifadeyle parlıyordu ki, daha önce hiç olmadığı kadar yüreğimin derinlerine işledi. Nasıl olduğunu bilmiyorum, ama gözlerde, bazen dudaklarda beliren bu ifade ilgimi kadına çekmenin *tek* değilse bile en kesin yoludur. 'Ro-

manesk' sözcüğüyle ne demek istediğimi okuyucuların tam olarak anlayabilmesi için söylemeliyim ki, 'romanesk' ile 'kadınsılık' bana kalırsa birbirine çevrilebilir terimlerdir, hem zaten erkeğin kadında gerçekten *sevdiği* şey *kadınlıktan* başka nedir ki? Annie'nin (içeriden birinin "Annie, sevgilim!" diye seslendiğini duydum) gözleri[11] 'gök grisi'ydi, saçlarıysa açık kestane. Onu ancak bu kadar gözlemleyebilecek vaktim oldu.

Nazik davetini geri çevirmeyerek içeri girdim – önce hayli büyük bir antreden geçtik. Esas olarak *gözlem yapmak* amacıyla gelmiş olduğumdan, içeri adım atarken sağda evin cephesindekilere benzer bir pencere, solda oturma odasına açılan bir kapı, tam karşıdaysa çalışma odası olarak düzenlenmiş ve kuzeye bakan *kemerli* bir penceresi bulunan, antreyle aynı büyüklükte küçük bir odanın içini görmemi sağlayan *açık* bir kapı olduğunu fark ettim.

Oturma odasına girdiğimde kendimi *Mr. Landor*'la[12] –adını daha sonra öğrenecektim– karşı karşıya buldum. Beni çok kibar, hatta candan karşıladı, ama o sırada evde oturanların görünüşlerinden çok evin planı hakkında gözlem yapmak niyetindeydim.

Evin kuzey kanadının, kapısı oturma odasına açılan bir yatak odası olduğunu o zaman gördüm. Bu kapının batısında dereye bakan bir tek pencere vardı. Oturma odasının batı ucunda bir şömine ve batı kanadına –muhtemelen mutfak– açılan bir kapı bulunuyordu.

Oturma odasının döşemesinden daha sadesi düşünülemezdi. Yerde, dokunmadan önce boyanmış, nefis desenli –beyaz bir zemin üzerinde küçük, yuvarlak, yeşil figürlerle benek benek– bir halı vardı. Pencerelerdeki jakona müslinden kar beyazı perdeler hayli dökümlüydü ve birbirine paralel ince plilerle *ta* halıya kadar iniyordu. Duvarlar, çok ince bir zevki yansıtan –gümüş rengi bir zemin üzerinde boydan boya zikzaklı açık yeşil çizgileri olan– nefis bir Fransız duvar kâğıdıyla kaplıydı. Duvarları, çerçevesiz olarak tutturulmuş Julien'in üç nefis *a trois crayons*[13] taşbaskı resmi süslüyordu sadece. Bunlardan birisi Şark'ın zenginliğini, daha doğrusu kösnüllüğünü resmediyordu, ikincisi eşsiz bir canlılıkla resmedilmiş bir karnaval sahnesi, üçüncüsü bir Yunanlı kadın portresiydi – böylesine ilahi güzellikte, ama kışkırtıcı derecede belirsiz bir ifade taşıyan bir yüz daha önce hiç görmemiştim.

11) Sıkıntılı 1848-49 yıllarının eli açık dostu Nancy Richmond.

12) Landor adının Horace Binney Wallace'ın (1817-1852) takma adı olan William Landor'dan geldiği sanılıyor.

13) Simon Julien (1736-1800): Fransız ressam. "A trois crayons" tebeşirle çizilmiş etkisi yaratmak üzere üç ayrı levhayla yapılmış gravür.

Mobilya esas olarak yuvarlak bir masa, (büyük bir sallanır koltuk dahil) birkaç sandalye ve malzemesi yer yer yeşil çizgili, açık krem rengine boyanmış akağaç, oturma yeri hasır bir 'kanepe'den ibaretti. Sandalyelerle masa birbiriyle çok uyumluydu, biçimlerinin bahçeleri planlayan aynı kişi tarafından tasarımlandığı açıktı. Daha zarif bir şey düşünülemezdi.

Masanın üzerinde birkaç kitap, içinde yeni bir parfüm bulunan kare şeklinde büyük bir şişe, İtalyan tarzı abajurlu, buzlu camdan basit bir astral lamba (güneş lambası değil) ve göz kamaştırıcı çiçeklerle dolu büyük bir vazo. Göz alıcı renkleri ve baş döndürücü kokularıyla bu çiçekler odanın tek *dekorasyonunu* oluşturuyordu. Şömineyi, ışıl ışıl sardunyalarla dolu kocaman bir vazo neredeyse doldurmuştu. Odanın her köşesinde bulunan üçgen raflarda da, sadece içindeki çiçeklerin farklı olduğu benzer vazolar vardı. Daha küçük bir iki *buket* şömine rafını süslüyordu ve yakın zamanlarda toplanmış menekşeler açık pencerenin pervazını salkım saçak doldurmuştu.

Mr. Landor'un evinin *–gördüğüm haliyle–* ayrıntılı bir resmini vermekten başka amacım olmadığından bu yazıya burada nokta koyuyorum.

Amerika'nın doğal manzaraları genel özellikleri bakımından olduğu kadar ayrıntıları bakımından da sık sık Eski Dünya'nın –özellikle de Avrupa'nın– manzaralarıyla karşılaştırılmış ve iki taraf yandaşlarının coşkusu anlaşmazlıkları derinleştirmekten geri kalmamıştır. Bu tartışma kısa zamanda kapanacak gibi görünmemektedir, çünkü bugüne kadar çok şey söylenmiş olmakla birlikte söylenecek daha bir dünya şey vardır.

Karşılaştırma yapmaya kalkışan İngiliz turistler arasında en göze çarpanlar, öyle görünüyor ki bizim kuzey ve doğu sahillerimizi bütün Amerika'nın, en azından Birleşik Devletler'in dikkate alınmaya değer yerleri olarak görmektedirler. Bazı güney ve batı yörelerimizin iç taraflarında kalan görkemli manzaraları, sözgelimi en çılgın cennet düşlerinin gerçekleşmesi olan engin Louisiana Vadisi'ni bilmediklerinden bunlardan pek söz etmezler. Bu gezginler çoğunlukla en *baba* manzaraları –Hudson, Niagara, Catskills, Harper's Ferry, New York gölleri, Ohio, çayırlar ve Mississippi'yi– üstünkörü görmekle yetinirler. Bunlar, hiç şüphesiz Ren'in sarp kıyılarını henüz tırmanmış ya da

Rhone'un azgın mavi sularının yanında[1]

yeni dolaşmış olanların bile gezip görmesine değecek yerlerdir. Ama övünebileceğimiz yerlerin *hepsi* elbette bu kadar değildir; Birleşik Devletler sınırları içerisinde gerçek bir sanatçının veya Yaradan'ın eserleri arasında yüce ve güzel olanlara tutkun kültürlü insanların yukarıda saydığım çok bilinen ve takdir edilen yerlerin istisnasız hepsine tercih edecekleri sessiz, adsız sansız, pek keşfedilmemiş sayısız köşe bucak bulunur.

Aslında bu toprağın gerçek Cennetleri bizim kendi en bilinçli turistlerimizin bile izlediği yollardan uzakta yer alırlar. Yabancılara gelince, Amerika üzerine belirli bir uzunlukta yazıyı, belirli bir süre içinde yetiştirmek üzere kendi ülkesindeki yayımcısıyla anlaşma yapmış bir yabancının anlaşmanın şartlarını yerine getirebilmek için hemen not defterini

1) Lord Byron, *Childe Harold*, 3. Şarkı.

alıp en çok ziyaret edilen yerlere doğru yola çıkmaktan başka ne gelir elinden!

Biraz yukarıda Louisiana Vadisi'nden söz ettim. Doğal güzelliğe sahip engin manzaraların belki de en güzelidir burası. Hiçbir kurmaca metinde betimlenen güzellik buranın güzelliğinin yanına bile yaklaşamaz. Manzaranın her köşesinden fışkıran güzellik en zengin hayal gücüne esin verecek niteliktedir. *Güzellik*, hiç şüphe yok ki en önemli özelliğidir. *Yücelikle* çok az, daha doğrusu hiçbir ilgisi yoktur. Yamaçları çiçeğe kesmiş billur derelerin aralarından aktığı alçak tepeler, kuş cıvıltıları ve hoş kokularla dolu ışıl ışıl devasa ormanlar – bu özellikler Louisiana Vadisi'ni yeryüzündeki en keyifli doğal manzara yapar.

Ama bu enfes bölgenin bile daha hoş yerlerine ancak patikalarla ulaşılır. Aslında, Amerika'da en iyi manzaraları görmek isteyen bir seyyah ne demiryoluyla, ne vapurla, ne posta arabasıyla, ne kendi özel arabasıyla, hatta ne de at sırtında seyahat etmelidir – yaya dolaşmalıdır. Yürümeli, dere yataklarından atlamalı, boynunu kırma tehlikesini göze alarak uçurumlara tırmanmalıdır, yoksa bu toprakların en hakiki, en zengin ve kelimelerle anlatılması imkânsız güzelliklerini göremez.

Oysa Avrupa'nın büyük bir bölümünde böyle bir gereksinim yoktur. Hele İngiltere'de hiç yoktur. En şıklık budalası turist ipek çoraplarını kirletmeden ziyaret edilmeye değer her köşeyi bucağı ziyaret edebilir, ilginç sayılabilecek her şey en ince noktasına kadar bilinmektedir ve bunlara ulaşmanın yolu gayet iyi düzenlenmiştir. Eski Dünya ile Yeni Dünya'nın doğal güzelliklerini karşılaştırırken hiçbir zaman bu düşünceye gereken ağırlık verilmemiştir. Birincisinin bütün güzelliği ikincisinin en ünlü, ancak kesinlikle en seçkin olmayan güzellikleriyle karşılaştırılır.

Nehir manzaraları, tartışılmaz bir şekilde, güzelliğin bütün asli unsurlarını kendi içinde taşır ve öteden beri şairlerin gözde izleği olmuştur. Ama bu ün esas olarak nehir yolculuklarının önemli bir bölümünün dağlık bölgelerde yapılmış olmasına verilebilir. Aynı şekilde, büyük nehirler, genellikle önemli dolaşım yolları olmaları nedeniyle bütün ülkelerde hak etmedikleri kadar hayranlık çeker. Bu nehirlerle ilgili daha çok gözlem yapıldığından, daha önemsiz, ama daha ilginç akarsulardan fazla konuşulur üzerlerinde.

Bu konuda ileri sürdüğüm savlara benzersiz bir örnek, Philadelphia'nın altı mil kadar batısında, Schuylkill'e dökülen Wissahiccon Çayı'nda bulunabilir. Wissahiccon öyle eşsiz bir güzelliktedir ki, İngiltere'de olsaydı, kıyıları fahiş fiyatla parsellenip villa yapılmak üzere zenginlere satılmazsa her ozanın izleği olur, adı dillerde dolaşırdı. Bununla birlikte, Wissahiccon'un

döküldüğü daha büyük ve gemi işlemesine elverişli akarsuyun Amerikan nehir manzaralarının en iyilerinden birisi olarak çok uzun zamandan beri tanınıyor olmasına karşın, kendi adı şu son birkaç yıldan beri duyulmaya başlamıştır. Güzelliği çok fazla abartılmış ve kıyıları, hiç değilse Philadelphia civarında, Delaware kıyıları gibi bataklık olan Schuylkill, resmedilmeye değer özellikleri bakımından sözünü ettiğimiz daha mütevazı ve daha az ünlü dereyle boy ölçüşemez.

Fanny Kemble, Birleşik Devletler hakkındaki eğlenceli kitabında[2] Philadelphialılara burunlarının dibinden geçen akarsuyun az rastlanır bir güzellikte olduğunu gösterinceye kadar, bu güzellikten civarda yaya olarak dolaşan birkaç serüvenciden başka kimsenin haberi yoktu. Ama "Journal" herkesin gözünü açtığından, kısa sürede Wissahiccon bir ölçüde ünlendi. "Bir ölçüde" diyorum, çünkü aslında nehrin gerçek güzelliği, derenin ağzından içeri –araba yollarının sona ermesi gibi çok mükemmel bir nedenle– nadiren birkaç milden fazla giden Philadelphialı ilginç manzara avcılarının *yollarının* çok ötesinde yer alır. En güzel manzarayı seyretmek isteyen serüvenciye önerim, kentten batıya doğru uzanan dağ yolunu tutması, altıncı mile vardığında karşısına çıkacak ikinci yola sapıp sonuna kadar gitmesidir. Böylece en uygun yerlerden birinde Wissahiccon'a ulaşmış olacaktır, sonra hafif bir kayıkla veya derenin kıyılarını izleyerek aşağı veya yukarı, artık canı hangisini çekiyorsa, gidebilir; hangi yönü seçerse seçsin mükafatını görecektir.

Çayın dar olduğunu daha önce söylemiştim, ya da söylemeliydim. Kıyıları genellikle, boydan boya sarp tepelerle çevrilidir ve bu tepeler suya yakın yerlerde etkileyici görünüşlü çalılarla kaplıdır, üst kısımlarını ise aralarında *liriodendron tulipiferum*'un[3] hemen göze çarptığı Amerika'nın en görkemli orman ağaçlarından bazıları süsler. Kıyıların suya indiği yerler keskin kenarlı veya yosun kaplı granittir; sakin sakin akan saydam su, Akdeniz'in mavi dalgalarının sahildeki mermer sarayların merdivenlerine çarpması gibi, bu kayalara usul usul çarpar. Falezlerin önünde yer yer, hayal gücü en zengin insanların bahçeli küçük bir ev için düşünebileceği en pitoresk yerleri oluşturan bol otlu, küçük *düzlüklerin* çıkıntı yaptığı görülür. Çok sayıda menderesler çizerek akan dere, özellikle kıyılarının sarp olduğu yerlerde keskin dönemeçler yapar, bu yüzden üzerinde yolculuk yapan kişi art arda sonsuz sayıda küçük göl ya da dağ

2) FrancesAnne (Kemble) Butler, *Journal*, Philadelphia, 1835. Birleşik Devletler'de yerleşmiş daha az ünlü olmayan bir İngiliz aktrisin ünlü anıları.

3) *Altın Böcek*'te ve *Landor'un Kır Evi*'nde sözü edilen lale ağacı.

gölü gördüğü izlenimine kapılır. Bununla birlikte, Wissahiccon, "güzel Melrose"[4] gibi ay ışığında ya da bulutlu bir havada değil, öğlen güneşinin parlak ışıkları altında ziyaret edilmelidir, çünkü derenin içinden aktığı boğazın darlığı, her iki tarafındaki tepelerin yüksekliği ve bitki örtüsünün sıklığı elbirliği ederek, parlak bir ışıkla aydınlatılmadıkça manzaranın güzelliğini azaltan, tam olarak iç karartıcı değilse bile sıkıntılı bir etki yaratır.

Yakın zamanlarda, tarif ettiğim yoldan dereye gidip sıcak ve boğucu bir havada günün büyük bir bölümünü hafif bir sandalla dolaşarak geçirdim. Yavaş yavaş sıcaklığa yenik düşüp kendimi manzaranın, havanın ve usul usul akan akarsuyun etkisine bırakarak bir yarı uykuya daldım; bu arada hayalimden Wissahiccon'un eski günleri, Makine Şeytanı'nın henüz icat edilmediği, kimsenin piknik diye bir şey düşlemediği, "su ayrıcalıkları"nın alınıp satılmadığı ve yanı başımda yükselen tepelerin üzerinde sadece geyiklerle Yerlilerin dolaştığı "eski güzel günler"i gelip geçti. Bu düşünceler yavaş yavaş aklımdan geçerken tembel tembel akan dere beni santim santim bir dönemeçten geçirmişti, şimdi kırk elli metre ötede bir başka dönemeç görünüyordu. Bu burun derenin içine doğru sokulmuş sarp kayalık bir uçurumdu ve o zamana kadar geçtiğim kıyılardan Salvator'un[5] resimlerine en fazla benzeyen yerdi. Bu uçurumun üzerinde gördüğüm şey, yeri ve mevsimi düşünüldüğünde kesinlikle çok sıra dışı nitelikte olmakla birlikte, daldığım hayallerle o kadar iyi uyuşuyordu ki, başlangıçta beni ne irkiltti ne de şaşırttı. Uçurumun tam kıyısında, düşlerimdeki Yerlilere eşlik eden geyiklerin soyundan, çok yaşlı ve cesur bir geyiğin derin ve melankolik bir merakla boynunu uzatıp, kulaklarını dikmiş durduğunu gördüm ya da gördüğümü hayal ettim.

Dediğim gibi, kısa bir an için bu görüntü beni ne irkiltti ne de şaşırttı. Bu süre içinde bütün ruhum derin bir sempatiyle ondan yana aktı. Geyiğin, şu son birkaç yıl içinde insanların dere ve civarına getirdiği acımasız ve çıkarcı değişikliklere hayretle ve bir o kadar da kırgınlıkla baktığını hayal ettim. Ama hayvanın başını hafifçe hareket ettirmesiyle içine daldığım düşlerden sıyrılıp çıktım ve yaşadığım şeyin yeniliğinin açıkça bilincine vardım. Kayığın içinde bir dizimin üzerine doğruldum, olduğum yerde mi dursam, yoksa bıraksam da kayık beni şaşkınlığımın sebebine doğru mu yaklaştırsa diye bocalarken, başımın üzerindeki çalıların

4) Melrose: Massachusetts'de Boston yakınlarında Elf Pond Gölü kıyısında küçük bir kent. Poe, Sir Walter Scott'un *"The Lay of the Last Minstrel"*ine gönderme yapıyor: *"Güzel Melrose'u doğru zamanda görmek istiyorsan / Solgun ay ışığında git oraya"*, Kanto II, Kıta I.

5) Salvator için bkz. *Landor'un Kır Evi*, 4 no'lu dipnot.

arasından birinin çabuk çabuk, ama ihtiyatla "Hişt! Hişt!" diye seslendiğini işittim. Hemen ardından bir zenci çalıları dikkatle aralayarak çıktı ve sessizce geyiğe yaklaştı. Bir elinde bir miktar tuz vardı, elini geyiğe doğru uzatarak yavaşça ve sessizce ilerledi. Soylu hayvan biraz ürkmekle birlikte kaçmaya kalkışmadı. Zenci yüreklendirici ya da yatıştırıcı bazı laflar ederek yaklaşıp tuzu geyiğe uzattı. Çok geçmeden geyik başını eğdi, toynağıyla toprağa vurup, ardından yere uzandı ve boynuna bir yular geçirildi.

Geyik serüvenim işte böyle sona erdi. Söz konusu hayvan çok yaşlı, *evcil* bir hayvandı ve civardaki bir villada yaşayan İngiliz aileye aitti.

DENİZ FENERİ

1 Ocak 1796. Bugün deniz fenerindeki ilk günüm. Bunu, DeGrät ile anlaştığımız gibi, günlüğüme yazıyorum. *Elimden geldiğince* düzenli bir şekilde günlük tutmayı sürdüreceğim – ama benim gibi yapayalnız birine ne olacağını kim söyleyebilir ki? Hastalanabilirim, hatta daha kötü şeyler de gelebilir başıma (...) şimdiye kadar her şey yolunda gitti. Gerçi Kotra az daha batıyordu, ama madem ki sağ salim *buraya* ulaştım, o halde bunun üzerinde neden durmalı ki? Hayatımda ilk defa tamamen *yalnız* olduğumu –çünkü, Neptune[1] ne kadar kocaman olursa olsun elbette 'arkadaş'tan sayılmazdı– sadece düşünmek bile beni heyecanlandırıyor. Ama Tanrı aşkına, hangi 'arkadaş'ta bu zavallı köpekteki *bağlılığın* yarısını buldum? Öyle olsaydı ben o 'arkadaş'tan bir yıllığına bile ayrılmazdım... En çok şaşırdığım şey, DeGrät'ın beni –yörenin soylularından olan beni!– işe koymakta karşılaştığı güçlük oldu. İdare Heyeti, feneri idare edemeyeceğimden kuşku duymuş olamazdı. Bu görevi bundan önce de *bir* kişi yürütmüş ve genellikle üç kişi tarafından yapılan bu işin üstesinden pekâlâ gelmişti. Yapılacak iş son derece basit, yazılı yönergeler olabildiğince açıktı. Orndoff'un birlikte gelmesinin bana bir yararı dokunmazdı. Hadi o hiç ağzından düşürmediği lületaşı piposunu bir yana bırakalım, çekilmez dedikodularıyla, yanımda yöremde olması durumunda kitabımda hiçbir ilerleme sağlayamazdım. Ayrıca, *yalnız* olmak istiyorum... Bu sözcüğün kulağa ne kadar hazin geldiğine şimdiye dek hiç dikkat etmemiş olmam ne tuhaf! Bu silindirik duvarlar arasında tuhaf bir şekilde yankılandığına inanmaya biraz hazırım galiba; –yo, yo!– bunlar saçmalıktan başka bir şey değil. Öyle sanıyorum ki, tek başıma kalmak sinirlerimi bozacak. *Bu hiç* iyi olmaz. DeGrät'ın kehanetini unutmuş değilim. Şimdi "ne görebileceğimi görmek"[2] için bir koşu fenere tırmanıp etrafı bir güzel tarassut etmeliyim... Görülebileceği görmek, güzel bir ifade! Pek fazla bir şey görülemez. Sanırım, dalgalar biraz kü-

1) "Julius Rodman'ın Günlüğü"ndeki köpeğin adı da Neptune'dür.
2) Hamlet III. Perde 1. Sahne'ye gönderme.

çülmüş gibi, yine de kotranın önünde çetin bir yolculuk var. Norland[3] kıyılarını yarın öğleden önce görmesi mümkün değil – oysa taş çatlasın 190-200 millik bir yol.

2 *Ocak*. Bu günü, imkânı yok tarif edemeyeceğim bir tür vecd içinde geçirdim. Tek başıma olma tutkum bundan daha iyi ödüllendirilemezdi. *Doyurulamazdı* demiyorum, çünkü, bugün yaşadığım türden hazlara hiçbir zaman doyacağımı sanmıyorum. Şafağın sökmesinden sonra rüzgâr dindi ve öğleden sonra dalga diye bir şey kalmadı... Teleskopla bile okyanusla gökyüzünden ve ara sıra ortaya çıkan martılardan başka bir şey görünmüyor.

3 *Ocak*. Çok sakin bir gün. Akşama doğru deniz cam gibi saydam bir görünüm aldı. Gözüme birkaç deniz yosunu çarptı; bunun dışında bütün gün hiç ama *hiçbir şey* –hatta ufacık bir bulut bile– görünmedi... Deniz fenerini keşfetmekle meşgul oldum... Fener çok etkileyici bir yüksekliğe sahip; bitmez tükenmez basamaklarını tırmandığımda bunu gayet güzel anladım – suyun karada yükseldiği alt seviyeden tepesine kadar yüksekliği bana kalırsa 160 ayağın biraz altında. Ama kulenin *içinde* zeminden zirveye kadar yükseklik en az 180 ayak. Demek ki, deniz çekildiği zaman bile, zemin deniz seviyesinin 20 ayak altında kalıyor... Bana öyle geliyor ki, tabandaki bu boşluk sağlam taşlarla tamamen doldurulmalıydı. Böylece kule daha *güvenli* olurdu. Ama tutmuş neler düşünüyorum! Böyle bir yapı her koşulda yeterince güvenlidir. Bugüne kadar görülmüş en sert kasırgada bile kendimi emniyette hissetmeliyim – ama denizcilerin, güneybatıdan esen rüzgârlarda Macellan Boğazı'nın batı çıkışı dışında hiçbir yerde görülmedik yükseklikte dalgalara burada rastlandığını söylediklerini duymuştum. Böyle olmakla birlikte, –suyun karada yükseldiği üst seviyeden itibaren 50 ayak yüksekliğe kadar kalınlığı dört ayaktan, hadi olsun olsun bir parmak eksik olan– bu sağlam demir perçinli duvarlara dalgaların ne zararı olabilir ki!... Yapının üzerinde durduğu temel bana kireçtaşı gibi gözüküyor...

4 *Ocak*. [Poe'nun elyazması burada bitiyor.]

3) Norland, genel olarak İskoçya'nın kuzeyi için kullanılıyor olmakla birlikte burada daha genel anlamda kuzey Avrupa ülkelerinden herhangi birinin kuzeyi anlamında kullanılmıştır.

Democratic Review'un son sayısında –Fransa ve İngiltere'dekine göre bizde çok daha az anlaşılmış bir konu olan– dergilerde yayımlanan edebi yazılar hakkında Mr. Duyckinck'in çok mükemmel bir incelemesi yayımlandı. Amerika'da biz ara sıra hoşa gidebilecek denemeler ve benzeri yazılar kaleme alıyoruz, ama henüz –ne tanımlanabilen ne de nitelendirilebilen bir şey olan– gerçek dergicilik ruhunu yakalamış değiliz. Mr. Duyckinck'in makalesi, etkileyici olmakla birlikte, tam olarak hemfikir olduğumuz bir yazı değildir. Mr. Duyckinck'in dergi yazılarının olanaklarını eksik değerlendirdiğini düşünüyoruz. Mr. Duyckinck dergi yazısının sınırsız olan etki alanını gereksiz yere sınırlamaya, gücünü eksik hesaplamaya eğilimlidir. Gerçekte, konu çeşitliliğinde olduğu kadar üslup çeşitliliğinde de Fransızlar ve İngilizler bizi fersah fersah geçerler, ki bu da son derece iyi sonuç verir. Amerikan dergilerinde mutlak yenilik diyebileceğimiz bir yazıya ne kadar az, bizi etkileyen yabancı yazılara ne kadar sık rastlıyoruz! *Özenli* bir yazı için gerekli ödemeyi yapabilecek durumda değiliz – sonuç olarak gerçek bir buluş hayli zor. Gerçekten orijinal bir buluşun bir içgüdü veya esin meselesi olduğunu düşünmekten daha büyük bir yanılgı olamaz. Yaratmak için dikkati, sabrı ve anlayışı bir araya getirmek gerekir. Bu unsurları bir araya getirmeyi düşünen çok az sayıdaki Amerikan dergi yazarı, süreli yayınların ödemeye yanaştıkları çok düşük telif ücretleri yüzünden bunu gerçekleştiremez. Bu ve buna benzer daha başka sebeplerden edebiyatın *çok* önemli –her geçen gün önemi daha da artan ve (çok uzak olmayan bir gelecekte) Edebiyat'ın tüm dallarının en etkilisi olacak– bir dalında çağın gerisindeyiz.

Doğru dürüst yaratıcılık bir yana, kelimenin tam anlamıyla acınacak derecede *sanattan* yoksunuz. Bir eleştiri kaleme alan Amerikalı bir yazar okuyucularına bu unvanın gerektirdiği şeyin *ötesinde bir eleştiri* sunmak zorunda olduğunu hisseder. Kim eleştirisinin kendisini, eleştirel fikirlerden bağımsız olarak bir sanat yapıtı –Macaulay'ın[1] büyük bir özen ve

1) Thomas Babington Macaulay (1800-1859): İngiliz Whig siyaset adamı, deneme yazarı. Kölelik karşıtı eylemeleriyle ve 5 ciltlik *History of England* adlı yapıtıyla tanınır.

ayrıntı zenginliğiyle hazırlanmış, en etkili eleştiri yazıları gibi bir sanat yapıtı– haline getirmeyi düşünür? Yine de yayımlandığında, bu eleştirileri değerlendirmezlik etmedik. Bugüne kadar yazılmış en iyi Amerikan eleştirisi, Montagu'nün[2] Bacon hakkındaki makalesiyle karşılaştırıldığında acınacak kadar etkisizdir. Bununla birlikte, bu sonuncusu, genel olarak denebilir ki dört dörtlük, nefis planına, yeterince kapsamlı ayrıntı zenginliğine, ele aldığı konuları *doruğa ulaştırmaktaki* ustalığına, –hemfikir olmamızın bir düş olduğunu net bir şekilde anlamamıza yol açan açıklığından daha fazla olmasa da– göz kamaştırıcı parlaklığıyla anlaşılmayı engelleyen üslubuna, tek kelimeyle sanatın –bütün sanatlardan ancak Macaulay gibi birinin kullanabileceği ya da ancak Macaulay gibi birinin yazabileceği herhangi bir eleştiriye uygulanabilecek sanatın– yetkinleşmesine bağlı olarak, tatsız tuzsuz bir safsatadan başka bir şey değildir.

Bununla birlikte, bu ustalık eksikliğini en çok dergilerde *Öyküler* başlığı altında yayımlanan yazılarda gösteririz. İlk olarak Mr. Hawtorne'u, ikinci olarak Mr. Simms'i,[3] üçüncü olarak Mr. Willis'i[4] ve dördüncü olarak –adını anmaksızın kafa yapısı bakımından bunların yanına koyabileceğimiz– bir iki yazarı dışarıda bırakırsak, Atlantik'in bu yanında bir tek bile saygı duyulabilecek ustalıkta öykü yazarı bulunmamaktadır. Amerikan dergi yazarlarının eseri olan iyi kurgulanmış birçok öykü –tekil örnekler– gördük elbette, ama bu örneklerin hemen her seferinde mutlu birer kurgu kazası olduğu ortaya çıktı, bunların yazarları daha sonraki öykülerinde kurgulamadaki yetersizliklerini gösterdiler.

Bir dergide yayımlanan bir öyküyü, "Chartley"in ve "The Invisible Gentleman"ın yazarının bir yapıtını inceleyerek Amerikalıların öykü yazma konusundaki yetenekleriyle İngilizlerinkini karşılaştırmak durumunda kaldık. Yazarımız İngiliz gazetecilerinin en iyilerinden biridir ve Dickens'ın en iyi özelliklerinden bazılarına sahiptir ki bu durum, halkın onu Dickens'dan bile fazla beğenmesine yol açmıştır. Öykülerinin en uzunu ve en iyisi "Peter Snook"tur ve bu öykü dergi yazarının

2) Basil Montagu (1770-1851): Dördüncü Sandwich kontu, İngiliz siyaset adamı, ünlü John Montagu'nün oğlu. Coleridge ve Wordsworth'ün yakın dostu. Hukuk okudu. Bacon üzerine yaptığı inceleme onu daha tutucu yaptı.

3) William Gilmore Simms (1806-1870): Yazar ve editör. Güney bölgeleri hakkındaki derin bilgisini *The Yemassee* (1835), *The Partisan* (1835) ve *The Golden Christmas* (1852) gibi roman ve öykülerine yansıtmıştır. Aralarında *Southern Quarterly Review'un da bulunduğu önemli Güney dergilerinde editörlük yapmıştır.*

4) Nathaniel Parker Willis (1806-1867): Yazar ve *The American Monthly Magazine*'in editörlerinden. Daha fazla bilgi için "Aslanlaşma" adlı öyküye bakılmalıdır.

bakış açısından o kadar çarpıcı özellikler taşır ki, burada bu öyküyü enine boyuna anlatmak isteğini duyduk.

Beau idéal bir Londralı olan kahramanımız Peter Snook, Bishopgate Caddesi'nde perakende satış yapan bir manifaturacıdır. Aptal ve burnu büyük olmasına kaşın, aslında iyi bir adamcağızdır ve "her zaman sanki korkmuş gibi bakar". "Kadın şapkası ve manto yapımında son derece mahir bir genç kadın olan, neredeyse otuzundaki" Clarinda Bodkin'le karşılaşıncaya kadar işleri gayet yolunda gider. Bununla birlikte, aşk ve tutku biraz aklını başından alır. "Miss Clarinda'yla birleşecek olsaydık," der, "dükkânı manifaturayla kadın ve erkek şapkacılığı arasında ikiye bölerdik. Tek kira öder, iki iş yapardık – çok da hoş olurdu." Peter böyle düşünerek, umutsuzca Miss Clarinda'ya kur yapmaya başlar, o da buna tereddütle karşılık verir. Kadınla birlikte White Conduit House'a, Bagnigge Wells'e ve halkın itibar ettiği diğer 'kibar' mesirelere gider ve sonunda Miss Clarinda'nın Margate'e birlikte bir gezi yapmak önerisini hiç düşünmeden kabul eder. Öykünün burasında, yazar, kahramanımızın bundan sonra başına gelen olayların hikâyesini, kahramanımız yolculuktan sonra açıklama yapmak için kendisine uğradığında anlattıklarına dayanarak kaleme aldığını söyler.

Miss Clarinda'nın Margate'e gitmek üzere tek başına yola çıkması ve Mr. Snook'un bazı zorunlu düzenlemeleri yaptıktan sonra onu izlemesi kararlaştırılır. Bu düzenlemeler Mr. Snook'u temmuzun ortalarına kadar oyalar, sonra söz konusu tarihte "Rose in June" adlı gemiye binerek sağ salim hedefine ulaşır. Gel gör ki, onu birçok talihsizlik –bir Londralının duygularına ve sabır kapasitesine hayran olunacak kadar uyarlanmış talihsizlikler– beklemektedir. Sözgelimi, şemsiyesi ve içinde açık yeşil yeni bir ceketle çiçek desenli, işlemeli ipek bir yeleğin bulunduğu ambalaj kâğıdına sarılı büyük bir paket varış noktasında suya düşer ve Miss Bodkin onun eski giysilerle huzuruna çıkmasını yasaklar. Kendisi de düşerek her iki incik kemiğinin derisini üç beş santim kadar sıyırır ve doktoru Miss Clarinda ile kotilyon dansı yapmak üzere sözleşmiş olmasını hiç dikkate almayarak danstan büsbütün uzak durmasını emreder. Dahası gözlerinden birine bir mayısböceği kaçar ve en kötüsü uzun boylu, asker görünüşlü bir ayakkabıcı, Mr. Last, onun Margate'e varmakta gecikmesinden yararlanarak Miss Clarinda'nın gözüne girmeyi başarır. Sonunda Last tarafından 'önü kesilir' ve Miss Clarinda tarafından reddedilir; onun için yeniden 'Rose in June'a atlayıp eve geri dönmekten başka yapacak bir şey kalmaz. Yola çıktığının ikinci günü akşamı gemi Greenwich açıklarında demir atar. Yolcuların çoğunluğu şehre gitmek

üzere araba kiralamak amacıyla karaya çıkar. Ama şimdiye kadar boş yere bir kucak para harcamış olduğunu düşünen Peter gemide kalmayı tercih eder. "Ben uykudayken Billingsgate'e varırız," der, "ve eve gidip giyinir, şehre gider, Pester ve Şirketi'nin yarından sonraki gün vadesi dolan senedini ödemek için gereken az miktardaki parayı bulabilirim." Kahramanımızın bu kararı, daha sonra göreceğimiz gibi, başına epeyce iş açacaktır. Onunla birlikte posta gemisinde kalan bazı satıcılar, alışılmışın dışında yüz vererek onu ayartırlar, önce siyah bira, sonra da hakiki Fransız kanyağı ikram ederler. Sonuç, Mr. Snook'un üçüncü olarak uykuya, dördüncü olarak da gemiden suya düşmesidir.

Bu olaydan sonraki sabah, şafakta Mr. Peter Snook'un güvenilir tezgâhtarı ve uşağı Ephraim Hobson aniden ortaya çıkan efendisi tarafından derin uykusundan uyandırılır. Bu bayın görüldüğü kadarıyla çok acelesi vardır ve yeni aldığı 'okkalı' bir siparişi haber vererek Ephraim'i sevindirir. "Sakın ha, kimseye tek kelime edeyim deme!" diye haykırır Peter alışılmadık bir vurguyla. "Böyle fırsatlar hayatta insanın karşısına sık çıkmaz. Bir gemi kaptanı var, ayrıca geminin de sahibi, ama neyse, şimdi ayrıntılara girecek zaman yok, her şeyi zamanı gelince öğrenirsin – ne diyorsam onu yapmaya bak sen, hadi bakalım!"

Birkaç önemsiz öteberi dışında dükkânda ne var ne yoksa hepsini derhal paketlemesi talimatıyla Ephraim'i işe koştuktan sonra Peter, Pester'in ertesi gün vadesi dolacak olan senedi için borç para bulmak amacıyla şehre gitmek niyetinde olduğunu söyler. "Çok fazla bir şeye ihtiyacınız olacağını sanmam, efendim" diye karşılık verir Ephraim kendinden memnun bir havayla. "Siz gittiğinizden beri borcunu çoktandır ödemeyenleri dolaştım ve Shy'dan para aldım, Slack'in hesabını kapattım, onunla iş yapmaktan vazgeçmekle çok iyi yaptık, birkaç kişiye daha gittim. İşte listesi burada, işte bu da paranın içinde bulunduğu kasanın anahtarı, bundan başka tezgâh çekmecesinde de para var." Peter'in buna çok sevindiği görülür ve hemen ardından ne zaman geri döneceğini bilmediğini söyleyerek ve kendisi yokken gönderilecek hiçbir mala el sürülmemesini tembih ederek evden çıkar.

Anlaşıldığı kadarıyla, Mr. Snook kendi dükkânından çıktıktan sonra doğruca Jobb, Flashbill ve Ortakları Şirketi'ne (ki bu şirketin çalışanlarından biri kahramanımızın suya düştüğü gece Rose in June'da ona bol bol kanyak içirmişti) gitti, branda bezlerine ve daha başka bir yığın mala baktı, sonunda çeşitli mallardan oluşan bir siparişi aynı gün gönderilmesi talimatıyla verdi. Bir sonraki ziyareti, parasını genellikle yatırdığı bankanın ortaklarından ve yöneticilerinden Mr. Bluff'a oldu. Şimdiki

işi, hesabındaki paradan birkaç yüz Sterlin fazlasını birkaç günlüğüne çekmesine izin verilmesini rica etmekti.

"Hmmm," dedi Mr. Bluff, "para çok zor bulunuyor, ama –o da ne!– evet, bu o! Bana bir dakika izin verir misiniz, Mr. Snook? Ön bankoda konuşmak istediğim biri var, hemen size geri dönerim." Mr. Bluff bunları söyleyerek ileri atıldı ve memurlardan birinin yanından geçerken fısıltıyla "Scribe'a söyle Snook'un hesabına bakıp hemen bana bildirsin" dedi. Sonra para ödemek veya para çekmek için birçok insanın beklediği ön bankoya gitti. "Bugün hava çok güzel, Mr. Butt. Neden siz de başkaları gibi şehir dışına çıkmadınız?"

"Yo," diye yanıtladı cin satan bir dükkânı işleten Mr. Butt, "ben işime sıkı sarılırım; su akarken kovaları doldurmalı – ben bunu bilir bunu söylerim. Gece erken yatar, sabah erken kalkarım."

Banker, göz attığı ve emrinin yerine getirilmiş olduğunu anlamasını sağlayan kocaman bir defterin kapatılmasına kadar konuşmaya ve görünüşte büyük bir dikkatle dinlemeye devam etti. Sonra Mr. Butt'tan büyük bir nezaketle izin alarak muhasebe dairesine döndü, geçerken eline ustalıkla bir kâğıt parçası tutturuldu, üzerinde "Peter Snook, Manifaturacı, Bishopgate Caddesi, eski mevduat, git gide artıyor, hesap bakiyesi £153 15s. 6d. çok düzenli" yazılıydı. "Sizi beklettiğim için özür dilerim, Mr. Snook," dedi, "ama müşteri bulunca kaçırmamalıyız. Eee, siz ne yapmamızı istiyordunuz?

"Birkaç günlüğüne hesabımdakinden fazla para çekmek istiyorum" diye yanıtladı Peter.

"Ne kadar?"

"Yüz."

"Elli işinizi görmez mi?"

"Tam olarak görmez."

"Pekâlâ, siz dürüst bir insansınız ve bizi sık rahatsız etmiyorsunuz, bu yüzden sanırım sizin için bu seferlik pek titizlenmemize gerek yok."

Bluff'dan ayrılan Mr. Snook, alelacele koşup kendisinden biraz önce bankadan çıkan içki satıcısı Mr. Butt'a yetişir ve ona en iyi kalite kocaman bir fıçı cin siparişi verir. Mr. Butt kendisini şahsen tanımadığından, üzerinde "Peter Snook, keten ve muslin toptancısı, No..., Bishopgate Caddesi" yazılı bir kart uzatır ve kendisinden alışveriş yapmasını Mr. Bluff'ın tavsiye ettiğini söyler. Cinin aynı akşam Queenhithe'de olması gerekmektedir. İçki satıcısı, yeni müşterisi ayrılır ayrılmaz, bir manifaturacının koca bir fıçı cin satın almasındaki tuhaflığı kafasında evirir çevirir ve Mr. Snook'un ne kadar güvenilir olduğunu bizzat Mr. Bluff'tan sorup

öğrenmeye karar verir. Ama bankaya gittiğinde, memurlar Mr. Bluff'ın Avam Kamarası'nda bir komite toplantısında olduğunu ve vakitlice dönmesinin beklenmediğini, Peter Snook'unsa çok güvenilir bir insan olduğunu söylediler. Bunun üzerine cin gönderildi, başka dükkânlara verilen çeşitli mallarla ilgili yüklüce siparişler de aynı şekilde çabucak yerine getirildi. Bu arada Ephraim de, satın alınan çeşitli mallar dükkâna ulaştıkça faturaları alıp incelemekle meşgul oldu; bu iş alacakaranlığa kadar sürdü, o zaman efendisi alışılmadık bir neşe içerisinde çıkageldi. Burada bir sayfayı aynen kopyalayacağımız için okuyucunun bizi bağışlamasını diliyoruz.

"Eee, Ephraim," diye bağırdı "işte iş diye ben buna derim! Şimdiye kadar böyle iş yaptın mı ha? Dükkân şimdi bir şeye benzedi, değil mi?"

"En iyi siz bilirsiniz, efendim" diye yanıtladı Hobson. "Ama korkmadımsa ne olayım! Bu kadar malı ne zaman satabiliriz, aklım almıyor. Dükkâna bir erkek giyim eşyası bölümü açmaktan söz ediyordunuz, ama bu hızla gidersek bize başka bölümler de gerekecek. Miss Bodkin'i nereye yerleştireceğimiziyse hiç bilmiyorum."

"Onun Eriha'ya[5] kadar yolu var!" dedi Peter küçümsemeyle. "Mallara gelince, evlat, yarın sabahtan önce hepsi gitmiş olacak. Seninle bana düşen iş onları paketlemekten ibaret, hadi gidip paketleri bağlayalım."

Paket yapmak Ephraim'in en sevdiği işti, ama bu defa bu işe başlarken içinde bir sıkıntı vardı. Efendisiyse, tam tersine son derece hayat dolu ve neşeliydi; hayran olunacak bir çabukluk ve beceriklilikle kutuları bağlıyor, çuvalların ağzını dikiyor, kocaman kocaman kâğıt paketler yapıyordu.

"Senin de elinden hiç iş çıkmıyor, Hobson," diye bağırdı, "bir de bana bak! Mürekkep hokkası nerede; hah, işte şuradaymış!" Ve paketlerin üzerini kendi isminin baş harfleriyle ve altına çizdiği bir G harfiyle işaretlemeye girişti. "İşte," diye devam etti sözlerine, "P. S. G.; Gravesand'de bana teslim edilecek. Kaptanla ve mal sahibiyle orada buluşup malları göstereceğim, beğenmediği mallar olursa makbuzlarını alarak beraberimde getireceğim, geri kalanlar içinse bankacıların kabul mektuplarını; gemide onlara göz kulak olacağım *o zaman* –ama *daha önce değil*– buraya dikkat Ephraim Efendi! Yo, yo, Rose in June'daki tayfanın dediği gibi,

5) Eriha (Ceriko, Jericho): Ölü Deniz'in kuzeyinde, Ürdün Nehri yakınlarında bir köy. İÖ 9000'lerde kurulmuş, yeryüzünün ilk sürekli yerleşimlerinden biri. Eski Ahit'te Yeşu yönetimindeki İsrailoğullarının Vaat Edilmiş Toprak'lara ilk girdiği yer olarak geçer. VIII. Henry'nin, Chelmsford yakınlarındaki Blackmore malikânesinin adı "Jericho"ydu; kral kaçıp saklanmak istediğinde oraya giderdi. Neticede, edebiyata 'saklanma yeri' anlamıyla girmiştir.

hava değişikliğini sezme yetimi açık tutacağım. Sahi, nasıl gemiden nehre düştüğümü sana henüz anlatmadım, değil mi?"

"Gemiden aşağı mı düştünüz!" diye haykırdı şaşıran tezgâhtar, elindeki işi bırakıp doğrularak.

"Ya, ya," diye sözlerine devam etti Peter, "görüyorsun ya, sana da uzun uzadıya hikâye anlatmaya hiç gelmiyor. Şu çuvalı işaretler misin? Bir gün her şeyi öğreneceksin. Dediğim gibi, böyle yüklü bir sipariş almış olmam büyük bir şans. Margate'e daha yeni varmıştım ki düştüm. Açık yeşil ceketimi berbat ettim – ne önemi var? Düşmem bir şanstı ayrıca. Düşmemiş olsaydım, birinin arkamdan çevirdiği oyunu bu kadar çabuk ortaya çıkaramazdım. Eriha'ya kadar yolu var onun!"

Peter bu ifadeyi bu kadar sık tekrarlamasaydı bile, Ephraim Hobson efendisinin kimliğinden o akşam kuşkulanması gerektiğini daha sonra dile getirmiştir, çünkü çok tuhaf haller sergiliyordu, balyaları, kutuları, çuvalları daha önce hiç göstermediği bir kuvvet ve çeviklikle indirip kaldırıyordu.

Şu veya bu şeyi ya da birisini yerin dibine batıran "Eriha'ya kadar yolu var" cümlesi, tezgâhtarın dediğine göre, Peter'ın ağzından "çok doğal bir şekilde" çıkan tek ifadeydi ve Peter bu acayip lanetlemeyi çok normal bir şeymiş gibi sık sık tekrarlıyordu.

Bütün mallar paketlendiğinde, onları taşımak üzere yük arabaları gelir, saat on buçukta raflarda ve tezgâhlarda sergilenen birkaç önemsiz öteberi dışında dükkân tamamıyla silinip süpürülmüştür. İki fayton çağrılır. Mr. Snook paketlenmesi zaman alacak bazı mallarla birlikte bunlardan birine, tezgâhtarı da yine böylesi mallarla diğerine biner. Queenhithe'ye vardıklarında, daha önce gönderdikleri malların kıyıda yatan uzun güverteli bir salapuryanın ambarına yüklenmiş olduğunu görürler. Mr. Snook o zaman Ephraim'e salapuryaya çıkması, akşam yemeği yiyip, sıcak punç içmesi için ısrar eder. Ephraim bu öneriye uyar ve bolca yiyip içer; öyle ki, sonunda efendisi onu kollarında kıyıya çıkarıp eve dönmesi için yere bıraktığında tam bir şaşkınlık geçirir.

Ertesi sabah saat sekiz civarında, elbette hem ruhça hem bedence berbat bir durumda uyanan Ephraim, "ticarethanenin saygınlığını kurtarmak için" derhal dükkânın görünüşünü düzenlemeye girişir. Ama bütün maharetine rağmen, dükkân sefil mi sefil görünümünü korumaya devam eder – bu durum, elinde Pester ve Ortakları'nın senediyle (üç yüz on altı sterlin on yedi şilin), söz konusu miktarın bankasına ödenmesi için yazılmış çeki almak üzere saat onda gelen Mr. Bluff'ın memurunun zihninde bazı insafsız şüphelerin doğmasına yol açar – Mr. Snook

mallarla birlikte gitmeden önce bu çeki yazıp Ephraim'e bırakmıştı. Bu yüzden memur bankaya döndüğünde Peters Snook'un çekinin üç yüz on altı küsur sterlin edip etmediğini soruşturur ve bir metelik değeri olmadığı yanıtını alır. Mr. S. hesabının zaten yüz sterlin fazlasını çekmiştir. Mr. Bluff'la yardımcıları bu konu üzerinde konuşurken, içki satıcısı Butt, kendisine bir müşteri gönderilmiş olması nedeniyle teşekkür etmek için bankaya uğrar – bankacı böyle bir şey yapmış olduğunu kabul etmez. Yapılan açıklamaları "soygunu önleyin!" çığlığı izler. Birini gönderip Ephraim'i çağırırlar; Ephraim efendisinin önceki gün yaptıklarını istemeye istemeye anlatır – buradan hareketle, dolandırıldığı varsayılan diğer ticarethanelerden bilgi toplanır. Malların Queenhithe'de taşındığı salapuryanın neye benzediğini öğrendikten sonra alacaklılar hep birlikte teknenin peşine düşerler.

Ertesi sabah şafakta salapuryaya Gravesand'in biraz aşağısında yetişirler – o zaman izleyicileri fark eden dört kişinin hafif bir kayığa atlayıp kıyıya kürek çektikleri görülür. Peter Snook'u kamarada sakin sakin otururken bulurlar, Snook her ne kadar Mr. Pester'ı gördüğüne biraz şaşırsa da hiçbir sıkıntı veya korku belirtisi göstermez.

"Oh, Mr. Pester, siz miydiniz? Sizi gördüğüme sevindim, efendim! Şehir dışında bir geziye çıktınız, şimdi bizimle birlikte geri mi dönüyorsunuz? Dediklerine göre sekizle dokuz arasında Billingsgate'e varacakmışız, inşallah daha geç kalmayız, çünkü vadesi bugün dolan size ait bir senet var, çek yazmak için vaktinde evde olmak istiyorum."

Ambarda el ve ayakları bağlanıp, ağzına tıkaç sokulmuş üç kişiyle birlikte malların da teknede olduğu görülür. Bu adamlar kendileri hakkında tuhaf şeyler anlatırlar. Bir salapurya sahibi olan Mr. Heaviside'ın yanında çalışırken Mr. Snook tarafından Gravesand'e yapılacak bir yolculuk için kiralanan "The Flitter"da görevlendirilmişlerdi. Verilen emirlere uyarak salapuryayı ilkin Queenhithe yakınlarındaki bir iskeleye götürmüş ve arabalarla getirilen bazı malların yüklenmesine yardım etmişlerdi. Bundan sonra, Mr. Snook yanında sert görünüşlü iki adam ve "gaga burunlu ufak tefek biriyle (Ephraim)" gemiye gelmişti. Sonra ufak tefek adamla Mr. S., ufak tefek adam sarhoş olup kıyıya taşınıncaya kadar kamarada "bir tür cümbüş yapmışlardı". Daha sonra nehir aşağı yol almaya başlamışlardı, Greenwich Hospital'i geçinceye kadar önemli bir şey olmamış, burada Mr. S. Salapuryayı yan tarafı siyaha boyalı bir gemiye yanaştırmalarını emretmişti. Emri yerine getirmelerinden kısa bir süre sonra, söz konusu gemiden tekneye çıkan beş on adam onları yakalayıp el ve ayaklarını bağlamış, ağızlarını tıkaçla tıkayıp ambara koymuştu.

Bu bilginin doğurduğu sonuç, bir misilleme olarak ve şehre dönerken bir sorun çıkmaması için zavallı dostumuz Peter'ın aynı şekilde el ve ayaklarının bağlanıp ağzı tıkanarak ambara kapatılması olur. Şehre varılınca alacaklılar toplantıya çağrılır. Peter alacaklıların önüne hakaret görmüş bir adam havasında büyük bir öfkeyle çıkar. Durumuna elbette hiç mi hiç uymayan bu davranışı, sorgulayanları şaşırtır. Peter onların hepsini kendisine komplo kurmuş olmakla suçlar.

"Mr. Snook," dedi, Mr. Pester oturduğu koltuktan ağırbaşlı bir tavırla, "bu olup bitenlerden sonra bu bakış size uymuyor. İzninizle sizi görgü kurallarına uygun davranmaya davet ediyorum. Takdir edersiniz ki izlenecek en iyi yol budur."

"Çok güzel doğrusu, sizin bana görgü kurallarından söz etmeniz!" diye bağırdı Peter. "Siz ki beni bir grup serseriyle ambara kapattınız ve ondan sonra da tek kelime etmediniz! Bir köpek gibi kapattığınız bu yerde kim bilir işimden ne kadar uzak kaldım. Bunların hepsinin altında siz varsınız – siz ve bir fıçı cinle beni körkütük sarhoş eden o pancar suratlı adam! Ne yapmaya çalıştığınızı anlamış değilim, ama bu ülkede yasa diye bir şey varsa, bunun hesabını ikinizden de soracağım – evet, görürsünüz siz!"

Mr. Snook, "The Flitter"da alıkonulduğu zaman dışında Mr. Jobb'u ömründe hiç görmediğine yemin eder ve Jobb, Flashbill ve Ortakları'nın şirketine gidip mal bakmış olduğunu kesinlikle reddeder. Bankacı Mr. Bluff'la tanıştığını kabul eder, ama iki yüz yetmiş küsur şilin çektiğini veya ömrünce hesabındakinden bir tek şilin bile fazla çektiğini kabul etmez. Dahası, bankacının elinde kendisine ait yüz elli sterlinden fazla para olduğu düşüncesindedir.

Ayrıca orada bulunan baylardan birçoğunu işaret ederek alacaklılarından olmadıklarını iddia eder, oysa 'okkalı' sipariş için onlardan bol miktarda mal satın alınmıştır ve üstelik de mallar "The Flitter"da bulunmuştur. Ephraim çağrılır ve efendisinin dönüşü, daha sonraki paketleme, arabalarla taşıma ve gemiye yükleme konularındaki ayrıntılarla –Mr. Snook'un "*şu* Miss Bodkin konusundaki" her zamanki saçmalıklarıyla– ilgili tanıklığına başvurulur.

"Saygıdeğer efendim, sizi tekrar gördüğüme çok sevindim" diye bağırdı Ephraim. "İşin bu noktaya varacağını düşünmüş müydünüz?"

"Hangi noktaya?" diye haykırdı Peter. "Bu ülkede yasa diye bir şey varsa, bu adamların hepsini yaptıklarına pişman edeceğim!"

"Efendim," dedi Ephraim, "perakendeden şaşmamalıydık. Sevkıyatın bize göre olmadığını düşünüyordum, hatırlarsanız, bunu size de söyledim, ama beni dinlemediniz."

"Ne sevkıyatıymış?" diye sordu Peter şaşkınlıkla.

"Ama, efendim," diye bağırdı Ephraim, "herkesin bildiği bir şeyi bir sır gibi saklamanın ne faydası var?" Yine de en sonuna kadar, dükkândaki bütün mallar gidinceye ve polis memurları gelip dükkâna el koyuncaya kadar Mr. Pester'a bir şey anlatmadım."

"Polis memurları benim dükkânıma mı el koydular?" diye gürledi Peter. "Dükkândaki bütün mallar gitti mi? Bununla ne demek istiyorsun, seni alçak? Ben yokken ne işler çevirdin?" Ayağa fırlayıp korkudan tir tir titreyen tezgâhtarın boğazına sarıldı, öyle kuvvetle sıkıyordu ki hazır bulunan bir iki memur adamı elinden zor kurtardılar."

Bunun üzerine alacaklıların hazır bulundurdukları avukat oradakilere uzunca bir konuşma yaparak Mr. Snook'un ya deli olduğunu ya da cezalandırılmaktan kurtulmak için deli rolü yaptığını açıklar. Birini gönderip akıl hastanesinden bir hekim getirtirler ve birtakım hilelerle başvurulur, ama nafile. Peter'ın akıl sağlığı konusunda bir karara varmanın mümkün olmadığı görülür. Doktor, alacaklılara verdiği raporda aklının fena halde karışmış olduğunu itiraf eder ve bir karara varmaksızın, Mr. Snook'un "Rose in June"dan suya düştüğünde boğulmaktan nasıl kurtulmuş olduğuna dair anlattığı benzersiz bir hikâyeyi ayrıntılarıyla anlatır.

"Bunun son derece akıl almaz bir hikâye olduğuna şüphe yok," der hekim, "eğer genel konuşma tarzı, benim sık sık tanık olduğum şu hayalperest ve aklı bir karış havada türden bir konuşma tarzıysa, bunda son derece yetkinleşmiş olduğunu söylemeliyim, ama öyle açık sözlü ve yalın bir insan ki, böyle bir hikâye uydurabileceğini düşünmek zor." Bunda sonra Mr. Snook'un hikâyesi tam olarak kendi sözleriyle değil, çeşitli anlatılarından elde edilen ayrıntılara göre yazarın kendi üslubuyla anlatılır. Hikâye oldukça tuhaf, ama biz onu çok kısaca vereceğiz.

Gemiden nehre düşünce Mr. Snook (kendi anlattığına göre) büyük bir cesaretle yüzebildiği kadar yüzer. Ama tam suya batacağı sırada koltuk altına bir kürek sokulur ve "bir düzine karanlık görünüşlü adam" tarafından bir kayığa çekilir. Büyük bir gemiye çıkarılır, tuhaf biri olan ve Frazer's Magazine tarzı uyaklı konuşan kaptan onu büyük bir samimiyetle karşılar, ona kendi giysilerinden verir, ilkin ağzına kadar dolu bir kadeh "sıcak bir şey" ikram eder, sonra mükellef bir sofrada onu şaraba ve her türden içkiye boğar. Bu mükemmel konukseverlikle hem bedence hem kafaca rahatlayan Peter ev sahibine en gizli saklı sırlarını sayar döker, binlerce şeyi en ince ayrıntısına kadar anlatır; adamı Ephraim'den ve onun tuhaflıklarından, banka hesabından, büyük kredisinden, Miss Bodkin'le olan macerasından, ticaretteki beklentilerinden, özellikle iş yaptığı top-

tancıların isimlerinden, adreslerinden, vs., vs. konuşur da konuşur. Çok geçmeden şarap başına vurduğundan kaptanın önerisiyle yatar; kaptan onu ertesi sabah vaktinde uyandırıp Pester ve Arkadaşlarının senedini ödeyebilmesi için Billingsgate'e yetiştirecek bir kayığa bindireceğine söz verir. Ne kadar uyuduğu belli değildir, ama uyandığında, çok ters davranan kaptanın tavırlarında çok büyük bir değişiklik meydana geldiği görülür; Snook'u geminin yanı başındaki, kendisini Billingsgate'e götüreceği söylenen bir salapuryaya indirirler ve peşindeki alacaklılar onu orada bulurlar.

Kısaca verdiğimiz bu hikâyenin pek fazla, belki de hiç anlamı yok. Bununla birlikte, yazarın okuru ustalıkla ulaştırdığı sonuç, gerçek Peter Snook'un, aldatıldığı, şehirde çeşitli alışverişler yapan ve Ephraim'e sadece olaylı günün sabahı ve akşamı alacakaranlıkta görünen Peter Snook'un, aslında "yan tarafı siyaha boyalı yabancı geminin" kaptanından başkası olmadığıdır. Peter'ın konuşkanlığından ve bir ölçüde de ona benzerliğinden yararlanan Kaptan'ın, kahramanımız uyurken giysilerini alıp, cesaretle, neredeyse başarılı olduğu büyük çapta bir dolandırıcılığa kalkıştığına inanmamız gerekiyor.

Bu hikâyede çok çarpıcı olaylar tasarlanmıştır; öyle ki, sıradan bir yazarın elinde bile etkili olmaması düşünülemezdi. Ama bu anlatıda öyle alışılmadık bir zarafet geliştirilmiştir ki, "Peter Snook"u (her biri kendi türünde) mutlak kusursuz birkaç öyküden biri saymaktan kendimizi alamayız. En yüksek dereceden bir Flaman resmidir bu; değeri, chiaroscuro'sunda,[6] hiçbir şeyin net olmadığı, yine de verilmek istenen fikrin tam olarak verildiği ışık ve gölge karışımında, belirgin hatların yokluğunda ve minik minik fırça darbelerinde, renklerin yersiz sayılmayacak sıcaklığında ve bütün hususların hiçbir zaman bir karikatüre dönüştürülmeden kararınca abartılmasında yatmaktadır.

6) Chiaroscuro: Aynı rengin çeşitli tonlarıyla yapılmış tek renkli resim.

MAELZEL'İN SATRANÇ OYUNCUSU

Maelzel'in Satranç Oyuncusu'nun halktan gördüğü ilgiyi kendi türünde belki de hiçbir gösteri görmemiştir. Her nerede gösterilmişse, düşünen bütün insanlar için büyük bir merak konusu olmuştur. Ama *modus operandi*'si[1] henüz anlaşılamamıştır. Bu konuda son noktayı koyacak hiçbir şey yazılmadı henüz, bu yüzden de, her yerde, son derece zeki, sağduyulu birçok mekanik dehasının hiç çekinmeden Otomatonun hareketlerinin insan tarafından gerçekleştirilmediğini, dolayısıyla da insanoğlunun hiçbir icadıyla karşılaştırılamayacak çok şaşırtıcı bir icat *–salt makine–* olduğunu söylediklerini duyuyoruz. Varsayımları haklı ve makul olsaydı vardıkları sonuç hiç kuşkusuz çürütülemezdi. Bu hipotezi kabul edecek olursak, Satranç Oyuncusu'nu gelmiş geçmiş herhangi bir şeyle karşılaştırmak saçmalığın dik alası olurdu. Bununla birlikte, geçmişte birçok şaşırtıcı otomaton bulunmaktadır. Brewster'ın "Doğal Büyüler"[2] üzerine yazdığı mektuplarda en dikkate değer otomatonların bir listesini buluruz. Bunlardan, sözgelimi, varlığı hiçbir şekilde su götürmez bir tanesinden, M. Camus'nün XIV. Louis'yi çocukken eğlendirmek için icat ettiği faytondan söz edilebilir. Otomatonu sergilemek için odaya kenar uzunluğu dört ayak olan kare şeklinde bir masa getirilmiş, masanın üzerine ağaçtan yapılmış iki atın çektiği altı parmak uzunluğunda yine tahtadan bir araba konulmuş. Arabanın pencerelerinden biri inik olduğundan, arka koltukta bir bayanın oturmakta olduğu görülüyormuş. Fayton sürücüsü, yerine oturmuş dizginleri elinde tutuyormuş, iki uşaksa arkadaki malum yerlerinde bulunuyormuş. M. Camus'nün bir zembereğe dokunmasıyla sürücü kırbacını şaklatmış, atlar çok doğal bir şekilde arabayı çekerek masanın kenarı boyunca ilerlemişler. Bu yönde ilerleyebilecekleri kadar ilerledikten sonra ansızın sola dönmüşler ve araba önceki istikametine dik bir açıyla, yine masanın kıyısı boyunca genç prensin koltuğunun karşısına gelinceye dek ilerlemiş. Sonra araba durmuş, uşak-

1) Modus operandi: Hareket tarzı, çalışma şekli.

2) Ünlü İngiliz fizikçi Sir David Brewster'ın (1781-1868) "Letters on Natural Magie" (1824) adlı yapıtı. Brewster yapıtında Satranç Oyuncusu'nun sırrını çözmeyi denemiştir.

lardan genç olanı inip arabanın kapısını açmış, arabanın içindeki bayan dışarı çıkıp hükümdarını selamladıktan sonra yeniden arabaya binmiş. Uşak merdiveni kaldırıp, kapıyı kapatarak yerine dönmüş. Sürücü atlarını kırbaçlamış ve araba ilk hareket ettiği noktaya geri dönmüş.

M. Maillardet'nin[3] büyücüsü de kayda değer. Aşağıdaki anlatıyı Dr. B.'nin daha önce sözünü ettiğimiz "Mektuplar"ından aktarıyoruz. O da bu bilgiyi *Edinburgh Encyclopaedia*'dan derlemiş.

"Görmüş olduğumuz en popüler mekanik parçalardan birisi, M. Maillardet tarafından yapılan ve özelliği birtakım sorulara yanıt vermek olan Büyücü'dür. Büyücü kılığında bir adamın bir elinde bir değnek, diğerinde bir kitap bir duvarın dibinde oturmakta olduğunu görürüz. Önceden hazırlanmış çok sayıda soru oval madalyonlar üzerine yazılmıştır. İzleyici yanıtını öğrenmek istediği bu sorulardan birini seçerek açık duran bir çekmeceye yerleştirir, çekmece bir yay vasıtasıyla kapanır ve yanıt gelinceye kadar kapalı kalır. Bundan sonra büyücü oturduğu yerden kalkar, başıyla selam verir, değneğiyle havada daireler çizer, kitabı yüzüne yaklaştırır ve derin düşüncelere dalmış gibi inceler. Sanki söz konusu sorunun yanıtını kafasında tartar gibi yaptıktan sonra değneğini kaldırıp başının üzerinden duvara vurur, bir kapının iki kanadı ardına kadar açılır ve soruya uygun yanıt görünür. Kapının kanatları yeniden kapanır, büyücü eski yerini alır, çekmece madalyonu geri vermek üzere açılır. Her birinin üzerinde büyücünün en uygun ve çarpıcı yanıtı verdiği farklı bir soru bulunan bu madalyonlardan yirmi tane vardır. Madalyonlar her biri tıpkı birbirine benzeyen elips biçiminde ince pirinç levhalardır. Madalyonlardan bazılarının her iki yüzünde de birer soru vardır; bu durumda büyücü art arda ikisini de yanıtlar. Çekmece, içine madalyon konmadan kapatılacak olursa, büyücü ayağa kalkar, kitabına başvurur, başını iki yana sallar ve yerine döner, kapı kanatları açılmaz ve çekmece içi boş geri döner. Çekmeceye iki madalyon birlikte konacak olursa, sadece alttakine yanıt gelir. Makine, zembereği kurulduğunda bir saat kadar çalışmaya devam eder ve bu süre içerisinde elli soruya yanıt verebilir. Cihazın mucidi, farklı madalyonların sorulara yanıt almak üzere mekanizmayı harekete geçirme tarzlarının çok basit olduğunu beyan etmiştir."

Vaucanson'un[4] ördeğiyse daha da dikkat çekiciydi. Gerçek boyutlarda ve canlı ördeğin o kadar mükemmel bir taklidiydi ki bütün seyirciler

3) Jean Henry Nicolas Maillardet (1745-1830): Saat yapımıyla uğraşan üç Maillardet'nin en tanınmış olanı, Jaquet Droz Firması'nın Londra müdürü, İsveçli otomaton yapımcısı.

4) Jacques de Vaucanson (1709-1782) dünyanın ilk gerçek robotunu ve ilk tam otomatik tezgâhı yaratan Fransız mühendis.

onu sahici sanıyordu. Brewster'ın dediğine göre, gerçek bir ördeğin tüm tavır ve hareketlerini aynen yapıyormuş; oburcasına yiyor, içiyor, bir ördeğe has bütün baş ve boğaz hareketlerini yapıyor, su içerken suyu gagasıyla onun gibi bulandırıyormuş. Çok doğal bir şekilde ördek sesi çıkarıyormuş. Anatomik yapısını oluştururken sanatçı çok büyük bir ustalık göstermişti. Gerçek bir ördekte bulunan kemiklerin her birinin karşılığı otomatonda da bulunuyormuş ve kanatları da anatomik bakımdan gerçeğininkiyle aynıymış. Her çukur, her çıkıntı ve her kavis aynen taklit edilmişmiş ve her kemik görevini yerine getiriyormuş. Önüne mısır taneleri atıldığında hayvan boynunu uzatıp bunları gagalıyor, yutuyor ve sindiriyormuş.[5]

Peki ama bu makineleri dahice buluyorsak, Mr. Babbage'ın hesap makinesine ne diyeceğiz? Tahtadan ve metalden yapılmış bir makinenin astronomi ve denizcilik cetvellerini istenen dereceye kadar hesaplamakla kalmayıp olası hataları da düzelterek işlemlerin matematik kesinlikte yapılmasını mümkün kılması hakkında ne düşüneceğiz? Sadece bunları başarmakla kalmayıp, karmaşık hesaplamalar sonucunda elde ettiği değerleri en ufak bir müdahale olmadan basan bir makine hakkında ne düşüneceğiz? Tarif ettiğimiz gibi bir makinenin Maelzel'in Satranç Oyuncusu'ndan kıyas kabul etmez derecede üstün olduğu söylenebilir belki. Ama bu kesinlikle doğru değil; tam tersine, Maelzel'in Satranç Oyuncusu ondan fersah fersah üstündür, tabii Satranç Oyuncusu'nun *salt bir makine* olduğunu ve insan müdahalesi olmadan hareket ettiğini varsayacak olursak, ki böyle bir varsayımda bulunmak hiç de makul olmaz. Aritmetiksel veya cebirsel hesaplamalar, nitelikleri gereği, değişmez ve kesindir. Belirli *veriler* ve kabuller ister istemez ve kaçınılmaz olarak belirli sonuçlar doğurur. Bu sonuçlar başlangıçta kabul edilen *veriler* dışında hiçbir şeye bağlı değildir ve hiçbir şeyden etkilenmezler. Ve sorunun çözümü için önceden belirlenmiş birtakım isabetli adımlar hiçbir değişiklik yapılmaksızın atılır ya da atılmalıdır. Durum böyle olduğuna göre, çözülecek sorunun *verilerinden* başlayarak gerekli sonuca ulaşıncaya kadar düzenli bir şekilde, adım adım, hiç sapmadan hareket edecek bir mekanizmanın *yapılabileceğini* kavramakta zorlanmayız, çünkü bu hareketler ne kadar karmaşık olursa olsunlar neticede sonlu ve kesindirler. Ama Satranç Oyuncusu'na gelince, durum tamamen farklıdır. Önceden belirlenmiş adımlar söz konusu değildir. Satrançta bir hamleyi

5) *Edinbourgh Encyclopædia*'da *Androidler* maddesinde gelmiş geçmiş bütün otomatonların bir listesi bulunmaktadır. (Poe'nun notu.)

izlemesi gereken belirli bir hamle yoktur. Bir oyuncunun oyunun herhangi bir aşamasındaki eğilimine bakarak farklı bir aşamadaki eğilimini kestiremeyiz. Satrançtaki *ilk hamleyle* cebirsel bir problemin *verilerini* karşılaştıralım, aradaki büyük fark hemen görülecektir. Cebirsel verilerde problemin verilere bağlı olan ikinci adımının vereceği sonuç önceden bellidir. Tamamen *verilere* bağlı olarak oluşur. Sadece bir tek sonuç verebilir, bir başkası söz konusu olamaz. Oysa satrançta ilk hamleyi mutlaka takip etmesi gereken bir ikinci hamle yoktur. Cebir probleminde sonuca doğru gidilirken işlemlerin *belirsizliğini* bozan herhangi bir durum ortaya çıkmaz. Nasıl ki ikinci adım, *verilerin* bir sonucuysa, üçüncü adım da aynı şekilde ikincinin, dördüncü adım üçüncünün, beşinci adım dördüncüsün sonucudur ve bu böyle en sonuna kadar devam edip gider. Oysa bir satranç oyununda oyun ilerledikçe hamlelerin *belirsizliği* artar. Birkaç hamleden sonra hiçbir hamle, *hiçbir hamle* kesin değildir. Seyircilerin her biri farklı bir hamle önerir. Bu durumda her şey oyuncuların değişik yargılarına bağlıdır. Otomatik Satranç Oyuncusu'nun hamlelerinin önceden belirlenmiş olduğunu varsaysak bile (ki kesinlikle böyle bir varsayımda bulunmamalıyız), rakibinin kestirilmesi olanaksız hamleleri bunları ister istemez boşa çıkarır. Demek ki Satranç Oyuncusu'nun işlemleriyle Mr. Babbage'ın hesap makinesininkiler arasında hiçbir benzerlik bulunmamaktadır, Satranç Oyuncusu'na *salt makine* diyeceksek, onun başka hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak, insanoğlunun bugüne kadar yaptığı en muhteşem icat olduğunu kabul etmeye hazır olmalıyız. Bu makinenin tasarımcısı Baron Kempelen, onun "tasarımının gözü pekliği ve yanılsama sağlamak için çok yerinde yöntemlerin seçilmiş olması yüzünden çok harika bir etki yaratmasına rağmen çok sıradan –ıvır zıvır kabilinden– bir makine" olduğunu söylemekte tereddüt etmemiştir. Lakin bu konu üzerinde uzun boylu durmanın manası yok. Otomatonun işlemlerinin sadece ve sadece *akıl* tarafından düzenlendiği oldukça açık. Aslında bu konu matematiksel yönden de *a priori* olarak kanıtlanabilir. Bu durumda tek sorun insan unsurunun işe nasıl karıştığıdır. Bu konuya girmeden önce, Mr. Maelzel'in gösterisini izleme fırsatı bulamamış olan okuyucularımız için Satranç Oyuncusu'nun geçmişini kısaca anlatıp, otomatonu betimlemek yararlı olacaktır.

Otomatik Satranç Oyuncusu 1769'da Presburglu (Macaristan) bir soylu olan Baron Kempelen tarafından icat edildi, daha sonra nasıl çalıştığına ilişkin sırlarla birlikte şimdiki sahiplerinin eline geçti. Makine tamamlanınca, Presburg, Paris, Viyana ve kıtanın diğer şehirlerinde gösterildi. 1783 ve 1784'de Mr. Maelzel tarafından Londra'ya götürüldü.

Şu son yıllarda makine Birleşik Devletler'in şehirlerini dolaştı. Gösterildiği her yerde insanların merakını çekti, her sınıftan çok sayıda insan makinenin esrarını aralamaya çalıştı. Aşağıdaki gravür birkaç hafta önce Richmondluların seyrettiği otomatona yeterince benzemektedir. Aslında figürün sağ kolu sandığın üzerinde daha ileriye uzanmış olmalı, bir satranç tahtası görülmeli ve pipo bulunmakla birlikte orada bir minder olmamalıydı. Oyuncunun kıyafetinde Maelzel'in eline geçtikten sonra bazı önemsiz değişiklikler olmuştur – örneğin önceleri sorguç yoktu.

Gösterinin başlayacağı saatte bir perde ya da katmer kanatlı kapı sonuna kadar açılır ve makine sürülerek en yakın seyircilere on iki ayak uzaklığa getirilir, seyircilerle makine arasına bir halat gerilmiştir. Akçaağaçtan yapılmışa benzeyen ve masa görevi gören büyükçe bir kutunun başında Türk tarzı giyinmiş bir figürün bağdaş kurmuş vaziyette oturmakta olduğu görülür. Gösteriyi sunan kişi, istenirse, makineyi odanın herhangi bir yerine sürer, belirtilen bir noktada sabit bırakır ya da oyun sırasında sürekli olarak yerini değiştirir. Kutunun tabanı her yöne dönebilen tekerleklerle ya da küçük pirinç silindirlerle zeminden hayli yükseltilmiş, böylece otomatonun altını seyircilerin rahatça görmeleri sağlanmıştır. Figürün oturduğu sandalye kutuya kalıcı bir surette tutturulmuştur. Kutunun üzerinde yine kalıcı bir şekilde tutturulmuş bir satranç tahtası vardır. Satranç Oyuncusu sağ kolunu vücuduyla dik açı yapacak şekilde satranç tahtasının kenarı boyunca kayıtsız bir edayla uzatmıştır. Elinin ayası masaya dönüktür. Satranç tahtasının kenar uzunluğu kırk beş santimetredir. Figürün sol kolu dirseğinden büküktür ve elinde bir pipo tutmaktadır. Bol ve büklümlü yeşil bir kumaş Türk'ün sırtını ve omuzlarını örtmektedir. Kutu, dış görünüş itibariyle beş bölümden ibarettir – eşit boyutlarda üç dolap ve dolapların altında yer alan iki çekmece. Bunlar otomaton seyircilere ilk gösterildiğinde göze çarpanlardır.

Maelzel bundan sonra seyircilere makinenin mekanizmasını göstereceğini ilan eder. Cebinden bir deste anahtar çıkarır ve desteden seçtiği bir anahtarla yukarıdaki gravürde 1 rakamıyla işaretlenmiş kapağın önce kilidini sonra da herkesin içini tam olarak görebilmesi için kendisini ardına kadar açar. Dolabın içerisi irili ufaklı çarklarla, kollarla ve daha başka makine parçalarıyla gözün içine pek fazla nüfuz edemeyeceği şekilde ağzına kadar doludur. Maelzel kapağı ardına kadar açık bırakarak kutunun arkasına geçer ve figürün omzundaki pelerini kaldırarak açık bulunan kapağın tam arkasına gelen bir başka kapağı açar. Buraya bir mum yaklaştırıp aynı zamanda da makinenin tamamını defalarca sağa sola hareket ettirerek dolabın her köşesinin parlak bir ışıkla aydınlanmasını sağlar; dolabın içinin makine parçalarıyla tıka basa dolu olduğu görülür. Seyircileri bu konuda ikna ettikten sonra, Maelzel arka kapağı kilitler, anahtarı kilitten çıkarır, figürün pelerinini bırakıp ön tarafa geçer. 1 numaralı kapak anımsanacağı gibi hâlâ açıktır. Maelzel bundan sonra dolapların altındaki çekmeceyi açar –her ne kadar iki çekmece var gibi görünüyorsa da aslında bir çekmece vardır– iki kulp ve iki anahtar deliği süsten başka bir şey değildir. Çekmeceyi ardına kadar açtığında küçük bir minderle diklemesine yerleştirilmiş bir çerçeve içerisine dizili satranç taşları görülür. Maelzel bundan sonra aynı bölmenin kanatlı kapakları olduğu anlaşılan 2 ve 3 numaralı kapakları açar. Bu bölmenin sağında (daha doğru bir deyişle, seyircilerin sağında) içi makine parçalarıyla dolu on beş santimetre genişliğinde küçük bir bölme daha bulunmaktadır. Ana bölme (2 ve 3 numaralı kapakların açılmasıyla gözler önüne serilen bölmeye bundan böyle bu adı vereceğiz) koyu renkli bir kumaşla kaplıdır ve içinde üst arka köşelere yerleştirilmiş çeyrek daire şeklinde iki adet çelik parçasından başka herhangi bir makine parçası bulunmamaktadır. Bölmenin tabanında, ayrıca, seyircilere göre sol tarafın gerisinde koyu renkli bir kumaşla kaplı, kenar uzunluğu yirmi santimetre olan kare şeklinde küçük bir çıkıntının bulunduğu görülür. Gösterinin sunucusu 2 ve 3 numaralı kapakları, çekmeceyi ve 1 numaralı kapağı açık bırakarak ana bölmenin arkasına geçer ve orada bulunan bir başka kapağı açıp içine mum tutarak bölmenin tamamını aydınlatır. Kutunun tamamı böylece seyircilere gösterildikten sonra, Maelzel kapakları ve çekmeceyi açık bırakarak otomatonu kendi etrafında döndürür ve pelerinini kaldırarak Türk'ün sırtını seyircilere gösterir. Yirmi beşe yirmi beş santim boyutunda bir kapak figürün beli hizasına, daha küçük bir kapak da sol uyluğuna açılmaktadır. Bu açıklıklardan figürün içinin makine parçalarıyla dolu olduğu görülür. Genel olarak her seyirci otomatonu köşe

bucak görmüş ve incelemiştir artık, oyun sırasında makinenin içinde birinin gizlenmiş olduğu fikri bir an için akıldan geçer gibi olsa bile, kutunun içinin böyle köşe bucak sergilenmiş olması nedeniyle son derece mantığa aykırı bulunarak derhal akıldan çıkarılır.

M. Maelzel, makineyi yeniden eski yerine sürdükten sonra, makinenin şimdi karşısına çıkmaya hazır herkesle satranç maçı yapacağını ilan eder. Bu meydan okuma kabul edildiğinde rakip için küçük bir masa hazırlanıp halatın yakınında bir yere, seyircilerin otomatonu rahatça görmelerini engellemeyecek bir şekilde yerleştirilir. Bu masadaki bir çekmeceden birtakım satranç taşı çıkarılır ve masanın üzerine çizilmiş bilinen sayıdaki kareden ibaret satranç tahtasına her zaman değilse bile genel olarak Maelzel tarafından dizilir. Rakip yerini aldıktan sonra sunucu kutunun çekmecesine yaklaşıp oradaki minderi çıkarır, otomatonun elindeki pipoyu alıp minderi destek olarak sol kolunun altına yerleştirir. Sonra otomatonun çekmecesinden satranç taşlarını çıkarıp figürün önündeki satranç tahtasına dizer. Bundan sonra kapakları kapatıp kilitler ve anahtar destesini 1 nolu kapağa asılı bırakır. Çekmeceyi de kapatır ve nihayet kutunun sol ucundaki (seyircilerin solundaki) bir deliğe bir anahtar sokarak makineyi kurar. Bundan sonra oyun başlar – ilk hamleyi otomaton yapar. Oyun süresi genellikle yarım saatle sınırlıdır, ama bu sürenin sonunda oyun bitmezse ve rakip hâlâ otomatonu yenebileceğini iddia ediyorsa, M. Maelzel oyunun devam ettirilmesine nadiren itiraz eder. Bu zaman kısıtlamasının görünen sebebi, ki gerçek olduğundan kuşku duyulamaz, seyircileri sıkmamaktır. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, rakip kendi masasında bir hamle yaptığında, rakibin temsilcisi olarak hareket eden Maelzel aynı hamleyi otomatonun masasında tekrarlar. Aynı şekilde Türk karşı hamlesini yaptığında, bu sefer de otomatonun temsilcisi olarak hareket eden Maelzel bu hamleyi rakibin masasında tekrarlar. Bu şekilde sunucunun iki masa arasında sürekli gidip gelmesi gerekir. Maelzel ayrıca, Türk'ün aldığı ve kutunun solundaki (kendi solundaki) bir kutunun içinde biriktirdiği taşları toplamak üzere sık sık figürün arkasına gider. Otomaton bir hamle konusunda kararsızlık gösterdiğinde, Maelzel'in zaman zaman onun sağ tarafına gidip elini çoğu kez kayıtsız bir tavırla kutunun üzerine koyduğu görülür. Ayrıca ayaklarını öyle garip bir şekilde sürüyerek yürür ki, akıllı olmaktan çok kurnaz olanların zihinlerinde makineyle kendisi arasında bir dümen çevrildiği kuşkusu uyanır. Bu tuhaflıklar, hiç kuşku yok ki, M. Maelzel'in yapmacık tavırlarından başka bir şey değildir, ya da bu tavırlarının farkındaysa, seyircilerde otomatonun içinde mekanik parçalar-

dan başka bir şey olmadığı gibi yanlış bir fikir uyandırma amacıyla böyle davranmaktadır.

Türk sol eliyle oynar. Kolu bütün hareketleri dik açıyla yapar. Bu şekilde, eldivenli olan ve doğal bir şekilde bükülmüş olan el, hareket ettirilecek taşın üzerine geldiğinde aşağı doğru iner ve çoğunlukla taşı zorlanmadan kavrar. Ama bazen taş tam yerinde değilse otomaton onu yakalamakta başarısız olur. Böyle bir durumda kol taşı yakalamak için ikinci bir denemede bulunmayıp, sanki taş parmaklarının arasındaymış gibi, ilk başta niyetlendiği yönde ilerlemeye devam eder. Hamlenin yapılacağı yeri bu şekilde işaret ettikten sonra kol mindere geri döner ve Maelzel otomatonun işaret ettiği hareketi kendisi yapar. Figürün her hamlesinde mekanizmanın harekete geçtiği işitilir. Oyun sırasında figür sanki satranç tahtasını inceliyormuş gibi gözlerini devirir, başını sallar ve gerektiğinde *échec* (şah) der.[6] Rakibi hatalı bir hamle yaparsa, Türk sağ elinin parmaklarıyla tempo tutar, başını sertçe sallar ve hatalı hamleyi geri alıp bir sonraki hamleyi kendisi yapar. Oyunu kazandığında başını muzaffer bir edayla sallar, kendini beğenmiş bakışlarla etrafına göz gezdirdikten sonra sol kolunu her zamankinden daha geriye çekerken sadece parmaklarını minderin üstünde dinlenmeye bırakır. Genellikle kazanan Türk olur – bir iki defa yenildiği olmuştur. Oyun sona erdiğinde, Maelzel, istenirse, yine önceki gibi kutunun içindeki mekanizmayı gösterir. Sonra makine sürülerek yerine götürülür ve inen bir perde onu seyircilerin gözlerinden saklar.

Otomatonun sırrını çözmek için birçok girişimde bulunulmuştur. Bu konudaki en yaygın kanı, daha zeki insanların bile paylaşmakta pek tereddüt etmedikleri kanı, yukarıda dediğimiz gibi, bu işe insan müdahalesinin bulunmadığı, bir başka deyişle, Türk'ün makineden başka bir şey olmadığı yolundadır. Bununla birlikte, bazıları kutunun ayaklarında bulunan mekanizmalar sayesinde bizzat gösteriyi sunan kişinin hareketleri idare ettiğini ileri sürmüş, bazıları da hiç tereddütsüz mıknatıstan söz etmiştir. Bu fikirlerden birincisi hakkında daha önce söylediklerimizden fazlasını söylemeyeceğiz şimdilik. İkincisiyle ilgili olarak, daha önce söylediğimiz gibi, makinenin döner tekerlekler üzerinde hareket ettirildiğini ve seyircilerin isteği üzerine, oyun devam ederken bile ileri geri, odanın her tarafına götürüldüğünü söylemekle yetineceğiz. Mıknatıs varsayımıysa savunulabilecek bir şey olmaktan çok uzaktır, çünkü bir

6) Türk'ün *échec* demesi M. Maelzel tarafından geliştirilmiştir. Baron Kempelen'in elindeyken, figür şah demek için sağ eliyle kutuya vuruyordu. (Poe'nun notu.)

mıknatısın böyle bir etkisi varsa, herhangi bir seyircinin cebindeki bir mıknatıs bütün mekanizmayı altüst ederdi. Kaldı ki, sunucu bütün sunum boyunca en kuvvetlisinden mıknatıs taşlarının kutu üzerinde durmasına izin vermektedir.

Otomatonun sırrını çözmeye yönelik, en azından bizim haberdar olduğumuz ilk yazılı açıklama girişimi 1785'te Paris'te basılan kalınca bir broşür oldu. Yazarın varsayımı kısaca şöyle özetlenebilir: Makineyi bir cüce hareket ettiriyordu. Yazar bu cücenin, sandık açıkken ayaklarını 1 numaralı bölmede bulunduğunu söylediği içi boş iki silindirin (ki böyle bir şey yoktu) içine sokup, gövdesini kutunun tamamen dışında, Türk'ün pelerini altında tutarak saklandığını varsayıyordu. Kapaklar kapatıldığında, cüce kutunun içine girmenin yolunu buluyordu – makinenin çıkardığı gürültü, cücenin işitilmeden içeri süzülmesine ve bu iş için kullandığı kapağı kapatmasına olanak sağlıyordu. Otomatonun içi bundan sonra gösterildiğinden, seyirci, diyordu bu broşürün yazarı, makinenin hiçbir bölümünde kimsenin gizlenmemiş olduğuna inanıyor. Bütün bu varsayım öyle saçma ki, üzerinde yorum yapmanın veya çürütmeye çalışmanın gereği yok, hem pek fazla ilgi çekmediğini de biliyoruz.

1789'da Dresden'de M. I. F. Freyhere tarafından yayımlanan bir kitapta bu sırrı aralamak için yeni bir girişim yapıldı. Mr. Freyhere'in kitabı oldukça kalın bir kitaptı ve içinde çok sayıda renkli gravür bulunuyordu. Onun varsayımı "yaşça büyük, uzun boylu, çok zayıf (satranç tahtasının hemen altındaki çekmeceye sığacak kadar zayıf) ve çok bilgili bir çocuğun" oyunu oynayıp otomatonun bütün manevralarını yaptığı şeklindeydi. Bu düşünce, Parisli yazarınkinden bile aptalca olmakla birlikte daha fazla benimsendi ve otomatonun mucidi kutunun üst kapağının yakından incelenmesine izin verinceye kadar da esrarın nihayet çözülmüş olduğuna inananlar çıktı.

Bu garip açıklama girişimlerini onlar kadar garip başka girişimler izledi. Bununla birlikte, son yıllarda adını bilmediğimiz bir yazar mantıksal olmaktan son derece uzak bir dizi akıl yürütme sonucunda –tamamen doğru sayamayacağımız– makul bir çözüm bulur gibi oldu. Deneme ilk defa haftalık bir Baltimore dergisinde "Mr. Maelzel'in Otomatik Satranç Oyuncusu'nu Çözümleme Girişimi" adıyla resimli yayımlandı. Bu denemenin Sir David Brewster'ın Doğal Büyüler üzerine mektuplarında sözünü ettiği ve hiç tereddütsüz tam ve doyurucu bir açıklama olarak nitelediği broşürün orijinal metni olduğunu sanıyoruz. Çözümleme *sonuçlarının* genel olarak akla yatkın olduğundan kuşku yok, ancak Brewster'ın denemeyi tam ve doyurucu diye nitelemesini, onu dikkat etmeden, üstünkörü

okumuş olmasıyla açıklayabiliriz. Denemenin, Doğal Büyü Üzerine Mektuplar'da yer alan özetinden, referans mektupların çok kötü düzenlenmiş ve eksik olmaları yüzünden çözümlemenin yeterliliği veya yetersizliği hususunda net bir sonuca ulaşmak olanaksız. Aynı hata "Çözümleme Girişimi"nin bizim okuduğumuz orijinal metninde de bulunmaktadır. Çözüm, kutunun içerisinde gizlenmiş birinin, mekanizmanın sergilenmesi sırasında vücudunun bölümlerini kutunun bir kısmından diğerine geçirmesini, böylece seyircilerin dikkatinden kaçmasını sağlamak üzere *bölmeleri hareket ettirmenin olanaklılığını* göstermek amacını güden (ve sayfalar dolusu gravürle desteklenen) birtakım kılı kırk yaran açıklamadan ibarettir. Daha önce işaret ettiğimiz ve şimdi göstermeye çalışacağımız gibi, bu çözümün ilke olarak, daha doğru bir deyişle sonuç olarak doğruluğundan kuşku duyulamaz. Kutunun içi seyircilere gösterilirken bütün bu süre boyunca içerisinde birisi gizlenmiştir. Bununla birlikte, oraya gizlenmiş kişinin hareketlerini kolaylaştırmak amacıyla bölmelerin *nasıl* kaydırıldığına ilişkin bütün o laf kalabalığına itirazımız var. Buna, a priori olarak kabul edilmiş sonra duruma uyarlanmış bir teori olduğu için itiraz ediyoruz. Bu sonuca ne tümevarım yoluyla ulaşılmıştır, ne de ulaşılabilirdi. Bölmelerin kaydırılması nasıl gerçekleştirilmiş olursa olsun, hiçbir aşamasını seyircilerin görmesi mümkün değildir. Belirli hareketlerin belirli bir şekilde gerçekleştirileceğini göstermek, onların mutlaka o şekilde gerçekleştirilmiş olduğu anlamına gelmez. Aynı sonuçları elde etmenin sonsuz sayıda başka yöntemi bulunabilir. Bu demektir ki, doğru olduğu varsayılan açıklamanın gerçek açıklama olması olasılığı sonsuzda birdir. Ama gerçekte, bölmelerin hareketli oluşunun hiçbir önemi yoktur. Aklı başında hiç kimsenin yadsıyamayacağı bir şeyi, yani bir mekanik dahisi olan Baron Kempelen'in bir pano ya da kapakla temas halinde olan birinin yardımıyla bir kapağı kapatıp bir panoyu yana kaydırmak için gerekli mekanizmayı icat edebileceğini ve deneme yazarının bizzat gösterdiği, bizim de ayrıntılı olarak göstermeye çalışacağımız gibi, bütün işlemlerin tamamıyla seyircilerin gözlerinden uzakta cereyan ettiğini kanıtlamaya yedi sekiz sayfa ayırmanın âlemi yoktur.

Otomatik Satranç Oyuncusu'nu açıklamaya çalışırken, ilk olarak hareketlerin nasıl gerçekleştiğini göstermeye, sonra da bu sonuçlara varmamızı sağlayan gözlemlerin niteliğini mümkün olabildiği kadar kısa anlatmaya çalışacağız.

Konunun doğru dürüst anlaşılabilmesi için, sunucunun kutunun içini göstermede tuttuğu yolu –*asla* bir değişiklik yapmaksızın rutin bir şekilde uyguladığı yöntemi– burada birkaç kelimeyle tekrarlamayı gerekli görü-

yoruz. İlk olarak 1 numaralı kapağı açar. Bunu açık bırakarak kutunun arkasına geçer ve 1 nolu kapağın tam arkasına gelen kapağı açar. Bu arka kapaktan içeriye mum ışığı tutar. Sonra *arka kapağı kapatır*, kilitler ve ön tarafa gelerek çekmeceyi ardına kadar açar. Bunu yaptıktan sonra 2 ve 3 nolu kapakları (katmer kanatlı kapakları) açarak ana bölmenin içini gösterir. Ana bölmeyi, çekmeceyi ve 1 nolu dolabı açık bırakıp yeniden kutunun arkasına geçer, ana bölmenin arka kapağını sonuna kadar açar. Kapakları kapatırken, katlanır kanatların her zaman çekmeceden önce kapatılması dışında, belirli bir sıra izlemez.

Şimdi, makine sürülerek ilk defa seyircilerin huzuruna getirildiğinde içinde birinin bulunduğunu varsayalım. Gövdesi, 1 nolu dolabı tıka basa dolduran makine parçalarının arkasındadır (makine parçalarının arka kısmı, durum gerektirdiğinde ana bölmeden 1 nolu dolaba *en masse*[7] kaydırılabilecek şekilde tasarlanmıştır) ve ayaklarını ana bölmeye uzatmıştır. Maelzel 1 nolu kapağı açtığında içindeki adamın görülme riski yoktur, çünkü en keskin göz bile içindeki karanlığa iki parmaktan fazla nüfuz edemez. Lakin 1 nolu dolabın arka kapağı açıldığında durum bütünüyle değişir. Dolabın içi parlak bir ışıkla dolar, adam dolabın içinde olsa görüleceği muhakkaktır. Ama orada değildir. Anahtarın arka kapağın kilidine sokulması içerideki adamın sesi duyarak gövdesini mümkün olduğunca öne, neredeyse ana bölmeye girecek kadar eğmesi için verilen bir işarettir. Ancak bu, oldukça acı verici bir pozisyondur ve uzun süre böyle kalınamaz. Bu yüzden Maelzel'in *arka kapağı kapattığını* görürüz. Bundan sonra adamın gövdesinin eski durumunu almaması için hiçbir neden kalmaz – çünkü dolabın içi yine hiçbir bakışın nüfuz edemeyeceği kadar karanlıktır. Bundan sonra çekmece açılır ve adam bacaklarını çekmecenin daha önce işgal ettiği yere indirir.[8] Sonuçta adamın vücudunun hiçbir kısmı artık ana bölmede değildir – gövdesi 1 nolu dolaptaki mekanik parçaların gerisinde, bacakları da çekmecenin daha önce işgal ettiği yerdedir. Dolayısıyla, sunucu ana bölmeyi hiç çekinmeden gösterebilir. Bunu yapar –ana bölmenin ön ve arka kapaklarını açar– içeride kimse olmadığı görülür. Seyirci şimdi kutunun tamamının kendisine gösterildiğine –hem de

7) En masse (Fr.): Toptan, bütün olarak.

8) Sir David Brewster, bu çekmece kapalıyken bile her zaman arkasında büyük bir boşluk bulunduğunu –yani çekmecenin sahte bir çekmece olduğunu ve kutunun gerisine kadar uzanmadığını– varsayar. Ama bu düşüncenin savunulması mümkün değildir. Bu kadar beylik bir hile –özellikle de çekmecenin her zaman sonuna kadar açılması ve böylece derinliğinin kutunun derinliğiyle karşılaştırılması fırsatının doğmuş olması yüzünden– derhal açığa çıkardı. (Poe'nun notu.)

aynı anda gösterildiğine– ikna olmuştur. Ama durum elbette böyle değildir. Ne çekmecenin arkasını ne de 1 nolu dolabın içini görmektedirler – sunucu dolabın arka kapağını kapatmakla ön kapağını da fiilen kapatmış olur. Maelzel bundan sonra makinenin arkasını seyircilerden tarafa döndürerek Türk'ün pelerinini kaldırır, sırt ve uyluk kapaklarını açıp gövdesinin makine parçalarıyla dolu olduğunu gösterdikten sonra her şeyi eski haline getirip kapakları kapatır. Kutunun içindeki adam artık canının istediği gibi hareket edebilir. Gözleri satranç tahtasının hizasına gelinceye kadar Türk'ün içine girebilir. Kapıları açıkken ana bölmenin bir köşesinde görülen kare şeklindeki küçük bloğun ya da çıkıntının üzerine oturuyor olması da son derece olası. Bu konumda, Türk'ün tülden yapılmış göğsünden satranç tahtasını görebilir. Sağ kolunu göğsünün önüne getirerek figürün sol kolunu ve parmaklarını yönetmek için gerekli mekanizmayı harekete geçirebilir. Bu mekanizma Türk'ün sol omzunun hemen altındadır, gizlenmekte olan adamın sağ kolunu göğsünün hizasına getirdiğini varsayarsak, buraya sağ eliyle kolayca ulaşabilir. Figürün başının, gözlerinin ve sağ kolunun hareketleriyle *échec* sesini içerideki daha başka mekanizmalar sağlar; içerideki adam bunları canı istedikçe çalıştırır. Bütün bu mekanizma, daha doğrusu makine açısından önemi olan tüm mekanizma, büyük bir olasılıkla ana bölmenin sağında (seyircilere göre sağında) yer alan (yaklaşık altı parmak genişliğindeki) küçük bir dolabın içinde bulunur.

Otomatonun hareketlerini çözümlerken bölmelerin nasıl kaydırıldığına ilişkin herhangi bir imada bulunmaktan bilerek kaçındık, bu hususun hiçbir önem taşımadığı, sıradan bir marangozun rahatlıkla yapabileceği herhangi bir mekanizmayla bu işlem, sonsuz sayıda yoldan gerçekleştirilebileceğine göre ve her ne şekilde olursa olsun izleyicilerin gözlerinde uzakta gerçekleştirildiğini göstermiş olduğumuza göre, artık anlaşılmış olmalıdır. Bizim sonuçlarımız, sık sık Maelzel'in gösterisine giderek yaptığımız aşağıdaki *gözlemlere* dayanmaktadır.[9]

1. Türk'ün hamleleri düzenli zaman aralıklarıyla yapılmayıp rakibin hamlelerine uygun olarak yapılmaktadır – oysaki her türlü mekanik düzenekte çok önemli olan bu husus (düzenlilik) rakibin hamle süresi kısıtla-

9) Bu gözlemlerden bazıları *makinenin hareketlerini kesinlikle bir aklın yönettiğini kanıtlamak amacını taşımaktadır sadece*, çoktan kabul edilmiş bir şeyi desteklemek için yeni kanıtlar ileri sürmeye çalışmanın lüzumsuz bir iş olduğu düşünülebilir. Niyetimiz bazı dostlarımızı, özellikle de, çok net *a priori* kanıtlamalardan çok bir dizi etkileyici akıl yürütmeden etkilenenleri ikna etmektir. (Poe'nun notu.)

narak kolayca çözülebilirdi. Örneğin, bu süre üç dakikayla sınırlı olsaydı, otomatonun hamlesi üç dakikayı aşan herhangi bir süre içinde yapılabilirdi. Düzenli aralıklarla hamle yapmak bu kadar kolaylıkla sağlanabilecekken, hamlelerin düzensiz bir şekilde yapılıyor olması, düzenin otomatonun hamlelerinde önem taşımadığını, bir başka deyişle otomatonun *salt makine* olmadığını kanıtlamaya yarar.

2. Otomaton bir taşı hareket ettireceği zaman, sol omzunun hemen altında belirgin bir kıpırtı görülür; bu hareketle pelerinin sol omzun ön tarafını örten kısmı hafifçe oynar. Bu hareket her seferinde kolun hareketinden iki saniye kadar önce meydana gelir – kol asla omzun bu haberci hareketinden önce harekete geçmez. Şimdi, rakibin bir hamle yaptığını ve Maelzel'in de her zamanki gibi bu hamleyi otomatonun satranç tahtası üzerinde tekrarladığını varsayalım. Sonra rakip oyuncu otomatonu, omzundaki haberci kıpırtıyı fark edinceye kadar dikkatle gözetliyor olsun. Bu hareketi görür görmez de, daha kolun kendisi harekete geçmeden, sanki bir hata yaptığını fark etmiş gibi taşı geri alsın. O zaman, daha önce omzun hareketinden sonra her zaman derhal harekete geçen kolun duraksadığını, hamleyi yapmadığını görürüz; oysa Maelzel henüz otomatonun oyun tahtasında rakibin taşı geri çekmesine karşılık gelen hareketi yapmamıştır. Otomatonun hareket etmek üzere olduğu apaçık belli olmuşken hareket etmemesine, Maelzel'in hiçbir müdahalesi olmaksızın, rakibin hamlesini geri alması neden olmuştur.

Bu gerçek aşağıdakileri açıkça kanıtlar: Birincisi, rakip oyuncunun hamlelerini otomatonun oyun tahtasında Maelzel'in tekrarlaması, Türk'ün hamleleri için zorunlu değildir; ikincisi, otomatonun hamlelerini, rakibin oyun tahtasını gören bir kişinin aklı yönetmektedir; üçüncüsü, otomatonun hamleleri, rakip oyuncu taşını geri alırken sırtı ona dönük olan Maelzel'in aklı tarafından yönetilmemektedir.

3. Otomaton her seferinde kazanmamaktadır. Makine, salt makine olsaydı durum böyle olmazdı – her zaman kazanırdı. Bir makinenin *satranç oynayabilmesini* sağlayan *ilke* bir kez keşfedildi mi, aynı ilkenin geliştirilmesi onun oyunu kazanmasını, daha fazla geliştirilmesi de *bütün oyunları* kazanmasını, yani karşısına kim çıkarsa çıksın yenmesini sağlardı. Biraz düşünülünce, her oyunu kazanacak bir makine yapmanın zorluğunun, ilkesel açıdan, bir tek oyunu kazanacak bir makine yapmaktan hiç de daha fazla olmadığı kolayca anlaşılır. Satranç Oyuncusu'na bir makine gözüyle bakarsak, mucidinin onu geliştirmemeyi tercih ettiğini

varsaymalıyız (ki pek olasılık dahilinde görünmüyor); ayrıca, makineyi eksik bırakmanın onun salt bir makine olması olasılığına karşı –tıpkı şu anda bizim de ileri sürdüğümüz gibi– kullanılabilecek bir sav olacağını düşününce böyle bir varsayım daha da saçma bir hal alıyor.

4. Zor durumdayken Türk'ün asla kafasını salladığını ya da gözlerini devirdiğini görmeyiz. Sadece bir sonraki hamle apaçık belli olduğunda veya oyun, otomatonun yerinde kim olursa olsun artık düşünmesine gerek kalmadığı bir durum alınca yapar bunları. Oysa bu hareketler derin düşüncelere dalmış kişilere hastır; eğer makine salt makine olsaydı, Baron Kempelen bu hareketleri sahiden yapılması gereken anlara –yani karmaşık durumlara– uyarlardı. Oysa tam tersi görülmektedir; ve bu terslik, otomatonun içinde bir insanın gizlenmiş olduğu varsayımımıza uyuyor. Bu şahıs, oyun üzerinde derin düşüncelere daldığında başı ve gözleri harekete geçirecek mekanizmayı düşünmeye vakit bulamaz. Oyun kolay olduğundaysa etrafına bakacak zamanı olur ve biz de otomatonun başının sallandığını, gözlerinin döndüğünü görürüz.

5. Makine, izleyiciler Türk'ün sırtını görsünler diye kendi etrafında döndürüldüğünde ve pelerin kaldırılıp gövdesindeki ve uyluğundaki kapaklar açıldığında, gövdesinin makine parçalarıyla dolu olduğu görülür. Otomaton hareket halindeyken, yani her yöne dönebilen tekerlekleri üzerinde gezdirilirken, makine parçalarını incelediğimizde, bazı makine parçalarının biçimlerinde ve konumlarında sadece basit perspektif yasalarıyla açıklanamayacak kadar büyük değişiklikler meydana geldiğini fark ettik, daha sonraki incelemelerimiz bu değişikliklerin nedeninin gövde içine yerleştirilmiş aynalar olduğuna bizi ikna etti. Makine parçalarının arasına, işleyişlerini etkilemek amacıyla ayna konmuş olamaz. Aynaların ancak seyirciler üzerinde etkisi olabilir. Biz bu aynaların oraya, gövde içindeki makine parçalarını olduğundan fazla göstermek amacıyla yerleştirilmiş olduğuna hükmettik derhal. Bundan çıkarılacak sonuçsa, makinenin salt makine olmadığıdır. Öyle olsaydı, makinenin mucidi mekanizmanın karmaşık görünmesini istemek ve ona bu görüntüyü vermek için hileye başvurmak yerine, gösterisini seyredenleri böyle şahane sonuçlara ne kadar *basit* yoldan ulaştığını ikna etmeyi arzulardı.

6. Türk'ün dış görünüşü, özellikle davranışları *hayatın* bir taklidiyse, bunun oldukça kötü bir taklit olduğunu kabul etmeliyiz. Fizyonomisi hiç de usta işi değildir, çok sıradan balmumu heykellerin yüzü bile insan yüzüne

daha fazla benzer. Gözleri hiç de doğal gözükmeyen bir şekilde yuvalarında dönerken, kaş ve gözkapaklarına buna karşılık gelmesi gereken bir kıpırtı görülmez. Özellikle kolu, son derece tutuk, beceriksiz bir şekilde, sarsılarak ve dik açıyla hareket etmektedir. Bütün bunlar Maelzel'in daha iyisini yapacak yetenekte olmamasının veya bilerek ihmalkârlık göstermesinin bir sonucu olabilir – otomatonun marifetli sahibinin bütün zamanını makinelerini geliştirmeye harcadığını düşünecek olursak, istem dışı bir ihmal söz konusu olamaz. Otomatonun tam olarak insana benzememesini kesinlikle Maelzel'in yeteneksizliğine vermemeliyiz – çünkü Maelzel'in tüm diğer otomatik makineleri insan hareketlerini ve özelliklerini tam olarak kopya etmedeki yeteneğini göstermektedir. Sözgelimi, ip cambazları eşsizdir. Palyaço güldüğünde dudakları, gözleri, kaşları, göz kapakları, kısacası yüzünün bütün hatları çok doğal bir görünüme bürünür. Palyaçonun ve arkadaşlarının her hareketi öyle rahat ve yapmacıklıktan uzaktır ki, çok minik olmasalar ve ip gösterisinden önce elden ele dolaşmasalar seyircileri bu tahta oyuncakların canlı yaratıklar olmadığına inandırmak zor olurdu. Bu yüzden Mr. Maelzel'in yeteneğinden kuşku duyamayız, böyle olunca da Satranç Oyuncusu'nun Baron Kempelen'in (kuşkusuz kasıtlı olarak) ilk yaptığı yapay ve doğallıktan uzak halde kalmasına isteyerek izin verdiğini varsaymak zorunda kalırız mecburen. Bu niyetin ne olduğunu kestirmek hiç de zor değildir. Otomaton gerçek bir insana benzemiş olsaydı, seyirci onun hareketlerini hakiki sebebine mal etmeye (yani içinde bir insan olduğunu düşünmeye) şimdi olduğundan daha fazla eğilimli olurdu, oysa kuklanın beceriksiz ve tutuk hareketleri onun salt mekanik yoldan harekete geçirildiği düşüncesini doğuracaktır.

7. Oyunun başlamasından kısa bir süre önce sunucu her zamanki gibi otomatonu kurduğunda, mekanik bir sistemin zembereği kurulurken çıkan seslere alışkın bir kulak, Satranç Oyuncusu'nun kutusu içinde anahtarın döndürdüğü dingilin bir ağırlıkla, bir yayla veya herhangi bir mekanik sistemle bağlantılı olmadığını anında anlar. Bundan çıkarılabilecek sonuç, bir önceki gözlemimizden çıkan sonucun aynısıdır. Otomatonun kurulmasının hareketleri açısından bir önemi yoktur, sadece seyircileri yanıltıp hareketlerin bir mekanizmanın eseri olduğunu düşünmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

8. Maelzel'e açıkça "Otomaton salt makine midir, değil midir?" sorusu yöneltildiğinde, yanıtı her seferinde aynı olmuştur: "Bu konuda bir şey söylemeyeceğim." Oysa otomaton ününü ve büyük bir merak yaratmış

olmasını, her şeyden çok halkın onu salt bir makine olarak kabul etmesine borçludur. Öyleyse onu salt bir makine olarak tanıtmak kuşkusuz sahibinin işine gelir. Peki seyircide bu kanıyı uyandırmak için, bunu kesinlikle ve açıkça ilan etmekten daha basit, daha etkin bir yol bulunabilir mi? Diğer taraftan, otomatonun salt makine olduğuna duyulan inancı yerle bir etmenin bu kadar kesin bir açıklamayı yapmamaktan daha basit ve etkili bir yolu olabilir mi? Çünkü, diye akıl yürüteceklerdir insanlar doğal olarak, bu şeyi bir makine olarak göstermek Maelzel'in çıkarınadır, bunu doğrudan dile getirmeyi reddediyor, ama hareketleriyle dolaylı yoldan anlatmakta tereddüt etmiyor, hatta buna çok istekli görünüyor – hareketleriyle ifade etmeye çalıştığı şey doğru olsaydı, bunu doğrudan sözle ifade etmekten geri durmazdı. Bundan çıkarılacak sonuç şudur: Sessiz kalmasının nedeni onun salt makine olmadığını biliyor olmasıdır – hareketleri itibarını tehlikeye düşürmezken, sözleri düşürebilir.

9. Maelzel kutunun içini göstermek üzere, 1 nolu kapakla tam arkasına gelen kapağı açtığında, arka kapaktan içeriye (yukarıda anlatıldığı gibi) yanar durumda bir mum tutar ve 1 nolu dolabın tamamen makine parçalarıyla dolu olduğuna seyircileri ikna etmek amacıyla tüm makineyi ileri geri hareket ettirir. Makine böyle sağa sola hareket ettirildiği sırada, 1 nolu kapıya yakın makine parçalarının yeterince sabit görünürken daha uzaktakilerin hafifçe titreştiği dikkatli bir seyircinin gözünden kaçmayacaktır. Başlangıçta bu durum gerektiğinde uzaktaki makine parçalarının *toptan* kolayca kaydırılabilecek şekilde monte edildiği kuşkusunu uyandırdı bizde. Daha önce söylediğimiz gibi makinenin içine gizlenmiş adam arka kapının kapanmasından sonra doğrulurken buna gerek duyar.

10. Sir David Brewster, Türk'ün doğal boyutlarda olduğunu söylemektedir – ama aslında çok daha iriyarıdır. Boyutları değerlendirirken yanılmaktan kolay bir şey yoktur. Genellikle otomatonun hemen yakınında onunla karşılaştırılacak bir insan gövdesi bulunmadığından, onu normal boyutlarda sayarız. Bununla birlikte, sunucu ara sıra Satranç Oyuncusu'nun yakınına gittiğinde ikisini karşılaştırmak suretiyle bu yanılgı düzeltilebilir. Maelzel kuşkusuz uzun boylu değil, ama makineye yaklaştığında başının oturur durumdaki Türk'ün başının en az kırk beş santim aşağısında kaldığı görülür.

11. Arkasında otomatonun oturduğu kutu tam olarak yüz yedi santimetre uzunluğunda, yetmiş bir santimetre derinliğinde ve yetmiş altı

santimetre yüksekliğindedir. Bu boyutlar normalden epeyce uzun bir insanın içine girmesine fazlasıyla yeterlidir ve sadece ana bölmenin içine normal boyda biri yukarıda sözünü ettiğimiz konumda gizlenebilir. Durum bu merkezde olduğuna göre (kuşku duyanlar doğruluğunu hesaba vurabilir), bunun üzerinde daha fazla durmayı gereksiz buluyoruz. Sadece şunu söylemekle yetineceğiz; kutunun üst tahtası üç parmak kalınlığında görünmekle birlikte, ana bölüm açıkken eğilip içine bakanlar bu tahtanın aslında çok ince olduğunu göreceklerdir. Çekmecenin yüksekliği de yeterince dikkat etmeyenler tarafından yanlış algılanabilir. Çekmecenin üstüyle dolabın tabanı arasında dışarıdan görüldüğünden üç parmak daha fazla boşluk vardır – çekmeceye dahil olması gereken bir boşluk. Kutunun içindeki boşluğun aslında olduğundan daha küçük görünmesini sağlamak için yapılan bu dümenler ancak mucidin seyircilerde yanlış bir fikir, yani kutunun içine bir insanın sığamayacağı fikrini uyandırma niyetine verilebilir.

12. Ana bölmenin içi tamamen *kumaş* kaplıdır. Bu kumaşın iki amacı olduğunu düşünüyoruz. Kumaşın bir kısmı, iyice gerildiğinde, içerideki insan pozisyon değiştirirken kaldırması gereken duvarları oluşturur – yani ana bölmenin arkasıyla 1 nolu dolabın arkasındaki duvarı ve ana bölmeyle çekmece açıkken çekmecenin arkasında oluşan boşluk arasındaki duvarı. Durumun böyle olduğunu varsayacak olursak, bölme duvarlarının yer değiştirilmesinin yaratacağı güçlük, tabii böyle bir güçlük varsa, ortadan kalkar. Kumaşın ikinci işlevi içerideki insanın hareketlerinin sebep olduğu gürültüyü boğmak ve fark edilmemesini sağlamaktır.

13. Rakip oyuncu (daha önce söylediğimiz gibi) otomatonun oyun tahtasında oynamasına izin verilmeyerek makineden uzağa oturtulur. Bunun nedeni sorulacak olsa, büyük bir olasılıkla, makinenin yanına oturtulmuş olsaydı seyircilerin görüşünü engelleyeceği yanıtı verilecektir. Oysa seyircilerin oturduğu sıraları yükselterek veya oyun sırasında kutunun bir yanını seyircilere doğru çevirerek bu güçlüğün üstesinden gelinebilirdi. Bu sınırlamanın gerçek sebebi belki de çok farklıdır. Rakip oyuncu kutuya yakın oturduğunda, iyi bir kulağa sahipse, gizlenen insanın soluk alıp verişini işiterek sırrı ortaya çıkarabilirdi.

14. M. Maelzel makinenin içini gösterirken her ne kadar anlatmış olduğumuz *rutin* hareket tarzından bazen hafif sapsa da, *hiçbir zaman* bizim ortaya koyduğumuz çözümü geçersiz kılacak kadar *sapmaz*. Örneğin,

her şeyden önce çekmeceyi açtığı görülmüştür ama hiçbir zaman 1 nolu dolabın arka kapağını kapatmadan ana bölmeyi açmaz; önce çekmeceyi dışarı çekmeden asla ana bölmeyi açmaz; ana bölme açıkken asla 1 nolu dolabın arka kapağını açmaz ve makinenin tamamı kapatılmadan satranç oyunu asla başlamaz. M. Maelzel bizim çözümümüz için zorunlu olduğuna işaret ettiğimiz hareket tarzından *hiçbir zaman en ufak* bir sapma göstermemiş olsaydı, bu durum çözümümüzü destekleyen en güçlü kanıt olurdu; ama biraz daha düşünülürse görülecektir ki, onun bu rutinden *bazen sapması* ancak hiçbir zaman çözümümüzü yanlış çıkaracak kadar *sapmaması*, çözümümüzü daha da fazla desteklemektedir.

15. Oyun boyunca otomatonun oyun tahtasında altı mum bulunur. O zaman insan ister istemez sormak istiyor: "Gösteri salonlarında âdet olduğu üzere, bu kadar iyi aydınlatılmış bir salonda seyircilerin oyun tahtasını rahatça görebilmeleri için bir, hadi diyelim iki mum fazlasıyla yetecekken bu kadar çok mum kullanmak niye? Üstelik, rakip oyuncunun masasına bir tek mum konmuşken, makinenin *salt makine* olduğunu varsayarsak, hamle yapması için bu kadar çok ışığa ne gerek var? Daha doğrusu ışığa gerek var mı?" Bundan çıkarılacak ilk ve apaçık sonuç, bu kadar kuvvetli ışığın içeride saklanmakta olan insanın, Türk'ün göğsünü oluşturan saydam (büyük bir olasılıkla ince bir tül) malzemenin arkasından oyun tahtasını görmesini sağlamak için gerekli olduğudur. Ama mumların düzenlenişi göz önüne alınınca, insanın aklına hemen bir başka neden geliyor. Daha önce söylediğimiz gibi, toplam altı mum bulunmaktadır. Bunlardan üçü figürün bir yanına diğer üçü diğer yanına dizilmiştir. Seyircilere en uzak olan mumlar en uzun olanlarıdır, ortadakiler onlardan iki parmak kısa, seyircilere en yakın olanlarsa bunlardan da iki parmak daha kısadır; bir yandaki mumlar diğer yandakilerden iki parmaktan daha fazla kısadır, yani bir taraftaki en uzun mum diğer taraftaki en uzun mumdan üç parmak kısa, bir sonraki ve bir daha sonraki mum da aynı şekilde diğer taraftakilerden üçer parmak kısadır. Böylece, birbiriyle aynı boyda iki mum bulunmadığı ve farklı seviyelere yerleştirilmiş ışıklardan farklı açılarla gelen ışınların göz kamaştırıcı etkisinin (ışığın özellikle yönetildiği) figürün göğsünün hangi *malzemeden* yapıldığını anlamayı zorlaştırdığı görülecektir.

16. Satranç Oyuncusu'nun, Baron Kempelen'in elinde olduğu zamanlarda, Türk satranç karşılaşması yaparken Baron'un her zaman yanında bulunan bir İtalyan'ın hiç ortalarda görünmediği, İtalyan ciddi bir şekilde

hastalandığındaysa, o iyileşinceye kadar karşılaşmaların askıya alındığı birçok defa dikkatleri çekmişti. Kempelen'in maiyetindeki herkes gayet iyi satranç oynarken, bu İtalyan satrançtan hiç mi hiç anlamadığını söylemiştir. Otomatonun Maelzel tarafından satın alınmasından sonra da benzer gözlemler yapılmıştır. Maelzel'in gittiği her yere onunla birlikte giden ve görünüşe göre otomatonun toplanıp açılmasına yardımcı olmaktan başka bir görevi bulunmayan *Schlumberger* adında bir adam vardır. Bu adam orta boylu ve garip bir şekilde düşük omuzludur. Satranç bilip bilmediğini söyleyip söylemediğini bilmiyoruz. Ama satranç karşılaşmasından önce ve sonra ortalarda görülmesine rağmen Satranç Oyuncusu oyun oynarken asla görülmediği kesindir. Dahası, Maelzel yıllar önce otomatik makinelerini Richmond'a götürüp, sanıyoruz, şimdi M. Bossieux'nün Dans Akademisi olan binada sergilemişti. *Schlumberger* aniden hastalanmış ve onun hastalığı boyunca Satranç Oyuncusu hiç karşılaşma yapmamıştı. Bu gerçekleri hemşerilerimizin çoğu gayet iyi bilmektedir. Satranç Oyuncusu'nun oyunlarına ara verilmesinin sebebi olarak *Schlumberger'in hastalığı gösterilmemiştir*. Bütün bunlardan çıkarılacak sonucu, hiç yorum yapmadan, okuyucuya bırakıyoruz.

17. Türk *sol* koluyla oynar. Bu kadar garip bir durum rastlantı eseri olamaz. Brewster bunu pek önemsemeyip sadece işaret etmekle yetinir. Otomaton üzerine yakın zamanlarda yayımlanan incelemelerin yazarları, öyle görünüyor ki ne bunu fark etmiş ne de sözünü etmişlerdir. Brewster'ın zikrettiği broşürün yazarıysa sözünü etmekle birlikte bunu açıklamakta yetersiz kaldığını kabul eder. Oysa bizi gerçeğe ulaştıracak çıkarsamalarda bulunmamızı (bir çıkarsamada bulunacaksak tabii) sağlayacak olan şey, açıktır ki böylesi önemli aykırılık veya uyuşmazlıklardır.

Otomatonun sol eliyle oynamasının makinenin (salt makine olduğunu düşünecek olursak) çalışmasıyla herhangi bir ilişkisi olamaz. Figürün sol kolunu herhangi bir şekilde hareket ettirmek üzere tasarlanmış bir mekanik düzenleme, sağ kolunu da aynı şekilde hareket ettirebilir. Ama bu ilke, sağ ve sol kolların yapısında ve dolayısıyla gücünde köklü farkların bulunduğu insan organizması söz konusu olduğunda geçerliliğini yitirir. Bu gerçeği göz önüne aldığımızda, Satranç Oyuncusu'nda görülen garipliği doğal olarak insan organizmasının bu özelliğine veririz. Bu böyleyse, Satranç Oyuncusu'nun satrancı bir insan gibi *oynamamasında* bir *terslik* olduğunu kabul etmek zorundayız. Salt bu düşünceler bile otomatonun içinde bir insanın gizlenmiş olduğunu varsaymaya yeterlidir. Birkaç küçük adım daha atarsak sonunda gerçeğe ulaşırız. Otoma-

ton sol koluyla oynar, çünkü içindeki insanın mevcut koşullarda başka hiçbir pozisyonda sağ koluyla *–arzulanan durum–* oynaması mümkün değildir. Sözgelimi, otomatonun sağ koluyla oynadığını düşünelim. Kolu hareket ettiren ve daha önce açıkladığımız gibi omzun hemen altında bulunan mekanizmaya ulaşmak için içerideki insanın sağ kolunu son derece acı ve sıkıntı verici bir pozisyonda kullanması (yani kendi gövdesiyle otomat arasında sıkışan kolunu yukarı kaldırması) ya da göğsü hizasına kaldırdığı sol kolunu kullanması gerekir. Her iki durumda da gerektiği kadar sağlıklı ve rahat hareket edemez. Oysa otomaton şimdiki gibi sol koluyla oynadığında bütün güçlükler yok olur. İçerideki insan göğsü hizasına kaldırdığı sağ kolunu uzatıp sağ elinin parmaklarıyla rahatça figürün omzu içindeki mekanizmayı hareket ettirebilir.

Otomatik Satranç Oyuncusuyla ilgili olarak ortaya koyduğumuz bu çözüme karşı hiçbir makul itiraz ileri sürülebileceğine inanmıyoruz.

ÖYKÜLERE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

ARTHUR GORDON PYM'İN ÖYKÜSÜ

Romanın ilk üç bölümü 1837 Ocak-Şubat aylarında *Southern Literary Magazine*'de tefrika edilmiş, daha sonra 1838'de *Harper and Brother*'da bütün olarak yayımlanmıştır. Yapıtın bu ilk baskısı *Gentleman's Magazine*'in bir eleştirmeni tarafından otantik bir yolculuğun eleştirisi sanıldığı için bazı bölümlerin gerçekliğe uymadığı savıyla kıyasıya eleştirilmiştir.

Arthur Gordon Pym'in kaynakları arasında, "Şişede Bulunan Mektup"un kaynaklarından başka, J. N. Reynolds'un "*An Address on the Subject of a Surveying Exploring Expedition to the Pacific Ocean and the South Sea*"sini (1836), Kaptan James Cook ve Kaptan James King'in "*A Voyage to the Pacific*"ini (1784) ve Archibald Duncan'ın "*The Mariner's Chronicle*"ını (1806) sayabiliriz.

Arthur Gordon Pym'in Poe'nun psikolojisini en derinden açığa vuran ve otobiyografik öğelerle dolu olduğu görüşü birçok eleştirmence ileri sürülmüştür. Marie Bonaparte, Arthur'un (Kutsal Kâse'yi aramaya çıkan efsane kral) Edgar'a, Gordon'un Allan'a, nihayet Pym'in de Poe'ya karşılık geldiğini savlar. Romanın, umutsuz ve sonuçsuzca sürdürülen bir "yitirilen anne arayışı" olduğunu ileri sürer. Üstelik Pym'in babası saygın bir denizcilik malzemeleri tüccarı değil midir, tıpkı John Allan gibi?

Bachelard, olguların hattını izleyen ve düşlerin hattını izleyen ikili bir okumaya davet eder bizi ve romanı "insan yüreğinin büyük kitabı" olarak niteler.

Patrick Quinn'e gelince, o, Poe'nun yapıtında ve yaşamında sık sık ortaya çıkan isyanlar temasını temel alarak inceler yapıtı ve Pym'i trajik kahramanlar sınıfına sokar.

Harry Levin "*The Power of Darkness*"ında Gordon Pym'i bir acemilik dönemi romanı sayar. Levin'e göre "*gecenin ucuna*" yapılan bu yolculuğun süt beyazı sularda son bulması ölümden ziyade, bir yeniden doğuşu simgeler.

Romanı değerlendirirken, yazıldığı dönemde kutupların ne kadar bilindiği (Jean Charcot'nun Güney Kutbu seferi ancak 1903-1910'da yapılacaktır) ve o dönemde revaçta olan 'içi boş dünya' teorilerini de (John Cleves Symmes'in *Symzonia*'sını anımsayalım) göz önünde bulundurmak gerekir. 1851'de yazılacak olan *Moby Dick*'te Pym'deki birçok pasajın yansımasını bulmakta zorlanmayız. Bununla birlikte, bunları bir esinlenme ve Mel-

ville'den Poe'ya bir selam, bir minnet gösterisi olarak almak doğru olur kanısındayım. Yine de romanın 'yenilikçi – yol açıcı' karakteri gözden kaçırılmamalıdır.

Gordon Pym'in tamamlanmamış bir roman olduğunu düşünen çok kişi çıkmıştır. Romanın karabasanı andıran yoğunluğu bilimkurgu yazarlarının yakasını bırakmamış, birçok yazar, bu eksik bırakılmış (!) romanı *tamamlamıştır*. Bunların arasında Jules Verne (*Le Sphinx des Glaces*, 1897); Charles Romyn Dake (*A Strange Discovery*, 1899); H. P. Lovecraft (*At the Mountains of Madness*, 1936) ve Dominique Andre (*Conquête de l'Éternel*, 1947) sayılabilir.

SFENKS

İlk defa Ocak 1846'da *Arthur's Ladies' Magazine*'de yayımlanan Sfenks pek az okunmuş ve eleştirilmiştir. Öykü bir ölçüde "Kızıl Ölümün Maskesi" ile karşılaştırılabilir – onun dehşetinden uzak olsa da. Bir salgın hastalıktan kaçan öykü kahramanı bir şatoya değil de bohem entelijansiyanın yeğlediği bir bölgede bir villaya sığınır. Öykü bir yanıyla da "Usherlar'ın Çöküşü"ne benzer. Gerçek dünyanın dehşetini temsil eden bir kötülükten (kolera salgınından) uzakta tek başına bir konut. Akıl sağlığı artık yerinde olmayan Roderick Usher konuğuna var olmayan bir dehşeti okumanın sanatını öğretirken bu öykü tersini yapar, konuğuna dünyayı okumanın sanatını öğretir. Öykü bir kez daha hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığına işaret eder. Aslında dünya dehşet verici değildir, onu öyle algılayan insan zihnidir.

TUHAFLIK MELEĞİ – BİR FANTEZİ

İlk defa 1844'te *Columbian Lady's and Gentleman's Magazine*'de yayımlandı.

En suya sabuna dokunmaz görünen öyküler bile çoğu kez bir satir içerirler – özellikle de dayanaksızlıklarını, temelsizliklerini ilan eden fantezi, mesel, vb. ironik bir alt başlık taşıdıklarında. Burada da esas olarak aşkınsalcılara yöneltilmiş bir edebi satirle karşı karşıyayız. Ama hepsi bu kadar değil, rüyayla sonuçlanan çılgınca tesadüflerin gerçeküstücü sıralanışı bu öykünün aynı zamanda bir edebi oyun olduğunu düşündürüyor: Sessiz filmlerde veya Poe zamanındaki tiyatrolarda oynanan komedilerde görülen türden tuhaf olaylar art arda geliyor.

Anlaşılması güç, yapmacıklı bir Alman argosu kullanan Melek, eserleri tesadüflerle ve olmayacak olaylarla dolu Bostonlu yazarların abartılı üs-

luplarını aklamak isteyen aşkınsalcı bir eleştirmene benzemektedir. Poe hem eleştirmenlerin hem de konularının parodisini yapmaktadır. Öykünün ilk paragrafındaki eserlerin listesi "çarpık veya dikkatsiz anlatı tekniklerinin" örnekleridir.

NEFESİNİ YİTİRMEK

İlk defa 1832'de "A Decided Loss" (Kesin Bir Kayıp) adıyla *Philadelphia Saturday Courier*'de, sonra gözden geçirilerek 1835'te "Loss of Breath" adıyla *Southern Literary Mesenger*'da yayımlandı.

"Nefesini Yitirmek" Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling'in (1775-1854) aşkınsalcılığına yöneltilmiş bir satirdir.

Öykünün kaynakları arasında Adelbertvon Chamisso'unun (1781-1838) gölgesini Şeytana satan bir adamın öyküsünü anlattığı *Peter Schlemihl* (1814) ve Voltaire'in *Candide*'inden, asılarak idam edilen Dr. Pangloss'un bir cerrah tarafından kesilip biçilirken dirildiği anlatılan bir bölümünü sayabiliriz.

Öykünün Freudcu eleştirmenleri (başta Marie Bonaparte elbette) öykünün cinsel gücünü yitirme ve kastrasyon korkusu olarak okunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Ancak öykünün 'nefesin' bir diğer anlamıyla 'ruh' ile ilgili olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Başlangıçta 'ruh' ve 'can' sözcükleri 'nefes' sözcüğüyle anlamdaştı, zira nefes bedeni terk ettiğinde beden ölür. Poe'nun ruha gösterdiği derin ilgi de unutulmamalıdır. "Bir Blackwood Makalesi Nasıl Yazılır"da Psyche Zenobia "tepeden tırnağa" ruhtur ve Psyche de can veya ruh demektir.

"Nefesini Yitirmek" insanların aptallığı ve ölümün dehşeti üzerine satirik bir söylev; tiyatrodaki fars etki ve araçlarını öyküde denemesiyle de ilginç bir edebi denemedir.

KRAL VEBA
ALEGORİ İÇEREN BİR ÖYKÜ

İlk defa 1835'te *Southern Literary Messenger*'da, sonra gözden geçirilerek 1845'te *Broadway Journal*'da, daha sonra bir daha gözden geçirilerek *Works*'ün 1850 basımında yayımlanmıştır.

Mizahı ve dehşetin ahenksiz bir karışımı olan "Kral Veba" Poe'nun en şaşırtıcı öykülerinden biridir ve ilk yayımlandığından beri okurlarını hem şaşırtmış hem de rahatsız etmiştir. Poe, öyküyü defalarca düzeltmesine karşın onu "Kızıl Ölümün Maskesi" denli başarılı bir öykü haline getirememiştir.

Bu öykünün kaynakları arasında, Nisan 1811 tarihli *London Naval Chronicles*, N. P. Willis'in bir Paris gazetesinde yayınlanan bir makalesiyle, Benjamin Disraeli'nin *Vivien Grey*'i (1836) sayılabilir.

Poe, alegoriyi sevmezdi ya da en azından sevmediğini söylerdi. Bu öyküdeki karakterlerin kimleri temsil ettiği bilinmektedir. Ancak bugün kimsenin tanımadığı bu kişilerle öykü karakterlerini tek tek eşlemek yerine, Kral Birinci Veba'nın 7. Amerikan Başkanı Andrew Jackson (1767-1845) olduğunu söylemekle yetinelim. Poe'nun bu öyküyle alegori biçimini alaya aldığı söylenebilir.

GÖLGE – BİR MESEL

İlk defa 1835'te *Southern Literary Messenger*'da, daha sonra da 1840'ta *Tales of the Grotesque and Arabesque* içerisinde yayımlandı.

Poe'nun en iyi öykülerinden biri kabul edilen bu çok kısa öykünün üslubunun Kral James *İncil*'inin, Bulwer-Lytton'un, De Quincy'nin, Macpherson'un *Ossian*'ının ve Coleridge'in *Wanderings of Cain*'inin üsluplarının bir karışımı olduğu ileri sürülmüştür.

Burton Pollin, "Gölge"nin Thomas Moore'un *The Epicureans* adlı yapıtının bir bölümü üzerine kurulmuş olduğunu söylemektedir. Poe'nun, "Sessizlik" adlı öyküdeki gibi burada da bir başkasına ait malzemeyi nasıl ustalıkla işleyebileceğini göstermek istediğini düşünenler vardır. Öykünün kaynaklarından bir başkası da, Poe'nun büyük bir hayranlık duyduğu Jacop Bryant'ın *Mythology*'sidir.

"Zoilus" adı muhtemelen Bryant'ın "Coilus"undan gelmektedir. Ayrıca "Oinos"un kaynağı da Bryant gibi görünmektedir. Oinos ve Zoilus gibi adlar akla Poe'nun "Eiros ve Charmion", "Monos ve Una" adlı öykülerini getirmekte ve öykünün bir yeniden doğuş miti olarak okunabileceğini düşündürmektedir.

"Gölge" sözcüğü Poe'nun yeğlediği sözcüklerden biridir ve onu birçok yerde farklı anlamlarda kullanır: hayalet, karanlık, korku, ölüm ve bilinmeyen gibi. Bu sözcüğü belki en ustalıkla *El Dorado* adlı şiirinde kullanmıştır.

SESSİZLİK – BİR MASAL

İlk defa 1838'de "Siope – Bir Masal" adıyla *Baltimore Book*'da yayımlandı. Poe'nun en şaşırtıcı öykülerinden biridir, çünkü bir öykü anlatıyor gibi görünürken bugün hâlâ çözülememiş bir gizemle bitiverir. Bununla

birlikte Poe bazı ipuçları bırakmıştır. Bunlardan birisi "*Sone – Sessizlik*" adlı şiiridir:

Varlıklar vardır – çifte yaşamları olan,
Cisimsiz şeyler, bu çifte varlığın
Madde ve ışıktan doğan bir tipi
Kendini maddi ve manevi şeylerde gösterir.
Çift yüzlü bir sessizlik vardır –deniz ve sahil–
Beden ve ruh. Biri, çimlerle yeni kaplanmış
Issız yerlerde bulunur; dinsel törenlerle yapılan bağışlamalar,
Bulanık insani anılar ve gözyaşı dolu bir irfan
Onu korkusuz kılar: Onun adı "Artık yok."
O cisimleşmiş Sessizliktir: Ondan korkma!
Kötülüğün gücüne sahip değildir;
Ama olur da aceleci bir yazgı (vakitsiz bir kısmet)
Karşılaştırırsa seni onun gölgesiyle (insan ayağı basmamış
Issız bölgelerde dolaşan adsız hava perisiyle)
Ruhunu Tanrı'ya emanet et!

(1839-45)

Bu şiirin kendisi de Thomas Hood'un (1799-1845) iki sonesine *Silence* (Sessizlik) ve *Sonnet: – Death* (Sone: Ölüm) borçlu görünmektedir.

Poe öyküsünün 1838 tarihli ilk versiyonunu kendi şiiri *Al Aaraaf*'tan (Araf) iki dizeyle başlatmıştı: "Dünyamız bir sözcükler dünyasıdır: Sükûnete / "Sessizlik" diyoruz – ki sözcüklerin en basitidir bu."

Öykünün izleği gerçekliğe –ne kadar olanaksız ya da korkunç olursa olsun herhangi bir gerçekliğe– tutunan insan gibi görünmektedir. Çünkü alternatifi yaşamayı olanaksız kılacak denli korkunçtur.

Öykünün kaynakları Bulwer-Lytton'un "*Monos and Daimonos, a Legend*" (Monos ve Daimonos, Bir Efsane) adlı öyküsüyle Jacob Bryant'ın "The Mythology"si gibi görünmektedir. Poe Bulwer-Lytton'dan kayayı, yalnız insanı, şeytanı, vahşi hayvanları ve hatta bazı sözcükleri ödünç almıştır. Durum böyle olmakla birlikte, Poe'nun malzemeyi kullanış tarzı, çok uzun ve daldan dala atlayan orijinal öyküden çok üstündür.

Her ne kadar kaynaklarıyla eğleniyor, popüler editör ve yazara takılıyor olsa da, Poe'nun niyetinin bu kadar basit olmadığını söyleyebiliriz; öykünün tonu inkâr edilemeyecek denli ciddidir. "Sessizlik" sadece Bulwer-Lytton'un "Monos and Daimonos"unun bir parodisi değil, hiç değilse kısmen Bulwer'in kullandığı aynı malzemeden nasıl güçlü bir öykü yaratılabileceği hususunda bir derstir de.

İlk olarak Haziran 1845'te *United States Magazine and Democratic Review*'da, sonra da 25 Ekim 1845'te *The Broadway Journal*'da yayımlanmıştır.

Thomas Carlyle'ın (1795-1881) "*Boswell's Life of Johnson*" adlı denemesi 1832'de yayımlanmıştı ve Poe'nun öyküsü için bir 'motto' oluşturuyordu. "Hiçbir şey ölmez, hiçbir şey ölemez. Ağzından çıkan en değersiz söz bile Zamana atılmış bir tohumdur ve Sonsuzluk boyunca büyür." Poe, Carlyle'ın denemesini çok iyi biliyordu ve özellikle bu fikir, Poe'nun benimsediği felsefi tavra çok uygun düşüyordu. Carlyle'ın metninin "Kitabı Mukaddes"in dilini andıran tonu da Poe'da yankı bulmuş olmalıydı.

Poe'nun metafiziğini anlamak isteyen okuyucu için en önemli öykü bu öyküdür. "Çünkü bunun ötesinde..." diye başlayan pasaj öykünün merkezini oluşturur, bu pasaj bir bakıma edebiyattaki romantik akımın da merkezinde yer alır. Çağdaş eleştirmenler genel olarak Oinos'un yaptığı hatayı yapmaktadırlar. Edebi bir sembol gördüklerinde onu bir 'teşbih' olarak yorumlamaktadırlar – o şey temsil ettiği şey 'gibi'dir. Onu bir 'mecaz' olarak yorumladıklarında bile onun yalnızca bir şeyi 'temsil ettiğini' varsayıyorlar. Ama Blake, Shelley ve Whitman gibi birbirinden farklı nitelikte insanları içeren Poe türü romantikler sanata bilim, büyü ve kehanet gibi eski özelliklerini vermeye çalışıyorlardı. Oinos, çiçeklerin "inanılmaz güzellikte bir düş" *gibi*; volkanların "fırtınalı bir yüreğin tutkuları" *gibi* olmadığını öğrenmek üzeredir. Onlar aslında "gerçekleşmemiş düşler" ve "tutkular"*dır*.

DOLANDIRICILIK
[POZİTİF BİLİMLERDEN BİRİ OLARAK]

İlk defa *Saturday Courier*'de 1843'te "*Raising the Wind or Diddling Considered as One of the Exact Sciences*" adıyla yayımlandı. *Lloyd's Entertaining Journal*'da 1845'te ikinci defa yayımlanırken öykünün adı "*Diddling Considered as One of the Exact Sciences*" olarak değiştirildi. İrlanda orijinli bir ifade olan ve "para kazanmak" anlamına gelen "raising the wind" bugün artık kullanılmamaktadır. Başlığın geri kalan kısmı "pozitif bilimlerden biri kabul edilen dolandırıcılık" anlamına gelmektedir.

James Kenney'in 1803'te Philadelphia'da sahnelenen fars türü komedisi "Raising the Wind" Jeremy Diddle adlı bir karakteri tanıtıyordu. Ancak Poe oyundan karakterin kişiliği dışında pek fazla bir şey almamıştır.

Geç bir zamanda yayımlanmış olmakla birlikte öykünün Poe'nun gençlik dönemine, "Folio Club" öyküleri dönemine ait olduğu sanılmaktadır. Öykünün kaynakları arasında John Neal'in 1833'te yayımlanan ve yankee ede-

biyatının kahramanı işportacı, trubadur (gezici ozan) bir tipi ele aldığı *The Down Easters* (Main Eyaleti'nde yaşayan insanlar) adlı romanı sayabiliriz.

ELEONORA

İlk defa 4 Eylül 1841'de *Boston Notion'da* ve 18 Eylül 1841'de *New York Weekly Tribune*'de, öykünün *The Gift*'tin 1842 yılı sayısı için yazıldığına ilişkin bir cümleyle yayımlanmış, sonra da *The Gift*'in Eylül 1841 sayısında yer almıştır. Öykü aynı yıl iki ayrı dergide daha sonra da, 1842 ve 1845 yıllarında daha başka dergilerde yayımlanmıştır.

"*Eleonora*" Poe'nun "*Sessizlik*", "*Gölge*", "*Peri Adası*" gibi düzyazı şiirleri tarzında yazılmış en romantik öykülerinden biridir. Poe öykünün sonundan tatmin olmamıştır. Güzel bir konunun aceleye getirildiği için berbat edildiğini düşünmektedir. Ancak Poe'nun kadın erkek ilişkileri üzerine diğer öykülerine kıyasla daha "kusursuz" bir aşkın varlığını sezen eleştirmenler pek de aynı fikirde değillerdir.

Öykü, Samuel Johnson'ın *Rasselas*'ındaki (1759) "Mutlu Vadi" örnek alınarak yazılmıştır. Ayrıca Bernardin de Saint-Pierre'in "*Paule ve Virginie*"siyle de (1788) arasında paralellikler mevcuttur. Poe bu öyküyü yazarken D'Isreli'nin "*Mejnoun and Leila*"sını da (*Romances*, 1803) gözden uzak tutmamış olsa gerektir.

Öyküdeki birçok ayrıntının otobiyografik olduğu açıkça görülmektedir.

JULIUS RODMAN'IN GÜNLÜĞÜ

1840 yılı Ocak-Haziran ayları arasında *Burton's Gentleman's Magazine*'de "Kuzey Amerika Kayalık Dağları'nı Uygar İnsanın İlk Defa Aşışının Öyküsü" alt başlığıyla yayımlandı. Bu tamamlanmamış roman, söz konusu dergide John Ingram tarafından bulunmuştur. Belli ki Poe'nun onayıyla, ama kendi imzası olmadan yayımlanan bu roman üzerinde Poe hiçbir zaman hak iddiasında bulunmamıştır. Poe, hiç kuşkusuz metnin sıradanlığının farkındaydı. İnsan ruhunun derinliklerine neşter vurmanın ve hayal gücünün ustası yazarımız gerçekçi bir metin yazmakta fazlasıyla zorlanmıştı. Roman, sınırların keşfi, yerlilerin ruhsal-antropolojik özelliklerinin, geleneklerinin incelenmesi gibi çağın basmakalıp temaları üzerine kurulmuştur. Hayal gücünü işletmeye izin vermeyen, yazardan çok muhabirin yeteneklerini gerektiren gerçekçilik karşısında Poe kendini çaresiz hissetmiştir. *Günlük*, ödünç alınmış bir metinler mozaiğinden başka bir şey değildir. Poe serüvencilerin ve kâşiflerin anılarını uyarlar ve kopya

eder. Bu durum "Julius Rodman'ın Günlüğü"nün neden Poe'nun 'bütün eserleri' derlemelerine genellikle alınmadığını da açıklar.

Bu öykü Poe'nun gerçeklik duygusu yaratmadaki ustalığına çok güzel bir örnektir. Öyküden yapılan bir alıntı otantik bir belge olarak 1839-1840 döneminde Meclis'in 1. oturumunda okunmuştur.

Günlük'ün kaynakları arasında Lewis ve Clark'ın *"The History of the Expedition under the Command of Captains Lewis and Clark"*ını, John K. Townsend'in *"A Narrative of a Journey across the Rocky Mountains"*ını, Fenimore Cooper'ın "The Last Mohican"ını (Son Mohikan) ve Washington Irving'i sayabiliriz.

ASTORIA

İlk defa 1837'de *Southern Literary Messenger*'da yayımlandı.

1811'de bir grup Amerikalı tacir Columbia Nehri'nin ağzında, yatırımcısı John Jacob Astor'un onuruna Astoria Kalesi adını verdikleri bir kale kurdular. Kürk ticaretine ivme kazandıracağı düşünülen bu proje başarısızlıkla sonuçlandı ve kale İngilizler tarafından teslim alındı. Astoria kısa süren ömrüne karşın Büyük Kuzeybatı'nın halk tarafından anlaşılmasında sayısız yarar sağladı. Ticaret yollarının keşfi, çeşitli Yerli kabilelerinin ve âdetlerinin betimlenmesi ve kuzeybatı sahillerinde Amerikalıların hak iddia etmelerine temel oluşturması bunlardan bazılarıdır.

Astor, girişiminden her zaman gurur duydu ve Batı'nın bir gün ulusal politikaların başat faktörlerinden olacağını ısrarla söyledi. Ülkenin en ünlü ve saygı duyulan yazarı olan Washington Irving'den Astoria Kalesi'nin belgelerini bir araya getirmesini ve okunabilir bir öyküye dönüştürmesini istedi. Irving öneriyi kabul etti ve *Astoria*'yı 1836'da yayımladı.

İlk yayımlandığı –ve Edgar Allan Poe çapında bir kitap eleştirmeni tarafından heyecanla karşılandığı– günden bugüne kadar *Astoria* esas olarak avcıların, tuzakçıların ve kâşiflerin zorluklarla dolu yaşamlarını betimlemesine karşın etkileyici, hayranlık uyandıran, büyük romanslarla karşılaştırılabilir bir öykü olarak okundu.

İÇ MEKÂN DÖŞEME FELSEFESİ

İlk defa 1840'da *Burton's Gentleman's Magazine*'de yayımlandı. Bu yazıyı bugünün moda dergilerindeki bir odanın nasıl döşenmesi gerektiğini anlatan yazılarla karıştırmamak gerekir. Poe'nun bu makalede isteyerek mizahi bir ton benimsediği gözden uzak tutulmamalıdır.

PERİ ADASI

İlk defa *Graham's Magazine*'de 1841'de, ikinci olarak da *Broadway Journal*'da 1845'de yayımlandı. Bu güzel parça, John Martin'in (1789-1854) bir resminden hareketle John Sartain (1808-1897) tarafından yapılan bir gravüre eşlik etmek üzere yazılmıştır.

Çelik levhayla basılmış bir gravüre eşlik eden bir şiir veya düz yazı, on dokuzuncu yüzyıl dergiciliğinde çok yaygın bir uygulamaydı. Burton R. Pollin'in dediğine göre, Martin'in orijinal resmi dağlamayla yapılmış oldukça basit bir gravürken, Sartain onu Poe'nun da yardımıyla özenle inceden inceye işlemiştir, öyle ki sonuçta ortaya çıkan gravür öyküyle birlikte okur üzerinde büyük bir etki yaratmıştır.

Öykünün kaynağı İngiliz şair William Blake'in (1757-1827) *New York Mirror*'da 1834'te yayımlanan bir öyküsü olabilir.

"Hiç peri cenaze alayı gördünüz mü, Madam?" diye sordu kadına... Yanıt, "Hiç görmedim" oldu. "Ben gördüm," dedi Blake, "ama dün geceye kadar benim de görmüşlüğüm yoktu. Bahçemde tek başıma dolaşıyordum, yaprak kımıldamıyordu, havaysa her zamankinden daha yumuşaktı; çok hafif ve hoş bir ses duydum; nereden geldiğini anlayamadım. Sonunda büyük bir çiçek yaprağının hareket ettiğini, altında da bir gül yaprağı üzerinde yatırılmış bir cenazeyi taşıyan çekirge renginde ve boyunda küçük yaratıkların cenaze alayının geçmekte olduğunu gördüm. Cenazeyi şarkılarla gömdükten sonra gözden yittiler. Bu bir *peri cenaze alayıydı*..."

Peri Adası, Poe'nun daha önce *Oval Portre*'de ele aldığı izleği ele alır: Geçiciliğe meydan okuma olarak edebi yaratı. Ada manzarasının ve aynanın betimlenmesindeki sanatsal yaratı metaforunu gözler önüne seren Patrick Quinn olmuştur: "Bir aynaya benzeyen suyun ağaçları yansıtırken aynı zamanda da gölgelerini soğurması gibi, *Oval Portre*'de de tablo, yapılışı sırasında bir yandan kadını yansıtırken, diğer taraftan onun hayatını soğurur." Yazarın zihnindeki tüm yaratı süreci bir yıkımdan kaynaklanır. Bu kötümser bakış açısı Poe'nun kozmik kuramlarının iyimserliğiyle bir ölçüde dengelenir. Dünya, doğumun ve ölümün benzer niteliklere sahip olduğu sürekli bir dinamiğe tabidir ve bütünün yaşamasını sağlayan kesinlikle bütünün tek tek elemanlarının ölümüdür: Böylece yaşam miktarı sabit kalır. Bu ilke Poe'nun insanı bireysel ölümüyle uzlaştırmaya çalıştığı *Eureka* adlı eserinin habercisidir.

ARNHEIM MÜLKÜ

İlk defa 1842'de *Snowden's Ladies Companion*'da "The Landscape Garden" (Kır Manzaralı Bahçe) adıyla, sonra 1845'te genişletilerek *The Broadway*

Journal'de "The Domain of Arnheim" (Arnheim Mülkü) adıyla yayımlandı. Yine 1847'de *Columbian Lady's and Gentleman's Magazine*'deki adı da böyleydi. Öykünün her iki versiyonu da *deneme* ile *öyküyü* birleştirme çabasına örnektir.

Öykünün kaynakları arasında Hermann von Pückler-Muskau'nun (1785-1871) "*Tour in England, Ireland and France*"ını (1833) ve Andrew J. Downing'in (1815-1852) "*Treatise on the Theory and Practise of Landscape Gardening*"ini (1841) sayabiliriz.

"Poetik İlke" adlı denemesinde Poe, "Poetik duygunun kendisi, elbette, çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir – Resimde, Heykelde, Dansta, özellikle Müzikte ve çok daha önemlisi Bahçe düzenlemesinde" diye yazıyordu.

Yorumlarından, bu iki öyküden ve "Landor'un Kır Evi"nden açıkça anlaşıldığına göre, Poe doğanın ıslah edilebileceği fikrinden etkilenmiştir. William Beckford'un "*Fonthill Abbey*"ini ve Edwin Forrest'ın "*Fonthill Castle*"ını okuduktan sonra kendi "*Landscape Garden*"ını genişletmek fikrine kapılmış olabilir.

Arnheim, Walter Scott'un (1771-1832) "*Ann of Geierstein*" (1829) adlı eserindeki kadın kahramanın atalarından kalma evinin ve Aşağı Ren üzerindeki bir liman şehrinin (Hollanda'da) adıdır. Poe'nun bu ismi öykünün büyülü atmosferiyle ilişkilendirmesi son derece yerindedir, zira Scott'un romanındaki Arnheim ailesi büyücülükle uğraşmaktadır.

LANDOR'UN KIR EVİ
"ARNHEIM MÜLKÜ"NE BİR İLAVE

İlk defa Boston *Flag of Our Union*'da 1849'da yayımlandı. Bir kısa öykü olmaktan çok betimleyici bir anlatıdır. Poe burada, 1848 yazında Hudson Nehri'nin içinden geçtiği ilçelerde yaptığı bir geziden sonra, çok iyi bildiği bir bölgeyi anlatmaktadır. Bu öykü, Poe'nun "*Imaginary Habitations*" (Düşsel Yerleşimler) başlığı altında yayınlamayı düşündüğü, bir serinin sonuncusudur. Ancak bu proje gerçekleşmemiştir. Burada betimlenen ev Poe'nun Fordham'deki kendi evidir ve elbette fazlasıyla idealize edilmiştir.

Bu öykü Poe'nun hayattayken basılan son öyküsüdür. Ölümünden dört ay önce basılmıştır. Poe bundan sonra "Deniz Feneri"ne başlamışsa da Baltimore'daki esrarengiz ölümüyle bu öykü yarım kalmıştır.

WISSAHICCON'DA SABAH

İlk defa 1844'te yıllık *The Opal*'de yayımlandı. "Peri Adası" gibi bu da bir gravüre eşlik etmek üzere yazılmıştır. John G. Chapman'in gravürü

(1798-1856) bir kır manzarası içinde bir geyiği resmeder. Bu anlatı kısa öyküyle gezi denemesi arasında yer alır ve "The Elk" (Kanada geyiği, mus) adıyla da bilinir.

DENİZ FENERİ

Poe'nın üzerinde çalıştığı son öykü. Ölümünden tam 92 yıl sonra Thomas Ollive Mabbott tarafından bulunarak ilk defa *Notes & Queries*'de 1942'de yayımladı.

DERGİ YAZISI – PETER SNOOK

İlk defa "Review of Peter Snook" adıyla 1836'da *Southern Literary Messenger*'da, daha sonra "Magazine-writing – Peter Snook" adıyla 1845'te *Broadway Journal*'da yayımlandı.

Poe burada dergilerde yayımlanan edebi yazılar konusunu ele almakta ve James F. Dalton'un bir öyküsü olan Peter Snook'u irdelemektedir.

MAELZEL'İN SATRANÇ OYUNCUSU

İlk defa 1836'da *Southern Literary Messenger*'da yayımlandı.

Mekanikçi Wolfgang Von Kempelen tarafından 1769 yılında icat edilip ilk defa 1770'de Viyana'da İmparatoriçe Maria Theresa önünde sergilenen "Türk" adlı otomatik satranç makinesi zamanında Avrupa ve Amerika'da büyük ün kazandı, üzerinde çok konuşuldu. Kempelen'in 1804'te ölmesi üzerine otomaton birkaç defa el değiştirdikten sonra, en sonunda Beethoven'in yakın arkadaşı olan Bavyeralı bir makine mühendisinin, Johann Nepomuk Maelzel'in eline geçti. 1809'da Napoléon Bonapart'la, 1820'de bilgisayar'ın babası sayılan Charles Babbage'la birer maç yapan otomaton, 1817-1837 yılları arasında bütün Avrupa'yı ve Amerika'yı dolaştı.

"Türk"ü izleyip sırrını çözmeye çalışan insanlar birçok ilginç kuramlar geliştirdiler. En akılcı çözümü üreten ve gerçeğe en fazla yaklaşanlarsa, Dr. Gamaliel Bradford'la Poe oldu.

1827'de *Baltimor Gazette*'de, Maelzel'in gösteriye yardım eden iki oğlan çocuğunun otomatonun içinden çıkmasına yardım ettiğini ileri süren "The Chess Player Discovered" (Satranç Oyuncusunun Maskesi Düştü) adlı bir makale yayımlandı. O sırada askerlik hizmeti yapmakta olan Poe'nun bu makaleden yararlanmış olması büyük bir olasılıktır.

BÜTÜN ÖYKÜLERİ III

Edgar Allan Poe

Türkçesi: Hasan Fehmi Nemli

Daha önceki Poe çevirilerine gelince, Memet Fuat'a ve Tomris Uyar'a saygımdan eksilen bir şey yok. Ne ki, hep tartışıldığı gibi, zamanın çevirileri de eskittiğini, klasikler ve modern klasiklerin hiç değilse otuz-kırk yılda bir yeniden ele alınmasının iyi sonuçlar verdiğini de düşünmeden edemiyorum. Yine de, "Peki, Hasan Fehmi, öncekileri geride bırakan bir Poe çevirisi çıkarmış mı ortaya?" diye sorduğunuzu duyar gibiyim. Bence, çıkarmış. Bu konuda yapılacak kapsamlı bir çeviri karşılaştırması, çeviri uğraşına gönül ve emek verenlere katkıda bulunabilir.

Celal Üster

Üç cilt yeni Poe'yu görünce aklıma ikinci düşünce olarak hemen şu geldi: "Yani bunun yerine mesela Hawthorne'un ya da Melville'in bütün hikâyeleri çevrilse bir boşluk doldurulmuş olmaz mıydı?" Böyle düşündüm ama kitapları elime alınca hemen fikrim değişti. Bir kere çevirmen o günlerde *Lord Jim* çevirisini zevkle okumakta olduğum bir çevirmendi, adını Poe'da görmek heyecan oldu, sonra da önsözü okuyup sayfaları karıştırınca elimde "just another" güzel çeviri değil, dünya standartlarında bir uzmanlık ürünü olarak, "şerhli" bir çeviri olduğunu gördüm ve iyice etkilendim.

Hamdi Koç

Nemli'nin çevirisi umarım hak ettiği itibarı görür, en azından akademide, filoloji bölümlerinde temel alınır.

Levent Cantek

edebiyat

9 789752 983939